ՌՈՒՍ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐ

Ֆ. Մ. ԴՈՍՏՈՅԵՎՍԿԻ

ՅԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1934 ՄՈՍԿՎԱ

ՌՈՒՍ ԿԼԱՍԻԿՆԵՐ

83174
Դ-79

Ֆ. Մ. ԴՈՍՏՈՅԵՎՍԿԻ

ՅԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԱՒԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐ

II
A 22251

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԻԿ
ՍՊԻՏԱԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ
ԳԵՇ ԱՆԵԿԴՈՏ
ԽԱՂԱՄՈՒԼԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ
ՅԵՐԵՒԱՆ 1934 ՄԱՍԿՎԱ

Պատ. խմբագիր՝ [redacted]

Թարգմանիչներ՝ ԵՐՐՎԱՆԴՅԱՆ,
ՆԻՐՈՒՄ, Գ. ՄԱԿԻՆՑՅԱՆ

Առաջաբան՝ [redacted]

Ճապկիչը՝ Ս. ԱԼԱՃԱԼՑՅԱՆԻ

Հ. ՊԵՏԱԿԱՆ Գ. 1961 Թ.

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴՈՒԿ

ՎԵՊ

Ո՛չ, այդ հնչեցնողները։

Փախանակ վտրնն ոգտակար, հասնելի, անուշ բան գրելու, հոդն են շատ ատչիս և տակնուվրա անում... Ինձ ասաք, կարդալիք ինչպես գրել։ Դե, ինչի՛ համար և այդ. կարդում ես... ախմախ մխաք ես անում և ամեն տեսակ ախմախ-ցխմախ բաներ են անցնում գլխովդ. հավատացնում եմ՝ կարդալիքի նպատակ գրել, հնեց ուղղակի կարդալիքի։

Իշխ. Վ. Թ. ՈՂՈՑՆՎԱԿԻ

Ագրիլ 8.

Իմ անդին Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ելնելիկ գնա թախտավոր եղել, չափազանց թախտավոր, անչափ թախտավոր։ Դուք պիտի մի անգամ, համառ ապշիլ, լսեցիք ինձ։ Ելնելիկյանն, ամեն ուրիշ դարձնում եմ (դուք պիտի, չանկնա, որ գնա ամառօթիյանից հետո սկսում եմ մի բերկու ամիս քնել), ամեն հանում, քաղքերը պատրաստում, պրչիս ծայրը սրում, հանկարծ, պատահմանքով, բարձրացնում եմ աչքերս ու, հավատացեք, սիրտս վեր ու վեր քաշվել։ Դուք ուրիշ այնուամենայնիվ հասկացել եք, թե իմ ազգանունն ինչ է, սիրտս ինչ եր ուզում։ Տեսնում եմ, ձեր պատասխանն վարպետորեն անկյունը ծալած և հինանդիպի ծայրամասերին ամրացրած, ինչու այնպես, ինչպես գնա այն ժամանակ անկարելի եղել Ելենոչկի ժամանակ ինձ քիմա, որ ձեր դեմքն էլ բերեցաց պատասխանն ասա, որ դուք էլ ձեր անձնական նայում եղել ինձ, որ դուք էլ ժամանում եղել իմ մասին։ Ցնով վարքաս ցավեցրի, իմ ազգանվեցակ, որ ձեր սիրտն դեմքը չկարողացա լավ անանել։ Որ ժամանակ, որ մենք էլ պարզ եղինք անում, չանկնա Ծհ, ձեր բարեբախտն էլ մի բան չէ, բայց Անա հիմա էլ աչքերիս զարդանակ մի անակ մոքի և կապում։ բերկնկյան որ մի քիչ աշխատում եմ, որպես բան եմ գրում, անանում եմ՝ առավոտյան աչքերս կարմրել են և չկանկնել, այնպես որ մինչև անգամ ամաչում եմ ուրիշներին ասցես։ Բայց և այնպես, բերնախոսբեյանս մեջ ցույց ձեր ծպիտը, իմ հրեշտակ, ձեր բարին, սիրտքիր ծպիտն ու արտիս մեջ հիշու այնպիսի զգացողութեյան կար, ինչպիսին այն ժամանակ, երբ դեռ համբուրելուց ձեզ, Վարինկա,—հիշում եք արդյոք, իմ հրեշտակ Գիտեք, իմ ազգանվեցակ, ինձ ներելուկ քիմա, թե դուք ամառ քաղ տալ ինձ վրա։ Այդպես է, թե ոչ, չարամանիս Այս բոլորն անցյալում մնալու համոզմունքով ձեր ներման մեջ։

Իսկ ձեր վարպետորեն մասին իմ հնարածն ինչպես եք համարում, Վարինկա։ Շատ լավ է, չէ՞։ Աշխատանքն քիմ ներած, թե պատկում եմ քննելու։ Ամեն քննից դարձնում՝ գիտեմ արդեն,

վոր դուք էլ մտածում եք իմ մասին, հիշում եք ինձ և ինքներդ էլ առողջ եք և ուրախ։ Վարագույրը վոր բացում եք նշանակում է՝ բարի գիշեր, Մակար Ալեքսանիչ, ժամանակ է քնելու։ Իսկ վոր բարձրացնում եք, նշանակում է՝ բարի լույս, Մակար Ալեքսանիչ, լավ քնեցիք կամ՝ ինչպես է ձեր առողջությունը, Մակար Ալեքսանիչ։ Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, Մակար Ալեքսանիչ, կես, փառք ստեղծողին, առողջ եմ և լավ։ Տեսնում եք, հոգյակս, քիչ ինչ ճարպիկ, խորամանկ և հնարվածք, նամակ էլ պետք չեն Որամանկ բան է, այնպես չէ՞։ Իսկ հնարողը կես եմ, ե՛, կես՝ ձի՛ց եմ կես այսպիսի բաներում, Վարվառա Ալեքսանովնա։

Ասեմ ձեզ, ջանիկս, Վարվառա Ալեքսանովնա, վոր այս գիշեր, հանուն ապաստիս, քնած եյի փառավորապես, վորով և շատ գոհ եմ, քանի նոր բնակարանում, նոր տեղափոխված ժամանակ, մարդ կարգին չի կարողանում քնել։ Ասես՝ ամեն ինչ տեղն է, բայց մի բան պակաս է։ Այս առավոտ վերկացա կայտառ, ուրախ տրամադրությամբ մեջ։ Այս ինչ լավ առավոտ է այսօր, ջանիկս։ Մեջնում բաց են արել պատուհանը. արևը շողշողում է, ծառերը ծլվլում են, ոդը գարուն է բուրում և ամբողջ բնությունը կենդանանում է. դե, բոլոր միացածն էլ նույնպես համապատասխան եր, ամեն ինչ կարգին, ինչպես վայել է գարնանը։ Այսօր կես մինչև անգամ բավական հանելի յերազներ և յերազներս միշտ ձեր մասին եյին, Վարինկա։ Համենատում եյի կես ձեզ յերկնքի թռչնակի հետ, վոր ստեղծված է մարդկանց հաճույքի և քնությունը զարդարելու համար։ Միաժամանակ կես մտածեցի, Վարինկա, վոր մենք էլ, հոգյակի և հուդումների մեջ ապրող մարդիկս, պետք է նույնպես նախանձենք յերկնային թռչունների անհոգ ու անմեղ բախտավորությանը, — դե միացածն էլ բոլորն այսպիսի և սրա նման բաներ, այսինքն՝ կես միշտ այսպիսի հնարավոր համեմատություններ եյին անում։ Ձեռս մի գրքույկ ունեմ, Վարինկա, նրա մեջ էլ նույնն են բոլոր այսպիսի բաները խիստ մանրամասն կերպով նկարագրված են։ Ասելս այն է, վոր չի վոր յերազները դանազան տեսակ են լինում, ջանիկս։ Ա՛յ, հիմա գարուն է, ուսաի մարդն էլ բոլորն այնպիսի հաճելի, սուր, ճարպիկ և յերազները քնքուշ են լինում, բոլորը վարդագույն։ Հենց այդ բանի համար էլ գրեցի այս բոլորը. ասենք՝ այս բոլորը կես գրքից եմ քաղել։ Այնտեղ հեղինակը նույնպիսի ցանկություն է դրսևորում վոտանավորների մեջ և գրում է —

Ինչու կես թռչուն չեմ, գիշակեր թռչուն։

Ես ոչ մի անգամ այդքան մոտիկ չեմ եղել, բայց առաջին հերթին Աշ, դուք ինձ այդ ասեք, այս առավոտ այդ ձեր էիք պնում, Վարվառա Ալեքսեևնա Ձեռ ծառայություն պնդում էիս չէի եւ պատրաստվել, իսկ դուք արդեն իսկ մոր գանձանակին պես դուրս գոռաք անկյունից և անցաք քանով այնքան ուրախ Ձեռ ինչպես ուրախ էի ձեզ տեսնելուն Աշ, Վարվառա, Վարվառիկ, մի տխրեք, արցունքը դարձյալ գալիան չեն. այդ կես պիտի, չանենք, այդ կես վարձով պիտի Իսկ այժմ դուք այնպես հանդատացել եք, մի քիչ եւ ապաքինվել եք հիվանդությունից Հա, ինչ և անում ձեր Ձեռ գործառնու Աշ, ինչ բարի կին և նայ Դուք, Վարվառիկ, գրեցեք ինձ՝ ինչպես եք ապրում այժմ նրա հետ և գիշեր եք արդյոք ամեն բանից Ձեզ գոհ քիչ գոհացնող և, բայց դուք ուշ մեր գարձնել գրառ, Վարվառա Առաջ նրա հետ նա այնքան բարի չեր

Ձեռ ասելն գրել եմ ձեզ այսպիսի Քերնոզայի մասին,— նախկին մի բարի, մի համառարիմ կին եւ Իսկ ինչքան կես անհանգստանում էր մեր նամակներից մասին Ինչպես պետք և նրանից անգ հաճախելիս Բայց ահա մեր բախտից տերն ուղարկեց մեզ Քերնոզային Բարի, համառ, առա ու վառ կին եւ Բայց մեր տխրահին պատրաստ անխիղճ և ինչ բանի առաջ չի գնում, կարծես վաղուց կինես

Հապա մի տեսանեք՝ ինչ վարձի մեջ եմ ընկել կես, Վարվառա Ալեքսեևնա Ինակարան եմ ասում, ես Առաջ, կա պիտի, ինչպես գոհ էր մորդ,— հանգիստ, խաղաղ, ճանճը մոր քունը, ձայնը կլսվեր Իսկ այսպես՝ ապահով, ձիչ, ապատակ Դուք գես չգիտեք էլ, մի այս բոլորն ինչպես և ապրված այսպես Ծերեվանակացները, այնպես, մի կեսկատ միջանցքը, բոլորովին մութ և անմաքուր Ամ կողմը խոռ պատ է, իսկ ձախ կողմը՝ դռներ ու դռներ, բոլորը մի շարքի վրա ձգված, ինչպես հյուրանոցում Ամեն մի դուռ մի անկյուն կես, և ամեն մի անկյունում կեսկուկերը հավի կին ապրում Կարդացողությունն ասած բանը մի հարցնելը — նույնն ասպանու Ամենը կոչնակս լավ մարդիկ են, բոլորն էլ այնպես կրթված, գիտնականու Դա մի ասելանանոցով (նա ինչ վոր մի անգ պրակտիկ մատուցի է) կարդացած մարդ է. խոսում է հնում Հռոմեոսի, հնում Բրամբեուսի, հնում էլ դանագան հեղինակների մասին.— խելոք մարդ է Ծերկու. ապա կին կինում և շարունակ խոզի են խոզում Մի միչանան է կինում, մի անգլիացի ուսուցչ է կինում.— Դացեք, կես ձեզ հրավիրացնեմ, չանենք. ապագա

նամակիս մեջ կնկարագրեմ նրանց զավեշտական կերպով, այսինքն, ինչ են նրանք ըստինքյան, ամենայն մանրամասնությամբ։ Մեր տիրուհին շատ փոքրիկ և անմաքուր պառավ է, ամբողջ որը մանում է գալիս չուստերով ու խալաթով, և ամբողջ որը ըղավում է Քերնզայի վրա։ Ճնա ապրում եմ խոհանոցում, կամ ավելի ճիշտ կլինի՝ ասեմ ահա, թե ինչպես. այստեղ խոհանոցի կողքին մի սենյակ կա (իսկ մեղ մոտ, գիտք է ձեզ նկատեմ, խոհանոցը մաքուր է, լուսավոր, շատ լավը), փոքր սենյակ, մի տասակ համնատ անկյուն... այսինքն՝ կամ ավելի լավ ասեմ, խոհանոցը մնծ է, կերնք պատուհանով. ինձ համար պատի կերկայնքով միջնորմ կա, այնպես վոր դուրս և գալիս ղարձյալ մի հավելյալ սենյակ, ընդարձակ, հարմար. պատուհան էլ կա և սմնն բան,— մի խոսքով՝ քոլոր հարմարություններըը։ Ահա այս է իմ անկյունը։ Մի մտածեք, ջանիկս, թե այստեղ վորևե ուրիշ բան և խորհրդավոր իմաստ լիներ, թե ահա, իբր թե, խոհանոց է, այսինքն՝ կնս գուցե և հենց այս սենյակում միջնորմի հետևն եմ կենում, բայց այդ ճշտա չունի. կնս ինձ համար սմնքից առանձին եմ ապրում, կամաց-կամաց և ականջս դինը։ Դրել եմ ինձ համար մահճակալ, սեղան, կամոդ, մի գույզ աթոռ, սրբի պատկեր եմ կախել։ Ճիշտ է՝ կան սրանից էլ լավ բնակարաններ, գուցե ավելի լավերն էլ կան, բայց հարմարությունն է գլխավորը. չէ վոր կնս այս բոլորը հարմարության համար եմ արել, և գուք մի կարծեք, թե ուրիշ վորևե բանի համար։ Ձեր պատուհանը գլխատես է, բակով քաժանված. բակն էլ նեղլիկ է, ձեղ անցնելիս տեսնում եմ և ուրախանում իմ խելք ու կրակ մննակությանս մնի, համ էլ հժան է։ Մեղանում, այստեղ, սմննահետին սենյակը՝ ճաշով արժե 35 ռուբլի ասիգնացիայով*։ Գրպանիս չի գալիս։ Իսկ իմ բնակարանն արժե յոթ ռուբլի ասիգնացիայով, ճաշն էլ հինգ ռուբլի, բոլորը՝ 24 ռ. կնս, իսկ առաջ ուղիղ 30 եղի վճարում և այդ պատճառով շատ բանից զրկում եղի ինձ. քնոց խմում եղի վոչ միշտ, իսկ հիմի ահա քեմ քնելի, քեմ շաքարի փող եմ շահում։ Գիտեք, հարատապատ, քնոց չնմանը մի տեսակ ամոթ է. այստեղ բոլորն էլ ունևոր մարդիկ են, այնպես վոր՝ ամոթ է։ Ուրիշներին աչքին կերևալու համար է վոր խմում եմ, Վարինկա, կերևալու, սոնը պահպանելու համար, իսկ ինձ վոր ինա՝ մնիկ է ինձ համար, կես պահանջկոտ չնմ։ Հաշիվ արեք՝ գրպանի փող — շատից

* Ինն Թուստոնանում քիշտոչրամ եր, վոր ավելի նժան եր գնահատվում, քան գրամը։

քչից հո պետք է — ասենք՝ հնձող կոշիկների համար, վերարկուի համար, տակը շոր բան կլիներ։ Ահա և իմ ամբողջ ոռճիկը։ Ճիշ չեմ էլ տրտնջում և դեռ էլի բավական է։ Ահա արդեն միքանի տարի բավական է. պարզվեցավ էլ լինում է նա — Դե, Պետք քարով, իմ հրեշտակիկս։ Ճիշ ձեզ համար գնեցի մի զույգ ծաղկամաններ, մեկին մեջ հինեցինք, մյուսի մեջ խորդենի։ Թանգ չեր։ Ուկ զույգ, զույգն, հազիրուկ էլ եք սիրում։ Հազիրուկ էլ կա, զույգ պրծցնեք, բայց դիմեք, վորքան կարելի չե ամենն ինչ մանրամասն պրծցնեք։ Ասենք՝ զույգ ոտիչ բան չկարծեք և չկատակեք, շանելիս, իմ մասին, վոր չեմ այսպիսի անհնարակ իմ վարձանք։ Ուշ, այս հարմարությունն և ասիցնել և միևնույն հարմարությունն և հրատարակել ինձ։ Ես վոր չեմ, շանելիս վոչ իմ հավատում, հետ իմ գրում, չեմ վոչ անհնար։ Զուր մի նայեք, վոր չեմ այսպես աստամուռս մարդ եմ, վոր կարծես իմ հանճը բնով վոր խելի ինձ, վեր կդցի Ուշ, շանելիս, չեմ ինձ դիտում պահել և բոլորովին այնպիսի բնավորություն ունեմ, վորպիսին վաչիչ և հատատակամ և անխռով հոգու տեր մարդուն։ Մեզ բարով, իմ հրեշտակիկս։ Նամակս հանարյա մի կիսիկս բների բոնեց, այնինչ վոչուց ժամանակ և ծառայությունս դնահատ Համբուրում եմ ձեր մատիկները, շանելիս և Ձեռք եմ։

Ձեր անձնասիրական ծառա և անձնահավատարիմ բարեկամ

Մակար Դիվտակին։

Հ. Գ. Մի բան եմ խնդրում, պատասխանեցեք ինձ, իմ հրեշտակիկս, վորքան կարելի չե մանրամասն։ Ընդամին ուզարկում եմ ձեզ, Ուրիշիս, մի Ջուտա կոնֆետ. անուշ արեք և, թե անը ասածս, իմ մասին մի հոգաք և ինձնից չնեղացաք։ Այսպես ուրեմն Ձեզ բարով, շանելիս։

Աղբիւր 8.

Վոգովսկի անբ, Մակար Ալեքսանդրիչ։

Գիտեք, վոր վերջապես չես ասիցնում քաղաքացին հանգիստ ձեզ հետ։ Ներվում եմ ձեզ, բարի Մակար Ալեքսանդրիչ, վոր ինձ համար մշինչև անցած ծանր և ընդունել ձեր նամակները։ Ձեռս գիտեմ, ինչ նրանց համար ինչպիսի ծախսեր եք անում, ինչպիսի ամենատանդաժեշտ բաներից եք զրկում ձեզ։ Ամեն անգամ եմ ասել ձեզ, վոր ինձ վոչինչ հարկավոր չե, բոլորովին վոչինչ, վոր չես չեմ կարող գիտակցել հատուցանել ձեզ այդ

բարեբարուքյուններըի համաբ, վոր դուք միննչև այժմ արել եք ինձ։ Ցավ ինչքա՜ն են պետք այդ ծաղկամաններըը։ Ասենք՝ հինածաղիկներըը ելի վույինչ, բայց խորդենին ինչի՞ համար եւ Բավականե, վոր անզգուշաբար մի խոսք ասեմ, ինչպես, որինակ, այդ խորդենու մասին, մեկ էլ տեսնեմ՝ իսկույն կգնեք։ Չի՞ վոր քանդ եւ Ինչ հրաշալի ծաղիկներ ունի։ Ալ խաչիկներուվ։ Այդ վիրտեղ եք ճարել այսպիսի լավիկ խորդենի։ Պատուհանի մեջտեղն եմ դրել, ամենատանկատելի տեղում, հատակի վրա էլ նստարան կդնեմ, իսկ նստարանի վրա դարձյալ ծաղիկներ կդնեմ։ միայն քողեք, վոր ինքս հարստանամ։ Ձեզնրան ուրախություններից չի իմանում՝ ինչ անի։ մեզ մոտ այժմ կարծես գրախտ է քացվել սննյակում,— մաքուր, լուսավոր։ Հա՛, իսկ կանեֆասներըն ինչի համար են։ Ցավ հավատացեք, ձեր նամակից յետ իսկույն գլխի ընկա, վոր ձեզ մոտ ինչ-վոր բան է պատահել — եւ գրախտ, եւ գարուն, եւ բուրմունքներ, եւ ծլվլան ծառեր։ Այս ինչ է, ասում եմ, չլինի վոտանավորներ էլ կան։ Հավատացեք, միայն վոտանավորներն են պակասում ձեր նամակի մեջ, Մակար Ալեքսանիչ։ Զգացումաներըն էլ են քնքուշ, յերազներըն էլ վարդագույն, աննն բան կա այստեղ։ Վարագույրի մասին իսկի չեմ էլ մոածել. յերեկ գնամ է ընկել մի բանի, յերբ վոր տեղավոխում էին ծաղկամաններըը։ Ահա ես ինչպես է յեղել բանը։

Ա՛խ, Մակար Ալեքսանիչ։ Ինչ էլ ասելու լինեք, ինչպես էլ հաշվելու լինեք ձեր յենթամուտներըը, վորպեսզի ինձ խաբեք, վորպեսզի ցույց տաք, թե բոլորը միայն ձեզ վրա յեք ծախսում, ինձանից վույինչ չեք կարող ծածկել և թագցնել։ Գալով էլ, վոր դուք անհրաժեշտ բաներից ձեզ զրկում եք ինձ համար։ Ինչ եք մոածել, որինակ, վոր այդպիսի բնակարան եք վարձել։ Չի՞ վոր այդտեղ ձեզ անհանգստացնում են, խանգարում են, նեղվածք է, անհարմար։ Դուք առանձնություն եք սիրում, իսկ այդտեղ ինչ ասեք՝ վոր չկա ձեր շուրջը։ Այնինչ գտնելով ձեր առնինից, դուք կարող եյիք ավելի լավ տպրել։ Ձեզնրան ասում է, վոր ասած դուք անհամեմատ ավելի լավ եյիք տպրում, քան թե այժմ։ Մրթե դուք ձեր ամբողջ կյանքն անց եք կացրել մենակության մեջ, գրչանքների մեջ, առանց ուրախության, առանց բարեկամական սիրալիր խոսքի, առանց մարդկանց մոտ անկյուններ վարձելուվ։ Ախ, բարի բարեկամ, վորքան մեղքս եք գալիս ինձանից գնեք ձեր առողջությունը, Մակար Ալեքսանիչ։ Ասում եք, թե ձեր աչքերը փչանում են, ուրեմն մի գրեք մոմի լույսի տակ.

Ինչ կարիք կա գրելու։ Ձեր ճանապարհորդությունը ծառայության մեջ առանց այն էլ, անշուշտ, հայտնի կլինի ձեր միջադեպերին։

Գրելիս ապաշում եմ ձեզ, այդքան վատ մի ժամանակ ինձ վրա։ Գիտեմ, որ սիրում եք ինձ, բայց ինքնասեր հարուստ չեք ամեր... Ասում են նաև ուրախ վիճ կացար։ Այնպես չպիտի դիտեք ինձ։ Ընդհակառակն մարդս աշխատում եր և ինձ համար էլ աշխատանք գտավ։ Այնտեղ ուրախացա. գնացի միայն մնացած գնելու և գրելի կացա։ Ամբողջ առավոտը հոգիս այնքան քեֆին եր, կես օրվանից ուրախ էլ եմ։ Ամեն ինչ ինձ համար ուրախ են պատրաստում ինձ, կես սիրուց եմ. շարունակ սիրուս չեմում եմ։

Այս, ինչ սիրուն պատահեր ինձ, ինչ սիրուն չլիներ միևնույն։ Մանավանդ ձեր կես անդադար անհաղորդության մեջ եմ, որ կես ապրում չունեմ, որ կես համարյա ընկճվել եմ չեմ կարող, քեզ ինչ կորատանի ինձ։ Ինձ ոչ ոքի անգամ ատելություն կես։ Այնտեղ ամեն ինչ այնքան ցավագին եր, որ սիրուս կատ-կատը եր լիներ կոկ հիշողությունից։ Համբերատես սիրուն պանդխտության ձեր շատ մարդկանցից, որոնք կործանեցին ինձ։

Սիրում եմ ժամանակ և գրելի կպչելու։ Շատ բաներ մասին կուզեի գրել ձեզ, բայց ժամանակ չկա, գրելս ժամանակին սիրուն հասցնեմ։ Պետք և շտապեմ ինտերին, նամակները լավ բան են, մարդ այնքան էլ չի սիրում։ Ուզում ինքնասեր կերպեր չեք գալիս մեզ մոտ։ Ինչու, ե, Մակար Ալեքսանդրիչ։ Ձի որ ազատ ժամանակ եք ստանում, կերթանիք։ Ասա ձեր Քերնոպլին։ Այնպես հիմարիզ և նա կարծեմ։ Մեզում կինամ, 20 կոպեկ ավե տրանս։ Հա, ինչ մնաց մոռացայի, անպատճառ գրեցեք ամեն բան, որքան կարելի են մանրամասն, ինչ ինչ եք անում, ինչ չեք անում, ինչպես եք ապրում։ Ինչ մարդիկ են ձեր շուրջը, և հաշտ եք ապրում երանց հետ։ Ձեզ շատ եմ ուզում այս բոլորն իմանալ։ Տեսեք, անպատճառ գրեցեք։ Այստեղ կես արդեն գիտեմ գործերի անկյունը ինչպես։ Վաղ պատկերեք կես միևնույն կես գիշեր երազ ինչ տեսա։ Ես, Պետք բարով։ Այսքան որը միացնում եմ իմ խոսքին, ձանձրացրի, սիրուս։ Ցեղին որն և այլևս։ Պետք բարով։

Ձեր

Վարվառա Դոբրոսկոկա

Վողորմած տիրուհի, Վարվառա Ալնքսեևնա

Այո, Ջանիկա, այո, հարազատս, իմ խեղճ ու կրակ բախտիցս յերևի այսպիսի որ պիտի լուսանար ինձ համար։ Այո, ծաղրի առաքնա զարձրեք ինձ, ծերուհիս, Վարվառա Ալնքսեևնա։ Սակայն ինքս եմ մեղավոր, գլխովին մեղավոր։ Ինչու՞ ես ծեր հասակումս գլխիս մի փունջ մազով սիրախաղության մեջ մրցեցա... Ձեզ այս ել ասեմ, Ջանիկա, մարդս յերբեմն զարմանալի արարած է. շատ զարմանալի։ Ա՛խ, տեր իմ աստված, ինչքեր չի անում, ինչքեր չի դուրս տալիս յերբեմն։ Ցավ ինչ և դուրս գալիս, ինչ և հետևում սրանից։ Բոլորովին ել վոչինչ չի հետևում, այլ դուրս և գալիս այնպիսի մի անպետք բան, վոր տերը փրկի ու աղատի։ Ցավս, Ջանիկա, չեմ բարկանում, այլ միայն ջիգրս շատ և գալիս, վոր մտաբերում եմ այդ ամենը, ջիգրս և գալիս, վոր յես գրել եմ ձեզ այդպես պատկերավոր և հիմար կերպով։ Ու այսօր ել պաշտոնիս գնացի այնքան ուրախ ու կայտառ, սրտումս կարծես վարդ եր բացվել։ Ճանապարհ առաջ քաշեցի քղքիքս, բայց հետո ինչ դուրս յեկավ սրանից։ Հետո միայն, վոր նայեցի շուրջս, ամեն ինչ դարձավ առաջվանը — տխուր ու մութ։ Մինուճար քանաքի բծերը, մինուճար սեղաններն ու քղքիքը, յես ինքս ել մինուճարը, բոլորովին այնպես, ինչպես վոր կայի, — ուրեմն ել ինչու՞ եյի հնծել Պեգասին ու քշում։ Ցավ վորտեղից եր այս բոլորը։ Վոր արևը ցոլաց, վոր յերկինքը լայնուր և կապույտ, սրանից և արդյոք։ Ու այդ ինչ քուրմունքներ են, յերբ մեր բանում պատուհաններին տակ ինչ ասես չի պատահում։ Ուրեմն պետք և կարծել, վոր այս բոլորն ինձ հիմարությունից և թվացել։ Ձի վոր պատահում և, վոր մարդ յերբեմն մոլորվում և իր սեփական դպաշտումներին մեջ և հիմարությունները և դուրս տալիս։ Այս ուրիշ բանից չի պատահում, յերեք վոչ սրտի ավելորդ հիմար ջերմությունից։ Տուն չունա, այլ քարշ յունա. առանց վորևե պատճառի գլուխս ցավում եր (մինչքս ել սառեցրել, քեր ինչ)։ Հիմարաբար ուրախացել եյի, վոր գարունը բացվել եր, և թևքիս չինելով[1] եյի գնացել։ Ցավ իմ զգացմունքների նկատմամբ դուք սխալվել եք, բարեկամ

[1] Վերադիր, վոր հիմա ել գինվորականների համազգեստն և, իսկ անցյալում շինել եյին հագնում բոլոր պետական պաշտոնյաները, ուսանողները, մինչև ավագ դպրոցների աշակերտները։

Երանց պետքը քաղաքին ուրիշ կողմից ևս ընդունել։ Հայրական պատմելն և ինձ վրդովելով, միմիայն հայրական մաքուր պատմելը, Վարվառա Ալեքսանդրա, վորովհետև կին ձեր հարազատ հոր անդն եմ բռնում ձեր դառն վորբությանն պատճառով, այս հաղուս խորքից եմ ասում, մաքուր սրտով, իբրև հարազատս ինչ ևլ վոր լինեի, կին ձեզ հնազանդ ապրական եմ, բայց և այնպես ապրական եմ և այժմ՝ ամենամտերիկ ապրականն ու հովանավորը, վորովհետև այդտեղ, ուր դուք ունեիք ամենից ավելի իրավունք հավանավորության ու պաշտպանության դանելու, դամաճանության ու վիրավորանք դտաք իսկ վոտանավորների մասին կասեմ ձեզ, ջանիկս, վոր ծերության հասակում վայել չե ինձ վոտանավորներ քերելով զբաղվիլը։ Վոտանավորները դատարկ բաներ են։ Վոտանավորների համար զգրոցներում ևլ հիմա քերթվածներին դանահատում են... ոչ քիչ բան, բալիկս։

Այդ ինչ ևլ դրում ինձ, Վարվառա Ալեքսանդրա, հարմարության, հանգստության և դանազան բաների մասին։ Ջանիկս, կին քրիստոջ չեմ և վոչ ևլ պատանջկատ. կերակուր արածից վուտ չեմ ապրել, ուրիշին ևլ ինչու ձեր հասակումս քամահարության անեմ։ Փող կուշտ և, հագուստ ևլ ունեմ, վոտնամանի ևլ. մնդ չե ևլ ապրի մեծ-մեծ բաներին հետևից ընկնելու — կոմսի ցնդից չեմ — Մոսկվա ապրականս դասից չեր և իր ամբողջ ընտանեքով ինձանից ապրատ ևր կեկամատուն։ Ձեռս քաղցատես չեմ։ Ասենք, հիշատը վոր ասեմ, իմ հին բնակարանատեր ամեն ինչ անհամեմատ լավ ևր. ապատ ու արձակ, ջանիկս ինարկե, այժմյան բնակարանս ևլ լավն և, նորշեղակ վորով կողմերով ավելի ուրախ և, կենին կուշտը, պատուհանակերպ. բան չունեմ ասելու դրա դեմ, բայց դարձյալ ախտանում եմ հինդս Մոսկվա, ծերությունիս, այսինքն հասակավոր մարդկիս, կապվում ենք հին ատրկանների հետ, վորոնց մի անուն հարազատ բաների հետ ինարկարանը, պիտակը, վոչքը ևր մի անուն. պատերը, — դե ինչ ասեմ, — պատերը պատանը ևրին, ևլի, ինչպես բոլոր պատերը. բայց բանը պատերը չեին, այլ այն, վոր հին բնակարանիս հետ կապված բոլոր բաների մասին հիշողություններ կարտա և հարուցանում իմ մեջ... Տարորինակ բան. ծանր և, հիշողություններդ կարծես քիս հաճելի չեին ներկայիս վատը, ինչից կերակուր ջիղերս գալիս ևր, այդ ևլ հիշողություններիս մեջ մի անուշ մաքրություն և վատությունից և կեղտակայությունս ազգև կանդնում գրավիչ անաքով։ Մաղազ ևլինեք ապրում մենք, Վարվառա, կին ու իմ հանգուցյալ պատանի

տանտիրուհին։ Ահա և իմ այդ պառավին մխուր զգացումով եմ հիշում այժմ։ Լավ կին էր և քանդ չեր առնում բնակարանից համար։ Ճոքեղենի կտորներից զանազան վերմակներ էր գործում շարունակ աշխատանոց ճաղերով. միայն գրանով էլ պարապում էր։ Ճրագներս մեկ էր, մի սեղանի վրա էլ աշխատում էինք։ Մի քոռնիկ ուներ, անունը Մաշա. Երան դեռ մանուկ ժամանակից եմ հիշում, այժմ տասներեք տարեկան աղջիկ կլիներ։ Այնքան չարաճճի չեր, քավոռուն, շարունակ ծիծաղեցնում եր մեզ, այսպես ահա ապրում էինք յոթով։ Ծերբեմն, ձմեռային երեկոյ գիշերներին, նստում էինք կլոր սեղանի շուրջը, քնչ էինք խմում, հետո գործի կպչում։ Իսկ պառավը՝ վորպեսզի Մաշան չձանձրանա և չարութիւններ չանի չարաճճին, սկսում եր հնքիաթներ պատմել։ Ու ինչպիսի հնքիաթներ։ Վոչ միայն յերեխայի, քանիմաց և խելոք մարդու խելքն էլ կգնար։ Ինչ եմ ասում. յես ինքս էլ յերբեմն չէրուխս կպցնում և այնպիսի հետաքրքրութիւյամբ եյի լսում, վոր գործս մոռանում եյի։ Իսկ յերեխան, մենք չարաճճին, մոռածմունքի մեջ եր ընկնում, վարդագույն քուշը դնում եր ձեռքին, սիրունիկ բերանը բաց անում, ու հնքիաթը մի քիչ վոր սարսափելի յեր լինում, պինդ կպչում եր պառավին։ Իսկ մենք հիանում եյինք նրան նայելով, ու չեյինք նկատում, թե ինչպես մոմը հատնում եր, չեյինք լսում, թե ինչպես դուրսը յերբեմն քամին վոռնում եր, ձյունաքնր փոթորիկը շառաչում։ — Լավ եյինք ապրում Վարինկա. և ահա համարյա քսան տարի մենք ապրեցինք այսպես միասին։ — Բայց ինչ եմ այսքան չատախոսում։ Ձեզ գուցե այսպիսի նյութը դուր չի գալիս. ասենք՝ ինձ համար էլ այս հիշողութիյունն այնքան էլ քեֆեն չեր։ Մանավանդ այժմ մթնել եր։ Քներեսան ինչ-վոր քան և չինում, դլուխս ցավում եր, մեջքս էլ ցավում և մի քիչ, մարքերս էլ սարսրլինակ եյին, կարծես նրանք էլ են ցավում, սխուր եմ այսոր, Վարինկա, սխուր։ — Այդ ինչ եք գրում, բալիկս։ Ինչպես քե գամ ձեզ մոտ, սիրելիս, ինչ կասեն մարդիկ։ Ջի վոր պետք և բակումը անցնեմ, մերոնք կնկատեն, կսկսեն հարցուփորձ անել, — տան-կոսաններ, բամբասանքներ, բանին ուրիշ իմաստ կտան։ Վոչ, իմ հրեշտակիկ, ավելի լավ ե՛ յես ձեզ վաղը յերեկոյան ժամերգութիյանը կտեսնեմ. այդ ավելի խոհեմ կլինի և յերկուսիս համար էլ անվնաս։ Ներեցեք ինձ, ջանիկս, վոր ձեզ այսպիսի նամակ եմ գրել. գրածս վոր կարդացի, տեսա՝ անկապ բաններ եմ գրել։ Ցեսս, Վարինկա, ծեր մարդ եմ, շատ էլ ուսումի-

Նամակն չեմ, ջանիկ ժամանակս կարդալն ուսում չեմ առել, իսկ այժմ դլուխս բան չի մնում, բերին նոր սկսեմ սովրելը։ Ուսուցիչս եմ, ջանիկս, սարսափ չեմ նկարագրելու և առանց ուրիշի ցուցումների ու ձայրի էլ գիտեմ, որ բերին ուղնամ վրան բարդ բան դրել, հիմարությունները դուրս կտամ։ — Այսոր տնաս ձեզ պատուհանն մոտ, տնաս՝ բեռ ինչպես վարդուհուն էիցրիք։ Մնաք բարով, մնաք բարով, տերը պահի, պահպանի ձեզ։ Մնաք բարով, Վարվառա Ալեքսանեևա։

Ձեր անկաշառ բարեկամ

Մակար Դեվուշկին

Հ. Գ. Ես, բանիկս, այժմ վոչ վոքի մասին պատրաստ չեմ գրուժ։ Մերացել եմ, ջանիկս, Վարվառա Ալեքսանեևա, վորպեսզի դուք տեղը ուրիշներին ձայրեմ, և ինձ վրա էլ կծիծաղեն ըստ առածի—ամ ուրիշի համար հոր կփորի, ինքն էլ... մնցը կընկնի։

Գրիչ 9.

Վարդեմած տեր, Մակար Ալեքսանեևիչ։

Դեռ ինչպես չեք ամաչում, իմ բարեկամ և բարերար, Մակար Ալեքսանեևիչ, վոր այդպես վշտանում եք և քամահրոշքներ բանեցնում։ Մինչև նեղացել եք Ձեր, չես շատ անգամ անգրագետ եմ լինում, բայց չեյի կարծում, ես դուք իմ խոսքերը կծու կատակ կհամարեք։ Հավատացած լեղեք, վոր չես չարություն չեմ համարձակվի կատակ անել Ձեր տարիքի և Ձեր բնավորությանը վրա։ Ուղ այս բոլորը պատահեց իմ քնքշամտությունից և ամենի նրա համար, վոր տարատեսիլ ձանձրալի չե անցնում որս, ինչ ձանձրույթից մտքդ ինչ չի անես։ Ուղ չես կարծում եղի, ես դուք ինքնասեր Ձեր ծամակին մնջ ուզում եյիք ծաղրել։ Ես տարատեսիլ տխրեցրի, չարք տնաս, վոր դուք զժգոհ եք լինելոյս Վոչ, իմ բարի բարեկամ և բարերար, նախատինք, չեմին կատակածիք, ես չես անպատ և անշնորհակալ ազգին եմ։ Ես զիտեմ արուեստ գնահատել այն ամենը, ինչ վոր դուք արել եք ինձ համար, պաշտպանելով ինձ չար մարդկանցից, նրանց հալածանքից և տանջելուքյունից։ Ես հավիտյան կպարտական եմ ասածուն Ձեզ համար և չեմին ազգքս հասնում և ասածուն և չերկինքը լսի ազոթքս, դուք բախտավոր կլինեիք։

Ես այսոր շատ ակար եմ զգում ինձ, մեկ ջերմամ եմ, մեկ զազացնում։ Ծնեղրան շատ և անհանգստացնում ինձ համար։ Դուք

զուր եք ամաչում գալ մեզ մոտ, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ուրիշ-ները ինչ գործեն եւ Դուք ծանոթ եք մեզ հետ, պրծավ գնաց... Մնաք բարով, Մակար Ալեքսեևիչ։ Այժմ ել ուրիշ բան չունեմ գրելու, չեմ ել կարող, սարսափելի տկար եմ։ Դարձյալ խնդրում եմ, մի բարկանաք ինձ վրա և հավատացած յղենք մշտական հարգանքիս և բարեկամությանս,

վորով պատիվ ունեմ մնալու ձեր ամենաանձնվեր և ամենախոնարհ աղախին

Վարվարա Դոբրոսելովա

Ապրիլ 22

Վողորմած տիրուհի, Վարվառա Ալեքսեեվնա։

Ախ, ջանիկս, այդ ինչ և պատահել ձեզ։ Այդպես ել քանի կլինի, ամեն անգամ այսպես վախեցնում եք ինձ։ Ամեն մի նամակում գրում եմ, վոր զգուշանաք, տաք հագնվեք, վատ յղանակին դուրս չգաք, ամեն բանում զգույշ լինեք, իսկ դուք, իմ հրեշտակիկս, չեք լսում ինձ։ Ա՛խ, ազաթյակս, կարծես յերեխա լինեք։ Ջի՛ վոր թույլ եք, ծղոտի պես թույլ։ յես այդ գիտեմ։ Մի քեթեն հով ել վոր փչի, մեկ ել տեսար հիվանդացաք։ Ուրնից պետք է զգուշանաք. ինքներդ ձեզ պահեք, վատանդներից խուսափեք և ձեր բարեկամներին վիշտ ու տխրություն չպատճառեք։

Ճանկությունն եք հայտնում, ջանիկս, մանրամասնորեն իմանալ իմ հալն ու ափաչը և իմ շրջապատի մասին։ Ուրախությամբ չտապում եմ կատարել ձեր ցանկությունը, բայց Դևկանի սկզբից, ջանիկս, ավելի կարգով կլինի։ Նախ, մեր տանը մարդու մուտքում սանդուխքները բավական մինչև են. ամենավանդ գըլխավոր մուտքը մարդու է, լուսավոր, լայն, ամեն ինչ չուգունից և կարմիր փայտից եւ բայց հետին մուտքն ել մի հարցնեք. պատուհանները, խոնավ, կեղտոտ, աստիճանները կոտրատված, և պատերն այնքան ճարպոտ են, վոր հենվելիս ձեռքդ կպչում է և ներանց։ Ամեն մի հրապարակի վրա կոտրած անգուկներ, աթոռներ ու պահարաններ են դրված, փայտաներ են կախված, պատուհանները ջարդված են, տաշտեր են դրված ամեն տեսակ կեղտոտություններով, ցեխով, աղբով, ձվի կճեպներով և ձկան փուշիկներով, վատ հոտ և գայլս... մի խոսքով՝ լավ չեն։

Ես արդեն նկարագրել եմ ձեզ սենյակների դասավորությունը. խոսք չկա, ճիշտ է, հարմար է, բայց մի տեսակ հնդեմուկ

և նրանց մեջ, սրանցից, չեմ ուզում ասել, թե վատ հոտ է գալիս, այլ, կրկին կրկնելի չի այսպես ասել, մի քիչ փտածի, ինչ-որ հիմած քաղցրահոտ հոտ է գալիս։ Սկզբում տպավորությունն անհաճո է, բայց այդ շուտ չանցնի. մի-երկու րոպե միայն մնում ես, սովորում ես՝ ամենն բան անցնում է և չես զգում, թե ինչպես է անցնում, վրդովմունքն թողնել ես մի տեսակ վատ հոտ է գալիս, և ջոկելդ էլ են հոտում, ձեռքերդ էլ են հոտում, ամեն բան հոտում է, — ու անտարբեր տրամադրում ես մեղմում ապրանքները տանելու շտապողներ։ Մի չամանն արդեն հինգերորդն է գնում, — բայց չես ապրում մեր ոտքս, ելլեմ մոտենամ մեջ ես, ընդարձակ, լուսավոր ձեղուն է, առաջվանքը մի քիչ վատ հոտ է կանգնում, բերը մոկ կամ տավարի մեռ են տապակում և ամեն տեղ լցնում ու թրջում, բայց դրա վրա վարպետն բերինդները դրախտ են։ Մեր խոհանոցում քոկերի վրա միշտ հին ապրանքներն են փռված, և փորվելուն իմ անձնակը հետս չեն, տրամադրում քո կյանքի և խոհանոցին, ապրանքների հոտը մի քիչ անհանգստացնում է ինձ. բայց ինչս չունեն, կտրվեմ, կսովամեմ։

Ամենամեծ առավելությունը, վարպետիս, մեղմում սկսվում է շաբաթվա վերջին, մանր են գալիս, քրքիջացնում, շշնջացնում, փորը պատռելու չափ պատրաստվում, փորը՝ ով գիտե ինչ, փորը հենց այնպես. ամենքը սկսում են բեկ խմել։ Ամանները տատրտվում են, մեծ մասը քիչ են, այնպես որ հերթի են պահում. խոհ ով որ հերթից դուրս իր քնջնջում ասպի է խմելում, խոհարն նրա պլովին տալիս են։ Հոտ կես էլ տապիլն անցած գնկու... ամեն չարժեն գրեթե։ Գրպանը էլ ամենքի հետ ծանրացած։ Ամենից առաջ ծանրացած մեջքներն հետս. ամենքն մարդ և, ամեն ինչ տամենց իրեն հոգ մասին, մոր մասին, քրոջ մասին, փորն ամառանցած և Տալցում պատակած առնելիքն հետս, և երեկոյան քաղաքն մասին։ Առաջվանց իրեն ամեն բանում համոզելով և ինչի հրամիրելց իրեն իր մոտ։ Ես նրան դատ նուչ այն անձնակում, որ մնում տավարատոր քաղքի են խաղում։ Այնտեղ իրեն ինչ ալին և անպատճառ ուզում նկին, վոր ես ապատ խաղի նատեմ իրենց հետ։ Սիմպատում նկին նրանք իրեն վրա, ինչ ինչ չգիտեմ. մեկն իրենք ամբողջ գիշերը մինչև լույս խաղում նկին ու ես վոր մատ, դարձյալ խաղում նկին։ Դաժին, խաղամիջոցներ ու անելակում էլ պետական մոտ էր, վոր ամեն ինչ կնկատում։ Ես չուզեցի խաղալ, և խոհարն նկատեցին իրեն, վոր ես սիրելուսուցչուհի մասին եմ խոսում։ Հետո ար-

Ա 22251

դեն ամբողջ ժամանակ ինձ հետ վոչ վոք չէսոսեց. ասենք ճիշտը վոր ասեմ, չես ուրախ եղի այդ քանի համար։ Ել չեմ գնա նրանց մոտ, ազարտ խաղի չեն նստած, դուտ ազարտ խաղին։ Ա՛յ, դրանից մասին չինոմնիկի մոտ ել ժողովները են լինում չերևկոները։ Նրա մոտ լավ ե, համեստ, անմեղ և քաղաքավարի, ամեն ինչ նուրբ։

Հիմա Վարինկա, Թուռքիկ կերպով կնկատեմ ձեզ դարձյալ, վոր շատ անպիտան կին ե մեր այս տանտիրուհին, իսկույնիկ վհուկ։ Դուք տեսաք Թերեզային. դե, ինչ և նա իսկապես։ Հղար, կարծես փնտրած, թսկած վատիկ լինի։ Տան մեջ ծառայողները ընդամենը չերկու հոգի չեն — Թերեզան, մենկ ել Ֆալդոնին, տան տիրուհու ծառան։ Ես չգիտեմ, դուցե նա վորևե ուրիշ անուն ել ունի, միայն թե նա ձայն և տալիս, չերբ վոր նրան այդ անունով են կանչում։ Շեկ աղա չե. չուխա և, ինչ և, մի աչքը կույր, պաճ քթով, բուն. շարունակ կռվում և Թերեզայի հետ, քիչ և ծեում իրար թակելու։ Առհասարակ պետք և ասեմ, վոր ինձ համար այստեղ ապրելը շատ ել լավ չե... Վոր գիշերը բոլորը քնանդամից քնեն և հանգստանան, այս չերբեք չի լինում։ Շարունակ վորևե տեղ նստած քուղթ են խաղում, չերբեմն ել այնպիսի բան և կատարվում, վոր պատմելն ամոթ ու Այժմ չես արդեն, այնուամենայնիվ, ընտելացել եմ, բայց զարմանում եմ, թե ինչպես ընտանիքավոր մարդիկ այս տղոմի մեջ կարողանում են ապրել։ Ինչ-վոր ազգատոների մի ամբողջ ընտանիք մեր տանտիրուհուց մի սենյակ և վարձել, միայն վոչ մյուս սենյակների չափում, այլ մյուս կողմը անկյունում, առանձին։ Հանդիստ մարդիկ են։ Նրանց մասին վոչ վոք վոչինչ չի չես լսում։ Նրանք ապրում են մի սենյակում՝ միջնորմով բաժանված։ Նա մի ինչ-վոր աստիճանավոր և առանց պաշտոնի. չորի տարի առաջ արձակել են ինչ-վոր բանի համար։ Նրա ազգը Գարշկով և. ճերմակած, վոտքերին մարդ և, մանր և գալիս այնպիսի յուղոտած, մաշված հագուստով, վոր մարդ խղճում և նայելիս։ Ձեր իմ հագուստը, ձեր նրանը ձղճուկ, հիվանդոտ (չերբեմն հանդիպում ենք իրար միջանցքում, ծնկները դողում են, ձեռքերը դողում են, գլուխը դողում և, հիվանդությունից ե՛ թե ինչ, աստված գիտե. մարդկանցից քաշվում և, վախենում և ամենքից, հետու չե ման գալիս. չես ել չերբեմն ամաչկոտ եմ լինում, իսկ սա ինձնից ել վատթար ե։ Նրա ընտանիքը կազմում են կինը և չերեք վորդին։ Մենք տղան ամբողջովին հորն և գցել, նրա պես հիվանդոտ ե։ Կինը մի ժամանակ գեղեցիկ և չեղել, հիմա ել նկատելի չե. խնդճն այնպիսի

խղճուկ, հնամաշ հագուստով և մեզ դալիս։ Լսել եմ, որ նրանք պարտ են տանտիրուհուն. տանտիրուհին շատ էլ լավ աչքով չի նայում նրանց վրա։ Լսում եմ նույնպես, որ Գարշկովը ինքը ինչ-որ անախորժություններ ունի, որոնց պատճառով էլ գրկվել է տնից. գաղտավորություն ասեմ, գաղտավորություն չեն, գաղ ասեմ, գաղ չեն, ինչ-որ նախնական քննություն տակ են, ուղիղը չեմ կարող ասել։ Մեր իմ ասածած, աղքատ են նրանք, ինչքան աղքատ։ Նրանց սենյակից յերբեք ձայն ծպտուն չի լսվում, կարծես վոչ վոք չի ապրում այնտեղ։ Նույնիսկ յերեխաների ձայնը չի լսվում։ Ու չի լինում, որ յերբեմն գվարճանան, խաղան յերեխաները, իսկ այդ արդեն վատ նշան է։ Մի անգամ յերեկոյան անցնում էի նրանց դռան մոտով. այդ ժամին տան մեջ սովորականից գուրս խաղաղություն էր տիրում. լացի ձայն եմ լսում, հետո շշունջ, հետո գարձյալ լացի ձայն, բայց այնքան ցածր, այնքան խղճալի, որ սիրտս կտոր-կտոր յեղավ, ու հետո ամբողջ գիշերը մտածում էի այդ խնդճերի մասին, այնպես որ կարդին քնել չկարողացա։

Դե ներեք բարով, իմ անգին բարեկամ Վարինկա։ Վորքան կարողացա, նկարագրեցի ձեզ ամեն բան։ Այսօր ամբողջ որը շարունակ ձեր մասին եմ մտածում։ Ամբողջ սիրտս կսկծում է ձեզ համար, բանիկս Դիտեմ, ես, գիտեմ, հոգյակս, որ ասք վերարկու չունեք։ Ախ, Պետերբուրգի այս գարուններըը, գամբոնները, ձյունախառն անձրևները,— մահս են դրանք, Վարինկա։ Ցեղանակներին այնպիսի բարեխառնություն, որ տերը փրկի։ Գահոնջկոտ մի լինեք, հոգյակս, իմ գրությունների, մամ չունեմ, Վարինկա, վոչ մի վոճ։ Գերի վորևե վոճ ունենալուց Գրում եմ, ինչ վոր խելքիս փչում է, միայն թե ձեզ ուրախացնեմ վորևե բանով։ Ա՛յ ուրիշ բան է, թե վոր սովորած լինեյի վորևե կերպ, թե չեմ ինչպես եմ սովորել, ան վրդ էլ չի ծախսվել իմ ուսման վրա։

Ձեր մշտական և հավատարիմ բարեկամ

Մակար Դևուշկին

Ապրիլ 25.

Վողորմած տեր, Մակար Ալեքսանդրիչ։

Այսօր հանդիպեցի քեռուս աղջկան՝ Սաշային։ Սարսափելի յե, նա յել և կործանվելու խնդիր գողմնակի կերպով իմացել եմ, որ Աննա Ֆյոդորովնան իմ մասին շարունակ տեղեկություններ է հավաքում։ Թվում է, թե նա յերբեք չպիտի դադարի ինձ հետա-

պնդելուց։ Ասում ես, թե ուզում ես ներել ինձ, մոռանալ ամբողջ անցյալը և թե ինքը անպատճառ կայցելի ինձ։ Ասում ես, թե դուք ինձ բոլորովին ազգական չեք, թե ինքն ավելի մոտիկ ազգական է ինձ, թե դուք վոչ մի իրավունք չունեք խառնվելու մեր ընտանեկան հարաբերություններին և թե ինձ համար ամոթ է և վայել չէ ապրելու ձեր վոգորմությամբ և ձեր ծախսով։ Նա հայհոյում, հանդիմանում է ինձ, թե մոռացել եմ իր ազնվացը, թե ինքը կնրակրել է յերկուս ու կես տարուց ավելի, ծախսերը տակ է ընկել մեզ համար, թե չնայելով այս բոլորին, նեղել է մեր պարտքը։ Մորս էլ խնայել չի ուզենում իսկ յերեք խեղճ մայրս իմանալը, թե ինչ են արել նրանք ինձ։ Ասվածի վերից տեսնում է... Աննա Յոգորովնան ասում է, թե չես իմ հիմարությունից չկարողացա պահել իմ բախտավորությունը, թե նա ինքն էր, վոր ինձ կանգնեցրել էր բախտի դռանը, թե ինքը ամաչած վոչ մի բանում մեղավոր չե, և թե չես ինքս չկարողացա, դուցե և չկամեցա իմ պատիվը պաշտպանել։ Բայց ով է այստեղ մեղավորը, ասա իմ ասածը։ Նա ասում է, թե պարոն Բլհովը բոլորովին արդարացի չե, թե հո չի կարելի ամուսնանալ ամեն տեսակ աղջկա հետ, վորը... դե ինչ պրեմ։ Անգուր բան է այսպիսի ստությունը լսելը, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ես չեմ իմանում, թե այժմ ինչ է կատարվում ինձ հետ։ Ես զորում եմ, լաց եմ լինում, հեկեկում, յերկու ժամ է, վոր այս նամակը զրում եմ ձեզ։ Ես կարծում եի, թե Աննա Յոգորովնան գոնե կհասկանա, թե ինքը մեղավոր է իմ առջև, բայց ահա թե ինչեր է ասում այժմ։ Ի սեր աստծու, մի անհանգստանաք, իմ բարեկամ, իմ միակ բարի կամեցող Ձեզնից ամեն բան չափազանցնում է, չես հիմանդ չեմ։ Ես միայն մի քիչ մրսել եմ յերեկ, յերբ գնացել եի Վոլկովո՝ մորս գերեզմանին որևնել տալու։ Ինչո՞ւ դուք էլ չնկաք ինձ հետ, — այնպես կանդրել եի, վոր զաք։ Ախ, խեղճ իմ մայրիկ, վոր վեր կենայիր գերեզմանիցդ, վոր իմանայիր, վոր լսեիր, թե ինչ արին ինձ հետ...

Վ. Դ.

Մայիս 20.

Իմ աղավնյակ, Վասինկա։

Մի քիչ խաղով եմ ուզարկում ձեզ, հոգյակս. առողջացողի համար այդ, ասում են, լավ է, բժիշկն էլ և հանձնարարում՝ ծարավը կոտրելու համար, մխիթարյան ծառայը կոտրելու համար։ Ան-

ցյալ անգամ բուլկի էլ ուզել, Ջանիկս, ահա ուղարկում եմ հիմա։ Անուշակ ունիք, հոգյակս, ահա քե ինչն է դլխավորը։ Ասենք, փառքաստած, որ ամեն ինչ անցավ և վերջացավ, և մեր դժբախտությունները էլ նույնպես բոլորովին վերջանում են։ Շնորհակալ լինենք յեղիշեքից. իսկ ինչ վերաբերում է դրքերին, առայժմ վոչ մի տեղից չեմ ճարում։ Այստեղ, ասում են, մի լավ դիրք կա, խիստ բարձր վոճով գրված, ասում են, որ լավ է, բայց ինքս չեմ կարդացել, իսկ այստեղ շատ են գովում Ջնգրևցի, որ տան ինձ կարդալու. խոստացան ուղարկել։ Բայց քե դուք կկարդաք։ Այս տեսակետից դուք քմահաճ եք։ Դժվար և ձեր ճաշակին պատահում տալ. յես ճանաչում եմ ձեզ, իմ ազաթյակ, ձեզ անպատճառ բանաստեղծություններ և հոդվածներ, հատվածներ, տես. գիր, բանաստեղծություններ էլ կճարեմ, ամեն բան կճարեմ. այնտեղ մի անտրակ կա արտագրած։

Իսկ յես լավ եմ ապրում։ Դուք, Ջանիկս, իմ մասին մի անհանգստանաք, խնդրում եմ, իսկ ինչ վոր Ձնեղտան դուրս և տվել ձեզ իմ մասին, այդ բոլորը հիմարություն է. ասենք նրան, վոր նա սուտ և ասել, անպատճառ ասենք նրան, այդ բամբասանքներ կնկան... Նոր վիրմունդիրը իսկի էլ չեմ ծախել։ Ձեվ ինչու, ինքնիրդ դատեցեք, ինչու ծախեմ։ Այ, ասում են, քառասուն արծաթի ուրվի ապրշև և դուրս գալիս ինձ համար, ուրեմն ինչու պիտի ծախեմ։ Դուք, Ջանիկս, մի անհանգստանաք.— Նա կտակածոտ կին է, Ձնեղտան եմ ասում, նա կտակածոտ կին է և Այ քե կապրենք, իմ ազաթյակ։ Միայն քե դուք, հրեշտակիկս, առողջացեք, ի սեր աստծու, առողջացեք, դարդասաչ մի անեք ծերուկիս։ Այդ ձվ և ասել ձեզ, քե լրագիր եմ։ Ջրպարտություն, դարձյալ ջրպարտություն. առողջ եմ և այնպես եմ չադացել, վոր ինքս ինձնից ամաչում եմ. կուշտ և գոհ եմ միևնույն բոլոպս, միայն քե դուք առողջանաք։ Թե, Աստված բարով, իմ հրեշտակիկ. համբուրում եմ ձեր բոլոր մատիկները և Ձեռք եմ

ձեր հավիտենական, անփոփոխ բարեկամ

Մակար Դեվուշկին։

Հ. Գ. Ախ, հոգյակս, այդ ինչ և խնդալիս, վոր դուք սկսել եք նորից գրել ինձ... այդ ինչ խելառություն է, ինչպես կարող եմ գալ ձեզ մոտ այդպես շուտ-շուտ, Ջանիկս, ինչպես Դուք քե ոգևորվում գիշերային վերուիյունից, բայց ահա հիմա գիշերները էլ համարյա քե չեն լինում. այդպիսի ժամանակ է Ձեռ հո, Ջանիկս, հրեշտակիկս, համարյա քե չեմ հեռացել ձեզնից ձեր հիվանդու-

քյան ամբողջ ժամանակ, ձեր ուշագնաց պառկած ժամանակ. բայց այստեղ ինքս իւ արդեն չգիտեմ, թե ինչպես եմի այդ բոլոր գործերը կատարում ու հետո իւ չեմի զարնիս, վորովհետև սկսել եմին հետաքրքրվել և հարցուփորձ անել։ Այստեղ արդեն առանց այն իւ ինչ վոր բամբասանք և պատմում։ Ցնա Քերեզայի վրա հուլս ունեմ, նա բնրանից բան բաց չի թողնի, բայց և այնպես ինքնըդ գաւեցեք, չանիկս, ինչի նման կլինի, վոր ներանք ամեն բան իմանան մեր մասին։ Ի՞նչ կկարծեն և ինչ կասեն այն ժամանակ.— Այդպես, ուրեմն, դուք ամուր պահեք ձեր սրտիկը, չանիկս, և համբերեցեք մինչև առոզջանալը, իսկ հետո արդեն այնպես, առանց դուբս, վորևե տեղ առնգնում[1] կունենանք։

Հատիկ 1.

Ամենաթրաքիր Մակար Ալեքսանիչ։

Այնպես եմ ուզում ձեզ համար վորևե ցանկալի և հաճելի բան անել, իմ նկատմամբ ձեր ցուցած բոլոր չանքերի համար, ձեր գեպի ինձ ունեցած սիրո համար, վոր յես վճռեցի, վերջապես, քրքրել իմ կամոցը և գոնել իմ անարատը, վորը և այժմ ուզարկում եմ ձեզ։ Այդ անարատը յես սկսել եմ գրել գեռևս իմ կյանքի բախտավոր ժամանակ։ Դուք հաճախ հետաքրքրությամբ հարցուփորձ եյիք անում ինձ իմ նախկին կյանքի մասին, մայրիկիս մասին, Պակրովսկու մասին, Աննա Յոդորովնայի մասին իմ գանվելու մասին և վերջապես, իմ վերջին գժբախտությունների մասին, և այնպես անհամբեր ուզում եյիք կարդալ այդ անարատը, վորի մեջ խնդրեցիս փնտել եր, ասելած գիտեմ՝ ինչու, գրի առնել կյանքիս մի քանի իրադարձությունները, վոր չեմ կասկածում, անարատս ուզարկելուլ մեծ հաճույք պիտի պատճառեմ ձեզ։ Իսկ յես, վոր նորից կարդացի, մի տեսակ տխրեցի։ Ինձ թվում եր, թե կրկնակի ծերացել եմ այդ ժամանակից ի վեր, յերբ գրել եմ հաւշտարիս մեջ վերջին տողը։ Այդ բոլորը գրել եմ պանսիոնի ժամանակներում։ Մնաք բարով, Մակար Ալեքսանիչ։ Ցնա ապրատփնելի տխուր եմ այժմ և հաճախ անքնություն ունենում և ինձ Ամենաճանճրալի ապաքինում։

Վ. Դ.

1

Տասնըչս տարեկան եյի, վոր հայրիկս մեռավ։ Մանկությունս կյանքիս ամենայերջանիկ ժամանակն եր։ Մանկությունս այստեղ

1 Տեսակցություն։

չակվեց, այլ այտոսկից հետո, երբ գավառում հայրիկս իշխան Գ.-ի անապին կալվածքի կառավարիչն էր Տ.-ի նահանգում։ Մենք ապրում էինք իշխանի գյուղերից մեկում, ապրում էինք խաղաղ, առատության, բախտավոր... կես այնքան մեր էլ, որ որն է թուն վազվզում էլ գաշտերում, ծառատունկներում, այգում և իմ մասին ասէ որ էլ չեր հոգում։ Հայրիկս անընդհատ զբաղված էր գործերով, մայրիկս անտեսությամբ էր զբաղվում, ինձ ոչինչ չէին սովորեցնում և կես ուրախ էլ այդ բանի համար։ Գալատահեր՝ սահմանամերձ առավոտից կվազեի լճակը կամ անտառ, կամ խոտհարքը, կամ հնձվորների մոտ, ու հոգս չեր քե արևն այրում է, քե ինքս էլ չգիտեմ ուր եմ հետացել գյուղից, քե մայտառները ճանկում են ինձ, պատատատում չորերս. — տանը հետո հանդիմանում էին, իսկ կես ուշադրություն էլ չէին դարձնում։

Ցավ ինձ քվում է, քե շատ կարճանիկ կլինեի, չեմ վիճակվեր քեկուզ իմ ամբողջ կյանքում չհետանալ գյուղից և ապրել միշտ տնում։ Այնինչ գեռևս կարճիկ ժամանակ առիթվածք էլ քա քողնել ծննդավայրս։ Ծնա գեղ տասներկու տարեկան էի, կարգ գիտակցության տարիքն էր, երբ մեզանից տեղափոխվեցինք։ Ա՛խ, ինչպիսի տխրություն եմ հիշում այն րոպեները, կարգ մենք պատրաստություն էինք տանում ճամբա ընկնելու։ Ինչպես էի լալիս, կարգ հրաժեշտ էի տալիս այն կարգերին, ինչ որ այնքան սիրելի կարգ ինձ համար։ Հիշում եմ, միաբանվեցի հայրիկիս վզովը և լալով աղաչում էի, որ գնեք քիչ էլ Մեանք գյուղում։ Հայրիկս գրաց ինձ վրա, մայրիկս լաց եր լինում. ատում էինի պետք և, գործերն այդ են պահանջում։ Մեր իշխան Գ.-ն մեռել եր։ Ժառանգները հայրիկիս արձակել էին պաշտոնից։ Հայրիկս քիչ քե շատ փող ուներ շրջանառության մեջ մասնավոր մարդկանց ձեռքին, գնահատություն։ Հույս ունենալով ուղղել իր հանգամանքները, անհրաժեշտ եր համարել, որ անձամբ ներկա լինի այտեղ։ Այս բոլորը կես հետո իմացա մայրիկից։ Այտեղ մենք քնակություն հաստատեցինք Գնահատուրգակայա Սուորնա քաղաքամասում և ապրեցինք այդտեղ մինչև հայրիկիս մահը։

Շորքան ծանր եր ինձ համար նոր կյանքին վարժվելը։ Գնահատուրգ մտանք աշնանը։ Գյուղից հետանալիս որն այնքան պարզ, տաք, պայծառ եր. գյուղական աշխատանքները վերջանում էին, կալերում արդեն հացի անապին դեզեր էին դիզված և քոչուններն աղմկարար յերաժիշտներն էին ամբոխվում. ամեն ինչ այնքան պարզ եր և ուրախ, իսկ այտեղ քաղաք մտնելիս՝ անձրև, աշ-

նանայինն խոնավ յեղյամ, ամպած յերկինք, ցնխ և նոր անծանոթ մարդկանց ժամուխ, անհյուրընկալ դժգոհ, բարկացկոտ։ Մի կերպ անցավորվեցինք։ Հիշում եմ՝ ամենքը դես-դեն էին վազում շարունակ, այս ու այն անում, նոր տուն ու տեղ գնում։ Հայրիկս շարունակ տանը չէր, մայրիկս մի րոպե էլ հանգիստ չուներ, ինձ բոլորովին մոռացել էին։ Ցերը նոր բնակարանում առաջին գիշերն անքնացնելուց հետո առավոտյան վեր կացա — տխուր էի։ Մեր պատուհանները նայում էին ինչ-որ դիպին ցանկապատի։ Փողոցում շարունակ ցնխ էր։ Հատ ու կենտ մարդիկ էին անցնում, ամենքը տաք փաթաթված, մրսում էին։

Իսկ մեր տան մեջ ամրողջ որերով սարսափելի քամին ու ձանձրույթ էր տիրում։ Հարազատներ և մոտիկ ծանոթներ համարյա չունեինք։ Աննա Յոդորովնայի հետ հայրիկս խոով էր (ինչ վոր փոդ էր պարտ Աննա Յոդորովնայինն)։ Մեզ մոտ հաճախ մարդիկ էին գալիս գործով։ Սովորաբար վիճում էին, աղմկում, բղավում։ Ամեն անգամ, վոր նրանք գնում էին, հայրիկս դժգոհ, բարկացած էր լինում։ Ամրողջ ժամերով անկյունից անկյուն էր չափում, մուրքը հավաքած, և վոչ վոքի վոչ մի խոսք չէր ասում։ Մայրիկս այդ ժամանակ չէր համարձակվում հետը խոսել և լռում էր։ Ցետ քաշվում էի մի անկյուն, գիրքը ձեռքիս նստում սուսուփուս և չէի համարձակվում շարժվել։

Մեր գետերբուրգ գալուց յերկաք ամիս հետո ինձ տվին սանսիոն։ Սկզբում շատ տխուր էի ոտար մարդկանց մեջ։ Ամեն ինչ այնքան չոր, անդուրեկան էր, դասախոսությունները շարունակ րդալում էին, աշակերտուհիները՝ չարաճճի, խակ յեվ՝ քաշվոտ։ Ինստ կարգապահուհին էր սիրում, պատժում էին։ Ամեն ինչ իր ժամին սիտի կատարվիր, ճաշն ընդհանուր էր, ուսուցիչները՝ ձանձրալի, այս բոլորն սկզբում հոգիս մաշում, տանջում էր։ Մինատեղ քնել էլ չէի կարողանում։ Պատահում էր, վոր ամրողջ գիշերը, յերկար, ձանձրալի, ցուրտ գիշերը լաց էի լինում։ Պատահում էր, վոր յերեկոներն ամենքը կրկնում էին սովորում են դասերը, խակ ես ինձ համար նստած սերտում եմ Ֆրանսերեն խոսակցությունները կամ բառերը, սիրտ չեմ անում շարժվել և շարունակ մտածում եմ մեր տան մասին, հայրիկիս մասին, մայրիկիս մասին, պառավ դայակիս մասին, նրա պատմած հեքիաթների մասին... ու ինչպիսի քաղցր էր պատում սիրտս։ Տան մեջ յղած ամենաչնչին բանն ինչ և, այդ էլ էլի հաճույքով հիշում։ Մտածում եմ՝ ինչ լավ կլիներ հիմա տանը լինելիս։ Գնատեղ մեր

փոքրիկ աննյակում, սամովարի մոտ, մերոնց հետ. այնքան տաք կլիներ, լավ, ընտանեկան Մոսկում էր՝ ինչպես կզրկեցի հիմա մայրիկիս, ամուր-ամուր, ջերմորեն Մոսկում էր, մոսկում ու կատուից կամաց լաց լինում, կրծքումս սեղմելով արցունքները, և մաքրում չէին Մեռա բառերը Վազվա գյուղը չէին սովորում. ամբողջ գիշերը յերազումս անընդում էի ուսուցչին, մոզամին [1], ապշիկներին. ամբողջ գիշերը յերազումս գյուղ էի անդադար, իսկ հետևյալ որը վոչինչ չդիտեցի Ոտքերցնում էինք, մեկ անսակ հեռակոր էինք տալիս Այնքան տխուր էի, դարդոտ Սկզբում ապշիկները ծիծաղում էին ինձ վրա, ջգրացնում, ջվոքեցնում, յերբ գյուղ էի ասում, կամքում էին, յերբ շարքերով գնում էինք ճաշի կամ քնելի սուտ-սուտ դանդատվում ինձնից գյուղահոնգ Բայց գրա վոխարեն ինչպիսի գրական եր բացվում ինձ համար, յերբ գյուղակա շարագի յերեկոներն ինձ տուն տանելու եր գալիս Ամառ-ամուր գրկում էի պատռվիս խնդագար ուրախությամբ Հագցնում եր ինձ, վարքաքում, համբուն հագիվ եր հասնում հետևիցս, իսկ յես շարունակ խոսում էի, հա խոսում, պատմում Տուն էի գալիս ուրախ, գլուրքի, ոչինչ գրկում մերոնց, կարծես տասը տարի անսած չլինեի Սկսվում էին հարձուփորցները, խոսակցությունները, ամենքին բարևում էի, ծիծաղում, հրհռում, վազվզում, քոչկռտում Հայրիկիս հետ սկսում էի լուրջ խոսակցություններ՝ գիտությունների մասին, մեր ուսուցիչների մասին, ֆրանսերեն լեզվի մասին, Լոմոնոզի քերականության մասին, — և ամենքս աշքերս ուրախ, աշքերս գոհ էինք Հիմա էլ յես ուրախությամբ եմ հիշում այդ րոպեները Ծես ամեն էլրով աշխատում էի սովորել, վոր հայրիկս գոհ ձևար Տեսնում էի, վոր նա իր վերջին կոպեկը ծախսում է ինձ վրա, իսկ ինքն, սատված գիտե, քեն ինչ նեղություններ եր քաշում Որը-որին մոայլվում եր, գժգոհ, բարկացկոտ դառնում. նրա բնավորությունը բոլորովին փչացել եր. գործերը չէին հաջողվում, պարտքերի տակ խրված եր Մայրիկս վախենում եր նույնիսկ լաց լինել, վախենում եր մի խոսք անգամ ասել, վորպեսզի չդարկացնի հայրիկիս. հիվանդացավ, շարունակ լողրում եր ու լողրում և սկսեց վատ հաղալ Պանսիոնից վոր գալիս էի, տեսնում էի ամենքի դեմքը տխուր. մայրիկս կամացուկ լաց եր լինում, հայրիկ՝ բարկանում Սկսվում էին կշտամբանքներ, հանդիմանություններ Հայրիկս սկսում եր ասել ինձ, քեն յես վոչ մի ուրախություն, վոչ մի մխիթարություն չեմ պատճառում իրեն,

1 Ծիկնոջը

Քե իրենք իմ պատճառով զրկվում են վերջին ունեցածից, իսկ կես մինչև այժմ չեմ խոսում ֆրանսերեն, մի խոսքով՝ բոլոր անհաջողություններին, բոլոր դժբախտություններին, ամեն, ամեն բանի համար կուժն ու կուլեն իմ ու մայրիկիս գլխին եր կոտրվում։ Բայց ինչպես կարելի չեր տանջել խեղճ մայրիկիս։ Վեր նայում նրի երան, սիրտս կես եր լինում մի կողից, այտերը ներս նրին ընկնել, աչքերը խորն ընկնել, գնացք Քոքախտավորի գույն եր ստացել։ Ամենից ավելի ինձ եր հանում։ Միշտ գատալկ բանից եր սկսվում ու հետո, աստված գիտե ուր եր հասնում. շատ անգամ չնչի ել իմանում, քե բանն ինչումն ա ել ինչ ասես չեր ասվում, ել ինչ հանդիմանություն ասես՝ չերևակա չեր նետվում... Մենք եր գալիս ֆրանսերենը, հետո՝ քե կես շատ հիմար եմ, քե մեր պանսիոն պահողը ապիկար, հիմար կին ա, քե նա մեր բարոյականի մասին չի հոգում, քե հայրիկս մինչև այժմ չի կարողանում պաշտոն ճարել իր համար, քե Լոմոնդի քերականությունն անպետք քերականություն ա, իսկ Զապրսկունը ավելի լավ ա, քե ինձ վրա շատ փող են ծախսել զուր տեղը. քե կես, ինչպես չերևում ա, անզգա, քար ապլիկ եմ, — մի խոսքով՝ կես, խեղճ ուժասպառ եր լինում ֆրանսերեն խոսակցություններն ու բառերը անդադրում ի մինուչ ժամանակ ամեն բանում կես եր մեղավորը, ամեն բանի համար կես եր պատասխանատուն։ Եվ զրա պատճառը բոլորովին այն չեր, քե հայրիկս չեր սիրում ինձ. ինձ ու մայրիկիս համար նա հոգին եր չեր խնայի։ Բայց այդպես եր, բնավորությունն եր այդպես։

Հոգսերը, դառնությունները, անհաջողությունները տանջել եին խեղճ հայրիկիս. ծայր աստիճան կասկածամիտ, մաղձոտ եր դարձել, համախ հուսահատություն եր հասնում, սկսել եր ուշադրություն չդարձնել իր առողջության վրա, մեկ ել՝ մրսեց և հիվանդացավ, չերկար չտանջվեց և վախճանվեց այնպես հանկարծ, այնպես անակնկալ, որ մենք մի քանի որ ուշքի չեկինք գալիս հարվածից։ Մայրիկս մի անսահման քաղցրություն մեջ եր. կես մինչև անգամ վախենում եի, քե մեղացն խելագարվի։ Հենց որ հայրիկս վախճանվեց, պարտատերները խմբովին վրա թափվեցին, հաշվես գնացից դուրս չեկան։ Ինչ ունեինք-չունեինք տվինք։ Վոսկրեսենսկայա Ստորոնա քաղաքամասում մեր տունը, որ հայրիկս գնել եր մեր. Վոսկրեսենսկ տեղափոխվելուց կես տարի հետո, նույնպես ծախվեց։ Չեմ իմանում՝ մնացածն ինչպես գրատեցին, բայց մենք ինքներս ձեռքներս առանք, անտեր, անտիրական։ Մայրիկս

հյուծվում էր հիվանդությունից, ինքնին մեզ կերակրել չէինք կարողանում, ապրուստի միջոց չունեինք, կորստյան առջև էինք։ Այդ ժամանակ տատն էորա տարիս նոր էր լրացել։ Ահա այդ ժամանակ էր, որ մեզ այցելեց Աննա Յոզորովնան։ Նա միշտ ասում էր, թե ինքն ինչ-որ կալվածատիրուհի է և մեզ ազգական։ Մայրիկս նույնպես ասում էր, թե նա ազգական է մեզ, միայն շատ հեռու ազգական։ Հայրիկիս կենդանության ժամանակ նա երբեք պնաք-պաք չուներ մեզ մոտ։ Երևում աղտոտվելն աչքերին, ասաց, թե շատ է կարևորում մեզ, ցավ հայտնեց մեր կորստի համար, մեր դժբախտ վիճակի համար, ավելացրեց, թե հայրիկս ինքն էր մեղավոր, թե նա իր ունեցածի համեմատ չէր ապրում, որոշ հեռու էր գնում և թե չափազանց մեծ հույսեր էր դնում իր ուժերի վրա։ Յանկությունն հայտնեց մտնել հարաբերության հաստատել մեզ հետ, առաջարկեց մոտենալ վերադարձ անախորժությունները, իսկ երբ մայրիկս ասաց, թե երբեք քշնամություն չի տածել դեպի նա, արտասվեց, մայրիկիս ձեռները տարավ և հոգեհանգիստ անել տվեց հայրիկիս հոգու համար։ Սրանից հետո հանդիսավորապես հաշտվեց մայրիկիս հետ։

Ծնրկալ նեղածությունների և նախապատրաստությունների հետո Աննա Յոզորովնան, վառ գույներով նկարագրելով մեր ազնական դրությունը, վորբությունը, անհուսությունը, անոգնականությունը, հրավիրեց մեզ, ինչպես ինքն արտահայտվեց, իր մոտ ապաստանելու։ Մայրիկս շնորհակալություն հայտնեց, բայց վորովհետև ուրիշ հնար չկար, ուստի, վերջապես, հայտարարեց Աննա Յոզորովնային, վոր իր առաջարկն ընդունում ենք շնորհակալությամբ։ Այսորվա պես հիշում եմ այն առավոտը, երբ մենք Վասիլևսկի Օստրովա քաղաքամասից տեղափոխվեցինք Վասիլևսկի Օստրով։ Առավոտը աշնանային էր, պաղ, չոր, շուրթ։ Մայրիկս լաց էր լինում, դեռ սաստիկ տխուր էի։ Կուրծքս պատռվում էր, հոգիս քամվում էր ինչ-որ անբացատրելի, սարսափելի թախիծից։ Մանր ժամանակ էր . . . . . .

. . . . . .

2

Սկզբում մենք, այսինքն՝ դեռ ես, մայրիկս, քանի դեռ չէինք ընտելացել մեր նոր բնակարանին, մեզ համար մի տեսակ կերկրելի, ոտաբոտի էր Աննա Յոզորովնայի մոտ։ Աննա Յոզորովնան ապրում էր սենյական տանը, վնցերորդ գծի վրա։ Տան

մեջ կար ընդամենը հինգ մաքուր սենյակ։ Ներանցից յերկուսում ապրում էր ինքը՝ Աննա Յոդորովնան և փեսուս տղին՝ Սաշան, վորը դաստիարակվում էր նրա մոտ. նա վորբ էր, առանց հոր ու մոր և դեռ յերեխա։ Հետո մի սենյակում մենք նյինք ապրում և վերջապես վերջին սենյակում մեր կողքին տեղավորված էր մի աղքատ ուսանող՝ Պակրովսկի ազգանունով, Աննա Յոդորովնայի կենողը։ Աննա Յոդորովնան ապրում էր շատ լավ և ավելի հարուստ, քան կարելի յեր յենթադրել. բայց նրա կարողությունն առեղծվածային էր, ինչպես և նրա զբաղմունքը։ Նա միշտ ինչ-վոր բանի վրա յեր, միշտ մտահոգ, որը մի քանի անգամ դուրս էր գնում, բայց ինչ էր անում, ինչի մասին էր հոգում և ինչու համար էր հոգում, այս յես վոչ մի կերպ չկարողացա իմանալ։ Մեծ և բազմազան ծանոթություններ ուներ նա։ Շաբաթական հյուրերը նյին գալիս նրա մոտ, ամսվան գիտեմ, ինչ մարդիկ, միշտ ինչ-վոր գործերով և մի րոպեյով։ Դռան զանգակը զբաղում էր ինչ չես, մայրիկս միշտ նստում էր տանում ինձ մեր սենյակը։ Աննա Յոդորովնան այս բանի համար սաստիկ նեղանում էր մայրիկից և անդադար կրկնում էր, ինչ մենք արդեն չափազանց հպարտ ենք, կարողությունից վեր հպարտ, առանց հպարտանալու հիմք ունենալու, և ամբողջ ժամերով չեր լռում։ Այն ժամանակ յես չեյի հասկանում այդ կշտամբանքները հպարտության համար, նմանապես յես այժմ եմ միայն իմանում կամ գոնե գուշակում, ինչու մայրիկս չեր վստահանում ապրել Աննա Յոդորովնայի մոտ։ Չար կին էր Աննա Յոդորովնան։ Նա շարունակ տանջում էր մեզ։ Մինչև այժմ ինձ համար զարմանք է, ինչու նա հրավիրում էր մեզ իր մոտ։ Սկզբում բավական սիրալիր էր մեզ հետ, բայց հետո արդեն բոլորովին ցույց տվեց իր իսկական բնավորությունը, յերբ տեսավ, վոր մենք կատարելապես անօգնական ենք և գնալու տեղ չունենք։ Հետագայում ինձ հետ շատ սիրալիր դարձավ, նույնիսկ շողոքորթության հասնող մի տեսակ հոգատար սիրալիր, բայց սկզբում նրանից ինձ էլ եր հասնում մայրիկիս հետ միևնույն։ Ամեն րոպե յերեսներով եր տալիս իր բարերարությունները։ Ոտար մարդկանց մեզ ներկայացնում եր իբրև իր ազգատ-անոթնական ազգականներ, մայրիկիս՝ իբրև այրի կնոջ, ինձ՝ իբրև վորբի, վորոնց ինքը քրիստոնեական սիրուց դրդված ապաստան և տվել իր մոտ։ Ճաշի նստած ժամանակ մեր վերցրած ամեն մի կտորին հետևում եր աչքերով, իսկ յերե չեյինք ուտում, նորից պատմություն եր սկսվում, թե մենք լայազ չենք անում,

քե նեղոդամիտ յեղնք, իր ունեցածն այդ ե, քե մեր տանն աղյուղ դրանից ավելի լավը կլիներ։ Հայրիկիս մասին շարունակ վատ եր խոսում, ատում եր, քե ուզում եր ամենքից լավ լինել։ բայց վատ դուբս յեկավ, քե կնոջն ու աղջկանն դատ ու դատարկ քողեց և քե իր պես բարերար, քրիստոնեական հոգու տեր, կամենկից աղգականուհի վոր չդտնվեր, ատված գիտե, գուցե քե նրանք սովամահ լինելին փողոցի մեջ։ Ել ինչ ու ինչ չեր ատում նա։ Այնքան գատը չեր, վորքան գղվելի նրան լսելը։ Մայրիկս շուտ-շուտ լաց եր լինում. նրա առողջությունն որը-որին վատանում եր, նա նկատելի կերպով հյուծվում եր, մինչդեռ յես ու նա առավոտից մինչև կես գիշեր աշխատում եյինք, կար եյինք հարում՝ կարում, ինչ-վոր շատ գուբ չեր գալիս Աննա Յոդորովնային. նա շարունակ ատում եր, քե իր տունը նորաձևությանը արհատանոց չե։ Բայց պետք եր հագնվել, պետք եր փող հետ գցել ազանչուշների ժամերգների համար, պետք եր, վոր անպատճառ փող ունենայինք մեզ համար։ Մենք համեմատ գնալ փող եյինք հետ գցում, հույս ունեյինք, քե կարելի կլինի ժամանակին տեղափոխվել վորևե տեղ։ Բայց մայրիկս իր վերջին առողջությունն ել կորցրեց աշխատանքի վրա. նա որը-որին ուժասպառ եր լինում։ Հիվանդությունը ցեղի նման կրծում եր նրա կյանքը և ոտնատակ գնելու ժամանակին։ Ինչ ամեն բան անում եր, ամեն բան գղում, ամեն բան սրտին առնում. այս բոլորն իմ աչքի առաջ կատարվեց։

Որերն անցնում եյին որերի հետևից և ամեն մի որ նման եր նախորդ որվան։ Մենք ապրում եյինք առաջվուց, կարծես քաղաքում չեյինք ապրում։ Աննա Յոդորովնան քիչ-քիչ հանգստանում եր, յերբ սկսել եր կատարելապես գիտակցել իր տիրապետության։ Աանդ՝ յերբեք վոչ վոք չեր ել մտածում նրան հակառակել։ Մեր սենյակը բաժանված եր նրա սենյակներից միջանցքով, իսկ մեր կողքին, ինչպես արդեն հիշել եմ, ապրում եր Վակրովսկին։ Նա սովորեցնում եր Սաշային ֆրանսերեն և գերմաներեն լեզուները, պատմությունը, աշխարհագրությունը — բոլոր գիտություններըը, ինչպես ասում եր Աննա Յոդորովնան, և դրա համար սենյակ ու ճաշ եր ստանում։ Սաշան շատ ուշիմ աղջիկ եր, քեև ժիր ու չարաճճի. նա այն ժամանակ ատաններից սարսափան կլիներ։ Աննա Յոդորովնան նկատեց մայրիկիս, քե վատ չեր լինի, վոր յես ել սկսեյի սովորել, քանի վոր պանսիոնում ուսումս կիսատ եյի թողել։ Մայրիկս ուրախությամբ համաձայնեց, և յես մի ամբողջ տարի սովորում եյի Վակրովսկու մոտ Սաշայի հետ

միասին։ Պակրովսկին աղքատ, շատ աղքատ յերիտասարդ եր, առողջությունը նրան թույլ չեր տալիս շարունակ ուսման գնալու և նրան հենց այնպես, սովորության համար հյին միայն ուսանող անվանում մեր տանը։ Ապրում եր նա համեստ, հեզ, առատախոս, այնպես վոր նրա սենյակից ձայն ծպտուն չեյինք լսում։ Արտաքուստ այնքան տարորինակ եր, այնքան անշնորհք եր մանգլիս, բարևում, այնքան մաղալու յեր խոսում, սկզբում առանց ծիծաղելու չեյի կարողանում նայել նրան։ Սաշան անդադար չարաճճիություններ եր անում նրա մոտ, մանավանդ յերբ նա դաս եր տալիս մեզ։ Իսկ նա,պետք և այս էլ ասեմ, դյուրագրգիռ բնավորություն ուներ, անդադար բարկանում եր, ամեն մի չնչին բանի համար իրենից դուրս գալիս, գոռում մեզ վրա, գանգատվում մեզնից և հաճախ առանց դասը վերջացնելու, բարկացած թողնում, հեռանում եր իր սենյակը։ Իսկ իր սենյակում ամբողջ որերով նստած գրքեր եր կարդում։ Շատ գիրք ուներ և բոլորը թանգ, հազվագյուտ գրքեր։ Նա ուրիշ միքանի տեղ էլ դաս եր տալիս, քիչ թե շատ վճար եր ստանում, այնպես վոր ձեռքը փող եր ընկնում թե չե, իսկույն գնում եր՝ գրքի տալիս։

Հետագայում յես ավելի լավ, ավելի մոտիկից ճանաչեցի նրան։ Նա շատ բարի, շատ արժանավոր մարդ եր, ամենալավն այն բոլոր մարդկանցից, վորոնց ինձ հանդիպել եր հանդիպել։ Մայրիկս խիստ հարգում եր նրան։ Հետագայում նա էլ իմ լավագույն բարեկամն եր, — ինարկե, մայրիկից հետո։

Սկզբում յես, վոր այնքան մեծ աղջիկ եյի, Սաշայի հետ միասին չարություն եյի անում, և մենք յերբեմն ամբողջ ժամերով գլուխ եյինք պատռում, թե ինչպես անեյինք, վոր ջզրացնեյինք. համբերությունից հանեյինք նրան։ Նա բարկանում եր շատ ծիծաղելի կերպով, իսկ այդ չափազանց զվարճացնում եր մեզ (յես նույնիսկ ամաչում եմ հիշել այս)։ Մի անգամ մի ինչվոր բանով բարկացրինք նրան, վոր քիչ ճաց լաց լիներ, և յես պարզ կերպով լսեցի, թե ինչպես նա շշնջաց՝ «Չար յերեխաներ»։ Յես հանկարծ շփոթվեցի. հետ ամաչեցի, հետ դառնացա, հետ մեղքս յեկավ։ Հիշում եմ՝ մինչև ականջներս կարմրեցի և համարյա թե արտասվախառն աչքերով սկսեցի խնդրել, վոր հանդատանա և չնեղանա մեր հետ չարաճճիություններից, բայց նա գիրքը ծածկեց, դասը կիսատ թողնց և գնաց իր սենյակը։ Յես ամբողջ որն ինձ ուտում եյի զղջումից։ Այն միտքը՝ թե մենք՝ յերեխաներս, մեր անպիտություններով համարյա թե լացացրինք նրան,

անտանելի կեր ինձ համար։ Ուրեմն մենք սպասում էինք, որ նա լաց լինի։ Ուրեմն մենք այդ էինք ուզում, ուրեմն մենք կարողացանք հանել նրան համբերությունից. ուրեմն մենք զոռով տիրացրինք նրան, այդ դժբախտ, խեղճ կերիտասարդին, հիշել իր անազոյուն վիճակի մասին։ Ցնա ամբողջ գիշերը չքնեց պայրուքից, խղճահարությունից, զղջումից։ Առում են, թե զղջումը քավվացնում է հոգին. ընդհակառակը, Զգիտեմ վշտից ինչպես միացավ և ինքնասիրությունը։ Ցնի ուզում, որ նա ինձ կերեխայի տեղ դներ։ Այդ ժամանակ կես արդեն տանձինդ տարնկան էլի։

Այդ որվանից կես սկսեցի տանջել իմ կերևակայությունը, հաղարավոր ծրագիրներ կազմելով, թե ինչպես Վոկրովսկուն հանկարծ տիրեմ, որ վոխի իր կարծիքն իմ մասին։ Բայց կերբեմն կես քաշվող և ամաչկոտ էլի լինում. իմ ներկա դրությանն մեջ վոչ մի բան չնայի կարող վճռել և բավականանում եմ միմիայն կերազներով (և առավոտ գիտեմ, ինչպիսի կերազներով)։ Ցնա դադարեցի միայն չարությունն անել Սաշայի հետ։ Վոկրովսկին այլևս չնր բարկանում մեղ վրա, բայց ինքասիրությանս համար այդ քիչ եր։

Այժմ մի քանի խոսք կասեմ ամենատարորինակ, ամենահետաքրքրական և ամենախղճուկ մի մարդու մասին, որի նմանը չեմ տեսել վոչ մի տեղ։ Այդ մարդու մասին նրա համար եմ խոսում այժմ, հուշերիս հենց այս տեղում, որովհետև մինչև այս ժամանակ կես համարյա քե վոչ մի ուշադրություն չնայի դարձնում նրա վրա, այնքան եր Վոկրովսկուն վերաբերող ամեն բան հանկարծ հետաքրքրական դարձել ինձ համար։

Ցերբեմն մեր տունն եր գալիս մի ծերուկ, կնդոտոս, վատ հագնված, փոքրիկ, սպիտակահեր, տձև, անշնորհք, մի խոսքով այնքան տարորինակ, որ չի ասվի։ Առաջին հայացքից կարելի կեր կարծել, թե ամաչում և ինչ-որ բանից, քաշվում և ինքն իրենից։ Դրա համար միշտ մի տեսակ կուչ եր գալիս, մի տեսակ ծռմռվում, այնպիսի շարժումներ եր անում, այնպիսի ժամածռություններ, որ համարյա քե առանց սխալվելու կարելի կեր կեղրակացնել, թե խելքը տեղը չեր։ Գալ կերբեմն մեղ մոտ, կկանգներ դուրսը՝ ապակեվոր դռների մոտ և կեր համարձակվի տուն մտնել։ Մեզնից ով մոտից կանցներ,— կես կամ Սաշան, կամ ծառաներից վորևե մեկը, վորին գիտեր, որ իրեն բարի աչքով և նայում,— իսկույն ձեռքով կաներ, կկանչեր իր մոտ, զանազան նշաններ կաներ և այն բանից հետո միայն, կերբ գլխով կանե-

յին և կվանչեյին (սա պայմանական նշան էր, քեռ տանը վոչ մի կողմնակի մարդ չկա և քեռ կարող է մտնել, յերբ կամենա), միայն այդ ժամանակ ծնրունին կամացուկ բաց կաներ դուռը, ուրախ կժպտար, ձեռքերը կշփեր գոհունակությունից — և վոտների ծայրերի վրա ուղղակի կդիմեր դեպի Պակրովսկու աննյակը։ Դա նրա հայրն էր։

Հետագայում յես մանրամասնորեն իմացա այդ խնդճ ծնրունու ամբողջ պատմությունը։ Մի ժամանակ ինչ-վոր մի տեղ ծառայելիս և յեղել, վոչ մի ընդունակություն չի ունեցել և ամենավերջին, ամենաանշնան տեղն և յեղել գրաված ծառայության մեջ։ Առաջին կնոջ ուսանող Պակրովսկու մոր մահից հետո խնդքին փչել և նոր կին առնել և ամուսնացել և մի քաղքենի կնոջ հետ։ Նոր կնկա որով տանն ամեն ինչ տակնուվրա յեն յեղել։ Ամենքի հոգին հանելիս և յեղել, ամենքին էր ձեռքն և հավաքել։ Ուսանող Պակրովսկին այն ժամանակ դեռ յերեխա յեն յեղել, տաստարեկան։ Մորքի մայրն առելիս և յեղել նրանց։ Բայց փոքրիկ Պակրովսկու բախտը բանել եր գալվածատեր Բլկովը, վոր չինովնիկ Պակրովսկուն ճանաչելիս և յերբեմն նրա բարեկամն և յեղել, յերեխային ընդունել և իր հովանավորության տակ և տեղավորել ինչ-վոր մի պաշտաոնի։ Իսկ նրանով հետաքրքրվելիս և յեղել այն պատճառով, վոր ճանաչելիս և յեղել նրա հանգուցյալ մորը, վորը դեռևս աղջիկ ժամանակ բավարարված և յեղել Աննա Ֆյոդորովնայից և կնության և յեղել տրված չինովնիկ Պակրովսկուն։ Պարոն Բլկովը, Աննա Ֆյոդորովնայի բարեկամն ու մոտիկ ծանոթը, մեծահոգությունից դրդված, նորահարսին տվել և հինգ հազար ռուբլի ժիրու։ Ուր են գնացել այդ փողերը, հայտնի չեն։ Այսպես եր պատմել ինձ այս բոլորը, Աննա Ֆյոդորովնան, իսկ ինքն ուսանող Պակրովսկին յերբեք չեր սիրում խոսել իր ընտանեկան պայմանների մասին։ Ամուսնացել եր, վոր նրա մայրը շատ գնդեցնի և յեղել, և ինձ տարօրինակ և թվում, քեռ ինչու նա այդքան անհաջող ամուսին և առել, այդքան անշնան մարդ... Նա մեռել և դեռևս չհասկանում, ամուսնությունից շատ տարի հետո։

Դպրոցից յերկուսասարդ Պակրովսկին մտել և մի ինչ-վոր գինվածքի և ապա՝ համալսարան։ Պարոն Բլկովը, վոր շատ հաճախ գալիս և յեղել Պետերբուրգ, այստեղ էլ նրան հովանավորելիս և յեղել։ Առողջությունը խանգարված լինելու պատճառով Պակրովսկին չի կարողացել շարունակել իր ուսումը համալսա-

բանում Պարոն Բլիոմը ծանոթացրել է նրան Աննա Յոդորովնայի հետ, ինքն է հանձնարարել նրան, և այսպիսով յոթնամսյա Պակրովսկին ընդունվել է Աննա Յոդորովնայի մոտ հայտվոր, այն պայմանով, որ Սաշային սովորեցնի՝ ինչ-որ հարկավոր կլինի։

Իսկ ծերուն Պակրովսկին, հինգ անդիմադրելիությունների դարձահալ յեղած, անձնատուր է լինում ամենավատ արատի և գրկվում միշտ հարբած է լինում։ Կինը ծեծկլտա է յեղել նրան և խոհանոց վռնդել, որ այնտեղ ապրի, և բանը հասցրել է այնտեղ, որ նա վերջապես սովորել է ծածին ու վատ վարվելոցուքյան և չի պատրաստվել նա դեռևս շատ էլ ծեր մարդ չեր, բայց վատ հակումների համարյա բոլոր խելքը կորցրել եր։ Իսկ մարդկային ազնիվ զգացումների միակ նշանը նրա մեջ անասնական սերն եր դեպի որդին։ Ասում էին, թե յերիտասարդ Պակրովսկին նման եր իր հանգուցյալ մորը, ինչպես խնձորը կիսում է իր նախկին բարի կնոջ մասին ունեցած հիշողուքյուններից չեր պրծում, որ այդպիսի անասնական սեր եր ծագել կորած ծերունու սրտում դեպի որդին։ Ծերունին ուրիշ ոչ մի բանի մասին խոսել էլ չգիտեր, բայց ոչ մինչև որդու մասին և շարունակ շարժում եր յերկու անգամ այցելում եր նրան։ Իսկ ավելի հաճախ այցելել չեր համարձակվում, որովհետև յերիտասարդ Պակրովսկին տանել չեր կարողանում հոր այցելուքյուններն նրա պահատուքյուններից, անկասկած, առաջինը և կարևորագույնն այն եր, որ չեր հարգում հորը։ Աննա Յոդորովնայն էլ չափազանց անատանելի արարած եր։ Նախ՝ ատրասվելի հետաքրքրվող եր, յերկրորդ՝ ամենադատարկ և հիմար խոսակցուքյուններով ու հարցուփորձերով ամեն րոպե խանգարում եր որդուն պարապելու և վերջապես՝ յերբեմն գալիս եր հարբած դրուքյամբ։ Որդին քիչ-քիչ մոռացնել եր տալիս ծերունուն իր արատները, ամեն բանով հետաքրքրվելու և տակից դալից դուրս տալու սովորուքյունը և վերջապես բանը հասցրեց այնտեղ, որ հայրը լսում եր նրան ամեն բանում՝ ինչպես պատգամախոսի և ընդհատ բանալ չեր համարձակվում առանց նրա թույլտվուքյան։

Ամեն ծերունին հրճվում, ուրախանում եր, որ նայում եր իր Վասինկինը (այսպես եր անվանում որդուն)։ Նրա մոտ հրաշք գալիս զրկվել միշտ մի տեսակ մտածող, վախկոտ անձ եր ունենում, յերևի այն պատճառով, որ չգիտեր, թե որդին ինչպես կընդունի իրեն, սովորաբար յերկար ժամանակ չեր վատահանում մոտենալ, և յերբ պատահում եր, որ նա այդտեղ եյի լինում, մի

քսան րոպեի չափ հարցուփորձ եր անում ինչպես և Գևորինկան, առողջ և, երամադրությունն ինչպես և և վորևե կարևոր գործով չէր զբաղված աղջիկ, ինչպէս և զբաղվում, գրում և, կարդում և, քեև վորևե մտածողություններով և զբաղված։ Ձերը բավականաչափ խրախուսում և հանգստացնում եր, ծերունին, վերջապես, վստահանում եր մոնել և կամաց-կամաց, զգույշ-զգույշ բաց եր անում դուռը, նախ գլուխն եր ներս կոխում ու քեև վոր տեսնում եր, վոր վորդին չի քարկանում ու գլխով նշան և անում, կամացուկ մտնում եր սենյակը, հանում շինելը, գլխարկը, վորը միշտ ճըխլացված եր լինում, ծակ, պոկված յեղերով,—կախում եր կեռի վրա, ամեն ինչ անում եր կամացուկ, անլսելի, հետո զգուշորեն նստում եր աթոռի վրա և աչքերը չեր հեռացնում վորդուց, վորսում եր նրա քոլոր շարժուձևերը, վոր իմանա իր Գևորինկի տրամադրությունը։ Ցնցեև վորդին մի քիչ քնքին չեր լինում, և ծերունին նկատում եր այդ, իսկույն վեր եր կենում տեղից և բացատրում, քեև Գևորինկա, մի րոպեյով եմ յեկել. հետս տեղ ևի գնացել, անցնում ևի այս կողմով, մտա, վոր հանգստանում։ Ու հետո սուսուփուս, հնազանդ վերցնում եր վերարկուն, գլխարկը, նորից կամացուկ դուռը բաց անում ու գնում, զոռով ժպտալով, վորպեսզի սրտի մեջ պահի իր վիշտը և ցույց չտա վորդուն։

Բայց յեթե վորդին լավ եր ընդունում հորը, ծերունին չեր իմանում ինչ անի ուրախությունից։ Գոհունակությունը յերևում եր նրա դեմքին, շարժուձևերի մեջ։ Ցնցեև վորդին խոսում եր նրա հետ, ծերունին միշտ մի քիչ բարձրանում եր աթոռից և պատասխանում կամաց, պատկառանքով, գրեթե յերկյուղածությամբ և միշտ աշխատելով գործածել ամենաընտիր, այնինքն ամենաձիծաղելի խոսքեր։ Բայց խոսքի վարպետությունը չեր հաջողվում նրան, միշտ շլոթվում եր, քաշվում այնպես, վոր չեր իմանում ինչ անի, ուր պահի ձեռքերը, ինքն ուր կորչի, հետո դեռ յերկար ժամանակ ինքն իրեն ղղնջում եր պատասխանը, վորպես քեև ուղելով ուղղել սասծը։ Իսկ յեթե աջողվում եր լավ պատասխանել, ծերունին կարգի չեր բերում իրեն, ուղղում եր ժիլետը, վողպատը, ֆրակը և իր արժանապատվությունը հասկացող մարդու տեսք եր ընդունում։ Ցնցեևն էլ այնպես եր խրախուսվում, այն աստիճանի հասցնում իր համարձակությունը, վոր կամացուկ վեր եր կենում աթոռից, մոտենում գրքերի դարակին, վորևե գիրք վերցնում և մինչև անգամ հենց այդտեղ էլ կարդում եր, ինչ գիրք էլ վոր լիներ։ Այս քոլորն անում եր կեղծ անտարբերու-

քյամբ և առնասրտությամբ, կարծես միշտ էլ կարող էր այդպես, ինչ ուզենար՝ անել վորդու գրքերը, կարծես շատ էլ չի զարմանում վորդու բարեհոգությունից։ Բայց մի անգամ ինձ պատահեց տեսնել, թե ինչպես վախեցավ խեղճը, երբ Պակրովսկին խնդրեց նրան, վոր գրքերին ձեռք չտա։ Նա շփոթվեց, շտապեց, գիրքը տեղը դրեց գլխիվայր, հետո ուզեց ուղղել, շուռ ավավ և դրեց բնրանը դնդի դուրս, ժպտաց, կարմրեց ու չեր իմանում ինչպես քավի իր վոհիրը։ Պակրովսկին իր խորհուրդներով քիչ-քիչ մոտացնել էր տալիս ծերունուն իր վատ հակումները և հենց վոր յերեք անգամ իրար հետևից հարցած չեր տեսնում նրան, քան հինգ կոպեկանոց կամ ավելի փող էր տալիս հետաքրքիրս ծերբնեին հղկիկ, վոդպատ կամ ժիլետ էր առնում նրա համար։ Ծերունին էլ իր նոր հագուստով հպարտանում էր աքլորի պես։ Ծերբնեին մանում էր մեզ մոտ։ Ինձ ու Սաշային համար քաղցր խմորեղենի աքլորներ, խնձորներ էր բերում և շարունակ խոսում էր մեզ հետ Պետինկի մասին։ Հիշեցնում էր մեզ, վոր ուշադիր տղաներ, լավներ, ասում էր, վոր Պետինկան բարի վորդի կա, որինակելի վորդի, ութսացի այդ՝ ուսուցչական վորդի։ Այսպես, յերբեմն, աչքով էր անում մեզ, այնպես մատները կիրպով ծրտմռվում, վոր ծիծաղներս չեկներ կարողանում դադարել և ծիծաղից քուլանում եկինք։ Մայրիկս շատ էր սիրում նրան։ Բայց ծերունին ատում էր Աննա Յոդորովնային, քանի նրա առջև հոգ ու խոնարհ էր գտնում պես։

Շատով այլս չեկի տալիս Պակրովսկու մոտ։ Նա ինձ առաջվա պես յերեխա չեր համարում, ժիր աղջիկ, Սաշային հավասար։ Իմ ջիգրը շատ էր գալիս այդ բանից, վորովհետև նա ամեն կերպ աշխատում եկի ուղղել քո նախկին վարմունքը։ Բայց նա այդ չեր տեսնում։ Այս ավելի ու ավելի չեր զրդռում ինձ։ Ես դրեթե յերբեք չեկի խոսում Պակրովսկու հետ դասերից դուրս, չեկի էլ կարողանում խոսել։ Կարմրում եկի, շփոթվում ու հետո քաշվում եկի մի անկյուն ու լալիս զայրույթից։

Չգիտեմ ինչով պիտի վերջանար այս բոլորը, յեթե մեր մերձեցմանը չնպաստեր մի տարորինակ հանգամանք։ Մի յերեկո, յերբ մայրիկս Աննա Յոդորովնայի մոտ եր, յես կամացուկ մոտ Պակրովսկու սենյակը գնացի, վոր տանը չե ես, հավատացրեք, չգիտեմ ինչու խնդրիս վշնել եր, վոր մտնեմ նրա մոտ։ Մինչև այդ յես յերբեք ներս էլ չեկի նայել նրա սենյակը, թեև արդեն մի տարուց ավելի յեր, վոր ապրում եկինք իրար հետքի։ Այս

անգամ սիրտս այնքան արագ ու խփում, այնքան ուժգին, որ թվում ու, թե ուզում ու դուրս թռչել կրծքիցս։ Նայեցի շուրջս մի տեսակ առանձին հետաքրքրությամբ։ Գակրովսկու սենյակը կահավորված ու շատ աղքատ, շատ ու կարգին չէր։ Պատերին հինգ յերկար գարակ ու խփած, գարակների վրա՝ գրքեր։ Սեղանի և աթոռների վրա թղթեր նյին դրված։ Գրքեր և թղթեր։ Գըլխումս մի տարօրինակ մխիթար ծագեց և միևնույն ժամանակ գայրույթի ինչ-որ անհաճո մի զգացում պաշարեց ինձ։ Ինձ թվաց, թե իմ բարեկամությունը, իմ սիրող սիրտը քիչ ու նրա համար։ Նա ուսում ուներ, իսկ ես հիմար նյի և վոչինչ չգիտեի, վոչինչ չեյի կարդացել, վոչ, վոչ մի գիրք... Այսուհետև նախանձով նայեցի յերկար գարակներին, վորոնք անդրում նյին գրքերի ծանրությամբ տակը։ Ջայրույթ, նախնյաց, ինչ-որ կատաղություն տիրապետեց ինձ։ Սիրտս տվեց և հենց իսկույն ու վճռեցի կարդալ նրա գըրքերը, բոլորը, բոլորը և վորքան կարելի յե՝ շուտ։ Գիտեմ, դուք կարծում եյիք, վոր յեթե սովորեմ այդ բոլորը, ինչ վոր նա գիտեր, արժանի կլինեյի նրա բարեկամությանը։ Վրա ընկա առաջին գարակին. առանց մտածելու, առանց կանգ առնելու վերցրի առաջին պատահած գիրքս մի հին հատոր և, հուզումից ոչ վախից կարմրելով, դեղնելով ու դողալով, սարս ինձ հետ գողացած գիրքը՝ վճռելով կարդալ գիշերը, փոքրիկ ճրագի լույսով, յերբ մայրիկս կքներ։

Բայց վորքան ցիզրս յեկավ, յերբ մեր սենյակը գալով, շտապով բաց արի գիրքը և տեսա ինչ-որ հին, կիսա փտած, ցեցակեր լատիներեն մի շարադրություն։ Ետս դարձա՝ առանց ժամանակ կորցնելու։ Ինձ ուզում եյի գիրքը գարակի վրա գնել, նախատեղյակից ինչ-որ քայլերի ձայն լսվեց։ Շտապեցի, բայց անպիտան գիրքն այնպես պինդ ու խցկված շարքի մեջ, վոր յերբ հանել եյի այդ մինը, մյուսները բռնել եյին նրա տեղը և այնպես կպել իրար, վոր իրենց նախկին ընկերոջ համար այժմ տեղ չեյին թողել այլևս։ Ուժ չունեյի գիրքը նորս խցկելու։ Բայց և այնպես, վորքան կարողացա, գրքերն ուժգին կերտրոի մի կողմ հրեցի, ծանրոտած մնյնը, վորի վրա ամրացրած ու գարակը և վորը կարծես պիտաներ այդ բոլորին ու սպասում, վոր կոտրվի, կոտրըվեր։ Գարակը մի ծայրով քաշվ ներքև։ Գրքերն ազմուկով քաշվեցին հատակի վրա։ Դուռը բացվեց և Գակրովսկին նորս մտավ։

Գնաց և նկատեմ, վոր նա ասենյ չեր կարողանում, յերբ վորևե մեկն իր սենյակում մի բան վերցնում, ուրիշ տեղ ու

գնում էր Վայ Նրան, ով Նրա գրքերին ձեռք կտար Ուրիշն կերևակայեցնեք ստրատոփա, կերը վոզրին, մեծ, ամեն ծամոլի, ամեն անասնի մեծությունն ու հաստությունը գրքերը չառաջնում թափվեցին գարնանից և գլորվելով ցած ու ցրիվ կիևան սեղանի տակ, աթոռների տակ, ամբողջ սենյակում Ուզում էի փախչել, բայց ոչ ես — Վերջացավ, ասում եմ ինքս ինձ, վերջացավ Գոռա, հրծանվինցես Զարուբյուշն եմ անում ասա ասրնկան կերևույթի պես. հիմար աղջիկ եմ, շատ հիմար — Պակրովսկին ասաթիկ բարկացավ — ՀՀՏ, այդ նր պակաս, — բղավեց նաև — Դու, ամոթ չի, վոր այդպիսի չարուբյուշն եք անում.... Ծիրը ոլոր խնձրի պաչը, ու ինքը վրա ընկավ, վոր գրքերը հավաքես Գոռացա, վոր ոգնեմ — Հարկավոր չես, հարկավոր չես, — բղավեց նաև — Լավը այն կլիներ, վոր չմանեիք այնտեղ, ուր ձեզ չեն հրավիրում Բայց մի քիչ մեղմացած իմ հնազանդ չարժումից, նա շարունակեց արդեն հանգիստ կերպով իր առաջվա իրատական առնով, ոգավիլով ուսուցչի իր առաջվա իրավունքից — Դու չիրը հղզատատանաք, չիրը կուշխատանաք Մենք նայեցեք ձեզ, չե վոր ել կերևիա չեք, փոքր աղջիկ չեք, արդեն սասանհինդ սարեկան եք, չէ՞ Ճիվ այստեղ, կերևի ուզիլով սուզել, թե ճիշտ ե, վոր կես արդեն փոքր չեմ, Նայեց ինձ և կարմրեց մինչև ականջները Ճիա չկրի հասկանում. կանգնած կրի նրա առջև ու նայում կրի զարմանքից սուզ կտրած Վեր կացավ, սամոթած մոտեցավ ինձ, սասաիկ շփոթվեց, ինչ-վոր սաաց, կարծեմ ներողություն եր խնդրում ինչ-վոր բանի համար, թերևս, այն բանի համար, վոր այժմ եր նկատել, թե կես այսքան մեծ աղջիկ եմ

Վերջապես հասկացա Ու չեմ հիշում ինչ պատահեց ինձ. շփոթվեցի, կորցրի ինքս ինձ, Պակրովսկուց ել ավելի կարմրատակեցի, ընկա ծածկեցի ձեռքերովս ու դուրս փախա սենյակից

Չկրի իմանում ինչ անկրի, ուր կորչկրի սամոթից Հենց միայն այն պատճառով, վոր նա ինձ վրա կեր հասել իր սենյակում, սամբողջ կերևք որ չկրի կարողանում նայել նրանց Կարմրում եի աղոտասվելու չափ Ամենատարրորինակ, ամենաանիծաղելի մարդիկ նրին պատկում գլխումս Այդ մարդկերից մեկին այն եր, վոր ուզում եի գնալ նրա մոտ, պարզ խոսել նրա հետ, խոստովանել նրան ամեն բան, անկեղծորեն պատմել ամեն ինչ և հավատացնել, վոր կես հիմար աղջիկ պես չեմ վարվել, այլ բարի մտադրությամբ Հենց այն ե, ըոլորովին վճռել եի գնալ, բայց փոքր առաջ,

համարձակություն չունեցա։ Ներսումս եմ ինչ-որ պիտի անեի։ Այժմ էլ, որ հիշում եմ այս բոլորի մասին, ամաչում եմ։

Մի քանի որ հետո մայրիկիս հիվանդությունը հանկարծ վտանգավոր դարձավ։ Որովհետև յերկու որ նա անկողնից վեր չէր կենում և յերբորդ գիշերը տաքություն ուներ։ Ես մի գիշեր արդեն չեմի քնել, նայում էի մայրիկիս, նստած էի նրա մահճակալի մոտ, ջուր էի տալիս, որոշ ժամերին դեղ։ Յերկրորդ գիշերը բոլորովին ուժասպառ էի յեղել։ Ժամանակ առ ժամանակ քունս հաղթում էր, աչքերիս մեջ կանաչ շրջաններ էին խաղում, գլուխս պտտվում էր և ամեն րոպե ընկնելու վրա էի հոգնածությունից, բայց մորս քույր նվոցնները զարթեցնում էին ինձ. յես ցնցվում էի, մի ակնթարթ բաց անում աչքերս, և ապա նորից հաղթում էր ինձ։ Ես տանջվում էի։ Ուզում էի, չեմ կարողանում հիշել, բայց ինչ-որ սարսափելի մի յերազ, ինչ-որ սարսափելի մի տեսիլք տեսա քնի և արթնության սայքաղը տանջալից րոպեին։ Զարթնեցի սարսափահար... սենյակը մութ էր, ճրագը հանգչում էր, լույսի շերտերը միրթ հանկարծ վռոտում էին ամբողջ սենյակը, միրթ հազիվ-հազ յերևում պատի վրա և միրթ չքանում բոլորովին։ Ինչ-որ տհաճություն պատեց ինձ, ինչ-որ սարսափ յեկավ վրաս. յերևակայությունս աչքիս ծվեն էր զարհուրելի յերազից. քաղցիծը ճնշում էր սիրտս... Վեր թռա անտուից և ճչացի ինչ-որ տանջալից, սարսափելի ծանր զգացումից։ Այդ ժամանակ դուռը բացվեց, և Պակրովսկին ներս մտավ մեզ մոտ։

Հիշում եմ միայն, որ ուշքի յեկա նրա ձեռքերի վրա։ Նա ղժուղորեն նատեցրեց ինձ քիլիմանջոի վրա, ջուր ավեց և սկսեց հարցուփորձ անել։ Չեմ հիշում ինչ էի պատասխանում։ — «Ցավ ունե՞ս, որտե՞ղ ես ընկել, խփա՞ր ես», — ասաց նա ձեռքս առնելով. — «որտե՞ղ տաքություն ունես, որտե՞ղ կսրծանում է ձեզ, չե՞ք խնայում ձեր առողջությունը. հանդստացե՛ք, պառկեցե՛ք, քնեցե՛ք։ Ես ձեզ կզարթնցնեմ յերկու ժամից հետո, մի քիչ հանդստացե՛ք... Դե՛, պառկեցե՛ք, պառկեցե՛ք», — շարունակում էր նա՝ քույր չտալով, որ յես մի խոսք անդամ արտասանեմ տառապելու համար։ Հոգնածությունը խլել էր ինձնից վերջին ուժերս, աչքերս փակվում էին թուլությունից։ Հետ ընկա քիլիմանջոի մեջքին, որ մի կես ժամ քնեմ, բայց քնեցի մինչև առավոտ։ Պակրովսկին ինձ զարթեցրեց այն ժամանակ, յերբ դեղ պիտի տայր մայրիկիս։

Հետևյալ օրը, ցերեկով մի քիչ հանգստանալուց հետո, պատրաստվել նրի նորից նստելու քիչնաֆոռի վրա՝ մայրիկիս անկողնու մոտ, հաստատապես վճռելով, որ այս անգամ չքնեմ, Պակրովսկին ժամը տասնմեկին ձնծնց մեր դուռը՝ բայց արեւ էիմանձրանաք մնանակ նստելուց,—ասաց նա ինձ,—էնով համար գիրք եմ բերել, վերցրեք, այնքան էլ չեք ձանձրանա։ Վերցրի. չեմ հիշում՝ ինչ գիրք եր. հավիվ թե ոչ մի ժամանակ բացած լինեի, քնես ամբողջ գիշերը չքնեցի։ Ներքին տարորինակ մի հուզում թույլ չեր տալիս քնելու. չեի կարողանում մի տող նստել. մի քանի անգամ վեր եի կենում քիչնաֆոռից և սկսում մանր-մանր անելիքներ գտնել։ Ներքին ինչ-որ մի գոհունակություն տարածվում եր ամբողջ էությանս մեջ։ Այնքան ուրախ եի Պակրովսկու ուշադրության համար։ Հպարտանում եի, որ նա ժառանգում եր իմ մասին։ Ծնս որոշ գիշերը մի քանի անում և յերազում։ Պակրովսկին այլևս չմտավ, գիտեի կին, որ չի մտնի, և ինքս ինձ ատում եի, որ հետևյալ գիշերը կմտնի։

Հետևյալ գիշերը, յերբ ատն մեջ արդեն բոլորը պառկել եին, Պակրովսկին քաց արավ իր դուռը և սկսեց խոսել ինձ հետ՝ իր անկյակի շեմքին կանգնած։ Այժմ ոչ մի խոսք չեմ հիշում, քնի ինչ եիմք ատում իրար, հիշում եմ միայն, որ յես քաշվում եի, շիոթվում, դժգոհում ինքս ինձնից և անհամբեր սպասում, քնե յերբ պիտի վերջանա մեր խոսակցությունը, քնես ինքս բոլոր սրտով ցանկանում եի այդ, ամբողջ ուզն այդ մասին եի յերազում և շարադրում իմ հարցումներն ու պատասխանները... Այդ գիշերից սկսվեց մեր բարեկամական կապը։ Մայրիկիս հիվանդության ամբողջ ժամանակ ամեն գիշեր միքանի ժամ իրար հետ եիմք անցկացնում։ Ծնս կամաց-կամաց հաղթահարեցի մի ամաչկոտությունը, քնես մեր ամեն մի խոսակցությունից հետո դնում քաներ եին լինում, որոնց համար յես դժգոհում եի ինձնից։ Սակայն յես դողունի ուրախությամբ և հպարտ գոհունակությամբ տնանում եի, որ նա իմ պատճառով ժոռանում եր իր անտանելի դրքերը։ Պատահմամբ, կատակով, մի անգամ խոսք ընկավ դրքերը դարակից քաշվելու մասին։ Ոտներն տարորինակ եր. յես մի տնսակ չափազանց անկեղծ և արտաքաց եի։ Ջերմությամբ, տարորինակ ցնծությամբ տարված, խոստովանեցի նրան ամեն քան... այն, քե ուզում եի սովորել, որնես քան գիտենալ, քե ջիգըս գալիս եր, որ ինձ փոքրիկ աղջիկ, յերեխա եին համարում... Կրկնում եմ, որ յես ամենատարորինակ հոգեկան տրա-

մաքրությանը մեջ էր. սիրտս փափկել էր, աչքերս լցվել էին արցունքով, — ոչինչ չէիապրի, պատմեցի ամեն բան, ամեն բան ասացի, ես իր բարեկամն եմ, ես ուզում եմ սիրել իրենց, արտով ապրել իր հետ մեկտեղ, մխիթարել, հանգստացնել իրենց։ Նայեց ինձ մի տեսակ տարօրինակ կերպով, շփոթված, զարմանքով և ոչ մի խոսք չասաց։ Հանկարծ սարսափելի ցավերն, տխրեցրեւ ինձ իմաց, ես չէի հասկանում ինձ, ես գուցե ծիծաղում և ինձ վրա։ Հանկարծ լաց կեղտ կերևիսայի պես, հեծկլտացի, ինքս ինձ պահել չկարողացա, ասես մի ցավ եր գոնել ինձ։ Նա գոնեց ձեռքերս, համբուրում եր, հանգստացնում սեղմում եր կրծքին, զղացված, չեմ հիշում, ինչ եր ասում, միայն հեմ լաց էլի լինում, հեմ ծիծաղում ու նորից լաց լինում. կարմրել էի, չէի կարողանում մի խոսք անգամ արտասանել ուրախությունից։ Սակայն չնայելով հուզման՝ նկատեցի, որ Պակրովսկին մի տեսակ շփոթված դրության և հարկադրանքի մեջ եւ թվում եր, թե նա զարմանալով զարմանում եր իմ վրդնդուքյան, իմ հրճվանքին, այնքան անակնկալ, ջնջիմ, բոցավառ բարեկամությանը վրա։ Գուցե սկզբում այդ բանը միայն հետաքրքրական եր նրա համար. հետագայում նրա անվճռականությունը չքացավ և նա նույնպիսի պարզ, անմիջական զգացումով, ինչպես և ես, ընդունում եր իմ բարեկամությունը, իմ սիրալիր խոսքերը, իմ ուշադրությունը և այս բոլորին պատասխանում նույն ուշադրությամբ, նույնպիսի բարեկամությամբ և նույնքան սիրալիր կերպով, երբեմ իմ անկեղծ բարեկամը. երբեմ իմ հարազատ կեղբայրը։ Սրտիս մեջ այնպիսի ջերմություն եր տիրում, այնքան լավ էի զգում ինձ... Ես ոչ մի բան չէի քաղցնում, չէի ծանծկում. այս բոլորը նա անում եր և որը-որին ավելի ու ավելի կապվում եր ինձ հետ։

Ես հավատացնեմ, չեմ հիշում, թե ու ինչ բանի մասին ասես չէինք խոսում երեք հետ մեր տեսակցության այն առաջին և միամամանակ քաղցր ժամերին, գիշերը, ճրագի կերևրուն լույսի տակ, իմ խնդրի հիվանդ մայրիկի անկողնի մոտ... խոսում էինք ամեն բանի մասին, ինչ ոչ գալիս եր մտքներս, ինչ ոչ գուցե եր քոչում սրտներիցս, ինչ ոչ արտահայտվել էինք ուզում և մենք գրեթե կերջանիկ էինք... Ո՜հ, այդ հեմ տխուր, հեմ ուրախալի ժամանակ եր, միատեղ և կես հեմ տխրում, հեմ ուրախանում եմ, ոչ այժմ հիշում եմ այդ հիշողություններըս, ուրախալի, թե գառն, միշտ տանջալից ին. գոնեն ինձ համար, երբեք այդ տանջանքն էլ քաղցր եւ Ձեվ կերբ սրտիս մեջ ծաղրություն, ցավ,

մաշող քանին նա ղրում, այն ժամանակ հիշողությունները քարմացնում և կենդանացնում են քեզ, ինչպես ցողն կաթիլները և ղամաշունչ կյանքն տրիակով ցնրնկից հետո քարմացնում և կենդանացնում են ցնրնկվա տապից այրված խնդճ թոշնած ծաղիկը։

Մայրիկս ապաքինվում էր, բայց չնս դեռևս չարունակում էի պիշերները նստած մնալ նրա անկողնի մոտ։ Հանգիստ Պակրովսկին դրքեր էր տալիս ինձ. սկզբում կարդում էի, որ չքնեմ, հետո կարդում էի ամեն ուշադիր, հետո ազահությամբ. առջևս հանկարծ բացվեց շատ նոր բան, ինչ որ մինչ այդ անհայտ, անծանոթ էր ինձ։ Նոր մտքեր, նոր տպավորություններ առատ հոսանքով սկսեին չինան լցնելու սիրտս։ Ու որքան հուզիչ, շփոթեցնող և զմայրնի էին նոր տպավորությունները, այնքան ավելի սիրելի էին նրանք ինձ համար, այնքան ավելի քաղցր էին ցնցում հոգիս հիմն ի վեր։ Սենյակս հանկարծ ամբողջովին նրանք սրտիս մեջ, առանց հանդիսատես ունենալու ինչ-որ տարորինակ մի քաոս սկսեց ալեկոծել ամբողջ նյութնու։ Բայց հոգեկան այս բռնությունը չէր կարող և չկարողացավ ինձ շփոթեցնել բոլորովին։ Ես չափազանց կրթազդ էի, և այս վրկից ինձ։ Ձերը մայրիկիս հիվանդությունը վերջացավ, մեր կյանքն առաջվնպես ու կրկար խոստակությունները դադարեցին. մեզ հաջողվում էր կրկնին մի-մի, հաճախ դադարկ ու անհնչան խոսք փոխանակել իրար հետ. բայց չնս սիրում էի ամեն քանի իր նշանակությունը, իր առանձին, յնչքազրական արժեքը տալ։ Ինչքա՜ն չի կորչ չնս քախտավոր էի, ուրախ, հանգիստ, խաղաղ, կրջանկի։ Այսպես անցավ մի քանի շաբաթ...

Մի անգամ մեզ մոտ մտավ Ձերուն Պակրովսկին։ Ձերկար ժամանակ զրույց էր անում մեզ հետ, առավրականից դուրս ուրախ էր, կայտառ, շատախոս, ծիծաղում էր, իր հանգի սրախոսում և վերջապես լուծեց իր ցնծության հանելուկը, հայտարարելով, թե ուղիղ մի շաբաթ հետո Պետինկի ծննդյան որն է լինելու, և թե այս առիթիվ անպատճառ գալու չի վորդու մոտ, հաղնելու չի իր նոր ժիլետը և թե կինը խոստացել է նոր կոշիկներ գնել իր համար։ Մի խոսքով, Ձերուն յնրջանկի էր կատարելապես և դուրս էր տալիս՝ ինչ վոր խնդքին փնում էր։

Ներա ծննդյան որը։ Ծննդյան այդ որը հանգիստ չէր տալիս ինձ վոչ ցնրնկը, վոչ գիշերը։ Ճգտեցի անպատճառ հիշեցնել Պակրովսկուն իմ բարեկամությունը և վորևե բան նվիրել նրան։ Բայց ինչ։ Վերջապես մոտածեցի գրքեր նվիրել Պետիկի, վոր ուզում

եր ունենալ Պուշկինի յերկերի լիակատար ժողովածուն վերջին հրատարակությամբ ու վճռեցի գնել Պուշկինը։ Ես ունեի իմ սեփական փողը — յերեսուն ռուբլի, որ վաստակել էի ձեռագործով։ Այդ փողը հետ էի գցել նոր շոր առնելու։ Իսկույն մեր խոհարարուհուն, պառավ Մատրյոնային ուղարկեցի, որ իմանա՝ ինչ արժե ամբողջ Պուշկինը։ Այ ինձ։ Որտեղ տասնմեկ գրքերի գինը, հետը հաշված նաև կազմի ծախքը, ամենաքիչը վաթսուն ռուբլի էր։ Վճռեցինք վերցնելի այդքան փող։ Մտածում էի, մտածում ու չէի իմանում ինչ անեմ։ Մայրիկիցս խնդրել չէի ուզում։ Իհարկե, մայրիկս անպատճառ կտրվեր, բայց այն ժամանակ ամեն մեկ ամենքը կիմանային մեր նվերի մասին, բացի դրանից, այդ նվերը շնորհակալության, վճարի պես մի բան կդառնար այն աշխատանքի համար, որ Պակրովսկին քաշել էր՝ մի ամբողջ տարի ինձ հետ պարապելով։ Ես ուզում էի միայն ինքս նվիրեմ, ամենքից ծածուկ։ Իսկ իմ ուսման վրա քաշած աշխատանքի համար ուզում էի ու մինչ պարտական մնալ ընդհանուրը վրանս վճարի, բացի իմ բարեկամուհիցս։ Վերջապես մտածեցի ինչպես դուրս գամ դժվարությունից։

Գիտեի, որ հին գրքեր վաճառողների մոտ Գաստինների Դվորում համարյա քիչ հնացած և գրեթե բոլորովին նոր գրքեր կարելի էր գնել, յերբեմն կիսով չափ ժամն, յերեք միայն բազար անելու վճռեցի անպատճառ գնալ Գաստինների Դվորը։ Այդպես էլ յեղավ։ Հենց մյուս որն ինչ-որ բան էր հարկավոր մեզ մի, Աննան Ֆյոդորովնային էլ Մարիկա տվեր էր, Աննան Ֆյոդորովնային էլ շատ անգին ծուլություն էր բռնել, այնպես որ ստիպված էին բոլոր հանձնարարությունները ինձ վրա դնել, և ես գնացի Մատրյոնայի հետ։

Իմ բախտից շատ շուտով գտա Պուշկինը և շատ գնդցնիկ կազմով։ Սկսեցի բազար անել։ Սկզբում ամեն մի քանդ գնահատեցինք, քանի խանութներում, բայց հետո սակայն ոչ առանց դժվարության, մի քանի անգամ հնռանալով, գրավաճառին այն տվեր հասցրի, որ նա գինը պակասեցրեց և ահա մանավանդ էր պահանջները միայն տասն արծաթ ռուբլիով։ Ինչքան ուրախ էի, որ բազար էի անում... Ինձ Մատրյոնան չէր իմանում, թե ինչ և պատահել էր ինձ, և խնդրեց ինչ որ փչել, որ այդքան գրքեր էի առնում։ Բայց վճռ տարտակ։ Իմ ամբողջ կապիտալը յերեսուն ռուբլի տասնհինգ կոպեկ էր, իսկ գրավաճառը ոչ մի կերպ չէր համաձայնում ավելի ժամն գինը։ Վերջապես սկսեցի խնդրել, շարու-

նակ խնդրում եմ. վերջապես կակղեց, դիջնց, բայց մինչև կերհուսանկնա և կերդվնց, թե այդ դիջումն էլ ինձ համար և անում, վորովհետև չնա այսպիսի լավ որիորդ եմ, իսկ ուրիշի համար վոչ մի պայմանով չէր դիջի։ Ցերկուսանկնա ուրբի պակասում եր բարկուբյունից պատրաստ եյի լաց լինելու։ Բայց բոլորովին անսպասելի հանդամանք ոգնուբյան հասավ իմ դարդինս։

Ինձնից վոչ հեռու, մի ուրիշ գրավաճառի սեղանի մոտ, անսա ծերունի Գակրովսկուն։ Նրա չորս կողմը հավաքվել եյին չորս թե հինգ գրավաճառ, վորոնք բոլորովին շփոթեցրել եյին նրանս։ Ամեն մեկն առաջարկում եր իր ապրանքը և ինչ ու ինչ չէին առաջարկում նրան, և նա էլ ինչ ու ինչ չէր ուզում գնալ։ Ինչպե՞ ծերունին կանգնել եր նրանց մեջտեղը բոլորովին խեղճացած ու չէր իմանում վոր դիրքը վերցնի նրանց առաջարկածներից։ Մոտեցա նրան և հարցրի — ինչ ե անում այդտեղ։ Ինձ վոր տեսավ, շատ ուրախացավ. ծերունին չափազանց սիրում եր ինձ, գուցե վոչ պակաս Գետինկից «Ա՛յ, դրքեր եմ առնում, Վարվառա Ալեքսեևնա, — պատասխանեց նա, — Գետինկի համար եմ ուզում։ Նրա ծննդյան որը շուտով կլինի, իսկ նա գրքեր սիրում և, կես էլ հրես առնում եմ նրա համար...» Ծերունին հո միշտ էլ ծիծաղելի կերպով եր արտահայտվում, իսկ այժմ միանգամայն չշկլվել եր։ Ինչ գրքի գինն էլ հարցնում եր, բոլորը մի ուրբի արժաք, յերկու ուրբի, յերեք ուրբի արժաք. էլ մեծ գրքերի գինը չէր էլ հարցնում, այլ միայն այնպես նայում եր նախանձով. ժամաներով քերքում, շուռ ու մուռ եր տալիս ձեռքին ու նորից տեղը դնում «Ջե՛ն, չե՛ն բանդ ե, — ասում եր կիսաձայն, — ոչ, գուցե այստեղից վորևե բան», — ու սկսում եր մեկ-մեկ նայել բարակ առարակները, յերգարանները, ալմանախները, այդ բոլորը շատ ժամանակ եր։ — Բայց ինչո՞ւ եք այդ առնում, — հարցրի յես։ — Որանք բոլորն էլ անպետք գրքեր են «Ջե՛ն, չե՛, — պատասխանում եր նա, — մեկ նայեցեք, թե ինչպիսի լավ գրքեր կան այստեղ, շատ, շատ լավ գրքեր կան։ — Ու վերջին խոսքերն այնպիսի խղճալի ձայնով արտասանեց, վոր ինձ թվաց, թե պատրաստ և լաց լինելու բարկուբյունից, վոր լավ գրքերը թանգ են, և թե ահա վերտնե վոր ե, արտասուքը գունատ այտերով կկաթի կարմիր քթին։ Հարցրի՝ շատ փող ունի։ — «Ա՛յ, — այստեղ խեղճը հանեց լրագրի յուղոտած քղքի մեջ փաթաթած իր բոլոր փողերը, — ահա տաս շահանոց, աքսաներոց, սև փող, մի աքսաներ։ Ցնա խնայեր քարշ տվի նրան իմ գրավաճառի մոտ։ — «Ահա ամբողջ

տասնմեկ գիրք, արժե ընդամենը յերեսուն յերկու ռուբլի ու կես. յերեսունը յես ունեմ, յերկուսուկեսն էլ դուք կտաք, և մենք այս բոլոր գրքերը կնվիրենք միասին։ Ներունին խնդրեց կորցրեց ուրախությունից, թափեց իր բոլոր փողերը, և գրավաճառը բռնեց նրա վրա մեր ամբողջ ընդհանուր գրադարանը։ Իմ ծերուկը գրքերը կոխեց բոլոր գրպանները, առավ ձեռքերի վրա, կռնակի տակ և տարավ իր մոտ, խոսք տալով ինձ, որ հետևյալ որը բոլոր գրքերը ծածուկ կբերի ինձ մոտ։

Հետևյալ որը Ներունին յոթավ վորդու մոտ, մի ժամի չափ նստեց նրա մոտ ըստ սովորականին, հետո մտավ մեզ մոտ և նստեց մոտս ամենախոմիքսական խորհրդավոր տեսքով։ Սկզբում ինչ-վոր զազոնիք իմացող մարդու հպարտ գոհունակությամբ ձեռքերն իրար շփելով, հայտնեցրեց ինձ, վոր բոլոր գրքերն ամենաանհնարին կերպով տեղափոխված են մեզ մոտ և գրված են խոհանոցի անկյունում։ Մատրյոնայի հովանավորության տակ։ Հետո խոսակցությունը բնականաբար դարձավ սպասվող տոնի վրա. Ներունին սկսեց յերկարաձգել խոսել այն մասին, թե ինչպես պիտի նվիրենք, և վորքան խորանում, վորքան շատ եր խոսում այս մասին, այնքան ավելի նկատելի յեր դառնում ինձ համար, վոր ինչ-վոր ուրիշ բան ունի ասելու, վորի մասին, սակայն, չի կարողանում, չի համարձակվում, նույնիսկ վախենում և խոսք բանալ։ Ծնա շարունակ սպասում եմ և լռում։ Այն դադարի ուրախությունը, վոր մինչ այդ յես հնշտությամբ կարդում եմ նրա սարսրինակ շարժումներին, ծամածռություններին, ձախ աչքով անելու մեջ, չքացել եր։ Նա բոլոր ատ բոլոր անհանգիստ եր դառնում, տխուր. վերջապես չդիմացավ։

— Լսեցեք, — սկսեց նա վախկոտ կերպով, կիսաձայն. — լսեցեք, Վարվառա Ալեքսանդրովնա... գիտեք ինչ, Վարվառա Ալեքսանդրովնա... — Ներունին սարսափելի շփոթության մեջ եր։ — Գիտեք, հենց վոր նրա ծննդյան որը գա, դուք վերցրեք տասը գիրք և նվիրեցեք դուք, այսինքն ձեր կողմից։ Իսկ յես կվերցնեմ մնացը և նույնպես կնվիրեմ իմ կողմից, այսինքն իմ անփական կողմից։ Այսպիսով, գիտեք, դուք էլ նվիրելու բան կունենաք, յես էլ յերկուսս էլ կունենանք։ — Այստեղ Ներունին շփոթվեց և լռեց։ Ծնա նայեցի նրան. վախկոտությամբ սպասում եր իմ դատավճռին։ — Ասացեք ինչո՞ւ յեք ուզում, վոր մենք միասին նվիրենք։ Չանար Պետրովիչը հենց այնպես, Վարվառա Ալեքսանդրովնա, հենց այնպես, ուրիշ վոչինչ... յես հո, այնպես, եղե...ր։ Մի խոսքով

ծերունին չփոթվեց, կարմրեց, կապ ընկավ և չկարողացավ տեղից շարժվել։

— Գիտեք, — բացատրեց նա, վերջապես, — ծնա, Վարվառա Ալեքսանդրա, չորրորդ զոհությունները եմ անում... այսինքն ուզում եմ ասել, որ չես համարյա քո զոհությունները եմ անում և միշտ էլ զոհությունները եմ անում... անում եմ այն, ինչ որ լավ չե... այսինքն, գիտեք, գուցե այնպիսի ցրտեր են լինում, չորրորդ էլ զանազան անախորժությունները են լինում, համ քո այնպես մի անսոված տխուր եմ լինում, այնպես որ չորրորդ չեմ պիտանում, զոհությունը եմ անում, համում եմ, չորրորդ էլ մի քիչ ավելի Պետրուշին այս բանը դուր չի գալիս նա, գիտեք, Վարվառա Ալեքսանդրա, բարկանում է, ուշադիր է տալիս ինձ, զանազան խրատներ է կարդում։ Հրես չես էլ ուզում եմ ապացուցել նրան իմ նվիրումը, որ ուղղվում եմ և սկսում եմ կարգին պահել ինձ, որ հրես գոզ եմ հավաքել, որ գիրք առնեմ. շատ ժամանակ է հավաքում եմ, որովհետև գոզ համարյա քե խոզի էլ չեմ ունենում, ունենում եմ միայն այն ժամանակ, երբ Պետրուշան մի-մի անգամ տալիս է։ Այս նա գիտի։ Հետևաբար, հրես նա էլ կտևանի իմ փոդերի գործածությունն ու կիմանա, որ այս բոլորը չես մնանակ իր համար եմ անում։

Շատ խղճացի ծերունուն։ Ձերկար չմտածեցի։ Ծերունին նայում եր ինձ անհանգիստ։ «Լսեցեք, Չախար Պետրովիչ, — ասացի չես. — գրքերը դուք նվիրեցնեք նրան բոլորը։ — «Ինչպես քե բոլորը, այսինքն բոլոր գրքերը...» — «Հա, եղե, բոլոր գրքերը։ — «Ծնվ իմ կոդմից։ — «Ձեր կոդմից։ — «Մնանակ իմ կոդմից, այսինքն իմ անունից։ — «Հա, եղե, ձեր անունից...» Ծնա կարծում եմ, շատ պարզ եղի հասկացնում, բայց ծերունին շատ չորկար չեր կարողանում հասկանալ ինձ։

— Հա, — ասում եր նա մտածելով մեջ ընկնելով, — հա, այդ շատ լավ կլինի, այդ խիստ լավ կլինի, բայց հետո գնաք, Վարվառա Ալեքսանդրա։ — «Ոչ, չես ինչ, չես վոչինչ չեմ նվիրիլ։ — «Ինչ քե, — բացականչեց ծերունին, գրեթե վախեցած. — ուրեմն դուք Պետինկին վոչինչ չեք նվիրի, ուրեմն վոչինչ չեք ուզում նվիրել նրան։ Ծերունին վախեցել եր. այդ բոպեին քիվում եր, քե պատրաստ եր հրաժարվելու իր առաջարկից, վորպեսզի չես կարողանայի վորևե բան նվիրած լինել իր վորդուն։ Բարի մարդ եր այդ ծերունին։ Ծնա հավատացրի նրան, քե ուրախ կլինեմ վորևե նվեր առնել, բայց չեմ ուզում զրկել իրեն հաճույքից, —

չեմ ձեր վորդին գոհ կլինա ձեզնից, — ավելացրի ես, — և դուք էլ ուրախ կլինեք, որովհետև ես էլ ուրախ կլինեմ, վորովհետև ծածուկ հերպով սրտիս մեջ կզգամ, որ իսկապես ես եմ նվիրելու։ Սրանով ծերունին գոլորովին հանգստացավ։ Նա պարձալ չկրկնեց ժամ ասաց մեզ մոտ, բայց այդ ամբողջ ժամանակ տեղումը նստել չեր կարողանում, վեր էր կենում, այս ու այն բանին ձեռ տալիս, աղմկում, չարուքյուն անում Սաշայի հետ, ծածուկ համբուրում ինձ, ձեռքս կամքում և քաղցն ծամածռուքյուններ անում Աննա Ֆյոդորովնայի կողմը։ Աննա Ֆյոդորովնան վերջապես դուրս արավ նրան տնից։ Մի խոսքով ծերունին հրճվանքից խելքն այնպես կորցրել էր, ինչպես դուցե չերթաք։

Հանդիսավոր որը նա չնկավ ուղիղ ժամը տասնմեկին, ուղղակի պատարագից, կարգին կարկատած ֆրակով և իսկապես նոր ժիլետով ու կոշիկներով։ Ձերկու ձեռքին էլ մի-մի կապոց գիրք կար։ Այն ժամանակ ինձ նստած եյինք Աննա Ֆյոդորովնայի մոտ և սուրճ եյինք խմում (որը հիրավի չեր)։ Ծերունին կարծեմ սկսեց այն բանից, քե գուշկինը շատ լավ վոտանավորներ գրող եր. հետո շփոթվելով և խառնվելով, հանկարծ անցավ այն բանին, քե մարդ պետք և կարգին պահի իրեն և չեքե մարդ կարգին չի պահում իրեն, նշանակում և զժուքյուններ և անում, ասաց, քե վատ հակումները կործանում և վոչնչացնում են մարդուն, քանց անժուժկալուքյան միքանի կործանարար որինակներ և յեղրափակեց ներանով, քե ինքը միքանի ժամանակից ի վեր գոլորովին ուղղվել և և քե այժմ ինքն որինակելի կերպով լավ և պահում իրեն։ Քե ինքն առաջ էլ զգում եր վորդու խրատներըի արդարացիուքյունը, քե այս գոլորը վաղուց զգում ու պահում եր սրտում, բայց այժմ սկսել և իսկապես ժուժկալ լինել, վորի ապացույցն այն և, վոր չերկար ժամանակի ընթացքում իր հավաքած փողերով գնած գրքեր և նվիրում։

Ձեռ չեյի կարողանում դադել արցունքներս ու ծիծաղս ծերունուն լսելիս. ինչպես կարողանում եր ստոր խոսել, չերբ չեկել եր կարիքը։ Գրքերը փոխադրված եյին Պակրովսկու սենյակը և դարակի վրա դրված։ Պակրովսկին իսկույն դուշակեց ճշմարտուքյունը։ Ծերունուն հրավիրեցինք հաշելու։ Այդ որն ամենքս այնքան ուրախ եյինք։ Ճաշից հետո ֆանտ, քուղթ եյինք խաղում։ Սաշան չարաճճիուքյուններ եր անում, չես ներանից հետ չեյի ծեում։ Պակրովսկին ուշադիր եր գնդի լինձ և շարունակ

առիթ եր վորոնում խոսելու ինձ հետ միմյակ, բայց յես խուսափում էի։ Դա ամենալավ որն եր կյանքիս ամբողջ չորս տարվա ընթացքում։

Իսկ այժմ պետք և գան բոլորը տխուր, ծանր հիշողություններ. պիտի սկսվի իմ սև օրերի պատմությունը։ Ահա թե ինչու, գուցե, պրինց սկսում և շարժվել ավելի դանդաղ և կարծես թե հրամայվում և այլևս գրել։ Ահա թե ինչու, գուցե, յես այնպիսի վոգևորությամբ ու սիրով անցնում եյի հիշողության մեջ յերջանիկ օրերիս, իմ փոքրիկ կնոջ ամենաչնչին մանրամասնություններին։ Այդ օրերն այնքան կարճատև եյին։ Ներանց փոխարինեց վիշտը, սև վիշտը, վորը, ասաված գիտե, յերբ կվերջանար։

Դժբախտությունները սկսվեցին Պակրովսկու հիվանդությամբ և մահով։

Նա հիվանդացավ իմ այստեղ նկարագրած վերջին անցքերից յերկու ամիս հետո։ Այդ յերկու ամսվա ընթացքում նա անդադրում աշխատում եր մի բոլոշնիներ գտնել ապրելու համար, վորովհետև մինչև այդ դևռևս վերջ գործի չեր։ Ինչպես և բոլոր թոքախտավորները, նա մինչև իր կյանքի վերջին րոպեն էլ հույսը չեր կորցնում, թե դեռ շատ յերկար պիտի ապրի։ Ինչ-վոր մի անդուդզնի պաշտոն եյին առաջարկում նրան, բայց դեպի այդ պաշտոնը նա ղրկվանք եր տածում։ Վորևե պետական հաստատության մեջ ծառայել էլ չեր կարող հիվանդությանն պատճառով։ Բացի դրանից, յերկար պիտի սպասեր, մինչև վոր առնիկ նշանակվեյին։ Վարձի Պակրովսկին ամեն տեղ էլ միայն անհաջողություն եր հանդիպում, ընտանիքը փչանում եր։ Աստղությունը խանգարվում եր, բայց ինքը չեր նկատում։ Վրա յեր հասնում աշունը։ Ամեն որ նա իր թեթև վերարկուով գնում եր աշխատանքու, վոր մի գործ գտնի, խնդրելու, աղաչելու, վոր վորևե տեղ պաշտոն տան իրեն — մի բան, վորը նորքուստ տանջում եր նրան. անձրևի տակ քրջվում եր, վոտները թաց անում և վերջապես անկողին մտավ ու այլևս վեր չկացավ... Մեռավ խոր աշնանը, հոկտեմբեր ամսի վերջին։

Նրա հիվանդության ամբողջ ժամանակ յես գրքեր չեյի հետևում իրա սենյակից, մոխիկ եյի տալիս, ծառայում։ Հաճախ ամբողջ գիշերներ չեյի քնում։ Գիշ եր պատահում, վոր ուշքը գլխին չիներ. հաճախ զառանցում եր, խոսում եր. աստված գիտե, ինչ, զառանցում եր պաշտոնի մասին, իր գրքերի մասին, իմ

մասին, հոր մասին... և այսօր շատ բան իմացա իր հանգամանքների մասին, ինչ վոր առաջ չգիտեյի և նույնիսկ մտքովս չեր անցնում։ Նրա հիվանդության սկզբում մերոնք բոլորը մի տեսակ տարօրինակ աչքով նայում էին ինձ. Աննա Յոդորովնան յերբեմն էր գալիս, բայց յես շեշտակի նայում էյի ամենքի աչքերին, և այլևս չէյին դատապարտում ինձ, վոր յես կարնկցում եյի Վակրովսկուն, — պոռնի մայրիկս։

Ցերբեմն Վակրովսկին ճանապարհում էր ինձ, բայց այդ շատ քիչ էր պատահում։ Նա դրեթե միշտ ուշադնաց էր։ Ցերբեմն ամբողջ գիշերները չես իմանում ում հետ էր խոսում յերկար, յերկար, անորոշ, մութ խոսքերով, և նրա խոպոտ ձայնը խուլ արձագանք էր տալիս իր նեղլիկ սենյակում, ինչպես դագաղի մեջ. այն ժամանակ ինձ սարսափ էր պատում։ Մանավանդ վերջին գիշերը ջղագարի պես էր. սաստիկ տանջվում էր, հառաչում. նրա հառաչանքները կտրատում եյին սիրտս։ Տան մեջ ամենքին մի տեսակ վախ էր պատել։ Աննա Յոդորովնան շարունակ աղոթում էր, վոր աստված շուտով առնի նրա հոգին։ Բժիշկ կանչեցին, Բժիշկն ասաց, վոր հիվանդն առավոտյան պիտի կմեռնի անպատճառ։

Մերուսնի Վակրովսկին ամբողջ գիշերն անդադար մի բան գրեց, վորտեղ սենյակի դռան մոտ. այստեղ ինչ-վոր խոսք փակցրեց նրա համար։ Բայց առ բայն մանում էր սենյակը. մարդ սոսկում էր նրան նայելիս։ Վիշտն այնպես էր տպավորել նրան, վոր բոլորովին անդգա և անժիտ մարդու տպավորություն էր գործում։ Գլուխը շարժվում էր ահից։ Ինքն ամբողջապես դողում էր և շարունակ ինչ-վոր բաներ էր ասում քիչ տակ, ինչ-վոր դատողություններ էր անում ինքնիրենն։ Ինձ թվում էր, թե հիմարացավ վշտից։

Լուսադեմից առաջ մերուսնին, հոգեկան ցավից հոգնած, ապտակած պես քնեց իր խորի վրա։ Ժամը ութին վորոշին սկսեց մոռնալ. հորը զարթեցրին Վակրովսկին կատարյալ գիտակցության մեջ էր և հրաժեշտ տվեց ամենքին։ Չարժանալի բան։ Չկարողացավ լալ, բայց հոգին կտոր-կտոր էր լինում։

Բայց ամենից ավելի քայքայեցին և տանջեցին ինձ նրա վերջին րոպեները։ Իր հետ ընկնող լռության մեջ նա յերկար-յերկար ժամանակ ինչ-վոր բան էր ննդրում շարունակ, և յես վոչինչ չէյի կարողանում հասկանալ նրա խոսքերից։ Սիրտս կտրատվում էր ցավից։ Մի ամբողջ ժամ անհանգիստ էր, շարունակ ինչ-վոր բանի կարոտ էր քաշում, աշխատում էր ինչ-վոր նշան տալ առա-

չոր ձեռքերով և ապա նորից սկսում էր խնդրել խղճալի, խռպոտ, խուլ ձայնով. բայց նրա խոսքերն անկապ հնչյուններ էին միայն, և կես նորից վոչինչ չկարողացա հասկանալ։ Ծնո մոտեցնում էի նրան մերոնց բոլորին, ջուր էի տալիս, վոր խմի, բայց նա գլուխը միշտ շարժում էր ու խորոցներս վանջատես, իմացա ինչ էր ուզում։ Ինդրում էր պատուհանն վարագույրը բարձրացնեմ և տախտակի փնջիկները բանամ։ Անշուշտ ուզում էր վերջին անգամ նայել ցերեկվա լույսին, ատոծու ստեղծած աշխարհին, արևին։ Վարագույրը հետ քաշեցի. բայց նոր բացվող որը մխուր էր ու թախծալի, ինչպես մեռնողի մարող խնդճ կյանքը։ Արև չկար։ Ամպերը յերկինքը ծածկել էին մշուշի սավանով, անձրևային, մայր, մխուր էր յերկինքը։ Մանրիկ անձրևը թափում էր ապակիները, վոդողում ցուրտ, կեղտոտ ջրով. որն աղոտ և մռայլ էր։ Հազիվ-հազ անկյուկ էին մոնում խավարամած որվա շողերը և հազիվ-հազ հաղթահարում սրբի պատկերի առջև առկայծող կանթեղի յերերուն լույսը։ Մեռնողը նայեց ինձ մխուր-մխուր և յերեսից գլուխը։ Մի բռնկից հետո մեռավ։

Քաղաքն կարգադրություններն անում էր ինքը՝ Աննա Յոդորոշնան։ Մի շատ, շատ հասարակ դագաղ պետրին և բեռնակիրը մի կառք վարձեցին։ Բերն գրավականն իր արած ծախքերի, Աննա Յոդորոշնան գավթից հանգուցյալի բոլոր գրքերն ու իրերը։ Մերոնին վիճում էր նրա հետ, աղմկում, գրքերից խլեց վորքան կարող էր, բոլոր գրպանները լցրեց նրանցով, կոխեց գլխարկի մեջ, ուր կարող էր ու հետը տարավ ամբողջ յերեք որ, նույնիսկ այն ժամանակ, յերբ պետք էր յեկեղեցի գնալու Այդ բոլոր յերեք որը նա խնդրը կորցրածի, շղամած պես էր և ինչ-վոր տարօրինակ հոգացողությամբ շարունակ պտտվում էր դագաղի շուրջը։ Մերմ հանգուցյալի գլխի պահին էր ուզում, մերմ վառում և հանում էր մոմերը։ Ծերանում էր, վոր մարքերը վոչ մի բանին վրա կարգին կանգ առնել չէին կարողանում։ Վոչ մայրիկը, վոչ էլ Աննա Յոդորոշնան յեկեղեցի չէին կարողանում հետարկվորությանը։ Մայրիկս հիվանդ էր, իսկ Աննա Յոդորոշնան պատրաստվել էր գալու, բայց ծերունի Գավրովոկու հետ կռվեց և չեկավ։ Միայն յես էի, մեկ էլ ծերունին։ Ժամերգության ժամանակ՝ ինչ-վոր վախ պատեց ինձ — կարծես ապագայի մի նախազգացում։ Հազիվ կարողացա յեկեղեցում մնալ մինչև վերջը — Վերջապես, դագաղը ծածկեցին, մեխեցին, գրին կառքի վրա և տարան։ Ծնո հետևից գնացի մինչև փողոցի ծայրը։ Կառապանը քշեց։ Մերոնին

վազում եր հետևից և բարձրաձայն լալիս. Նրա լացը դողդողում և ընդհատվում եր վազելուց։ Մեղքը կորցրեց գլխարկը և կանգ չառավ, վոր վերցնի։ Գլուխը քրքվում եր անձրևից, քամի չեր բարձրանում. ցուրտ մշուշը խփում, ծակում եր դեմքը։ Մերուն, ըստ յերևույթին, չեր զգում վատ յեղանակը և կատաղի մեկ այս կողմն եր վազում, մեկ այն կողմը։ Նրա հնամյա մուրճուկի փնջերը փոփոխում եյին քամուց բոլոր գրպաններից ղրքները հանել եյին գլուխները, ձեռքին մի ահագին գիրք ուներ պինդ բռնած։ Անցորդները հանում եյին գլխարկները և յերես-ները խաչակնքում։ Կամաց կանգ եյին առնում և զարմանում խեղճ ծերունու վրա։ Ղրքերը րոպե առ րոպե ընկնում եյին գրպաններից ցեխի մեջ։ Նրան կանգնեցնում եյին, ցույց տալիս կորուստը. վերցնում եր, նորից վազ տալիս դադարին հասնելու Փղոցի անկյունը նրա հետ ընկերացավ դադարին ուշնկցելու ինչ-վոր մի աղքատ պառավ կին։ Գառքը վերջապես ծուխից դեռի մյուս փողոցը և ծածկվեց իմ աչքերից։ Ցնա տուն դնացի։ Սոս-կալի քաղցածով ընկա մայրիկիս հրծքին։ Ձեռքերիս մեջ անդամա-լին նրան պինդ-պինդ, համբուրում և հնչնկալով լաց լինում, վախկոտությամբ անդմելով նրան, կարծես աշխատելով պահելու դրկիս մեջ իմ վերջին բարեկամին և թույլ չտալու, վոր մահը խլի նրան ինձնից... Բայց մահն արդեն կանգնած եր խեղճ մայ-րիկիս գլխավերևը... . . . . .

. . . . . .

Հունիս 11-ին.

Ինչքան շնորհակալ եմ ձեզնից դեռի կղզինները կատարած յերեկվա զբոսանքի համար, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ինչքան թարմ, լավ և ոգևո աշնուն, բնչպիսի թուսախանություն։ Վորքան ժա-մանակ և, վոր կյա կանաչ թուսախանություն չեմ տեսնում։ Հիվանդ ժամանակս ինձ մինչև թվում եր, թե պիտի մոռանամ և կմոռանամ անպատճառ. ուրեմն, ընդունդ դատողեք, թե ինչ պիտի զգայի կյա կյանքն։ Մի նեղանաք ինձնից, վոր կյանքն կյա այնքան սիրուն եյի. կյա շատ լավ, շատ քնքուշ եյի զգում ինձ, բայց իմ ամենա-լավ բոպեներին ինձ մինչև մի տեսակ սխրությունն և պատում։ Ինչ վոր լաց եյի լինում, այդ դատարկ բան և, ինքս էլ չեմ իմանում ինչու մինչև լաց եմ լինում։ Զգացողությունները ցավա-գին, ջղային են, տպավորությունն հիվանդագին։ Անամպ, զբո-սուն կյանքիցը, արևի մուտքը, կյանկոյան խաղաղությունը, այս

բոլորը կամ արդեն չեմ իմանում, բայց կերևի կամ մի տեսակ արամադրված նրի բոլոր ապավորություններն ընդունելու ժամը, առանձնանում կերպով, այնպես սիրտս լցվում եր, հոգիս լաց եր ուզում։ Բայց ինչու՞ եմ այս բոլորը գրում ձեզ. այս բոլորը ծանոթ է ազգում սրտիս, իսկ պատմելն ավելի ևս ծանոթ եւ Բայց դուք, դուցե, կհոգնանաք ինձ։ Հետ ուրուրքյուն, համ ծիծաղ ճշմարիտ, ինչքան բարի կեք դուք, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ցերեկ դուք այնպես նրիք նայում աչքերիս, որ կարդաք նրանց մեջ, ինչ որ կամ զգում եմ և հրճվում եմ հրճվանքով։ Հինի դա վոր- բիկ թռուի, ծառուղի, ջրի շշուր, դուք վրա նրիք հասնում, կանգ առնում իմ դիմաց, կարդի զգնդով ձեզ և շարունակ աչքերիս նա- յում, ասես՝ դուք ձեր կուլվածներն եք ինձ ցույց տալիս։ Դա ցույց և տալիս, վոր դուք բարի սիրտ ունեք, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեզ զլա համար և, վոր սիրում եմ ձեզ։ Դե, ներեք բարով։ Այսոր կամ զարձյալ հիվանդ եմ. կերևի վոտներս թաց նրի արել, զրանից եւ ժրսել եմ։ Ծնորքան նուչնչես տկար և, այնպես վոր ներկուսս եւ հիվանդ ենք։ Մի մոռանաք ինձ, այսինքն շատ- շատ կնկնք ինձ մոտ։

Ձեր

Վ. Դ.

Հունիս 12.

Աղաչյակ եմ, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ձեռ կարծում եյի, թե կերեկվանը, ամեն բան իսկական բանաստեղծություններով կենկարագրեք, իսկ ձեր գրածը դուրս և կնկել ընդամենը մի հասարակ քերթիկ։ Ներա համար եմ ասում, վոր դուք թեև քիչ եք գրել ինձ ձեր քերթիկի մեջ, բայց շատ լավ և քաղցր եք նկարագրել։ Թե բնություն, թե զանազան զյուղական տեսարաններ, մյուս բոլոր զգացումներն մասին, մի խոսքով՝ այս բոլորը շատ լավ եք նկարագրել։ Իսկ կամ տաղանդ չունեմ։ Թեկուզ տասը կերես գրառեմ, վոչ մի կերպ վոչինչ դուրս չի գալիս, վոչինչ չի նկարագրվում։ Փորձել եմ։ Դուք գրում եք ինձ, թալիկս, վոր կամ քարի մարդ եմ, անհիշաչար, մերձավորին ջնաս հասցնելու անընդունակ և բնության մեջ հայտնվող աստ- վածային վողորմածությունը հասկացող և վերչապես զանազան զովաբանություններ եք անում ինձ։ Այս բոլորը ճիշտ և, ջանիկս, այս բոլորը կատարյալ ճշմարտություն և, կամ իսկապես այդպես եմ, ինչպես դուք եք ասում, ինքս էլ գիտեմ այդ. բայց հենց

վոր կարդում եմ այդ, ինչպես վոր դուք եք գրում, ակամա փափկում է սիրտս, իսկ հետո զանազան ծանր դիտողություններ են գալիս։ Ահա լսեցեք, ջանիկս, ես միքանի բան պատմեմ ձեզ, բալիկս։

Գնացեք այն բանից, վոր ես ընդամենը տասնյոթ տարեկան եյի, ծառայության մտա, և ահա արդեն յեղնատուն տարին կլրանա շուտով իմ ծառայական աստղաբնդի։ Դե, ու ինչ ասել կուզի, բավականաչափ վիշտուհոգիներ եմ ճաշել, հասակ եմ առել. խելոքացել, մարդին տեսել, ապրել եմ, կարող եմ ասել, ապրել աշխարհիս յերեսին այնպես, վոր մի անգամ նույնիսկ ուղում եյին ինձ ներկայացնել խաչ տանելու։ Դուք, դուցե, չեք հավատում, իսկ յես, հավատացեք, սուտ չեմ ասում։ Բայց ինչ, ջանիկս, գրատվեցին չար մարդիկ, վորոնք խանգարեցին այս բանը։ Իսկ յես կասեմ ձեզ, բալիկս, վոր յես ինձ տղետ մարդ եմ, հիմար մարդ եմ դուցե, բայց նույնպիսի սիրտ ունեմ, ինչպես ուրիշ ամեն մեկը։ Ցնվ գիտեք, Վարինկա, ինչ արեց ինձ չար մարդը։ Ամոթ և ասեմ՝ ինչ արեց. հարցրեք — ինչու՞ արեց։ Նրա համար, վոր յես հեզ մարդ եմ, նրա համար, վոր յես խաղաղ մարդ եմ, նրա համար, վոր բարի մարդ եմ։ Գնջիններին չեկա, ու ինչ ուզեցին, արին։ Ակզբում սկսվեց նրանով, թե՝ Դուք Մակար Ալեքսեևիչ, այս ու այն եքը, հետո թե՝ էնսկի մեք ել պահանջի Մակար Ալեքսեևիչնա։ Իսկ այժմ յեզրափակեցին նրանով, թե՝ հոգիծավ — այդ Մակար Ալեքսեևիչի բանն եր։ Ահա տեսնում եք, ջանիկս բանն ինչպես գնաց, ամեն բանում Մակար Ալեքսեևիչը. նրանց պատճառն միայն այն եր, վոր Մակար Ալեքսեևիչին մի մասը մեղք չինեցին մեր ամբողջ վարչության մեջ։ Ցնվ բավական չեն, վոր մի մասը մեղք չինեցին և համարյա թե հայհոյանքի խոսք պարզին իմ անունը, հասել են մինչև կոշիկներս, մոնդիրս, մազերս, իմ ամբողջ կլորպարանքը. — ամեն ինչ քնքշորովը չեն, բոլորը պետք է վերափոխել։ Ցնվ այս բոլորն անհիշատակելի ժամանակներից է վեր ամեն աստծու որ կրկնվում եւ Ցնս սովորել եմ, վորովհետև ամեն բանի սովորում եմ, վորովհետև յես խոնարհ մարդ եմ, վորովհետև յես փոքր մարդ եմ. բայց և այնպես ինչքա՞ն համար այս բոլորը։ Ո՞ւմն եմ յես վատ բան արել։ Ո՞ւմ չինեն եմ խլել։ Ո՞ւմ եմ անացրել բարձր իշխանավորների առջև։ Գարգով եմ խնդրել։ Սարկացրել եմ ումևիցե։ Մեղք կգործեք, ջանիկս, յեթե այսպիսի բան մաքներովդ անգամ անցկացնեք։ Դե, յես ինչ եմ, վոր այդպիսի բաներ անեմ։ Մեկ նայեցեք ինձ, բալիկս, ունեմ

յնս արդյոք բավականաչափ ընդունակություններ ուրիշի տակ հող փորելու և վատասիրություն անելու։ Ուրեմն ել վեր մնդքիս համար են այս դժբախտությունները քափվում իմ գլխին, ոնր իմ ատելած։ Ջի վոր դուք ինձ արժանավոր մարդ եք համարում, իսկ դուք անհամեմատ լավը եք նրանց բոլորից, ջանիկս Վիրն և քաղաքացիական ամենամեծ առաքինությունը։ Անցյալ որը մանավոր խոսակցության ժամանակ Ռևմատովիչն ասաց, ոնր քաղաքացիական ամենակարևոր առաքինությունը վող դիրքել կարենալն ես նա կատակով եր ասում, (գիտեմ, վոր կատակով եր ասում), իսկ բարոյախոսականն այն ե, ոնր վոչ վոք ծանր բնավ չպիտի դառնա ուրիշի վրին. — իսկ յնս վոչ վոքի վրին ծանր բնավ չեմ։ Ձնս ունեմ իմ հացի պատառը. ճիշտ ե՝ հացի հատարակ պատառ, յերբեմն նույնիսկ չոր հացի, բայց ունեմ, աշխատանքով եմ ձեռք բերել. և ուտում եմ որինավոր անրիծ կերպով։ Դե, ինչ անենք։ Ձնս ինքս ել գիտեմ, վոր քիչ բան եմ անում՝ վոր արտադրում եմ, բայց՝ և այնպես պարծենում եմ արանով, վորովհետև աշխատում եմ, քրտինք եմ քափում։ Ձեվ իսկապես արանում ինչ վատ բան կա, վոր արտադրում եմ։ Ինչ, արտադրելը մեղք ե, ինչ ես ձնանք, տեսնք արտադրում եք — ձնանք, տեսնք, չինովնիկի մուկն արտադրում ե։ Լավ, այստեղ ինչ կա անազնիվ։ Գիրս այնքան պարզ ե, լավ ե, մարդու քնքը գալիս ե, վոր նայում ե, և նորին գերազանցությունն ել զոհ ե. յնս նրա համար ամենանկարևոր ինդիրն եմ արտադրում։ Ասենք՝ ոնր վոճ չունեմ, յնս հո ինքս ել գիտեմ, վոր չունեմ այդ անիծյալը, վոնը, ահա հենց դրա համար ել ծառայությամբ առաջ չգնացի և մինչև անգամ ահա այժմ ել, բավիկս, գրում եմ ձեզ հատարակ կերպով, առանց ծաղրեցնելու և այնպես, ինչպես խելքս կտրում ե... Ձնս այդ բոլորը գիտեմ ե, բացի այդ, յնքե ամենքն սկսելին հեղինակել, արտագրողը ով կլիներ։ Ձնս ահա ոնր ինչ հարց եմ անում և ձեզ ել խնդրում եմ պատասխան տաք, ջանիկս։ Ուրեմն, յնս գիտակցում եմ այժմ, վոր յնս հարկավոր եմ, վոր յնս անհրաժեշտ եմ, և ոնր հարկ չկա դատարկախոսությունների մարդու շղկացնել։ Ասենք, շատ բարի, ինչ յնս մուկ լինեմ, ոնր վոր նմանություն ևն գտել իայց այդ մուկը հարկավոր ե, այդ մուկն ոգուտ ե բերում, այդ մուկն ե, վոր պահում ե նրանց, այդ մկանն ե, վոր պարզև ե դուրս գալիս, — ահա ոնր ինչ տեսակ մուկ ե դա։ Սակայն բավական ե այս մասին խոսանք, բավիկս, յնս հո այս մասին չեմի ել ուզում խոսել, միայն այնպես, մի քիչ տաքացա-

Բայց և այնպես հաճելի չեմ, որ մարդ ժամանակ առ ժամանակ արդարության հարկը տա իրենն։ Մնաք բարով, բալիկս, իմ աղաչյակ, իմ բարի մխիթարիչ։ Գնամ, անպատճառ կգամ, ձեզ մոտ, կայցելեմ ձեզ, իմ պայծառիկ։ Իսկ դուք մի ձանձրանաք առայժմ։ Ձեզ համար գիրք կբերեմ։ Դե, ենաք բարով, Վարինկա։

Ձեր սրտակից բարյացակամ

Մակար Դեվուշկին

Հունիս 20.

Վաղորմած տնը, Մակար Ալեքսեևիչ։

Գրում եմ ձեզ ձեռաց. շտապում եմ, գործս պիտի վերջացնեմ ժամանակին։ Դիտեք բանն ինչումն է. մի քանի լավ բաներ կան ծախու։ Ճնդրուկն ասում է, որ իր մի ծանոթի մոտ կա մի ինչ-որ վիցմունդիր, բոլորովին նոր, նեքնաշոր, ժիլետ և գլխարկ, և ասում է՝ բոլորն էլ խիստ էժան. լավ կլինի, որ գնեք։ Այժմ էլ հո կարիքի մեջ չենք, փող էլ ունենք, ինքներդ եք ասում, որ ունենք։ Ինչդուման եմ՝ ժլատությունն չանենք, չէ՞ որ այդ բոլորը հարկավոր բաներ են։ Մենք նայեցինք ձեզ, քի՛ն ինչ հին շորերով եք մեզ գալիս։ Ամոթ է, ամբողջովին կարկատան։ Նոր շոր չունեք, այդ չես գիտեմ, քանի հավատացնում եք, քի՛ն ունեք։ Ասված գիտեմ, քի՛ն ուժ եք ծախել. ուրեմն լսեցեք ինձ, խնդրում եմ։ Ինձ համար արեք այդ. քի՛ն որ սիրում եք ինձ, գնացեք։

Դուք ինձ սիրահարեցնել եք ուզում, բայց լսեցեք, Մակար Ալեքսեևիչ, չէ՞ որ դուք դրանով քանդվում եք։ Հանած բանն է, ինչ է, այնքան եք ծախսել ինձ վրա, սարսափելի շատ փող։ Ա՛խ, այդ ինչ սովորություն է, որ դուք սիրում եք վատնելը ցնորքի շղթան։ Ինձ հարկավոր չեն այդ բոլորը միանգամայն ավելորդ են։ Ձեռս գիտեմ և հավատացած եմ, որ ինձ սիրում եք. հավատացնում եմ, ավելորդ է, որ այդ հիշեցնում եք ինձ նվիրներդ, իսկ ինձ համար ծանր է անդնից նվիրներ ընդունելը, վորովհետև գիտեմ, քի՛ն ինչ են նստում ձեզ վրա։ Մի անգամ է առաջին տասը եմ, բավական է, լամում եք։ Ընդդրում եմ, աղաչում եմ ձեզ։ Դուք խնդրում եք, Մակար Ալեքսեևիչ, որ ուղարկեմ ձեզ հուշատետրիս շարունակությունը. ուզում եք, որ վերջացնեմ։ Ձեռս չդիտեմ, քի՛ն ինչպես եր գրվել այն եր, ինչ որ գրել եմ։ Բայց ձեռ ուժ չեմ ունենա այժմ խոսելու իմ

անցյալը մասին. չես մոռանալ անգամ չեմ ուզում այդ մասին. չես ամրապնդում եմ այդ հիշողությունները։ Ինչ խոսել իմ խնդիր մայրիկի մասին, վոր իր դժբախտ գավակին ավար թողից այդ հրեշների ձեռքին, այդ ամենից ավելի ծանր և ինձ համար։ Սիրտս ապնագամ և լինում, վոր հիշում եմ այդ։ Այս բոլորը գնում էր այնքան թարմ և, վոչ միայն հանգստանալ, այլև խելքս գնո գլուխս չեմ ժողովել, քանի մի ամրուց ավելի չի անցել։ Բայց դուք գիտեք ամեն բան։

Ես ձեզ ասացի թե Աննա Յոզորոշան լինելը և ասում այժմ, նա ինձ և մնազորում, թե չեղոխտանում եմ չեզել, և վոչ մի մնազորանք չի ընդունում, վոր ինքը գործակից և չեզել պարոն Բլիովի հետ։ Նա կանչում և ինձ իր մոտ. ասում և, թե չես մուրացկանուհյուն եմ անում, թե չես վատ ճանապարհով եմ գնացել։ Ասում և, վոր չինի վերադառնամ իր մոտ, ինքը հանձն և առնում գործը դրսեկ պարոն Բլիովի հետ և ասիլել նրան, վոր իր մնդքը քամի իմ առջև Ասում և, թե Բլիովը ուզում և ոչխար տալ ինձ։ Ասելած նրանից հետո Այսանդ ել շատ լավ եմ զգում ինձ ձեզ հետ, իմ բարի Ջենդրային մոտ, վորն իր անձնվիրուհյամբ հիշեցնում և ինձ իմ հանգուցյալ գայակին։ Դուք թեև հետավոր ազգական եք ինձ, բայց պաշտպանում եք ինձ ձեր անունով։ Ինչ նրանից չեմ ուզում ճանաչել, կմոռանամ նրանց, չնայած կարոդանամ ել լինչ ևն ուզում լինելիս։ Ջենդրան ասում և, թե այդ բոլորը քամբասանք և, թե նրանք հանելիսո կկորչենն ինձ վերջապես։ Ես ասելած։

Վ. Դ.

Հունիսի 21.

Աղաչելյակդ իմ, Ջանիկս։

Ուզում եմ գրել, բայց չեմ իմանում, լինչից սկսեմ։ Այս լինչ տարօրինակ բան և, վոր մենք ձեզ հետ ապրում ենք այսպես։ Ասելս այն և, վոր չես վոչ մի ժամանակ որևես չեմ անցկացրել այսպիսի ուրախության մեջ։ Կարծես ասելած որևևնել, տուն ու ընտանիք և ավել լինել։ Ջավախս, իմ սիրունիկ, այդ լինչ ևը ասում չորս շապկի մասին, վոր չես ուզարկել եմ ձեզ։ Ըմ վոր հարկավոր ելին ձեզ, — Ջենդրայից իմացա։ Ջանիկս, ձեզ գոհացում տալը մի առանձին չնչդանկություն և ինձ համար։ այդ արդեն իմ հաճույքն և, ինդրում եմ ինձ հանգիստ թողնք, լինչ մի դինգ և մի հակաճառեք։ Ճերբեք այսպիսի բան չի պատահել

ինձ, ջանիկս։ Ահա յես այժմ մարդամեջ եմ ընկնում։ Նախ՝ ապրում եմ յերկուտակ, վորովհետև դուք ել նույնպես շատ մոտիկ եք ապրում, ուրախությունս պատճառելով ինձ և միխիթարությունս. ինչ յերկրորդը՝ այսոր ինձ քնելի հրավիրեց մի կնոջ, իմ հարևան Ռատոպչայինը, այն նույն չինովնիկը, վորի մոտ հնդինակային յերեկոներ են լինում։ Այսոր ժողով կա. ուրախանությունն պիտի կարդանք։ Այ, քե այժմ վոնց ենք ապրում մենք, ջանիկս,— այս Դեմն, ձեռք բարձով։ Ես այս բոլորը գրեցի հենց այնպես, առանց վորևե նկատելի նպատակի, այլ միայն նրա համար, վոր ծանոթացնեմ ձեզ իմ բարեբախտ մասին։ Դուք հրամայել եք, հոդյակս Թերևսդայի միջոցով ասելու, վոր ձեզ գուռնավոր մնոտաքս և հարկավոր հարբանկարելու, կգնեմ ջանիկս, կգնեմ, մնոտաքս ել կգնեմ։ Հենց վաղնեցի հաճույք կունենամ գոհացում տալու ձեզ կատարելապես։ Ծերն ել գիտեմ՝ վորտեղ գնեմ։ Ինչ ինձա այժմ ծառա եմ

Ձեր անկեղծ բարեկամ

Մակար Դևուշկին

Հունիս 22.

Վաղորդյան ութ ժամին, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Մանուշյանում եմ ձեզ, իմ հարազատ, վոր մեր բնակարանում ամենալուրջ մի անցք պատահեց. խնկական-խնկական խղճահարությանը արժանին։ Այսոր առավոտյան հինգերորդ ժամին մնում Գարշկովի փոքրիկը։ Միայն քե չգիտեմ ինչից, ակարլատինա կեր, քե ինչ, ասում են պիտու։ Այդ Գարշկովներին ի՞նչ, ջանիկս, ինչքան աղքատ են։ Ել ինչ անկարգություն։ Զարմանալի ել չե. ամբողջ ընտանիքն ապրում է մի սենյակում, միայն պատվարներով բաժանված՝ վայելչությանը համար։ Ընդանց մոտ արդեն դպագրին ել է գրված. հասարակ, բայց բավական լավ դպագրի, պատրաստի չեն առնի. ոտքն ատա ատրճկան կը, հույսեր կը տալիս, ատում են։ Մարդ խղճահարվում է նրանց նայելիս, Վարինկա։ Մայրը լաց չի լինում, բայց այնքան տխուր է խնդում։ Ընդանց համար գուցե և քնքշություն է, վոր մենից ազատվել են, իսկ նրանց մոտ գարձյալ յերկուսն են պատել, մեկը ծծի՝, մյուսը՝ մի փոքրիկ աղջիկ, այսպես վեց տարեկանից մի քիչ մեծ։ Ինչ մի հաճելի բան է, իսկապես, վոր տեսնում ես, յերեխաք տանջվում է, այն ել հարազատ պավակը ու վոչինչ չուներս, վոր ոգնես։ Հայրը նստած է հին, յուղոտած ֆրակով, ջարդ-

ված աքոռի վրա։ Արտասուքները կաթում են դուցե և վոչ վըշ-
ից, այլ հենց այնպես, ըստ սովորականին, աչքերն արտասվա-
կալում են աչքացավից։ Այնքան տաղտկալի մարդ եւ Միշա
կարմրատակում է, վոր խոսում ես հետը, շփոթվում է ու չի
իմանում՝ ինչ պատասխանի։ Փոքրիկ ազիկը կանգնած է դազա-
զին կոխնած ու այնպես սխուր է, մտածկոտ խղճուկը։ Իսկ չես,
չանիկս, Վարինկա, չեմ սիրում, վոր յերեխան մտածոտյան
մեջ է ընկնում. նայելն անախորժ է։ Փալասներից շինած ինչ-վոր
ախկնիկ է ընկած նրա մոտ հատակի վրա, չէ խաղում, մատիկը
դրել է շրթներին, կանգնած է իր համար, չի շարժվում։ Տանտի-
րուհին կանչելս ոչինց նրան, վնըցրեց, բայց չկերավ։ Տխուր
բան է, Վարինկա, չէ։

Մակար Դեվուշկին

Հունիս 25.

Ամենասիրելի բարեկամ Մակար Ալեքսեևիչ։ Ձեր գրքույկը
հետ եմ ուղարկում։ Շատ անպետք գրքույկ է, իսկի ձեռք առնել
չի կարելի։ Վերտեղից եք վերցրել, դեռ այդ քանդագին գանձ։
Հանաքը դենը կենա, մի քիչ ձեզ դուր են գալիս այդպիսի գրքույկ-
ները, Մակար Ալեքսեևիչ։ Աստացնել նյութ ինձ այս որնըս վորևե
կարդալու բան դառնալ։ Ձեռ եկ կուզարկեմ ձեզ, յերեք ուզում եք։
Իսկ այժմ ցտեսություն։ Համառացեք ժամանակ չունեմ ավելի
գրելու։

Վ. Դ.

Հունիս 26.

Սիրելի Վարինկա։ Բանն եկ հենց այն է, վոր@ես իսկապես
չեմի կարդացել այդ գրքույկը։ Ճիշտ է, կարդացել եմի քիչ,
տեսնում զավշակ բան է, միայն ծիծաղելու համար է գրված, ասե
դուցե և իսկապես ըվարճալի բան է, դուցե քիչ դուր գա Վարին-
կին. վնըցրի ու ղրկեցի ձեզ։

Ա՛յ Ռաստոպչյանը խոստացել է ինձ իսկական գրականական
վորևե բան տալ կարդալու, և ահա դուք եկ գրքույկներ կուղար-
նաք, չանիկս։ Ռաստոպչյանը հասկացող հետ յեկած մարդ է, ինքն
եկ է գրում, ճշտի, ինչպես և գրում։ Այնպիսի ճարպիկ գրիչ ունի
և անհատնում վոճ, այսինքն ամեն մի խոսքի մեջ, ասես, ամենա-
դատարկ, ամենահասարակ, անպիտան խոսքի մեջ անգամ, վոր
քեկուզ յես եկ յերբեմն Ծալդոնին կամ Թերեզային ասեյի, ահա

այստեղ էլ նա վոճ ունի։ Ճնա նրա յերևույթներին էլ լմ լինում։ Մենք քուքուն ենք ծխում, իսկ նա կարդում է մեզ համար, հինգ ժամ կարդում, իսկ մենք շարունակ լսում ենք։ Ուտելու բան ես, և վոչ մի գրականություն։ Աքանչելի յես, ծաղիկներ, ուղղակի ծաղիկներ, ամեն մի կողից փունջ կապիր։ Նա այնպես քաղաքավարի յե, բարի, սիրալիր։ Ին, յես ինչ եմ նրա համեմատությամբ, ինչ։ Վոչինչ։ Նա անվանի մարդ է, իսկ յես ինչ եմ։ — Ուղղակի զույգիություն չունեմ, այնինչ պետք ինձ էլ բարեհաճ է։ Ճնա նրա համար մի քանի բաներ եմ արտագրում։ Բայց միայն դուք չկարծեք, Վարինկա, թե այստեղ վորևե արարք կա, թե ահա իսկապես այն պատճառով է նա դեպի ինձ բարեհաճ կեցվածք վերաբերվում, վոր յես արտագրում եմ։ Բամբասանքներին մի հավատաք, Ջանինկա, գարշելի բամբասանքներին մի հավատաք։ Վոչ, այդ յես ինքս իմ կամքով նրան հանձնք պատճառելու համար եմ անում, իսկ վոր նա դեպի ինձ բարեհաճ կեցվածք է վերաբերվում, այդ էլ ինձ հանձնք պատճառելու համար է անում։ Ճնա վարմունքի քաղաքավարությունը հասկանում եմ, Ջանինկա։ Նա բարի, շատ բարի մարդ է և։ աննման գրող։

Իսկ լավ է գրականությունը, Վարինկա, շատ լավ. այդ յես յերբեք չեմ մոռնա նրանցից։ Ծորը բան է Միլտոը պնդացնող, ուսուցող, և այդ ամենի մասին ուրիշ բան է գրված նրանց մոտ գրքի մեջ։ Շատ լավ է գրված։ Գրականությունը, դա պատկեր է, այսինքն, մի անսահման պատկեր և հայելի, կրքի արտահայտություն, այնպիսի նուրբ քննադատություն, իրատասկան ուսուցմունք և դոկումենտ։ Այս բոլորը յես նրանց մոտ գտել եմ։ Անկեղծ ասած ձեզ, Ջանինկա, հասած եմ նրանց մեջ, լսում. եմ (նրանց պես յես էլ չիրուկ եմ քաշում), ու հենց վոր սկսում են մրցել ու վիճել զանազան բաների մասին, այստեղ արդեն, Ջանինկա, յես ուղղակի վախ եմ լինում, այստեղ, Ջանինկա, յես էլ, դու էլ պարզապես վախ կլինենք։ Այստեղ յես ուղղակի ապուշի պես նստած եմ մնում, ինքս ինձնից ամաչում, այնպես վոր ամբողջ յերեկույթի ընթացքում աշխատում եմ, թե ինչպես անեմ վոր ընդհանուր խոսակցության մեջ գեթ մի կես խոսք էլ յես ասեմ ու թափեմ պես այդ կես խոսքն էլ չկա ու չկա։ Ու ցավում եմ, Վարինկա, ինքս ինձ վրա, վոր վոչ այս եմ, վոչ այն, առածի պես մեծացել եմ, խելքս չի հասնի։ Ին, ազատ ժամանակս ինչ եմ անում յես այժմ։ — Պատմեմ եմ հիմարի պես։ Այնինչ անհարկի քննելու տեղ կարելի յեր

հանձի բանով զբաղվել, սրինակ՝ նստել և գրել։ Ինձ էլ ոգուտ կտար, ուրիշի համար էլ լավ կլիներ։ Մեկ դուք տեսնեք, Ջանիկա, քե վորքան են վերցնում նրանք, քող նեղի նրանց աստված։ Այ, հենց Թատոզյանը, ինչքան է վերցնում։ Ի՞նչ բան է նրա համար մի թերթ գրելը։ Որ է պատահում, վոր հինգ թերթ էլ է գրում է ամեն մի թերթի համար, ասում է, յերեք հարյուր ռուբլի յեմ վերցնում։ Գոլն վորևե մի պատիկ անեկդոտ, կամ հետաքրքրական վորևե բան, հինգ հարյուր, տալիս ես տուր, թեկուզ ճաքիր՝ տուր, չես տալիս, մենք ուրիշ անգամ հազարով էլ գրպանն կկոխանք։ Վռնց է, Վարվառա Ալեքսանեևա՝ ես, ինչ ասեմ։ Նա վառանավորների մի պատիկ տետրակ ունի, վառանավորներն էլ պատիկ-պատիկ բաներ են,—յոթը հազար, Ջանիկա, յոթը հազար է ուզում, մեկ լավ մտածեցեք։ Այդ հո մի ամբողջ անշարժ կայք է, հիմնական տուն։ Ասում է, քե հինգ հազար տալիս են, չի վերցնում։ Ես համոզում, ասում եմ. վերցրեք հինգ հազարը և քրքնեք նրանց վրա, հինգ հազարը հո վոչ է, չե, ասում է, յոթը կտան սրինկաները։ Այնպիսի ճարպիկն է, հավատացեք։

Բանը վոր այստեղ հասավ, Ջանիկա, ուրեմն քող այդպես լինի, չես կարտաքրեմ Իտալական կրեմերից մի տեղ։ Այս նրա հնդկանկուբյունն է, այսպես է անվանվում։ Ահա կարդացեք, վարինկա, և ինքներդ դատեցեք։

«... Վագիմիրը ցնցվեց, և կրքերը կատաղորեն խլխլացին նրա մեջ, և սրյունը յեռաց...

«—Գոմառնի,— ազաղակեց նա,—գոմառնի։ Գիտեք դուք արդյոք՝ վորքան ստրատիլի յե այս կիրքը, վորքան անասնական է այս խելագարությունը։ Վոչ, իմ ցնորքներն ինձ չեյին խաբում։ Ես սիրում եմ, սիրում եմ ցնծագին, կատաղի, խելագար։ Ո՛ս ամուսնու ամբողջ արյունը չի կարող վոդոզել իմ հոգու կատաղի, խլխլացող հրդեհները։ Ընչին արգելքները չեն զսպարենի ամեն ինչ պայթեցնող զոհասին այն հուրը, վոր ակոսում է իմ հոգնած, տանջված կուրծքը։ Ո՛, Զինաիդա, Զինաիդա։

«—Վագիմիր...—շշնջաց կոմառնին ինքն իրեն կորցրած, գլուխը խոնարհելով նրա ուսին...

«—Զինաիդա,—ազաղակեց ցնծագին Սմելսկին։

«—Նրա կրծքից դուրս քաշավ հոգվոց։ Հրդեհը բորբոքվեց կարմիր բոցերով սիրո սեղանի վրա և ակոսեց զոհասեղան տանջվածների կուրծքը։

— Վլադիմիր... — շշնջում եր հիացումով կոմսուհին։ Երա կուրծքն ուռչում եր, այտերը կարմրում, աչքերը վառվում էին...

— Նոր, առնական պատկեր կատարված եր . . . . . .

. . . . . .

Հետո ժամից հետո ծեր կոմսը մտավ իր կնոջ ննջարանը։

— Ի՞նչ կասեք, հոգյակս, հրամայեմ, որ Քանդագլին հյուրի համար սամովար գցեն, — ասաց նա շոյելով կնոջ այտը։

Դե հիմա, սրանից հետո հարցնեմ ձեզ, Ջանիկա, ինչպես եք գտնում Ճիշտ ե, մի քիչ բաց և գրած, սրտնում խոսք չկա, բայց լավ եւ Ինչ որ լավ ե, լավ եւ Բայց ահա, Թուլլ ասիք չես մի կտոր էլ արտագրեմ Ճերմակ և Ջուլեյկա վիպակից։ Ճերմակայնք, Ջանիկա, որ կոզակ Ճերմակը, Սիբիրի վայրագ և անարկու նվաճողը, սիրահարված և Ջուլեյկայի, Սիբիրի հուշում Քաղաքորի աղջիկ վրա, որին գերի չի վերցրել։ Անցքն ուղղակի Իվան Գրոզնու ժամանակներից ե, ինչպես տեսնում եք։ Ահա Ճերմակի և Ջուլեյկայի խոսակցությունը.

— Դու ինձ սիրում ես, Ջուլեյկա — Ո՞, կրկնիր, կրկնիր...

— Ճես սիրում եմ քեզ, Ճերմակ, — շշնջաց Ջուլեյկան։

— Ճերկինք և յերկիր, շնորհակալ եմ ձեզնից. չես յերդանիկ եմ.... դուք տվիք ինձ ամեն բան, ամեն բան, որին պատանի հասակիցս ձգտում եր իմ հուզուճապիից հոգին։ Ուրեմն, ահա քեզ ուր եյիր տանում, իմ աստղ ուղեցույց, ահա քեզ ինչու դու ընկիր ինձ այստեղ, Գարեն Գոտու հետևը։ Ճես ցույց կտամ ամբողջ աշխարհին իմ Ջուլեյկային, և մարդիկ, կատաղած հրեշները, չեն համարձակվի մեզ պղծել ինձ Ո՞, յերեք նրանց հասկանալի չեն սրա քնքուշ հոգուսյա ծածուկ տանջանքները, յերեք նրանք ընդունակ են տեսնելու մի ամբողջ պոեմ իմ Ջուլեյկայի մի հատիկ արցունքի մեջ։ Ո՞, Թուլլ ասուր ինձ համբուրներով սրբեմ այդ արցունքը, Թուլլ ասիք խամեմ այդ յերկնային արցունքը, իմ չնաշխարհիկ արարած։

— Ճերմակ, — ասաց Ջուլեյկան, — աշխարհը չար և, մարդիկ անարդար։ Նրանք կհալածեն մեզ, նրանք կդատապարտեն մեզ, իմ սիրելի Ճերմակ։ Ինչ պիտի անի խեղճ կույսը, որ ընծացել և Սիբիրի հայրենի ձյուներին մեջ, իր հոր յուրտում, ձեր ցուրտ, սառցային, անհոգի, ինքնասեր աշխարհում։ Մարդիկ չեն հասկանա ինձ, իմ ցանկալի, իմ սիրեցյալ։

— Այն ժամանակ կազակի Թուրը կբարձրանա նրանց գլխին և կշառաչի, — գոռաց Ճերմակը, վայրենի կնոջով խաղացնելով աչքերը։

Հիմա տեսնենք, Վարինկա, քե ինչ և անում Ցերմակը, երբ իմանում է, որ իր Ջուլիկան արախողխող և յողած Կույր-Ծերանի Կուշումը, ոտովելով պիշերվա ժ՚Քուքյունից, Ցերմակի բացակայությանը ժամանակ ծածուկ մտնում է նրա վրանը և մորթում իր ապլկան, կամենալով մահացու հարված հասցնել Ցերմակին, որ պրկել էր նրան գահիտանից և քաշել։

«— Սիրում եմ յերկաթը գրնգացնել քարի վրա, — գոչեց Ցերմակը վայրենի կատաղությանը մեջ, իր պողպատյա քուրը սրելով չամանյան քարի վրա։ — Ինձ հարկավոր է նրանց արյունը, արյունը նրանց պետք է սրոցել, սրոցել, սրոցել։

Ցետ սրանից հետո Ցերմակն այլևս չկարողանալով ապրել իր Ջուլիկայից հետո, իրեն գցում է Իրտիշ գետը, և դրանով ամեն բան վերջանում է։

Իսկ, որինակ, այս փոքրիկ կտորը, որ գրված է նկարագրական կատակի ձևով՝ խնդալիս ծիծաղեցնելու համար։

«Ճանաչում եք դուք Իվան Պրոկոֆևիչ Ծևլատապուշին։ Այ հենց նա, որ կծել էր Պրոկոֆիչ Իվանովիչի վոտը։ Իվան Պրոկոֆևիչը խիստ բնավորություն, բայց հազվագյուտ առաքինություններն ունի մարդ։ Ընդհակառակը, Պրոկոֆիչ Իվանովիչը չափազանց սիրում է ան բողքը մեղրով։ Ահա, երբ որ նրա հետ դնում ծանոթ եր Պետրոս Անտոնովիչին... Իսկ դուք ճանաչում եք Պետրոս Անտոնովիչին։ Այ, հենց նա, որ շրջազգեստը միշտ շուռ տված է հագնում։

Այս հո մազալու բան է, Վարինկա, ուղղակի մազալու։ Մենք ծիծաղից քուլանում եյինք, որ նա կարդում եր այս։ Ինչ տեսակ մարդ է, ասեր իմ աստված։ Աանք, ջանիկս, քեև մի քիչ մազալու չե և արդեն չափազանց ծիծաղաշարժ, բայց անմեղ բան է, առանց ամենաչնչին ազատամտության և լիքեյալ մտքերի։ Պետք է նկատել, ջանիկս, որ Ռատապոյեվը գեղեցիկ վարքի տեր մարդ է, ուսած և գերազանց գրող, ուրիշ գրողների պես չե։

Հիմա ինչ եմ ասում, յերբեմն խնդքս փչում է... ասում եմ, ինչ կլինի խնկապես, որ յես էլ գրեմ վորևե բան. հա, ինչ կլինի այն ժամանակ։ Այ, որինակ, գցենք քե հանկարծ, առանց վորևե պատճառի լույս տեսավ մի գրքույկ — Բանաստեղծություններ Մակար Դեվուշկինի վերնագրով։ Չը՞, ինչ կասեիք այն ժամանակ, իմ հրեշտակիկ։ Ինչպես կնեղկայանար ձեզ այս բանը և ինչ կմտածեիք։ Իսկ իմ մասին կասեմ, ջանիկս, որ հենց որ գրքույկս լույս տեսներ, այն ժամանակ յես բոլորովին չեյի հա-

մարձակվի նախկու վրա յերևալ։ Ինչի նման կլինեի, վոր ամեն մինին ասեր, թե հրես գալիս ե պրակտոլեյան հեղինակ և բանաստեղծ Դևուշկինը, թե հրես, հենց սա յե ինքը Դևուշկինը։ Ին, այն ժամանակ ինչ պիտի անեի, որինակ, իմ կոշիկներով։ Ի միջի այլոց, նկատեմ ձեզ, ջանիկս, վոր կոշիկներս համարյա թե միշտ կարկատած են, տակերն էլ, ճիշտն ասեմ, յերբեմն հետ են ընում շատ անվայելուչ կերպով։ Ին, ինչ կլիներ այն ժամանակ, յերբ ամենքն իմանային, վոր ահա հեղինակով Դևուշկինի կոշիկները կարկատած են։ Հորևս մի կոմսուհի, ղբսուհի վոր իմանար, ինչ կասեր, հոգյակս։ Նա դուցե թե չնկատի յել. վորովհետև կոմսուհիները, ինչպես կարծում եմ յես, կոշիկներով չեն պրպտվում, այն էլ չինովնիկների կոշիկներով (վորովհետև չի վոր կոշիկներ էլ կան, կոշիկներ էլ), բայց թե նրան կպատմեին ամեն ինչ հենց իմ բարեկամները, կմատնացույց ինձ։ Ա՛յ, հենց Ռատազյանը առաջինը կլիներ, վոր կմատներ, նա կոմսուհի Վ.-ի մոտ գնում ե, ատում ե, վոր ամեն անգամ լինում ե նրա մոտ, և առանց այլևայլության ինձ ատում։ Ատում ե՝ այնպիսի մի հոգյակ ե, այնպիսի պրակտիկան տիկին ե։ Ատում ե՝ որդի և այդ Ռատազյանը։

Սակայն բավական ե այս մասին, չի՛ վոր այս բոլորը յես պրում եմ հենց այնպես, իմ հրեշտակիկ. պրում եմ կատակով, վոր ձեզ ծիծաղեցնեմ։ Մենք բարյավ, իմ ազատյակ։ Շատ բան խոստացել այսոր. բայց այդ իսկապես այն պատճառով, վոր այսոր յես ամենաուրախ հոգեկան տրամադրության մեջ եմ։ Այսոր ամենքս միասին ճաշեցինք Ռատազյանի մոտ, այնպիսի (չարաճճիներ են նրանք, ջանիկս) ոռմանների մեջ մտան, վոր... դե ինչ հարկ կա պրելու ձեզ այս մասին։ Բայց չլինեմ-չիմանամ վորևե կարծիք տանեք իմ մասին, Վարինկա։ Ձես այս բոլորն ասում եմ հենց այնպես։ Դրքուչկներ կուզարկեմ, անպատճառ կուզարկեմ... Այստեղ ձեռքից ձեռք ե անցնում Գոլ-դը-Գոկի մի գրվածքը, միայն թե Գոլ-դը-Գոկը ձեզ չի կարելի, ջանիկս... Վհչ, վհչ, ձեզ համար Գոլ-դը-Գոկը անպետք ե։ Նրա մասին ասում են, ջանիկս, վոր նա Պետերբուրգի բոլոր կրիտիկոսներին այնքիչ դայրուլքի և պատճառում։ Ուղարկում եմ ձեզ մի ֆունտ կոնֆետ. հատկապես ձեզ համար եմ առել։ Անուշ արեք, ջանիկս, և ամեն մի կոնֆետն անուշ անելիս հիշեցեք ինձ։ Միայն ասեք շաքարը մի ծամեք, այլ ծծեցեք միայն, թե չե ատամներդ կցավեն։ Իսկ

դուք գուցե ցուկասանը[1] էլ եք սիրում, գրեցեք։ Ես, Ձեզ բարով Ձեզ բարով։ Քրիստոսը ձեզ հետ, աղաչյակից իմ։ Իսկ կես Ձեզ առ միշտ

Ձեր ամենահավատարիմ բարեկամ

Մակար Դեվոտկին

Հունիս 27.

Վաղորմած տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեզրտան տասում եմ, վոր կեղծ կես ուզենամ, ապա մի քանի մարդիկ համաձայնում կկարծեցնեն ինձ, և կաշխատեն շատ լավ տեղ հարել ինձ համար մի տան մեջ դաստիարակչուհու պաշտոնով։ Ինչ եք կարծում, իմ բարեկամ, գնամ, թե վոչ։ Իհարկե, այդ ժամանակ կես բան չեմ լինի ձեզ համար, տեղն էլ կարծեմ ձեռնտու կես. բայց միտս կողմից մի տեսակ սիրտ չեմ անում անծանոթ տուն գնալու։ Նրանք ինչ-վոր կալվածատերեր են։ Վախենամ տեղեկանալ, հարց-փորձ անել, հետաքրքրվել, դե, ինչ պիտի տեմ այդ ժամանակ։ Բացի այդ, կես այնքան քաշվող, վայրենի կեղծ Սիրում եմ պինդ նստած ձեռ տեղերում անկյունում։ Մի տեսակ լավ ես զգում քեզ, ուր տեղը նս. թեև վայնաչարի կես տալիս, բայց և այնպես լավ է տյղին։ Բացի այդ, պետք է ուրիշ տեղ տանեն, այն էլ, տասված պիտի, ինչ տեսակ պաշտոն կլինի։ գուցե տեխնին, վոր չերեխաներին դայակուհյուն անեմ։ Ընենք էլ այնպիսի մարդիկ են, վոր կերկու տարում արդեն կերտղդ դաստիարակչուհին են փոխում։ Ուրեմն, և տեր տասծու, խոհեմություն ավեք ինձ, Մակար Ալեքսեևիչ, գնամ, թե վոչ — Այդ ինչ և, դուք չերբեք ինքներդ չեք մտնում ինձ մոտ, շատ տեսակ եք չերևում։ Համարյա թե միայն կիրակի որերին եք պատահում ժամանակ իրար տեսնում։ Ինչ և կեղել, վոր այդպես քաշվում եք։ Ճիշտ ինձ պես։ Իսկ չե՞ վոր կես ձեր համարյա հարատատ ապրանքն եմ։ Դուք ինձ չեք սիրում, Մակար Ալեքսեևիչ, իսկ կես տեղակ չերբեմն շատ տխուր եմ լինում։ Ձերբեմն, մանավանդ մերնշարին, նստած եմ լինում տեղ-տեղակ։ Ձեզրտան տեղ և գնացած լինում, գնում և ուր-վոր նստում եմ, մտածում-մտածում, հիշում եմ բոլոր անցած գնացածը, թե ուրախալին, թե տխուրը, ամեն ինչ անցնում և աչքիս առաջով, ամեն ինչ չերևում և կարծես մշուշի միջից։ Հայտնվում են ծանոթ դեմքեր, սկսում եմ համարյա թե արքաքի տեսնել, մայրիկիս ամենից հա-

[1] Շաքարով չոփած միրգ, վոր խառնում են նաև հացին։

ճաի եմ տեսնում... երազները են լինում։ Զգում եմ, որ առողջությունս խանգարված է. այնպես քույլ եմ, այ, հենց այսօր, անկողնից որ վեր եի կենում առավոտյան, գլուխս պտտվեցաքի այդ՝ այնպես վատ եմ հազում։ Ցնս զգում եմ, գիտեմ, որ շուտով կմեռնեմ։ Ո՞վ կքաղի ինձ։ Ով կլա դադաղիս հետեվից։ Ո՞վ կլցավի ինձ համար... և ահա ամիսվան պիտի լինեմ, գուցե, մեռնել ոտար տեղում, ոտարի տանը, ոտարի անկյունում։ Ասվածի իմ, ինչ տխուր է կյանքը, Մակար Ալեքսանիչ։ Իմ բարեկամ, ինչ ևք դուք ինձ զարհուրանք կանխեհաղորով կերակրում։ Ձեմ իմանում, ճշմարիտ, վիրտեղից եք այդքան վող պահում։ Ա՛խ, իմ բարեկամ, խնայեցեք փողերը, ի սեր աստծու, խնայեցեք։ — Ձեղորան ծախում և իմ գործած գործը. 60 ռուբլի աստիճանացիա չեն տալիս։ Այս շատ լավ է, կարծում եմ՝ ավելի քիչ կատա։ Ձեղորային երեք ռուբլի կտամ, ինձ համար էլ շոր կպնեմ, հասարակ, մի քիչ տաք շոր։ Ձեզ համար ժիլետ կկարեմ, ինքս կկարեմ և լավ կտոր կշոկեմ։

Ձեղորան ինձ համար մի գիրք է ճարել — Повести Белкина, որն ուզարկում եմ Ձեզ, երեք ուզում եք կարդալ։ Միայն խնդրում եմ՝ չկեղտոտեք և երկար չպահեք, ուրիշի գիրքն է. դա Պուշկինի հեղինակությունն է։ Սրանից երկու տարի առաջ այդ վիպակները չեն ե՛մ տպրիկա միասին մեկնեք կարդում. և այժմ այնպիսի սերտություն պատեց ինձ, որ նորից կարդացի։ Ցերեկ Ձեզ մոտ որևէ գրքեր կան, ուղարկեցեք ինձ, բայց միայն այն դեպքում, երեք Ռաստոպչինից չեք ստացել։ Նա անշուշտ իր հեղինակությունը կտա, երեք միայն որևէ բան և երբևիցե տպագրել է։ Այդ ինչպես է, որ Ձեզ այնքան դուք են գալիս նրա հեղինակությունները, Մակար Ալեքսանիչ, — այդ գաղտնիք բաները... — Դե՛հ, Ձեզ բարով։ Ինչքան չատախոսեցի։ Տխուր որ լինում եմ, ուզում եմ խոսել, հա խոսել, ինչ բանի մասին ուզում է լինի։ Ա՛ա դեղ է Ռևկուն քեհքհանում եմ, մանավանդ, երբ գրատարիում եմ սերտ։ Մնաք բարով, Ձեզ բարով, իմ բարեկամ։

Ձեր Վ. Դ.

Հունիս 28.

Ջանիկս, Վարվառա Ալեքսանեևա։

Բավական է գարդոտվեք։ Մերեն աճոթ չեք քաշում։ Բավական է, իմ հրեշտակիկ, այդ ինչ բաներ եք մտածում։ Դուք հիվանդ չեք, հոգյակս, ամենևին հիվանդ չեք։ Դուք ծաղկում եք,

հավատացնեք, ծաղկում եք. մի քիչ դժգույն եք, բայց և այնպես ծաղկում եք։ Ձեվ այդ ինչ յերազներ ու տեսիլներ են։ Ամոթ ե, աղաչեմ, բավական ե. քնեցեք այդ յերազների վրա, ուղղակի քնեցեք։ Ինչու՞ կես լավ եմ քնում։ Ինչու՞ ինձ քուն չի պատահում։ Մենք նայեցեք ինձ, ջանիկս։ Ապրում եմ ինձ համար, քնում եմ հանգիստ, առողջ եմ և այնքան դոչաղ, վոր մարդու քնելը կզա ինձ նայելիս։ Բավական ե, բավական, հոգյակս, ամոթ ե։ Ինչքի յինկեր։ Ձես հո ձեզ ճանաչում եմ, ջանիկս. հենց վոր մի բան մտավ գլուխներդ, իսկույն սկսում եք յերազել, ինչ-վոր բանի կարոտ քաշել։ Իմ խաթրու համար, հոգյակս, քողեք այդ բոլորը։ Ծառայությանն գնաք.—յերեքը վեր, վեր և վեր։ Այդ ինչքը եք մտածում, այդ քանի քամինները են փչում ձեր գլխին։ Այն ել ուրիշ տեղ պիտի տանեն։ Ձև վոր չե, ջանիկս, չեմ քողնի, բոլոր ուժերովս դիմվում եմ այդպիսի մտադրությանդեմ։ Իմ հին ջրակը կծախեմ, շապկանց մանը կգամ փողոցներում և չեմ քողնի ձեզ կարիքի մեջ։ Վոչ, վարինկա, վոչ, չես ձեզ ճանաչում եմ։ Դա խելառություն ե, պարզ խելառություն։ Իսկ ինչ վոր ճշմարիտ ե, Այդ այն ե, վոր ամեն բանում ժենակ Ձեզդորան ե մեզավոր, այդ հիմար կինը, ինչպես յերևում ե, հանել և ձեզ խելքից։ Բայց դուք, ջանիկս, մի հավատաք նրան։ Անշուշտ դուք դեռևս բոլորը չգիտեք... Նա հիմար կին ե, կռվարար, դատարկամիտ, իր հանգուցյալ մարդուն ել գերեզմանը դրեց։ Դամ քեզ, ով գիտես, նա վորևե բանով չարացրեց ե ձեզ։ Վոչ, վոչ, ջանիկս, վոչ մի դնպքում։ Հապա չես ինչ պիտի անեմ այն ժամանակ, ինչ պիտի լինի իմ դրությունը։ Վոչ, վարինկա, դուք այդ գլխներից հանեցեք։ Ինչներդ ե պակաս։ Մենք հոգի յենք ատչես ձեզ համար, դուք ել մեզ եք սիրում, դե ել ինչ, ապրեցեք ձեզ համար հանգիստ. կար արեք և կարդացեք. ասենք կար ել վոր չանեք, միևնույն ե, միայն քե մեզ հետ ապրեցեք։ Քե չե, ինքներդ դատեցեք, ինչի՞ նման կլինի այդ այն ժամանակ... Այ, չես ձեզ համար գրքույկներ կճարեմ, իսկ հետո դուցե նորից վորևե տեղ կգնանք զբոսանելու։ Միայն քե դուք, ջանիկս, քողեք այդ միտքը, խելքի յինկեք և դատարկ բաների հետևից մի ընկնեք։ Ձես ձեզ մոտ կգամ և շատ շուտով, միայն քե դուք իմ պարզ ու անկեղծ խոստովանությունն ընդունեցեք. լավ չե, հոգյակս, բոլորովին լավ չե։ Ձես, իհարկե ուսուցչական մարդ չեմ, ինքս ել գիտեմ, վոր ուսուցչական չեմ, իմ ուսումը գրոշանոց ե, խոսքս ել այդ մասին չե, իմ մասին չե, այլ այն մասին, վոր ինչ ուզում

նք ասնք, յես պիտի պաշտպանեմ Ռատազյանին նա բարեկամ
ե ինձ, ըրա համար ել պիտի պաշտպանեմ նրան։ նա լավ և գրում,
շատ, շատ և դարձյալ շատ լավ և գրում։ Համաձայն չեմ ձեզ
հետ և վոչ մի կերպ չեմ կարող համաձայնել։ Գրվածք և ծագկա-
փթթիք, հատված հատված, փիդուբներով, գանազան մաքեր կան,—
շատ լավ են։ Դուք գուցե առանց զգացումի յեք կարդացել, Վա-
րինկա, կամ քեֆներդ տեղը չի յեղել կարդալիս, չարացած եք
յեղել Ճեդրայի վրա, կամ վորևե բան և յեղել փչացած ձեզ մոտ։
Ձեզ, հապա մեկ կարդացեք զգացումով, ավելի լավ, յերբ վոր գոհ
եք և ուրախ և հոգեկան լավ տրամադրություն մեջ եք գտնվում,
այ, որինակ, յերբ վոր կանցնետ և լինում ձեր բերնում, այ, այդ
ժամանակ կարդացեք։ Ցնա չեմ վիճում (ձվ և այս բանի դեմ),
կան Ռատազյանից ել լավ գրողներ, կան և մինչև անգամ շատ
լավ գրողներ, բայց նրանք ել են լավ, Ռատազյանն ել և լավ։
Նրանք լավ են գրում, նա ել և գրում։ Նա իրեն համար առանձին,
հենց այնպես գրում և և շատ լավ և անում, վոր գրում ես։ Դեհ,
Ցնաս բարով, Ջանիկա, գրել այլևս չեմ կարող, պետք և շտապեմ,
գործ կա։ Ցլի ասում եմ, Ջանիկա, սիրունիկ պայծառիկա, հան-
գստացեք ու Թող ասվածն ձեզ հետ լինի, իսկ յես Ցնում եմ։

Ձեր հավատարիմ բարեկամ

Մակար Դեվոտկին

Հ. Գ. Շնորհակալ եմ գրքույկի համար, բայիկա, Գուշկինին ել
կկարդանք, իսկ այսոր յերեկոյան անպատճառ կմտնեմ ձեզ մոտ։

Հատված 1.

Իմ Թանգագին Մակար Ալեքսեևիչ։

Վհչ, իմ բարեկամ, վհչ, ձեզ հետ կյանքը կյանք չե ինձ
համար։ Մտածեցի և տեսա, վոր շատ վատ եմ անում հրաժար-
վելով այնպիսի ձեռնտու պաշտոնից։ Այնտեղ գոնե հացի հատ-
տատ մի կտոր կտեսնեմ. յես կաշխատեմ ձեռք բերել ստար
մարդկանց սերը, նույնիսկ կաշխատեմ փոխել բնավորությունս,
յերեք հարկավոր լինի։ Ի հարկե, ցավալի և ծանր կլինի ապրել
ոտարների շրջանում, ուրիշների վոգորմությունը հայցել, ծածկվել
և հարկադրել ինքս ինձ, բայց աստված կոգնի ինձ։ Հո չի կա-
րելի շարունակ խուսափել մարդկանցից։ Այդպիսի դեպքեր ար-
դեն պատահել են ինձ։ Հիշում եմ, յերբ գնա ես փոքր չնչած
ժամանակս պանսիոն եյի գնում։ Պատահում եր, ամբողջ կիրակի

որը տանը վազվզում էր, թռչկոտում, այնպես որ մայրիկս յերբեմն հշտամբում էր, բայց ոչինչ, սրտով, հոգով ուրախ էր, ղվարթ. բայց հենց որ յերեկոն սկսում էր մոտենալ, մահացու տխրությունն էր գալիս վրաս. պետք էր ժամը իններին պառկիլս գնայի, իսկ այնտեղ ամեն ինչ ոտար էր, սառը, խիստ, գաստիարակչուհիները յերկուշաբթի որերը խիստ բարկացկոտ էին լինում, սիրտս ճմլվում էր. լացս գալիս էր. քաշվում էի մի անկյուն և լաց լինում մեն-մենակ, արցունքներս ծածկում, որ չտանեն, թե ծուլ եմ, իսկ յես ամենևին նրա համար չէի լալիս, որ պետք է սովորիլի — բայց ինչ սովորեցի, և հետո պառնախոնից որ դուրս էի գալիս, այն ժամանակ էլ էի լաց լինում, յերբ որ հրաժեշտ էի տալիս ընկերուհիներիս. Ճես լավ էլ չեմ անում, որ ծանր բեռ եմ դառել ձեր յերկուսիդ էլ։ Այս միտքը մի տանջանք է ինձ համար։ Ճես ձեզ անկեղծ կերպով ասում եմ այս բոլորը նրա համար, որ սովորել եմ անկեղծ լինել ձեզ հետ։ Մ'ըմեն չեմ տեսնում, որ Ծեդրան ամեն որ վեր է կենում շատ վաղ, սկսում է լվացք անել և մինչև ուշ գիշեր աշխատում է, — այնինչ պատավ վոսկորները հանգստության են սիրում։ Մ'ըմեն չեմ տեսնում, որ դուք ձեր վերջին կոպեկն էնձ վրա չեք ծախսում. այդ վեր է ձեր կարողությունից, իմ բարեկամ։ Գրում եք, թե ձեր վերջին ունեցածը կծախսեք և ինձ կարիքի մեջ չեք թողնի։ Հավատում եմ, իմ բարեկամ, հավատում եմ ձեր բարի սրտին, բայց այդ այժմ եք այդպես ասում։ Այժմ դուք անապատելի փող ունեք, պարզև եք ստացել. բայց հետո էնչ կլինի, հետո՞ Ինքներդ գիտեք, որ յես միշտ հիվանդ եմ. յես չեմ կարող ձեզ պես աշխատել, թեև հոգով ուրախ կլինեի, համ էլ գործ միշտ չի լինում։ Ուրեմն էնչ է ծառում էնձ։ Դադրահալ լինել՝ նայելով ձեզ յերկուսիդ։ Ինչով կարող եմ ձեզ գոնե մի չնչին ոգուտ տալ։ Ճես էնչում յես ձեզ այդքան անհրաժեշտ եմ, իմ բարեկամ։ Ինչ մի լավ բան եմ արել ձեզ։ Ճես միայն կապված եմ ձեզ հետ ամբողջ հոգովս, սիրում եմ ձեզ պինդ, ամուր, ամբողջ սրտովս, բայց դառն է իմ ճակատագիրը. յես ընդունակ եմ սիրելու և կարող եմ սիրել, բայց ուրիշ ոչինչ, չեմ կարող գործել, հատուցանել ձեր բարերարությունների համար։ Մի պահեք էնձ այլևս, Թողեք գնամ, մոռացեցեք և ասացեք ձեր վերջին խոսքը։ Սպասելով ՝ծում եմ

ձեզ սիրող

Վ. Դ.

Ներեցեք, խնդրեմ, Վարինկա, ուղղակի խնդրեմ։ Ձեզ վոր թողնենք ձեր խելքով, ել ինչ ու ինչ չենք մտածի։ Դե այս այսպես չեն, դե այն այնպես չեն։ Իսկ կես հիմա տեսնում եմ, վոր այդ բոլորը խնդրեմ եւ Ախր ինչպիսի՜ պակաս, ջանիկա, դուք միայն այս սասցեք։ Ձեզ սիրում են, դուք մեզ սիրում եք, մենք ամենքս ել գոհ ենք և կերջանիկ, ել ինչ։ Դե ինչ պիտի անենք ոտար մարդկանց մոտ։ Դուք գնա կերևի չգիտեք, թե ինչ և նշանակում ոտար մարդ... Վհ՛չ, բարեհաճեցեք ինձ հարցնել և կես ձեզ կասեմ, թե ինչ և նշանակում ոտար մարդ։ Ճանաչում եմ նրանց, ջանիկա, լավ եմ ճանաչում. պատահել և կերթել եմ նրա հացը։ Զար և նա, Վարինկա չար, այնպես չար, վոր սրտիկդ չի դիմանա, այնպես կմաշի նա իր հանդիմանություններով, նախատինքներով ու վատ հայացքով։ Մեզ մոտ դուք ապրում եք տաքուկ, լավ, վոնց վոր ընկ մեջ պատսպարված լինեք։ Մեզ ել ինչպես պիտի թողնեք անգլուխ։ Ինչ պիտի անենք առանց ձեզ. այս ծեր տեղով ինչ պիտի անեմ այն ժամանակ։ Դուք մեզ հարկավոր չեք։ Ոգտակար չեք։ Ինչպես չենք ոգտակար։ Ձեզ, ջանիկա, ինքներդ պատեցեք, այդ ինչպես եւ վոր ոգտակար չենք։ Դուք ինձ շատ եք ոգտակար, Վարինկա։ Դուք այնպիսի ազդեցություն ունեք, բարերար ազդեցություն... Ահա կես այժմ մտածում եմ ձեր մասին և ուրախ եմ... Ծերքանն նամակ եմ պրում և բոլոր զգացումները արտահայտում նրա մեջ, մանրամասն ել պատասխան եմ ստանում ձեզնից։ — Շորի փոքրիկ պահարան առա ձեզ համար, գլխարկ. ձեզնից յերբանն վորնե հանձնարարություն և լինում, կես հանձնարարությունն ել... Ձեզ, ինչպես քե՛ ոգտակար չենք։ Ինչ պիտի անեմ կես մենակ այս ծեր հասակումս և ինչի պետք կլինեմ։ Դուք գուցե այս մասին չեք ել մտածել, Վարինկա, չե՞, դուք հենց այս մասին մտածեցեք։ Քե՛ ինչի պետք կլինի նա առանց ինձ։ Ծես սովորել եմ ձեզ, բալիկս։ Քե՛ չե, ինչ դուրս կգա սրանից։ Գնամ նեվայի ափն ու պրծամ։ Հավատացնում եմ, Վարինկա, այսպես կլինի, վորովհետև առանց ձեզ ել ինչ կմնա ինձ անելու։ Ախ, հոդյակս, Վարինկա։ Ծերևի ուզում եք, վոր ինձ բեռնակիր ձայլակի վրա գցեն և տանեն Վոլկովո[1], վոր ցնծի մեջ քրև յեկող վորև մի պառավ աղքատ կին մենակ հուզարկավորի իմ դագաղը, վոր այնտեղ ինձ քաղեն, հեռանան ու մենակ

[1] Գերեզմանատան անուն է։

թողնեն ինձ այնտեղ։ Մեղք ե մեղք, ջանիկս։ Հավատացնում եմ, մեղք ե, աստված ե վկա, մեղք ե։ Հետո եմ ուղարկում ձեզ ձեր գրքույկը, իմ բարեկամ Վարինկա, և չեքեն դուք, բարեկամդ իմ, հարցնեք իմ կարծիքը ձեր գրքույկի մասին, ապա կասեմ, որ կյանքումս չի պատահել, որ այդպիսի փառավոր գրքեր կարդացած լինեմ։ Այժմ հարցնում եմ ինքս ինձ, ջանիկս, այս ինչպես և չգիտեմ, որ չես մինչև այժմ ապրել եմ այնպես ապուշ, մեղա քեզ աստված։ Ինչ եմ արել։ Վեր անտառներից եմ չեկել։ Աբեր չես վոչինչ չգիտեմ, ե, ջանիկս, բոլորովին վոչինչ չգիտեմ։ Ենս ձեզ պարզ կասեմ, Վարինկա, չես ուսումնական մարդ չեմ, մինչև այժմ քիչ բան եմ կարդացել շատ քիչ, համարյա վոչինչ։ Картина человека, խելոք հեղինակություն ե, կարդացել եմ. Мальчик, наигрывающий разные штучки на колокольчиках, կարդացել եմ, մեկել Ивиковы журавли — այսքանը միայն, և չերբեք ուրիշ բան չեմ կարդացել։ Այժմ չես Станционный смотритель-ը այստեղ ձեր գրքույկի մեջ կարդացի։ Մի բան ասեմ ձեզ, ջանիկս, այդ պատահում ե, մարդ ապրում ե, բայց չի իմանում, թե իր քեֆի տակ գրքույկ կա, վորի մեջ իր ամբողջ կյանքը տուփրի պես փռված ե։ Ենվ ինչ վոր առաջ իր խելքը չեր կտրում, ահա այնտեղ հենց վոր կարդաս այս գրքույկը, քիչ-քիչ ամեն ինչ մտաբերում ես, հետ գոնում, հետ հասկանում։ Ենվ, վերջապես, ահա թե ելի ինչու սիրեցի ձեր գրքույկը. լինում ե մի տեսակ զորե, վոր ինչքան կարդում ես, կարդում թեկուզ հաքի ու բան չես հասկանում. այնքան խորամանկ կերպով ե լինում գրված։ Ենս, որինակ, չես բուքե եմ, չես բնությունից բուքե եմ, այնպես վոր չեմ կարող չափազանց կարևոր գրվածքներ կարդալ. իսկ այս վոր կարդում եմ, կասես ինքս եմ գրել. կասես այս, որինակի համար ասած, իմ սեփական սիրտն ե, ինչպես վոր կա, շուռ եմ տվել մարդկանց առջև ու ամեն բան նկարագրել մանրամասն. ահա թե վոնց։ Ու ինչքան ել հասարակ բան ե, աստված իմ, ինչքան հասարակ, հավատացնում եմ, չես ել կզբկվի այդպես, հա, ինչու չեկի գրի։ Ջե վոր չես ել նույնն եմ զգում, հենց բոլորովին այնպես, ինչպես վոր գրքույկի մեջ, և ինքս ել չերբեմն նույնպիսի դրություններում եմ գտնվել, ինչպես, որինակի համար ասած, այդ խեղճ Սամսոն Վըրինը։ Ու ինչքան Սամսոն Վըրիններ են մեր գլխիս մեղնում, նույնպիսի անտեր, անտիրական, խեղճ ու կրակներ։ Ենվ ինչքան համառ կերպով և նկարագրված ամեն բան։ Արտասուքը քիչ եր մնում

խեղդեր ինձ, ջանիկա, վոր կարդում եյի, քե ինչպես խեղճը խելքը կորցնելու չափ իրեն արբեցողությանն եր տվել. ամբողջ որը քնում եր վոչխարի մորթու քուրքը վրեն գցած, փունջ եր խմում գարդը մոռանալու համար ու լաց լինում վոդորմելի կերպով, աչքերը կեղտոտ փեչով սրբելով, յերբ վոր հիշում եր իր մոլորված գառնուկին, իր Դունյաշա աղջկան։ Ջե, սա բնական եւ Մեկ կարդացեք, գա բնական ե, ապրում ե, յես ինքս այդ տեսել եմ։ Ա՛յ, հենց Թերեզան, ասենք ինչ եմ հետու գնում, հենց քեզկուզ մեր խնդճ չինովնիկը, չե՞ վոր նա, գուցե քե, նույնպիսի Սամսոն Վլըրին ե, — միայն ազգանունն ե ուրիշ — Դորշկով։ Դա ընդհանուր բան ե, ջանիկա, ձեզ ել, ինձ ել կարող ե պատահել։ Ցնվ մի վորնե կոմս, վոր Նևակու[1] վրա կամ առափնյա փողոցում ե ապրում, նա ել նույնը կլինի, միայն ուրիշ կերևա ուրիշների աչքին, վորովհետև նրանք ամեն բանում իրենց սովորություններն ունեն, իրենց բարձր տոնը, բայց նա ել նույնը կլինի, ամեն բան կարող ե պատահել, և ինձ ել կարող ե նույնը պատահել։ Ահա քե ինչ, ջանիկա, իսկ գուք ուզում եք մեզնից հեռանալ. բայց չե՞ վոր, Վարինկա, դժբախտությունը ինձ ել կարող ե պատահել։ Կարող եք ձեզ ել, ինձ ել կործանել, բալիկս։ Ա՛խ գուք, իմ պայծառիկ, ի սեր աստծու, հանեցեք գլխներիցդ այդ ազատ մտքերը և մի տանջեք ինձ իզուր։ Դե՛, ինչպես կարող եք գուք, իմ քույլ, չփնաբավորված քույնակ, ինչպես կարող եք ինքներդ ձեզ կերակրել, կործանումից խուսափել, չարագործներից պաշտպանվել։ Թողեք, այդ, Վարինկա, ուշքի յեկեք, տխմար խորհուրդներն և փսփսուկները մի դնեք, իսկ ձեր գրքույկը մի անգամ ել կարդացեք, ուշադրությամբ կարդացեք, ոգուտ կտա ձեզ։

Станционный смотритель-ի մասին խոսելի Ռատազյանի հետ նա ինձ ասաց, քե բոլորը հին բան ե, և քե հիմա գրքերը բոլորը պատկերներով են և գանազան նկարագրություններով. լավ չհասկացա, քե ինչ եր ասում։ Իսկ վերջում ասաց, քե Պուշկինը լավ գրող ե, քե նա ուրիշ Ռուսաստանը փառավորեց, ու գարձյալ շատ բաներ ասաց նրա մասին։ Այո՛, շատ լավ ե, Վարինկա, շատ լավ. մի անգամ ել կարդացեք գրքույկն ուշադրությամբ, իմ խորհուրդներին հետևեցեք և ձեր հնազանդությամբ բախտավորեցրեք ինձ, ծերունուս։ Այն ժամանակ ինքը տերը կպարգևատրի ձեզ, բալիկս, անպատճառ կպարգևատրի։

Ձեր անկեղծ բարեկամ

Մակար Դեվուշկին

---

1 Նախկին Նևսկի, հիմա Հոկտեմբերյան պրոսպեկտ։

Հուլիս 6.

Վաղորմած տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեղորան այսօր ինձ համար բերեց տասնհինգ ռուբլի արծաթ փող։ Ինչքան ուրախացավ խեղճը, որ իրեն յերեք ռուբլի տվի։ Գրում եմ ձեզ շտապով։ Այժմ ժիլետ եմ ձևում ձեզ համար, — հրաշալի կտոր է, — դեղնավուն, ծաղկանկար։ Ուղարկում եմ ձեզ մի գրքույկ. այստեղ բոլորը զանազան պատմվածքներ են. յես կարդացի մի քանիսը, կարդացեք դրանցից մեկը „Шинель“ վերնագրով։ — Դուք ինձ համոզում եք միասին թատրոն գնալ. թանգ չի լինի արդյոք։ Դուցե քիչ պատկերասրահ գնանք։ Արդեն շատ վաղուց է, որ յես թատրոնում չեմ յեղել, չեմ էլ հիշում յերբ։ Միայն ելի վախենում եմ, թանգ չի նստի։ Ձեղորան միայն յերեքում է ռուբլի։ Նա աստմ է, որ դուք սկսել եք բոլորովին այնպես չապրել, ինչպես Թուլլ է տալիս ձեր կարողությունը, յես ինքս էլ եմ տեսնում այդ, միևնակ ինձ վրա վրդովան եք ծախսանել։ Տեսնեք, բարեկամս, վատ բան դուրս չգա։ Ձեղորան առանց այն էլ ինչ-որ լուրեր հասցրեց ականջիս, թե դուք կարծեմ վճռ եք ունեցել ձեր տանտիրուհու հետ նրան հաստանելիք վճարը չտալու համար. յես չատ եմ վախենում ձեզ համար։ Թեև, ասաք բարով, շտապում եմ։ Մի փոքրիկ գործ կա, գլխարկիս ժապավենները փոխում եմ։

Վ. Դ.

Գիտեք, յերբ մենք թատրոն գնալու լինենք, յես իմ նոր գլխարկը կդնեմ, իսկ ուսերիս սև մանտիլիան կգցեմ։ Շատ կլինի արդյոք։

Հուլիս 7.

Վաղորմած սիրուհի, Վարվառա Ալեքսեևնա։

... Ահավասիկ յես դարձյալ յերեկվանից մասին։ — Ախ, ջանիկս, կար ժամանակ, որ մենք էլ գժություններ էինք անում։ Սիրահարվել էի այդ դերասանուհու վրա, մինչև ականջներս սիրահարվել, և գնա էլ վոչինչ, իսկ զարմանալին այն էր, որ յես նրան հաճախ քիչ բոլորովին չէի տեսել և թատրոնում էլ ընդամենը մի անգամ էի յեղել, այնուամենայնիվ սիրահարվել էի։ Այն ժամանակ ինձ հարևան ապրում էին չորս տաքսլուխ ջահելներ։ Ընկերացա հետները, ակամա ընկերացա, թեև ինձ միշտ վայելուչ հեռավորության վրա էի պահում նրանցից։

Վորպեսզի հետ չմնամ, կես ինքս էլ նրանց ամեն խոսքին հա եմ ասում։ Ականջներս տարան՝ այնքան պատմում եմին այդ ներսանանուհու մասին։ Ամեն գիշեր, հենց վոր նկարչությունը կը լինում, ամբողջ կամպանիան — հարկավոր բաների համար նրանք կերբեք մի սև գրոշ էլ չեյին ունենում—ամբողջ կամպանիան գնում եր թատրոն ամենավերջին տեղերը և ծափահարում, ծափահարում, կանչում, կանչում այդ ներսանանուհուն — ուղղակի կատաղում։ Իսկ հետո չեյին թողնում, վոր քնեմ. ամբողջ գիշեր մինչև լույս նրա մասին եյին խոսում, ամեն մեկը նրան իր գլաշան եր անվանում, ամենքն էլ մեկնակ նրա վրա եյին սիրահարված, ամենքն սրտումն էլ այդ մի հատիկ սոխակն եր։ Ես ինքդ հասկանալ եյիր։ Ինքս էլ չգիտեմ ինչպես կեղավ, վոր նրանց հետ կես էլ գնացի թատրոն. նստել եյինք չորրորդ հարկում, վերևի տեղում։ Վարագույրի միայն ծայրն եյի տեսնում կես, բայց ամեն բան լսում եյի։ Իրավ ե, ներսանանուհին լավ ձայն ուներ — զրնգան, սոխակի, մեղրածոր ձայն։ Այնքան ծափ տվինք, վոր ձեռներումս էլ ուժ չեր մնացել, ըղավում եյինք, ըղավում, մի խոսքով քիչ մնաց մեզ դուրս քշեյին, ասենք՝ ձիշտ ե, մեկին դուրս տարան։ Տուն կեկա, մանե եյի գալիս շշմած. զրպանումս միայն մի ռուբլի կեր մնացել, իսկ մինչև ռոճիկս կատանայի, դեռ տասն որ կար։ Հիմա ինչ եք կարծում, ջանիկս, ինչ անեյի. վոր լավ լիներ հետևյալ որը՝ նախքան ծառայությանը կգնայի, մտա պարիկմախերֆրանսիացու մոտ և ամբողջ կապիտալովս ոծանելիք և հոտավետ սապոն առա, — ինքս էլ չգիտեմ, թե ինչու։ Այն ժամանակ առա այդ բոլորը։ Տանը չհաշեցի էլ, այլ շարունակ մանե եյի գալիս նրա պատուհանների տակ։ Նա ապրում եր նևսկու վրա — չորրորդ հարկում։ Տուն կեկա, մի ժամի չափ հանգստացա ու նորից նևսկի գնացի, վորպեսզի գեթ անցնեմ նրա պատուհանների տակով։ Մեկուկես ամիս մանե եյի գալիս այդպես, քրևե եյի գալիս նրա հետևից, բոպե առ բոպե կատք եյի վարձում և շարունակ անցուդարձ անում նրա պատուհանների առաջով. քանդվեցի, քարը քսվեցի բոլորովին, պարտքերի տակ թաղվեցի ու հետո արդեն սրտիցս հանեցի նրան. ձանձրացա։ Ահա քե ներսանանուհին ինչ կարող ե անել որինավոր մարդուն, ջանիկս։ Աենք ջահել եյի կես այն ժամանակ, ջահել...

Մ. Դ.

Իմ վաղորդյան ուրուհին, Վարվառա Ալեքսանդրա

Ձեր գրքույկը, որ յես ստացա ութն ամսի 6-ին, շտապում եմ վերադարձնել Ձեզ և միաժամանակ շտապում եմ իմ ուշն նամակին մեջ բացատրվել Ձեզ հետ։ Վատ բան եւ, Ջանիկա, վատ բան և այն, որ դուք ինձ այսպիսի ծայրահեղության եք հասցրել։ Ծույլ ասվեք, Ջանիկա, ասեմ Ձեզ. ամեն մի գրության ամենաբարձրյալից և մարդուն բաժին վորոշվում։ Վոմանց վիճակված և գիտնալական ուսադիրներ ունենալ, վոմանց՝ ծառայել իբրև սիսուլյարների սովետնիկ. սրան՝ հրամայել, իսկ նրան եւ՝ անտրտունջ ու յերկյուղածությամբ հնազանդվել։ Այս արդեն ըստ մարդու ընդունակության և հաշվի առնված. մեկը մի բանի յե ընդունակ, իսկ մյուսը՝ մի ուրիշ բանի, իսկ ընդունակությունները տրված են իրեն աստծո կողմից։ — Արդեն մոտ յերեսուն տարի յես, վոր յես ծառայության մեջ եմ. ծառայում եմ անբիծ, վարքով ժուժկալ եմ, անկարգությունների մեջ յերբեք չեմ նկատված։ Իբրև քաղաքացի, համարում եմ ինձ, իմ սեփական գիտակցությամբ, վոր գերծ չեմ թերություններից, բայց միաժամանակ նաև առաքինություններ ունեցող մարդ եմ։ Հարգված եմ իշխանության կողմից, և ինքը նորին գերազանցությունը գոհ և ինձանից. և թեպետ նա ցարդ բարեհաճության առանձին նշաններ չի ցույց տվել ինձ, բայց յես գիտեմ, վոր նա գոհ եւ Ապրել եմ այնքան, վոր մահերս ճերմակել են. մեծ մեղքեր չունեմ։ Ի հարկե, ով վոքը մեղքեր չունի։ Ամեն վոք մեղք ունի, և նույնիսկ գուք եւ մեղք ունեք, Ջանիկա։ Բայց մեծ հանցանքների և հանդգնությունների մեջ յերբեք չեմ նկատված, որինակ, վորևե կարգադրության գեմ կամ հասարակական հանգստության խանգարելու մեջ, այսպիսի բանում յես յերբեք չեմ նկատված, այդպիսի բան եւ չի յեղել. նույնիսկ խաչ պիտի առնայի, — ճշ, ինչ ասեմ։ Այս բոլորը գուք պետք և վոր գիտենայիք, Ջանիկա, և նա եւ պետք և գիտենար, — մենք վոր գրիչը վերցնում և նկարագրելու, ուրեմն պետք և վոր գիտենա բոլորը։ Վշշ, յես այդ չեյի սպասում Ձեզնից, Ջանիկա, վշշ, Վարինկա։ Ա՛յ հենց Ձեզնից եր, վոր չեյի սպասում այդպիսի բան։

Ինչպես Ուրուհի սրանից հետո չի՛ կարելի, վոր ապրես քեզ համար հանգիստ, քո անկյունում, ինչպես վոր կա, ապրես ակնոցդ դինջ, առանց վոչ վոքի ձեռք տալու, աստծու վրեժը սրտումդ, ինքդ քեզ ճանաչելով, վորպեսզի քեզ եւ ձեռք չտան,

վորպեսզի չմտնեն քո բունը տեսնելու, քե ինչ ես անում այնտեղ, ունեմ արդյոք, որինակ, լավ ժիլետ, ունեմ արդյոք ներքնաշորից ինչ վոր հարկավոր է. ունեմ արդյոք կոշիկներ և ինչպիսի տակեր ունեն նրանք. ինչ ես ուտում, ինչ ես խմում, ինչ ես արտադրում... Դե, ինչ գրելու բան է ջանիկա, վոր հենց քենկուզ չես, վորտեղ վոր սալահատակը վատ է, չեզրենն անցնում եմ վոտներիս ծայրերի վրա, վորպեսզի պահպանած լինեմ կոշիկներս։ Ի՞նչ հարկ կա գրելու ուրիշի մասին, քե նա չեզրենն կարիքի մեջ է լինում, քեչ չի խմում։ Կարծես քե ամենքն էլ անպատճառ քեչ պիտի խմեն։ Ի՞նչ է, չես նայում եմ ամեն մեկի քթրանին, քե ինչ պատառ է ծամում։ Ո՞ւմ եմ չես վիրավորել այդպես անելով։ Ջե, ջանիկա, ինչից ուրիշներին նեղացնես, չեզրը վոր քեզ ձեռք չեն տալիս։ Ահա ձեզ մի որինակ, Վարվառա Ալեքսեևնան, ծառայում ես, ծառայում չեռանդով, ջանադիր, իշխանությունդ էլ հարգում է քեզ (ինչ էլ վոր լինի այնուամենայնիվ հարգում է), և ահա վորևե մեկը հենց քթիդ տակ, առանց վորևե նկատելի պատճառի կվերցնի ու պասկվիլ[1] կքխկի քո գեմ։ Իհարկե, ճիշտ է, չեզրենն վորևե մի նոր բան ես կարել տալիս քեզ համար, ուրախանում ես, չես քնում, այլ ուրախանում ես, նոր կոշիկներդ, որինակ, հագնում ես այնպիսի քաղցրությամբ — այդ ճիշտ է, այդ չես զգացել եմ, վորովհետև քնքիշ զալիս է, վոր վոտդ տեսնում ես բարակ, քաշախուստին կոշիկի մեջ, — այս ճիշտ է նկարագրվածս։ Բայց և այնպես չես անկեղծ կերպով զարմանում եմ, քե այդ ինչպես ծյոդոր ծյոդորովիչը առանց ուշադրության թույլ է տվել այդպիսի մի գրքույկ և չի պաշտպանել իրեն։ Ճիշտ է, նա գնում է ջահել սանովնիկ[2] է և չեզրենն սիրում է թղավել, բայց ինչից չեզրավի չես, ինչից հենց չշպրտի չես, չեքեն հարկավոր և մեզպիսաններին շշպրել։ Այո, գնանք քե, որինակ, տոնը պահպանելու համար շշպրել. — դրա համար էլ կարելի չես, պետք է տովորեցնել, պետք է ահ տալ, վորովհետև, — մեր մեջ ասած, Վարինկա, — մեզպես մայրիկ առանց ահը սրտում վոչինչ չեն անում. ամեն մեկն աշխատում է միայն վորևե տեղ նշանակված լինել, քե, տեսնեք, չես այսինչ ու այսինչ տեղն եմ, իսկ գործից վախչում եւ Ճեվ վորովհետև զանազան աստիճաններ են լինում և ամեն մի աստիճան համապատասխան շշպրել և պահանջում, ապա քնակաև և, վոր սրանից հետո շշպրելու տոնն էլ

---

[1] Պասկվիլ — հնչանակի պաբսավագիր։

[2] Սանովնիկ — բարձր աստիճանի պետական ծառայող։

զանազան և լինում — բնական և Աշխարհիս բանն էլ հենց այդպես է, ջանիկս, որ մեզնից ամեն մեկը մյուսի առջև տոն և պահապանում, որ մեզնից ամեն մեկը մյուսին չշպրտում և Առանց այս նախազգուշացման աշխարհս կանգուն չեր մնա, կարգ ու կանոն էլ չեր լինի Անկեղծ կերպով զարմանում եմ, թե ինչպես Ձյուդր Ձյուդրովիչն այս վիրավորանքը թույլ և տվել առանց ուշադրության

Ցավ ինչու պետք և գրել այդպիսի բան Ցավ ինչի չի պետք այդ Ի՞նձ ինչ գրանից, կարդացողներից որևէ մեկը շինել կկարի՞ ինձ համար, ինչ և նոր կոշիկներ կառնի — Ջե, Վարինկա, կկարդա ու դեռ ջարդանակությունն էլ կպահանջի Թաղնվում եմ յերբեմն, թաղնվում, վախենում եմ քիթդ ցույց տալ վորևե տեղ, վորովհետև դոզում եմ ասեկոսաններից, վորովհետև ինչ կա-չկա՝ ամեն բանից պահկվել կշինեն քնզ վրա ահա քո ամբողջ քաղաքացիական և ընտանեկան կյանքը գրականության մեջ գրառանք կկատարեն. ամեն ինչ տված և, կարդացված, ծաղրված, բամբասված Փոդոց դուրս գալ էլ չի լինի, չե՞ վոր այդ բոլորն այնպես ապացուցված և, վոր մեզ պես մարդուն հենց մենակ քայլվածքից կճանաչեն այսօր Դիմա ելի ինչա չունի, յերեք նա գոնե վերջը ուղղած լիներ, վորևե բան մեղմացրած լիներ, որինակ, այն կետից հետո, վորտեղ ասված և, թե ինչպես նրա գլխին քերթեր եկին թափվում, այսպիսի տողեր ել ավելացրած լիներ, թե այս բոլորով հանդերձ նա առաքինի յեր, լավ քաղաքացի, իր ընկերների կողմից այդպիսի վերաբերմունքի արժանի չեր, հնազանդվում եր մեծավորներին (այստեղ կարելի յեր վորևե որինակ բերել), վոչ վոքի չարիք չեր ցանկանում, հավատում եր աստծուն և յերբ վոր մեռավ (յերեք գրողն ուզում և, վոր նա անպատճառ մեռնի), նրա վրա լաց եկին լինում Բայց ամենից լավը այն կլիներ, վոր խեղճին չքողներ մեռնելու, այլ այնպես աներ, վոր նրա շինելը գոնվեր, վոր գեներալը, մանրամասնորեն իմանալով նրա առաքինությունները, խնդրեր, վոր նրան տեղափոխեն իր գրվանատունը, աստիճանը բարձրացներ և լավ ռոճիկ տար, այնպես վոր, այ տեսնք, թե հետո ինչ կլիներ. — չարը պատժված կլիներ, իսկ առաքինությունը՝ հաղթանակած և գրվանատան ծառայող ընկերները կմնային քթները կախ Ես, որինակ, այդպես կանեյի, թե չե ինչ մի առանձին, ինչ մի լավ բան կա նրա գրածի մեջ Այնպես, ինչ-վոր մի պատարկ որինակ ամենօրյա, առօր կենցաղից Ցավ դուք ինչպես վստահացաք

այդպիսի մի գրքույկ ուղարկել ինձ, բայց Ձեր վրա մի չարամիտ գրքույկ է, Վարինկա, դա ուղղակի անհավատալի չի, վորովհետև չի կարող պատահել, վոր այդպիսի աստիճանավոր գործիչն ունենա Այս բանից հետո պետք է բողոքել, Վարինկա, պաշտոնապես բողոքել։

Ձեր ամենախոնարհ ծառա

Մակար Դեվուշկին

Հուլիս 27.

Վողորմած տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Վերջին անցքերը և Ձեր նամակները վախեցրին, ապշեցրին ինձ և տարակուսանքի մեջ գցեցին, իսկ Ձեղրայի պատմածները բացատրեցին ինձ բոլորը։ Բայց ինչ հարկ կար այդպես հուսահատվելու և հանկարծ ընկնելու այնպիսի մի անդունդ, վորի մեջ դուք եք ընկել, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ձեր բացատրություններըը բոլորովին չգոհացրին ինձ։ Տեսնում եք, ճիշտ չեմ՝ ասում կամ կերը պնդում եմ, թե պետք է վերցնեմ ինձ առաջարկած ձեռնտու պաշտոնը, բայց այդ իմ վերջին արկածն էլ չի վախեցնում ինձ։ Դուք ասում եք, թե Ձեր՝ դեպի ինձ տածած սերն և ստիպել Ձեզ ծածուկ պահելու ինձնից Ձեր դրությունը։ Ճիշտ այն ժամանակ էլ արդեն տեսնում էի, վոր շատ բանով պարտական եմ Ձեզ, կերը դուք հավատացնում եիք, թե ինձ վրա ծախսում եք միայն Ձեր հետ գցած փողերը, վոր, ինչպես դուք էիք ասում, պահում էիք լոմբարդում սև որվա համար։ Իսկ այժմ վոր իմացա, թե դուք վոչ մի փող չեք ունեցել, թե պատահմունքով իմանալով իմ աղետալի դրությունը և այդ դրությունից դպացված, վճռել եք առաջուց վերցնել և ծախսել Ձեր ոռճիկը, և նույնիսկ ծախսել եք Ձեր հագուստը, կերը վոր կես հիվանդ էի,— այժմ կես, այդ բոլորը վոր իմացա, այնպիսի մի տանջալից դրության մեջ եմ ընկել, վոր մինչև այժմ-չեմ իմանում, ինչպես ընդունեմ այդ բոլորը և ինչ մտածեմ այդ մասին։ Ա՛խ, Մակար Ալեքսեևիչ, դուք պետք է կանգ առնեիք Ձեր առաջին բարերարությունները հետո, վոր նկրշնչել էին Ձեզ կարեկցությունն ու ազգակցական սերը, և հետագայում չպետք է շռայլեիք փողերը դուռ տեղը։ Դուք զավառանցիք մեր բարեկամությունը, Մակար Ալեքսեևիչ, վորովհետև անկեղծ չեք կեղել ինձ հետ, և այժմ, կերը տեսնում եմ, վոր Ձեր վերջին կոպեկները ծախսել եք իմ արդուզարդի, կանֆետների, գլասաներների, թատրոնի և գրքերի

վրա, — ասպա այդ բոլորն ինձ վրա թանգ և նստում այժմ, վորովհետև զղջում եմ իմ աննեղելի քեքնամտությանն համար (վորովհետև կես ձեզնից ամեն բան ընդունում եյի, առանց հոգալու ձեր մասին), և այն ամենը, ինչով վոր դուք ուզում եյիք հաճույք պատճառել ինձ, այժմ գարշ և դառն ինձ համար և միայն ցավագին ափսոսանք և առաջացրել իմ մեջ։ Վերջին ժամանակս կես նկատում եյի, վոր դուք գարշոտ եք և քնպետ ինքս էլ ինչ-վոր սխուր բան եյի սպասում, բայց այն, ինչ վոր պատահեց այժմ, մտքովս էլ չեր անցնում։ Ինչպես դուք կարողացաք միևնույն այդ աստիճան հոգնպես ընկճվել, Մակար Ալեքսանիչ։ Բայց այժմ ինչ կմտածեն ձեր մասին, ինչ կասեն այժմ նրանք ամենքը, վորոնք ճանաչում են ձեզ։ Դուք, վորին կես և ամենքը հարգում եյինք ձեր հոգու բարության, ձեր համեստության և խոհեմության համար, դուք այժմ հանկարծ ընկել եք այնպիսի մի զզվելի արատի մեջ, վորի մեջ, թվում է, քիչ կերբեք նկատված չենք կեղել առաջ։ Վոր[9]իմանաք, քիչ ինչ պատահեց ինձ, կերբ Ձեզդրան պատմեց, քիչ ձեզ գտել են փողոցում հարբած դրության մեջ և տուն են տարել վոստիկանության ձեռքով։ Ճիշտ քար կարեցի զարմանքից, քիևև ինչ-վոր արտասովոր բանի եյի սպասում, վորովհետև չորս որ կորած եյիք։ Բայց մոռացել եք արդյոք, Մակար Ալեքսանիչ, քիչ ինչ կասեն ձեր իշխանավորները, վոր իմանան ձեր բացակայության իսկական պատճառը։ Ասում եք, քիչ ամենքը ծիծաղում են ձեզ վրա, քիչ ամենքն իմացել են մեր կենակցության մասին և քիչ իրենց ծաղրանքի մեջ ինձ էլ են հիշում ձեր հարևաններդը։ Ուշադրության մի դարձնեք այդ բանի վրա, Մակար Ալեքսանիչ, և, ի սեր աստծու, հանգստացեք։ Ինձ վախեցնում է ձեր կռիվը այն սպանելի հետ. այդ մասին կես լսեցի մուք կերպով։ Բացատրեցեք ինձ, ինչ և նշանակում այդ բոլորը։ Գրում եք, վախենում եյիք ամեն բան հայտնել ինձ, վախենում եյիք ձեր խոստովանությամբ կորցնել իմ բարեկամությունը, քիչ հուսահատության մեջ եյինք, չեյիք իմանում՝ ինչով ոգնեք ինձ իմ հիվանդության ժամանակ, քիչ ծախել եք ամեն բան, վորպեսզի ոգնեք ինձ և քույլ չտաք, վոր հիվանդանոց գնամ, քիչ վորքան կարողացել եք՝ պարտք եք արել և ամեն որ անախորժություններ ունեք տանտիրուհուց. — բայց այս բոլորը ծածկելով ինձնից, դուք ավելի վատն եք ընտրել։ Այժմ կես հո ամեն բան իմացա։ Դուք քաշվել եք ասիպելու ինձ, վոր խոստովանվեմ, քիչ կես եմ կեղել ձեր դժբախտ դրու-

քյան պատճառը, այնինչ այժմ կրկնակի վիշտ եք պատճառել ինձ ձեր վարմունքով։ Այս բոլորն ապշեցրել է ինձ, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ախ, իմ բարեկամ, դժբախտությունը վարակիչ հիվանդություն է։ Դժբախտները և աղքատները պետք է հեռու մնան իրարից, վորպեսզի ավելի ևս չվարակվեն։ Ցեսս ձեզ համար այնպիսի դժբախտություններ բերեցի, վորոնց նմանը դուք չեք էլ փորձել առաջ ձեր համեստ և մենակյաց կյանքում։ Այս բոլորը տանջում և սպանում է ինձ։

Այժմ գրեցեք ինձ ամեն բան անկեղծորեն, ես ինչ և պատահել ձեզ և ինչպես է կեղել, վոր այդպիսի բան եք արել։ Հանգստացրեք ինձ, եթե կարելի չէ։ Ինքնասիրությունս չի, վոր սափրում է ինձ գրելու այժմ իմ հանգստության մասին, այլ դեպի ձեզ ունեցած իմ բարեկամության ու սերը, վորոնք վոչնչով չեն ջնջվի իմ սրտից։ Մնաք բարով։ Անհամբեր սպասում եմ ձեր պատասխանին։ Դուք վատ կարծիք եք ունեցել իմ մասին, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեզ սրտագին սիրող

Վարվառա Դոբրոսելովա

Հուլիս 28.

Իմ անգին Վարվառա Ալեքսեևնա։

Հիմա վոր ամեն բան վերջացած է և ամեն բան կամաց-կամաց իր նախկին դրությունն է ստանում, այդ պատճառով ահա թե ինչ կասեմ ձեզ, ջանիկս. դուք անհանգստանում եք այն մասին, թե ինչ կմտածեն իմ մասին, ուստի շտապում եմ հայտարարելու ձեզ, Վարվառա Ալեքսեևնա, վոր իմ ինքնասիրությունն ամենից բանգ է ինձ համար։ Հետևաբար և զսկվածանալով ձեզ իմ դժբախտությունների մասին և բոլոր անկարգությունների մասին, ծանուցանում եմ ձեզ, - վոր իշխանությունից դեռ վոչ վոք վոչինչ չգիտե և չի էլ գիտենա, այնպես վոր ներսանք ամենքն էլ զերծ ենք հարգանք կտածեն առաջվա պես։ Մի բանից եմ վախենում,—բամբասանքներից։ Մեր տանը տանտիրուհին միայն բղավում է, իսկ այժմ, երբ չես ձեր տասը ռուբլու ոգնությամբ վճարեցի նրան պարտքիս մի մասը, միայն փնթփնթում է և էլ վոչինչ։ Իսկ ինչ վերաբերում է մյուսներին, նրանք էլ վոչինչ։ Նրանցից միայն հարկավոր չեն վոչ փոխ առնել, թե չեն նրանք էլ վոչինչ։ Իսկ ի ամփոփումն իմ բացատրություններին, կասեմ

ձեզ, Ջանիկա, ձեր հարգանքը զեղչի ինձ չես ամենից բարձր եմ համարում աշխարհիս չերեսին և զրանով եմ մխիթարվում այժմ իմ ժամանակավոր անկարգություններին մեջ։ Փառք աստծու, վոր առաջին հարվածը և առաջին զալմաղալները անցան, և զուք այս բանն ընդունեցիք այնպես, վոր ինձ ուխտադրուժ բարեկամ և չնասեր չեք համարում այն բանի համար, վոր չես ձեզ պահեցի ինձ մատ և խարում եչի ձեզ, անկարող լինելով անջատվել ձեզնից և սիրելով ձեզ, ինչպես իմ հրեշտակիկին։ Ջանադիր կերպով եմ կպել այժմ ծառայությանս և պաշտոնս սկսել եմ կատարել լավ։ Ցնծասաղիկ Իվանովիչը ընավ մի խոսք էլ չասաց, չերբ չերեկ անցնում եչի կողքովը։ Չեմ ծածկի ձեզնից, Ջանիկա, վոր ինձ տպանում են պարտքերս և հազուստիս վատ զրությունը, բայց այս էլ ընաս չունի և այս մասին նուչնպես ապաչում եմ ձեզ մի հաստահատվելք, Ջանիկա։ Ուղարկում եք զարձյալ հիսուն կոպեկ, Վարինկա, և այդ հիսուն կոպեկը սիրտս ծակեց։ Ուրեմն ահա ես բանը վոնց շուտ չեկավ, ահա ես բանն ուր հասավ, այսինքն այս չես, ձեր հիմարս չեմ ձեզ, հրեշտակիկիդ ոգնում, այլ զուք, իմ խնդմ վորբիկ, ինձ։ Լավ և արել Թեոդորան, վոր փող և հագնել ձեռ տալժմ վոչ մի հույս չունեմ, Ջանիկա, տառնալու, իսկ չնեմ վորևե հույս ծագի, այն ժամանակ ամեն բան կգրեմ մանրամասն։ Բայց բամբասանքները, բամբասանքներն են ինձ անհանգստացնում ամենից ավելի։ Մնաք բարով, իմ հրեշտակիկ։ Համբուրում եմ ձեր ձեռիկը և ապաչում եմ ձեզ աոողջացեք։ Նրա համար չեմ գրում մանրամասն, վոր շտապում եմ պաշտոնիս, վանդի աչխատասիրությամբ և ջանադրությամբ ուզում եմ քավվել իմ բոլոր հանցանքները և զանցառությունները ծառայությանս վերաբերմամբ. իսկ հետագա պատմությունները բոլոր անցքերի և ապառների հետ ուշնցած արկածիս մասին հետաձգում եմ մինչև յերեկո։

Ձեզ հարգող և ձեզ սրտագին սիրող

Մակար Դեվուչկին

Հուլիս 28.

Ե՜հ, Վարինկա, Վարինկա։ Այ հիմա վոր զուք ևը ժեզանչում և այդ ձեր խղճի վրա կծանրանաս։ Ձեր նամակով ինձ բոլորովին շփոթեցրիք, շլմացրիք, և մինչև այժմ, չերբ զործից ազատ եմ և սրտիս խորքը քափանցնել, տեսա, վոր չես արդարացի եչի,

բոլորովին արդարացի։ Քոսքս իմ դեքորդի մասին չէ (հերն եմ անիծել), այլ այն մասին, որ չես սիրում եմ ձեզ և բոլորովին անխոհեմություն չէր։ Դուք, Ջանիկս, ոչինչ չգիտեք. իսկ որ իմանաք, ես ինչից և այս բոլորը, ինչու չես պիտի սիրեմ ձեզ, այն ժամանակ ուրիշ բան կասեիք։ Դուք այդ հիմնավորված պատրաստությունները հենց այնպես եք ասում, իսկ չես համաստացած եմ, որ ձեր սրտում բոլորովին այդ չէ։

Ջանիկս, չես ինքս էլ չգիտեմ և լավ չեմ հիշում, ես ինչ եր բանը սպանների հետ։ Գնաք և ձեզ նկատեմ, որ դրանից առաջ չես սարսափելի հուզված եյիր։ Ներևակայեցեք, որ արդեն մի ամբողջ ամիս, այսպես ասած, մի բնկի վրա եյի ինձ պահում։ Դրուքյունս ծայր աստիճան ապետալի չեր։ Ընդհեց ծածկում եյի, տանը նույնպես, բայց տանտիրուհիս կռիվ ու դալմաղալ եր անում։ Այդ էլ ինաս չունի։ Որդ բղբղալ անպիտան կինիկը, բայց մենակ այն, որ խայտառակություն և և չերկրորդն այն, որ նա, ասաված գիտե, որտեղից իմացել եր մեր կենակցության մասին, և այնպես եր բղավում այդ մասին ամբողջ տան մեջ, որ չես ապուշ կտրեցի և ծածկեցի ականջներս։ Բայց բանն էլ այն և, որ ուրիշներն իրենց ականջները չեյին ծածկում, այլ ընդհակառակը, լայն-լայն բաց եյին արել։ Այժմ էլ, Ջանիկս, չես չեմ իմանում ուր կորչեմ...

Ես ահա, հրեշտակիկդ իմ, այս բոլորը, այս բոլոր դժբախտությունները վերջնականապես ջախջախեցին ինձ։ Հանկարծ տարօրինակ բաներ եմ լսում Ծեդորայից, որ ձեր տունն և չեկել ձեր ձեռքը խնդրող մի անարժան մարդ և վիրավորել և ձեզ անարժան առաջարկություններով, որ նա վիրավորել և ձեզ, խորապես վիրավորել, չես այդ ինձնով եմ դատում, Ջանիկս, վորովհետև չես ինքս էլ խորապես վիրավորվեցել։ Ահա այստեղից եր, հրեշտակիկդ իմ, որ չես գժվեցի, այստեղից եր, որ չես ինքս ինձ կորցրի և հորս բոլորովին։ Ես, բարեկամդ իմ, Կարինկա, դուրս քուա ինչ-որ անլուր կատաղություն մեջ, ուզում եյի գնալ նրա մոտ, այն պիղծ մարդու մոտ. չեյի էլ իմանում, որ ինչ պիտի անեմ նրան. վորովհետև չես չեմ ուզում, որ ձեզ իմ, հրեշտակիկին, վիրավորեմ։ Տխուր եյի, իսկ այդ ժամանակ անձրև եր, ցեխ, գարդը սոսկալի կեղտով ժաշում եմ սիրտս... Ուզում եյի հետ գառնամ... Ահա այստեղ եր, որ ընկա, Ջանիկս Հանդիպեցի Ցեմիլին, Ցեմիլյան Իլյիչին. Նա աստիճանավոր և, այո՛ ինքնի՛ աստիճանավոր եր, իսկ այժմ այլևս աստիճանավոր չէ, —

վորովհետև նրանց մեղքից արձակվելու։ Այժմ չգիտեմ էլ ինչ ե անում նա, ինչպես ե չարքաշ կյանք վարում, ահա յես ու նա գնացինք։ Այստեղ,— ղե, էլ ինչ ասեմ, Վարինկա, ուրախալի բաներ ե, ինչ ե, կարդալ բարևկամի գժրախտություններին, ձախորդություններին մասին, նրա կրած վորձություններին պատմություններ։ Ներսորդ որը յերևակայեր այդ Ցեմլյանոյը խլխլեց ինձ, և յես գնացի նրա մոտ, այսինքն՝ ապակի մոտ։ Նրա հասցեն մեր դռնապանից հարցրի։ Ես, ցանկիս, արդեն խոսքը վոր այս մասին լինեմ, վազուց եյի նկատել այդ պոչալոնին, հետևում եյի նրան, յերբ գնում մեր տանն ու ալրում։ Հիմա տեսնում եմ, վոր անվայել բան եմ արել, վորովհետև մի քիչ խմած եյի, վոր գնացի նրա մոտ։ Ճիշտը վոր ասեմ, Վարինկա, վոչինչ չեմ հիշում, հիշում եմ միայն, վոր նրա մոտ խիստ շատ ապտներ կային, հաճ քեն ով գիտե, աչքումս մնկը յերկուս ու յերեսուն։ Ջեմ հիշում նույնպես, քեն ինչ ասացի, միայն գիտեմ, վոր շատ եյի խոսում, ապտների դայրույքով։ Ասատեղ ու, վոր ինձ վռնդեցին, այստեղ ու, վոր շպրտեցին սանդուխքից ներքև, այսինքն վոչ քեն շպրտեցին, այլ միայն բոթեցնելով դուրս արին։ Դուք արդեն գիտեք, Վարինկա, քեն ինչպես վիրտոպրածա. ահա այս ե թոլորը։ Իհարկե, յես ինձ գցեցի, ինքնասիրությունս ել ջնասվեց, բայց հո վոչ վոք չի իմանում այս. կոզմնականից վոչ վոք, բացի ձեզնից, չի իմանում. ղե, այդպիսի գեպքում, այդ միևնույն ե, քեն իսկի վոչինչ ել չի յեղել։ Դուցե քեն այդ այդպես ել ե, Վարինկա, դուք ինչ ուք կարծում։ Ինչ վոր ինձ հաստատ հայտնի յե, այդ այն ե, վոր անցյալ տարի մեզնում Ակսենտիյ Ոսիպովիչը նույնպիսի ձևով հանդգնեց Պյոտոր Պետրովիչի անձնավորությանը վրա ձեռք բարձրացնելու, բայց ծածուկ, ծածուկ արեց նա այդ։ Նա նրան ներս տարավ պահակի սենյակը, յես այդ թոլորը ծանկից տեսա, ու այնտեղ ինչպես հարկն եր մի լավ դընգրանց, բայց ազնիվ կերպով, վորովհետև այդ վոչ վոք չտեսավ, բացի ինձնից, ղե, յես ել վոչինչ, այսինքն ուզում եմ ասել, վոր յես վոչ վոքի չհայտարարեցի։ Իսկ սրանից հետո Պյոտոր Պետրովիչը և Ակսենտիյ Ոսիպովիչը — վոչինչ։ Պյոտոր Պետրովիչը, գիտեք, այնքան պատվասեր մարդ ե, վոր վոչ վոքի ել չասաց, այնպես վոր հիմա նրանք իրար բարևում ել են, ձեռք ել են տալիս իրար։ Ես չեմ վիճում, յես, Վարինկա, ձեզ հետ վիճել չեմ համարձակվում, յես խորապես ընկա, և ինչ վոր ամենից սարսափելի յե, իմ սեփական կարծիքով տանուլ տվի, բայց յերևի

ճակատիս այդ ես գրած, յերևի այդպես ես ճակատագիրս. ինչ ինչ վոր գրած է մարդու ճակատին, ոչնչից փախչել չի կարող, այդ ինքներդ էլ գիտեք։ Ահա այս է մանրամասն բացատրությունը իմ դժբախտությունների և աղետների, Վարինկա։ Ես մի քիչ տկար եմ, ջանիկս, և զրկվել եմ զգացումներիս բոլոր ներքուստյունից։ Ուսաի և այժմ, վկայելով ձեզ իմ անձնավորությունը, սերը և հարգանքը, ճուտ եմ, վոդորմած իմ սիրուհի։ Վարվառա Ալեքսեևնա,

Ձեր ամենախոնարհ ծառա

Մակար Դեվուշկին։

Հուլիս 29.

Վոդորմած տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ես կարդացի ձեր յերկու նամակն էլ և ապուշ կարծեցի։ Լսեցեք, բարեկամս, դուք կամ վորևե բան ծածկում եք ինձնից և ինձ գրել եք ձեր անախորժությունների մի մասը միայն, կամ ես... հավատացնում եմ, Մակար Ալեքսեևիչ, ձեր նամակներից յերևում է, վոր դուք գեռևս խանգարված գրության մեջ եք... Ցեկեք ինձ մոտ, ի սեր աստծու, յեկեք այսօր. լսում եք, ուղղակի յեկեք մեզ մոտ ճաշելու։ Ես չգիտեմ էլ, թե ինչպես եք ապրում այդտեղ և ինչպես հարթեցիք ձեր վնաը տանտիրուհու հետ։ Այս բոլորի մասին դուք վոչինչ չեք գրում և կարծես թե դիտմամբ լռության եք տալիս։ Ուրեմն ցտեսություն, իմ բարեկամ. մտեք մեզ մոտ անպատճառ այսօր, և լավ կանեյիք, վոր հենց ամեն որ էլ գայիք մեզ մոտ ճաշելու։ Ծնդրան շատ լավ է պատրաստում կերակուրները։ Մնաք բարով։

Ձեր

Վարվառա Դոբրոսելովա

Ոգոստոս 1.

Ջանիկս, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Դուք ուրախ եք, ջանիկս, վոր ստացած ավեց ասիք ունեցաք բարին բարով հատուցանելու և յերախտապարտ չլինելու։ Ես այդ բանին հավատում եմ, Վարինկա, և ձեր հրեշտակային սրտիկի բարությանը հավատում եմ, և ձեզ կշտամբելու համար չեմ ասում, — միայն թե մի հանդիմանեք ինձ, ինչպես այն ժամանակ, վոր յես այս ծեր հասակումս գլուխս կորցրել եմ։ Մնաք

գործեցի, ինչ անեմ, չեմ ես անպատճառ ուզում եք, որ այդ մեզ-ապատրաստությունն լինի. միայն թե, ա՛յ, ձեզնից այդպիսի բան չեմ ես, որ ազդում է ինձ. Իսկ մի՛ նեղանաք ինձնից, որ չես ասում եմ այս. սկզբում հալումաշ է չեղել։ Աղքատ մարդին քամահաճ են, քնականից է այդպես։ Ճես այդ առաջ էլ էլի զգում, իսկ հիմա էլ ավելի զգացել նա, աղքատ մարդն եմ ասում, նա խոտա-պահանջ է. նա աշխարհիս վրա էլ ուրիշ տեսակ է նայում և ամեն մի անցուդարձողի վրա խեթ աչքով է մարիկ տալիս, իբր չորս կողմն էլ հայացք է գցում ու ակնոջ ընում ամեն մի խոսքի, թե տեսնես իր մասի՞ն են խոսում, թե տեսնես նա մարդն ինչ-ու այսպես անճոռնի չե, ինչ է զգացել, թե, որինակ, այս կողքից որ նայենք՝ ինչ տեսակ կլինի։ Ճեվ ամենքին հայտնի չե, Վարինկա, որ աղքատ մարդը փալասից էլ վատ է և վոչ վոքից վոչ մի հարգանք ստանալ չի կարող, ինչ էլ որ գրեն նրանք, այդ մրոտողներն եմ ասում, ինչ էլ որ գրեն, — աղքատ մարդու մեջ ամեն բան կլինի այնպես, ինչպես որ կար։ Ճեվ ինչու՞ այդպես էլ կլինի առաջվա պես նրա համար, որ աղքատ մարդու մեջ, նրանց կարծիքով, պետք է ամեն բան շուռ ուված լինի, նրա մեջ վոչ մի նվիրական բան, որովհետև ինքնասիրություն չպետք է լինի, վո՛չ, ամենևին։ Հրեն, Ճեմելյան անցյալ որն ասում եր, թե իր համար ինչ-որ մի տեղ առորագրությամբ փող կային ժողովում և ամեն մի կոպեկի համար մի տեսակ պաշտոնական քննություն կլինի կատարում։ Նրանք կարծում են, թե իրենց կոպեկները ձրի չեն տալիս նրան, իսկի էլ չե։ Նրանք փող են վճարել այն բանի համար, որ նրանց աղքատ մարդ կյինը ցույց տալիս։ Ներկայումս ջանիկս, բարերարությունները էլ մի տեսակ զարմանահրաշ կերպով են արվում. ասենք գուցե մի՞շտ էլ այդպես են չեղել արվելիս, ով գիտե։ Կամ չեն իմանում ասել, կամ թե մեծ վարպետներ են — կերկուսից մեկը։ Ինչ բանում էլ որ մենք փաս լինենք, այդ բանն արդեն գիտենք։ Իսկ ինչու՞ խեղճ մարդն այս բոլորը գիտե և միշտ այդպիսի բաներ է մտածում։ Ինչու՞ — Վորովհետև փորձել է։ Վորովհետև գիտե, որ, որինակ, իր կողքին ապրող պարոնը հաշարան գնալիս ասում է ինքն իրեն. տեսնես այս ակլոր ատաիճանավորն ինչ պիտի ուտի այսօր. խակ չես ասում պապիլյոտ[1] կուտեմ, խակ սա, գուցե չորվա կուտի առանց յուղի։ Խակ նրա ինչ գործն է, որ չես չորվա կուտում առանց յուղի։ Այդպիսի մարդ լինում է, Վարինկա, լի-

[1] Թղթի մեջ փաթաթած տապակած միս։

նում է, որ միայն այդպիսի բաներն մասին է մտածում։ Եվ նրանք, անվայելուչ պարսավագրերի հեղինակները մաս են գալիս ու նայում՝ քարին ամրոցի վրայ ես դնում, թե վտիտ ծայրը միայն. թե հրեն այսինչ գերատեսչության ծառայող այսինչ աստիճանավոր տիտուլյարին սովանոցի կոշիկի միջից դուրս են պրծնել մեր մատները, թե հրեն նրա արժանիքները պատռված են, ու հետո նստում նկարագրում են այս բոլորը և ապում այսպիսի ափոր-ցփոր բաներ... Իսկ ես ինչ գործ ես, որ արժանիքները պատռտված են։ Ես ինձ կներեք, Վարինկա, իմ այս կոպիտ խոսքի համար, ապա կասեմ ձեզ, որ աղքատ մարդն այս կողմից նույն ամոթն ունի, ինչ որ ձերը, որնեական համար ասած, կուսականը։ Ես որ դուք, ներեցեք կոպիտ խոսքիս համար, չեք մերկանա ամենքի առաջ. ահա ճիշտ այսպես էլ աղքատ մարդը չի սիրում, որ ուրիշը նրա նայի իր բունը՝ տեսնելու, թե ընտանեկան ինչպիսի հարաբերություններ մեջ է նա։ Ապա ինչ հարկ կար, Վարինկա, ինձ վիրավորելու իմ քշնամիների հետ միևնույն, որոնք ձեռք են բարձրացնում աղնիվ մարդու պատվի և ինքնասիրության վրա։

Պաշտոնատեղումս էլ այսոր նստած էի արջի քոթոթի, վնասրած ճնճղուկի պես, այնպես որ, ինչ որ ինում ամոթից գետինն անցնելու։ Ամաչում էի, Վարինկա։ Դե, իհարկե, ուզես-չուզես համաչես, կերը որ շորից տակից մերկ արժանիքներդ դուրս են պրծնել, կերը որ կոճակներդ կախ են ընկել քեզնից։ Իսկ կես կարծես դիտմամբ այսպիսի անկարդ դրության մեջ էի։ Ուզես-չուզես հոգեպես կընկճվես։ Բայց ինչ եմ ասում... Ինքը Սահմանադարձուհին այսոր սկսել որ խոսել ինձ հետ գործի մասին, խոսում որ, խոսում ու կարծես պատահմամբ ավելացրեց, ճիշ, Մակար Ալեքսանդրիչ. և չարունակեց ինձ ծանոթը, ինչի մասին որ մտածում որ, այլ միայն կես ինքս ամեն բան հասկացա ու այնպես կարմրեցի, որ մինչև անգամ ճաղատ գլուխս էլ կարմրեց։ Այդ հանկարծ վոչինչ բան է, բայց և այնպես անհանգստություն է պատճառում, ծանոթ մտածողություններն առիթ է տալիս։ Չլինի թե վորևե բան է իմացել նա։ Ասում էի ես ինքս, թե իմացած լինի։ Ստոտվանում եմ, կես կասկածում եմ, խոսա եմ կասկածում մի մարդուկի վրա։ Ես որ այդ չարագործների համար վոչ մի նշանակություն չունեի, կմատնեին, թե ամբողջ մասնատված կյանքը առանց մի պրոշի կմատնեին, — վոչ մի արքունքյան չկա նրանց համար։

Այժմ կես պիտեմ ում քանն է այդ. գա Թատյայինի քանն եւ նա վորևե մեկի հետ ծանոթ է մեր հաստատությանն մեջ և աշնակա, խոստկությանն ժամանակ, ի միջի այլոց, անշուշտ հարցրնել է նրան ամենն քան հավելվածներով. կամ գուցե պատմել է իր գերատեսչության մեջ և նրա պատմածը կեկել հասել է մեր հաստատությունը։ Իսկ մեր տանը ամենքն ամեն քան գիտեն և մասով ձեր պատուհանն են ցույց տալիս, այդ կես պիտեմ, վոր ցույց են տալիս։ Իսկ վոր կերեկ գալիս եյի ձեզ մոտ ճաշելու, ամենքը գլուխները դուրս եյին հանել պատուհաններից, իսկ տատախրուհին ասել եր, թե հրեն, սատանան կապվել է կերեխայի հետ, և հետո ձեզ էլ անվայել անուն եր տվել։ Բայց այս բոլորը գնում եյին վնաս չունեին, մեզ համեմատելու չինեննք Թատյանի մի քսամնելի մոտերության հետ, նա ուզում է ինձ ու ձեզ իր գրականության մեջ գցի և նուրբ գավեշտով մեզ նկարագրի. նա ինքն և այդ ասել, իսկ ինձ մերոնցից քաշի մարդիկ հայտնեցին։ Ես էլ վոչ մի բանի մասին մասածել չեմ կարողանում, ջանիկս, և չեմ իմանում ինչ անեմ։ Միշտ ինչ քաղցնեմ, շարժել ենք տեր աստծու բարկությունը, հրեշտակիկդ իմ Թուք, ջանիկս, ուղում եյիք ձանձրույթս փարատելու համար ինչվոր գրքուկ ուղարկել։ Կորցրեք, չեմ ուղում, ջանիկս։ Ինչքա՜ն պետք Թիրքը աստ բան եւ Վենգն էլ հիմար բան է, հիմարության համար է գրված, պատկան, պարապ-սարսակ մարդկանց կարդալու համար. ինձ հավատացեք, ջանիկս, իմ բազմամյա փորձառությանը հավատացեք։ Ես չեմ ձեզ հետ վորևե շեղքսպիրով խոսեն, թե տեսնում եմ, գրականության մեջ շեղքսպիր կա,—ապա շեղքսպիրն էլ է հիմար բան, այդ բոլորը կատարյալ հիմար բան է և բոլորը միայն պարապակղի համար է գրված։

Ձեր

Մակար Դեվուշկին։

Նամակ 2.

Վոգորված տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Մի անհանգստանաք վոչ մի բանի մասին, տեր աստված կաա, ամեն բան կուղղվի։ Ձեզորան իր համար ել, ինձ համար ել շատ գործ է ճարել, և մենք ուրախ-ուրախ նստել ենք գործի, գուցե թե ամեն բան կդրատենք։ Նա կասկածում է, թե իմ վերջին բոլոր անախորժությունները անհաան չեն Աննա Յոգորովնան, բայց այժմ ինձ համար վոչ մեկ եւ Այսոր մի տեսակ ան-

սովոր կերպով ուրախ եմ։ Դուք ուզում եք փող պարտք առնել.— տեր մի արասցե. հետո պարտք տալու ժամանակ վոր գա, այնքան խաթաններին մեջ կընկնենք վոր։ Ավելի լավ և, ձեզ հետու մի պահենք մեզնից, շուտ-շուտ չնկնեք մեզ մոտ և ուշադրությունն մի դարձնեք ձեր տանտիրուհու վրա։ Իսկ ինչ վերաբերում է ձեր մյուս թշնամիներին և անբարյացակամներին, ապա չես հավատացած եմ, վոր դուք տանջվում եք զուր կասկածներով, Մակար Ալեքսանիչ։ Տեսնեք, չես հո ասում եյի ձեզ անցյալ անգամ, վոր ձեր վոճը չափազանց անհարթ է։ Դե, Աստ բարով, ցտեսություն։ Անպատճառ սպասում եմ ձեզ ինձ մոտ։

Ձեր

Վ. Դ.

Նամակ 3.

Իմ հրեշտակիկ, Վարվառա Ալեքսանովնա։

Շտապում եմ ձեզ հաղորդելու, իմ կյանքիկ, վոր իմ մեջ ինչ-ինչ հույսեր են ծնվելու։ Բայց սպասեցեք, դատարկ իմ,— գրում եք, վոր պարտքեր չանեմ։ Աղաչյակիդ իմ, անկարելի չես, վոր չանեմ, արդեն չես էլ վատ գրության մեջ եմ, ձեզ էլ, ով գիտեն, հանկարծ վորևե բան չպատահի։ չե՞ վոր դուք ինույլ եք. սպա ուրեմն ասելս այն է, վոր պարտք առնել անպատճառ հարկավոր է։ Այսպես ուրեմն չարուճառկում եմ։

Նկատեմ ձեզ, Վարվառա Ալեքսանովնա, վոր իմ պաշտոնատեղում չես նատած եմ Ցեմեկյան Իվանովիչի կողքին։ Այս այն Ցեմեկյանը չե, վորին դուք գիտեք։ Սա էլ ինձ պես սիրուշկարնի սովետնիկ է, և չերկուսս էլ մեր ամբողջ հաստատությանը մեջ համարյա թե ամենահին, հինական ծառայողներն ենք։ Բայց հոգի մարդ է. անկաշառ սրտի տեր, բայց լռակյաց և միշա խեղճ խեղճ է նայում։ Բայց, մյուս կողմից, գործունյա մարդ է, գիրը՝ մաքուր անգլիական ձևագիր և ամբողջ ճշմարտությունը վոր ասեմ, ինձնից էլ վատ չի գրում,— մի խոսքով արժանավոր մարդ է։ Իրար չերբեք չենք մոտեցել, այլ միայն այնպես, ըստ սովորականին, ցտեսություն և բարև ձեզ. մեկ էլ չեթե չերբեմն պատահ է հարկավորվում ինձ, ասում եմ Ցեմեկյան Իվանովիչ, խնդրեմ ձեր գանակը տաք ինձ, մի խոսքով լինում եր միայն այն, ինչ վոր պահանջում է հարևանություն։ Ահա նա ասում է ինձ այսպես։ Մակար Ալեքսանիչ, այդ ինչ եք այդպես մտահոգվել։ Տեսա, վոր մարդը բարի է պատկառում ինձ, ու սիրտս բաց

արի նրա առջև, քե հապա ու հապա քան, Ցեմենյան Իվանովիչ, այսինքն՝ հո քոլորը չասացի և ասելած մի արասցե, յերբեք ել չեմ ասի, վորովհետև ասելու սիրտ չկա, այլ այնպես մի քանի բան հայտնեցի նրան, քե նեղ գրուքյան մեջ եմ և այսպիսի բաներ։ «Պարտք վերցրեք», — ասում է Ցեմենյան Իվանովիչը, — այ հենց քենկուզ Պյոտր Պետրովիչից, նա տալիս է տոկոսով. յես վերցրել եմ. և տոկոսն ել չափավոր է, ծանր չեն։ Այս վոր իմացա, Վարինկա, սիրտս վերուվար եռավ։ Մոտենում եմ, մոտենում, արի, ասում եմ, իսկապես դիմեմ Պյոտր Պետրովիչին, գուցե և կտա Ու ինքս ինձ հաշիվ եմ անում — հենց տանտիրուհուն կվճարեմ, հենց ձեզ կոգնեմ, հենց ել ինքս վոտով-գլխով կնորոգվեմ, քե չե այս ինչ խայտառակություն է, նստած տեղս ամաչում եմ։ Բացի այդ, վոր մեր ծաղրածուները ծիծաղում են ինձ վրա, ասելած նրանց հետո, նորին գնրազանցությունն ել յերբեմն անցնում է մեր անդանի մոտով. ասելած մի արասցե, քե մի հայացք գցի ինձ վրա և նկատի, վոր անկարգ եմ հագնվածս։ Իսկ նրա համար գլխավորը մաքրությունն է և վայելչությունը։ Նա գուցե քե վոչինչ ել չասի, բայց յես կմեռնեմ ամոթից, ահա քե ինչ կլինի։ Հնեհնարքով, արտասնռվելով և ամոթս պահելով ծակ գրպանիս մեջ, գնացի Պյոտր Պետրովիչի մոտ լի հուսանքով և սպասելուց հետ կենդանի, կես մեռած, քոլորը մեկտեղ։ Ու ինչ, Վարինկա, քոլորը փուստ դուրս յեկավ։ Նա ինչ-վոր գրազված եր, խոսում եր Ջեդոսեյ Իվանովիչի հետ։ Մոտեցա կողքից և քեվը քաշեցի, քե Պյոտր Պետրովիչ, ա Պյոտր Պետրովիչ։ Նա հետ նայեց, իսկ յես չարունակում եմ, քե հապա ու հապա քան, մի յերեսուն ռուբլի, և այլն։ Սկզբում չհասկացավ ինձ, իսկ հետո վոր բացատրեցի ամեն բան, ծիծաղեց ու վոչինչ, լռեց։ Յես նորից նույնը։ Իսկ նա, քե գրավականն ունեք։ Ու քիթը մանկեց թղթի վրա, գրում է ու չի նայում ինձ։ Յես մի քիչ շփոթվեցի։ Չե, ասում եմ, Պյոտր Պետրովիչ, գրավական չունեմ, ու բացատրում եմ, քե այդ, ռոճիկս վոր առանում, կտամ, անպատճառ կտամ, առաջին պարագա կհամարեմ տալու։ Այստեղ նրան ով վոր կանչեց — սպասեցի, վերադարձավ ու սկսեց գրիչը սրել, իսկ ինձ կարծես քե չի նկատում։ Իսկ յես շարունակ լեզու եմ առում. քե Պյոտր Պետրովիչ, չե՞ կարելի, վոր մի կերպ անեք։ Լռում է և կարծես քե չի լսում։ Կանգնեցի, կանգնեցի, ասի՝ փորձեմ վերջին անգամ, ու քաշեցի քենից։ Չեն-ձուն չհանեց, գրիչը սրեց պրծավ ու սկսեց գրել։ Հետացա քոս-փուշման նա, ջանիկս, գուցե քե արժանավոր

մարդ եմ, բայց զոհող եմ, շատ զոհող, — ինչ կարող եմ ասել։ Մենք նրանց չենք հասնի, Վարինկա։ Ահա սրա համար եմ, որ դրեցի ձեզ այս բոլորը։ Ցեմելյան Իվանովիչը նույնպես ծիծաղեց և գլուխը քիչ տվավ, բայց հուսադրեց։ Ցեմելյան Իվանովիչն արժանավոր մարդ եր։ Աստացավ ուղարկել ինձ մի մարդու մոտ, այդ մարդը, Վարինկա, ապրում է Վերոզդվիժենսկայա Ստորոնա քաղաքամասում, նույնպես տուկոսով փող է տալիս, Ն-րդ աստիճանի ինչ-որ աստիճանավոր եր Ցեմելյան Իվանովիչն ասում է, որ սա արդեն անպատճառ կտա. վաղը յես, հրեշտակիկդ իմ, կգնամ։ Գնամ չեմ, ինչ եք կարծում։ Չի կարելի, ես, պարտք չանել։ Տանտիրուհիս քիչ է ճնշում դուրս անի, և ճաշ ել չի համաձայնում տալ։ Գոշինկևիչը ել, չանիկս, բոլորովին հալից ընկել են, կոճախնդրա քաշվիլը, ու մենակ Ջոլ Ինչ ասիթ անում, յեթե մենծավորնեցը վորևե մեկը նկատի այսպիսի մի անկարգություն։ Վայ ես, Վարինկա, վայ, կատաղյալ վայ։

Մակար Դևուշկին

Գլուխ 6.

Սիրելի Մակար Ալեքսեևիչ,

Ի սեր աստծու, Մակար Ալեքսեևիչ, վորքան կարելի յե շուտով վերևս մի դումար պարտք տանք. այժմյան պարագաներում յես վոչ մի պայմանով ոգնություն չեյի խնդրի ձեղնից, բայց վոր դիտենայիք՝ ինչ դրության մեջ եմ։ Այս քնակարանում մենք վոչ մի հնարք չենք կարող մեալ։ Տոսկալի անախորժություններ պատահեցին ինձ հետ և վոր գիտենաք՝ ինչքան հուզված ու շփոթված եմ այժմ։ Ցերևակայեցեք, իմ բարեկամ, այսօր առավոտյան մեզ մոտ և մանում մի անծանոթ հասակավոր մարդ, գրկեմ ծերուկին, շքանշաններով։ Զարմացա, չեյի իմանում ինչ գործ ուներ մեզ մոտ։ Ծանոթանա այդ մինջոլին խանութի եր գնացել բան առնելու։ Անծանոթ մարդն ակսեց հարցուփորձ անել ինձ, թե ինչպես եմ ապրում, ինչ եմ անում, և առանց պատասխանելու սպասելու, հայտարարեց, թե ինքն այն սպայի քեռին է, թե ինքը շատ և շատ լսած իր քրոջ վորդու վրա նրա վատ վերաբերմունքի և այն բանի համար, վոր նա խայտառակել է մեզ ամբողջ տան մեջ. ասաց, վոր իր քրոջ վորդին լակոտ մեկն է և թե ինքը պատրաստ է ինձ իր պաշտպանության առնելու. խորհուրդ չեր տալիս լանլու յերեխաներին, ասաց,

քե ինքը ցավակցում է ինձ ինչպես հայր, քե ինքը հայրական զգացումներ է տածում դեպի ինձ և պատրաստ է ինձ ամեն բանում ոգնելու։ Նա կարմրատակում էր, չէր իմանում ինչ մտածեմ, բայց չէր շտապում շնորհակալությունս հայտնելու։ Վերջը գոռով առավ, — քուշա կամքից, ասաց, քե շատ լավիկն եմ և քե ինքը չափազանց գոհ եմ, վոր ձեզնից վրա մատնեհարմներ կան (ատելած գիտեմ, քե ուրիշ ել ինչեր եր ասում) և, վերջապես, ուզում եր համբուրել, ասելով, քե ինքն արդեն ծեր է (այնքան զգվելի չեր նա)։ Այստեղ մոտավ Ջեդրան։ Անծանոթը մի քիչ շփոթվեց և նորից խոսեց. ասաց, քե հարգանք է տածում դեպի ինձ իմ համեստությանս և բարի վարքի համար, և շատ է ուզում, վոր չես չքմեղանամ իրենից։ Հետո մի կողմ տարավ Ջեդրային և ինչ-վոր տարօրինակ մի պատրվակով ուզում եր փող տալ նրան։ Ջեդրան, ինարկե, չվերցրեց։ Վերջապես, վեր կացավ, վոր գնա, մի անգամ ևս կրկնեց իր բոլոր հավատիացումները, ասաց, քե ել կամենի ինձ մոտ և ակնկալի ոգեր կբերի ինձ համար (կարծեմ ինքն ել շատ շփոթված եր)։ Խորհուրդ տվեց բնակարանս փոխեմ, ասաց քե ինքը նկատել ունի մի շատ գեղեցիկ բնակարան, վորի մեջ, կարող եմ ձրի ապրել։ Ասաց, քե շատ սիրեց ինձ, վոր չես ազնիվ և առաքինի աղջիկ եմ, խորհուրդ տվեց զգուշանալ անբարոյական չարիասաստուքյունից և վերջապես հայտարարեց, քե ճանաչում է Աննա Յոզորոշյային և քե Աննա Յոզորոշյանն հանձնարարել է իրեն ասելու ինձ, վոր նա ինքը կապցնել ինձ։ Այստեղ չես ամեն բան հասկացար։ Չեմ իմանում ինչ պատասխան տվի։ Կյանքումս առաջին անգամն եր այդպիսի դրության մեջ գտնվում. ինքս ինձնից չկայ. բոլորովին ամոթահար արի նրանս։ Ջեդրան ոգնեց ինձ և համարյա քե զուրս արեց նրանս անչափից։ Մենք վճռեցինք, վոր այս բոլորը Աննա Յոզորոշյայի գործն եր, այլապես վերահղից պիտի նա հանդիպեր մեզ։

Այժմ չես ձեզ եմ գիմում, Մակար Ալեքսեևիչ, և ապերսում ոգնեցեք ինձ։ Մի թողնեք ինձ, ի սեր աստծու, այսպիսի դրության մեջ։ Գարտք արեք, խնդրում եմ, գեթ մի քիչ փող ճարեցեք ինձ համար. մենք փող չունենք, վոր բնակարանը փոխենք, իսկ այստեղ ինձ այլևս վոչ մի կերպ չի կարելի, Ջեդրան ել և խորհուրդ տալիս այսպես։ Մեզ հարկավոր է ամենաքիչը 25 ռուբլի. այդ փողը չես ձեզ կվերադարձնեմ, գործ կանեմ և կվերադարձնեմ. Ջեդրան այս օրերս գարձյալ գործ կճարի ինձ

համար, այնպես վոր, չեմ ճնճ ոսկոսները քրտնեցնեն ձեզ, մի վախեցաք, համաձայնեցեք։ Ես ձեզ բոլորը կվերադարձնեմ, միայն թ սեր ասածս, մի թողնեք ինձ անոգնական։ Ինձ համար շատ ծանր է, վոր անհանգստացնում եմ ձեզ այժմ, չերբ դուք այդպիսի հանգամանքների մեջ եք, բայց իմ ամբողջ հույսը միմիայն ձեզ վրա չեր Մնաք բարով, Մակար Ալեքսանիչ, մտածեցեք իմ մասին և թող աստված հաջողի ձեզ։

Վ. Դ.

Դեկտեմբ 6.

Աղաչյակդ իմ, Վարվառա Ալեքսանեևա։

Ահա այդ բոլոր անսպասելի հարվածները են, վոր ցնցում են ինձ։ Ահա այդպիսի սոսկալի աղետներն են, վոր սպանում են իմ հոգին։ Բացի այն, վոր այդ դանազան պնակալեզների և անպիտան ծերուկների խուժանը ձեզ, իմ հրեշտակիկին, հիվանդացրին մահիճն և ուզում քցել, բացի այդ բոլորից, ներանք, այդ պնակալեզները, ինձ էլ են ուզում հալումաշ անել։ Ցավ հալումաշ կանեն, չերդվում եմ, վոր հալումաշ կանեն։ Ահավասիկ չես այժմ պատրաստ եմ ամեն չուտ մեռնել, քան քեզ չոգնել։ Ջոգնեմ ձեզ մահս և, Վարինկա, կատարյալ, իսկական մահս, ոգնեմ— այն ժամանակ դուք կթուչեք ինձնից, ինչպես բնից կթուչի ծխնիկը, վորին այդ բուերը, այդ գիշակերը թռչուններն ուզում են կտցել։ Ահա այս և, վոր տանջում է ինձ, ջանիկս։ Դուք էլ, Վարինկա, դուք էլ այդ ինչ անգութն եք չեզել։ Ինչպես քեզ չսրչարում են, ձեզ վիրավորում են, դուք՝ իմ ծխնիկ, տանջվում եք և դեռ զարդ եք անում, քեզ պետք է ինձ անհանգստացնեք և խոստանում էլ եք, քեզ գործ կանեք, պարտքը կվերադարձնեք, այսինքն, դրուստը վոր ասենք, ձեր թույլ առողջությամբ պետք է ուժասպառ անեք ձեզ, վոր պարտքը ժամանակին վերադարձնեք։ Մենք մտածեցեք, Վարինկա, այդ ինչերը եք ասում։ Ձեր ինչ՞ւ կարեք, ինչի՞ւ աշխատեք, ձեր խղճուկ ղևխիկը մտահոգությամբ տանջեք, ձեր սիրունիկ աչքերը փչացնեք և ձեր առողջությունն սպանեք։ Ախ, Վարինկա, Վարինկա, աղաչյակդ իմ, չես վոչ մի բանի պետք չեմ, ինքս և գիտեմ, վոր վոչ մի բանի պետք չեմ, բայց այնպես կանեմ, վոր պետք դամ։ Ցավ ամեն բան կհաղթահարեմ, կողմնակի աշխատանք կճարեմ, դանազան թղթեր կարտագրեմ դանազան գրականատերերի համար, կդնամ նրանց մոտ, ինքս կդնամ, կկպչեմ, պոկ չեմ դա, աշխատանք

կպահանջեմ, վորովհետև, Ջանիկա, ներանք լավ դրագիտներ են մինուռուճ, գիտեմ, վոր մինուռուճ են, իսկ ձեզ թուլլ չեմ տա, վոր ձեզ ուժասպառ անեք, թուլլ չեմ տա, վոր այդպիսի մի կործանիչ մոտգրությունը իրագործեք։ Ճես, հրեշտակիկդ իմ, անպատճառ պարտք կվերցնեմ և ավելի շուտով կմեռնեմ, քան թե պարտք չեմ վերցնի։ Ճեմ գրում եք, ազավնյակդ իմ, վոր մեծ ոտկոնների չվախենամ, իսկի էլ չեմ վախենա, Ջանիկա, չեմ վախենա, այժմ վոչ մի բանից էլ չեմ վախենում։ Ճես, Ջանիկա, կվճարեմ քառասուն (40) ռուբլի ասիգնացիա. շատ չե, չէ, Վարինկա, քիչ եք կարծում։ Տարեկի յես ինձ առաջին իսկ խոսքից քառասուն ռուբլի հավատալ, այսինքն՝ ուզում եմ ասել, ընդունվիկ եք համարում ինձ արդյոք առաջին իսկ հայացքից հավանականությունն ու հավատարժանությունն ներշնչելու իմ յերևակին նայելով, կարելի յե արդյոք դատել իմ մասին բարենպաստ կերպով։ Մեկ հիշեցնեք, հրեշտակիկս, ընդունվիկ եմ յես արդյոք ներշնչելու։ Ի՞նչ եք դուք ձեզ ու ձեզ կարծում։ Գիտեք, մի տեսակ վախ և զգացվում, — ցավագին, ճշմարիտն ասած, ցավագին։ Քառասուն ռուբլուց քսան հինգը հնո եմ դնում ձեզ համար, Վարինկա, յերկու ռուբլի տանտիրուհուն, իսկ մնացածը նշանակված է սեփական ծախսերիս համար։ Գիտեք, տանտիրուհուն պետք եր ավելի տալ, նույնիսկ անհրաժեշտ եր, բայց ինքնեքդ գատեցեք, Ջանիկա, մեկ-մեկ թվեցեք իմ բոլոր կարիքները և կտանեք, վոր վոչ մի կերպ չի կարելի ավելի տալ, հետևաբար ավելորդ և այս մասին խոսել, պետք չեն էլ հիշել։ Մի արծաթ ռուբլի կամ կոշիկներ կառնեմ. չեմ էլ իմանում, վաղն ընդունակ կլինեմ հին կոշիկներով ծառայության գնալու։ Վզի ապրելս էլ անհրաժեշտ կլիներ, վորովհետև շուտով հին ապրելուն տարին կլրանա. բայց վորովհետև դուք ձեր հին դոգնոցից վոչ մինչև վզի ապրելս, այլև թեթևից եք խոստացել կարելու, ուստի ապրելուն մասին այլևս չեմ մոածիլ։ Այդպես, ուրեմն, կոշիկներ և ապրելս կառնեմ հիմա կոճակներըս։ Դուք էլ կասեք չե, բայլիկս, վոր առանց կոճակների չի կարելի, իսկ կոդքերիս կոճակների համարյա թե կեսը թափվել են. Դողը բռնում է Ջանս, վոր մոածում եմ, թե նորին գերազանցությունը կարող է նկատել այդ անկարգությունը և կասի, ով գիտե, ինչ կասի։ Ջանիկա, չեմ էլ լսի, ինչ կասի, վորովհետև կմեռնեմ, կմեռնեմ, տեղնուտեղը կմեռնեմ. ուզղակի կվերցնեմ ու կմեռնեմ ամոթից, հենց մենակ այդ մըտքից — Ո՜հ, Ջանիկա — Հա, բոլոր անհրաժեշտությունների կեսը

գարձյալ մի յերեք ուրբաթօրց, այդ եւ ապրուստիս եւ մի հնս ֆունտ թամբաքուի, վորովհետեւ, հրեշտակիկդ իմ, առանց թամբաքուի յես ապրել չեմ կարող, և ահա ինձնեղորդ որն ես, չիրուխը ընդհանս չեմ առնլ Ձեզնի տակ վոր խոսանք, թամբաքու կառնեյի, ձեզ ել վոչինչ չեյի ասի, բայց խիղճս չեմ վաճառ Դուք հրեղ դժբախտութեյան մեջ եք, դուք զրկվում եք վերջին ունեցածից, նկ յես այստեղ զանազան հաճույքներ եմ վայելում. այս բոլորն ել նրա համար եմ ասում ձեզ, վոր խիղճս չտանջի Ճնս ձեզ պարզ կերպով խոստովանում եմ, Վարինկա, յես այժմ ծայր աստիճան աղետալի դրութեյան մեջ եմ, այսինքն՝ յերբեք ինձ այսպիսի բան չի պատահել Տանտերուհիս ատում է ինձ, վոչ վորից վոչ մի հարգանք. տակալի պակասութեյուններ, պարտքեր, նկ պաշտոնատեղիս մասին, ուր ընկեր աստիճանավորներն պատճառով առաջ ել ընդհանս չեր յուղոտվել, այժմ ջանիկս, ամբողջ ել և խոսել Ճնս թագցնում եմ, ամենքից խիստ թագցնում եմ ամեն բանից, և ինքս ել թագնվում եմ, պաշտոնատեղս ել վոր մոռանում եմ, կողքըհանց եմ մոռանում, ամենքից հեռու յեմ պահում ինձ Այս մինչև ձեզ եւ, վոր հոգեկան ուժ եմ գտնում խոստովանելու... Բայց վոր հանկարծ չտան Ջեզ, չեն, Վարինկա, ամենն լավ և չմոռանամ այս մասին և այսպիսի մտքերով առաջուց չպատանեմ հոգիս Այս նրա համար եմ գրում, վոր նախազգուշացնեմ ձեզ, վորպեսզի դուք ել մոռանաք այս մասին և չար մտքով չտանջվեք Ափս, տեր իմ աստված, քանի անգամ դուք այն ժամանակ Աստված՝ այն ել ճիշտ եւ, վոր այն ժամանակ դուք այդ բնակարանից չեք տեղափոխվի, և յես ձեզ հետ կլինեմ, բայց վոր չտաս, այն ժամանակ չեմ ել վերադառնա, ուղղակի կկորչեմ, գլուխս կոտրեմ ու կկորչեմ վորևե տեղ Ահա յես այստեղ գրելով գրազվեցի, այնինչ պետք է սպիրվել, տասլատն գնացել եմ, նկ վայելչութեյունը միշտ կարող է ամեն բանից ել իր համար Ես, տասվան հաջորդ Աղոթք կանեմ ու համբա կընկնեմ

Մակար Դեվուշկին

Դեկտեմբ. 8.

Սիրելի Մակար Ալեքսեեվիչ

Գոնե դուք չհանգստացրեք Մեր գործն ել հերիք է մեզ Ուզարկում եմ ձեզ յերեսուն կոպեկ արծաթ. ավելին վոչ մի կերպ չեմ կարող Առեք ձեզ համար ինչ վոր ամենից հարկավոր և ձեզ, վորպեսզի գնի մինչև վաղը մի կերպ յուր գնաք Մեզ

համարյա քեզ վոչինչ չմնաց, իսկ վազն այդ չեմ իմանում ինչ կլինի։ Բանը վատ է, Մակար Ալեքսեևիչ։ Մակայն մի տխրեք, չպղտոզվեց, չպղտզվեց, ինչ անենք։ Ծնդորան ասում է, քիե ջնաս չունի, կարելի չի մշտամամանակ էլ միասլ այս ընտկարանում, չեքիե տեղափոխվելիք էլ շատ չեկինք շահվի, և չեքիե ուզենան, մեզ ամեն տեղ էլ կգտնեն։ Բայց միայն բանն այն է, վոր այնուամենայնիվ մի տեսակ լավ չեմ զգում մեր այստեղ մնալը։ Ճեքիե տխուր չլինելի, կզրկվի ձեզ միքանի բաներ։

Ինչ տարօրինակ ընտվորություն ունեք, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ամեն բան արդեն չափազանց շատ եք ձեր սրտին առնում. դրանից դուք միշտ ամենադժբախտ մարդը կլինեք։ Ձեռ ուշադրությամբ կարդում եմ ձեր բոլոր նամակները և տեսնում եմ, վոր ամեն մի նամակի մեջ իմ մասին այնպես եք տանջվում ու մտահոգում, ինչպես կարելի չեք մտահոգվել ձեր մասին։ Ամենքը, ինարկե, կասեն, վոր դուք բարի սիրտ ունեք, բայց կես կասեմ, վոր ձեր սիրտն արդեն չափազանց բարի կա։ Ճեռ ձեզ բարեկամական խորհուրդ եմ տալիս, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ճեռ ձեղնից շնորհակալ եմ, շատ եմ շնորհակալ այն ամենի համար, ինչ վոր դուք արել եք ինձ համար. կես այդ բոլորը շատ լավ եմ զգում. ուրեմն ինքներդ դատեցեք՝ ինչ պիտի զգամ կես, վոր տեսնում եմ, քիե դուք հիմա էլ, ձեր բոլոր դժբախտություններից հետո էլ, վորոնց պատճառը կես եմ կեղել ակամա, դուք հիմա էլ ապրում եք միմիայն ինձանով, վոր կես ապրում եմ — իմ ուրախություններով, իմ վշտերով, իմ սրտով։ Ճեքիե ուրիշին վերաբերող ամեն բան այդպես ձեր սրտին առնեք և չեքիե այդպես ուժգին կարեկցեք ամեն բանի, ապա ճշմարիտ վոր ամենադժբախտ մարդը կլինեք։ Այսուր, ծառայությունից հետո վոր մտաք ինձ մոտ, վախեցա, վոր նայեցի ձեզ։ Այնքան դունատ, ընկճված, հուսահատված եյիք, — և այդ բոլորը նրա համար, վոր վախենում եյիք պատմել ինձ ձեր անհաջողությունը, վախենում եյիք դարդտանել, վախեցնել ինձ, բայց հենց վոր տեսաք՝ կես քիչ եր մնում ծիծաղեյի, հանպատա շունչ առաք։ Մակար Ալեքսեևիչ, մի տխրեք, մի հուսահատվեք, խոհեմ յեղեք,— խնդրում եմ ձեզ, աղաչում եմ ձեզ։ Ա՛յ, կտեսնեք, վոր ամեն բան լավ կգնա, ամեն ինչ կփոխվի դեպի լավը. ապա քիե վոչ ձեր կյանքը կյանք չի լինի, չեքիե այդպես շարունակ ուրիշների գարդը քաշեք։ Մնաք բարով, իմ բարեկամ, աղաչում եմ ձեզ, չափազանց մի անհանգստանաք իմ մասին։

Վ. Դ.

Աղաչյակդ իմ, Վարինկա

Լավ, հրեշտակիկդ իմ, լավ։ Դուք վճռել եք, քե ինձ չունեք, վոր փոդ չեմ ճարելու Լավ, կես հանգիստ եմ, կես կերջանիկ եմ, ձեր հաշվին։ Նույնիսկ ուրախ եմ, վոր ինձ՝ ծերունուս, չեք Գողնում և Ձնում եք այդ բնակարանում։ Սիրտս ուրախությամբ լցվեց, կերը վոր տեսա, վոր դուք ձեր նամակի մեջ իմ մասին այնպես լավ եք գրել և իմ զգացումներին հարկավոր գովասանքն եք տվել։ Ես այս հպարտությունից չեմ ատում, այլ նրա համար, վոր տեսնում եմ, քե դուք ինձպես եք ինձ սիրում, կերը վոր իմ սրտի մասին այդպես անհանգստանում եք։ Շատ բարի, հիմա կել ինչ խոսենք իմ սրտի մասին։ Սիրում՝ ինքնըստինքյան, — այդ, դուք պատվիրում եք, ջանիկս, վոր փոքրոգի չլինեմ։ Այո, հրեշտակիկդ իմ, ճիշտ է, կես ինքս էլ կասեմ, վոր փոքրոգություն հարկավոր չե. բայց այս բոլորով հանդերձ, ինքներդ վճռեցեք, ջանիկս, ինչպիսի կոշիկներով կես վաղը ծառայության պիտի գնամ։ Ահա քե ցավը վորտեղ է և չե՞ վոր այսպիսի մի միտք մարդու կործանել կարող է, բոլորովին կործանել։ Իսկ գլխավորը, քալիկս, այն է, վոր կես ինձ համար չեմ դարդ անում, ինձ համար չեմ տանջվում. ինձ համար վողջ մնկ է, քնկուզ ճրթճրթացող սառնամանիքին առանց շինելի և առանց կոշիկների էլ մանգամ, — կատանեմ, ամեն բանի կզիմանամ, ինձ ինչս չի հատնի. կես հասարակ փոքր մարդ եմ. — բայց մարդիկ ինչ կասեն։ Իմ քշնամիները, այդ բոլոր չար լեզուները ինչե՞ր չեն ասի, վոր տեսնեն առանց շինելի կամ գնացել։ Չե՞ վոր մարդկանց համար ես շինելով մանգալիս։ Կոշիկներն էլ, դուցե նրանց համար են հագնում։ Կոշիկներն այս դեպքում, ջանիկս, հոդյակդ իմ, հարկավոր են պատիվս ու բարի անունս պահպանելու համար, իսկ ծակ կոշիկներով քե մնկը և քե մյուսը կորած է, — հավատացեք, ջանիկս, իմ յերկարամյա փորձառությանը, հավատացեք. ինձ՝ աշխարհս ու մարդկանց ճանաչող ծերունուս լսեցեք, այլ վոչ քե վորևե գրող մրոտողի։

Իսկ կես ձեզ, ջանիկս, դեռ չեմ էլ պատմել մանրամասնաբար, քե այդ բոլորն իսկապես ինչպես կեղավ այսոր, ինչեր կրնցի այսոր։ Այնքան բան անցավ գլխովս, հոգնկան այնքան տանջանքներ կրնցի միայն մնկ առավոտվա ընթացքում, վոր ուրիշը մի ամբողջ տարուքե էլ չեր կրի։ Ա՛յ, բանն ինչպես եր. նախ, ծեգծգալի գնացի, վոր ներան տանը գտնեմ և ծառայությունից

չուշանամ։ Մատիկ անձրև եր այսօր, ցեխ ե՜ս, պայծառիկս՝ ոլինդ կոլոլվեցի չինելիս մեջ, գնում եմ ու ինքս ինձ ասում. «Եր, Թողուիյուն տուր իմ մեղքերին և ուղարկիր քո շնորհը, վոր ցանկութիյուններս կատարվին։ Անցա ...-յան յեկեղեցու մոտով, յերևաս քաչ հանեցի, բոլոր մեղքերս խոստովանեցի և հիլեցի, վոր յես արժանի չեմ տեր աստծու հետ պայման կապելու։ Ծորա-տուղվեցի ինքս իմ մեջ և վոչ մի բանի չեյի ուզում նայել, այս-ոլես, առանց իմանալու ուր եմ գնում, գնացի։ Փողոցներում մարդ չեր յերևում, պատահողներն էլ բոլորն այնպես զբաղված, բարկացած, քթիված գեմքերով եյին. ասենք՝ զարմանալու յեղ չե. մի այդպես վաղ և այդպիսի յեղանակին դուրս կգար զբոսանելու։ Ընկնակոլով մշակների մի արտել հանդիպեց. գնում հրեցին ինձ բոլ դյուզացիները։ Վախեցա, կուչ յեկա, փողի մասին էլ, ճիշտն ասած, չուզեցի մոածել, ինչ կլինի, թող լինի։ Վասկրեսենսկի կամուրջի մոտ կոշիկիս տակը պոկվեց, այնպես վոր, ինքս էլ չդիտեմ ինչ հալով գնացի։ Իսկ այդտեղ մեր գրագիր Ներմոլաևը հանդիպեց ինձ, շոկվեց, կանգնեց, աչքերով հետևում է, կասես արագի փող է խնդրում, ես, բարեկամ, ասում եմ ինքս ինձ, ինչ արագի ժամանակ ես գտել։ Մատիկ հոգնել եյի, կանգ առա, մի քիչ շունչս հետ բերի ու եյի ճամբես շարունակեցի։ Դիտմամբ գնա ու գնա եյի նայում, վոր մտքովս մի բանի կպչեմ, զբաղվեմ, մերս ասեմ ինձ,— բան չունեիս. վոչ մի միտք, վոչ մի բանի վրա չկարողացա մնխել, այնքան էլ ցնխոտվեցի, վոր ինքս ինձնից ակսեցի ամաչել։ Վերջապես հեռվից տեսա մի փայտաշեն տուն, գեղին մեզոնինով, բելվեդերի[1] նման. դե, ասում եմ, այս է վոր կա, Ճեմչյան Իվանովիչն էլ այդպես եր ասում,— Մարկովի տունն է (այդ այն Մարկովն է, ջանիկս, վոր տոկոսով փող է բաց թողնում)։ Այստեղ յես ինքս ինձ կորցրի ու ինչ գիտեմ, վոր Մարկովի տունն է, բայց և այնպես հարցրի բուդոչնիկին— բարեկամ, ասում եմ, սա տունն է այս տունը։ Բուդոչնիկը, մի կոպիտ մարդ, չուչխով, կասես մեկի վրա բարկացած, փընթ-փընթում է քթի տակ. սա՛ը պետք է լինի, ասում է, Մարկովի տունն է։— Այդ բուդոչնիկները բոլորն էլ անզգա մարդիկ են,— ասենք, ինձ ինչ,— բայց և այնպես ապազովուելիյունը մի տեսակ վատ եր և անդուրեկան, մի խոսքով՝ մեկը ճյուսի նման, ամեն բանում քո գրուելյան նման վորևե բան ես գտնում, և այս միշտ

[1] Բառերին բելվեդեր ինչ-նշանակի՝ լավ տեսարան, բարձրանիստ տուն, վորից լավ տեսարան է բերևում։

այսպես է լինում։ Տան մոտով չես էրևնք անգամ անցուդարձ արի փողոցում և քանի շատ եմ գնում ու գալիս, այնքան վատ եմ զառնում, — չի, ասում եմ, չի տա, վոչ մի պայմանով չի տա։ Թե անծանոթ մարդ եմ, թե այս բանը հանաք բան չե, հետ եր ինքս իմ կերպարանքով մի զատ չեմ։ Ին, ասում եմ, ինչ կլինի, կոզ լինի, միայն թե հետո չվոշմանեմ, հո չեն ուտելու ինձ, վոր փորձեմ, — ու բակի դուռը կամաց քաշ արի։ Ահա այստեղ ել մի ուրիշ խաթա. բակի քոստոտ հիմար շունը վրա պրծավ ինձ, կաշուց դուրս ե գալիս, հաչում, հա հաչում։ Ա՛յ, այսպիսի ստոր, մանր դևպքերն են, ջանիկա, վոր միշտ կատաղեցնում են մարդուս, ահ են գցում նրա սիրտը և առաջուց հյուսդատած ամբողջ վճռականությունը վոչնչացնում, այնպես վոր տուն մտա վոչ կենդանի, վոչ մնատած, մտա ու այստեղ ել մի ուրիշ խաթա, — մթությանն ընչ չտեսա, թե ներքևը շեմքի մոտ ինչ կա, մտա թե չե, վոտս դիպավ մի կնկա. իսկ այդ կնիկը կովկիթից կաթ եր քամում ամանների մեջ և ամբողջ կաթը թափեց։ Հիմար կնիկն ախանց ճղալ-ճղճղալ, թե ես ձեր ես գնում, ինչ ես ներս խցկվում, ինչ ես ուզում, ու էլ ինչ անեծքներ ասես չկանչ։ Ես այս, ջանիկա, ներա համար եմ նկատում, վոր այսպիսի զորձերում ինձ միշտ այս տեսակ բան է պատահել, ես, կինդանակի այս էլ ճակատագիրս է. շարունակ վորևե մի կողմնակի բանի դեմ կըռնկնեմ։ Աղմուկի վրա դուրս ելավ տանտիրուհին, մի ջադու-պառավ. կես ուղղակի դիմեցի ներան, թե այսպես ու այսպես բան, Մեմելյան Իվանովիչը, — և այլն, — գործ ունեմ, ասում եմ։ Պառավը կանչեց աղջկան, աղջիկը դուրս գնկավ. հասակն առած աղջիկ, բարի վոտներով — ելանչիր հորդ, վերևն է, կենդանների մոտ, համբերքում։ Մտա։ Սենյակում վատ չեր — պատերին նկարներ են կախած, բոլորն ինչ-վոր գեներալների պատկերներ, բազմոց և դրած, կլոր սեղան, հավրուկ, հինաժադիկներ, արի, ասում եմ, վատափուսանն քաշեմ, հանգստանամ, ե՞ը, մտածում եմ, գնամ, թե չգնամ, և աստված է վկա, ջանիկա, ուզում եի փախչեմ։ Ասում եմ, ավելի լավ է վաղը գամ. հետ կեզանակը լավ կլինի, հետ կսպասեմ, իսկ այսօր, հերն հետ կաթը թափվեց, հետ էլ գեներալներն են նայում այնպես բարկացած... Հենց ուզում եի դուրս գնամ, առանձին բան չեր, ձերմակ մազերով, դողդողի աչքերով, յուղոտած խալաթով, մինչեին էլ գոտու տակ թոկ կա-

պատ Հարցրեց բանն ինչումն է, ինչ եմ ուզում, կես էլ քո նախս ու նախս, Ծեմնլյան Իվանովիչը — քառատուն ոտքի, տասմ եմ, բանն այն է, ասացի ու խոսքս չվերջացրի. Աչքերից տեսա, որ բանս վիճում է ինչ բան, ինչ մանր, տասմ է, կես վող չունեմ. իսկ դրամական ունեցա. Ուզում եմ բացատրեմ, որ դրամական չունեմ, — բայց, ոչ, Ծեմնլյան Իվանովիչը, — մի խոսքով բացատրում եմ, ինչ-որ հարկավոր եւ Ականջ դրեց մինչև վերջը, — չէ, տասմ է, ինչ անեմ, քո Ծեմնլյան Իվանովիչը, վող չունեմ — Դե, մտածում եմ, այսպես, մինչ այսպես, պիտի, որ այսպես էլ կլինի, առաջուց զգում եմ. Այնպես որ, Վարինկա, ավելի լավ կլիներ գնայինը պատռվեր, ինձ իր ծոցն առներ. սուր պատից ճակատիս, վոտներս վնասացան, մեջքովս սպրտում անցավ. Ձես ներան եմ նայում, նա ինձ է նայում և քիչ է Ջում ասի, դե, բարեկամ, փսսափսսանդ քաշի, գնա, եստիղ բան չունես, — այնպես որ, չկեմ մի ուրիշ գնդքում այսպիսի բան լիներ, ուղղակի նամուս չեր տա Ջալու — Դե, ինչ անելիք է պետք, ինչ եր անում գնդը (տեսնում եք, ջանիկս, ինչեր է հարցնում) Հենց ուզում եմ բերան բաց անեմ, վորպեսզի պատասխանը կանգնած չմնամ, սմենևին լսել էլ չուզից — չէ, տասմ է, վող չունեմ, քո չեն, տասմ է, ուրախությամբ Սկսեցի խըմբելել, աղաչել տասմ եմ, չէ վոր քիչ եմ ուզում, կտամ, ժամանակին կտամ, ժամանակից էլ առաջ կտամ, տակաս էլ ինչքան ուզում է քող վերցնի, և քո աստված է վկա կտամ Ձես, ջանիկս, այդ բոպեին ձեզ հիշեցի, ձեր բոլոր դժբախտությունները ու հարիքները հիշեցի, ձեր հիսուն կոպեկանոցը հիշեցի, — չե տասմ է, տակոսներն ինչ, ոչ, քե վոր գրամական տաք, քե չե կես վող չունեմ, տասված է վկա չունեմ, կես, տասմ է ուրախությամբ,— դեռ կերզում-կրակին էլ ընկավ ավազակը

Դե, այստեղ ավրվեն, բալիկս, չեմ էլ հիշում քե ինչպես դուրս կինա, ինչպես անցա Վերտերգակայանը, ինչպես հասա Վոսկրեսենսկի կամուրջը, հոգնեցի, աստիճ մրսեցի, քրջվեցի և միայն ժամը տասին հասա պաշտոնատեղս Ուզում եմ շորերս մաքրեմ ցնխից, բայց Մենգիրյով ծառան ասաց, քե չի կարելի, խոզանակը կփչացնես, իսկ խոզանակը, պարոն կապրոնին կես Ա՛յ քե ինչպիսի մարդիկ են, ջանիկս, այնպես վոր կես այդ պարոններին մոտ վոռները սրբելու փայտից էլ վատ եմ Ձեվ կինչ և ինձ ապտնում, Վարինկա — Փոդը չե, վոր ապտնում է ինձ, այլ այս բոլոր ատրյա հուզումները, այդ բոլոր փսփսուկները,

ժպիտները, հանաքները նորին գերապանցությունը կարող է պատահական կերպով, որևէ կերպ մի բան անել ինձ համար, — ոհ, ջանիկս, — անցան իմ վոսկի ժամանակները։ Այսոր նորից կարդացի ձեր բոլոր նամակները, տխուր եմ, ջանիկս։ Մնաք բարով, բալիկս, Քրոց աստված պահպանի ձեզ։

Մ. Դեվուշկին

Հ. Գ. Վաբինկա, գարդս ուզում եմ նկարագրել ձեզ հենա հանաքով, միայն թե, չբևում է հանաք անելու շնորհք չունեմ։ Ուզում եմ ձեզ զվարճացնել։ — Ձեզ մոտ կմտնեմ, ջանիկս, անպատճառ կմտնեմ, վազը կմտնեմ։

Դեկտեմբեր 11.

Վարվառա Ալեքսեևնան Աղաշկակը իմ, ջանիկս։ Կորա չես, կորանք մենք չերկուսս էլ, չերկուսս էլ մեկտեղ, կորանք անդարձ։ Իմ վարկը, ինքնասիրությունը — բոլորը արատավորված է, բոլորը կորած։ Ձես կործանվեցիր, դուք էլ կործանվեցիք, ջանիկս, դուք էլ ինձ հետ միասին անդարձ կերպով կործանվեցիք։ Այս չես, չես տարա ձեզ դեպի կործանումը։ Ինձ հալածում են, ջանիկս, արհամարհում են, ծիծաղում են վրաս, խակ տանտիրուհիս սկսել է ուզպակի հայհոյել ինձ. այսոր քաղվում-ճղվում եր ինձ վրա, ղշդրում-ղշդրում, հողի հետ հավասարեցնում։ Իսկ չերեկոյան Ռատազյայևի մոտ ներանցից մեկն սկսել եր բարձրաձայն կարդալ իմ մի նամակի սեվագրությունը, որը չես գրել եյիր ձեզ և գրպանից ընկել եր։ Ձեր իմ աստված, ինչ ծիծաղ եյին բարձրացրել։ Մեծարում եյին մեզ, մեծարում, հրճում, հրճում գրվածքները։ Ձես մոտ ներանց մոտ և պատռեցի Ռատազյայևի դիմակը, ասացի, որ նա ուխտագրուժ և մատնիչ է։ Իսկ Ռատազյայևը պատասխանեց ինձ, թե մատնիչը չես ինքս եմ, թե չես կին գրավվելով եմ գրազվում. ասում է — դուք ծածկում եյիք մեզնից, դուք լովևլաս[1] եք. և այժմ ամենքին լովևլաս են անվանում. և չես ուրիշ անուն չունեմ։ Համում եք, հրնշտակիկդ իմ, լսում եք, այժմ ներանք ամեն բան գիտեն, ամեն բան ծանոթ են, և ձեր մասին էլ, բալիկս, գիտեն, ամեն բան, ինչ որ կա ձեզ մոտ, ամեն բան գիտեն։ Ինչ եմ ասում, ծաղրողներ էլ ներանց հետ են, ներանց հետ մեկտեղ, այսոր չես ներան խանութ եմ ուղարկում, որ կալբասից-բանից քեզի՝ առնեմ, չի գնում, որ ծ

[1] Լկտի, հանդից հնակից ընկնող։

ունեմ, ասում եւ բայց չի վոր դու պարտականն ես, ասում եմ՝ էնպէս էլ պարտականն չեմ, ասում ե. հրեն, դուք իմ աղջիկ պարոնին վրդ չի՛ք վճարում, էլ ինչու պարտականն ոխտ լինեմ ձեզ։ Չհամբերեցի, չկարողացա տանել այդ անկիրթ մուժիկի հասցրած վիրավորանքը և ասացի, էհ իմաթա, իսկ նա ինձ քեզ՝ էհիմարից եմ լսում։ Կարծեցի, քեզ հարբած անդն ասաց այդ կոպտութիւնը և ասացի, դու հարբած ես, բոլ մուժիկ. իսկ նա քեզ՝ ինչ ե, դուք քավատա սրիք. դուք ինքնները խմելու բան ունեք վոր. մի ինչ-վոր աղջիկանից նեք կոպեկները մուրում ի սեր Քրիստոսի ու դեռ ավելացրնց էլ. էհ, և դուք պարոն նեք մքամա։ Ահա, Յանիկս, ահա քեզ բանն ուր և հասել չնաց, Վարբինկա, ապրելու. կասես յերեխա լինելի, պատպոտ չունեցող վորնեն մի քափտառականից էլ վատ եմ դառել։ Մանր են ազեռնները, կործանվեցի չես, ուղղակի կործանվեցի, անդարձ կործանվեցի։

Ի. Դ.

Դասատու 13.

Ամենասիրելի Մակար Ալեքսանիչ։ Շարունակ դժբախտութիւնները ու դժբախտութիւնները, չես ինքդ էլ արդեն չդիտեմ, ինչ անեմ։ Ինչ սիրտ անեք դուք այժմ, իսկ ինձ վրա հույս մի ունենաք. — այսպէս հարթուկով այրեցի ձախ ձեռքս. ձեռքիցս ընկավ, հնեմ չարդեց, հնեմ այրեց։ Աչխատել վոչ մի կերպ չեմ կարող, իսկ Ձեզ դրան արդեն յերբորդ որն ե՝ հիվանդ եմ։ Զամփազանց անհանդիստ եմ։ Ուզում եմ ձեզ յերեսուն կոպեկ ուրնաքի, դա համապատ քեզ մեր վերջին ունեցածն ե, իսկ, ասածած գիտեմ, այնպես ուզում եմ ուղեղ ձեզ այժմ, վոր այդքան կարիքի մեջ ենք։ Լալու չափ խղճում եմ։ Մնաք բարով, իմ բարեկամ։ Շատ կմխիթարեք ինձ, վոր այսպէս դաք մեզ մոռ։

Վ. Դ.

Դասատու 14.

Մակար Ալեքսանիչ, այդ ինչ ե պատահել ձեզ։ Ճերմակ ասելածուց չեք վախենում։ Դուք ուղղակի կխելագարեցնեք ինձ։ Ամոթ չի՛ք քաշում։ Դուք կործանում եք ձեզ։ Մեկ մտածեցեք, քեզ ինչ անուն ունեք։ Դուք ազնիվ մարդ եք, վեհանձն, ինքնասեր, ինչ կասեն, վոր իմանան, քեզ ինչպես եք պահում ձեզ։ Ուղղակի պետք և ձեռնեք ամոթից։ Քի՛չ եք խղճում ձեր ճերմակ մազերը։ Չեք վախենում ասածուց։ Ճերմոլան ասաց, քեզ այժմ արդեն

այլևս չի ոգնի ձեզ, կես ինքս էլ ձեզ փող չեմ տա։ Ա՛ռ քո ուր հասցրիք ինձ, Մակար Ալեքսանիչ։ Ծերնի կարծում եք, թե ինձ համար մինուրկն է, վոր դուք այդպես վատ եք պահում ձեզ. դուք դեռ չդիտեք էլ, թե ձեր պատճառով ինչ թուք ու մուր եմ կրում կես։ Մեր առնդունքով վեր ու վար անել չեմ կարողանում. ամենքն ինձ են նայում, մատով են ցույց տալիս և այնպիսի սարսափելի բաներ ասում վրս.— ուզղակի ասում են, թե կես կապվել եմ հարբեցողի հետ։ Լավ է, չի՞, այսպիսի բաներ լսելը։ Ձեզ վոր տուն են քնրում, բոլոր կենտրնեքն արհամարհանքով են ձեզ մատով ցույց տալիս. ահա ասում են, բնբրին այն աստիճանավորին։ Իսկ կես ամոթից մնում եմ ձեր պատճառով։ Ծերտվում եմ ձեզ, վոր կառեպտրխվում այստեղից վորևե տեղ-տարին, լվացարար կմտնեմ ու այստեղ չեմ ել։ Ինչ ձեզ ըրել եմ, վոր մահնեք ինձ մոտ, իսկ դուք չեկաք։ Ուրնեն, Մակար Ալեքսանիչ, ձեզ համար վոչ մի նշանակություն չունեն իմ արցունքներն ու խնդրանքները։ Ճիվ այդ վիրտնից. նրնք փող ճարելու համար սանդծողն, ղզուշացեք։ Ձի վոր կկորչնեք, անմնդ տեղը կկորչնեք։ Ճիվ ինչպիսի ամոթ, ինչպիսի խայտառակություն։ Տանտրուհին կրնկ ձեզ նեղս չի քաղել. նախատանքակոծն եք քնել, կես ամեն բան դիտեմ։ Վոր իմանայիք, թե վորքան ծանր ինձ համար, կերը իմացած այս բոլորը։ Ճիկնեք մնդ մոտ, մանանկն ուրախ կանցկացնենք մնդ մոտ. միասին կկարդանք, կհիշենք հին-հին բաները։ Ծնդրան կպատմի իր ուսնատնական-ությունների։ Թե ինձ սիրում եք, մի կործանեք ձեզ, ինձ ել մի կործանեք։ Ձի վոր մենակ ձեզ համար եմ ապրում կես, ձեր պատճառով ել ծնում եմ ձեզ մոտ։ Հիմա ձեզ տեսնելիս վհատանձն մարդ կնդնեք, ալինդ կեղնեք դժբախտությունների մասին։ Հիշնեցեք, վոր աղքատությունն արատ չեն։ Հուսահատվելու ել բնչ կա. այս բոլորը ժամանակավոր բան են, կանցնի, կգնան։ Առավոտ կտա ամեն ինչ կուզղվի, միայն թե դուք հիմա ալինդ կացնեք։ Ուղարկում եմ ձեզ քսան կոպեկ. Քաժրաքու առեք ձեզ համար կամ ինչ վոր ուզում եք, միայն, ի սեր աստծու, վատ բաների վրա չծախսեք։ Ճիկնեք մնդ մոտ, անպատճառ կնկեք։ Դուցե առաջվա պես ամաչեք, բայց մի՛ ամաչեք, գա սուտ ամաչկոտություն է։ Միայն թե անկեղծ կերպով դղջացած լինեք։ Հուսանորդ դրեք աստծու վրա։ Նա կտա, ամեն բան լավ կգնա։

Վ. Դ.

Նամակ 19.

Վարվառա Ալեքսանդրա, Ջանիկա

Ամաչում եմ, սայթաքումիդ իմ, Վարվառա Ալեքսանդրա, բայց ոչինչ ամբիծանալ եմ կիզել Ասանք՝ առանձին մի բնչ կա այստեղ, Ջանիկա։ Ինչու՞ սիրտս չբախեցնեմ։ Ես իմ կոշկատակների մասին չեմ ել մտածում, վորովհետև կոշկատակը հիմար բան է և միշտ ել կլինա հատարակ, զվվիլի, կնգտատ կոշկատակ։ Ուրիշներն ել հիմար բան են։ Նայե իսկ հոնանկան իմաստուններն ել առանց կոշիկների ելին մանր պալիս, ուրեմն ինչու՞ պետք է ինձ պես մարդիկ այդպիսի մի անտրամաբ առարկա դուրգուրեն։ Ուրեմն ինչու՞ պետք է անդադրեն, ինչու՞ պետք է արհամարհեն ինձ այդպիսի դեպքում։ Ի՞նչ, Ջանիկա, Ջանիկա, դուք ել բան եք գտել ղրելու իսկ ծեծրտյին առացքը, վոր նա դատարկապորտ, անղնջում, հավատար և այն ել հիմար, անպատասխան հիմար կինին եւ ինչ վնաբանում է իմ հնդամակ մարդերին, այս բանում ել սխալվում եք, բայիկա, վորովհետև չես ամենևին ել այնքան ծեր չեմ, ինչքան դուք եք կարծում։ Ծեմելյանը ձեզ բարև է անում։ Գրում եք, թե գարտոմիցիք և լաց եղիք, լինաւմ, իսկ չես ձեզ գրում եմ, վոր չես ել եղել գարտոմել և լաց եղել լինում՝ վնջին, ցանկանում եմ, ձեզ ամեն տեսակ առողջություն և բարդություն, իսկ ինչ վնբաբնում է ինձ, չես ել առողջ եմ և բարդություն մեջ է ծնում եմ, հրնշտանիկիդ իմ, ձեր բարեկամ՝

Մակար Դևուշկին

Նամակ 21.

Վաղարշած սիրուհի և սիրելի բարեկամ Վարվառա Ալեքսանդրա

Զղում եմ, վոր մեղավոր եմ, զղում եմ վոր մեղանչել եմ ձեր առջև և, ինձ վոր հարցնեք, վոչ մի ոգուտս ել չկա, Ջանիկա, վոր չես այս բոլորը զղում եմ, ինչ ել վոր առնես լինելք։ Ես առաջ ել զղում եղել իմ արարքը, բայց ահա ընկճվել եմ հոգով, ընկճվել եմ մեղավորությունս գիտակցելուն։ Ջանիկա, չես չար չեմ և վոչ ել անդութ, իսկ ձեր սրտինը հաշտելու համար, ապաշխարել իմ, պետք է լինել վոչ ավելի, վոչ պակաս, քան արդյունարերու վարդ. իսկ իմ սիրտը գտանդ սիրտ է, և չես, ինչպես ձեզ ել է հայտնի, համառում չունեմ արդյունարերության, հետևաբար, հրնշտանիկիդ իմ, չես բոլորովին մեղավոր չեմ իմ արարքի համար, նայենայես, ինչպես և վոչ սիրտս, վոչ ել մարքերս մեղավոր են. այլ այնպես, չես չգիտեմ

ել, քե ինչն է մեղավոր։ Մի ինչ-որ մութ բան է, Ջանիկա։ Ինձ ուղարկել եք յերեսուն կոպեկ արծաթի, հետո էլ քսան կոպեկ. սիրտս նվաց, որ նայեցի ձեր որորը տեղովը ինձ ուղարկած փողերին։ Ինքներդ այրել եք ձեր ձեռիկը, չուտով սոված պիտի ձնաք, իսկ գրում եք, որ յես քաջերաքու առնեմ։ Դե, ինչ անեի յես այսպիսի դեպքում։ Սկսեցի առանց խղճահարության, ամաչակի նման, կորոշտել ձեզ, որորիկիդ։ Ահա այստեղ եր, որ յես ընկճվեցի հոգով, Ջանիկա, այսինքն սկզբում, ակամա զգալով, որ վոչ մի բանի պետք չեմ և ինքս գուցե մի քիչ լավ եմ իմ կոչնատակից, անվայել բան համարեցի ինձ որևէ նշանակության տալ, այլ ընդհակառակը, ինքս ինձ սկսեցի անվայել և մի վորոշ աստիճանի էլ անվայելուչ բան համարել։ Ուրեմն, քանի որ կորցրի հարգանքը դեպի ինձ, քանի որ սկսեցի ուրանալ իմ բարի հատկություններս և արժանապատվությունը, այդտեղից էլ սկսվեց անկումը, անխուսափելի անկումը։ Այդ արդեն ի վերուստ է այդպես վիճակված, և յես այստեղ մեղք չունեմ։ Սկզբում դուրս յեկա, որ մի քիչ զբոսնեմ։ Այստեղ արդեն ամեն բան յեկավ սակասը լրացնելու։ Ձերկինքը լաց եր լինում, յեղանակը ցուրտ, անձրև. Ցնծալյան էլ մյուս կողմից պատահեց։ Վարինկա, նա արդեն ամեն բան, ինչ ուներ-չուներ, գրավ և դրել. ամեն բան գնացել և իր տեղը, և նրան որը հանդիպեցի, արդեն յերկու որ եր՝ բերանը մի կաթիլ անգամ չեր առել, այնպես որ ուզում եր գրավ դնել այնպիսի մի բան, որը վոչ մի կերպ էլ չի կարելի գրավ դնել, որովհետև այդպիսի գրավները չեն էլ լինում։ Դե, ինչ անեմ, Վարինկա, ոիջնցի, ամեն շուտ մարդկությանը խղճահարվելով, քան թե սովորական ցանկությամբ։ Այսպես ուրեմն ահա քե հանցանքն ինչպես պատահեց։ Ու որ գիտենաք, ինչպես նյութը մենք լաց լինում միասին։ Ձեզ հիշում նյութը։ Նա շատ բարի, խիստ բարի մարդ է և շատ էլ զգայուն։ Ես ինքս, Ջանիկա, այս բոլորը զգում եմ, նրա համար էլ ինձ մինչ պատահում են այսպիսի բաներ, որովհետև յես շատ եմ զգում այս բոլորը։ Ես գիտեմ, քե ինչով եմ յես, ապաշխարող իմ, պարտաճան ձեզ։ Ճանաչելով ձեզ, յես սկսեցի, նախ՝ ամենից լավ ճանաչել ինքս ինձ և ձեզ էլ սկսեցի սիրել. իսկ ձեզնից առաջ, հրեշտակիկդ իմ, յես մենակ եյի և կասես քնած եյի և վոչ քե ապրում եյի աշխարհիս յերեսին։ Ուրանք, իմ չարագործները, ասում եյին, քե մինչև անգամ իմ վերադարձն էլ անվայելուչ է և զզվում եյին ինձնից, ոչ, յես էլ սկսեցի զզվել ինձնից.

ասում եմին, թե դու քաջամիտ ես, դու էլ իսկապես կարծում էիր, թե քաջամիտ եմ. բայց հենց վոր դուք հայտնվեցիք, իսկույն լուսավորեցիք իմ ամբողջ մութ կյանքը, այնպես վոր իմ սիրտն էլ, հոգին էլ լուսավորվեցին, և դու հոգևկան հանգստությունն ձեռք բերի, և իմացա, վոր դու էլ վատ չեմ ուրիշներից, վոր չնայելով վոշնչով չեմ փայլում, կոկված-հղկած չեմ, խոսելու ազնիվ դեզանակ չունեմ, բայց և այնպես դու մարդ եմ, սրտով ու մաքներով մարդ։ Ուկ այժմ զգալով, վոր հալածված եմ բախտից, վոր նրանից նվաստացած լինելով անձնասուր եմ դնդել իմ անփական արժանապատվության ուրացմանը, դու ընկճված լինելով իմ դժբախտությունների ծանրության տակ, ընկել եմ հոգուս ձեզ մոտավինան դուք ամեն բան գիտեք, ջանիկս, ուստի աղաչում եմ ձեզ, մյուս չհետաքրքրվեք այս մասին, վանդի սիրտս կսոր-կսոր և լինում և դա էլ ավելի եմ դառն ու ծանր զգացմունքով։

Ողջունում եմ ձեզ, ջանիկս, հարգանքիս հավաստիքը և ասում եմ ձեր հավատարիմ՝

Մակար Դեվուեկին

Սեպտեմբեր 3.

Անցյալ անգամ նամակս չվերջացրի, Մակար Ալեքսեևիչ, վորովհետև սիրտս չունեի գրելու ծանրանում բոլոնները են լինում, վոր ուզում եմ մենակ ամայ, մենակ տխրել, մենակ քաշել իմ գարդնելը, առանց վոչ վոքի մասնակից անելու, և այսպիսի բոլոնները ավելի ու ավելի հաճախ են պատահում ինձ, վոր անբացատրելի մի բան ես, վորը գրավում է ինձ այնքան անհաղթ, այնքան ուժգին, վոր դես մինքանի ժամ շարունակ անդգա եմ ամում գնում իմ ամբողջ ըղջապատը և մոռանում եմ ամեն ինչ, ամբողջ անդկան։ Ցնվ չկա այժմյան կյանքիս մեջ հանելի մի ծանր կամ տխուր մի տպավորություն, վորը չհիշեցնի ինձ վորևե նման մի բան անցյալի մեջ և ամենից հաճախ իմ մանկությունը, իմ վոսկի մանկությունը։ Բայց այսպիսի բոլոններից հետո սիրտս մի քոր ծակծկվում է։ Ցնվ մի տնսակ քնուլանում եմ, ցնորքներս ուժասպառ են անում ինձ, իսկ առողջությունս առանց այն էլ ավելի ու ավելի վատանում է։

Բայց այսոր քարմ, փայլուն, պայծառ առավոտ է, վորպիսին քիչ է լինում այստեղ աշնանը, և դես ուրախությամբ ընդառաջեցի։ Այսպես, ուրեմն, արդեն աշուն է մեզ մոտ։ Ինչպես սիրում եմ

չեմ աշունը գյուղում։ Դեռևս չորեքշաբթի էր, բայց այդ ժամանակ էլ արդեն շատ քամի էր զգում։ Աշնանային չորեքշաբթին ավելի էր սիրում, քան ես առավոտը։ Հիշում եմ, մեր տնից մի քանի քայլ հեռու, լճակն առավ, լիճ կար։ Այս լիճը կարծես այժմ էլ աչքիս առջևն է,— այս լիճն այնպես լայն, պարզ, մաքուր եր, ինչպես հախճապակին։ Ներքևում, կնճիթ չորեքշաբթի նման, լիճն էլ հանդարտ եր. ափին քամած ծառերը չեն շշնջում, ջուրն անշարժ է, կարծես հայելի լինի։ Ողը թարմ է, ցուրտ ծուխն ընկնում է խոտի վրա, ափին չորեքշաբթիներում ճրագներ են վառվում, նախիրը գալիս է,— ահա այդ ժամանակ դուրս եմ գալիս տնից, որ նայեմ իմ լճին ու նայելով չեմ կշտանում։ Ջրի մոտ ձկնորսները շատ են վառել և խարույկի լույսը հետզհետե տարածվել է ջրի վրա։ Ծերկինքն այնքան կապույտ է, ծայրերը չորեքշաբթի կարմիր հրավառ շերտերով, և այդ շերտերը հետզհետե դժգունում են, դժգունում, դուրս է գալիս լուսինը. ոչն այնքան գրնդուն է, որ թևկուզ վախեցած մի ծիտ ծառի մի ճյուղից ցյուսը թռչի, գամիշը խշխշա թևերև հովից կամ ձուկը պոչով տա ջրին,— ամեն ինչ լսվում է։ Գալուցյա ջրի երեսը ծածկվում է նուրբ, թափանցիկ գոլորշու սպիտակ շղարշով։ Հետոն մթնում է. ամեն ինչ մի տեսակ սուզվում է մառախուղի մեջ, ինչ ծառերը ամեն ինչ՝— նավակը, ափը, կղզինները երևում են այնքան վորոշակի, որ կարծես պոնակով տաշած, հղկած գրված են տղից. ափի մոտ ընկած մոտացված տախտակը հազիվ նկատելի կնճռով տրորվում է, ծառի ճյուղը դնդնած տերևներով լսեմվել է գամիշի մեջ. ուշացած ճայը ցատկում է ջրի երեսը, մերթ սուզվում տառը ջրի մեջ, մերթ նորից ցատկում է կորչում մառախուղի մեջ.— չես նայում էլ, ակամայ դնում— լավ եր, հրաշալի՛ Ինչ չես զնում մտնում էլ, չորեքշաբթի...

Ծես այնքան էլ սիրում աշունը, ուշ աշունը, երբ արդեն հավաքում են հացը, վերջացնում բոլոր աշխատանքները. երբ խրճիթներում սկսվում են կոչունքները, երբ արդեն ամենքն սպասում են ձմռան։ Այն ժամանակ ամեն ինչ մռայլվում է, գոլ ամպերը ծածկում են երկինքը, դնդին տերևները վիվում, շշվիններ են կազմում մերկացած անտառի կողքերին, իսկ անտառը կապտում, անին և տալիս, մանավանդ երեկոյան, երբ իջնում է խոնավ մառախուղը և ծառերը հազիվ երևում են մառախուղի միջից, ինչպես հսկաներ, ինչպես ոչխարհակ, սարսափելի ուրվականներ։ Ծերքանն ուշանում ես գրասենքի լույսն ժամանակ, հետ

նա Աստված ժողովրդից, գնում էր մենակ, շտապում, — անալի կես Դադում էր տերևի պես, մտածում էր՝ վորտեղ վոր է, սարսափելի մի բան պլուխը կհանի այս վիշակից. մեկ էլ տեսար քամին պտտում անտառում. վղղում է, շվայտում, փոնում վորբաձին, տերևները ահագին քանակությամբ պոկում կամխեցած ճյուղերից, պատյա-պատյա տալիս ոդի մեջ և նրանց հետևից կես-կես, լայն, ադմկալի կերամով, պիլ ծլլթոցներով սուրում են թռչունները, այնպես վոր կերկինքը անանում է, և ամեն ինչ ծածկվում մթամգույն Ջարդանդում էր և այդ միջոցին կարծես լսում էր ինչ-վոր մի ձայն, կարծես մենք շշնջում է. — ավաղ, փախիր, մանուկ, մի ուշանա. այստեղ տանկալի կլինի խավուղն, փախիր, մանուկ — սկզբում ան է ընկնում և վազում էր, վազում այնպես, վոր շունչդ կտրվում էր Հևալով տուն էր հասնում. տանը կննդանատիպուն, ուրախությունն է տիրում. բոլոր կերևնաները պարծի կես դնում. սեսնա կամ խաշխաշ ըաժանում, վոր կհետևնեցը հանենք. Թաց փայտերը ճրթճրթում են վառարանի մեջ. մայրիկս ուրախ հետևում է մեր ուրախ աշխատանքին. պատավ պարակը, Ուչյանան, պատմում է հին ժամանակներից կամ սարսափելի հեքիաթներ կախարդների և մոնեկների մասին. Ծերեխաները սիրով կպչում նրա էրսը, իսկ ամենքի դեմքին ժպիտ և խղաղություն Մեկ էլ հանկարծ լսում ենք ամենքս... սաս՝ ադմակ, կարծես մենք քրխկիքրխկացնում ես — Դատարկ բան. այդ պատավ Ջրոլյուշայի ջահրան է պրպտում. ծիծաղը բռնում է ամենքիս Իսկ հետո գլուխը չենք քնում վախից. սարսափելի կերազներ ենք անանում Մերկանում պարզնում ենք, չենք համարձակվում շարժվել և մինչև լուսա պրպտում ենք վիրմակի տակ Առավոտյան վեր ենք կենում քարից, ինչպես ծաղիկ Նայում ենք պատուհանից դուրս. սառնամանիքը քանել և ամրողջ գաշտը, բարակ աշնանային կերամը կախվել և մերկացած ճյուղերից. Քրքիջ սես բարակ սառույցով ծածկվել և լիճը. ափսակ գլոլըշի և բարձրանում լճից. ծլլում են ուրախ թռչունները Արևը լուսավորում է շուրջը ամեն ինչ պայծառ շողերով և շողերը ջարդում են սպիտակ սես բարակ սառույցը Ամեն ինչ լուսավոր, շողշողուն, ուրախ տեսք ունեն Վառարանի մեջ նորից ճրթճրթում է կրակը. ամենքս նստում ենք սամովարի մոտ, իսկ պատուհաններից ներս և նայում գլուխը քրքջած ու մրսած մեր Պոլկան դուռը և պոչը շարժում Կարևև մի ժամ հայտուտ ձին լծած անցնում է պատուհանների առջևով՝ անտառից վայտ բերելու Ամենքս այնպես

գոհ եմ, այնպես ուրախ... Ա՛խ, ինչպիսի վսակի մանկություն ունեցի ես...

Ահա հիշողություններիս անձնատուր լինելով, հիմա ես լաց չեզա չերևակայի պես։ Այնքան կենդանի, այնքան կենդանի կերպով հիշեցի ամեն ինչ, այնքան պայծառ կերպով առջևս կանգնեց բոլոր անցյալը, իսկ ներկան այնքան մուրճն է, այնքան մռայլ... Ինչով պիտի վերջանա այս, ինչով պիտի վերջանա այս բոլորը։ Գիտեք, ես մի տեսակ հանգստություն ունեմ, մի տեսակ հավատացած եմ, որ այս աշխատանքը կմնանեմ։ Ես շատ, շատ հիվանդ եմ։ Ես հաճախ եմ մտածում, որ կմեռնեմ, բայց չեմ ուզի այստեղի հողում թաղվել։ Գուցե նորից առողջանամ, ինչպես և այն ժամանակ, աշխատեմ, իսկ ես դեռ չեմ ապաքինվել։ Ահա հենց հիմա էլ շատ վատ եմ զգում ինձ։ Ծերտրան այսօր ամբողջ որով գնաց ու-որ, և ես նստած եմ մենակ։ Իսկ ես միքանի ժամանակից ի վեր վախենում եմ մենակ մնալ։ ինձ մի՛շտ թվում է, թե սենյակում ինձ հետ մի ուրիշն էլ կա, թե մեկը խոսում է ինձ հետ, մանավանդ, երբ վորևե բանի մասին մտածմունքի մեջ եմ ընկնում և հանկարծ սթափվում մտածմունքից, այնպես վոր առկում է գալիս վրաս։ Ահա թե ինչու ես այսպիսի մեծ նամակ գրեցի ձեզ. երբ վոր գրում եմ, առկումս անցնում է։ Մնաք բարով, նամակս վերջացնում եմ, վորովհետև հնար չունեմ, հնար ժամանակ։ Առաջածս վոդերից հագուստիս և գլխարկիս համար մոտս մնացել է միայն մի ռուբլի արծաթ։ Դուք տանտիրուհուն տվել եք երկու ռուբլի արծաթ, այդ շատ լավ է. այժմ նա միառժամանակ կլռի։

Ձեր հագուստը մի կերպ կարգի գցեցեք։ Մնաք բարով, ես շատ հոգնեցի. չեմ հասկանում ինչու եմ ես այսպես թուլանում, ամենաչնչին գործողությունքն էլ հոգնեցնում են ինձ։ Գոր վոր պատահի, ինչպես պիտի աշխատեմ։ Այս է ահա, վոր ապանում է ինձ։

Վ. Գ.

Սեպտեմբեր 8.

Աղայենյակդ իմ, Վարինկա։

Այսօր, հրեշտակիկդ իմ, ես շատ ապավորություններ կրեցի։ Նախ՝ պուլես ամբողջ որը ցավում եր։ Մի կերպ թարմանալու համար գնում ես Ծոնատանկայում մեն գալու։ Ծերևկոյան քսան պոտ, խոնավ եր։ Ժամը վեցին արդեն մքնում է։ — այսպես և այժմ։ Անձրև չկար, բայց մառախուղ եր, անձրևից էլ վատ։ Ես-

ինքն յոթնասով յոթիկաթ, լայն շերտերով անց հին կենում ամպերը։ Անհամար ժողովուրդ ևր անցուդարձ անում քարափին և ինչ-սիսի ժողովուրդ. ամենքն էլ սարսափելի, սխրուքիյուն ապրող դեմքերով — հարբած մուժիկներ, քիսաս չուխոնկա կանայք սա-պոգներով և դղզղված մազերով, արտուղչիկներ, կառապաններ, մեր չինովնիկներից վոմանք՝ վորևե կարիքի համար, փողոցային յերեխաներ, փոկանագործի վորևե աշակերտ շերտավոր խալաթով, հարբած, կմախքացած, յուղի մեջ թաթախած դեմքով, կոպիկը ձևաքին, ծառայուքիյունը լրացրած գինվոր մի սաժեն բարձրու-քիյամբ. — ահա քե ինչպիսի հասարակուքիյուն ևր։ Ծերևի այն-պիսի ժամ ևր, վոր ուրիշ տեսակ հասարակուքիյուն չևր ել կա-րող լինել նավագնաց ջրանցք — Ծոնտանկա։ Այնքան անհաս-նում նավակներ են, վոր չես հասկանում, վիրտնղ կարող եյին այդ բոլորը տեղավորվել։ Համուրջների վրա նստած են քաց խոտրեղեն և վաճած խնձորներ ծախող կանայք, ամենքն էլ այն-քան կեղտոտ ու քրջված։ Տխուր տպավորուքիյուն և թողնում Ծոնտանկայում գրանելը։ Վոտներիդ տակ քաց գրանիտ, այս ու այն կողմը քարձր, ան, մրոտ տներ, վոտներիդ տակ մառախուղ, գլխիդ վերևը նույնպես մառախուղ։ Այնքան տխուր, այնքան խա-վար ևր յերևոյթն այստեղ։

Գորոխովայա վոր վերադարձա, արդեն մթնել ևր բոլորովին, և սկսել եյին գազը վառել։ Վաղուց և, վոր չեյի յեղել Գորոխովայում, չևր հաջողվում։ Ամեն կիրակի փողոց և ինչպիսի կրպակներ, հարուստ խանութներ, բոլորը հուրհրատում են, վառվում. կոտրեղեն, ծա-ղիկներ ապակիների հետևը, գանազան գլխարկներ ժապավենով-րուվ գարծում են, քե այդ բոլորը դարսված են հենց այնպես, գնող-կուքիյան համար. մեծ, չե՞ վոր կան մարդիկ, վորոնք առնում են այս բոլորը և նվիրում ընենց կանանց։ — Հարուստ փողոց և, Գեղեմա-նացի բուլոչնիկներ խիստ շատ են ապրում Գորոխովայում. պետք և վոր նույնպես խիստ ունևոր ժողովուրդ լինեն։ Վորքան հատևե-ներ են բոզ ու բոզ անցնում, ամբահատակը վռնց և գիմանում այս բոլորի տակ։ Գազերեն այնքան շքեղ են, ապակիները վռնց վոր հայելի. նեղսը քաժիշ ու մետաքս. լուքեյները ոզնվականներով ուսապրներով, սուրը կախած։ Ճիշ նայում եյի բոլոր հատևերի ներսը. բոլորի մեջ եյ տիկիններ են նստած, այնպես պճնված. գուցե և իշխանուհիներ և կոմսուհիներ են։ Անշուշտ այն ժամն ևր, վոր ամենքն էլ պարահանգիստներ ու ժողովներ եյին շտապում։ Հետա-քրքրական և մտիկից տեսնել իշխանուհի և առհասարակ ազնվա-

գարմ տիկին. պետք է որ շատ լավ լինի. կես վոչ մի ժամանակ չեմ տեսել. տեսել եմ աչ, այսպես, ինչպես հիմա, կոռնիի ներսը նայելուն. Այդտեղ կես հիշեցի ձեզ — Ախ, ազատիչյանչի իմ, բայց այժմ որ հիշում եմ ձեր մասին, ամբողջ սիրտս մղկտում եւ ինչու ուզը, Վարինկա, այդքան դժբախտ եք. Ընչեցանկիկդ իմ, ախր ինչով ուզը վատ եք ընտանց բոլորից. Ուզը բարի կեք, պնդացին, դիտուն, ինչու ուրեմն ձեզ այդպիսի չար բախտ է վիճակվել. Ինչու միշտ այնպես է պատահում, որ լավ մարդը միում է կեղտի վրա ձգված, իսկ մի ուրիշին բախտն ինքն է գնում-կպչում. Դիտեմ, դիտեմ, ջանիկա, որ այսպես մտածելը լավ չե, որ սա ապատամտությունն է. բայց անկեղծ կերպով որ խոսանք, ճշմարիտ խոսքիցը որ ասենք, ինչու մեկին դնենա մեր արգանդում ճակատագիրը բախտավորությունն է տալիս, իսկ մի ուրիշը լույս աշխարհ է գալիս չար աստղի տակ. Այդ ինչպես է լինում, որ բախտավորությունը հաճախ Իվանուշկա դուրաչկին է վիճակվում և բախտն ասում է նրան, — դու, Իվանուշկա դուրաչկի, ձեռքդ կոխիր ապակրիչ տոպրակիները, հանիր, կեր, խմիր, քեֆ արա, իսկ դու, այս-ինչ ու այն-ինչդ, մնայն շրջիանքներդ լպստիր, վորովհետև ուրիշ բանի պետք չես. Մեղք է, ջանիկա, մեղք է այսպես մտածելը, բայց ինչ արած, մարդ ակամա հոդուն մեղք է անում այսպիսի բաներ վոր տեսնում եւ Ինչ կլիներ, վոր դուք էլ, բարիկա, պարծանիկս, աներնդիք այնպիսի կառնիով Ձեր բարեհամ հայացքները կվերասային դեմքերս, և վոչ մի մեղ ամոթ մարդկից. Ամեն կղպակիք դուք վոչ մի քաշվանք հնազանդ հոգուստով, ալլ մեռոտքան և վոսկու մեջ ոչնչացած. Լղարկին, չորիկ-մորիկ չեիք լիներ, ինչպես հիմա, ալլ չուքարատնացի նման քարշ, կարմիր, փապկիկ. Իսկ դես այն ժամանակ կերջանկիկ կլինեիք հենց միայն նրանով, վոր վոտքերից աչքս կգցեիք ձեր պարծում լուսավորված պատուհաններին, վորտեղ ձեր գեղի ստվերը տեսնեիք. Մնում այն միայը, վոր դուք կերջանկիկ եք և ուրախ, իմ լավ ծիտիկ, ինձ էլ կուրախացնեք. Իսկ հիմա ինչ եւ բավականա չե, վոր չար մարդիկ ձեզ կործանել են, վորնա անպետանին, անատակը մեկն էլ վիրավորում է ձեզ. Ես ինչ է, գրագիր կոկիկ նատած է նրա վրա, վոսկի լորնետն մյուսից է նայում ձեզ վրա այդ անամոթը, ուրեմն նա ամեն բան կարող է, ուրեմն նրա անվայելուչ խոսքերը պետք է լսել զիջողաբար. Այդպես հա. Իսկ ինչու չի այդ այդպես. Վորովհետև դուք վորը եք, վորովհետև դուք անպաշտպան եք, վորովհետև դուք չունեք մի ուժեղ բարեկամ, վորը ձեզ

վայելուչ հնարավոր տարբ Ցնվ ինչ մարդ և դա, ինչ մարդիկ են պրոնեք, որոնց համար վարքին վիրավորելը վոչինչ բան եւ Պրոնեք վոչնչությունների են և վոչ ես մարդիկ, ուղղակի վոչնչությունների. պրոնեք միայն մարդիկ են համարվում, այնինչ իսկապես մարդիկ չեն, միչ կան այդ բանում համոզված եմ Ահա ես ինչպիսի մարդիկ են պրոնեք Իսկ իմ կարծիքով, բայիկս, այն շարժանշչիկը, վորին այսոր հանդիպեցի կես Գորոխովայում, ամենի շատ հարգանք և ներշնչում գնալի ինքը, քան պրոնեք Նա ինձ ամբողջ որը մանր և գալիս, մի կերպ կյանք գնում, ապատում, վոր մի անպետք, մանգամ գրող առանց ապրուստի համար, բայց նա իր գլխի տերն է, իր հայալ աշխատանքին և ապրում Նա վոգորմությունն խնդրել չի ուզում, այլ մարդկային հաճույքի համար և աշխատում, ինչպես լարված մեքենա, այսինքն ես ահա, կես էլ սրանով կարող եմ ձեզ հաճույք պատճառել Ճիշտ է, ազքատ է նա, ազքատ, մինչ մինչուն ազքատը, բայց ազնիվ ազքատ է. նա հոգնում է, նա մրսում է, բայց միշտ աշխատում է, ինկոզ կուրավորը, բայց և այնպես աշխատում է Ցնվ շատ կան ազնիվ մարդիկ, ջանիկս, վորոնք ինձ իրենց աշխատանքի չափի և ոգտակարությունի համեմատ քիչ են վաստակում, բայց վոչ վոքի առջև գլուխ չեն խոնարհում, վոչ վոքից հաց չեն խընդրում Ահա կես էլ ճիշտ այնպես, ինչպես այն շարժանշչիկը, այսինքն վոչ ես, վոչ ամենևին այնպես, ինչպես նա, այլ ուրիշ իմաստով, ազնիվ ազնվական տնտեսներից ճիշտ այնպես, ինչպես և նա. ուժերիս չափ աշխատում եմ, այսինքն՝ ինչքան վոր կարողանում եմ Ավելին չկա, իսկ չկա-ին պատասխան չկա

Ցնա նրա համար խոսացի այդ շարժանշչիկի մասին, ջանիկս, վոր այսոր կես կրկնակի զգացի իմ ազքատությունը կանգնեցի, վոր նայեմ շարժանշչիկին Այնպիսի մաքեր եկին մտքս գլուխս, ահա այդ մաքերը ցրելու համար եր, վոր կանգնեցի Ցնա եմ կանգնած, կատաղաններն են կանգնած, մի ինչ-վոր ազջիկ, մենք ել մի փոքրիկ ազջիկ վոտից-գլուխ ցնխոտված Շարժանշչիկը տեղավորվել եր մի ինչ-վոր տան պատշհանների տակ Նկատում եմ մի պատիկ տղա, այսպես մոտ տաս տարեկան. լավիկն եր, բայց հիվանդոտ, չորիկմորիկ, հագին մենակ շապիկ և մի ուրիշ չես իմանում ինչ, համարյա ես բոլիկ կանգնել և, ընդհանը բաց լսում և նվագը. — հայ գիտեք յերևևույթյունն. նայում և, ես ինչպես գերմանացի շարժանշչիկը պար և սկսում իր տիկնիկները. ձեռքերն ու վոտները փետացել են, պոչում և և կրծում ես ծայրը։ Նկատում եմ, վոր ձեռքին ինչ-

վոր Թուղթ կա։ Անցկացավ մի պարոն և ինչ-որ մի փոքրիկ դրամ չպրտեց շարմանչիկին. դրամն ուղղակի ընկավ այն արկղի մեջ, վորի մեջ ներկայացված և պուրպիկ-սիրիներով հետ պարող պուրպիկ Ջրանահացին։ Դրամը զրնգաց քիչ չեն, ցնցվեց իմ ժանկիկը, մի վախկոտ հայացք գցեց շուրջը և յերևի կարծեց, թե փողը յես տվի։ Վազեց ինձ մոտ, ձեռիկները դողում են, ձայնիկը դողում է, Թուղթը մեկնեց ինձ ու ասում է.— գնը։ Բայց արի — դե ինչ ասեմ, հայտնի չեն, ելի. այսինքն — բարեբարներ, յերևխաներ մայր եմ, մեռնում եմ, յերեք յերեխաս սոված են, ոգնեցեք. մեռնելուց հետո այն աշխարհում չեմ մոռանա ձեզ, իմ բարեբարներ, այն բանի համար, վոր դուք այժմ չմոռացաք իմ բալիկներին։— Դե, ինչ կա այստեղ. պարզ բան, առորյա բան, բայց ինչ ունեմ, վոր ինչ տամ։ Ու վոչինչ չտվի. Բայց ինչքան սիրտս մղկտաց։ Ջղճուկ յերեխա, ցրտից կապտած, գուշն ու սոված, և սուտ չի ասում, ասածի և վկա սուտ չի ասում, յես այդ բանը դիտեմ։ Բայց մի բան վատն այն է, վոր ինչու՞ այդ անպիտան մայրերը յերեխաներին չենն խնայում և կիսամեռկ այսպիսի ցրտին Թուղթը ձեռքներն են տալիս ու փողոց ուղարկում։ Նա գուցե քիչ հիմար կնիկ է, ընազդուքյուն չունի. բայց նրա համար գուցե քիչ աշխատող ել չկա, ուստի և նատած և ծալապատիկ, գուցե և ճիշտ վոր հիվանդ եւ Բայց Թող դիմի ուր հարկավոր և. ասենք, գուցե քիչ պարզապես խարեբա յե, սոված ու տկլոր յերեխային դիտմամբ ուղարկում է ժողովրդին խաբելու և խեղճ յերեխային ել հիվանդացնելու։ Ցնվ խեղճ յերեխան ել ինչ պիտի սովորի այդ Թղթերով։ Միայն սիրտը պետք է չարուքյամբ լցվի. մանե և գալիս նա, վազում, խնդրում։ Մարդիկ են անցնում, բայց ժամանակ չունենն։ Նրանց սրտերը քար են, խոսքերն անգութ։ Ե՞ինն գնա, կորի, սուտ ես ասում։— Ահա քիչ ինչ և լսում նա ամենքից, և յերեխայի սիրտը լցվում է չարուքյամբ և իզուր դողում է ցրտում խղճուկ, վախեցած յերեխան, քանդած ընկած Թռչնիկի նման։ Նրա ձեռքերն ու վոտները սառչում են, շունչը կտրվում։ Տնտնում ես. ընկ՝ հազում ել և. հիվանդուքյունն ել հետս չե. զզվելի ոձի պես կմտնի նրա կուրծքը, խոկ հետո մենկ ել տեսար մահը յեկավ կանգնեց գլխին վորևե մի հոտած անկյունում, առանց խնամքի, առանց ոգնուքյան — ու զրանով ել կվերջանա նրա ամբողջ կյանքը։ Ահա քիչ կյանքը ինչ տեսակ է լինում։ Ո՜վ, Վարինկա, ծանր է լսել էլ սեր Քրիստոսից. մոտիկ անցնել և, վոչինչ չտալով, ասել էաստված ոգնի։ Դեռ ինչպես

չունէի մի տեսակ ի սեր Քրիստոսի-ն (և ի սեր Քրիստոսի-քն ել գոնադարձ տեսակ են լինում, ջանիկս)։ Մի տեսակը կա, որ յերկար և, միալար, սովորական, բերան արած, ուղղակի մուրացկի է. այս տեսակին դեռ այնքան ել ծանր չեն, որ չես տալիս. գա յերկարամեայ, վաղուցվա մուրացկան է, արհեստով մուրացկան. գա սովոր է. ասում ես՝ կդիմանա և գիտես, թե ինչպես պիտի դիմանա։ Իսկ մի ուրիշ տեսակ էլ սեր Քրիստոսի՛ն ել կա, որն անսովոր է, հոպիտա, սարսափելի,— ա՛յ, ինչպես այսօր, յերբ յերեխայիդ թուղթը վերցնելու վրա եկի, հենց նուրն տեղում ցանկապատի մոտ կանգնած եր մեկը, ամենքից վոդորմելիորեն չեր խնդրում, բայց ինձ ասաց. «Աղա, տուր ինձ մի գրոշ ի սեր Քրիստոսի՛ն. այնպիսի կցկտուր, հոպիտ ձայնով ասաց, վոր չես ցնցվելը ինչ-վոր մի սարսափելի զգացումից, բայց չոմփ. չունեիր։ Իսկ հարուստ մարդին չեն սիրում, վոր աղքատները բարձրաձայն գանգատվում են իրենց թշվառ վիճակից,— իբր թե անհանգստացնում են, գահկա են տանում։ Այո՛, աղքատությունը միշտ ել գահկա տանող է.— չլինի թե նրանց սովի հառաչանքները խանգարում են քնելու

Ստատվանում եմ ձեզ, բալիկս, այս բոլորն սկսեցի նկարագրել մասամբ նրա համար, վոր սիրտս հետ բերեմ, իսկ ավելի նրա համար, վոր ձեզ ցույց տամ իմ շարադրությունների լավ վոճի օրինակը։ Վորովհետև, դուք ինքներդ ել կխոստովանեք, ջանիկս, վոր վերջերս իմ վոճը ձևավորվում եր։ Բայց այժմ ինձ այնպիսի քաղցիծ և պատկ, վոր չես իմ մտքերին մինչև հոդուս խորքն սկսել եմ կասկածել և թեև ինքս ել գիտեմ, վոր այդ կասկածությամբ չեմ հազթի, բայց և այնպես մի տեսակ կարդարացնեմ ինձ։ Ենվ խնդասես, բալիկս, հաճախ ինքս ինձ, առանց վերևն պատճառի, վոշնչացնում եմ, գրոշի արժեք չեմ տալիս ինձ և մի տաշեղից ել ցածր եմ գնում։ Իսկ յերբ համեստությամբ արտահայտվեմ, այդ դեռ նրանից է լինում, վոր աչքս վախեցած է և հետ եմ հրված, ինչպես հենց թենկուզ այն խղճուկ յերեխան, վոր վոդորմելիորեն խնդրեց ինձնից։ Այժմ չես ձեզ որինակի համար, այլաբանորեն կասեմ, ջանիկս. լսեցեք ինձ. պատահում է, վոր վաղ առավոտյան, ծառայությունն չտապիլիս, գնում եմ, թե ինչպես քաղաքը զարթնում է, վեր է կենում, ծխում, յեռում, աղմկում,— և այսպիսի տեսարանին առջև յերբեմն այնպես եմ նվաստանում, վոր կարծես թե մեկը շրմփացրեց հետաքրքիր քթիս, ու սուսուփուս շարունակում եմ ճանապարհս,

ձեռքս քսի տալիս։ Այժմ նայեցեք, ես ինչ եմ կատարվում այդ ան, մրոտ, մեծ, հաստահիմն տնտեսուհի, խորացեք այդ բանում և այն ժամանակ ինքներդ պատեցեք, արդարացրեք իմ արդյունք, որ չեմ ուշեղից եղ ցածր եղի գնում և անարժան վերաբերվում չիմ- վում։ Նկատեցեք, Վարինկա, որ չես այլաբանորեն եմ խոսում, այլ ուղղակի իմաստով։ Հիմա տեսնենք՝ ինչ եմ կատարվում այդ տնտեսուհի։ Այնտեղ որտեղ մրոտ ու կեղտոտ է, որտեղ խոնավ խորա- քնում, որը կարիքի պատճառով ընակարան եմ համարվում, որտեղ մի արհնատավոր քնից զարթնում եմ, իսկ կերազում ամ- բողջ տիշերը, որինակի համար ասենք, տնտել եր այն կոշիկները, որոնց կաշին կերակ կարել եր պատահմամբ, կարծես թե մարդ անպատճառ պետք է այդպիսի հիմար բան տեսնի կերազում։ Ասենք, նա արհնատավոր է, նա կոշկակար է, նրան ներելի չե, որ մենակ իր առարկայի մասին մտածի։ Նրա կերևակայությունը ծվում, լաց են լինում և ուրախ են։ և մենակ կոշկակար- ները չեն, որ կերբեմն այդպես են վեր կենում քնից, բայց այս դեռ եղի վնաս չունի, և այս մասին չարժեր պրել, բայց ահա թե ինչպիսի հանգամանք է դուրս գալիս, ջանիկս, հենց նույն այդ տան մեջ, մի հարկ վերև թե նեղքան, մոսկվիտի պատասներում և ամենահարուստ մի անձնավորություն պիտերը գուցե թե կերա- զում տեսավ նույն կոշիկները, այսինքն՝ ուրիշ տեսակ, ուրիշ ձևի կոշիկներ, բայց և այնպես կոշիկներ. վորովհետև իմ այստեղ հաս- կացած իմաստով, ջանիկս, մենք ամենքս դուրս ենք գալիս մի քիչ կոշկակարներ։ Ճիշ այս էլ դեռ վնաս չունի, բայց միայն վատն այն է, որ մեզ չէ այդ ամենահարուստ մարդու մոտ, մարդ չկա, որը փոխարեն ներա ականջինն, թե գրավական և այդ մասին մտածենա, մենակ քո մասին մտածենա, մենակ քեզ համար ապրենա. դու կոշկակար չես. կերևակայեիր առաջ ևն և հինգ ուսուցչ բան չի խնդրում. մարիկ արա շուրջդ, հոգացողու- թյուններին համար ավելի ազնիվ բան չես գտնում, քան քո կոշիկները։ Ահա թե ինչ կեղ ուզում ասել ձեզ այլաբանորեն, Վարինկա։ Այս գուցե թե չափազանց ազատ միտք եր, բայց այս միտքը կերբեմն լինում է, կերբեմն գալիս և այն ժա- մանակ ակամա մարդուս սրտից գուրս է պրծնում ջնջում խոսքով Ուսաին և հարկ չկար ինքս ինձ գրոշի արժեք չտալու, վախենա- լով ազմուկից ու գորգոռոցից։ Ուրեմն կեղրակսկնում ներանոյ, ջանիկս, վոր գուք գուցե թե մտածեք, թե կես գրպարտությունն եմ ասում, կամ թե մելամաղձոտությունն է կնկել վրաս, կամ թե

այս բանը չես վորևե գրքից եմ արտագրել։ Վո՛չ, չանիկս, սխալվում եք, այդպիսի բան չկա. գրպարտությունից զզվում եմ, մեղամաղձոտությունն էլ չկա՛ և վո՛չ մի գրքից էլ վո՛չինչ չեմ արտագրել — ահա թե ինչ։

Տուն չկա հոգևկան սխուր տրամադրության մեջ, նստեցի անգանի մոտ, թևքոցս տաքացրի և պատրաստվում եյի մի-յերկու բաժակ թեյ խմելու։ Մեկ էլ տեսնում եմ՝ մոտս է ինձ մոտ Գորշկովը, մեր աղքատ կենդոլը։ Դեռ առավոտը նկատեցի, վոր նա շարունակ ինչ-վոր մտա-մտա և անում կենդոլների շուրջը և ինձ էլ ուզում եր մոտենալ։ Գնաք և ասեմ, չանիկս, վոր նրանց տրտունջը իմ տպրտանքից էլ շատ ու շատ վատ եւ։ Ի՞նչ եմ ասում. կինն ունի, յերեխաներ ունի։ Այնպես վոր, չես վոր Գորշկովը լինելի, չեմ իմանում ճշմարիտ ինչ պիտի անեյի նրա տեղ։ Այսպես ուրեմն մոտս իմ Գորշկովը, գլուխ և տալիս, աչքերը, ինչպես և մի՛շտ, ճտռտմել են, վոտները դես-դեն և շարժում ու վո՛չ մի խոսք չի կարողանում ասել։ Նստեցրի աթոռի վրա, ճիշտ և, կոտրած աթոռ։, բայց, ինչ արած, ուրիշը չկար։ Թեյ առաջարկեցի։ Ներողությունն ընդունեց, յերկար ժամանակ ներողություն եր խընդրում, բայց և այնպես, վերջիվերջո, բաժակը վերցրեց։ Ուզում եր սանդ շաքարն էլ ասել, սկսեց նորից ներողություն խնդրել, բերը չես սկսեցի հավատացնել նրան, վոր շաքար պետք և վերցնել. յերկար ժամանակ վիճում եր, հրաժարվում, վերջապես իր բաժակի մեջ ջրից ամենափոքրիկ մի կտոր և սկսեց հավատացնել, թե թեյը սովորականից դուրս քաղցր եւ Ա՛հ, մինչև վեր սատիճանի նվաստացման և հասցնում մարդկանց աղքատությունը։ — Ե՞հ, ինչ կա, ինչ կհրամայեք — ասացի յես նրան։ — Ել ինչ կա, բարեկամ Մակար Ալեքսեևիչ, — ասաց. — բանս ես պես ու նապես և. ի սեր աստծու, ոգնեցեք իմ թշվառ ընտանեքին, կինս, յերեխաներս, ուտելու բան չկա, յերեսակայեցեք, թե մի հայր, այնքա՛ն յես, ինչ պիտի զգաց, վոր այս տեսնի նրան։ Ուզում եյի խոսեմ, բայց նա խոսքս կտրեց. — Յես տեսնում եմ, ամենքից վախենում եմ այստեղ, Մակար Ալեքսեևիչ, այսինքն վո՛չ թե վախենում, այլ այնպես, գիտեք, քաշվում եմ. նրանք բոլորն էլ հպարտ և քթները վեր ցցած մարդիկ են։ Յես, տեսնում և, ձեզ նեղություն չեյի տա. գիտեմ, վոր դուք էլ անախորժություններ եք ունեցել, գիտեմ, վոր դուք շատ տալ չեք էլ կարող, բայց գոնե մի քի՛չ վոգ տվեք. և նրա համար եմ, տեսնում և, համարձակվել խնդրելու ձեզ, վոր ճանաչում եմ ձեր քարի սիրտը,

դիտեմ, որ դուք ինքներդ էլ կարիքի մեջ եք լինել և հիմա լել կարիքի մեջ եք, և այդ պատճառով էլ ձեր սիրտը կարեկցությունն և զգուշություն ցնդրպահանց նրանով, որ ասաց, թե ներեցեք իմ հանդգնությունը և անքաղաքավարությունը, Մակար Ալեքսեևիչ։ — Ես պատասխանում եմ նրան, թե հոգով չափ ուրախ կլինեյի, բայց վոչինչ չունեմ, բոլորովին վոչինչ։ — «Մակար Ալեքսեևիչ, ասում և նա ինձ, լես շատ չեմ էլ խնդրում, իսկ իմ բանը եսպես ու եսպես և (այստեղ նա կարմրեց) — կինս, ասում և, յերեխաներս սոված են — գոնե մի տասը կոպեկ։ Ես, այստեղ արդեն սիրտս մղկտաց։ Չէ՛, ասացի մտքումս, ինձնից էլ անց են կացել։ Իսկ մտա ծածկել եր ընդամենը քսան կոպեկ, հույս էլ այդ քսան կոպեկի վրա լեր. ուզում եյի վազն իմ ծայրահեղ կարիքների վրա ծախսել։ — Վա՛յ, սիրելիս, ասում եմ, չեմ կարող, բանս եսպես ու եսպես եւ։ — «Ներեցեք եմ, Մակար Ալեքսեևիչ, գոնե ինչքան ուզում եք, ասում և, գոնե տասը կոպեկ։ Արևդիցս հանեցի ու տվի իմ քսան կոպեկը, ջանիկս. այսպես թե այնպես, բարի գործ եր։ Ե՛հ, աղքատություն, աղքատություն։ Ասածկության բռնվեցի նրա հետ. այդ ինչպես և, ասում եմ, որ այդպես կարիքի մեջ եք և դեռ այդպիսի կարոտության մեջ էլ արծաթ հինգ ռուբլով սեռյակ եք վարձել։ Նա ինձ բացատրեց, թե կես տարի առաջ և վարձել և փողը վճարել առաջուց լերեք ամսվա համար. բայց հետո հանգամանքներն այնպես են դասավորվել, որ խեղճը ծնացել և ձեռքերը ծոցին։ Սպասում և լեղել, թե իր գաղը մինչև այդ ժամանակ կվերջանա։ Իսկ նրա գաղն անհաճելի գաղ եւ նա, Վարլինկա, ինչ-որ մի բանի համար գաղի տակ եւ Գանգատ ունի ինչ-որ մի վաճառականի հետ, որը պետական ճուրդի մեջ խաբեբայություն և արել. խաբեբայությունը բացվել և, վաճառականին գաղի լեն տվել, իսկ նա իր ավազակային գործի մեջ խառնել և և Գորշկովին, որը նույնպես ընկել և մի տնսակ պատահմունքով ձիշտը որ ասենք, Գորշկովը մեղավոր և, որովհետև անփույթ և լեղել, շրջահայաց չի լեղել և անհերքելի կերպով աչքից բաց և թողել պետական գանձարանի շահերը։ Մի քանի տարի լե արդեն, որ գաղը շարունակվում և, շարունակ գանգատն արզելքներ են պատահում Գորշկովի դեմ։ — «Ինչ անպատվություն համար, որ բարդում են ինձ վրա, — ասում և ինձ Գորշկովը, — մեղավոր չեմ, ամենևին մեղավոր չեմ, խաբեբայության և կողոպտման համար մեղավոր չեմ։ Այս գործը նրան մի քիչ արատավոր էլ և. նրան արձակել են ծառայությունից

և քիչ չէին պահել, որ նա հիմնովին մեղավոր է, բայց մինչև իր կատարելապես արդարացումը նա մինչև այժմ չի կարողանում վանատականից ստանալ իրեն հասանելիք ինչ-որ մի խոշոր գումար, որ դատարանով պահանջում է ներքինից։ Նա նրան հավատում է եմ, բայց դատարանը նրա լոկ խոսքին չի հավատում. գործն այնպիսի գործ է, այնպես խճճված ու մճճված, որ հարյուր տարուն էլ չես կարող հետ տալ հենց որ կծիկի քիչը մինչ հետ են տալիս, վանատականը նոր ու նոր կշկուռներ է ավելացնում։ Նա ի սրտե կարեկցում եմ Գորշկովին, բայց, ցավում եմ նրա համար։ Մարդն առանց պաշտոնի չի. անհուսալիությանն պատճառով ոչ մի տեղ չի ընդունվում. ունեցած պահուրը կևրել են. գործը խճճված է, մինչդեռ ապրել հարկավոր է. քարտեր պետք էլ, բոլորովին անհարկավոր տեղը, յերեխա չի ծընվել, — այսանդ էլ նոր ծախսեր, տղան հիվանդացավ — ծախսեր, մեռավ — ծախսեր, կինը հիվանդ է. ինքը Գորշկովը տկար է, ինչ-որ հնացած հիվանդությամբ. մի խոսքով մարդը քանդվել, քարն է քանվել բոլորովին։ Սակայն, ասում է, քեն ապատում է, որ այս ուրեք նպաստավոր լուծում կստանա իր գործը և քեն այժմ արդեն ոչ մի կասկած չկա դրանում։ Ցավում, ցավում շատ եմ ցավում նրա հնամար, ջանիկս։ Նա նրան խրատեսացին կորած, աչքը վախեցած մարդ է. հովանավորության պետք ունի, դրա համար էլ չես խրատեսացի նրան։ Դե, Աստ քարով, ջանիկս, Տրխատոսը ձեզ հետ, վոդջ Աստ։ Աղաչյակդ իմ, հենց վոր հիշում եմ ձեզ, վոնց վոր ապեղանի դնես իմ հիվանդ հոգուն, և քեն տանջվում եմ ձեզ համար, բայց և այնպես ձեզ համար տանջվելն էլ քեֆ ուրիշ է և ինձ համար։

Ձեր խոհական քարեկամ

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 9.

Ջանիկս, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Գրում եմ ձեզ՝ ինքս ինձ կորցրած։ Ես ամրողջովին հուզված եմ մի սոսկալի պատահարից։ Գլուխս պտտվում է։ Զգում եմ, քեն շուրջս ամեն ինչ պտտվում է։ Ա՜խ, բալիկս, որ իմանաք, քեն այժմ ինչ պիտի պատմեմ ձեզ։ Այս բնչպես եր, որ մենք չեյինք նախազգում այդ։ Վհչ, չես չեմ հավատում, քեն նախազգացած չենք։ Այս բոլորը սիրտս գուշակում եր առա-

ջուց։ Այդ ամենը լսելի չեր նախորոք իմ սրտին։ Նույնիսկ այս որերս այդպիսի մի բան տեսել եմ չերազումս։

Ահա քե ինչ պատահեց։ — Պատմեմ ձեզ առանց վոճի, այլ այնպես, ինչպես լեզվիս կգա։ Այսոր գնացի պաշտոնիս ճեմելու, նստել, գրուժ եմ։ Պետք և գիտենաք, ջանիկս, վոր չես չերնիկ ել եմի գրուժ նույնպես։ Այսպես, ուրեմն, չերնիկ մոտենում և ինձ Տիմոֆեյի Իվանովիչը և անձամբ բարևհաճում և պատվիրել, քե ահա այս թուղթը կարևոր թուղթ և, շտապողական։ Արտագրեցեք, ասում և, Մակար Ալեքսեևիչ, վորքան կարելի չև մաքուր, շտապ և խնամքով. այսոր պետք և ստորագրվի։ — Պետք և նկատեմ ձեզ, հրեշտակիկս, վոր չերնիկ հալս հալ չեր, վոչ մի բանի չեյի ուշում նայել. այնպիսի տխրություն, քախիծ եր պատել ինձ։ Միտս սառնություն եր տիրել, հոգուս վրա խավար եր իջել։ Մաքուժս շարունակ դուք եյիք, իմ խեղճ պայծառիկս։ Այսպես, ուրեմն, չես ել սկսեցի արտագրել. արտագրեցի մաքուր, լավ, միայն քե, չգիտեմ ինչպես ասեմ, վոր ավելի ճիշտ լինեի, ինքը ստատանեմ ինձ մոլորեցրեց, քե գաղտնի ճակատագիրն եր այդպես վորոշել, կամ քե պարզապես այդպես պետք և լիներ, — մի ամբողջ տող բաց եյի թողել, ուստի և տեքը գիտեմ, քե ինչ միտք եր դուրս չեկել. ուղղակի վոչ մի միտք ել չեր դուրս չեկել։ Այդ պատճառով թուղթը չերնիկ ուշացավ և նորին գերազանցությանը միայն այսոր ստորագրելու։ Ես, բանից անտեղյակ, այսոր գնում եմ սովորական ժամին և տեղավորվում եմենչյան Իվանովիչի կողքին։ Պետք և նկատեմ ձեզ, քանիկս, վոր վերջին ժամանակս չես սկսել եմ առաջվանից կրկնակի ավելի քաշվել և ամաչել։ Վերջին ժամանակս վոչ վոքի չերեսին չեյի ել նայում։ Հենց վոր մեկի աչուքը ճրճռաց, չես տեղն ու տեղս ցամաքում եյի, վոչ մնատած եյի, վոչ կենդանի։ Ահա ճիշտ այդպես ել այսոր. սուսուփուս, առանց ձայն-ծպուտ հանելու նստած եյի ինձ համար կծկված, այնպես վոր Ծնֆիմ Ակիմովիչը (այնպիսի մի քերան-պատառած մարդ, վորի նմանը երանից առաջ ել չի չեղել աշխարհիս չերեսին) ասաց այնքան բարձր, վոր ամենքն ել լսեցին. — Մակար Ալեքսեևիչ, ասում և, այդ ինչու՞ այսոր նստած եք այդպես ու-ու-ու, — և հետո ել զեմքն այնպես ծամածռեց, վոր ամենքն ել, ովքեր կային նրա և ինձ մոտ, ծիծաղից թուլացան և, ինարկե, իմ հաշվին։ Ու սկսեցին, ու սկսեցին։ Ես ականջներս ել փակեցի, աչքերս ել փակեցի, նստած եմ ինձ համար, չեմ շարժվում։ Այդպես և արդեն իմ սովորությունը. այդ-

այնա ներանք շատով են ձեռք քաշում ինձնից։ Հանկարծ լսում եմ ազմուկ, վազվզոց, չիրք, լսում եմ — չեն խաբում արդյոք ականջ-ներս — ինձ են կանչում, ինձ են պահանջում, Դևուշկինին են կանչում։ Սիրտս զորաց կրծքիս մեջ ու ինքս էլ չգիտեմ ինչից վախեցա. մենակ այն գիտեմ, որ կյանքիս մեջ չերբեք այդպես չեմ վախեցել։ Մեխվեցի աթոռիս ու մոքսես ես վոչինչ չգիտեմ, մոքսես ես չեմ։ Բայց ահա նորից սկսեցին, ձայները մոտե-նում են ու մոտենում։ Ահա արդեն ականջիս տակ են կան-չում — Դևուշկինին, Դևուշկին, վիրտեղ ե Դևուշկինը։ Աչքերս բաց-բացում եմ. առջևս ցցված ե Ցեվստաֆիյ Իվանովիչը. աստմ ե՛ Մակար Ալեքսեևիչ, գնացեք նորին գերազանցութեյան մոտ շատուց, թղթի պես ինչ-որ տյին ձեզ բերել։ Մենակ այս եր ասածը, բայց այս էլ բավական եր, չե՞, ջանիկս։ Մեռա, հավատա ասածը քրտինք պատեց, գլացուքներից գրկվեցի, գնում եմ, ուզ-պակի վոչ կենդանի չեմ, վոչ մեռած։ Գնում եմ մի անհյակով, մյուս անհյակով, չերբորդ անհյակով, առանձնասանհյակ — ներկա-յացա։ Մի գրական հագիվ, քե ինչի մասին եյի մտածում այն ժամանակ, չես ձեզ տալ չեմ կարող։ Տեսնում եմ, կանգնած ե նորին գերազանցութեյանը, նրա շուրջն էլ՝ նրանք քոլորը։ Կար-ծեմ գլուխ չտվի, մոռացա։ Վախեն այնպես եր բռնել ինձ, վոր շրթունքներս էլ եյին դողդողում, վոտներս էլ եյին դողդողում։ Ցեվ պատճառը մենք չեր, չերկու չեր, ջանիկս։ Նախ, քաշվում եյի։ Նայեցի աչ կողմը հայելու մեջ և ուղղակի քիչ ճնաց խե-լագարվեյի այն բանից, ինչ վոր տեսա այնտեղ։ Ցեվ չերկ-րորդ, չես միշտ այնպես եյի անում, վորպես քե աշխարհիս չե-րեսին չկամ։ Այնպես վոր հագիվ քե նորին գերազանցութեյանը հայտնի լիներ իմ գոյութեյունը։ Դուցե քե այնպես, անցորդակի չտած լիներ, վոր իրենց գերատեսչութեյան մեջ Դևուշկին կա, բայց նրա հետ սրտանց ավելի մոտիկ հարաբերութեյուններ մեջ չեր մտել։

Սկսեց զայրանալ. «Այս ինչ եք արել, պարոն։ Վիրտեղ եյին ձեր աչքերը, հարկավոր քուղթ ե, շտապողական, իսկ դուք վերց-նում, փչացնում եք։ Ցեվ դուք էլ այդ ինչպես եք թույլ տվել»։— այստեղ նորին գերազանցութեյանը դիմեց Ցեվստաֆիյ Իվանո-վիչին։ Ցես միայն լսում եմ, քե ինչպես խոսքերի հնչյուններն են հասնում ինձ. — «Անփութութեյուն, անշրջահայեցողութեյուն։ Անախորժութեյուններին մեջ եք գցում»։ — Բերանս բաց արի ինչ-վոր բան ասելու։ Ուզում եյի ներողութեյուն խնդրեմ, չկարո-

ղացա, փախչել — չհամարձակվեցի, և այստեղ... այստեղ..., ջանիկս, այնպիսի բան պատահեց, որ կես հինգ կել գրիչս հագիվ եմ բռնում ամոքից։ — Կոճակս — այ սատանան տանի — կոճակս, որ կախ եր ընկած թելից, հանկարծ պոկվեց, թռավ, վեր ու վար ցատկեց (յերևի պատահմամբ ձեռքս դիպել եր), գրնգաց և գլորվելով գնաց ընկավ ուղղակի, այո, ուղղակի նորին գերազանցությանն վոտները տակ։ Անթիթալ լինեի ճիվ այս ընդհանուր լուծյան մեջ։ Ահա այս եր իմ բոլոր արդարացումը, ներողություն խնդրելը, բոլոր պատասխանը, բոլորը, ինչ որ պատրաստվում եի ասելու նորին գերազանցությանը։ Հնամանքները ստակալի եին։ Նորին գերազանցությունն խստությունը ուշադրությունն դարձրեց իմ կերպարանքին և հագուստին։ Հիշեցի, թե ինչ տեսա հայելու մեջ։ Առաջ ընկա, որ կոճակը բռնեմ։ Անհնարություն եր յեկել վրաս։ Գոտցա, ուզում եմ վերցնեմ կոճակը — գլորվում է, պտույտ է գալիս, չեմ կարողանում բռնել, մի խոսքով ճարպիկությանը կողմից ել աչքի ընկա։ Այստեղ արդեն զգում եմ, որ վերջին ուժերս հատնում են, որ ամեն, ամեն բան կորած է արդեն։ Ամբողջ վարկս կորած է, ինքս ամբողջապես կորա, վերջացա։ Իսկ մյուս կողմից ել, վորտեղից վորտեղ, յերկու ակնթարթում ել սկսեցին դրդռալ թևերիցս և ծալդոնիի իմ հասցեին ասած խոսքերը։ Վերջապես կոճակը բռնեցի, վերկացա և մնկ վոր հիմարացել եյի, գոնե կանգնեցի շիտ-շիտակ, ձեռքերս ցած։ Ջե, վերտեղ։ Սկսեցի կոճակը կորսված թևերին կպցնել, կարծես թե կկպչեր. ու դեռ ժպտում ել եմ, դեռ ժպտում ել եմ։ Նորին գերազանցությունն սկզբում յերևույթը շուռ ավավ, հետո նորից նայեց ինձ — լսում եմ, ասում է Ցնվատաֆիչ Իվանովիչին. «Այդ ինչ է... մնկ նայեցեք ինչ դրության մեջ է... ինչ է այդպես... ինչ է դա...»։ — Ախ, բալիկս, ել խոսք կա, որ ասեմ։ Աչքի ընկա, չե՞։ Լսում եմ, Ցնվատաֆիչ Իվանովիչն ասում է. «Ընկաված չե, որ մի բանում նկատվածչե, որ մի բանում նկատվածչե, վարքով որինակելի յե, ոռճիկը բավարար. ըստ կոպարի...»։ «Դե, բնթնացրեք գրան մի կերպ, — ասում է նորին գերազանցությունը։ — Տվեք գրան հա գլխից...»։ «Վերցրել է, — ասում են, — վերցրել, ահա այսքան ժամանակվանը հա գլխից է վերցրել։ Ցերևի հանգամանքներն այդպես են, իսկ վարքը լավ է և նկատվածչե, որ մի ժամանակ նկատվածչե։ Ցնա, հրեշտակիկդ իմ, այրվում եյի, դժոխային կրակի մեջ այրվում։ Ցնա մեռնում եյի։ «Դե, ասում է նորին գերազանցությունը բարձ-

բառերն, ջուտով արտադրել Դևուշկին, մոտ յեկեք այստեղ, նորից արտադրեցեք առանց սխալի. բայց լսեցեք...». այստեղ նորին գերազանցությունը դարձավ մյուսներին, զանազան հրամաններ տվավ, և ամենքը ցրվեցին։ Հենց վոր նրանք դուրս գնացին, նորին գերազանցությունը չտապով հանում է թղթապանակը և նրա միջից մեկ հարյուրանոց, «Ահա, ասում է, ինչով վոր կարող եմ, համարեցեք, ինչ ուզում եք, վերցրեք...» ու ձեռքս կոխեց։ Ճնա, հրեշտակիկդ իմ, ցնցվեցի, սիքողջ հոգիս անզգաման յեղավ. չեմ իմանում, ինչ պատահեց ինձ. ուզում եյի նրա ձեռքը բռնել Իսկ նա սիքողջովին կարմրեց, ազատվեցավ իմ, և, — ահա այստեղ արդեն չես մի մազաչափ անգամ չեմ չեղվում ճշմարտությունից, բալիկս, — առավ իմ անարժան ձեռքը և սիրու սեղմեց, այն, այն, առավ և սիրու սեղմեց, կասես իրեն հավասար լինելի, կասես չես եղ իր նման գեներալ լինելի։ «Գնացեք, — ասում է, — ինչով վոր կարող եմ... Մխալներ մի անեք, իսկ այժմ մի կերպ մնդքը կես անեցեք»։

Հիմա, ջանիկս, ահա քեզ ինչպես եմ վճռել. ձեզ ու Ծեդրոլային խնդրում եմ, և յեթե չես գավակներ ունենալի, ապա նրանց եղ հրեամայելի, վոր աղոթք անեն աստծուն, այսինքն՝ ահա քեզ ինչպես, հարկավոր հոր համար աղոթք չանեն, այլ նորին գերազանցության համար ամեն որ և հավիտյան աղոթեն։ Դարձյալ կասեմ, ջանիկս, և այս հանդիսավոր կերպով եմ ասում. — լսեցեք ինձ, ջանիկս, լավ լսեցեք — յերդվում եմ, վոր ինչքան եղ վոր մեր բռլտոության դաժան որերին կործանվում եյի չես հոգեկան վշտից, նայելով ձեզ, ձեր գժբախտությունների և ինձ, իմ ստորացմանը և անընդունակությանը, չնայելով այս բոլորին, յերդվում եմ ձեզ, վոր հարյուր ռուբլին ինձ համար այնքան քանդ չե, վորքան այն, վոր նորին գերազանցությունն ինքը ինձ, ծղոտիս, արբեցողիս, բարեհաճեց սեղմել իմ անարժան ձեռքը։ Դրանով նա ինձ վերադարձրեց ինձ։ Այս վարմունքով նա իմ հոգուն հարություն տվավ, հավիտյանս հավիտենից քաղցրացրեց իմ կյանքը, և չես հասատատ համոզված եմ, վոր վորքան եղ վոր մեղավոր եմ ամենաբարձրյալի առաջ, բայց իմ աղոթքը նորին գերազանցության յերջանկության և քարտության համար կհասնի նրա աթոռին . . . . . .

Ջանիկս Ճնա այժմ հոգեկան ապրանքների այլայլման մեջ եմ, սրտապնդվելու մեջ։ Սիրտս արտիում է, ուզում է դուրս պրծնել կրծքիցս։ Ճեվ ինքս ամբողջապես մի տեսակ կարծես քե

թուլացել եմ։ — Ուղարկում եմ ձեզ 45 ռուբլի աստիճան, 20 ռուբլի տանտիրուհուն եմ տալիս, ինձ մոտ թողնում եմ 35 ռուբլի, վորից 20-ով հազուստս կնորոգեմ, իսկ 15-ը կթողնեմ ապրուստիս համար։ Բայց թե հիմա, առավոտվա այդ բոլոր տպավորությունները ցնցել են ամբողջ նյութությունս։ Կպատկեմ։ Աստված, հանգիստ եմ, շատ եմ հանգիստ։ Միայն թե հոգիս և սրտրվում, և լսում եմ, վոր այնտեղ, խորքում, հոգիս դողում է, թպրտում, շարժվում։ — Կգամ ձեզ մոտ, իսկ այժմ ուղղակի հարբած եմ այդ բոլոր զգացողություններից... Աստված տեսնում է ամեն բան, ջանիկս, դուք իմ անգին աղաչեցակ։

Ձեր արժանավոր բարեկամ՝

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 10.

Իմ սիրելի Մակար Ալեքսեևիչ։

Ցնս անչափ ուրախ եմ ձեր բախտավորության համար և գիտեմ գնահատել ձեր ժնժավորի առաքինությունները, իմ բարեկամ։ Այդպես ուրեմն, այժմ կհանգստանաք ձեր զարդերից։ Միայն թե, ի սեր աստծու, նորից դատարկ տեղը փող մի ծախսեք։ Ապրեցեք խաղաղ, վորքան կարելի կե համեստ, և հենց այս րոպեից սկսեցեք միշտ վորևե բան հետ գցել, վորպեսզի նորից դժբախտությունները հանկարծակի չբերեն ձեզ։ Մեր մասին, ի սեր աստծու, մի անհանգստանաք։ Ցնս ու Ֆեդորան մի կերպ կապրենք։ Ինչու՞ եք մեզ այդքան փող ուղարկել, Մակար Ալեքսեևիչ։ Բոլորովին հարկավոր չե մեզ։ Մենք մեր ունեցածով էլ գոհ ենք։ Ճիշտ է, շուտով մեզ փող կհարկավորվի այս քնակարանից տեղափոխվելու համար, բայց Ֆեդորան հույս ունի մեկից մի ինչ-վոր հին պարտք առանալու։ Սակայն, քսան ռուբլի թողնում եմ ինձ մոտ ծայրահեղ կարիքների համար։ Մնացածը հետ եմ ուղարկում ձեզ։ Փողը պահեցեք, ի սեր աստծու, Մակար Ալեքսեևիչ։ Մնաք բարով։ Ապրեցեք հիմա հանգիստ, առողջ և ուրախ կացեք։ Ավելի շատ կգրեմ ձեզ, բայց սարսափելի հոգնածություն եմ զգում, յերեկ ամբողջ որը չեմ վերկացել անկողնից։ Լավ եք արել, վոր խոստանում եք գալ։ Ցեկեք, ի սեր աստծու, Մակար Ալեքսեևիչ։

Վ. Դ.

Իմ սիրելի Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ազաչում եմ ձեզ, բալիկս, մի բաժանվեք ինձնից հիմա, որ ես կատարելապես յոլջանիկ եմ և ամեն բանից գոհ։ Աղաչեցակդ իմ Դուք ձնդրայլին ականջ մի դնեք, իսկ յես ամեն բան, ինչ որ հաճելի չի ձեզ, կանեմ. լավ կպահեմ ինձ, հենց միայն թ հարդանա ներին գնդապանցուհյան ինձ լավ և անբիծ կպահեմ. մենք նորից բախտավոր նամակներ կգրենք իրար, կհայտնենք իրար մեր մաքերը, մեր ուրախութիւնները, մեր հոգսերը, յեթե հոգսեր լինեն. կապրենք, յերկուսով համաձայն և բախտավոր։ Կգրպդվենք գրականութեամբ... Հրեշտակիկդ իմ, Իմ վիճակի մեջ ամեն բնչ փոխվել և ամեն բնչ դեպի լավն և փոխվել։ Տանտիրուհին ավելի դիջող և դարձել, Քերեզան խելոքացել և, նույնիսկ ինքը Յալդոնին մի տեսակ շարժուն և դարձել։ Բատարդյանի հետ հաշտվել եմ։ Ինքս դնացի նրա մոտ, ուրախութիւնից գրդվածե նա, հավատացնը, չանիկս, լավ մարդ և, և ինչ որ նրա մասին ասում եյին վատ, այդ բոլորը դատարկ բան եր Ձես հիմա տեսա, որ այդ բոլորը դրպարտութիւն եր և նա ամենևին մոքում էլ չի անցկացրել մեզ նկարագրելու. Նա ինքն ասաց ինձ այդ։ Գարդաց ինձ մոտ իր նոր գրվածքը։ Իսկ որ այն ժամանակ ինձ լովելաս անվանեց, այդ ամենևին էլ հայհոյանք չեն կամ որևե անվայել անուն. Նա բացատրեց ինձ։ Այդ բառ առ բառ ոտարագրի լեզվից և վերցրած և նշանակում է ժիր տղա և յեթե ավելի գեղեցիկ, ավելի գրականորեն ասենք նշանակում է՝ ներ, տղա, կաբա՞ն, — ահա քե ինչ և վոչ քե ուրիշ վորևե բան։ Անմեղ հանած և յեղել, հրեշտակիկդ իմ։ Իսկ յես, ուշտաս, նեղացա, վորովհետև հիմար եյի։ Այնպես վոր հիմա ներողութիւն խնդրելի նրանից... Ձեվ յեղանակն էլ ինչ լավ և այսոր, Վարինկա, ինչ հրաշալի ձիշտ և, առավոտյան մի քիչ ցուրտ եր, անձրև են մաղում։ Վոչինչ։ Բայց ոդը թարմացավ մի քիչ։ Գնացի կոշիկներ առնելու և գարմանալի կոշիկներ առա։ Անցկացա Նևսկով։ «Пчелка»-ն կարդացի։ Հմա Գլխավորը մոռանում եմ ձեզ պատմել.

Գիտեք ինչ։

Այս առավոտ խոստում եյի Ցեմելյան Իվանովիչի և Ակսենտիյ Միխայլովիչի հետ նորին գերազանցութեան մասին։ Այո, Վարինկա, նա մենակ ինձ հետ չի այդպես վոդորմածաբար վարվել։ Նա մենակ ինձ համար չի բարերար, իր սրտի բարութեամբ ամբողջ աշխարհին և հայտնի։ Շատ տեղերից են նրա պատվին

վատաբանությունները վեր առաքվում և շնորհակալության արցունքները թափվում։ Նրա մոտ մի վորբ աղջիկ և չեղել դաստիարակվելիս։ Բարեհաճել և մարդի տալ նրան. ամուսնացրել և մի հայտնի մարդու հետ, վորն իրեն իսկ՝ նորին գերազանցության մոտ և հատուկ հանձնարարություններ և կատարում։ Մի այրի կնոջ վորդուն տեղավորել և մի ինչ-վոր դիվանատան մեջ և ուրիշ շատ դանազան բարեգործություններ և արել։ Ճիա, Ջանիկա, իմ պարտքը համարեցի այդտեղ նեթե իմ լուսյան ել զցել։ Ի լուր ամենացուն, պատմեցի նորին գերազանցության վարմունքը, յես բոլորը պատմեցի նրանց և վոչինչ չթաքցրի։ Ամոթս գրպանս դրի։ Ի՞նչ ամոթ, ի՞նչ ինքնասիրություն այդպիսի հանգամանքում։ Հենց այդպես ել սաստի լսելի կերպով — թող փառավոր լինեն նորին գերազանցության գործերը։ Ծոստում նյի գրավիչ կերպով, տաք-տաք նյի խոստում ու չեյի կարմրում, ընդհակառակը, հպարտանում նյի, վոր առիթ ունեյի այդպիսի բան պատմելու։ Ճիա ամեն բանի մասին պատմեցի (ձեր մասին միայն խոհեմաբար լռեցի, Ջանիկա), թե իմ տանտիրուհու մասին, թե Ծալդոնիի մասին, թե Բատագյայի մասին, թե կոշիկներիս մասին, թե Մարկովի մասին — ամեն բան պատմեցի։ Մի քանիսը ծիծաղում եյին, հա, ճիշտ և, նրանք ամենքն ել ծիծաղում եյին։ Միայն, յերևի թե իմ կերպարանքի մեջ վորևե ծիծաղելի բան եյին գտել, կամ թե իմ կոշիկների մասին — հենց կոշիկներիս մասին։ Իսկ վորևե վատ մտադրություններից չեր լինել։ Այդ այդպես և, ջահելություն և, կամ նրա համար, վոր նրանք հարուստ մարդիկ են, բայց վատ, չար մտադրությամբ վոչ մի կերպ չեյին կարող իմ ճառը ծաղրել։ Այնինքն վորևե բան նորին գերազանցության վերաբերյալ — այդ վոչ մի կերպ չեյին կարում անել նրանք։ Ջե՛, Վարինկա։

Ճիա մինչև հիմա յել վոչ մի կերպ չեմ կարողանում մի տնական ուշքի գալ, Ջանիկա։ Այս բոլոր անցքերն այնպես են շփոթեցրել ինձ։ Փայտ ունե՞ք դուք։ Ձեզ.չմրսացնեք, Վարինկա, դժվար չե մրսելը։ Ո՛հ, Ջանիկա, դուք ձեր տխուր մտքերով սպանում եք ինձ։ Ճիա աղոթում եմ աստծուն, ինչպես եմ աղոթում ձեզ համար։ Ուրինակ, բերեք գուլբաններ ունե՞ք կամ տաք հագուստից վորևե բան։ Տեսեք, աղաչեյակը իմ, յերեթե վորևե բան հարկավոր լինի ձեզ, ի սեր աստղածողի, դիմեցեք ինձ։ Թե չե կհանդգնամ։ Ուղղակի յեկեք ինձ մոտ։ Հիմա վատ ժամանակներն անցել են։ Իմ մասին մի անհանգստանաք։ Առաջներս ամեն բան պարզ, լավ եր

Բայց ինչ վատ ժամանակներ էին, Վարինկա՛, Ծ՛ո, միևնույն է, անցան։ Տարիները կանցնեն, այդ ժամանակների համար էլ հոգս կքաշենք։ Հիշում եմ ջահելությանս տարիները։ Չե՞ գիտե, հա՛, Ներքևի կռպեկ էլ չէին ունենում։ Հագիս բան չունեի, ոտաբաց էի, բայց ուրախ։ Առավոտյան կանցնեի Նեվսկով, մի սիրունիկ դեմք կհանդիպեի և ամբողջ որը յուրջանիկ էի։ Աքանչելի, արքանչելի ժամանակ եր, ջանիկս։ Լավ բան և աշխարհիս յերեսին ապրելը։ Մանավանդ Պետերբուրգում։ Ձերիկ յես արտասուքն աչքերիս մեջ էի գալիս ասածուն, վորը տերը Քրոնշեյտեն տա այդ տխուր ժամանակի բոլոր մեղքերիս — տըրտունջներիս, աղաո մտքերիս, դեքոշիս և ապարանիս համար։ Ձեր մասին ապրիքիս մեջ հիշեցի հիացքով։ Մենակ դուք էիք, հրեշտակիկս, ինձ ուժ տալիս, մխիթարում ինձ, բարի խորհուրդներ ու խրատներ տալիս։ Այս բանը, ջանիկս, յերբեք չեմ կարող մոռանալ։ Ձեր բոլոր նամակներն այստղ պահպըրեցի, աղաչյակդ եմ։ Դե՛, Ձեզ բարով, ջանիկս։ Առում են, այստեղ մոտերքը ծախու հոգուստ կա։ Կգնամ տեսնելու։ Ուրեմն, Ձեզ բարով, հրեշտակիկդ, Ձեզ բարով։

Հոգով-սրտով Ձեզ անձնվեր՝

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 15.

Վաղորդյան տեր Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեռ վողջ նյությամբ սարսափելի հուզման մեջ եմ։ Մեկ լսեցնեք, թե ինչ և յեղել մեզ մոտ։ Ինչ-վոր ճակատագրական բան եմ նախազգում։ Ահա ինքներդ դատեցեք, իմ անգին բարեկամ. պարոն Բըկովը Պետերբուրգումն ու Ծեդորան հանդիպել և ներան։ Նա կատաղով գնալիս և յեղել, կառապանին հրամայել և կանգնեցնել կառքը, մոտեցել և Ծեդորային և սկսել և հարցուփորձ անել, թե վորտեղ և ապրում։ Ծեդորան սկզբում չի յեղել ասելիս։ Հետո Բըկովը քաջինձադով ասել և, թե ինքը գիտե ով և ապրում ներա մոտ (յերևում և, Աննա Ֆյոդորովնան և ներան ամեն բան պատմել)։ Այն ժամանակ Ծեդորան չի համբերել և հենց այնտեղ նեթ վողոցումն սկսել և, ներան հանդիմանել, շպրտել, ասել և, թե նա անբարոյական մարդ և, թե նա յե իմ բոլոր դժբախտությունների պատճառը։ Բըկովը պատասխանել և, թե յերբ վոր մարդ գըոշ չունի, իհարկե, դժբախտ կլինի։ Ծեդորան ասել և ներան, վոր յես

կարող եմ ապրել իմ ձեռքի աշխատանքով, կարող եմ ամուսնանալ կամ քեզ վորևէ տեղ ճարել ինձ համար, իսկ այժմ առ միշտ գժբախտացել եմ, հիվանդ եմ և շուտով կմեռնեմ։ Այս խոսքերի վրա Բըկովը նկատել է, թե չես գեռևս շատ ջահել եմ, թե գեռ խելք չունեմ և թե մեր աճուկն ել է կոտրվել (նրա խոսքերն են)։ Ես ու Ենգուրան կարծում էինք, թե նա չգիտե մեր բնակարանի տեղը, բայց հանկարծ, յերևի, յերբ յես նոր դուրս գնացած եմ յեղել Գաստինից Իվորում բան-ման առնելու, նա մտնում է մեր սենյակը. կարծեմ նա չի ուղեցել ինձ տանը տեսնել։ Ցերկար հարց ու փորձ է արել, թե ինչպես ենք ապրում, ամեն բան տըներել է, տնտղել է իմ աշխատանքը, վերջապես հարցրել է. — այդ ինչ աստիճանավոր է, վոր ծանոթ է ձեզ հետ։ Այդ միջոցին դուք անցնելիս եք յեղել բակով. Ենգուրան մատով ցույց է տվել ձեզ. նա մոտիկ է տվել ու ծիծաղել. Ենգուրան խնդրել է նրան, վոր հեռանա, ասել է, վոր յես առանց այն ել հիվանդ եմ դառնությունների և քե ինձ համար խիստ անհաճելի բան կլինի, վոր նրան մեր տանը տեսնեմ։ Նա լռել է. ասել է, քե այդ կողմովն անցնելիս է յեղել և մտել է հենց այնպես. ուղեցել է Ենգուրային 25 ռուբլի տալ. Ենգուրան, իհարկե, չի վերցրել. — Ինչ է նշանակում այս։ Ինչու յե յեկել մեզ մոտ։ Ես չեմ կարողանում հասկանալ, վորտեղից նա ամեն բան գիտե մեր մասին։ Հազար ու մի յենթադրություններ եմ անում։ Ենգուրան ասում է, քե Ակսինյան, իր տալը, վորը գնում-գալիս է մեր տուն, ծանոթ է լվացարարուհի Նաստասյայի հետ, իսկ Նաստասյայի հորեղբոր տղան դռնապան է այն գեպարտամենտում, վորտեղ ծառայում է Աննա Յոլորովնայի քեռորդու մի ծանոթը։ Ահա այս ճամբով չի՞ անցել արտյոք բամբասանքը։ Ասենք, շատ կարելի յե, վոր Ենգուրան սխալվում է և. չենք իմանում, ինչ մտածենք։ Մինչև նա նորից կգա մեզ մոտ։ Սարսափում եմ, վոր մտածում եմ այս մասին, Ենգուրան, վոր յերեկ պատմում էր այս բոլորը, յես այնպես վախեցա, վոր քիչ մնաց ուշաթափվելի վախից։ Ել ինչ են ուզում ինձնից։ Հիմա յես չեմ ել ուզում ճանաչել նրանց։ Ինչ գործ ունեն ինձ հետ, մի խեղճ աղջկա հետ։ Ա՛խ, ինչպիսի ահ ու դողի մեջ եմ այժմ. կարծում եմ, թե ահա, վորտեղ վոր է, կմտնի Բըկովը։ Ինչ սիրուն անեմ։ Ել ինչ նոր բան է պատրաստում ինձ համար իմ ճակատագիրը։ Ի սեր Քրիստոսի, յեկեք ինձ մոտ հենց այժմ, Մակար Ալեքսեևիչ։ Եկեք, ի սեր աստծու, յեկեք։

Վ. Դ.

Ջանիկա, Վարվառա Ալեքսեևնա։

*Սոյն թվիս մեր քնակարանում անպատմելի ցավալի, անբացատրելի և անսպասելի մի անցք պատահեց։ Մեր խնդմ Գորշկովը (սևաթաք և ձեզ նկատեմ, Ջանիկա) քոլորովին արբշռացել եր։ Վչխոն արդեն վաղուց եր հանվել, իսկ այսոր նա դնացել եր լսելու վերջնական վորոշումը։ Գործը նրա համար շատ բախտավոր կերպով եր վերջացել։ Ինչ մնդադրանք ել վոր բարձվել եր նրա վրա անփութքյան և անշրջահայեցողութքյան համար — բոլորի համար կատարյալ ներում եր դուրս գնկել։ Վճռել եին վաճառականից նրա ոգին մի նշանավոր գումար առնել, այնպես վոր նրա հանգամանքները խիստ լավացնել եյին, պատիվը ել ազատվել եր բծից և ամեն բան լավացել եր, — այնպես վոր ցանկութքյունն ամենակատարյալ կերպով կատարվել եր։ Այսոր նա առն գնկավ ժամը յերեքին։ Ներսն իրանը չեր, գունատ, ինչպես քաթան, շրթունքները դողդողում եին, իսկ ինքը ժպտում և — գրկից կնոջը, յերեխաներին։ Մենք ամենքս խմբովին գնացինք նրա մոտ շնորհավորելու նրան։ Նա խիստ զգացված եր մեր վարմունքից, գլուխ եր տալիս ամեն կողմը, անդմում եր մեզնից ամեն մեկի ձեռքը մի քանի անգամ։ Ինձ նույնիսկ թվաց, թե նա հատկով բարձրացրեց և ե շոկվիլ, և թե աչքերն ել չեն կրակում։ Այնպիսի հուզման մեջ եր խնդը։ Ջոր կարողանում յերկու րոպե տեղում մնալ։ վերցնում եր ամեն բան, ինչ վոր պատահում եր, հետո նորից գցում, անդադար ժպտում եր և գլուխ եր տալիս, նստում, վեր կենում, նորից նստում, խոսում եր, ասվածի գլխի՝ ինչ. ասում եր ազատվա, պատիվս, բարի անուն, զավակներս» — և ինչպես եր ասում։ Մինչև անգամ լաց յեղավ։ Մենք նույնպես մեծ մասամբ արտասվեցինք։ Դատաստյանը յերևի ուզում եր նրան քաջալերել և ասաց. — «ազատիլը ինչ կանես, յերբ ուտելու բան չունես։ վոզը, վոդն և գլխավորը, բարեկամ. ահա քե ինչի համար շնորհակալ յեղեք աստծուց» — և այս ասելով խրեց նրա ուսին։ Ինձ թվաց, թե Գորշկովը վիրավորվեց, այսինքն՝ վոչ թե ուղղակի զժգոհությունն հայտնեց, այլ միայն մի տեսակ ոտարոտի նայեց Դատաստյանին և նրա ձեռքը հեռացրեց ուսից։ Իսկ առաջ այդպիսի բան չեր լինի, Ջանիկա Ասանք, քնավորությունները զանազան են լինում։ Ա՛յ, որինակ, յես այդպիսի ուրախության ժամանակ չեյի հպարտանա. յերբեմն մարդի մի ավելորդ անգամ գլուխ տալը և ինքնանվաստացումը վոչ այլ բանից և լինում, յեթե վոչ հոգու

բարեբեդունից և սրտի ավելորդ փափկությունից... Սակայն բանն իմ մասին չեր — ձեռս, ասում է, փողն էլ և լավ. փառք աստծու... փառք աստծու...» ու հետո, ինչքան ժամանակ վոր մենք նրա մոտ եյինք, շարունակ կրկնում եր. «փառք աստծու, փառք աստծու...»։ Նրա կինը համով առատ ճաշ պատվիրեց։ Մեր տանտիրուհին ինքը պատրաստեց։ Մեր տանտիրուհին մատաղ բարի կին եր։ Ճիվ մինչև ճաշը Գորշկովը չեր կարողանում մի տեղ նստած մնալ։ Մանում եր ամենքի սենյակը, կանչկրին քեռ չկանչկրին։ Այնպես, կմտներ, կժպտար, կնստեր աթոռի վրա, վորևե բան կասեր, յերբեմն էլ վոչինչ չեր ասի ու կգնար։ Միչմանի մոտ նույնիսկ վերցրեց խաղաթուղթը. նրան նստեցրին, վոր իբրև չորրորդ[1] խաղացող խաղա։ Խաղաց, խաղաց, խաղի մեջ ինչ-վոր հիմար բան արավ, մեքանի անգամ թուղթ գնաց ու վեր կացավ։ «Չե, ասում է, յես այնպես, յես, ասում է, հենց այնպես, ելիբ — ու հետացավ։ Ինձ հանդիպեց մի ջանջքուռ, առավ յերկու ձեռքս էլ, նայեց ուղղակի աչքերիս զարմանահրաշ կերպով, ձեռքս սեղմեց և հետացավ և շարունակ ժպտալով, բայց մի տեսակ ծանր, տարորինակ կերպով ժպտալով, կասես մեռել լիներ։ Նրա կինը լաց եր լինում ուրախությունից. ասես որվա պես ուրախություն եր տիրում նրանց տանը։ Շուտով ճաշեցին։ Ճաշից հետո նա ասաց կնոջը. «Լիսեցնիք, հոպյակս, յես մի քիչ կպառկեմ», — ու գնաց պառկեց։ Աղջկան կանչեց իր մոտ, ձեռքը դրավ նրա գլխին և յերկար, յերկար ժամանակ շոյում եր յերեխայի գլուխը։ Հետո նորից գլեմեց կնոջը. «Իսկ ձեր և Պետենկան. մեր Պետյան, ասում է, Պետենկան...»։ Կինը յերեսը խաչակնքեց և պատասխանում է, թե չե վոր նա մեռավ — «Հա, հա, գիտեմ, բոլորը գիտեմ, Պետենկան հիմա յերկնային թագավորության մեջ է»։ Կինը տեսնում է, վոր նա իրեն կորցրել է, անցքը ցնցել և նրան բղավում է, և ասում է նրան. — «Հոգիս, լավ կլինի, վոր քնեիր»։ — «Հա, լավ, յես իսկույն, յես մի քիչ», — այստեղ նա յերեսը դարձրեց, մի քիչ պառկած մնաց, հետո նորից շուռ եկավ, ուղեց ինչ-վոր բան ասել։ Կինը չլսեց, հարցրեց բան չեղավ։ Իսկ նա չպատասխանեց։ Կինը մի քիչ սպասեց, — քնեց ասում է, ու դուրս գնաց տանտիրուհու մոտ։ Մի ժամից հետո վերադարձավ — ու տեսնում է մարդը դեռ չի զարթնել և պառկած է իր համար, չի շարժվում։ Կարծեց՝ քե քնած է, նստեց և ինչ-վոր բանի կացավ։ Նա

[1] Գրնգնգրան կոչվող խղճամտոն է, վոր կարելի յե նաև յերեքով խաղալ բայց ընդունված է չորս հոգով խաղալը։

պատմում ես, քեզ կես ժամից չափ աշխատում ես և այնքան խոր մտածմունքների մեջ ես ընկել, որ մինչև անգամ չես հիշում, թե ինչի մասին ես մտածում, ատում ես միայն, թե մարդու մասին մտացել ես։ Միայն հանկարծ ուշքի ես գալիս ինչ-որ մի անհանդիստ նախազգացումից, և ամենից առաջ նրան ապշեցնում է անդյակում տիրող գերեզմանային լռությունը։ Նայում ես մահճակալին և տեսնում, որ մարդը պառկած է միշտ նույն դրության մեջ։ Մոտենում ես նրան, վերմակը հետ քաշում, տեսնում է մարդը սառը-սառը։ — Մեռավ, ջանիկս, մեռավ Գորշկովը, հանկարծ մեռավ, կասես կայծակը տվից սպանեց։ Բայց քե ինչից մեռավ — մտածած պիտես։ Այս բանն ինձ այնպես է զբաղեցնում, Վարինկա, որ մինչև հիմա էլ չեմ կարողանում ուշքի գալ։ Մի տեսակ հավատս չի գալիս, թե մարդ կարող է այսպես հանկարծ մեռնել։ Ախ, խեղճ, վոզդրամնի Գորշկով։ Ախ, քախտ, քախտ։ Կինը լաց է լինում, ահ ու դողի մեջ են փոքրիկ աղջիկը կուչ է եկել մի անկյունում։ Այնպիսի իրարանցում է ընկել այնտեղ. բժշկական քննության պիտի կատարեն, թե ինչ... Հիշատը չեմ կարող տալ ձեզ։ Միայն մեղքանալու բան է, ահ, ինչպես մեղքանալու։ Տխուր բան է, որ մտածում ես, թե իսկապես չես իմանում վերչ որը, վերչ ժամը... Ջուր տեղն ընկնում մեռնում ես

. . . . . .

Ձեր

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 19.

Վոզդրամած տիրուհի, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Շտապում եմ ծանուցանելու, բարեկամիդ իմ, որ Բաստրյկովն ինձ համար աշխատանք և ճարել մի հեղինակի մոտ։ — Մի ինչ-որ մարդ յնկավ նրա մոտ, հետը մի հատ ձեռագիր բերեց. — գրածը ատածու, շատ աշխատանք կար։ Միայն չեմ իմանում ինչ-ինս գործի նատեմ, վորովհետև այնքան վատ և գրված, որ չի կարդացվում. շատ են ուզում, բոլորը ինչ-որ այնպիսի մի բանի մասին և գրված, որ կասես չի յել հասկացվում... Քեզքին 40 կ. պայմանավորվեցինք։ Այս նրա համար եմ գրում ձեզ, բալիկս, որ հիմա կոշտակը փող էլ կլինի։ — Դե, հիմա Ձեզ բարով, Ջանիկս։ Ճես արդեն ուղղակի նատում եմ աշխատանքի։

Ձեր հավատարիմ բարեկամ

Մակար Դեվուշկին

Իմ թանգագին բարեկամ, Մակար Ալեքսանեից,

Ցերեկով որն և արդեն, իմ բարեկամ, վոր վոչինչ չեմ գրել ձեզ, իսկ յես շատ-շատ հոգսեր ունեյի, շատ ահ ու դող կրեցի։ Ցերեկ չեն, մեկել որն ինձ մոտ եր Բըլկովը։ Ցես մենակ եյի, Ձեղորան գնացել եր ուր-վոր։ Դուռը յես բաց արի և նրան վոր տեսա, այնպես վախեցա, վոր չկարողացա տեղից շարժվել։ Զգացի, վոր գուցեն Թոմայի նա մտավ, իր սովորության համաձայն, բարձրաձայն ձիծաղելով, մի աթոռ առավ ու նստեց։ Ցես յերկար ժամանակ չեյի կարողանում ուշքս գլուխս հավաքել, վերջապես նստեցի անկյունում իմ գործին։ Շուտով դադարեց ձիծաղելուց։ Կարծեմ իմ տեսքը զարմացրեց նրան։ Ցես այնպես եմ նիհարել վերջին ժամանակս. այտերս ու աչքերս փոս են ընկել, թաշկինակի պես դունատ եյի... իսկապես, ով ինձ մի տարի առաջ տեսել է, դժվար թե հիմա ճանաչի։ Նա յերկար և անհետևն նայում եր ինձ. վերջապես նորից ուրախացավ։ Ինչ-վոր բան ասաց. չեմ հիշում ինչ պատասխանեցի, և նա նորից ծիծաղեց։ Մի ամբողջ ժամ նստած եր ինձ մոտ. յերկար խոսում եր ինձ հետ. հարցնում եր միքանի բաներին մասին։ Վերջապես, գնալուց առաջ, առավ ձեռքս և ասաց (յես ձեզ գրում եմ բառ առ բառ). «Վարվառա Ալեքսեևնա։ Ցոսքը մեր մեջ Ցես, Աննա Ցյոդորովնան, ձեր ազգականուհին, իսկ իմ մոսիկ ծանոթուհին և բարեկամուհին, շատ սուրբ կին և (այստեղ նրան մի անվայել անուն եմ տվեց)։ Նա ճանապարհից հանեց ձեր քեռու աղջկան և ձեզ եմ կործանեցրի։ Իմ կողմից յես եմ այդ բանում սուրբ պանվինցի. ասենք, ես, աղխարհի բան եմ, ելիշ։ Այստեղ նա քրքջաց, վորքան ուժ ուներ։ Հետո նկատեց, թե ինքը գեղեցիկ խոսելու վարպետ չեմ և թե ղլխավորը, վոր հարկավոր եր բացատրել և վորի մասին աղնվությամբ պարտքը հրամայում եր լրեն չլռել, ինքն արդեն բացատրեց, և թե կարճ խոսքերով ավարտեմ և ձեռացածը։ Այստեղ հայտարարեց ինձ, թե խնդրում է իմ ձեռքը, թե իր պարտքն է համարում վերադարձնել իմ պատիվը, թե ինքը հարուստ է, թե հարստանքից հետո ինձ կտանի իր տափաստանի ղյուղը, թե ուզում է այնտեղ նավատատեղներ վորսալ, թե այլևս յերբեք Պետերբուրգ չի գա, վորովհետև Պետերբուրգում ապրելը ղվիլի յան, թե այստեղ Պետերբուրգում ունի, ինչպես ինքն արտահայտվեց, մի անպիտան յեղբորորդի, վորին յերդվել է գրկել

ժառանգությունից և հատկապես այդ բանի համար, այսինքն՝ որպեսզի ժառանգներ ունենալու համար եմ, որ խնդրում եմ իմ ձեռքը, քանի այդ է գլխավոր պատճառն իր խնամախոսության։ Հետո նկատեց, թե ես շատ աղքատ եմ ապրում, թե զարմանալի չեն, որ ես հիվանդ եմ, ապրելով այսպիսի մի հյուղում, նախադռնյակից, թե մի ամիս էլ որ միամիտ այսպես, անպատճառ կմեռնեմ. ասաց, թե Պետերբուրգում բնակարաններն անպիտան են և, վերջապես, թե ինձ որևէ բան հարկավոր չի արդյոք։

Նրա առաջարկից այնպես եմի շշմել, որ ինքս էլ չգիտեմ ինչու լաց եղա։ Իմ արցունքները նա շնորհակալության տեղ ընդունեց և ասաց ինձ, թե ինքը միշտ հավատացած է եղել, որ ես բարի, զգայուն և ուսում առած որմորդ եմ, թե ինքը նախ մանրամասն տեղեկություններ և հավաքել իմ այժմյան վարքի մասին և հետո միայն վճռել, որ իմ ձեռքը խնդրի։ Այստեղ նա հարցուփորձ արավ ձեր մասին, ասաց, թե ամեն ինչ լսել է, թե դուք աղնիվ մարդ եք, թե ինքն իր կողմից չի ուզում կեսախոտապատ Մեսալ ձեր առչին և թե ձեզ բավականին կլինի 500 ռուբլի այն բոլորի հաշվով, ինչ որ դուք արել եք ինձ համար։ Իսկ եղբայրս նրան բացատրեցի նրան, թե դուք ինձ համար այնպիսի բան եք արել, որի համար վոչ մի փողով չի կարելի վճարել, նա ինձ ասաց, թե այդ գաղափար բան է, թե այդ բոլորը առմանների են, թե կես գնա ջահել եմ և բանաստեղծություններ եմ կարդում, թե առմաններին կործանում են ջահել աղջիկներին, թե գրքերը միայն բարոյականությունն են վնասում և թե ինքը հանդուրժել չի կարող վոչ մի գիրք, խորհուրդ տվեց իր տարիքին հասնելուց հետո մարդկանց մասին խոսել. ասյն ժամանակ ան-հաց ավելացրեց նա, ճանաչեք մարդկանց։ Հետո ասաց, որ լավ մտածեմ իր առաջարկների մասին, թե ինքը շատ կնեղանա, որ կես այսպիսի մի կարևոր քայլ առանց մտածելու անեմ, ավելացրեց, թե անխոհեմությունը և հափշտակությունը կործանում են անփորձ ջահելությունը, բայց ինքը չափազանց ցանկանում է, որ կես նպաստավոր պատասխան տամ, թե, վերջապես, հակառակ դեպքում, ստիպված կլինի ամուսնանալ Մոսկվայում մի վաճառականի աղջկա հետ, որովհետև, ասում է նա, կես չեղել եմ անպիտան չեզբորորդուս զրկել ժառանգությունից։ Նա գոռալ հինգ հարյուր ռուբլի թողեց, ինչպես ինքն ասաց, կանգնեմանների համար. ասաց, թե գյուղում կես կհատատանամ քուլուխ նման, թե իր մոտ իմ քեֆին քեֆ չի հասնի, թե հիմա ինքը

չափազանց շատ զբաղված եմ, քեզ ամբողջ որը գործերի հետևից եմ յեղել ընկած և քեզ հիմա ի միջի այլոց եմ մտել ինձ մոտ։ Այստեղ նա հեռացավ։ Ցնս յերկար մտածում նյի, ծանը ու քնքնե անում ու մտածելով տանջվում. վերջապես վճռեցի։ Իմ բարեկամ, յես կամուսնանամ նրա հետ, յես պետք և համաձայնեմ նրա առաջարկին։ Ցեքե մեկը կա, վոր կարող և ազատել ինձ իմ խայտառակությունից, վերադարձնել իմ անունը, հեռացնել ինձնից իմ աղքատությունը, զրկանքներն ու դժբախտություններն ապագայում, այդ մեկն նա յես եմ լինչ ապասեմ ապագայից, եմ լինչ հարցնեմ ճակատագրիս։ Ցեդրան ասում և, քեզ բախտին քացով չպետք և տալ. ասում և, քեզ բախտն եմ հենց այդ և, վոր կա։ Ցնս գոնե ուրիշ ճանապարհ չեմ գտնում ինձ համար, անգին իմ բարեկամ։ Ի՞նչ անեմ։ Աշխատանքով առանց այն եմ բոլորովին փչացրել եմ առողջությունս. չարունակ աշխատել չեմ կարող։ Ծառայությանն մտնեմ։ — Դարդից կչորանամ. քացի դրանից վոչ վոքի խաթրն եմ չեմ առնի։ Ցնս հիվանդ եմ ի բնե, ուսաի և մի ծանը բեռ կլինեմ ոտար մարդկանց ձեռքին։ Ի՞նարկե, յես այժմ եմ դրախտ չեմ գնում. բայց ի՞նչ անեմ, իմ բարեկամ, ճիշտ ինչ և ի՞նչ կա, վոր ընտրություն անեմ։

Ցնս ձեզնից խորհուրդ չի՞նդրեցի։ Ուզում նյի մենակ ծանը ու քնքնե անեմ։ Վճիռս, վոր այս րոպեին կարդացիք դուք, անփոփոխելի յե, և այդ վճիռս անհապաղ հայտնում եմ Բըկովին, վորն առանց այն եմ շտապեցնում և ինձ, վոր վերջնական պատասխան տամ։ Նա ասաց, քե գործերը չեն սպասում, քե պետք և գնա և քե հո չի՞ կարելի գատարկ բաներին պատճառով հետաձգել։ Ասելած գիտես, յերջանի՞կ կլինեմ, քե վոչ. իմ ճակատագիրն աստծու սուրբ, անիմանալի զորության ձեռքին և, բայց յես վճռել եմ։ Ասում են, վոր Բըկովը բարի մարդ և, նա կհարգի ինձ, գուցե քե յես էլ հարգեմ նրան։ Եվ լինչ կարելի յե դրանից ավելի սպասել մեր ամուսնությունից։

Տեղեկացնում եմ ձեզ ամեն բանի մասին, Մակար Ալեքսեևիչ։ Ցնս հավատացած եմ, վոր դուք կհաստատեք իմ բոլոր գործերը։ Մի աշխատանք հեռացնելու ինձ իմ մտադրությունից։ Ձեր չանքերն սպարդյուն կլինենն։ Ձեր սրտում կշտապատեցնեք այն ամենը, լինչ վոր ասիպել և ինձ այսպես վարվելու։ Սկզբում շատ նյի անհանգստանում, բայց այժմ ավելի հանգիստ եմ։ Ի՞նչ կա առաջներս — չգիտեմ, լինչ լինում և, քող լինի. լինչպես աստված կտա։

Բլկոնը յնկավ, նամակս թողնում եմ կիսատ։ Ելի շատ բան կլի ուզում ասել ձեզ։ Բլկոնը արդեն այստեղ է։

Վ. Դ.

Սեպտեմբեր 23.

Ջանիկս, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ես, Ջանիկս, շատ ուզում եմ ձեզ պատասխանել. յես, Ջանիկս, շատ ուզում եմ ձեզ հայտարարել, որ յես ապշած եմ։ Այդ բոլորը մի տեսակ ինչ-որ այն չէ... Ներեք մեզ թաղեցինք Գորշկովին։ Հա, այդ այդպես է, Վարինկա, այդ այդպես է. Բլկոնը ազնիվ կնքոջով է վարվել. միայն թե ահա տեսնում եք, բալիկս, դուք այդպես էլ համաձայնում եք։ Իհարկե, ամեն բանում աստծու կամքն է, այդ այդպես է, այդ անպատճառ այդպես պետք է լինի. այսինքն այդտեղ աստծու կամքը անպատճառ պետք է լինի, և երկնքի տանջողի նախախնամությունը, իհարկե, և՛ բարեգութ է, և՛ անքննելի, և ճակատագիրը նույնպես միևնույն բանն է — ձեզդ համակրանքն էլ ձեր կողմն է։ Իհարկե, դուք հիմա բախտավոր կլինեք, Ջանիկս, ամեն բան կունենաք, իմ ազավնյակ, իմ պայծառիկ, դուք իմ սիրունիկ, իմ հրեշտակիկ, — միայն դիտեք ինչ, Վարինկա, այդ ինչպես այդպես շուտով... Հա, գործերը... ա. Բլկովը գործեր ունի, — իհարկե, ով չունի գործ, կարող է պատահել, որ նա էլ գործեր ունենա... տեսա նրան, որ ձեզնից դուրս էր գալիս։ Նեսք ունեցող, տեսք տղամարդ է, մինչև անգամ շատ տեսք տղամարդ է։ Միայն այս բոլորը մի տեսակ այնպես չէ, բանն այն չէ իսկապես, որ նա տեսք տղամարդ է. դե, յես էլ հիմա մի տեսակ կորցրել եմ ինքս ինձ։ Միայն թե հիմա ինչպես ասենք պետք է գրենք իրար։ Ուկ յես, խակ յես, ինչպես պետք է մեզնից ընտի։ Ես, իմ հրեշտակիկ, բոլորը կշռադատում եմ, բոլորը կշռադատում, ինչպես դուք եք գրել, սրտիս մեջ կշռադատում եմ այդ բոլորը, այդ պատճառները։ Ես արդեն քսաներորդ թերթն եմ վերջացնում արտագրել, այնինչ վրա հասան այդ բոլոր անցքերը։ Ջանիկս, ահա դուք գնում եք, ուրեմն ձեզ համար պանապան բաներ պետք է առնեք. պանապան կոշիկներ, հագուստ, հրես, ի դեպ, յես մի ծանոթ խանութի էլ գիտեմ Գորոխովայում. հիշում եք, որ ձեզ բոլորը նկարագրում եմ էլի։ — Բայց չե՞ Այդ ինչպես կարելի չի, Ջանիկս, ինչ եք ասում. չե՞ որ հիմա ձեզ համար անկարելի չի, որ գնաք, բոլորովին անկարելի, ամենևին անկարելի։ Չե՞ որ

շատ բաներ պետք է առնենք և կարող ենք գնալ։ Բացի դրանից յեղանակն էլ հիմա վատ է. մեկ նայեցեք, անձրևը վոնց է շռռալի գալիս և ինչ խոնավ, մեկ էլ... մեկ էլ այն, վոր կմրսեք, իմ հրեշտակիկ, սրտիկդ կմրսի։ Այդ ինչպես է, վախենում եք ոտար մարդուց, բայց գնում եք։ Իսկ չես ուժ հուսով պետք է ճամփա այսօրը։ Ես, այ Ծեզդրան ասում է, քեզ ձեզ մեծ քախտավորությունն է սպասում... բայց չէ վոր նա կատաղի կնիկ է և ուզում է ինձ կործանել։ Այսոր յերեկոյան ժամ կգամ, ջանիկս։ Կգայի ձեզ տեսնելու Էի, ճիշտ է, ջանիկս, կատարյալ ճշմարտությունն, վոր դուք ուսում առած որիորդ եք, առաքինի և զգայուն, բայց ավելի լավ կլինի, վոր նա վաճառականի աղջիկ առնի։ Դուք ինչ եք կարծում, ջանիկս, ավելի լավ կլինի, չէ, վոր վաճառականի աղջիկ առնի։ Իմ Վարինկա, հենց վոր մքնեն, կգամ ձեզ մոտ մի ժամով։ Հիմա հո վազ է մքնում, այնպես վոր կգամ։ Ցեսս, ջանիկս, մի ժամով անպատճառ կգամ ձեզ մոտ այսոր։ Ահա դուք հիմա սպասում եք Բըկովին, իսկ հենց վոր նա գա, այն ժամանակ... Ա՛յ, սպասեցեք, ջանիկս, կգամ...

Մակար Դևուշկին

Սեպտեմբեր 27.

Իմ բարեկամ Մակար Ալեքսեևիչ։

Գարոն Բըկովն ասաց, թե դես անպատճառ յերեք դյուժին շապիկ պիտի ունենամ հոլանդական քաթանից։ Այնպես վոր պետք է վորքան կարելի յե շուտով կարող կանայք գտնել յերկու դյուժինի համար, իսկ ժամանակ շատ քիչ ունենք։ Գարոն Բըկովը բարկանում է. ասում է, թե այդ փալաս-փուլուսները չափազանց գալամազալ բաներ են։ Մեր հարսանիքը հինգ որից հետո յե, իսկ հարսանիքի մյուս որը գնում ենք։ Գարոն Բըկովն շտապում է, ասում է, թե դատարկ բաների վրա շատ ժամանակ չպետք է կորցնել։ Ցես հոգնել եմ դես-դեն վազելուց և հագիվ եմ վոտիս վրա կանգնում։ Սարսափելի շատ գործ կա, բայց, հավատացեք, ավելի լավ կլիներ, վոր վոչինչ չլիներ։ Էն, մեկ էլ ինչ եմ ասում. բլոնդը և ժանյակը պակասում է, այնպես վոր պետք է առնել, վորովհետև պարոն Բըկովն ասում է, թե չի ուզում, վոր իր կինը ժան գա խոհարարուհու պես, և թե դես անպատճառ պետք է հանացնեմ բոլոր կալվածատերերի կանանց։ Այս նա ինքն է ասում։ Այսպես, սիրելի Մակար Ալեքսեևիչ, գնացեք, խնդրում եմ,

մադամ Շիֆոնի մոտ Դորոխովայա փողոց և խնդրեցիք, որ, նախ, ապրատկեղնն կարողներ ուղարկի մեզ մոտ և, երկրորդ, ինքն էլ գար։ Այսոր չես հիվանդ եմ։ Մեր նոր քնակարանում այնպես ցուրտ է և սարսափելի անկարգություն է տիրում։ Պարոն Բըկովի մորաքույրը հալից ընկել է պատավոխյունից։ Վախենում եմ, որ մինչև գնալնդրա ժամին, բայց պարոն Բըկովը ասում է, թե վոչինչ, ուշքի կգա։ Մեր տանը սարսափելի անկարգություն է տիրում։ Պարոն Բըկովը մեզ հետ չի ապրում, դրա համար էլ ծառայողները կորչում են, աստված գիտե՝ ուր։ Պատահում է, որ մենակ Ձեզդրան է մեզ ծառայում. իսկ պարոն Բըկովի կամերդինները,[1] որը նայում է ամեն բանի, չերրորդ օրն է արդեն հայտնվել չի՝ ուր է կորել։ Պարոն Բըկովը գալիս է ամեն առավոտ, շարունակ չարտոնում է չերեկ ծնծեց տան գործակատարին, որը համարձակ է անախորժություններ ունեցավ վոստիկանության հետ... Մարդ չկար, որ ձեզ նամակներ ուղարկեյիր։ Գրում եմ քաղաքային փոստով։ Չեմ, քիչ ետոց մոտանալի ամենից կարևորը։ Ասացեք մադամ Շիֆոնին, որ բլոնդներն անպատճառ փոխի չերեկվա նմուշի համաձայն և ինքն էլ գա ինձ մոտ ցույց տալու նոր կտորը։ Ասացեք, որ չես միտքս փոխել եմ կանգնելի մասին, որ կանգնելը պետք է կարել մանր։ Մեկ էլ ասացեք, որ քաղիմիոնների վրա վիճակների տառերը պետք է կարել առանձրով. չանի եք, առանձրով և վոչ քիչ հարթակարով։ Տեսեք, չմոռանաք — առանձրով։ Ա՛յ, էլի ինչ, քիչ եր մնում մոռանայի։ Ի՞ր առաջու, ասացեք նրան, որ պելերինայի վրա թեքթիկները կարի բարձր, թեղիկները և վիշերը կորզոնեն, և հետո վզնոցին ժանյակ կամ լայն ֆալբալա դնի։ Ներում եմ, իմ կոզմից այս հայտնեցեք նրան, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ձեր

Վ. Գ.

Հ. Գ. Ես այնպես խնդրահարվում եմ, որ ձեզ շարունակ առնչում եմ իմ հանձնարարություններով։ Ահա անցյալ որն էլ դուք ամբողջ առավոտը վազվզում եյիք գես ու դեն։ Բայց ինչ արած։ Մեր տանը վուշ մի կարգ չկա, իսկ չես ինքս տկար եմ։ Ուրեմն մեզ արանջաք ինձ վրա, Մակար Ալեքսեևիչ։ Այնպիսի թախիծ և տխրում ինձ։ Ա՛խ, չերանի գիտենայի ինչ կլինի, իմ բարեկամ, իմ տխրելի, իմ բարի Մակար Ալեքսեևիչ։ Ես մինչև

1 Անչոկի ազատավոր։

անգամ վախենում եմ խորը նայելու իմ ապագային։ Երբեմնակ ինչ-որ նախազգում եմ, և կասես մի տեսակ մշուշի մեջ եմ ապրում։

Ի սեր աստծու, իմ բարեկամ, ոչինչ չմոռանաք, ինչ որ ասացի։ Երբեմնակ վախենում եմ, որ սխալվեք։ Ունեմ հիշեցնեք, տամբուրով և ոչ թե հարթակարով։

Վ. Դ.

Սեպտեմբեր 27.

Վաղորդյան տիրուհի Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ձեր բոլոր հանձնարարությունները կատարեցի ժրաջան կերպով։ Մազամ Շիֆոնն ասում է, թե ինքն էլ արդեն ուզում եր կարել տամբուրով, թե այդ ավելի վայելուչ է, թե ինչ, չգիտեմ, լավ չհասկացա։ Մեկ էլ ինչ-որ ֆալբալա եյիք գրել, ֆալբալային մասին էլ խոսեց։ Միայն թե, ջանիկս, մոռացա, թե ինչ եր ասում ֆալբալայի մասին։ Միայն հիշում եմ, որ խիստ շատ եր խոսում. այնպիսի անպիտան կին եւ ի՞նչ եր էլ, ինքը կգա ամեն բան կպատմի ձեզ։ Ես, ջանիկս, բոլորովին հոգնել եմ։ Այսօր պաշտոնիս էլ չգնացի։ Միայն թե դուք, բալիկս, դուք եք հուսահատվում։ Ձեր հանգստությանն համար կես պատրաստ եմ բոլոր խանութները ման գալու։ Գրում եք, թե վախենում եք խորը նայել ապագային։ Բայց չե՞ որ այսոր ժամը յոթին կերամանաք ամեն ինչ։ Մազամ Շիֆոնը ինքը կգա ձեզ մոտ։ Ուրեմն մի հուսահատվեք. հուսացեք, ջանիկս, դուցե թե ամեն ինչ լավ կլինի։ Ո՛հ, ֆալբալա, ֆալբալա, անիծյալ ֆալբալա։ Ես կվազեի ձեզ մոտ, հրեշտակիկ, կվազեի, անպատճառ կվազեի, արդեն մի-յերկու անգամ մոտենայա էլ ձեր տան բակի դռանը։ Բայց շարունակ Բըկովը, այնինքն՝ ուզում եմ ասել, պարոն Բըկովը միշտ այնպես չարացած է լինում, որ... ես՝ էլ ինչ ասեմ։

Մակար Դևվուշկին

Սեպտեմբեր 28.

Վաղորդյան տեր, Մակար Ալեքսեևիչ։

Ի սեր աստծու, այս րոպեիս վազեցեք ականատործի մոտ։ Ասացեք նրան, որ ականջի ոդերը հարկավոր չեն մարգարիտով և գմբուխտով շինել։ Պարոն Բըկովն ասում է, թե չափազանց քանդ են

Ձաքանում է, ասում է, քե առանց այն էլ զրպանում փող չի Ռասցել և քե մենք կորոստում ենք իրեն, իսկ յերեկ ասաց, վոր ինքե առաջուց իմանար, քե այսպիսի ծախսեր կլինեն, իսկի էլ չեր կապվի։ Ասում է, քե հենց վոր պսակվենք, իսկույն էլ կմեկնենք, քե հյուրեր չեն լինի և պարելու. հույս չունենամ, քե առնելը գնա հետս յենա։ Ահա քե ինչպես է խոսում նա։ Իսկ ասաված էլ է տեսնում, վոր ինձ հարկավոր չեն այդ քուրերը։ Ինքը պարոն Բըկովն է այդ քուրերը պատվիրել։ Ճես նրան պատասխանել չեմ համարձակվում. այնպես տաքարյուն մարդ է։ Ներեցեք պիտանամ՝ ինչ է սպասում ինձ։

Վ. Դ.

Սեպտեմբեր 29.

Աղաչյակդ եմ, Վարվառա Ալեքսեևնա։

Ճես, այսինքն ակնառարծեն ասում է — լավ. իսկ յես սկզբում ուզում էլի իմ մասին ասել, վոր հիվանդացել եմ և չեմ կարողանում անկողնից վերկենալ։ Թարսի պես հիմա, վոր աներս քան չատ կա, հարկավոր ժամանակ է, մրսել եմ, գլուխը տանի։ Մանուշյանում եմ նուչնպես, քե իմ գործախոսություններըը բավական չեյին, նորին գերպատվությունն էլ քարևհաճեց խիստ լինել և Ժամելյան Իվանովիչի վրա շատ ևր քարկանում ու զրավում է վերջը հոգնեց խնդիրը։ Ահա և յես ծանուցանում եմ ձեզ այս բոլորը մասին։ Գարձյալ ուզում էլի միքանի քան գրել, միայն քե վախենում եմ նեղությունն պատճառել ձեզ։ Ջե վոր, ջանիկս, յես հիմար, հասարակ մարդ եմ, գրում եմ, ինչ վոր պատահում է, այնպես վոր գուցե քե գուք ուրիշ քան կարծեք.— ահա, էլ ինչ ասեմ։

Ձեր

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 29.

Վարվառա Ալեքսեևնա, քալիկս։

Այսոր Ժեղորային տեսա, աղաչյակդ իմ։ Ասում է, քե վաղը ձեզ պսակում են արդեն, իսկ վաղը չե մյուս որը մեկնում ենք և քե պարոն Բըկովը արդեն ձիյեր է վարձում։ Նորին գերպատվության մասին արդեն ծանուցեցի ձեզ, ջանիկս։ Մեկ էլ — Գորոխովայի վրա գտնված խանութից ստացած հաշիվներն ստու-

գնցի. բոլորը ճիշտ է, բայց միայն շատ քանդ եւ Միայն ինչու պարոն Բլկովը բարկանում է ձեզ վրա։ Դե, բախտավոր լինեք, ջանիկս։ Ձեռ ուրախ եմ. այն, յես ուրախ կլինեմ, յեթե դուք բախտավոր լինեք։ Ձեռ յնկեղնցի կգայի, ջանիկս, բայց չեմ կարող, մեջքս ցավում եւ Ձեռ եւի նամակներն մասին. հիմա ոչ պետք է մեր նամակներն իրար հասցնել, ջանիկս։ Էմ Ծեզորայինն դուք բարեբարեբիյուն եք արել, բանիկս։ Այդ բարի գործ է, վոր արել եք, իմ բարեկամ, այդ դուք շատ լավ եք արել։ Բարի գործ։ Իսկ ամեն մի բարի գործի համար տերը ձեզ կորհնի։ Բարի գործերն առանց հատուցման չեն ձգում եւ բարեգործությունը միշտ կպսակվի աստծու արդարությամբ պսակով, վաղ թե ուշ։ Ջանիկս, կուզեյի շատ բան գրել ձեզ. այսպես, ամեն ժամ, ամեն րոպե կուզեյի գրել։ Ինձ մոտ գարձյալ Ծացել է ձեր մի գրքույկը, «Повести Белкина»։ Գիտեք ինչ, ջանիկս, այդ գրքույկը հետ մի պահանջեք, նվիրեցեք ինձ, իմ աղաչյակ։ Այս նրա համար չեմ ասում, թե շատ եմ ուզում կարդալ։ Բայց ինքներդ էլ գիտեք, ջանիկս, ձմեռ է գալիս, գիշերները յերկար կլինեն, տխուր, ահա դրա համար էլ կնատեմ կկարդամ։ Ձեռ, ջանիկս, իմ բնակարանից կտեղափոխվեմ ձեր հին բնակարանը եւ կվարձեմ Ծեզորայից։ Այդ պղնիվ կնոջից հիմա վոչ մի պայմանով չեմ բաժանվի, բացի դրանից, նա այնքան աշխատասեր է։ Ձեր դատարկ բնակարանը յերեկ մանրամասն գիտեցի։ Այնտեղ, ինչպես վոր դրած եր ձեր քարզան, նրա վրա էլ կարը, այնպես էլ կար ձեռք չվված, անկյունում։ Գիտեցի ձեր կարը։ Այնտեղ Ծացել եյին էլի զանազան կտորտանքներ։ Իմ մի նամակի վրա դուք սկսել եյիք քեվեր փաքաքել։ Անդանի մեջ քղքի մի քերքիկ գտա, վորի վրա գրված եր — «Վողտոված sbr, Մակար Ալեքսեյեվիչ։ Շտապում եմ» — այսքանը։ Ներսում է վորև մեկին ընդհատել և ձեզ ամենահետաքրքիր տեղում։ Անկյունում պատվարի հետքը գրված և ձեր մահճակալը... Աղաչյակդ իմ Դե, Ծաք բարով, Ծաք բարով, իմ ջան աստծու, շուտով մի քան պատասխանեցեք իմ այս նամակին։

Մակար Դեվուշկին

Սեպտեմբեր 30.

Իմ անգին բարեկամ, Մակար Ալեքսեեվիչ։

Ամեն ինչ վերջացավ։ Վիճակս վորոշվեց, չգիտեմ ինչպիսի վիճակ, բայց յես հնազանդ եմ ասածու կամքին։ Վաղը մեկնում

ինձ։ Մնաք բարով իմ ասում ձեզ վերջին անգամ, իմ անգին բարեկամ, իմ բարերար, իմ հարազատ։ Դարձ մի անեք ինձ համար, ապրեցնեք բախտավոր, հիշեցնեք ինձ և Ձեզ աստծու որդնատիպությունը իմնի ձեզ վրա։ Ես հաճախ կհիշեմ ձեզ մարքսմս, ապրիքներիս մեջ։ — Ահա և վերջացավ այս ժամանակը։ Անցյալից հիշողությունները չես քիչ ուրախալի բան իմ տանելու իմ նոր կյանքի մեջ. այդ պատճառով իլ ավելի ևս քանդագին կլինի հիշողությունս ձեր մասին, ավելի ևս քանդ կլինեք դուք իմ սրտին։ Դուք իմ միակ բարեկամն եք. այստեղ մենակ դուք եյիք սիրում ինձ։ Ձեզ վոր չես ամեն բան տանում եյի, չի վոր գիտեյի, թե վորքան եյիք սիրում ինձ։ Իմ մի ժպիտը, նամակիս մի տողը ձեզ յերջանկություն եր պատճառում։ Դուք հիմա պետք և հետ տվորնք ինձնից։ Ինչպես պետք և մենակ Ձեզ այստեղ։ Ո՞ւմ հուսով եք Ձեզնու այստեղ, իմ բարի, քանդագին, միակ բարեկամ։ Թողնում եմ ձեզ գրքուկը, քարգան, սկսած նամակը, յերբ վոր նայեք այդ սկսված տողերին, մտքով շարունակեցեք կարդալ այն ամենը, ինչ վոր կկամենայիք լսել կամ կարդալ ինձնից, այն ամենը, ինչ վոր կգրեյի ձեզ, եսկ ինչ չեյի գրի ձեզ հիմա։ Հիշեցեք ձեր խեղճ Վարինկային, վորն այնքան սաստիկ սիրում եր ձեզ։ Ձեր բոլոր նամակները Ձեզին ծեղրայի կամոզում, վերնի ավկղում։ Գրում եք, թե հիվանդ եք, եսկ պատն Բլկովը չի թողնում, վոր այստր վորև և տնէ գնամ։ Ես ձեզ կգրեմ, իմ բարեկամ, խոստանում եմ, վոր կգրեմ, բայց միայն աստված դիտե, թե ինչ կարող և պատահել։ Այսպես ուրեմն, այժմ հրաժեշտ տանք իրար առաջին, իմ բարեկամ, իմ սիրելի, իմ հարազատ բարեկամ, առաջին... Ո՜հ, ինչպես հիմա կգրեյի ձեզ։ Մնաք բարով, իմ բարեկամ, Ձեզ բարով, Ձեզ բարով։ Ապրեցեք բախտավոր, ողջ ու առողջ։ Իմ ապրիքը հավիտյան ձեզ համար կլինի։ Ո՜, ինչքան սխտոր եմ, ինչպես ճնշվում և ամբողջ հոգիս։ Պարոն Բլկովը կանչում և ինձ։

Ձեզ հավիտյան սիրող՝

Վ.

Հ. Գ. Հոգիս այնքան լիքն և, այնքան լիքն և հիմա արցունքներով... Արցունքները խեղդում, պատառատում են ինձ։ Մնաք բարով։ Տեր իմ աստված, վորքան սխտոր եմ։

Հիշեցեք, հիշեցեք ձեր խեղճ Վարինկային։

Ջանիկս, Վարինկա, աղաչյակդ իմ, անգինդ իմ Ձեզ տանում են, դուք գնում եք։ Դե, ավելի լավ և հիմա սիրտս պոկեն կրծքիցս, քան թե ձեզ՝ ինձնից։ Այդ ինչպես դուք — Ահա, դուք լաց եք լինում և գնում եք։ Ահա այս բոպեիին ձեզնից նամակ ստացա, ամբողջովին արցունքով թրջված։ Նշանակում է, չեք ուզում գնալ, նշանակում է, զոռով են տանում ձեզ, նշանակում է, խղճում եք ինձ, նշանակած է, սիրում եք ինձ։ Բայց ինչպես թե, ում հետ պետք է լինեք այժմ։ Այնտեղ տխուր կլինեք, սիրտներդ վեր չի գա։ Դարդը կկրծի ձեր սիրտը, մինչից հիմ կանի։ Դուք կմնաք այնտեղ, տարը հողը կդնեն ձեզ, վոչ վոք էլ չեք ունենա այնտեղ, վոր լաց լինի ձեզ վրա։ Պարոն Բրկովը ամբողջ ժամանակ նապաստակները կլինի վորսալիս... Ախ, Ջանիկս, Ջանիկս այդ ինչ արիք, ինչպես կարողացաք այդպիսի բան վճռել։ Այդ ինչ արիք, ինչ արիք, այդ ինչ բնդրիք ձեր գլխին։ Ախր ձեզ գերեզման կդնեն այնտեղ. նրանք ձեզ կսպանեն այնտեղ, հրեշտակիկդ իմ։ Ջե՛ վոր, Ջանիկա, դուք ծուլ եք վեռուբի պես։ Վա՛յ, մեռնի իմ գլուխը, վիրտեղ էլի կնա։ Ել ինչ բանի էլի նայում կես, հիմարու։ Տեսնում եմ, կերեխան խնդուքիդ է անում, գլուխը ցավում է։ Դրանից էլ հեշտ բան, — բայց չե՛ վոր, չե՛. ինչպես վոր հիմար էլի, այնպես էլ հիմար ծնացի, վոչինչ չմտածեցի, վոչինչ չտեսա, հետ կասես իրավունք ունեի, հետ էլ գործն ինձ չեր վերաբերում, և դեռ վազվզում էլ էի ֆելդշալի հետևից... Ջե՛, Վարինկա, կես վեր կկենամ, մինչև վաղը վեր կկենամ, գուցե քե՛, կառողջանամ և վեր կկենամ... Ծնա՛, Ջանիկս, անիծյալի տակ կգցեմ ինձ, չեմ թողնի, վոր գնաք։ Բայց վոչ, այդ ինչ է խոսացնում։ Ո՞նչ իրավունք ունեմ։ Ծնա կդամ ձեզ հետ. ձեր կարեսի հետևից վազ կտամ, չեքե՛ ինձ չվերցնեք ձեզ հետ, վազ կտամ, ինչքան վոր վոտներումս ուժ կլինի, մինչև վոր շունչս հատնի։ Բայց գիտեք դուք, Ջանիկս, քե՛ ինչ կա այնտեղ, քե՛ ուր եք գնում։ Դուցե քե՛ չգիտեք, ապա ուրեմն ինձ հարցրեք։ Այնտեղ տափաստան է, բալիկս, տափաստան, մեռկ տափաստան, այ, ինչպես ձեռքիս ափը՝ մերկ։ Գնիկարմանն այնտեղ անզգա կե, մուժիկը անկիրթ, հարբեցող։ Այնտեղ հիմա ծառերի տերևները թափվել են, այնտեղ անձրևներ են գալիս, այնտեղ ցուրտ է, — և դուք այնտեղ եք գնում։ Դե՛, պարոն Բրկովն այնտեղ զբաղմունք ունի, նա իր նապաստակների հետ կլինի այնտեղ. իսկ դուք ինչ գիտի պետք։ Ուզում եք կալվածատերի կին լինել, Ջանիկս։ Դե՛, հրեշտակիկդ իմ, մեկ նայեցեք ձեզ, դուք

նամանաւ եք արդյոք կալվածատերի կնոջ... Ինչպե՞ս կարող է այդպիսի բան լինել, Վարինկա։ Ո՞ւմ պետք է նամակներ գրեմ, Ջանինկա։ Ձա՛ ես, մեկ լավ մտածեցնք, Ջանինկա, մեկ ինքներդ ձեզ հարցրեք, ես ու՞մ պետք է նամակներ գրի նա, այսինքն՝ կես։ Էլ ո՞ւմ պետք է Ջանինկ անվանեմ, ո՞ւմ պետք է տամ այդ սիրելի անունը։ Հնուց ձեր դաննեմ ձեզ, հրեշտակիկդ իմ։ Ես կմեռնեմ, Վարինկա, անպատճառ կմեռնեմ, սիրտս չի դիմանա այդպիսի մի դժբախտությանն։ Ես ձեզ սիրում եմ, ինչպես ատծու լույսը, սիրում եմ, ինչպես հարազատ աղջկաս, կես ձեր ամեն ինչը սիրում եմ, Ջանինկա, բալիկս, և ինքս էլ միայն ձեզ համար եմ ապրում։ Ես աշխատում եմ, ես գրքեր գրում, ման եմ գալիս, ես գրանում եմ իմ դիտողություններս տալիս եմ գրքին բարեկամական նամակների ձևով, այս բոլորը ձեզ համար եմ անում, վոր դուք, Ջանինկա, այստեղ, դիմացս, ինձ մոտիկ եյիք ապրում։ Դուք, գուցե ես, այս չդիտեիք էլ, բայց այդ իսկապես այդպես եր։ Լսեցեք, Ջանինկա, ինքներդ դատեցեք, իմ սիրելի աղավնյակ, այդ ինչպե՞ս կարող է լինել, վոր դուք հեռանաք մեզնից։ Բալիկս, ախր չի կարելի, վոր դնաք, անկարելի կե, ուղղակի կատարելապես վոչ մի հնարավորություն չկա։ Հրես անձրև է գալիս, խակ դուք քոչել եք, կմրսե՛ք։ Ձեր կառքը կբրջվի, անպատճառ կբրջվի. հենց վոր քաղաքից դուրս դնաք, կկոտրվի, դիտեմամբ կկոտրվի։ Ջե վոր այստեղ Պետերբուրգում կառքեները շատ վատ են շինում։ Ես այդ կառքի շինողներին բոլորին էլ ճանաչում եմ. նրանք միայն աշխատում են ձեզ պահպանել, վորևե մի խաղալիք կպցնել, բայց վոր ամուր լինի, կյանքում չեն շինում։ Ես, Ջանինկա, կչոքեմ պարոն Բըկովի առջև, կես նրան կպաշտպանեմ, բոլորը կպաշտպանեմ։ Դուք էլ, Ջանինկա, պաշտպանեք, որինակ կերպով պաշտպանեք նրան։ Ասացեք, վոր ձեռքի՝ չեք կարող դնալ... Ախ՛, ինչո՞ւ նա Մոսկվայում վաճառականի աղջկա հետ չամուսնացավ։ Թող այդպիսի մի աղջկա հետ ամուսնանար այնտեղ։ Վաճառականի աղջիկն ավելի կպաշտեր նրան. այդ արդեն չես գիտեմ, թե ինչու։ Իսկ կես ձեզ կպահեյի այստեղ ինձ մոտ։ Ախր նա ձեր բնչն ե, Ջանինկա, այդ Բըկովը։ Ինչո՞վ նա ձեզ հանկարծ սիրելի դարձավ։ Դուք, գուցե թե նրա համար, վոր նա շարունակ ֆալբալաներ և առնում ձեզ համար, դուք, գուցե թե, դրա համար։ Բայց ախր բնչ բան և ֆալբալան, ինչի՞ ես պետք ֆալբալան։ Ջե վոր դա հիմար բան և, Ջանինկա։ Այստեղ գործը վերաբերում է մարդկային կյանքին, խակ ֆալբալան,

ջանիկս, փալաս ես, փալասի մի կտոր։ Հրես քեզ էլ քեզ, հենց ոռճիկս ստանամ, ձեզ համար ինչքան ուզեք, ֆալբալա կառնեմ, կառնեմ ֆալբալա, ջանիկս. էս հրեն մի ծանոթ խանութի էլ գիտեմ. միայն թե սպասեցեք, վոր ոռճիկս ստանամ, հրեշտակիկդ իմ, Վարդինիկ։ Ախ՛, տեր իմ աստված, տեր իմ աստված։ Այդպես ուրեմն, դուք պարոն Բըկովի հետ անպատճառ տափաստան եք գնում, անդարձ գնում։ Ա՛խ, ջանիկս... Հմ, դուք ինձ մի պրեցեք, մի պրեցեք ինձ սմին բանի մասին, և էլրը եք գնալու, այնտեղից էլ նամակ գրեցեք։ Թե չեն հրեշտակդ իմ էլրկնայինն, չի՛ վոր այս վերջին նամակը կլինի, և չի՛ վոր վոչ մի կերպ չի կարող լինել, վոր այս նամակը վերջինը լինի։ Հա, ե՛, ինչպես կարող է պատահել, վոր այդպես հանկարծ, իսկապես, անպատճառ վերջինը։ Հմ, վմ՛չ, էս կգրեմ և դուք էլ գրեցեք... Թե չեն իմ վոճն էլ հիմա ձևավորվում է... Ախ, բալիկս, ինչքա՜ն պետք վոճը։ Հրես հիմա չեմ իմանում ինչ եմ գրում, ամենևին չեմ իմանում, վոչինչ չեմ իմանում, և գրածս չեմ կարդում, վոճս էլ չեմ ուղղում, այլ գրում եմ, միայն թե գրեմ, միայն թե շատ գրեմ ձեզ...

Աղաչելակդ իմ, բալիկս, ջանիկս։

ՍՊԻՏԱԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ

ՍԱՆՏԻՄԵՆՏԱԼ ՎԵՊ

(Շերազադի հիշատակարանից)

Գուցե նա սխալված եր,
Որ գնեց մի վայրկյան
Քո սրտին մոտ լինելու։

Խ. ՏՈՒՐԳԵՆԵՎ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՇԵՐ

Ջմայլելի գիշեր եր, այնպիսի գիշեր, որպիսին լինում է գուցե միայն այն ժամանակ, սիրելի ընթերցող, երբ մենք յերիտասարդ ենք։ Յերկինքն այնպես աստղազարդ եր, պայծառ եր այնպես, որ, նայելով նրան, հարկավոր եր ակամա հարցնել՝ միթե մի այդպիսի յերկնքի տակ կարող են ապրել զանազան ցասկոտ ու քմահաճ մարդիկ։ Այս ևս մի նոր, գեղահաս հարց և, սիրելի ընթերցող, շատ գեղահաս, սակայն քեզ նա ստիպում հրամանով շատ հաճախ այցելի քո սիրտը։ Ուստի՛ր քմահաճ և զանազան ցասկոտ պարոններին մասին, յես չեյի կարող չհիշել և իմ բարեբարո վարմունքն այդ ամբողջ որը։ Թեև առավոտից ինձ սկսեց տանջել մի ինչ-որ զարմանալի անձկությունն, հանկարծ թվաց, որ ինձ, միանակի, ամենքը ձգում են ու ամենքը հեռանում են ինձանից։ Հարկավ, յուրաքանչյուրն ունի իրավունք հարցնելու.— ովքե՞ր են այդ ամենքը, որովհետև ահա ութ տարի յե՝ յես ապրում եմ Պետերբուրգում և դրեթե վոչ մի ծանոթություն չեմ կարողացել ձեռք բերել։ Բայց ինչի՞ս են հարկավոր ծանոթությունները։ Առանց այդ ևլ ամբողջ Պետերբուրգն ինձ ծանոթ է, ահա ինչու ինձ թվաց, թե ամենքն ինձ ձգում, հեռանում են, յերբ ամբողջ Պետերբուրգը հանկարծ վոտքի յելավ, գնաց ամառանոց։

Մենակ Ջեռլն ինձ համար զարձավ տանկալի։ Ամբողջ յերեք որ գնգնում եյի քաղաքում խորին թախիծի մեջ, մինչդամայն չհասկանալով, թե ինչ և պատահում ինձ։ Նևսկի պրոսպեկտն եյի գնում, թե պարոնզ, թե քափատում եյի առափնյա վողոցում, վոչ մի տեղ չեյի տեսնում վոչ մեկին այն մարդկանցից, վորոնց սովոր եյի տեսնել մինչդեռ տեղում վորոշյալ ժա-

մերին, ամբողջ տարին՝ Ինարկե, նրանք ինձ չեն ճանաչում, բայց կես ճանաչում եմ նրանց։ Ես շատ լավ եմ ճանաչում նրանց, կես գրեթե ուսումնասիրել եմ նրանց գնմքերը և հիանում եմ նրանցով, կերը ուրախ են, ու տխրում եմ, կերը մոայլված են։ Ես գրեթե բարեկամություն եմ հաստատել մի ծերունու հետ, որին հանդիպում եմ ամեն որ որոշ ժամին Ծոնատանկայի վրա։ Նրա գնմքը հանդիսավոր է, մտախոհ. շարունակ իր քթի տակ շշնջում է ինչ-որ և — ձախ ձեռքը քորփափում, ունենալով աջ ձեռում մի ճյուղավոր կերկայն ձեռնափայտ վոսկե կորով։ Նույնիսկ նա նկատել է ինձ ու կարեկից է գնալի ինձ։ Ես գրեթե պատահի մի որ, կերը կես որոշյալ ժամին Ծոնատանկայի վրայով չլինեմ, հավատացած եմ, որ նա կտխրի։ Ահա ինչի մենք կերբեմն քիչ է ՃՈՒՄ իրար բարևենք, մանավանդ կերբ կերկուսս էլ հոգևկան լավ տրամադրության մեջ ենք։ Նորեկս, կերբ մենք ամբողջ կերկու որ չեկինք տեսել իրար, և կերբորդ որը հանդիպեցինք, արդեն ուղում եկինք մեր գլխարկը բարձրացնել, կերբ բարեբախտաբար ժամանակին ուշքի կեկանք, ձեռներս իջեցրինք ու կարեկցաբար անցանք միմյանց մոտով։

Տներն էլ են ինձ ծանոթ։ Փողոցով անցնելիս, յուրաքանչյուրը նրանցից առաջ է վազում, նայում է ինձ իր բոլոր լուսամուտներով և քիչ է ՃՈՒՄ ասի. «Բարև, ինչպես է ձեր առողջությունը։ Ինքս, փառք աստծու, առողջ եմ և մայիս ամսին ինձ վրա մի հատ էլ կավելացնենք, կամ՝ «ինչպե՞ս է ձեր առողջությունը, իսկ ինձ վազը պիտի նորոգենք, կամ «քիչ ևր ՃՈՒՄ, որ այրվեի, և շատ վախեցած և այլն և այլն... Նրանցից միքանիսն իմ սիրելիներն են, կան և մերձավոր բարեկամներ։ Մեկը նրանցից մոտիկը և այս ամառ ճարտարապետի մոտ քըժկվվել։ Դիտմամբ ամեն որ նրան այցելելու կեմ, որպեսզի մի գուցե, տերը մի արտացե, վատթարանե նրա առողջությունը։ Ես կերբեք չեմ մոռանալ մի շատ գեղեցիկ բաց-վարդագույն առավոտություն։ Դա քառասնի մի տնակ ևր, այնքան վոքրիկ և այնքան բարեհամբույր ևր նայում ինձ և այնքան հպարտ ևր նայում իր սև հարևաններին, որ սիրտս ուրախանում ևր, կերբ անցնում եկի նրա մոտով։ Անցյալ շաբաթ անցնում եմ վոդոցով և հանկարծ լսում եմ մի սրտաշարժ ճիչ. «Ինձ նեղկում են գնդին գուլնույս։ Զարտպորձնները։ Բարբարոսները։ Նրանք վոչինչ չկնայեցին, վոչ այուններս, վոչ կատնիզնները, և իմ բարեկամը գնդնից ինչպես գնդձանիկ։ Այս առիթով քիչ ՃՈՒՄ, որ մաղձս յեռաց,

և ինձ մինչև այսօր էլ ուժ չունեմ տեսնելու իմ այլանդակված իրականությունը, որին նետվել են Հինաստանի պետական գուշտով։

Այսպես, ուրեմն, ընթերցող, դուք այժմ գիտեք, թե ինչպես եմ ծանոթվել Վասիլբուրգի հետ։

Ես արդեն ասացի, որ ամբողջ կերակուրը որ ինձ տանջում էր մի անհանգստությունն, մինչև որ գուշակեցի նրա պատճառը։ Փորոքնեղում ես վատ զգում էր — սա չկա, նա չկա, ձեր կարծիք այսինչը — իսկ տանը, ինչպես ասում են, ինքս իմը չկեր։ Ամբողջ կերկու կերակուր ձգտում էի գիտենալ՝ ինչ և պատճառում ինձ։ Ինչքա տանը նստելն ինձ համար այդքան տանջալի չես Հնով տարօրինակությունքով նայում էի միստավաճ, կանանշադրյա պատերին, Մատրոնայի հաշիվ չանքերով սարդի վտանգով վարագուրված առաստաղին, գիտում էի ամեն մի մեռոս, մանրելով, արդյոք չարիքը այդտեղ է թաղնված (վորովհետև կերը մի սեռոս էր կերակվա տեղում չես, ու չես իմ գլխի տերը չեմ), նայում էի լուսամուտին — քաղաքը դուրս, վոչ մի քիթքիթացնող Հես նայելիս կանչեցի Մատրոնային, հայրաբար հանդիմանելի սարդի վտանգի առիթով և առհասարակ նրա անփութությանը վերաբերմամբ, բայց նա միայն նայեց ինձ զարմացած ու հեռացավ, առանց իմ հարցերին պատասխանելու, այնպես վոր սարդի վտանգը մինչև այսօր էլ հանգիստ կախված է իր տեղում։ Վերջապես, այսօր առավոտ միայն գուշակեցի, թե ինչ է պատճառում ինձ Հես, չէ վոր ներանք ինձնից են ամառանոց վտարելու։ Վորովհետև չէ վոր ինչ-վոր կաթ-չկար պետք էր ուրիշ տեղ, կամ տեղափոխվել էր, կամ տեղափոխվում էր ամառանոց, վորովհետև յուրաքանչյուր ծանրաբեռն արտաքինով մի պատվավոր պարոն, վոր կատաղ էր վարձում, իսկույն ևեթ իմ աչքում դառնում էր ընտանիքի պատկառելի հայր, վոր իր տաղտկալից պաշտոնական գրասենյակների հետո ուղեվորվում է իր ընտանիքի գիրկը, ամառանոց, վորովհետև յուրաքանչյուր մի անցորդ այժմ ուներ միանգամայն ուրիշ մի տեսք, վորը քիչ էր Հես ամեն մի անցորդի ասի. ես ինձ, պարոններ, միայն անցորդիկ չեմ այսօր, ես ամառանոց եմ գնում։ Հենց վոր մի լուսամուտ էր բացվում, վորի ապակուն քիթիկնատրիկ երես նեղը և շաքարի նման ճերմակ մատիկներ, հենց վոր դուրս էր ցցվում մի սիրուն աղջկա գլխիկ, և աղջիկը կանչում էր անցնող ծաղկավաճառին, կես իսկույն ևեթ կերակա-

կայում էին, որ ծաղիկները գնվում են հենց այնպես, այսինքն՝ ոչ մի նրա համար, որ գնողը նրանցով զվարճանա քաղաքային տոթալի բնակարանում, այլ մի՝ ահա շուտով պիտի գնալ աժառանց և ծաղիկներն էլ պիտի տանեն իրենց հետ։ Այդ քիչ է. յես իմ յուրատեսակ գյուտարարությամբ ասպարեզում այնպիսի հաջողություններ ունեի, որ արդեն կարող էի անախալ, միայն արտաքինից դատելով, ասել, թե ով որ ամառանոցում և ապրում, կամենան և Ապտեկարսկի կղզիների կամ Պետերդոֆի ճանապարհի բնակիչները մյուսներից տարբերվում էին իրենց կեցվածքի ու ձևերի նրբությամբ, ամառային զբնաւոր զգեստներով և շքեղ կառքերով, որոնցով քաղաք էին գալիս։ Գատգոլովայի բնակիչներն այնտեղ, հեռվում էլ, առաջին իսկ հայացքից ճանաչում էին իրենց վողջամտությամբ և լրջությամբ։ Կրեատովսկի կղզու հաճախորդը տարբերվում էր իր անվրդով — զվարթ արտաքինով։ Ձերը տեսնում էի կա՛հ-կարատու, զանազան աշխոների, տեղացիների, տաճկական և ոչ տաճկական քաղմոցների ու այլևայլ տնայնի իրերի ամբողջ լեռներով բեռնավորված սայլերին հետ ընթացող սայլապանների յերկայն շարանը և այդ լեռների գագաթին փառավորապես քաղմած վարիտ խոհարարուհուն, որ իր սիրուղ ապրանքը աչքի լույսի պես է պահում, յերբ տեսնում էի տնային իրերով ծանր բեռնավորված նավակները, որ Նևայի կամ Մոնաստանկայի վրայով սահում էին դեպի Մեվ գետը, — իմ աչքում տատնապատկվում, հարյուրապատկվում էին թե սայլերն ու թե նավակները։ Ձեվ թվում էր ինձ, որ ամենն ինչ վաղուց չի եղել, ամենն ինչ տեղափոխվել և ամառանոց, թվում էր, որ ամբողջ Պետերբուրգն ապառնում է ամայանալ, անապատ դառնալ, այնպես որ, վերջիվերջո, յես սկսեցի ամաչել վիրավորվել ու տխրել, որ ինքս ձեռնհասությունս չունեի ամառանոց գնալու։ Ես պատրաստ էի գնալ յուրաքանչյուր սայլի հետ, յուրաքանչյուր պատկառելի արտաքին ունեցող և սայլ վարձած պարոնի հետ։ Բայց, ավաղ, վիշ մինչ և վիշ վոք ինձ չէր հրավիրում։ Կարծես ինձ մոռացել էին, կարծես յես նրանց համար իսկապես ոտար էի։

Մի որ յես շատ յերկար մտն յեկա, այնչափ, որ, համաձայն իմ սովորության՝ մոռացա ուր լինելս. յերբ հանկարծ ինքս ինձ տեսա քաղաքի մաքսային արգելանի մոտ։ Վայրկենապես ինձ պատշաճեց մի ուրախություն, և յես ցանկալով արգելանի մյուս կողմը, քայլեցի ցանված արտերի ու արոտատեղերի միջով։ Ես հոգնա-

Ծուխ չկար, դղում էր միայն իմ ամբողջ կազմով, որ մի ինչ-որ բան ընկնում է իմ հոգուց։ Բոլոր անցորդները նայում էին ինձ այնքան զարհուրած, որ քիչ էր մնում գլուխ տային ինձ։ Ամենքն ուրախ էին, չգիտեմ ինչու, ամենքն, առանց բացառության, սիրտ էին ծխում։ Ինձ կես այնչափ էլ ուրախ, որչափ կարող չկար լինել Տարծես հանկարծակի ընկել էի Իտալիա. բնությունն այն աստիճանի զորեղ էր վոգևվորել ինձ, հիացահիմնադ զարթացուս, որ քիչ էր Ծագել խեղդվիր քաղաքի պատերի մեջ։

Կա ինչ-որ մի անբացատրելի-սրտաշարժ բան մեր պետրոսբուրգյան բնության մեջ, կարդ նա գարնան սկզբին հանկարծ արձակում է կարկնքից տրված իր բոլոր ուժերը, դուզվում ու զարդարվում է բոլոր գույներով... Նա ինձ ակամա հիշեցնում է այն հիվանդոտ ու վտիտ աղջկան, որին նայում ես կարեկցությամբ, կարեկցություն կարեկցական սիրով, կարեկցություն էլ ուզակի չես նկատում նրան, և որը, սակայն մի վայրկյան դառնում է անբացատրելիորեն գեղեցիկ, և դուք սքանչացած, անկամա հարցնում եք. այդ վիր զորությունն է ստիպել այդ տխուր, մատիտի աչքերին այդպիսի հրով փայլելու։ Ի՞նչն է արյունը մղել դեպի այդ դունատ ու նիհար այտերը։ Ի՞նչն է կրքով վազդել դեմքի այդ նուրբ ու քնքուշ գծերը։ Ինչու՞ է այդպես վառվում այդ կուրծքը։ Ի՞նչն է այդպես հանկարծակի ուժ, կյանք ու գեղեցկություն տվել խեղճ աղջիկ կերևին, ինչն է ստիպել այդ կերևը վազել այդպիսի ժպտուն, կենդանանալ այդպիսի կայծակնային ու ապտղուն ծիծաղով։ Դուք նայում եք ձեր շուրջը, դուք մնում եք մենկին, դուք աշխատում եք գուշակել... Սակայն վայրկյանն անցնում է, և դուցե վաղը դուք նորեն հանդիպելք նույն մտախոհ ու ցրված հայացքը, ինչ-որ առանձ եր, նույն դունատ կերևը, նույն հեզությունն ու անվատահությունը շարժումներին և նույնիսկ մի տեսակ մեռելային անձկություն ու գղջում բոլոր էության համար... Ցավ դուք ցավում եք, որ այդպես շուտ, այդպես անվերադարձ թռավ վայրկենական դեղեցկությունը, որ նա այդպես խորասուխկ և դուք վազից ձեր առջև, ցավում եք այն պատճառով, որ նրան սիրելու անգամ ժամանակ չունեցաք...

Այնուամենայնիվ, իմ գիշերն էլ ավելի լավ, քան ցերեկը։ Ահա թե ինչպես։

Ես քաղաք էի գա շատ ուշ, և արդեն տասը ժամը զարկել եր, երբ մոտեցա իմ բնակարանին։ Ես գալիս էի ջրանցքի

առաջինյա փողոցով, ուր այդ ժամին վոչ վոք չի լինում սովորաբար։ Նա ապրում եմ քաղաքի ամենահեռավոր մի մասում։ Նա գալիս նյի յերգելով, վորովհետև յերբ յես յերջանիկ եմ, անպատճառ մի բան մրթմրթում եմ քիթիս տակ, ինչպես և ամեն մի յերջանիկ մարդ, վոր չունի վոչ բարեկամներ, վոչ բարի ծանոթներ, վորոնց հետ կարողանար բաժանել իր ուրախությունը։ Հանկարծ ինձ պատահեց մի ամենաանսպասելի արկած։

Ջրանցքի ափին կանգնած եր մի կին։ Ծանկապատին հենված՝ նա, ըստ յերևույթին, նայում եր ջրանցքի պղտոր ջրին։ Նա հագած եր սենապարզ անագույն վերարկու և գլխին դրած եր մի սիրուն գեղանագույն գլխարկ։ «Սա աղջիկ ե, և անպատճառ անահերդ», մտածեցի յես։ Նա կարծես չլսեց իմ քայլերի ձայնը, նա նույնիսկ չշարժվեց, յերբ յես անցա նրա մոտով՝ շունչս պահած և սաստիկ բաբախող սրտով։ «Ծարդրինակ և, մտածեցի յես, յերևի նա շատ խորը մտածմանն մեջ ե», և հանկարծ տեղն ու տեղս կանգ առա բնավռնածի պես։ Ինձ լսեցի մի խուլ հեկեկանք։ Այո, յես սխալված չեյի. աղջիկը լալիս եր և հետզհետե ավելի ու ավելի ուժգին։ Ատելած իմ։ Սիրտս սկսեց ճմլտալել։ Վորքան ել կանանց վերաբերմամբ տատամսոտ լինեյի, բոլորն բացառիկ եր։ Ինձ հետ դարձա, մոտեցա նրան և անպատճառ հարատասանեյի «սիրուհիդ», յեթե չգիտնայի, վոր այս ածականը հազար անգամ արտասանվել ե ռուսական քոլոր քարձրաշխարհիկ վեպերում։ Այդ եր միայն, վոր լեզուս զսպեց։ Բայց մինչ յես մաքում մի ուրիշ բառ եյի փնտռում, աղջիկն ուշքի յեկավ, հետ նայեց, շփոթվեց ու շտապեց հեռանալ ինձնից։ Ինձ անմիջապես հետևեցի նրան, բայց նա, այս տեսնելով, քողեց ավելը, անցավ դիմացի մայթը։ Ինձ չհաջողվեցավ փողոցն անցնել։ Սիրտս քրքռում եր՝ ինչպես վորսված քոշնիկի սիրտը։ Հանկարծ մի դիպվածն ինձ ոգնության յեկավ։

Մայթի մյուս կողմում, իմ անծանոթուհուց վոչ հեռու յերեվաց ֆրակը հագին սուխոդ տարիքով, բայց չի կարելի ասել սուխոդ քայլվածքով մի մարդ։ Նա ընթանում եր յերևելով և զգուշաբար հենվելով պատերին։ Իսկ աղջիկը սլանում եր սլաքի պես, փուտկոտ և անվատահ, ինչպես ընթանում են առհասարակ այն բոլոր աղջիկները, վորոնք չեն կամենում, վոր վորևե մեկը ցանկություն հայտնի՝ դիշերը նրանց ուղեկցելու դեպի տուն։ Ինձ պետք եր, յերևույթ պարոնը յերբեք չեր կարող նրան հասնել, յեթե իմ հակառակորդը նրան չդրդեր արվեստական միջոցների դիմելու։

Ինչ անա հանկարծ իմ պարոնը, առանց մի բառ արտասանելու, իր կանդնած տեղից պոկվում է և արնքամց վազում է իմ անծանոթուհու հետևից։ Աղջիկը թռչում եր հողմի պես, բայց չկարողացավ պարոնը հասավ նրան։ Աղջիկը ճչաց, իսկ չես... որ նա իմ հանկարծապրին այն կեսկեսուռ ձեռնափայտի համար, վոր այս անգամ իմ աջ ձեռքումն եր։ Նա վայրկենապես անցա մայթի մյուս կողմը, վայրկենապես անհոգ պարոնը հասկացավ բանի նյութությունը, անհագիելի խնդասուրությունը հաշվի առավ, լռեց, հետ քաշվավ և միայն այն ժամանակ սկսեց իմ դեմ բողոքել բավականին յուռութուն ածականներով, վորը մինչ այդպես շատ հետաքրքիր։ Սակայն նրա խոսքերը հաղիվ-հազ հասան մեր լսելիքին։

— Տվեք ինձ ձեր ձեռը,—ասացի չես իմ անծանոթուհուն, — և նա այլևս չի համարձակվիլ մեզ մերձենալու։

Նա լուռ տվեց ինձ իր ձեռը, վոր դեռ դողում եր ահից ու հուզմունքից։ Ա՛հ, անհոգ պարոն։ Ինչպե՞ս չես այդ բոլորին սրտնեում հյուր քեզ։ Ինչ քնքշակի նայեցի աղջկան։ Նա շատ սիրուն եր ու անահիտ. չես գուշակել հյուր նրա ան արտասանությունը վրա ամենևին վայլում եր արտասուքը՝ այժմյան ահից թե առաջվա վշտից—չգիտեմ։ Բայց շրթունքների վրա արդեն փայլում եր ժպիտը։ Նա նայեց ինձ նուշնպես դողդոջուկ, քնքշակի կարմրեց և հայացքը վար նետեց։

— Ահա տեսնում եք, ինչու այն ժամանակ չէիք ցնծում ձեզ մերձենալուս Ինչ ես չես ձեզ մոտ լինելի, վոչինչ չեր պատահի...

— Ինչ ձեզ չեյի ճանաչում. չես կարծում հյուր դուք եք...

— Բայց մի՞թե այժմ ինձ ճանաչում եք։

— Մի փոքր։ Ահա, որինակ, ինչու համար եք դողում։

— Ա՛հ, դուք գուշակեցիք հենց առաջին հայացքից,—պատասխանեցի չես՝ աղջկա խնդացիությամբ հիացած։ — Այո, դուք հենց առաջին հայացքից գուշակեցիք։ Ճիշտ է, չես կանանց վերաբերմամբ քաջարի չեմ, չես հուզված եմ, չեմ վիճում, ձեղնից վոչ պակաս, մի քիչ առաջ, երբ այդ պարոնը ձեզ վախեցրեց... Այժմ չես ինչվոր ահի մեջ եմ։ Կարծես չերակում եմ, իսկ չես չերակում եք չեյի կարող չերևակայել, թե ինչքանից պիտի խոսեմ վարեմ մի կնոջ հետ։

— Ինչպես։ Մի՞թե...

— Այո, մի՞թե իմ ձեռը դողում է, պատճառն այն է, վոր չերբեք նրան չի անցել մի այնպիսի փոքրիկ ու սիրունիկ ձեռ,

վորպիսին ձերն եւ Ձեռ միանգամայն խորհացնել եմ կանանցից, այսինքն՝ ես երբեք չեմ եղ ընտելացել նրանց... ես միևնակ եմ... Ձեռ մինչև անգամ չգիտեմ՝ չասացի՞ արդյոք ձեզ վորևե հիմարություն։ Ասացեք ինձ ուղղակի. կանխավ ասում եմ, վոր ես վիրավորվող մարդ չեմ...

— Վոչ, դուք վոչ մի հիմարություն չասացիք, ընդհակառակը։ Ձեվ յերեք դուք պահանջում եք, վոր արտաքոց լինեմ, կասեմ ձեզ, վոր տղամարդի այդ տեսակ անհամարձակությունը կանանց դուր ե գալիս, իսկ յերեք կամենում եք ավելին գիտենալ, ինձ եղ նա դուր ե գալիս, և ես մինչև տուն ձեզնից խույս չեմ տալու։

— Վախենում եմ դուք այնպես անեք, — սկսեցի ես հիացմունքից խեղդվելով, — վոր ես դադարեմ անհամարձակ լինելուց, այն ժամանակ ինձ քարով իմ միջոցներս...

— Միջոցներ։ Ի՞նչ միջոցներ, ինչի՞ վերաբերմամբ։ Այդ արդեն վատ է։

— Ներեցեք, չեղվիցս թռավ այդ խոսքը, բայց ինչպես կկամենայիք, վոր այսպիսի մի րոպեյին չլիներ ցանկություն...

— Ցանկություն դուր գալու, արդյոք։

— Դե, իհարկե։ Ի սեր աստծու, յեղեք բարի, ինքներդ գտեցեք, ձվ եմ ես։ Ահա արդեն քսանվեց տարեկան եմ և յերբեք վոչ մեկին չեմ տեսել։ Ուրեմն ինչպես կարող եմ խոսել և՛ լավ, և՛ հաջող, և՛ տեղին։ Ձի վոր ձեզ համար ձեռնտու չե, վոր ես լինեմ անկեղծ ու պարզ։ Ձեռ չգիտեմ լռել, յերբ սիրտս և խոսում իմ մեջ։ Այո, իհարկե, միևնույնն եւ Հավատացեք, վոչ մի կին, յերբեք, յերբեք։ Վոչ մի ծանոթություն Ձեվ ամեն որ յերազում եմ, քեզ, վերջապես, յերբևե ես կհանդիպեմ վորևե մեկին։ Ախ, յերեք դուք գիտենայիք քանի անգամ եմ ես այս ձեռվ սիրահարվել...

— Բայց ինչպես, ձեմ վրա...

— Վոչվորքե, իզնակես վրա, նրա, վորին տեսնում եմ յերազումս։ Ձեռ իմ տեսիլների մեջ ստեղծում եմ ամբողջ վեպեր։ Ա՛հ, դուք ինձ չեք ճանաչում։ Ճիշտ ե, առանց այդ չի լինել, մի յերկույերեք կանանց հանդիպել եմ, բայց ինչ կանայք եյին։ Տնտեսուհիների նման քաներ եյին, այնպես վոր... Բայց ես ձեզ պիտի ծիծաղացնեմ, ես ձեզ կասեմ, վոր ես մի քանի անգամ մտածել եմ վոդոցուս մի վորևե արիստոկրատ կնոջ հետ պարզ և պարզ խոսել, իհարկե, յերբ նա մենակ և, խոսել, ինչ ասել կուզեն, հարցանքով, անհամարձակ, կրքոտ, ասել, վոր ես կործանվում եմ

մնա-մնաք, որ քող նա ինձ չվանդի, որ չունեմ ուրիշ միջոց դոնե մի կին ճանաչելու, ներշնչել նրան այն միտքը, որ կնոջ պարտականությունն է չմերժել ինձ պես դժբախտ մարդու խնդումկ աղերսը։ Մոռանել եմ ասել, որ իմ ամբողջ պահանջը վերջապես այն է, որ իրավունք տրվի ինձ ինչ-որ մի-երկու յեղբայրական խոսքեր ասելու, որ հենց առաջին քայլից ինձ չվանդի, հավատա ինձ, ասելիքս լսի, ծիծաղի ինձ վրա՝ յեթե կամենա, հուսադրի ինձ, մի յերկու խոսք ասի, միայն յերկու խոսք, այնուհետև քող ինկուզ այլևս չհանդիպենք իրար։ Բայց դուք ծիծաղում եք... ասելիք չես դրա համար էլ ասում եմ...

— Ընդհանաք, չես ծիծաղում եմ այն բանի վրա, որ դուք ինքներդ ձեր թշնամին եք։ Ցնցեք դուք փորձեյլը, գուցե ձեզ հաջողվեր, ինկուզ բանը փոդոցում պատահեր... Որքան պարզ, այնքան լավ։ Ոչ մի բարի կին, յեթե միայն հիմար չի կամ այդ պահին առանձնապես բարկացած չի վրանև բանի վրա, չեր համարձակվի ձեզ վոնդել՝ առանց ձեր աղերսած այդ յերկու խոսքն ասելու... Սակայն, ինչ եմ ասում։ Ի հարկե, ձեզ խնդապարի տեղ կընդուներ։ Չես գտնում եմ ըստիս։ Չես ինքս շատ բան գիտեմ այդ մասին, քեն մարդին ինչպես են ապրում աշխարհի վրա։

— Ա՛հ, շնորհակալ եմ, — գոչեցի յես, — դուք չգիտեք, քեն ինչ արիք ինձ համար։

— Լավ, լավ։ Բայց, ասացեք խնդրեմ, ինչից դուք գիտացաք, որ յես մի այնպիսի կին եմ, որի հետ... որին, վերջապես, դուք համարեցիք արժանի... ուշադրության ու բարեկամության։ Որին, կարճ ասած, չհամարեցիք, ինչպես դուք անվանեցիք, տնտեսուհի։ Ինչու՞ դուք վճռեցիք ինձ մոտենալ։

— Ինչու՞ Ինչու՞ Բայց դուք ձեռնակ եյիք, այն պարոնը չտիպատնց համարձակ եր, այժմ գիշեր եւ Համաձայնվեցիք, որ այդ իմ պարտականությունն եր...

— Վո՛չ, վո՛չ, այդ չեմ ասում, այլ այն, ավելի առաջվանը։ Ջե՞ որ դուք այդ պարոնին տեսնելուց առաջ էլ կամեցաք ինձ մոտենալ։

— Այնտեղ, մյուս կողմից, ձեմարիտն ասած՝ չգիտեմ ինչ պատասխանել... Ցնվ վախենում եմ... Գիտեք, յես այսոր յերջանիկ եյի, յես գնում եյի յերգելու։ Ցես յեղել եյի քաղաքից դուրս։ Ցես յերբեք չեյի ունեցել այդպիսի յերջանիկ րոպեներ իմ կյանքում։ Դուք... չգիտեմ, կարելի յե՞ ինձ այդպես թվաց... Ներեցեք ինձ, որ սիրտ հիշեցնեմ... ինձ թվաց, որ դուք լալիս եյիք, և

յես... չեյի կարող լսել այդ... իմ սիրտը նեղվում եր... Ա՛հ, աստված իմ... մ՛ըթե յես չեյի կարող կարոտել ձեզ... Մ՛ըթե դեպի ձեզ յեղբայրական կարեկցությունը զգալը մեղք եր... Ներեցեք, յես ասացի, կարեկցությունս... Մի խոսքով, մ՛ըթե յես կարող եյի ձեզ վիրավորել նրանով, որ ակամա ժառանգեցի ձեզ մոտենալ...

— Թողեք, բավական ե, մի խոսեք, — արտասանեց աղջիկը, հայացքը ցած նետելով և սեղմելով ձեռքս։ Մեղավորը յես եմ, որ այդ մասին խոսք բաց արի, բայց ուրախ եմ, որ ձեր վերաբերմամբ չսխալվեցի... Բայց ահա արդեն հասանք մեր տունը, յես պիտի անցնեմ այդ ներբանցքը, յերկու քայլ ե... Գնաք բարով, ընորհակալ եմ...

— Բայց մ՛ըթե, մ՛ըթե մենք յերբեք այլևս չպիտի հանդիպենք իրար... Մ՛ըթե դրանով ել պիտի վերջանա։

— Տեսնում եք, — ասաց աղջիկը, ծիծաղելով, — սկզբում դուք միայն յերկու խոսք եյիք ցանկանում, իսկ այժմ... Բայց, սակայն, յես ձեզ վոչինչ չեմ ասի... Գուցե և հանդիպենք իրար։

— Ցես վաղն այստեղ կգամ, — ասացի յես։ — Ա՛հ, ներեցեք ինձ, յես արդեն պահանջում եմ...

— Այո, դուք անհամբեր եք... Դուք դրնեթե պահանջում եք...

— Լսեցեք, լսեցեք, — ընդհատեցի յես, — ներեցեք, յեթե յես դարձյալ ասեմ մի վորևե անհարմար բան... Բայց ահա ինչ, յես չեմ կարող վաղն այստեղ չգալ։ Ցես յերազող մարդ եմ, յես այնքան քիչ իրական կյանք ունեմ, վոր այնպիսի րոպեները, վորպիսին և ներկայինը, համարում եմ այնքան հազվագյուտ, վոր չեմ կարող այդ րոպեները չկրկնել իմ յերազների մեջ։ Ցես ձեր մասին կերազեմ ամբողջ գիշեր, ամբողջ շաբաթ, ամբողջ տարի։ Ցես վաղն անպատճառ կգամ այստեղ, ճիշտ այստեղ, նույնիսկ հենց այս վայրը և ճիշտ սույն ժամին ու կլինեմ յերջանիկ, յերևակվանը հիշելով։ Այս վայրն ինձ համար արդեն սիրելի յես Պետերբուրգի մեջ յես ունեմ յերկու-յերեք այսպիսի տեղեր։ Ցես մի անգամ նույնիսկ լաց եմ յեղել հիշողություններից, ինչպես դուք... Ա՛խ պիտեն, գուցե դուք ել արանից տասը րոպե առաջ լաց եք յեղել հիշողություններից... Բայց ներեցեք ինձ, յես նորից ինձա ժոռացա, գուցե դուք յերբևե այստեղ յերջանիկ եք յեղել...

— Լավ, — ասաց աղջիկը, — վաղը յես ել գուցե գամ այստեղ տասը ժամին։ Տեսնում եմ, վոր այլևս չեմ կարող ձեզ պահել... Բանն այն ե, վոր յես պետք և այստեղ լինեմ, չկարծեք՝

քեզ տեսակցություն եմ նշանակում, վերջ, դես այստեղ պիտի լինեմ ինձ համար։ Բայց ահա ինչ... գե լավ, դես ուղղակի կասեմ. վերջինը, ինչև գոք եվ գաք, առաջինը՝ վոր գարձյալ կարող ե այստեղ գես տնախորժությունը պատահել, սակայն այս մի կողմ թողնենք... Մի խոսքով, դես կկամենայի պարզապես ձեզ տեսնել, վորպեսզի ձերից խոսք առնեմ ձեզ։ Միայն, գիտեք, ինձ չպիտի մեղադրեք, այնպես չե՞։ Չկարծեք, վոր դես հեշտությամբ եմ տեսակցությունը նշանակում... Ցես չեյի եվ նշանակի, ինչև... Բայց ինչ այս իմ գաղտնիքը լինի։ Միայն կանխապես մի պայման...

— Պայման։ Ասացեք, ասացեք, ամեն ինչ ասացեք կանխավ, դես ամեն ինչի համաձայն եմ, պատրաստ եմ ամեն բանի, — գոչեցի դես հիացմամբ, — դես իմ վասին պատասխանատու եք, դես կլինեմ հնազանդ, որինակելի... Գուք ինձ ճանաչում եք...

— Ցես ել հենց նրա համար եմ ձեզ վաղը հրավիրում, վոր ձեզ ճանաչում եմ, — արտասանեց ազդիկը, ծիծաղելով։ — Ցես ձեզ ճանաչում եմ կատարելապես։ Բայց նայեցեք, ինչևք պայմանով. առաջինը (միայն բարի յեղեք կատարելու բոլորը, ինչ վոր պիտի խնդրեմ, — անհանձն եք, դես անկեղծորեն եմ խոսում)՝ չխրտնացրվեք ինձ վրա... Այդ չի կարելի, հավատացնում եմ ձեզ։ Բարեկամությանը համար պատրաստ եմ, ահա իմ ձեռը... Իսկ սիրահարվել չի կարելի, խնդրում եմ...

— Սիրվում եմ, — գոչեցի դես, բռնելով նրա ձեռը։

— Բավական ե, մի յերդվեք, գիտեմ, գուք պատրաստ եք վաղվի ինս պայքելու։ Մի գատապարտեք ինձ այսպես խոսելու համար... Ցեքն գուք գիտեյիք... Ցես ևս չունեմ մեկը, վորի հետ կարողանայի մի խոսք խոսել և վորից կարողանայի մի վոևե խորհուրդ հարցնել։ Դարկին, հո չի՞ կարելի փողոցներում խորհրդատուներ վնտռել, գուք բացատրեյեն եք։ Ցես ձեզ այնպես եմ ճանաչում, վոր կարծես քսան տարի բարեկամներ ինչք յեղել... Գուք չեք գավաճանի ինձ, այնպես չե՞։

— Գուք կտեսնեք... Միայն քե դես չգիտեմ՝ ինչպես պիտի սպրեմ մինչև վաղը։

— Ինեցեք ամուր, բարի գիշեր, և հավատացեք, վոր դես սրտին հավատում եմ ձեզ։ Մի քիչ առաջ գուք այնպես լավ ասացեք, քե մերքե յուրաքանչյուր զգացմունք, նույնիսկ յեղբայրականն համակրանքի համար պիտի հաշիվ տար։ Գիտե՞ք, գա այնքան լավ եր ասված, վոր նույն վայրկյանին իմ մեջ միտք ծագեց՝ հավատալ ձեզ...

— Բայց, ի սեր աստծու, ինչո՞ւմ հավատալ։ Ո՞նչ։

— Մինչև վաղը։ Այժմ թող այդ գաղտնիք ճնաւ Ավելի լավ կլինի ձեզ համար, քնկուզ հեռվից կնմանվի մի ռոմանին կարելի չե, չես վաղը ձեզ կասեմ, կարելի չե, վոր չասեմ եւ ճնաւ դեռ ևլի կիսոսեմ ձեզ հետ, մենք ավելի կծանոթանանք իրար...

— Ո՞, իհարկե, վաղը չես իմ մասին ամեն ինչ կպատմեմ ձեզ։ Բայց այս ինչ ե, կարծես, հրաշք և պատահում ինձ... Վեր-տեղ եմ չես, աստված իմ։ Աստղեր, մի՞թե դուք գոհ չեք, վոր չբարկացաք, չվոնդեցիք ինձ հենց սկզբում, մի ուրիշ աղջիկ պես։ Միայն յերկու բոպե, և դուք ինձ արդեն ընդմիշտ յերջանկացրիք։ Այո, յերջանկացրիք։ Ով գիտե, գուցե դուք ինձ հաշտեցրիք ինձ հետ, գուցե փարատեցիք իմ կասկածները... Գուցե չես այնպիսի բոպեներ ունեմ, վոր... Բայց, այո, վաղը չես ամեն ինչ կպատմեմ, դուք ամեն ինչ կիմանաք, ամեն ինչ...

— Հավ, ընդունում եմ, հենց ինքներդ ել կսկսեք...

— Համաձայն եմ։

— Ծոհսուքյուն։

— Ծոհսուքյուն։

Ցեվ մենք բաժանվեցինք։ Ճնաւ չբլնցի ամբողջ գիշեր. չես սիրտ չարի տուն դառնալ, չես այնպես յերջանիկ եյի... Մինչև վաղը։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

— Ահա, և ապրեցիք մինչև այս ժամը,— ասաց աղջիկը ծիծաղելով և ձեռքս սեղմելով։

— Այդքան յերկու ժամ և այստեղ եմ, չգիտեք՝ ինչ դրության մեջ եյի ամբողջ որը։

— Գիտեմ, գիտեմ... Բայց դեպի գործ։ Գիտեք ինչու համար յեկա։ Ջե վոր յերեկվա նման ընդհատանություն չպիտի ջարդ-կրատենք։ Ահա ինչ. մենք պետք և այստեղից խելացի վարվենք։ Ճնաւ այդ մասին յերկար եմ մտածել յերեկ։

— Ի՞նչ բանում, ինչ բանում պիտի խելացի վարվել։ Իմ կողմից, չես պատրաստ եմ, բայց, հավատացեք, կյանքումս ավելի խելոք բան չի պատահել ինձ, քան այժմ...

— Իրոք։ Առաջինը՝ խնդրում եմ ձեզ, այդպես մի սեղմեք իմ ձեռները, յերկրորդ՝ հայտնում եմ ձեզ, վոր այստեղ չես ձեր մասին յերկար մտածեցեք։

— Հետո, ինչով վերջացավ։

— Ինչով վերջացավ։ Վերջացավ նրանով, որ հարկավոր է ամեն բան նորից սկսել, որովհետև մորպես իշխանապետության այս ամսոր մորոշեցի, որ դուք դեռ ինձ բոլորովին անծանոթ եք, որ ես կարեկ վարվեցի ինչպես մի կարեկա կամ մի աղջիկ և, ինարկե, դուրս չկավ, որ մեզավորն ամեն բանի մեջ իմ բարի սերտն է, այսինքն՝ ես ինձ զովեցի։ Այս պատճառով, որպեսզի սխալս ուղղեմ, վճռեցի ամենամանրամասն կերպով տեղեկանալ ձեր մասին։ Բայց մորովհետև չկա մի ուրիշը, որից տեղեկանայի, ուստի ինքներդ պիտի ինձ պատմեք ամեն ինչ տակից մինչև ղլուխ։ Ինչ, սասցեք, ձվ եք, ինչ մարդ եք դուք։ Շուտ սկսեցեք, պատմեցեք ձեր պատմությունը։

— Պատմությունը։ — զոչեցի ես, վախեցած, — պատմությունը։ Բայց ձվ ձեզ ասաց, թե ես պատմություն ունեմ։ Ես պատմություն չունեմ...

— Ուրեմն ինչպես եք ապրել դուք, քանի որ պատմություն չունեք, — ընդհատեց նա խոսքս, ծիծաղելով։

— Միանգամայն ուստնց մորենե պատմություններին։ Ապրել եմ հենց այնպես, ինչպես միղնում ապում են, ինքս ինձ համար, այսինքն՝ մենե-մենակի միանգամայն մենակ, — հասկանում եք՝ ինչ ասել է մենակ։

— Բայց ինչպես մենակ։ Այսինքն դուք չեք ծնողքի չե՞ք ունեցել։

— Ո՛, մոչ, ունենալը ունեցած եմ, բայց և այնպես մենակ եմ։

— Ուրեմն դուք մոչմորքի հետ չե՞ք խոսում։

— Հազվ իմաստով մոչմորքի հետ։

— Բայց ձվ եք դուք, բացատրեցեք։ Սպասեցեք, ես գուշակում եմ, մորեկ դուք էլ ասա ունեք ինձ նման։ Իմ ասած կուրը և ես ահա ամբողջ կյանքս նա ինձ մոչ մի անգ չի քողել գնալու, այնպես որ ես գրեթե խոսելը միանգամայն մոռացել եմ։ Բայց մեր ես սրանից մեկու ասրի ասած չարաճճությունն արի, նա անասել, որ ինձ պահել անկարելի է, կանչեց ինձ և դնդասեղով իմ ղլխատը կպցրեց իր ղլխատին — և այն ժամանակից ահա ամբողջ սրեքով նստած ենք միասին։ Նա գուլպաներ և հյուսում՝ քանի կուրը և, իսկ ես պիտի նրա մոտ նստեմ՝ կար անեմ կամ բարձր ձայնով գիրք կարդամ նրա համար։ Դա մի տարորինակ սովորություն է, որ ես ահա մեկու ասրի է արդեն գնդասեղով կպած եմ իմ տատին։

— Ա՜հ, աստվածի իմ, ինչ դժբախտություն։ Վա՛յ, կես այդ-պիսի տատ չունեմ։

— Քանի վոր չունեք, այդ ինչպես եք կարողանում տանը նստել։

— Լանցնեք, դուք կամենո՞ւմ եք գիտնալ՝ ով եմ կես։

— Դե, իհարկե, իհարկե։

— Բառի լուրջ իմաստո՞վ։

— Բառի ամենալուրջ իմաստով։

— Համեցեք, կես տիպ եմ։

— Տ՛ետ, տ՛ետ։ Ինչ տիպ, — գոչեց աղջիկը, այնպես քըր-քջալով, վոր կարծես ամբողջ մի տարի նրան չեր հաջողվել ծիծաղել։ — Ձե, չե՛, ձեզ հետ շատ զվարճալի կես։ Տեսեք, այստեղ մի նստարան կա։ Նստեք։ Այստեղ վոչվոք չի շրջում, մեզ վոչ-վոք ականջ չի դնի, և սկսեցեք ձեր պատմությունը, վորովհետև դուք այլևս ինձ չեք կարող հավատացնել, թե պատմություն չունեք։ Ունեք, միայն թաղցնում եք։ Առաջինը՝ ինչ բան և տիպը։

— Տիպը։ Տիպը մի որիգինալ բան և, այնպես, մի ծիծա-ղելի մարդ, — պատասխանեցի կես, ինքս էլ քրքջալով նրա ման-կական ծիծաղից հետո։ — Դա մի տեսակ բնույթ եւ Լանցնեք, գի-տեք արդյոք ինչ ասել է յերազող։

— Ցերազո՞ղ։ Ինչպե՞ս չգիտնալ։ Ցես ինքս յերազող եմ։ Պատահում է, վոր տատիս մոտ նստած՝ ինչքեր ասես պաշարում է գլուխս։ Ցնվ ահա սկսում ես յերևակայել այնպես, վոր, ինչ ասեմ, հանկարծ չինական մի իշխանի հետ ես ամուսնանում։ Բայց չե՛ վոր դա յերբեմն լավ է — յերազելը։ Մանկա՛ն, վա՛յ, աստված գիտե։ Մանավանդ, յերբ առանց այդ էլ ուրիշ մտածելու բաներ կան, — ավելացրեց աղջիկն այս անգամ բավականին լուրջ։

— Շատ բարի։ Ցերբ դուք ամուսնացել եք չինական թուլղի-խանի հետ, ուրեմն, միանգամայն, հասկանում եք ինձ։ Դե, լսե-ցեք... Բայց ներողությո՛ւն, կես միևնույն այժմ դեռ չգիտեմ ձեր անունը։

— Վերջապե՛ս։ Շատ շուտ մտաբերեցիք։

— Ա՜հ, աստվածի իմ, խնդրեմ էլ չեկավ հարցնելու, առանց այդ էլ լավ է ինձ համար...

— Անունս նատաննկա կես։

— Նատաննկա։ Միայն այդ։

— Միայն։ Միքե՛ այդ քիչ է ձեզ համար, ինչ անկուշտ եք։

— Քիչ ես վոչ, շատ ես, շատ շատ ես, ընդհակառակը, Նաստենկա, դուք բարի աղջիկ եք, քանի վոր հենց առաջին անգամից ինձ համար Նաստենկա դարձաք։

— Ախր, անասք, գիտե՞

— Դիտե, լսեցեք, Նաստենկա, տեսեք ինչ ծիծաղելի պատմություն է դուրս գալիս։

Ձեռ նստեցի նրա մոտ, լուրջ կեցվածք ընդունեցի, և սկսեցի մորուսի պատմությունը։

— Նաստենկա, կանո, չեմեն դուք այդ չգիտեք, կան Պետերբուրգում բավական սարսափելի անկյուններ։ Այդ տեղերը կարծես նույն արևակը չի թափանցում, վորը լուսա և տալիս բոլոր պետերբուրգցիներին, այլ թափանցում է մի ինչ-վոր նոր, կարծես հատկապես այդ անկյուններին համար պատրաստած արևակ և ամեն ինչ լուսավորում է մի առանձին տեսակ լուսով։ Այդ անկյուններում, սիրելի Նաստենկա, կարծես թե մի ուրիշ կյանք է ապրում, վոչ նման այն կյանքին, վոր կեսում է մեր շուրջը, մի կյանք, վոր կարող է լինել չոլի՞ը սարից, չոլի՞ը ձորից այն կողմը գտնվող անհայտ թագավորության մեջ, բայց վոչ թե մեզ մոտ, մեր լուրջ-լրջատյուն ժամանակներում։ Ահա այդ կյանքը ինչ-վոր մի մաքուր-գիտնատասիկականի, կերմ-իդեալականի և միևնույն ժամանակ (ախմդ, Նաստենկա) ողոռ-պրոզայինի, սովորականի, վորպեսզի չասենք ծայր ատիճան ձղճիմի մի խառնուրդ է։

— Ձեռ, ամեր իմ ասածած, ինչ հասկացաք։ Այդ ինչ եմ լսում կես։

— Կլանք, Նաստենկա (քիչում է ինձ, վոր կես կերթեք չեմ հոգնի ձեզ Նաստենկա անվանելուց), կլանք, վոր այդ անկյուններում ապրում են սարսափելի մարդիկ, — բերատողները։ Ճերատողը — չեմեն հարկավոր է դրա մանրամասն բացատրությունը — մարդ չեն, այլ մի ինչ-վոր մթնշին տեսի մի բան։ Պատապարվում է նա մեծ մասամբ մի վորևե անմատչելի անկյունում և կարծես նույնիսկ ընկնելիս լուսից թաղնվում է այնտեղ։ Մի անգամ անպատրվելով իր անկյունում, արդեն պատվաստվում է նրան ինչպես խխունջն իր կեղևին։ Այո, նա շատ նման է դրան այդ հետաքրքրական կենդանուն, վորը միաժամանակ և՛ կենդանի է, և՛ առն և վորը կոչվում է կրեյս։ Ինչ ևք կարծում, ինչու՞ համար և նա այդպես սիրում իր չորս պատերը, վորոնք ներկված են անպատճառ դեղնագույն, մխոտված են, մռայլ և աննկարելիի չափ ապրված ծխախոտի ծխով։ Ինչու՞ այդ ծիծաղելի պարոնը,

յերբ նրա մոտ այցելության և գալիս իր հաղվագյուտ ծանոթներից մեկը (վերջիվերջո բոլոր ծանոթները խուսափում են նրանից), ինչու հարցնում եմ, այդ ծիծաղելի պարոնը հանդիպում և նրան այնպես չփոթված, քաշվելով և այնպես այլայլված, որ կարծես, հենց նոր մի վոճիր և գործել իր չորս պատերի մեջ, կարծես նա կեզծ դրամ և կտրել կամ ինչ-որ վոտանավորներ և հորինել ամսագրին ուղարկելու համար մի անատոլյագիր նամակի հետ, ուր գրվում և, թե բանաստեղծն ինքը մեռած և և թե նրա բարեկամն իր սրբազան պարտականությունն և համարում հրատարակել նրա վոտանավորները։ Ասացեք, նատաննկա, ինչու այդ յերկու խոսակիցների մեջ զրույցը չի հաջողվում, ինչու մի ծիծաղ կամ զվարթ բառ չի թռչում հանկարծակի նրա մոտ և ամառվոր բարեկամի բերնից, մի մարդու, վոր առնասարակ շատ և սիրում և՛ ծիծաղը, և՛ զվարթ խոսքը, և՛ զրույցը գեղեցիկ սեռի ու այլ և այլ ուրախ նյութերի մասին։ Վերջապես, ինչու այդ բարեկամը, վոր յերևի նոր և ծանոթացել և առաջին այցն և, վոր անում և — վորովհետև նման դեպքում յերկբորդը չի լինելու, բարեկամս էլ այլևս չի գա — ինչու այդ բարեկամը ինքն այդպես քաշվում և, այդպես քարանում, չնայելով իր սրամտությանը (յերեք միայն ունի), նայելով տանտիրոջ շուռ յեկած դեմքին։ Ինչու տանտերը միանգամայն արդեն ինքն իրեն կորցրել և՝ խոսակցությունը հարթելու, գունավորելու, իր կողմից աշխարհային վարք ու բարքի ծանոթությունն ցույց տալու, նույնպես գեղեցիկ սեռի մասին զրուցելու և գնի դրանով սխալմամբ յեկած խեղճ այցելուին դուր գալու հակայական ու ապարդյուն ջանքերից հետո։ Ինչու հյուրը հանկարծ ճանկում և իր գլխարկը և դուրս և գալիս շտապով, անակնկալ հիշելով մի կարևորագույն գործ, վոր յերբեք չի յեղել, և մի կերպ իր ձեռն ազատելով տանտիրոջ ջերմ սեղմուկներից, տանտիրոջ, վոր ամեն կերպ աշխատել և ցույց տալ ղղում և կորցրածը վերադարձնել։ Ինչու հետացող բարեկամը, դռներից դուրս գալով, քրքջում և և տեղնուտեղը խոսք և տալիս իրեն այլևս յերբեք չգալ այդ խեղճերի մոտ, վոր խեղճերն ինքնըստինքյան շատ լավ տղա յեն։

— Լսեցեք, — ընդհատեց խոսքս նատաննկան, վոր ամբողջ ժամանակ ականջ եր դնում ինձ զարմացած, աչքերն ու բերանը բաց, — լսեցեք, յես չգիտեմ միանգամայն, թե ինչից պատահեց այդ բոլորը և դուք ինչու համար եք տալիս այդպիսի ծիծաղելի հարցեր։ Մի բան, վոր հաստատ գիտեմ, այն և, վոր

բոլոր այդ արկածները պատահել են անպատճառ ձեզ հետ, բառ առ բառ։

— Անկասկած, — ասացի ես ամենալուրջ կեղծանակով։

— Դե, քանի որ անկասկած է, շարունակեցեք, — պատասխանեց Նաստենկան, — վորովհետև ես շատ եմ ուզում գիտենալ՝ ինչով պիտի այդ վերջանա։

— Դուք կամենում եք իմանալ, Նաստենկա, թե ինչ եր անում իր անկյունում մեր հերոսը, կամ ավելի ճիշտն ասած, ես, վորովհետև իմ պատմությանն հերոսը ես եմ իմ սեփական հանձնավորությամբ։ Դուք կամենում եք իմանալ, թե ինչու ես բարեկամիս անապատանի այցելություններից այդպես այլայլեցի և ինքս ինձ կորցրի։ Դուք կամենում եք իմանալ, թե ինչու ես այդպես գնա ու գնա ընկա, այդպես կարմրեցի, երբ իմ սենյակի դուռը բաց արին, ինչու ես չկարողացա հյուրիս ընդունել և այդպես ամաչկոտորեն կործանվեցի սեփական հյուրընկալության ծանրության ներքո։

— Դե, իմացրեք, իմացրեք, — պատասխանեց Նաստենկան, — հենց քանի էլ այդ ես Լսեցիք, դուք շատ գեղեցիկ եք պատմում, բայց չի կարելի արդյոք վորևե կերպ վրեն այդպես գեղեցիկ պատմել, թե չե՝ դուք անպես եք խոսում, վոր կարծես գիրք եք կարդում։

— Նաստենկա, — պատասխանեցի ես լուրջ ու խիստ ձայնով, հավիտ ծիծաղը դադարելով, — սիրելի Նաստենկա, ես գիտեմ, վոր գեղեցիկ եմ պատմում, բայց նեղացեք ուրիշ կերպ պատմել չգիտեմ։ Այժմ, սիրելի Նաստենկա, այժմ ես նման եմ Մորֆեոն քնադարձին վոգուն, վոր հազար տարի վանկված և յեղել յոթը հնիկքնեղով մի արկղիկի մեջ, վորի յոթը հնիկքները վերցրել են ու լաց արել։ Այժմ, սիրելի Նաստենկա, քանի վոր մենք այդպիսի յերկար բացակայությունից հետո նորից հանդիպել ենք իրարու, — վորովհետև ես ձեզ վազուց և հանաչում եմ, Նաստենկա, վորովհետև ես վազուց եյի մեկին վնտռում, իսկ այս հնշանակի, ձեզ եյի վնտռում, և քե մեզ վիճակված և յեղել իրար տեսնել, — այժմ իմ գլխի մեջ բացվել են հազար կամարիշներ, և ես պիտի քանվեմ խոսքերի դեմ, այլապես կարող եմ խեղդամահ լինել։ Այսպես ասենք, խնդրում եմ ինձ չընդհատել, Նաստենկա, այլ խոնարհ ու հնդ լսել, ապա քե վոչ՝ ես կլռեմ։

— Վոչ, վոչ, վոչ ես երբեք։ Խոսեցեք։ Այժմ ես վոչ մի խոսք չեմ ասել։

— Շարունակում եմ. իմ բարեկամ Նաստենկա, իմ որվա մեջ կա մի ժամ, որ յես ծայր աստիճան սիրում եմ։ Այդ նույն այն ժամն է, յերբ վերջանում են ընթեր բոլոր գործերը, պաշտոնավարություններն ու պարտավորությունները, յերբ ամենքը տուն են շտապում՝ ճաշելու, հանգստանալու, ու ճանրին իսկույն լեզի հնարում են և ուրիշ ուրախալի թեմաներ յերևակոյի, գիշերվա ու մյուս ննջայալ ազատ ժամանակի վերաբերմամբ։ Այդ ժամին մեր հերոսն էլ — թույլ տուր, Նաստենկա, պատմել յերրորդ դեմքով, վորովհետև շատ ամոթ է առաջին դեմքով պատմելը, — այդպես, ուրեմն, նույն ժամին մեր հերոսը, վոր նույնպես անգործ չեր, հետևում է ուրիշներին, Բայց նրա գունատ և կարծես մի փոքր թոշնած դեմքի վրա խաղում է գոհունակության ինչ-վոր տարորինակ մի ղգացում։ Նա անտարբեր չի նայում պետերբուրգյան սառը յերկինքի դանդաղորեն մարող իրիկնային վերջալույսի վրա։ Թերը յնա ասում եմ՝ հնայում եմ։ Նա չի նայում, այլ դիտում է մի տեսակ անհայրիվ, կարծես հոգնած կամ վորևե ուրիշ, ավելի հետաքրքրական բանով զբաղված, այնպես վոր հազիվ-հազ գրեթե ակամա կարող է ուշադրություն դարձնել իր շուրջը։ Նա գոհ է, վորովհետև մինչև հնանյալ որն աղատ է իր համար ամեն տեսակ գործերից, և ուրախ է վորպես մի դպրոցական, վոր դպրոցի նստարանից աղատված՝ վազում է դեպի իր սիրած խաղերն ու չարաճճիությունները։ Նայենք նրան կողքից, Նաստենկա, և դուք իսկույն կտեսնեք, վոր ուրախ զգացումն արդեն նրա թույլ նյարդերի ու հիվանդոտ զբղոված յերևակայության վրա թախտավոր ներգործություն է ունենում։ Ահա նա սկսեց ինչ-վոր մի բանի մասին մտածել։ Դուք կարծում եք՝ ճաշի մասին։ Այդ որվա յերեկոյի մասին։ Ինչքա՜ն և նա այդպես նայում։ Արդյոք այդ պատկառելի արտաքին ունեցող պարոնը, վոր այնպես պատկերավոր ղեկը տվել փայլուն կառքի մեջ սացող սիրնոջը։ Վա՛չ, Նաստենկա, նրա ինչքա՜ն ե պետք այդ բոլոր մանր-մունր բաները։ Նա այժմ արդեն հարուստ և իր առանձնության կյանքով, նա հանկարծ հարստացավ, և դուք չեք, վոր մարվող արևագալի հրաժեշտի հատագայքին այնպես ուրախ պատրաստ նրա աղքն ու նրա ջերմացած արտից պոկեց տպավորությունների ամբողջ յերանի։ Այժմ նա հազիվ և նշմարում այն ճանապարհը, վորի վրա առաջ ամենաչնչին մի հյուրն կարող եր նրան զարմացնել։ Այժմ ֆանտազիա դիցուհին (յերեկ դուք, սիրելի Նաստենկա, կարդացել եք Ժուկովսկուն) իր քամահաճ ձեռով արդեն մանել և վոսկե

հնարքը և սկսել է նրա առջև չնչած, տարօրինակ կյանքի ծաղիկներ նկարագարդել — և, ով գիտե, գուցե իր քամահրաձեռով տեղափոխել է նրան յոթներորդ հաղճապակյա յերկինք՝ գրաֆիտյա լավ մայթից, որով նա գնում էր իր տունը։ Փորձենք այժմ նրան կանդնեցնել, հարցրեք նրան հանկարծ, վճռեցե՞լ է նա կանգնած այդ պահին, վճռե՞լ ողոքանքով և անցել — անտարակուսա վոչինչ չի հիշի, մնչ այն, թե վորտե՞ղ է քայլել, մնչ այն, թե վորտե՞ղ է հիմա կանգնած, և տհաճությունից կարմրելով, անպատճառ մի վորևե տուտ կատի վայելչությունը փրկելու համար։ Ահա ինչու նա այնպես ցնցվեց, քիչ ևնաց գոռար և յերկչոտով նայեց շուրջը, յերբ մի շատ պատկառելի պատառ հարդանքով կանգնեցրեց նրան մայթի մեջտեղում ու հարցրեց իր կորցրած ճանապարհը։ Հոնքերը կիտած՝ նա շարունակում էր իր ճանապարհը, հայհոյել նկատելով, վոր մեկից ավելի անցորդներ, նայելով նրան, ժպտացել են ու հետ նայել, և վոր մի վորևե փոքրիկ աղջիկ, նրան յերկչոտով ճանապարհ տալով, քարթափայլն ծիծաղել և, աչքերը չհանած նայելով նրա լայն յերտպակած ժպտին ու նրա ձեռնաների շարժումներին։

Մակայն նույն ինանատպիան իր խաղացկուն քունքի մեջ առավ և՛ պատահին, և՛ հնարաքներին անցորդներին, և՛ խնդացող աղջկան, և՛ մատիկներին, վոր հենց այդտեղ իրենց իրիկվա հացն էին առած նավկի վրա, վորոնք ծածկել են Ծոնտանկան (յեղբայրները, վոր մեր հերոսն այդ միջոցին այդտեղից անցնելիս է լինում), — բոլորին և ամենն ինչ ներհյուսել և իր հյուսքի մեջ, ինչպես ճանճին սարդոստայնի մեջ, և նոր ստացվածքով մեր տարօրինակն արդեն նկրտա և մտել իր ուրախ քունը, արդեն նստել և հայտ անդամնին, արդեն վազուց ճաշել և ուշքի յե՞կել այն պահին, յերբ մատիսոն մշտաթափանց Մատրյոնան, վոր սպասարկում է նրան, արդեն անդամը հավաքել և և մատուցել նրան չիբուխը, և ահա նա ուշքի յե՞կել և զարմանքով մտաբերում է, վոր նա ճաշ և արել արդեն, բայց ոչինչ չնկատելով, թե դա ինչպես եղավ։

Սենյակը մթնում։ Նրա հոգին գաղտնի ու տխուր ու Անուրջներն մի ամբողջ քաղաքորությունն խորտակվեց նրա շուրջը, խորտակվեց անհետ, անպատմելի ու անհաղթահարելի, անցյալ վորպես յերազ, և այժմ նա ինքն էլ չի հիշում, թե ինչ էր յերազել։ Բայց ինչ-վոր մի մութ զգացողություն, վորից թեթևանալի ցավից և հազվում է նրա կուրծքը, մի ինչ-վոր նոր ցանկություն գայթակղեցուցիչ ներսից խոցոտում ու զրգռում է նրա փանտազիան և անհանգստությունն կանչում, ժողովում է նոր ուրվականներն մի

ամբողջ յերամ։ Փոքրիկ անդյակի մեջ տիրում է անդորրություն. մենությունն ու ծուլությունը շոյում են յերևակայությունը, վոր թեթևակի բոցավառվում է, թեթևակի յեռում է, ինչպես ջուրը պոռավ Մատրյոնայի արճամանի մեջ, վոր այնտեղ, խոհանոցում անվրդով իր խոհարարուհու սուրճն է յեփում։ Ահա յերևակայությունն արդեն թեթևակի արտահայտվում է ցոլքերով, ահա արդեն ընկնում է յերազողի ձեռքից պատահաբար ու աննպատակ վերցրած գիրքը, վորից հազիվ-հազ կարդացել է յերեք յերես։ Ողջ յերևակայությունը նորեն լարվեց, զրգռվեց, և հանկարծ մի նոր աշխարհ, մի նոր զմայլելի կյանք իր փայլուն ապագայով քայլեց նրա առջև։ Նոր յերջանկություն, նորը և անուշ թույնն մի նոր բաժին։ Ա՜հ, նրա ինչքա՜ն և ինչքա՜ն մեր իրական կյանքը։ Նրա կաշառված հայացքով, նայտնկա, դուք ու յես, սպրում ենք ծույլ, քմրած, դանդաղ։ Նրա հայացքով մենք ամենքս դժգոհ ենք մեր ճակատագրից և անչափ ձանձրանում ենք կյանքից։ Ցնվ իրավ, նայենք, առաջին հայացքից վորքա՜ն ամեն ինչ մեր մեջ ստոն է, մռայլ, կարծես՝ նուշնիկ ցանկոտ... ե՞ինդեներ, մտածում է իմ յերազողը։ Ցնվ զարմանալի չե, վոր մտածում է... Նայենք այս մոզական անախորներին, վոր այնքա՜ն չնաշխարհիկ են, այնքա՜ն կամայական, այնքա՜ն անսահման և յերբ դասավորվում են նրա առջև այնպիսի կախարդական և վսեմշուշոտ պատկերով, վորի մեջ առաջնակարգում, առաջին անձը՝ ինքն է, նա ինքը և, մեր յերազողը, իր քանդագին անհատականությամբ։ Նայենք, թե ինչ այլաղան արկածներ են, վսեմշուշոտ անուրջների ինչ անվերջ յերևույթ։ Դուք կարելի յե հարցնեք՝ ինչի՞ մասին է նա յերազում։ Ինչու՞ հարցնել այդ։ Նա մտածում է ամեն բանի մասին... Սկզբում չգնահատված, հետո գովինչներով պատկված քանաստեղծի դերի մասին, Հոֆմանի հետ բարեկամության մասին, Բարդուղիմեոսյան գիշեր, Դիանա Վերնոն, Կազան քաղաքի Իվան Վասիլևիչի գրավչության մասին, հերոսական դերի մասին, Կլարա Մովբրայ, Ցնվիֆիա Դենա, արքայանների ժողով և նրա առջև Հուսար, մեռնողների ապաստամբությունը Սենատ-ի մեջ (հիշում եք յերաժշտությունը. գերեզմանատան հոտ և ինչ-որ Մինոա և Բրունդուսիայի հովիվ, պոեմային ընթերցումը կոմսուհի Վ. Դ.-ի մոտ, Դանտոն, Կլեոպատրա e i suoi amanti,[1] Կալիոձայի առն, անվախճան անկյուն և իր մոտ նստած մի սիրուն նյակ, վոր լսում է

[1] Իրա՛վը՝ և իր սիրեկանները։

Նոր ամառային գիշերին, երբ ամեն ու աչքերը բաց, ինչպես գուք
ես ինձ այժմ լսում, իմ փոքրիկ հրեղեակ... Վերջ, Նատաննկա,
Նրա, այդ վավաշոտ ցուլի ինչքին և հարկավոր այն կյանքը,
որտեղ մորը ձգտում ենք մենք, նա կարծում և, թե դա աղքա-
տիկ, մոդերմիլի կյանք և, չգուշակելով, որ յերբևիցե իր համար
ել կգտնվի տխուր ժամը, յերբ նա մի հատիկ այդպիսի վոդեր-
միլի տրվա համար կտա իր բոլոր ճանապատիկ տարիները, և
այն ել կտա վոչ ուրախությանը, վոչ յերջանկությանը համար...
և տխրությանը այն պղծումի, վշտի ժամին չի ել կամենա ընտրու-
թյուն անել։ Բայց առայժմ, քանի վոր դեռ չի յեկել այդ սպատ-
նական ժամանակը, նա վոչինչ չի ցանկանում, վորովհետև նա
բոլորը և ցանկությունները, վորովհետև նա ամեն ինչ ունի,
վորովհետև նա լիացած և, վորովհետև նա ինքն և իր կյանքի
առանձնապրծը և առանձնապրծում և նրան յուրաքանչյուր ժամ մի
նոր քաղհաճույքով։ Ինչ այնպես քնքուշ, այնպես քնահանո-
րեն և առանձնում այդ առաստղնական ճանապատիկ աշխարհը։
Դարձնես, այդ բոլորն իրոք զգացմունքի պրպիտ չեն, յերևակայու-
թյան խաբկանքներն չեն, այլ իրողություններ։ Ինչու այդ բոպեներ,
Նատաննկա, ինչու հոգին նեղվում և ինչու այդ բոպեներին
մի ինչ-որ մոդության, մի ինչ-որ կամայականության յերա-
զդի զարկերակն արագանում և, նրա աչքերից [illegible] և
ժայթքում, նրա դունատ ու քաց այտերը շիկանում [illegible] և նրա
ներքինը լցվում անզսպելի բերկրությամբ։ Ինչու [illegible] ան-
քան գիշերները անցնում են վորպես մի ակնթարթ անսպառ
ուրախության ու յերջանկության մեջ, և յերբ լուսամուտի վրա
պայծառում և արշալույսը վարդագույն շողերով ու լուսարացը լո-
ռությունը և նրա մոայլ անկյունի իր կասկածելի ճանապատիկ
լուսով ինչպես սովորաբար միշտ [illegible], մեր յերազողը
հոգնած, տանջված, ընկնում և [illegible] և քնում և այդպիսի հա-
նգստացնող-քաղցր ցավը արտում։ Այո, Նատաննկա, հեռվից նայելով
[illegible] ու ակամա հավատում ես, վոր իսկական, ճշմարիտ
կյանքն և հոգում նրա սիրտը, հավատում ես, վոր նրա անպատում
կրքոտների մեջ կա շոշափելին, կենդանին։ Նայեցեք նրան, կա-
րող ես հավատալ, սիրելի Նատաննկա, թե իրոք նա յերբեք չի
ճանաչել ու անսել այն կյանքին, վորին այդչափ սիրել և իր
ջղագար անդրանիքի մեջ։ Միթե նա իր սիրեցյալին տեսել և
միայն իր թովիչ ցնորքների մեջ և այդ կիրքը նա լոկ յերազում
և տեսել. միթե իրոք յերբեք իրենց կյանքում այնքան տարի

յերկուսով ձեռք-ձեռքի տված չեն անցել, ժխտելով վողջ աշխարհը և յուրաքանչյուրը միացնելով իր կյանքը, իր աշխարհը սիրածի կյանքին։ Միքեև նա ուշ ժամին, յերբ վրա հասավ հրաժեշտը, քախծելով ու հեծծելով պառկած չի յեղել նրա կրծքին, առանց լսելու հողմի ձայնը, վոր մրմնջում ևր գաժան յերկնքի տակ, առանց լսելու քամու ձայնը, վոր պոկում ու տանում ևր արտասուքները նրա սև արտևանունքներից։ Միքեև այդ ամենը լոկ ցնորք և յերեկ։ Ա՛յդ լքված ու վայրենի այգին՝ քախծալունչ մամռով պատած ուղիներով, մենատյաց, տխուր, վորտեղ նրանք յերկուսով հաճախ սան են յեկել, ակնկալել, քախծել, սիրել իրար, այնքան յերկար սիրել, մինչև յերկար և ջնջուչչ։ Ցեղ այդ տարորինակ, պապենական առունը, վորի մեջ նա այնքան ժամանակ ապրել ևր մենակ, քաշված ու տրտում, ծեր մոայլ ամուսնու հետ, մշտալուռ ու մազոտ, վոր վախեցնում ևր նրանց՝ մանուկներին պես յերկչոտներին, վորոնք քախծում ու յերկչոտությամբ ծածկում եյին իրարից իրենց սերը։ Ինչպես տանջվում եյին նրանք, ինչպես վախենում, թե՞նչ անմեղ, մաքուր ևր նրանց սերը։ Ցեղ թե՞նչ (հասկանալի բան և, Նատաննկա) չար եյին մարդիկ։ Ցեղ ասելած իմ, միքեև նա նրան չի հանդիպել իր հայրենի յեզերքից հետու, ոտար յերկնքի տակ, հարավային տաք, չնաշխարհիկ, հավերժական քաղաքում, պարտականությամբ վիայլի մեջ, յեղ ժշտության շտապի պահին, պալատում (անպատճառ պալատում), վոր վողողված ևր լույսերի ծովով, մրտանիով ու վարդերով փաթաթված այդ պատշգամբի վրա, վորտեղ նա, հանդիպելով նրան, այնքան արագ հանեց գլխարկն ու շշնջալով «չես ափսո՞ս ինձ», գողալով, հեկեկալով նրա գլուխն ընկավ և ճչալով, հիացումից, իրար սեղմվելով՝ նրանք մի վայրկյան մոռացան և՛ վիլլա, և՛ անջատումը, և՛ քոլոր տանջանքները, և՛ մոայլ առնը և՛ ծերունուն, և՛ մոայլ այգի հետու հայրենիքում, և՛ նատաննկա, յերբ վերջին կրքոտ համբույրով նա դուրս քաշվ անսանկի տանջանքից քմծած ձեռներից... Ո՛, համաձայնեցեք, նատաննկա, վոր կքաչըտաս, կչփոթվես և կշլինես այն դպրոցականի պես, վոր հարևան այգուց գողացած խնձորը նոր և կոխել գրպանը, և յերբ մի բարձրահասակ, մենի տղա, ուրախ և հանաքչի, ձեր անկոչ բարեկամը, կբռնա ձեր գուրը և կգոչի, ասես բան չի պատահել՝ «իսկ յես, բարեկամ, այս րոպեիս յեկա Պավլովսկից։ Տեր աստված, ձեր կոմսը մեռավ, հասնում և անսանկի բախտը,— իսկ այդ մինչդեռ մարդիկ գալիս են Պավլովսկից։

Ես պատմեցի նրան, ամփոփելով իմ պատմելիքը զգացմունքներս։

Հիշում եմ, որ այդ պահին ես ատելիք ցանկացա մի նոր հանցագործություն, որովհետև արդեն պետք էր, որ իմ մեջ արթնացել և մի բշնամի դիմիկ, որ արդեն կոկորդս խեղդում է, ծնոտս դողում է և աչքերս ավելի ու ավելի թրջվում են։

Ես ապատում էի, քե նատաննկան, որ իր խելոք աչքերը գոյն ըաց արած՝ լուռ էր ինձ, ինձ ծանոթ իր ամբողջ մանկականը, անդադրել ուրախ ծիծաղով, և արդեն պղջում էի, որ շատ հնազան դնացել, որ պատմեցի վաղուց արտիս մեջ կուտակվածը, որ ես կարող էի ասել — պրածը կարդալու պես, որովհետև վաղուց հետո ես իմ պատմվիրը հանել էի և հիմա չկարողացա պիտանաբար ու կարգացել, առանց հուսալու, խոստովանում եմ, որ ինձ կհասկանան։ Սակայն, զարմանալի ես, նատաննկան լռեց, մի քիչ անցած՝ ձեռս անգիտց ու հարցրեց.

— Մթթե խնդրես դուք այդպես եք անցկացրել ձեր ամբողջ կյանքը։

— Ամբողջ կյանքս, նատաննկա, — պատասխանեցի ես, — ամբողջ կյանքս և կարծեմ այդպես էլ կավարտեմ։

— Վա՛յ, այդ անկարելի է, — ասաց նա անհանգիստ, — այդ չի լինել, ապա քե վո՞ւ ես էլ իմ ամբողջ կյանքը կանցկացնեմ տասիս մոտ Լանցիք, դուք գիտեք, որ միանգամայն լավ չեմ այդպես ապրելը։

— Դիտեմ, նատաննկա, գիտեմ,—գոչեցի ես, այլևս չդադարելով իմ դատաստանը—Եվ այժմ գիտեմ ավելի, քան երբեք, որ ես իմ լավագույն տարիները զուր եմ կորցրել։ Այժմ ես այդ գիտեմ. և ավելի լեմ ցավ զգում այդ գիտակցությունից, որովհետև տասիսն ինքն է ուզարկել ինձ համար ձեզ, իմ բարի հրեշտակին, որպեսզի ինձ այդ ասի և ապացուցի։ Այժմ, երբ ես նատած եմ ձեզ մոտ ու խոսում եմ ձեզ հետ, ինձ համար նույնիսկ տարօրինակ է մտածել ապագայի մասին, որովհետև ապագայում — գարձյալ մենությունն, գարձյալ այդ նեխված, անպետք կյանքը, և ինչքի մասին այնտե այնքան կերազեմ, երբ արթնի ես արդեն ձեզ մոտ այդքան երջանիկ եմ լեղել ու, որ ներկայիս լինելը զուր, սիրելի ապրնիկ, նրա համար, որ չհրեցիք ինձ ձեզնից, տաղիին իսկ անգամից, նրա համար, որ արդեն կարող եմ ասել, քե ես իմ կյանքում գոնե երբեմն երեկո ապրել եմ։

— Ո՛, վռշ, վոշ, — գոչեց Նաստենկան, և արցունքը փայլեց նրա աչքերի մեջ։ — Վռշ, այլևս այդպես չի լինի. մենք այդպես չենք բաժանվի իրարից։ Ինչ քան և յերկու յերեսկոն։

— Ա՛հ, Նաստենկա, Նաստենկա։ Գիտեք՝ վորքան յերկար ժամանակով դուք ինձ հաշտեցրիք ինձ հետ։ Գիտեք, վոր յես այժմ այլևս ինքս իմ մասին այնպես վատ չեմ մտածելու, ինչպես մտածել եմ դանազան րոպեներ։ Գիտեք, վոր յես դուցե այլևս չեմ թախծելու այն մասին, թե կյանքումս հանցանք ու մեղք եմ գործել, վորովհետև այդպիսի կյանքը հանցանք ու մեղք եւ Ես չեմ մի կարծեք, վոր յես մի քան հնարների կամ ավելացրի իմ պատմությանն մեջ, աստծու սիրուն, մի կարծեք, Նաստենկա, վորովհետև յերբեմն յես ունենում եմ րոպեներ այնպիսի անձկության, այնպիսի թախիծի... վոր... Վորովհետև այդ րոպեներին ինձ սկսում է թվալ, վոր յես քնավին ընդունակ չեմ իսկական կյանքով կյանք սկսելու, վորովհետև ինձ թվում եր, թե միանգամայն կորցրել եմ իրականության զգացողությունն ու տակտը։ Վորովհետև, վերջապես, յես անխիծել եմ ինքս ինձ, վորովհետև իմ ֆանտաստիկ գիշերներից հետո ունենում եմ արթնության սոսկալի րոպեներ։ Մինչև լսում եմ, թե ինչպես շուրջդ պատում ու վորոտում է կյանքի մրրկի մեջ մարդկային ամբոխը, մինչ լսում եմ, թե ինչպես են մարդիկ ապրում արքայի, մինչ տեսնում եմ, վոր նրանց համար կյանքը արգելված չե, վոր նրանց կյանքը չի անհետանա վորպես յերազ, վորպես անսահման, վոր նրանց կյանքը հավիտյան նորոգվում է, հավիտյան մանկանում, և նրա վոչ մի ժամը նման չե մյուսին — այնինչ ինքնությանս չափ միապաղաղ ու տաղտկալի յե յերկնքում ֆանտազիան, ստրուկ է սովերի, գաղափարի, ստրուկ առաջին ամպի, վոր հանկարծակի սքողում է արեգակը և թախիծով ճնշում է իմ ամբողջ էությանս սիրտը, վորն այնքան թանկ է գնահատում իր արեգակը, — և ինչ ֆանտազիա կարող է լինել անձկությանս մեջ։ Ես չեմ ասա զգում եմ, վոր նա, այդ անստոյգ ֆանտազիան հոգնում է, ապաստվում է մշտական լարվածության մեջ, վորովհետև չի վոր առնանում եմ ու զգում եմ պրծնում քո նախկին իղձալներից, նրանք, այդ իղձալները խորտակվում են, քնկորներ են դառնում, փոշիանում են, և ահա, յերեմն ուրիշ կյանք չկա, ստիպված եմ լինում կյանքդ շինել այդ քնկորներից։ Այնինչ հոգիդ մի ինչ-վոր քան է ցանկանում ու խնդրում։ Ես յերազողը զուր է իր հին ցնորքների մեջ վորոնում անում,

գալ և այդ մոխրի մեջ փնտռում գնել վորևև կայծ, վորպեսզի նորից հրահրի իր ջանասիրությամբ, նորոգված կրակով ջերմացնի առաջ սիրտն ու նրա մեջ ամենը, ինչ վոր առաջ այնպես սիրելի էր, ինչ վոր չոչափում էր նրա սիրտը, ինչ վոր յեռացնում էր արյունը, ինչ վոր նրա աչքերից արցունք էր հոսեցնում և այդպես շքեղորեն խաղում էր։ Դիտեք արդյոք, նաստենկա, մինչև ուր կարի յես հասնի Դիտեք արդյոք, վոր յես արդեն հարկադրված եմի իմ պատմողությունները մի քանի հոգեհանգիստը կատարել, հոգեհանգիստն այն բանի, վոր առաջ այնպես անուշ էր և վոր իրապես յերբեք գոյություն չեր ունեցել — վորովհետև այդ ատրճանակը կատարվում է նույն անմարմին ու տխմար ցնորքների վերաբերմամբ — և ուզում եմի այդ անել այն պատճառով, վոր նույնիսկ այդ տխմար ցնորքները չկան, վոր նրանց անելը պետք չկա — չե վոր ցնորքներն անգն էլ բան պիտի գնալու Դիտեք, վոր յես սիրում եմ այժմ մտաբերել ու արձանել վորոշ ժամկետին այն տեղերը, վորտեղ յերբեմն յեղել եմ ինքնատանակ յերջանիկ, սիրում եմ նորից կատուցել անվերադարձ — անցյալն նման, և հանգիստ վորպես սովոր, անհետաքրքիր ու անկարեկից, մխում ու քախծալի դեղերում եմ Պետերբուրգի հետ ընկած անկյուններում ու փողոցներում։ Ինչ հիշողություններ հիշում եմ, որինակի համար, քեն ահա այդտեղ, սրանից ութիղ մի տարի առաջ, ութիղ այս ժամանակ, այս խակ ժամին, նույն այդ մայթի վրա քայփառել եմ այնպես խակ մինակ, այնպես խակ տրտում, վորպես այժմ։ Ծեվ հիշում եմ, վոր այն ժամանակ էլ յերազներս քախծալի էին, և քեև առաջ էլ ավելի լավ չեր, այնուամենայնիվ զգում եմ, վոր իրը քեն ավելի լավ ու ավելի հանգիստ և յեղել ապրելը, վոր չէր յեղել այն անհոգը, վոր այժմ կպել է ինձ, չեին յեղել խղճի մռայլ ու դաժան խայթեր, վորոնք այժմ վոչ ցերեկը, վոչ գիշերը հանգիստ չեն տալիս Ծեվ հարցնում եմ ինքս ինձ՝ ուր են քո ցնորքները Ծեվ զարհուրած նայում եմ ու ասում՝ ինչպես արագ են քանդում տարիները, Ծեվ նորից հարցնում եմ ինքս ինձ՝ ինչ արիր քո տարիները, վերտեղ քաղցրը դու քո լավագույն ժամանակը։ Դու ապրել ես, քեն վոչ նույնը, ասում եմ ինքս ինձ, նայիր՝ վորքան ցրտում է և աշխարհը հանցանքն զարձյալ տարիներ, և նրանց հետևից կգա մռայլ մենությունը, կգա զղջմունքն ծերության, ցուտը ձնաքին ու նրա հետևից՝ քախիծն ու հուսահատությունը։ Գրադնատովն քո քանասատիկ աշխարհը, կքատամնն ու կքորցու-

մեն քո ցնորքները և կբաժվենք վորպես դեղին տերևները ծառերից... Ո՛, Նաստենկա, չի վոր տխուր կլինի ճնալ մեն-մենակ, մեն-մենակ միանգամայն և խղճալու յել վոչինչ չունենալ — վոչինչ, կատարելապես վոչինչ, վորովհետև այն բոլորը, ինչ վոր կորցրել եմ, այդ բոլորը յեղել և վոչինչ, մի տխմար կլոր գնդու, ցնորք...

— Դեհ, այլևս մի խղճահարեցնիք ինձ, — արտասանեց Նաստենկան, աչքերից հոսող արցունքը սրբելով։ — Այժմ վերջացավ։ Այժմ մենք կլինենք միասին, այժմ ինչ վոր ել ինձ պատահի, այլևս յերբեք չենք բաժանվի իրարից։ Լսեցիք, յես մի պարզ աղջիկ եմ, յես շատ քիչ եմ ուսում առել, քանի տատս ինձ համար ուսուցիչ ել վարձել ե, բայց, հավատացեք, յես ձեզ հասկանում եմ, վորովհետև բոլորն, ինչ վոր ինձ պատմեցիք այժմ, ինքս ել ապրել եմ արդեն, յերբ տատս ինձ գնդապետով կպցրել եր իր դպատին։ Իհարկե, յես այնպես լավ չեյի կարող պատմել, ինչպես դուք պատմեցիք, յես ուսում չեմ առել, — ավելացրեց Նաստենկան համեստաբար, վորովհետև տակավին զգում եր ինչ-վոր հարգանք դեպի իմ պոետական ճառը և դեպի իմ բարձր վոճը, — բայց յես շատ ուրախ եմ, վոր դուք ձեր սիրտը բոլորովին բաց արիք իմ առջև։ Այժմ յես ձեզ ճանաչում եմ միանգամայն, ամբողջովին ճանաչում եմ։ Ցավ գիտեք ինչ։ Ցնա ել ուզում եմ պատմել իմ պատմությունը, ամբողջը, առանց մի բան թագցնելու, կպատմեմ, հետո դուք ինձ խորհուրդ կտաք։ Դուք շատ խելոք մարդ եք. խոստանում եք արդյոք, վոր այդ խորհուրդը կտաք ինձ։

— Ա՛հ, Նաստենկա, — պատասխանեցի յես, — քանի յես յերբեք խորհրդատու չեմ յեղել, մանավանդ՝ խելոք խորհրդատու, բայց այժմ տեսնում եմ, վոր յեթե մենք միշտ այսպես ենք ապրելու, այդ լինելու յե շատ խելացի և մենք մեկ-մեկու տալու ենք շատ ու շատ խելոք խորհուրդներ։ Դեհ, իմ սիրունիկ Նաստենկա, լինչ խորհուրդ տամ ձեզ։ Ասացեք ինձ ուղղակի. յես այժմ այնքան ուրախ եմ, յերջանիկ, համարձակ ու խելոք, վոր դեռ ու դեռ չեմ ընկնի խոսքեր գտնելու համար։

— Վա՛չ, վա՛չ, — ընդհատեց Նաստենկան՝ ծիծաղելով, — ինձ հարկավոր և վոչ միայն խելոք խորհուրդ, ինձ հարկավոր և արտաքուստ, յեղբայրական խորհուրդ, այնպես, վորպես քեզ ձեր ամբողջ կյանքում ինձ սիրել եք։

— Թող այդպես լինի, Նաստենկա, թող այդպես լինի, — գոչեցի յես ոգևորված, ցավ յեթե յես ձեզ քանի տարի սիրած

լինելով, այնուամենայնիվ չկրի այժմյանի պես ուժեղ տիրելու

— Տվեք ձեր ձեռը, — ասաց Նաստենկան։

— Ահա նա, — ասացի յես՝ ձեռս տալով։

— Այդպես, ուրեմն, սկսենք իմ պատմությունը։

ՆԱՍՏԵՆԿԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

— Իմ պատմությանն կնայն արդեն պիտեք, այսինքն գիտեք, վոր յես մի պառավ տատ ունեմ։

— Ցնծեմ միտս կնայն ել այդպես կարճ ես, — ընդհատեցի յես՝ ծիծաղելով...

— Լռեք և լսեք։ Ամենից առաջ մի պայման. ինձ չընդհատել, ապա թե վոչ յես կարող եմ շեղվիլ։ Դե, խելոք ականջ դրեք...

— Ես ունեմ մի պառավ տատ։ Ես նրա մոտ եմ ընկել վոքը հասակումս, վորովհետև հայրս ել, մայրս ել մեռել եյին։ Պետք և կարծես, թե տատս առաջ ավելի հարուստ և յեղել, վորովհետև այժմ ել նա խոստում և իր լավագույն որերի մասին։ Նա ինքն ինձ սովորեցրել և ֆրանսերենը, հետո ինձ համար ուսուցիչ և վարձել։ Ցնորք յես տատնհինգ տարեկան եյի (այժմ յես տասնյոթ տարեկան եմ), ուսումս վերջացրի։ Ահա այդ ժամանակ յես մի չարաճճիություն արի, թե ինչ արի՝ ձեզ չեմ ասի. բավական և ասել, վոր արածս մեծ բան չեր։ Բայց տատս մի առավոտ կանչեց ինձ իր մոտ և ասաց, թե վորովհետև ինքը կուրը և, ուստի չի կարող ինձ հսկել, և գնդապետը վերցրեց ու իմ դպիրսը կպցրեց իր դպիրսին, միևնույն ժամանակ ասաց, թե այդպես մենք նստելու յենք մեր ամբողջ կյանքը, յեթե, իհարկե, յես չեմ ուզիլ։ Մի խոսքով՝ առաջին որերն անհնարին եր տատիցս հեռանալ. և՛ գործիքը, և՛ կարդալ, և՛ սովորիլը — բոլորը՝ տատիդ կպած։ Մի անգամ յես վորոշեցի խորամանկություն անել և Ցոկլային համոզեցի իմ տեղը նստել։ Ցոկլան, մեր գործավարուհին և, խել ևս Ցոկլան նստեց իմ տեղը. տատս այդ ժամանակ բազկաթոռի մեջ քնեց, իսկ յես գնացի վոչ-հետու, ընկերուհուս մոտ։ Դե, բանը վատ վերջացավ։ Տատս իմ բացակայությամբ զարթնում և քնից և ինչ-վոր հարցնում, կարծելով, վոր յես դեռ խելոք նստած եմ իմ տեղում։ Ցոկլան անհնում և, վոր տատս հարց և տալիս իրեն, բայց խոսել լինելով, չի լսում, թե ինչ և

հարցնում, մտածում է, մտածում է ինչ անել, գնդասեղը պոկում է, և հայդա... փախչում է...

Այստեղ Նաստենկան կանգ առավ և սկսեց ծիծաղել։ Ծես էլ ծիծաղեցի նրա հետ։ Նա իսկույն դադարեց։

— Գիտեք, դուք իմ տատի վրա մի ծիծաղեք։ Ծես ծիծաղում եմ նրա համար, որ ծիծաղելի չեն... Ինչ արած, որ տատս այդպես է, աշխատասեր չեն նրան մի փոքր սիրում եմ։ Ինձ, չեն էլ պատժվեցի. իսկույն ինձ նստեցրին իմ տեղը և հը՛, այլևս տեղիցդ չշարժվես։

— Բայց չես, — շարունակեց Նաստենկան, — դեռ մոռացա ասել ձեզ, որ մենք, այսինքն՝ տատս ուներ, այսինքն՝ մի փոքրիկ փայտաշեն տնակ՝ ընդամենը չորեք լուսամուտով, և այնքան հին, որքան տատս, իսկ վերն հարկում կար մի սենյակ։ Ծես ահա այդ սենյակը տեղափոխվեց մի նոր կենտրոն...

— Կնշանակի մի հին կենտրոն էլ չեղել եր, — նկատեցի չես անցողակի։

— Դե, իհարկե, չեղել եր, — պատասխանեց Նաստենկան, — և գիտեր ավելի լավ լուն, քան դուք ձիշտն եմ ասում, նա հագիվ եր իր լեզուն պատճռնում։ Դա մի ծերուկ եր, չոր, համր, կույր, կաղ, այնպես որ, վերջապես, չկարողացավ ապրել ու մեռավ։ Այնուհետև հարկավոր չեղավ գոնել մի նոր կենտրոն, որովհետև մենք առանց կենտրոն չէինք կարող ապրել. դա և տատիս քաշողն եր մեր ամբողջ չնկամուտը։ Հակառակն պես, նոր կենտրոնը չորեքտասներդ մարդ եր, վոչ — տղոցի, այլ չնկվոր։ Որովհետև նա վարձատրի մասին չասկարդեց, տատս քաշեց, վոր նա գա, բնակ հետո հարցրեց. «Նաստենկա, մեր նոր կենտրոնը չորեքտասներդ է, քե վոչ։ Ծես չկամեցա ասել, ասացի. «տատս, չի կարելի ասել, վոր շատ էլ չորեքտասներդ է, բայց այնպես, ծերուկներ չկ չէին։

— Իսկ արտաքինը հաճելի չե, — հարցրեց տատս։

Ծես դարձյալ ասել չկամեցա և ասացի, «այո, տատս, արտաքինը հաճելի չեն։ Իսկ տատս ասաց. «Ա՛խ, պատիժ, պատիժ։ Թոռնիկս, չես այդ նրա համար եմ ասում, վոր դու խոչընդոտ չտաս նրանց։ Ե՛հ, դարձ, դարձ, տեսնեք, այդպիսի չնչին մի կենտրոն, նա էլ հաճելի արտաքին ունի, այդպես չեր հին ժամանակ։

Առհասարակ տատս հենց մի գլուխ այդ ջհնիթ մասին եր չորազում։ Հին ժամանակ ինքն էլ չորեքտասներդ և չեղել, հին ժամանակ արևպակն էլ ավելի տաք և չեղել, հին ժամանակ անգին էլ այժմյան պես շուտ չեր քայվում — բոլորը հին ժամանակ։ Ծես

ահա կին նստած մատծում եմ. այդ ինչ-ու տատս շարունակ ինձ խնդրի կը բերում, հարց ու փորձ է անում, լալի մարդ է արդյոք, կերմատամարդ է նորը կենդանը։ Մատներին, մատներն է իլի սկսեցի դուլպա գործել, հյկլուններ համրել և հետո զոլորովին մոռացա։

Մի անգամ մեզ մոտ է գալիս մեր նոր կենդանը՝ ասելու, որ խոստացել ենք նրա անձյակը պատատուով ծածկել։ Մուք-խոսքի հետևից, ես, տատս էլ չատախոս մեկն է, ասում է. «Գնա, նստանենակ, իմ ննջարանը և համբիչը բերա։ Ես խնդրի վոտքի քոռ, սամրագլուխին կարմրելով՝ չգիտեմ ինչից ու մոռացա, վոր գլխատ կապկված և տատիս գլխանին Դեզ, իհարկե, կարող եմի կամացուկ պահել, այնպես վոր կենդանը չտեսներ, բայց վոչ, այնպես քոռա, վոր տատիս բաղկաքոռը չուտ չկավ։ Հենց վոր տեսա՝ կենդանն ամեն բան իմացավ, կարմրեցի, տեղն ու տեղս ցցված ծառի և հանկարծ լաց կեղա. այնպես ամոթալի ու զառն եր այդ բոպեին, վոր պատրաստ եի գետինը մտնելու։ Տատս գոռում է. «Այդ ինչ արիր։ Ուկ կես ամլի կամ շփոթվում... Կենդանը տեսավ, վոր կես ամաչում եմ, իսկույն գլուխ տվեց ու հետացավ։

Այն որից՝ հենց վոր դռնների հետեվից մի ադմուկ եի լսում, մեսամի տեսան եի կարծելով, վոր կենդանը գալիս է, գնդատեղը կամացուկ դուրս եի քերում։ Բայց նա չեր գալիս ու չեր գալիս։ Ընցավ կերկու շաբաթ, մի որ կենդանը ծանկյային ուղարկում է ասելու, քե ինքը շատ ֆրանսերեն գրքեր ունի, քե զոլորն էլ լավ գրքեր են, այնպես վոր կարելի կե կարդալ, արդյոք տատս կկամենան, վոր կես նրա համար կարդամ, վորպեսզի չտխրի։ Տատս շնորհակալությամբ համաձայնեց, միայն կերկար ու բարակ հարցրեց՝ արդյոք գրքերը բարոյական են, քե վոչ, ջոլորովհետև կեքե անբարոյական են, այն ժամանակ դու, Նաստենկա, չպիտի կարդաս, վոտ բաներ կասվորնան։

— Ինչ բաներ կասվորեմ, տատս ինչ և գրված գրքերի մեջ։

— Նրանց մեջ գրված է, — ասում է, — քե ինչպես կերկուսարդները դայթակղում են քաղքենուհուն, ինչպես նրանք սամսանամալու պատրվակով վախցնում են նրանց ծնողների անից, քե ինչպես հետո այդ խեղճ աղջիկներին ձգում են ճակատագրի հաճույքին, և սրանք կորճանվում են վոդրալի կերպով. «Ես», — ասում է տատս. — շատ եմ այդպիսի գրքեր կարդացել և զոլորը, — ասում է, — այնպես գնդեցինկ և նկարագրված, վոր գլիշերները նստում եմ ու քաղուն կարդում։ Ուկ դու, Նաստենկա, — ասում է, — տես, չկարդաս այդ գրքերը։ Այդ ինչ գրքեր ի նա ուղարկել։

— Բոլորը Վալտեր Սկոտտի վեպերն են, տատ։

— Վալտեր Սկոտտի վեպերը։ Թող տեսնենք, չլինի թե այդտեղ սիլիքիլիություններ կան։ Լավ մոխիկ արա, արդյոք ներանց մեջ մի սիրային նամակ չի գրել։

— Վոչ, — ասում եմ, — տատ, նամակ չկա։

— Դու կազմի տակը տես, այդ ավազակները յերբեմն կազմի տակ են խորտում...

— Վոչ, տատ, կազմի տակ էլ վոչինչ չկա։

— Դե, լավ։

— Ճիվ ահա մենք սկսեցինք Վալտեր Սկոտտ կարդալ ու մի ամբողջ մեջ կեսն անցանք։ Հետո նա էլի ու էլի գրքեր ուղարկեց։ Պուշկինին ուղարկեց, այնպես վոր, վերջապես, յես առանց գրքի ՁՇալ չեյի կարող և դադարեցի մոտծել չինական իշխանի հետ ամուսնանալու մասին։

Բանն այդպես եր, յերբ մի անգամ այնպես պատահեց, վոր յես հանդիպեցի մեր կենտրոնի սանդուխքի վրա։ Տատս՝ չգիտեմ ինչ բանի համար, ինձ մի տեղ եր ուղարկել։ Նա կանգ առավ, յես կարմրեցի, նա յել կարմրեց, բայց ծիծաղեց, բարեվ ց, տատիս առողջության մասին հարցրեց և ասաց. «Կարդացիք գրքերս։ Ճես պատասխանեցի՝ «Կարդացի։ Ասաց. «Վհերը ձեզ դուր յեկավ արդյոք։ Ճես ասացի «Այվենհոն[1] և Պուշկինն ամենից ավելի դուր յեկան։

Այս անգամ սրանով էլ վերջացավ։

Մի շաբաթ հետո յես էլի հանդիպեցի նրան սանդուխքի վրա։ Այս անգամ տատս ինձ չեր ուղարկել, յես ինքս էյի դուրս յեկել՝ չգիտեմ ինչ բանի համար։ Ճերբորդ ժամն եր, իսկ կենտրոնն էլ սովորաբար հենց այդ ժամին եր տուն վերադառնում։

— Բարև. — ասում է նա։

Ճես էլ նրան ասում եմ.

— Բարև։

— Հերը, — ասում է, — ձեզ համար ձանձրալի չի՞ ամբողջ որը տատի հետ միասին նստելը։

Հենց վոր նա այդ հարցրեց, յես, չգիտեմ ինչու, կարմրեցի, ամոթահարվեցի և դարձյալ վիրավորվեցի, յերևի այն պատճառով, վոր արդեն ուրիշներն էլ սկսել եյին այդ մասին հարցնել ինձ։ Ճես ուզում եյի այդ հարցին չպատասխանել և հեռանալ, բայց ուժ չունեցա։

---

[1] Վ. Սկոտտի վեպի վերնագիրն է։

— Լանցնք, — ասում է, — դուք բարի աղջիկ եք։ Ներեցեք, որ ձեզ հետ այսպես եմ խոսում, բայց հավատացնում եմ ձեզ, որ ձեր տատից ավելի լավ եմ ձեզ բարի ցանկանում։ Դուք ընկերուհիներ չունեք, որոնց մոտ կարողանայիք հյուր գնալ։

Նա ասացի թե՝ ով ինչը, իրեն մեկը կար, Մալինկան, նա էլ Պակով գնաց։

— Լանցնք, — ասում է, — ուզում եք ինձ հետ թատրոն գնալ։

— Թատրո՞ն։ Ինչ տանու։

— Դուք կարող եք, — ասում է, — տատից թագուն գնալ։

— Ախչ, — ասում եմ, — նա իմ տատին խաբել չեմ ուզում։ Գնաք բարով։

— Մնաք բարով, — ասում է, էլ ուրիշ վոչինչ չի ասում։ Միայն ճաշից հետո գնկավ ինձ մոտ Նատաշ, տատիս հետ յերկար խոսաց, հարց ու փորձ արավ, թե վորնե տեղ գնում է, ունի՞ ծանոթներ և հանկարծ ասաց։

— Այսոր դնա ռպետակի ոպերան եմ վերցրել. «Սեվիլի սափրիչն» են խաղում, ծանոթներս ուզում եին ինձ հետ գնալ, բայց հետո հրաժարվեցին, տոմսակը մնաց։

— «Սեվիլի սափրիչն», — գոչեց տատս, — դա մեր սափրիչն է, որ հին ժամանակ ներկայացնում եին։

— Այո, — ասում է, — նույն սափրիչն է։

Ասում է և ինձ վրա է նայում։ Ինչ կա որ նրանն ամենը բան հասկացել եմ, կարմրել եմ և սիրտս ապատելուց թռչկոտում է։

— Ի՞նչպես չգիտեմ, — ասում է տատս, — ինչպես չգիտեմ։ Ես ինքս հին ժամանակ մի անգլին թատրոնում Ռոզինա եմ խաղացել։

— Ուրեմն կկամենաք այսոր գնալ, — ասաց կինոդը։ — Ծոմ-ապահ գուցե անգը կորչում է։

— Ինչե՞ւ չեն, գնանք, — ասում է տատս, — ինչե՞ւ չգնալ։ Նատաշկան դեռ թատրոն չի տեսել։

Ասավ ես, ինչ ուրախությունն։ Իսկույն նեղ զուգվեցինք ու գնացինք։ Տատս՝ ես կուզը, այնուամենայնիվ վախվորեց յերաժշտությունն լսել, բայց գրանից, նա բարի պատավիկ է, ավելի ինձ զվարճացնելու համար գնաց, քան իր համար, ես չեմ մենք ինքնուրա յերկուք չկինք գնալ։ Ես ինչ ապավորությունն ստացա «Սեվիլի սափրիչից» — չեմ ասի, միայն ամբողջ այդ յերեկո մեր կինոդն այնպես լավ եր նայում ինձ վրա, այնպես լավ եր խոսում, որ չես իսկույն տեսար, որ առավոտյան նա ինձ փորձել

եր ուզում, առաջարկելով, վոր յես Քատրոն մենակ գնամ նրա հետ։ Ինչ ուրախությունն եր։ Տուն վերադառնալով, յես պատկեցի քնելու այնպես հպարտ, այնպես հպարտ, սերտս այնպես եր բաբախում, վոր մի քնքիշ տնդ ունեցա և ամբողջ գիշեր ես-վիլի սափրիչին մասին եյի զառանցում։

Ցես կարծում եյի, վոր ղրանից հետո նա պիտի գա մեզ մոտ ավելի հաճախ — չպատահեց։ Նա գրեթե բոլորովին դադարեց։ Պատահում եր, ամիսը մի անգամ գալիս եր, այն էլ միայն նրա համար, վոր Քատրոն հրավիրի։ Մի-յերկու անգամ էլ գնացինք։ Բայց յես գոհ չեյի ղրանով։ Ցես տեսնում եյի՝ նա ուզղակի ինձ խղճում ե, վոր տատս ինձ որ չի տալիս, գա յեր միայն, ուրիշ վոչինչ։ Դանի գնաց քեֆս փոխվեց, վոչ տանն եմ կարողանում նստել, վոչ կարդալ եմ կարողանում, վոչ աշխատանքս աշխանքի նման ե, յերբեմն ծիծաղում եմ և տատիս հակառակ մի բան եմ անում, յերբեմն էլ ուզղակի լաց եմ լինում։ Վերջապես, յես նիհարնեցի ու քիչ մնաց հիվանդանայի։ Ոպերայի սեզոնն անցավ, և կենդողը բոլորովին դադարեց մեզ այցելել, իսկ յերբ մենք հանդիպում եյինք — իհարկե, դարձյալ նույն սանդուխքի վրա — նա այնպես լուռ բարևում եր, այնպես լուրջ, վոր կարծես խոսել անգամ չի ուզում ու վար ե իջնում, իսկ յես դեռ կանգնած եմ սանդուխքի կիսում, կեռասի պես կարմրած, վորովհետև նրան հանդիպելիս արյունս սկսում եր խփել։

Այժմ իսկույն կվերջացնեմ։ Ղրանից ուղիղ մի տարի առաջ, մայիս ամսին, կենդողը գալիս և մեզ մոտ ու տատիս ասում ե, թե իր գործն այստեղ բոլորովին վերջացրել և և թե պետք ե նրա մի տարով Մոսկվա գնա։ Ցես հենց վոր այս լսեցի, դունատվեցի և ընկա աթոռի վրա մեռածի պես։ Տատս վոչինչ չնկատեց, իսկ նա հայտարարելով, թե գնում ե մնաղնից, գլուխ տվեց ու հեռացավ։

Ի՞նչ պիտի անեյի։ Մտածեցի-մտածեցի, տխրեցի-տխրեցի, և վերջապես վճռեցի։ Վաղը նա գնում ե, իսկ յես վճռեցի ամեն ինչ պատրաստել յերեկոյան, յերբ տատս գնում ե քնելու։ Այդպես էլ յեղավ։ Ցես մի կապոցի մեջ հավաքեցի ունեցած-չունեցած գգեստս ու ներքնակներս և կապոցը վերցրած վոչ-կենդանի, վոչ-մեռած, գնացի մեր կենդողի սենյակը։ Կարծում եմ մի ամբողջ ժամ բարձրանում եյի սանդուխքով։ Ցերը դուռը բաց արի, նա՝ ինձ տեսնելով, ճչաց։ Նա կարծեց, վոր յես ուրվական եմ, և չուսացրեց ինձ ջուր մատուցանել, վորովհետև յես հագիվ եյի կար-

գնում էին մեր մասին։ Միտքս այնպես էր բարախում, որ գլուխս ցավում էր, և ուզում էի մենակ լինել։ Ուզում էի ոտքի կանգնել, դուռը բացել և ասել, որ ես անկողնակալի վրա, ինքս էլ նամակը նրա մոտ, կրնամ ձեռներովս ծածկեցի և արտասվեցի հեղեղի պես։ Ես կարծեմ ամեն ինչ իսկույն հասկացավ և կանգնած էր իմ առջև գունատ։ Այնպես սխալ էր նայում ինձ վրա, որ սիրտս էր մորմոքվում։

— Լանցկը, — սկսեց նա, — լանցկը, նատաննկա, ես վոչինչ չեմ կարող, ես աղքատ եմ, ես առայժմ վոչինչ չունեմ, նույնիսկ մի որևէ պաշտոն։ Ի՞նչպես կարող ենք մենք ապրել, եթե ես ամուսնանամ էլ ձեզ հետ։

Մենք երկար խոսեցինք, բայց ես, վերջապես, ջղագար սասցի, քե տատիս մոտ ապրել չեմ կարող, քե կվախենամ նրանից, չեմ ուզում, որ ինձ գնդապետով կպցնեն նրան և քե, նա ուզենա-չուզենա — պիտի իր հետ գնամ Մոսկվա, վորովհետև առանց իրեն ապրել չեմ կարող։ Ցնծ ամոթը, և՛ սերը, և՛ հպարտությունը — ամեն ինչ խառած էր իմ մեջ միանգամից, և ես համարյա ջղաձգությամբ մեջ ընկա անկողնի վրա։ Ցնս այնպես էլի վախենում մերժումից...

Մի քանի րոպե նա նստած էր լուռ, հետո վոտքի կելավ, մոտեցավ ինձ ձեռս բռնեց։

— Լանցկը, իմ բարի, իմ սիրելի նատաննկա, — սկսեց նա ուշադիր ուրտասվելով, լանցկը։ Ներդվում եմ, որ կեթե կերբեմն ես հնարավորություն ունենամ ամուսնանալու, անշուշտ դուք կլինեք իմ կերջանկություն, հավատացնում եմ, այժմ միայն և միայն դուք կարող եք ինձ կերջանկություն տալ։ Լանցկը, ես գնում եմ Մոսկվա այնտեղ կմնամ մի տարի։ Ցնս հուսով եմ գործերս կարգադրել։ Ցնդը վերադառնամ, կերդվում եմ ձեզ, մենք բաղդավոր կլինենք, եթե միայն չեք դադարի ինձ սիրել։ Իսկ այժմ անկարելի է, ես չեմ կարող, ես չունեմ իրավունք քնկուզ մի բան խոստանալու։ Բայց, կրկնում եմ, եթե մի տարուց հետո այդ չի լինի, գոնե կերբեմն անպատճառ կլինի, հարկավ, այն դեպքում միայն, եթե դուք մի ուրիշին չեք գերադասի ինձնից, վորովհետև վորևե խոստումով ձեզ կաշկանդել ես չեմ կարող և չեմ համարձակվի։

Ամա քե ինչ ասաց նա ինձ և ինչ ասը գնաց։ Վորոշված էր այդ մասին մի խոսք չասել տատիս։ Նա այդպես կամեցավ։ Դե, այժմ իմ պատմությունը համարյա քե վերջացավ։ Ուզում էի

տարի չի անցել, նա կնկել է, նա արդեն կերեք որ է՝ այստեղ է, և...

— Ճիվ ինչ, — գոչեցի կես անհամբեր՝ վերջը լսելու։

— Ճիվ մինչև այժմ չի կերևացել. — պատասխանեց Նաստենկան, կարծես, ուժերը ժողովելով, — վոչ լուր ունեմ, վոչ տեղեկություն...

Այստեղ Նաստենկան կանգ առավ, լռեց մի փոքր, գլուխը քնքեց և հանկարծ, կերեսը ձեռներով ծածկելով, սկսեց հեկեկալ այնպես, վոր սիրտս տակնուվրա կեղավ այդ հեկեկանքից։

Ճես քնավ չեյի սպասում այդպիսի վերջավորություն։

— Նաստենկա, — սկսեցի կես անվստահ և փաղաքուշ ձայնով, — Նաստենկա, ի սեր աստծու, լաց մի լինիր։ Ի՞նչ գիտես, կարելի կա նա դեռ չի կնկել...

— Այստեղ է, այստեղ է, — հարեց Նաստենկան։ — Նա այստեղ է, կես այդ գիտեմ։ Մենք դեռ այն ժամանակ, այն կերեկո, նրա գնալու նախընթաց որը, պայման եյինք կնքել։ Ճերը մենք ամեն բան ասացինք, ինչ վոր կես ձեզ պատմեցի, և պայմանավորվեցինք, մենք կնկանք այստեղ զրոսնելու։ Ճասը ժամն եր, մենք նստած եյինք այս նստարանի վրա։ կես այլևս չեյի լալիս, ինձ համար քաղցր եր լսել նրա ասածները... Նա ասաց, թե վերադառնալուց հետո նույն ժամին կգա մեզ մոտ, և կերեք կես չեմ հրաժարվել նրանից, ամեն ինչ կասենք տատիս։ Այժմ նա վերադարձել է, կես այդ գիտեմ, և չկա, չկա...

Ճիվ նա նորեն հեկեկաց։

— Ասաված իմ, մերթեն չի կարելի վորևե կերպ ոգնել ձեր վշտին, — գոչեցի կես, վեր թռչելով նստարանից՝ կատարյալ հուսահատության մեջ։ — Ասացեք, Նաստենկա, արդյոք կարող եմ ինքս գնալ նրա մոտ։

— Մերթեն այդ կարելի կե, — ասաց նա, գլուխը հանկարծ բարձրացնելով։

— Վախ, ի հարկե վախ, — նկատեցի կես, միտքս փոխելով։ Բայց ահա ինչ. նամակ գրեցեք։

— Վախ, այդ անկարելի կե, այդ չի կարելի, — պատասխանեց նա դրականորեն, գլուխն արդեն քարշ արած և ինձ չնայելով։

— Ինչու՞ չի կարելի։ Ինչու՞ համար չի կարելի, շարունակեցի կես, կառչելով իմ գաղափարին։ — Բայց, գիտե՞ք, Նաստենկա, ինչ նամակ։ Նամակ էլ կա, նամակ էլ և... Ա՜հ, Նաստենկա, այդպես և, հավատացեք ինձ, հավատացեք։ Ճես ձեզ վատ խոր-

հոգդ չեմ ասա։ Այդ բոլորը կարելի է կարգադրել։ Դուք ինքներդ եք առաջին քայլն արել։ Ինչու՞ այժմ...

— Չի կարելի, չի կարելի։ Դուրս կգա, որ ես փաթաթվում եմ նրա վզին...

— Ա՛հ, իմ բարի Նատաննիա, — ընդհատեցի ես, ժպիտս չթաղցնելով, — վե՛ր և վե՛ր վերջապես, դուք ունեք իրավունք, որովհետև նա ձեզ խոստացել է բացի դրանից, ամեն բանից լավը և, որ նա երբեմն մարդ է, որ նա լավ և վարվել, — շատ հանգիստ եմ, ավելի ու ավելի հիանալով սեփական պատեհապաշտությամբ ու համոզմունքներով։ — Նա ինչպես և վարվել։ Նա իրան կաշկանդել և խոստումով։ Նա ասել է, որ քացի ձեզնից վռշվռքի հետ չպիտի ամուսնանա, իսկ ձեզ տվել է ազատություն քնկուզ այս ժամին հրաժարվել... Այս դեպքում դուք կարող եք առաջին քայլն անել, դուք ունեք իրավունք, դուք առավելություն ունեք, քնկուզ որինական համար, յեթե կամենաք, ազատել նրան իր աված խոսքից...

— Դուք ինչպես կզրնկեք, ասացեք։

— Ի՞նչը։

— Այդ նամակն, ելի։

— Ձեռ ահա քե ինչպես կզրնկեմ.

«Հարգանքով...»

— Այդ անպատճառ այդպես է հարկավոր — վոզորմած ոճը...

— Անպատճառ բայց, ինչու՞ չես Ձեռ կարծում եմ...

— Ա՛խ, ախ, հետո՞...

«Հարգանքով ես։

«Ներեցեք, որ ձեռս Մակարն վռշ. վռշ մի ներողություն հարկավոր չես Այսուհետ ինքը փաստն ամեն ինչ արդարացնում է։ Ներեցեք պարզ.

«Ձեռ պրոմ եմ ձեզ։ Ներեցեք ինձ իմ անհամբերությունը, քայց ես ամբողջ ասրվի ընթացքին եմ եղել իմ հույսում. մեղավոր եմ ես, որ այժմ չեմ կարողանում մի որ եղ կասկածին դիմանալ։ Այժմ, յերբ դուք արդեն յեկել եք, կարելի է՝ դուք արդեն վռհել եք ձեր մատրությունը։ Այն ժամանակ այս նամակը ձեզ կասի, որ ես չեմ արտնջում և ձեզ չեմ մեղադրում։ Ձեռ ձեզ չեմ մեղադրում նրա համար, որ ձեր սրտի տերը չեմ... Ինչ արած, այդպես է իմ ճակատագիրը։

«Դուք ազնիվ մարդ եք։ Դուք չեք ժպտա ու չեք բարկանա իմ անհամբեր տողերի վրա։ Մի մոռանաք, որ նրանց գրողը

մի խնդիր աղջիկ ես, վոր նա մենակ ես, վոր չկա մեկը նրան վին սովորեցնելու, վին խորհուրդ տալու համար, և վոր նա չեքեք չի կարողացել իր սրտին տիրանալ։ Բայց, ներեցեք ինձ, վոր իմ սրտի մեջ մի վայրկյան սպրդեց կասկած։ Դուք ընդունակ չեք մինչև անգամ մաքով վիրավորել մեկին, վորն այնպես սիրել ու սիրում է ձեզ։

— Այո, այո, այդ իսկ և իսկ այնպես է, ինչպես դուք մտածել եք,—գոչեց Նատաննկան, և ուրախությունը փայլեց նրա աչքերի մեջ։ Ո՛, դուք փարատեցիք իմ կասկածները, ձեզ ինքն աստված է ուղարկել ինձ համար։ Շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ ձեզնից։

— Ինչու՞ համար։ Նրա համար, վոր ինձ աստված է ուղարկել,— ասացի յես, հիացմամբ նայելով նրա ուրախ դեմքին։

— Այո, քեզնից դրա համար։

— Ա՛խ Նատաննկա։ Ջե՛ վոր մենք վոմանց շնորհակալությունն ենք հայտնում նրա համար, վոր նրանք ապրում են մեզ հետ միասին։ Ձեզ ես շնորհակալություն եմ հայտնում նրա համար, վոր դուք հանդիպեցիք ինձ, նրա համար, վոր հավիտյան պիտի հիշեմ ձեզ։

— Դե, բավական է, բավական է։ Իսկ այժմ ահա ինչ, լսեցեք. այն ժամանակ պայմանավորված եյինք, վոր նա յեկավ քեզ չեն, իսկույն իր մասին կտեղեկացնի ինձ, մի նամակ քաղնելով մի տող, իմ բարեկամներին, բարի ու հասարակ մարդկանց մոտ, վորոնք այդ մասին վոչինչ չգիտեն, կամ, յեթե հնարավոր չլինի նամակ գրել ինձ, վորովհետև միշտ էլ չի կարելի ամեն բան պատմել նամակում, այն ժամանակ նա, հենց նույն որը, վոր յեկավ, ուղիղ տասը ժամին կգա այստեղ, ուր և վորոշել եյինք հանդիպել։ Նրա գալու մասին յես արդեն գիտեմ, բայց ահա յերրորդ որն է՝ վոչ նամակ կա, վոչ էլ ինքը։ Առավոտներն ինձ համար անհնարին է տատիցս հեռանալ։ Վաղը տվնք ինքներդ իմ նամակին այն բարի մարդկանց, վորոնց մասին ասացի, նրանք արդեն կուղարկեն, իսկ յեքե պատահաբար կլինի, ինքներդ յերեկոյան տասը ժամին կգներք ինձ։

— Բայց նամակը, նամակը։ Ջե՛ վոր նախ և առաջ պետք է նամակ գրել։ Դուցե այդ բոլորը պետք է վաղը չեն մյուս որը լինի։

— Նամակը... — ասաց Նատաննկան, մի փոքր շփոթվելով,— նամակը... բայց...

Նա չավարտեց իր խոսքը։ Սկզբում նա իր յերեսիկը դարձրեց ինձնից. կարմրեց վարդի պես և հանկարծ յես իմ ձեռքում

...ացել նրա նամակը, որը քսան կոպեկանոց վաղուց գրված և ...ղել, բոլորովին պատրաստ և փակցված։ Ինչ որ ծանոթ, սիրելի, ...ղեցիկ հոտ անցավ իմ գլխով։

— Ro-Ro, si-si, na-na, — ակամայն կանչեցի ես։

— Rosina, — կրկնեցինք մենք կրկնաւոր, կես քիչ ևր ինուամ, ...ր գրկելի նրան հրճվանքից. նա կարմրել ևր, որչափ կարող ...ր, ծիծաղելով աչքերանքներն միջից, որոնք վորպես մարգարիտ ...ր դողում էին նրա սև արտևանունքների վրա։

— Ին, բավական և, բավական և, գնացինք բարով, — ասաց ...ր արագ-արագ։ Ահա նամակը, ահա և հասցեն, ուր պիտի տա...նք այն։ Գնանք բարով. Ծառաներ։ Մինչև վաղը։

Նա ամուր սեղմեց իմ կրկու ձեռները, գլուխ տվեց և նետե ...ր այցարով գնալ իր ներքանցքը։ Ես կրկար ժամանակ կանգ...ած էի նույն տեղում, աչքերով ուղեկցելով նրան։

— Մինչև վաղը։ Մինչև վաղը, — անցավ իմ գլխով, երբ ...ն անհետացավ իմ աչքից։

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Այսօր որը մռայլ էր, անձրևային, անուրախ, ինչպես իմ ապագա ...ությունը։ Ինձ նեղում էին այնպիսի տարօրինակ մտքեր, այնպիսի ...ին զգայությունները, այնպիսի ինձ համար տակավին վոչ պարզ ...ղիրներ էին խանգարում իմ գլխում, որը վոչ ուժ ունեմ, վոչ ցան...ությունը նրանց վճռելու։ Ցավ կես չեմ, որ պիտի վճռեմ նրանց։

Այսօր մենք չենք սեանսվելու։ Ցերեկ, մեր հրաժեշտի պահին, ...ալեն սկսեցին կրկինքն աքսորել, և մատախուղ բարձրացավ ...ս ասացի, թե վաղը վատ կեղանակ և լինելու։ Նա չպատաս...անեց, նա չկամեցավ ինքն իր գեմ խոսել։ Նրա համար այդ ...ը և լուսավոր և, և պայծառ, և վոչ մի թուխպ չի վարագուրի ...ա կեղջանկությունը։

— Բանն վոր անձրև և լինելու, մենք չենք սեանսվի, — ասաց ...ս, — կես չեմ գա։

Ցետ կարծում էի, վոր նա անձրևը չնկատեց անգամ, այն...ն չնկատվ։

Ցերեկ մեր կերբորդ սեանսվելությունն ևր, մեր կերբորդ սի...ական գիշերը...

Սակայն, վորքան ուրախ կեղջանկությունը գնդեց...ում են մարդուն։ Ինչպես մարդու սիրտը կոտրում և սիրով

թվում է, որ ուզում ես ամբողջ սիրտդ թափել մի ուրիշ սրտի մեջ, ուզում ես, որ ամեն ինչ ուրախ լինի, ամեն ինչ ծիծաղի։ Ցավ որքան վարակիչ է այդ ուրախությունը։ Ցերեկ նրա խոսքերի մեջ որքան խանդաղանք կար, նրա սրտի մեջ որքան բարություն... Ինչպես եր նա ինձ փայփայում ու փաղաքշում, ինչպես եր խրախուսում ու չոյում իր սիրտը։ Ո՜հ, որքան կռնչտություն յերջանկություններից, Իսկ յես...

Իսկ յես այդ բոլորն ընդունում եյի զուտ վոսկու տեղ, յես կարծում եյի, որ նա...

Բայց, աստվածի իմ, ինչպես յես կարողացա այդպես կարծել։ Ինչպես կարողացա լինել այդչափ կույր, յերբ արդեն ամեն ինչ վերցրել եր մի ուրիշը, ամենը, որ իմը չեր, յերբ, վերջապես, այդ նույն փաղաքշանքը, նրա հոգացողությունը, նրա սերը... Այո, սերը դեպի ինձ — ուրիշ վոչինչ եր, յեթե վոչ շուռտով այդ ուրիշին տնանկու ուրախությունը և իր ուրախությունը ինձ ևս պատվաստելու ցանկությունը...

Ցերբ նա չեկավ, յերբ մենք զուր սպասեցինք, նաստենկան մոայլվեց, նա դառավ վհատ և յերկյուղ։ Նրա բոլոր շարժուձևերը, բոլոր խոսքերն այլևս այնքան քնքուշ, այնքան կայտառ, այնքան ուրախ չեյին։ Ցավ, տարորինակ բան, նա կրկնապատկել եր իր ուշադրությունը դեպի ինձ, կարծես բնազդաբար կամենալով ինձ վրա չքափել այն, ինչ վոր իր համար եր ցանկանում, ինչի համար ինքը վախենում եր, վոր չպիտի իրագործվի։ Իմ նաստենկան այնքան լքվեց, այնքան յերկնչեց, վոր կարծեմ վերջապես հասկացավ, թե յես սիրում եմ իրենն, և խղճաց իմ սերը։ Այդպես և. յերբ մենք ժպտախտ ենք, ուրիշների ժպտախտությունն ավելի դյուրին զգում, զգացումը չի ջարդվում, այլ կենդրոնանում է...

Ցես չնկատեր նրա մոտ լի սրտով, և հազիվ հազ կարողացա սպասել մինչև նրա գալը։ Ցես չենախազգացի այն, ինչ վոր պիտի զգայի այժմ, չենախազգացի, վոր այդ բոլորն այնպես չի վերջանալու։ Նա փայլում եր ուրախությունից, նա պատասխանին յեր սպասում։ Պատասխանը նա յեր, նաստենկայի սպասածը։ Նա պիտի գար, վազելով գար նաստենկայի կուչին։ Նաստենկան ինձնից մի ժամով առաջ չնկավ։ Սկզբում նա ամեն բանի վրա ծիծաղում եր, ծիծաղում եր իմ խոսքերի վրա։ Ցես ուզեցի խոսել ու լռեցի։

— Գիտեք, արդյոք, ինչու յեմ այսպես ուրախ, — ասաց նա, — ինչու յեմ ուրախ ձեզ վրա նայելով։ Գիտեք, ինչու յեմ այսքան ձեզ սիրում։

— Ինչու՞, — հարցրի կնոջ, և սիրտս սկսեց թրթռալ։

— Ես նրա համար եմ սիրում ձեզ, որ դուք ինձ վրա սիրահարվեցիք։ Ձի որ մի ուրիշը ձեր տեղը կանչեր անհանգստացնել, ձանձրացնել, ես ու վախ կքաշեր, հիվանդանար, ոչ դուք այնքան սիրելի կնք, այնքան...

Այստեղ նա այնպես սեղմեց իմ ձեռը, որ կես քիչ մնաց ոտաս։ Նա սկսեց ծիծաղել։

— Ասեմ՞ ձեզ, ինչ հրաշալի բաներ եք դուք, — սկսեց ես մի բոպե անց՝ շատ լուրջ կեղտանալով։ — Ձեզ ասեմ և ոչարկել ինձ համար։ Ինչ կարող եր ինձ պատահել, եթե այժմ դուք ինձ հետ չլինեիք։ Ա՜հ, ինչ անշահախնդիր մարդ եք դուք։ Ինչ լավ սիրում եք ինձ։ Ձեզ կես ամուսնանամ, միևնույն շատ լավ ապրելակերպ կլինենք, դուք ինձ համար կեղծրից ավելի կլինեք։ Ես ձեզ կսիրեմ պրկեմ այնպես, ինչպես դուք եմ սիրում...

Այդ վայրկյանին կես զղացի ատատափելի ուրուքյուն, սայլի հետս ինչ ծիծաղի նման մի բան չարժվեց։

— Դուք վախենում եք, — ասացի կես, — դուք կարծում եք, որ ես չի գալու։

— Ձեզ հետ, — պատասխանեց նա, — եթե կես պակասը ներշնչել լինեի, կարծեմ կարտասվեի ձեր թերահավատությունից, ձեզ կշտամբանքներից։ Սակայն դուք ինձ միտք ներշնչեցիք։ ինձ ամենքը կերկարատև մոածում, բայց կես հետո կմոածեմ, որ այժմ խոստովանում եմ ձեզ, որ ճշմարիտն եք ասում։ Այո՛ Ես ինքս ինձ կարծես կորցրել եմ, կես կարծես ամբողջովին ապատուքյան մեջ եմ և ամեն ինչ մի տեսակ թևթևորեն եմ զգում։ Բայց բավական է, բողնենք զգացումների մասին խոսելը...

Այդ պահին քայլերի ձայն լսվեց, և խավարի մեջ կերևաց մի մարդու, որ գալիս եր դեպի մեզ։ Ես վրդովվեցի։ Նա ինչ ասաց դառար։ Ես նրա ձեռը քաց թողնելի և մի շարժում արի՝ իբր թե նրանից հեռանալու։ Բայց ես ինքս սխալված եյինք։ Անկողը նա չեր։

— Ինչու՞ կնք դուք վախենում, ինչու՞ ձեռս քաց թողնելիք, — ասաց, նորից ձեռն ինձ տալով։ Ա՜հ, ինչ կա. ես ինքս նրան կհանդիպեցնեմ միասին։ Ես ուզում եմ, որ նա տեսնի, թե ինչպես ես ինքս իրար սիրում։

— Ինչպես ես ինքս իրար սիրում, — գոչեցի կես։

«Ա՜խ, Նատաշկա, Նատաշկա, — մոածեցի կես, — վորքան ա քան ասացիր դու այդ խոսքով Այդպիսի սիրուց, Նատաշկա,

մի ուրիշ անգամ մարդու սիրտն է սառչում ու հոգին ճնշվում ծանրությունն ներքո։ Ո՛ւ ձեռը սառն է, ինչ այրվում է կրակի պես։ Վորքա՞ն կույր ես դու, Նաստենկա... Ո՛հ, վորքան չերբեմն անտանելի չի չերջանիկ մարդը։ Բայց չես չկարողացա բարկանալ քեզ վրա...

Վերջապես սիրտս լցվեց մինչև ծայրը։

— Նաստենկա, Նաստենկա, — գոչեցի չես, գիտեմ՝ արդյոք ամբողջ որն ինչ գրությանը մեջ եչի չես։

— Ի՞նչ գրությանը, ինչ գրությանը։ Ասացեք շուտով։ Ինչ եչիք մինչև այժմ լռել։

— Առաջինը՝ Նաստենկա, չերբ չես կատարեցի ձեր բոլոր հանձնարարությունները, չերբ գնացի ձեր ցույց տված բարի մարդկանց մոտ, նամակը տվեցի... տուն չեկա և պատկեցի քնելու։

— Միայն այդ, — ընդհատեց նա՝ ծիծաղելով։

— Այո, գրեթե միայն այդ, — պատասխանեցի չես ակամա, վորովհետև աչքերիս մեջ չեռում եչին հիմար արցունքները։ — Ես զարթնեցի մեր տնտակցությունից մի ժամ առաջ, բայց այնպես, վոր կարծես չեչի եղ քնել։ Զգիտեմ՝ ինչ եր պատահել ինձ։ Ես գալիս եչի, վոր ձեզ պատմեմ այդ բոլորը, կարծես ժամանակն ինձ համար կանգ եր առել, կարծես թե այդ ժամանակից մի զգացողություն, մի զգացում պետք է իմ մեջ ինա հավիտյան, կարծես թե մի րոպեն այնտի տնվի ամբողջ հավիտենականության և կարծես թե ամբողջ կյանքը կանգ է առել ինձ համար... Ներքը չես զարթնեցի, թվաց ինձ, վոր մի ինչ-վոր վախեցած ծանոթի, ուր վոր է լսված, մոռացված, անուշ չերաժշտական չեզանակ չեկավ միտս։ Թվաց ինձ, վոր ամբողջ կյանքս նա ձըգռել է հոգուցս դուրս, և միայն այժմ...

— Ա՛խ, աստված իմ, աստված, — ընդհատեց Նաստենկան, — այդ ինչպես է, վոր այդպես ես Ձեզ վոչ մի բան չեմ հասկանում։

— Ա՛խ, Նաստենկա։ Ձեզ կցանկանայի մի կերպ հաղորդել ձեզ այդ տարորինակ տպավորությունը, — սկսեցի չես ազնվական ձայնով, վորի մեջ տակավին քաղցված եր մի հույս, թեև շատ հեռավոր։

— Բավական է, կանգ առեք, բավական է, — արտասանեց նա, և մի վայրկյանում գուշակեց ամենայն ճշտությամբ։

Հանկարծ նա դարձավ արտասովոր շտապությամբ, ուրախ, չդրաճճի։ Նա թեև առավ, ծիծաղեց, համբուրվ, վոր չես էլ ծիծա-

գնաց, և իմ ամեն մի խուճապ քառը նրա մեջ արթնացնում էր բնական ու հնչուն ծիծաղ... Ճիշտ բարկացա, նա հանկարծ ակնոցս անթևմնթևել...

— Լսացնք, — ակնոցս նա, — չի վոր ինձ համար անհաճո չի, վոր դուք ինձ վրա չխրտնարվեցիք։ Ցնկնք ու դրանից հետո հանկացնք մարդուն։ Այնուամենայնիվ, անդրդվելի պարոն, դուք չեք կարող ինձ չգովել նրա համար, վոր ձեռ այդքան պարզ եմ։ Ճիշտ ձեզ ասում եմ ամեն բան, ամեն բան, ինչ հիմարությունն էլ վոր անցնում է իմ գլխովս։

— Անհանջ դրնք, կարծեմ տասնմեկ ժամ է զարկում, — ասացի ես, երբ դանդի միապաղ ձայնը հնչեց հեռավոր քաղաքային աշտարակից։

Նա հանկարծ կանգ առավ, դադարեց ծիծաղել և ակնոցը զարկերը համրել։

— Այո, տասնմեկ, — ասաց նա վերջապես անորոշ ու անվստահ ձայնով։

Ճիշտ խնդում ենք դղջացի, վոր նրան վախեցրի, ատիպեցի ժամերը համրել և, անխնայի ինձ չարանալուս համար։ Ճիշտ տըխրեցրի նաստենկային համար ու չիմացա ինչպես քավվեմ իմ մեղքը։ Ճիշտ ակնոցի նրան մխիթարել, ստասվածը մարդու բացակայության համար պատճառներ գտնել, բերել զանազան առարկություններ ու ապացույցներ։ Վոչվոքի այնքան դյուրին չեր այդ բռնկյին խաբել, վորքան նաստենկային, այն էլ պիտի ասել, վոր այդ բռնկյին ամեն մեկը մի անսահ ուրախությամբ և լսում վրեն ախմախանք, և ուրախ և, երբ կա արդարացման դեպք մի տալիս։

— Վերջապես, ծիծաղելի չես, — ակնոցի չես ալելի ու ավելի առքանալով և իմ ապացույցների անտեղի պարզությամբ հիասնալով, — վերջապես, նա չեր էլ կարող գալ։ դուք ինձ էլ խաբեցիք ու բերիցիք այստեղ, նաստենկա, այնպես վոր չես էլ կորցրի ժամանակի հաշիվը... Դուք միայն մտածեցիք. նա հազիվ կարող էր ձեր նամակն առնալ. ասացիք թե նա չի կարող գալ, ասացիք թե կպատասխանեն նամակով, բայց նամակը չի կարող գալ վաղվանից առաջ։ Ճիշտ վազը լուսաբացին կգնամ նրա հետևից և խնդրեմ քեզ կհայտնեմ վերջապես, յենթադրեցիք հազար ու մի հավանականություններ, որինակ. նամակը գալու ժամանակ նա տանը չի լինել, և կարելի չի նա մինչև այժմ էլ չի առացել։ Ջի վոր կարող է ամեն բան պատահել։

— Այո, այո, — պատասխանեց Նաստենկան, — կես չեմ էլ մտածել այդ մասին, իհարկե, ամեն քան կարող է պատահել, — շարունակեց նա ամենահաշտասեր ձայնով, վորի մեջ, սակայն լսվում եր դիտառնանաս, լսվում եր ինչ-վոր մի ուրիշ, հնռավոր միտք։— Անա դուք ինչ արեք, — շարունակեց նա, — վաղը վորքան կարելի յե կանուխ գնացեք և յերեխ-մի վորևե բան կխմանաք, ինձ հաղորդեցեք. Ձի վոր գիտեք՝ կես վորտեղ եմ կենում։

Ծեվ նա կրկնեց իր հասցեն։ Հետո հանկարծ զարձավ իմ վերաբերմամբ քնքուշ, համեստ... Թվում եր, վոր ուշադրությամբ լսում է իմ ասածները, բայց յերբ կես զարձա նրան մի ինչ-վոր հարցով, լռեց, շփոթվեց ու յերեսը զարձրեց ինձնից։ Ծես նայեցի նրա աչքերին, այո, նա լալիս եր։

— Դե, դե, կարելի յե մխքեն, կարելի յե մխքեն, — գոչեցի կես։— Ա՛խ, ինչ յերեխա յեք, ինչ յերևխայություն... Բավական է։

Նա փորձեց ժպտալ, հանգստանալ, բայց ծնոտը դողում եր և կուրծքը տակավին փքվում եր։

— Ծես ձեր մասին եմ մտածում, — ասաց նա թոպչյական լռությունից հետո, — դուք այնքան բարի յեք, վոր կես քարեղեն կլինեյի, յերբ այդ չզգայի։ Գիտեք, ինչ ծագեց իմ գլխում։ Ծես ձեզ յերկուսիդ համեմատեցի իրար հետ։ Ինչո՞ւ նա դուք չեք։ Ինչո՞ւ նա այնպիսին չե, վորպես դուք։ Նա ձեզնից վատ է, քանի կես նրան ձեզնից ավելի յեմ սիրում։

Ծես վոչինչ չպատասխանեցի։ Նա կարծես ապաստում եր, վոր մի քան ասեմ։

— Իհարկե, կարելի յե կես նրան լավ չեմ հասկանում, լավ չեմ ճանաչում։ Գիտեք, կես կարծես միշտ նրանից վախենում եմ։ Նա միշտ այնպես լուրջ, այնպես հպարտ եր, վոր չեմ կարող ասել։ Իհարկե, կես գիտեմ, վոր նա միայն այդպես եր յերևում, իսկ նրա սրտի մեջ ավելի քնքշություն կա, քան իմ սրտում... Ծես հիշում եմ, քե ինչպես նա՝ նայեց ինձ վրա այն ժամանակ, յերբ կես — հիշո՞ւմ եք — յեկա նրա մոտ կապոցը ձեռքիս, բայց այնուամենայնիվ կես նրան մի տեսակ շատ եմ հարգում, չի՞ վոր ձեզնք կարծես հավասարներ չենք։

— Վա՛չ, Նաստենկա, վո՛չ, — պատասխանեցի կես, — այդ նշանակում է, վոր դուք նրան աշխարհիս յերեսին ամենից ավելի յեք սիրում, և շատ ավելի, քան ձեզ։

— Ասենք՝ քե այդ ճիշտ է, — պատասխանեց մխամիա Նաստենկան, — բայց գիտե՞ք, արդյոք, այժմ ինչ մտավ գլուխս

Միայն այժմ կես նրա մասին չեմ խոսելու, այլ առհասարակ։ Այդ բանը վազուց է պլուխս մտել։ Լսեցեք, ինչո՞ւ մենք ամենքս այնպես չենք իրար հետ, ինչպես հեղբայրները՝ հեղբայրների հետ։ Ինչո՞ւ ամենամսմայ մարդը միշտ կարծես ինչ-որ մի բան թագցնում է մյուսից և լում է ու ինչո՞ւ ուզակին, իսկույն նենգ չասել ինչ-որ կա սրտի մեջ, չեքեն դիտես՝ քամուն չես տալիս քո խոսքը։ Թե չե ամենս մեկն այնպես է նայում, որ քվում է, թե նա ավելի գաժան է, քան իսկապես, կարծես ամենքը վախենում են իրենց զգացմունքը վիրավորել, կարծ շատ շուտ են արտահայտում նրանց։

— Ա՛խ, նատաննկա՛։ Ճշմարիտ եք ասում դուք, բայց այդ սաստկանում է շատ պատճառներից, — ընդհատեցի կես, որ այդ բանիցին ավելի քան կերպեն զսպել նրի զգացումները։

— Ա՛խչ, ա՛խչ, պատասխանեց նա խորը զգացումով։ — Ահա դուք, որինակի համար, այնպես չեք, ինչպես ուրիշները։ Ձեռ՝ ուզիղն ասած, չդիտեմ ինչպես այդ բացատրեմ ձեզ, թե ինչ եմ զգում, բայց ինձ քվում է, որ դուք, որինակի համար, քեզկուզ այժմ... Ինձ քվում է, որ դուք մի ինչ-որ բան եք զոհում ինձ համար, — ավելացրեց նա ամոքխածուքյամբ, անցոդակի նայելով ինձ վրա։ — Դուք ինձ ներեցեք, որ այդպես եմ ասում ձեզ, չե՞ որ կես մի հասարակ աղջիկ եմ, չե՞ որ կես աշխարհում շատ քիչ բան եմ տեսել և, ճշմարիտ, կերպեմն չդիտեմ խոսել, — ավելացրեց նա ինչ-որ մի զսպանի զգացումից դողացող ձայնով և մինուտյան ժամանակ աշխատելով ժպտալ։ — բայց կես ուզում եմ ասել, թե շնորհակալ եմ, որ կես ել այդ բոլորն զգում եմ... Ո՛չ, քոզ ասածը դրա փոխարեն ձեզ կերջանկուքյուն տա։ Ահա այն, ինչ-որ դուք այն ժամանակ ինձ ասացիք ձեր կերազողի մասին, բոլորովին ճիշտ չեն, այսինքն, կես ուզում եմ ասել, որ միանգամայն ձեզ չի վերաբերում։ Դուք առողջանում եք, դուք, հավատացեք, բոլորովին այլ մարդ եք, քան ինքներդ ձեզ նկատում։ Ձեքեն դուք կերբեմն սիրեք, ես ասում, որ ձեր սիրածի հետ բախտավոր լինեք, իսկ ձեր սիրածին վոչինչ չեմ ցանկանում, որովհետև նա ձեզ հետ բախտավոր և լինելու։ Ձես պիտեմ, կես ինքս կին եմ, և դուք պիտի հավատաք ինձ, քանի որ այսպես եմ ասում։

Նա լռեց և ձեռս ամուր սեղմեց։ Ձես ես հուզումից վոչինչ չկարողացա ասել։ Աչքերս մի քանի րոպեներ

— Այո՛, կերևում է, որ նա այսոր չի պա, — ասաց նա, վերջապես, դլուխը բարձրացնելով։ — Ուշ է...

— Նա կգա վաղը, — ասաց իմ ամենահամոզիչ և հաստատ ձայնով։

— Այո, — ավելացրեց նա, ուրախանալով, — ես ինքս այժմ տեսնում եմ, որ նա միայն վաղը կգա։ Դե, ուրեմն ցտեսություն։ Մինչև վաղը։ Ցերեկ անձրև լինի, կարելի է ես չգամ։ Բայց վաղը չե՛մ որը կգամ, անպատճառ կգամ, ինչ որ էլ ինձ պատահի, անպատճառ այստեղ կեղնք. ես ուզում եմ ձեզ տեսնել, ես ամեն ինչ ձեզ կպատմեմ։

Հետո, կորը մենք հրաժեշտ եյինք տալիս իրար, նա ձեռը պարզեց ինձ և նայելով ինձ պայծառ, ասաց.

— Ջե՛ որ մենք այժմ առ միշտ միասին ենք լինելու, ճի՞շտ ես։

Ո՛, Նաստենկա, Նաստենկա։ Ցերեկ դու գիտեիր՝ այժմ որքա՛ն մենակ եմ ես։

Ցորը ինձը ժամը զարկեց, ես չկարողացա տանը նստել անշարժաբար, հագնվեցի ու դուրս եկա, չնայելով վատ եղանակին։ Ես այնտեղ եյի, մեր նստարանի վրա նստած։ Ես կամեցա գնալ նրանց տրքանցքը, բայց ամաչեցի և հետ գարձա կորկոքայլ հետու նրանց տնից, անգամ լուսամուտին չնայելով։ Ես տուն եկա այնպիսի քախիծի մեջ, որպիսին կորքնք չեյի ունեցել։ Ինչ խոնավ ու տխուր է եղանակը։ Ցերեկ լավ եղանակ լինեը, ես կգրոսնեյի ամբողջ գիշերը...

Մակայն մինչև վաղը, մինչև վաղը։ Վաղը նա ինձ ամեն բան կպատմի։ Բայց այսոր նամակ չեկավ։ Մակայն, այդպես էլ պիտի լիներ։ Նրանք արդեն իրար հետ են...

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Տեր աստված, ինչով վերջացավ այդ գործը, ինչով։ Ես կեկա այնտեղ ինձը ժամին։ Նա արդեն այնտեղ եր։ Ես դեռ հեռվից տեսա նրան։ Նա կանգնած եր, ինչպես առաջին անգամ, հենված գետափի ճաղերին, և չլսեց, քե ինչպես մոտեցա իրան։

— Նաստենկա, — կանչեցի ես նրան, ուժով զսպելով հուզումս։

Նա կերևան արագ զարձրեց ինձ։

— Դե՛, — ասաց նա, — դե՛, շուտ, շուտ։

Ես նայեցի նրան տարակուսանքով։

— Դե՛, ձեր ե նամակը։ Դուք բերե՛լ եք նամակը, — կրկնեց նա, ձեռնելով կառչելով ճաղերին։

— Վա՛յ, նամակ չկա ինձ մոտ, — ասացի ես, վերջապես, — մինչև նա գնա չի կնկնի։

Նա սարսափելի զայրացավեց և չորկար ժամանակ անշարժ նայում էր ինձ։ Ես խորտակել էի նրա վերջին հույսը։

— Ա՛հ, տերը նրա հետ, — արտասանեց նա, վերջապես, ընդհատվող ձայնով։ — Տերը նրա հետ, քանի վոր նա ինձ այդպես ձգում է...

Նա աչքերն իջեցրեց, հետո կամեցավ ինձ նայել, չկարողացավ։ Դարձյալ մի քանի րոպե զսպեց իր հուզմունքը, բայց հանկարծ կրնկած դարձրեց ինձնից, հենվելով գետափի ճաղերին, և հեկեկալով արտասուքով։

— Բա՛ռ ես, բռա՛ռ ես, — փորձեցի ես խոսել, բայց ուժերս չբավեցին շարունակելու, նայելով նրան, և ինչ պիտի ասեի։

— Մի ա՛խմախը ինձ, — ասաց նա, լալով, — մի խոսնք նրա մասին, մի ասնք, վոր նա կգա, վոր նա ինձ այնպես չաժանրեն չի ձգել, այնպես անամարդավարել, ինչպես նա արավ այդ... Ինչի համար, ինչի համար։ Մինչև մի վորևե բան և կեղել իմ նամակի մեջ, այդ չժրախտ նամակը...

Այստեղ հեկեկալանքը կտրատեց նրա ձայնը. նայելով նրան, իմ սիրտն էր հոշոտվում։

— Ո՛ր, վորքան այդ չաժան և ու անամարդկային, — սկսեց նա նորից։ — Եվ վա՛յ մի տոդ, վա՛յ մի տոդ։ Գոնե պատասխաներ, վոր կես պետք չեմ նրան, վոր նա մերժում է ինձ, քան չէ ամբողջ կրնկ որ և վա՛յ մի տոդ։ Վորքան դյուրին և նրա համար անարդել մի խեղճ, անպաշտպան աղջիկ, վորը մեղավոր է միայն նրանով, վոր սիրում է նրան։ Ո՛ր, վորքան եմ կես տանջվել այս որերը։ Աստված իմ, աստված իմ։ Ձերը հիշում եմ, վոր կես ինքս կնկա նրա մոտ առաջին անդամ, վոր կես նրա տոլն առաջաց, լաց կեղա, վոր կես պղերանցի նրանից գնի մի կաթիլ անը... Եվ այդ քաղցրից հետո... — Լսեցնք, — դարձավ նա ինձ, և նրա սև աչքերը պապզացին, — այդ այդպես չէ, այդպես չի կարող լինել, այդ անբնական ու Մոլորվում ենք կամ գուք կամ կես. գուցե նամակը չի՞ ատացել, գուցե նա մինչև այժմ վոչինչ չգիտե։ Ինքներդ գատեցնք, ատացնք ինձ, ի անր աստծու, բացատրեցնք, կես ինքս այդ չեմ կարող հասկանալ — ինչպես կարելի կի այդպես բարբարոսաբար — կոպիտ վարվել, ինչպես նա վարվեց ինձ հետ։ Վոչ մի բառ։ Բայց չի՞ վոր աշխարհի ամենաչնչին մարդու վերաբերմամբ ավելի կարեկցաբար են վարվում։

Դուցե նա մի բան է լսել, գուցե վորևէ մեկն ինձ զրպարտել է նրա մոտ, — զոչեց նա, դառնալով ինձ այդ հարցով. — Ինչպես, ինչպե՞ս եք կարծում դուք։

— Լսեցեք, Նատաննկա, վաղը չես գո անուշից կգնամ նրա մոտ։

— Հետո։

— Ճիս նրան հարց ու վորձ կանեմ, ամեն ինչ կպատմեմ նրան։

— Հետո, հետո։

— Դուք զրեցեք մի նամակ։ Մի ասեք ոչինչ, Նատաննկա, ոչինչ մի ասեք։ Ճես նրան կստիպեմ հարգել ձեր վարմունքը, նա ամեն բան կիմանա, իսկ յերե...

— Վերջ, իմ բարեկամ, վերջ, — ընդհատեց նա։ — Բավական է։ Այլևս վոչ մի բառ, վոչ մի բառ ինձնից, վոչ մի տող — բավական է։ Ճես նրան չեմ ճանաչում, չես նրան այլևս չեմ սիրում, չես նրան կը...մո...ռա...նամ...

Նա չավարտեց։

— Հանգստացեք, հանգստացեք։ Նստեք այստեղ, Նատաննկա. — ասացի չես, նստեցնելով նրան նստարանի վրա...

— Ճես հանգիստ եմ, Բավական է։ Այդ այդպես է։ Այս արցունքները կչորանան։ Ի՞նչ եք կարծում, վոր չես ինձ կկորցնեմ, վոր չես կխեղդվեմ ջրի մեջ...

Սիրտս լեցուն էր, չես խոսել կամենայա, բայց չկարողացա։

— Լսեցեք, — շարունակեց նա, ձեռս բռնելով։ — Ասացեք, դուք այդպես չեյիք վարվի։ Դուք չեյիք ձգի նրան, վորն ինքն է յեկել ձեզ մոտ, դուք չեյիք շպրտի նրա յերեսին անամոթ ծաղր նրա թուլյ, հիմար սրտի վրա։ Դուք կխնայեյիք նրան։ Դուք կիերհավակայեյիք, վոր նա մենակ է, վոր նա չկարողացավ ինքն իրեն հակել, վոր նա չկարողացավ պաշտպանվել իր սիրուց դեպի ձեզ, վոր նա մեղավոր չէ, վոր նա, վերջապես, մեղավոր չէ, վոր նա վոչինչ չի արել... Ա՜հ, աստված իմ, աստված իմ...

— Նատաննկա, — զոչեցի չես, վերջապես, չունենալով ուժ հուզմունքս հաղթահարելու, — Նատաննկա։ Դուք խոցում եք իմ սիրտը, դուք ինձ ապանում եք, Նատաննկա։ Ճես լուռ չեմ կարող։ Ճես պետք է, վերջապես, խոսեմ, ասեմ այն, ինչ վոր չեմուսմ է այստեղ, սրտիս մեջ...

Այս ասելով, չես վոտքի յելա։ Նա ձեռս բռնեց ու զարմացած նայեց ինձ։

— Ի՞նչ պատահեց ձեզ, — հարցրեց նա, վերջապես։

— Լանցք, — ասացի ես վճռական ձեռնափով։ — Լսեցիք ինձ, Նաստենկա։ Բոլորը, ինչ վոր պիտի այժմ ասեմ, պատրիկ բաներ են, բոլորն՝ անիրագործելի, բոլորը՝ հիմար։ Ես պիտեմ, վոր չերթանք այդ չի կարող պատահել, բայց, ինչ արած, լռել չեմ կարող։ Հանուն այն բանի, վորի համար դուք այժմ տառապում եք, կանխավ ազատում եմ ձեզ, նվիրեցիք ինձ...

— Բայց ինչ, ինչ, — սրտատանջ նա, դադարելով լալ և անհուն նայելով ինձ, մինչ նրա դարմացած աչքերի մեջ փայլում էր մի տարօրինակ հետաքրքրություն։ — Ի՞նչ պատահեց ձեզ։

— Այդ անիրագործելի չեն, բայց ես ձեզ սիրում եմ, Նաստենկա։ Ահա ինչ։ Դե՛հ, այժմ ամեն ինչ ասված է, — ասացի ես, ձեռքս թոթափելով։ Այժմ դուք կտանեք՝ կարդալ եք արդյոք ինձ հետ խոսել այնպես, ինչպես խոսում էինք, կարդալ եք արդյոք վերջապես, լսել այն, ինչ վոր պիտի ասեմ ձեզ...

— Բայց ինչ, ինչ, — ընդհատեց Նաստենկան։ — Ի՞նչ դուրս կգիակ պրած ես։ Դե՛, ես վազուց դիտեի, վոր դուք ինձ սիրում եք, միայն ինձ թվում էր, վոր դուք ինձ այնպես պարզ և մի վորևե կերպ եք սիրում... Ա՛խ, ասացված իմ, ասացված իմ։

— Սկզբում իմ սերը պարզ, հասարակ էր, Նաստենկա, իսկ այժմ, այժմ... Ես նույնն եմ, ինչ վոր դուք էիք, չերը գնացիք նրա մոտ ձեր կապոցով։ Ավելի վատ, քան դուք Նաստենկա, վորովհետև այն ժամանակ նա վոչվոքի չէր սիրում, իսկ դուք սիրում էք։

— Այդ ինչ եք ասում ինձ։ Վերջապես, ես ձեզ բոլորովին չեմ հասկանում։ Բայց լսեցիք, ինչին համար դուք, այնինքն՝ վոչ մի ինչու, այլ ինչից դուք այդպես, և այդպես հանկարծ... Տեր ասացված, ես հիմարություններ եմ ասում։ Բայց դուք...

Եվ Նաստենկան միանգամայն խառնաշփոթվեց։ Նրա այտերը վառվեցին, նա աչքերը իջեցրեց։

— Ի՞նչ արած, Նաստենկա, ինչ պիտի անեմ ես։ Ես մեղավոր եմ, ես ի չարը զործադրեցի... Բայց վեր չերթանք, վեր, ես մեղավոր չեմ, Նաստենկա. ես այդ լսում եմ, զգում եմ, վորովհետև սիրում և ասում ինձ, վոր ես իրավացի չեմ, վորովհետև ես վոչնչով չեմ կարող վիրավորել վոչնչով անարգել։ Ես ձեր բարեկամն էի, ահա այժմ էլ բարեկամ եմ, ես վոչնչի չեմ դավաճանել։ Ահա այժմ արտասուք և քաշվում իմ աչքերից, Նաս-

տեղնկա։ Թող քափվեն, թող քափվեն, նրանք վոչ վոքի չեն խանգարում։ Նրանք կչորանան, Նաստենկա...

— Նստեցեք, նստեցեք, ես էլ, — ասաց նա, ինձ նստեցնելով Նաստասյանի վրա, — ախ, աստված իմ։

— Նաստենկա, չես չեմ նստի, չես արդեն այլևս չեմ կարող այստեղ ճնալ, դուք ինձ այլևս չեք կարող տեսնել. չես ամեն ինչ կասեմ ու կերթամ։ Ճես միայն ուզում եմ ասել, վոր դուք չերբեք չեյիք գիտենալ, թե չես ձեզ սիրում եմ։ Ճես զաղտնիքս կպահեյի։ Ճես ձեզ չեյի տանջի այս րոպեյին իմ եգոիզմով։ Վերջ։ Բայց չես այժմ չկարողացա համբերել, դուք ինքնները խոսեցիք այդ մասին, դուք մեղավոր եք, դուք եք մեղավոր ամեն բանի մեջ, իսկ չես մեղավոր չեմ։ Դուք չեք կարող ինձ վռնդել ձեզնից...

— Վերջ, վերջ, չես ձեզ չեմ վռնդում, վերջ, — ասաց Նաստենկան, կարողացածին չափ քաղցնելով իր շփոթմունքը, խեղճ աղջիկը։

— Դուք ինձ չեք վռնդում, Վերջ, իսկ չես ինքս կամենում եյի ձեզնից փախչել։ Ճեվ կգնամ չես, միայն առաջ բոլորը կասեմ, վորովհետև չերբ դուք այստեղ խոսում եյիք, չես չեյի կարողանում նստել, վորովհետև, չերբ դուք լալիս եյիք, չերբ դուք մաշվում եյիք նրա համար, վոր (նեղեցեք, Նաստենկա, չես պիտի ասեմ այդ) ձեզ մերժել եյին, նրա համար, վոր ձեր սերը հրել եյին, չես զգացի, չես լսեցի, վոր իմ սրտի մեջ կա այնքան սեր, Նաստենկա, այնքան սեր ձեզ համար... Ճեվ չես այնքան զառնացա, վոր չեմ կարող ոգնել ձեզ իմ սիրով, վոր սիրուս պայքում եր, և չես, չկարողացա լռել, այլ պետք և խոսեյի, Նաստենկա, չես պետք և խոսեյի...

— Այո, այո, խոսեցեք, խոսեցեք ինձ հետ, — ասաց Նաստենկան մի անբացատրելի շարժումով։ Դուրս ձեզ տարորինակ և թվում, վոր չես ձեզ հետ այստես եմ խոսում, բայց խոսեցեք... Ճես ձեզ հետ կասեմ։ Ճես ձեզ ամեն բան կպատմեմ։

— Դուք ինձ խղճում եք, Նաստենկա, դուք պարզորեն խղճում եք ինձ, բարեկամիս։ Ճհ, ինչ վոր կորած եմ, կորած եմ։ Ինչ վոր ասված եմ, հետ զարձնել չես կարող։ Այնպես չե՞։ Դե՛հ, այժմ դուք ամեն բան գիտեք։ Դե՛, դա իմ չեյակեսն եր։ Դե՛, լավ։ Այժմ այդ բոլորը գնեցեք, միայն լսեցեք։ Ճերբ դուք նստած լաց եյիք լինում, չես իմ մեջ մտածում եյի (ախ, թողեք ինձ ասեմ ինչ եյի մտածում), չես մտածում եյի, վոր (դե, իհարկե, Նաստենկա,

այդ չի կարող լինել), ես մտածում եմ, որ դուք... ես մտածում եմ, որ դուք վրան կնրա... Բոլորովին մի կողմնակի կերտով, դուք այլևս նրան չեք սիրում։ Այն ժամանակ — ես կերեկ եմ, անցյալ որն եմ, Նատաննկա, այդ մտածել եմ — այն ժամանակ ես այնպես կանեի, անպատճառ այնպես կանեի, որ դուք ինձ սիրեք. չէ որ դուք սացիք, չէ որ դուք ինքներդ սացիք, Նատաննկա, որ դուք ինձ արդեն համարյա թե բոլորովին սիրում եք։ Դե, հետո ինչ ասել։ Դե, ահա գրկեի ամենը, որ ես ուզում եմ ասել, ամեն և միայն ավելացնել, թե ինչ կլիներ, եթե դուք ինձ սիրեիք, միայն այդ, ուրիշ վոչինչ։ Հանցիք, իմ բարեկամ — որովհետև այնուամենայնիվ դուք իմ բարեկամն եք — ես ինարկե, հաստատակ մարդ եմ, ազքատ, անշուշտ, միայն թաղն այդ չէ (ես մի գլուխ այդ չեմ ասում, չգիտեմ, վոչինչ, Նատաննկա, շփոթվելուցս է), բանն այն է, որ ես ձեզ այնպես կսիրեի, այնպես կսիրեի, որ եթե դուք դեռ սիրեիք նրան ու շարունակեիք սիրել նրան, վորին ես չեմ ճանաչում, այնուամենայնիվ չեիք նկատի, թե իմ սերը վորևե կերպ ձեզ համար մի լուծ եր Դուք միայն կլսեիք, դուք միայն կզդայիք ամեն մի րոպե, որ ձեր մոտ բարախում եմ մի շնորհակալ, շնորհակալ սիրտ, ամբ սիրտ, վորը ձեզ համար... Ա՛խ, Նատաննկա, Նատաննկա, դուք ինչ արիք ինձ, ինչ արիք...

— Լաց մի լինեք, ես չեմ ուզում, որ դուք լաց լինեք, — ասաց Նատաննկան, նատարանից արագ վեր կենալով։ — Գնանք, վեր կացեք, գնանք միասին, լաց մի լինեք, լաց մի լինեք, — շարունակեց նա, իր թաշկինակով իմ աչքերը սրբելով, — ես, գնանք այժմ. ես ուզեց ձեզ մի բան կասեմ... Դե, քանի որ նա ինձ այժմ թողել և, քանի որ նա ինձ մոռացել և, թեև ես դեռ սիրում եմ նրան (չեմ ուզում ձեզ խաբել)... Բայց լսեցեք, պատասխանեցեք ինձ։ Ասեիք ես, որևէ համար, ձեզ սիրելի, այսինքն ասեիք ես միայն... Ա՛խ, իմ բարեկամ, իմ բարեկամ։ Հենց որ մտածում եմ, հենց որ մտածում եմ, որ ես ձեզ վերտավորեցի այն ժամանակ, երբ ծիծաղում եի ձեր սիրո վրա, երբ ձեզ զրկում եի, որ ինձ վրա չեք սիրահարվել... Ա՛հ, ասելիք եմ։ Այդ ինչպես ասեմ։ Ես չնախատանեցի, ինչպես չնախատանեցի, ինչպես ես այդպես հիմարացա, բայց... Դե. գնանք, ես վճռեցի, ես ամեն բան կասեմ...

— Լսեցեք, Նատաննկա, դիտեք ինչ։ Ձեզ ձեզնից կհեռանամ, սա ինչ։ Ձեզ ուզակի տանջում եմ ձեզ։ Ահա այժմ դուք խղճի

խայթ եք զգում, որ ծիծաղել եք, իսկ ես չեմ ուզում, այն, չեմ ուզում, որ դուք, բացի ձեր վշտից... Ես, ինարկե, մեղավոր եմ, Նաստենկա, բայց, Աստված վարձվ

— Դանգ առեք, լսեցեք ինձ. դուք կարող եք ապասել։

— Ինչի՞ ապասել, ինչպես։

— Ես ներան սիրում եմ, բայց այդ կանցնի, այդ պետք է անցնի, այդ չի կարող չանցնել. այդ արդեն անցնում է, ես լսում եմ... Ո՛վ գիտե, գուցե, այսօր իսկ ամեն բան կվերջանա, որովհետև ես ներանատում եմ, որովհետև նա ինձ անարգեց, այնինչ դուք ինձ հետ միասին լաց եղաք այստեղ, որովհետև դուք ինձ չեյիք հրի, ինչպես նա հրեց, որովհետև դուք սիրում եք, իսկ նա ինձ չի սիրել, որովհետև, վերջապես, ես ինքս էլ ձեզ սիրում եմ... Սիրում եմ այնպես, ինչպես դուք եք ինձ սիրում. չի՞ որ ես ինքս դեռ առաջ ասացի ձեզ, դուք ինքներդ լսեցիք, — ներա համար եմ սիրում, որ դուք ներանից ավելի լավ եք, որովհետև ավելի ազնիվ եք, քան նա, որովհետև, որովհետև նա...

Աղջկի հուզմունքն այնքան զորեղ եր, որ նա չավարտեց, գլուխը դրեց ուսիս վրա, հետո կրծքիս վրա և դառնորեն լաց եղավ։ Ես ներան սիրում էյի, համոզում էյի, բայց նա չկարողացավ դադարել լաց լինելուց։ Նա շարունակ անդամում եր ձեռս և հեկեկալով ասում եր. «Ապասեցեք, ապասեցեք, ահա ես իսկույն կդադարեմ։ Ես ուզում եմ ձեզ ասել... Դուք մի կարծեք, որ այս արտասուքը — այդ այնպես, քուլուքյունից է, ապասեցեք, մինչև որ անցնի... Վերջապես նա դադարեց, արտասուքը սրբեց, և մենք նորեն քայլեցինք։ Ես կամեցա խոսել, բայց նա կրկին ժամանակ ինձ խնդրում եր ապասել։ Մենք լռեցինք... Վերջապես նա ուշքը ժողովեց ու սկսեց խոսել...

— Ահա ինչ, — սկսեց նա. դողդոջ ու քուլլ ձայնով, որի մեջ սակայն հնչեց ինչ-որ մի բան, որ ուղղակի ցնցվեց սրտիս մեջ և այնտեղ քաղցր մրմնջաց, — մի կարծեք, թե ես այսպես անհատատ եմ ու թեթևսոլիկ մի կարծեք, թե ես կարող եմ այնպես շուտ ու դյուրին մոռանալ ու դավաճանել... Ես մի ամբողջ տարի ներան սիրել եմ, և կրկրվում եմ ասածով, որ կրկրեք, կրկրեք, մինչև անգամ մաքով ներան անհավատարիմ չեմ կարել։ Նա այդ չուսաավ, նա ծաղրեց ինձ — տեղը ներա հետ, բայց նա խոցոտեց ու անարգեց իմ սիրտը։ Ես... ես ներան չեմ սիրում, որովհետև ես կարող եմ սիրել միայն ներան, որ վե-

հանձն և, որ ինձ հասկանում և, որ ազնիվ և, որովհետև դու ինքս այդպիսին եմ, և նա ինձ արժանի չեր ճշ, տեսը նրա հետ Ամեն ինչ և, որ այդպես արավ, քան ինչ հետո դու խաբվելի իմ սպասումների մեջ ու իմանայի, որ նա այդպես և... Դե, վերջապես ինչը ոչ պիտու, իմ քարի բարեկամ, — չարունակեց Նատաննկան, ձեռս սեղմելով, — ոչ պիտու, կարելի չ իմ սերն էլ ամբողջովին չեղել և պզտությունների յերևակայության խաբեությունն, կարելի չ այդ սերն անվանել և չարաճճիությամբ այն պատճառով, որ դու եղել իմ տատի հանդուգնության ներքո կարելի չ դու պետք և սիրեի մի ուրիշին, ոչ նրան, ոչ մի այդպիսի մարդու, այլ մի այնպիսուն, որ ինձ խղճար և, և... Դե, քողնենք այդ, քողնենք, — ընդհատեց իր խոսքը Նատաննկան, հուզմունքից խեղդվելով, — դու միայն կամենում էի ասել ձեզ... դու միայն կամենում էի ասել ձեզ, թե դեթե, չնայելով, որ սիրում եմ նրան (ոչ՝ սիրել եմ), դեթե, չնայելով դրան, դուք դեռ կանք... Եվթե դուք դեռ եք, թե ձեր սերը մեծ և, թե այդ սերը կարող և վերջապես իմ սրտից դուրս մղել այն նախկին սերը... Եվթե դուք կկամենաք կարևցնել ինձ, դեթե չեք կամենալ ինձ իմ ճակատագրին թողնել, առանց սիրտ անելու, առանց հույսի, դեթե դուք կկամենաք միշտ ինձ սիրել այնպես, ինչպես այժմ եք սիրում, այն ժամանակ, գերդվում եմ, որ իմ շնորհակալությունը, իմ անդը, վերջապես կլինի արժանի ձեր սիրուն: Կվերցնեք արդյոք այժմ իմ ձեռը:

— Նատաննկա, — ոչնչի չես, հնձկլատանքից խեղդվելով, — Նատաննկա... Ո՛, Նատաննկա...

— Դե, բավական և, բավական և: Դե, այժմ բոլորովին բավական և, — արտասանեց Նատաննկան, հագիվ ինքն իրեն հաղթահարելով, — դե, այժմ այլևս ամենը բան ասված և. այնպես չէ՞: Այժ Դե, դուք էլ գերջանիկ եք, դես էլ գերջանիկ եմ, ոչ մի խոսք այդ մասին, ապատանեք, ինձանեցնեք ինձ... Ծոսեցեք, և սեր ատածս, սրին բանների մասին...

— Այժ, Նատաննկա, այն, բավական և այդ մասին, այժմ դես գերջանիկ եմ, դես... Դե, Նատաննկա, դե, խոսենք ուրիշ բանների մասին, շուտ, շուտ խոսենք, այն Ձես պատրաստ եմ...

— Ձեվ մենք չպետքանք ինչ խոսել, մենք ծիծաղում էինք, մենք լալիս էինք, մենք հազարավոր խոսքեր էինք ասում առանց կապի և առանց իմաստի: Մենք մերթ գնում էինք մոյթով, մերթ հանկարծ դես էինք գառնում և սկսում էինք վե-

ղոցն անցնել, հետո կանդ էինք առնում և նորից գնում էինք դեռափը։ Մենք յերեխաների նման էինք...

— Ցես այժմ, մենակ եմ ապրում, Նատաննկա, — սկսեցի յես, — իսկ վաղը... Դե, իհարկե, յես Նատաննկա, չքավոր եմ, յես ունեմ ընդամենը հազար յերկու հարյուր ռուբլի տարեկան, բայց այդ վոչինչ...

— Իհարկե, վոչինչ, իսկ տատս քոչակ ունի. նա մեզ չի նեղի, գնաք և նրան էլ վերցնել։

— Անտարակույս, տատին պետք և վերցնել... Միայն Մատրյոնան...

— Ա՛խ, այո, մենք էլ ունենք մի ծյուկլա։

— Մատրյոնան քաղի յե, միայն մի պակասություն ունի — յերևակայություն չունի, Նատաննկա, միանգամայն վոչ մի յերևակայություն, բայց այդ վոչինչ...

— Միևնույն է. նրանք կարող են իրար հետ հարմարվել, միայն դուք վաղը տեղափոխվեցեք մեզ մոտ։

— Այդ ինչպես։ Ձեզ մոտ։ Լավ, յես պատրաստ եմ...

— Այո, դուք մեզ մոտ կվարձեք... Մենք այնտեղ, վերը սենյակ ունենք. նա դատարկ է. կենողը մի պառավ էր, աղնվական, գնաց, և տատս, յես գիտեմ, ուզում է վարձով տալ մի յերիտասարդի։ Ցես հարցնում եմ. ինչմե՞ր յերիտասարդին։ Նա ասում է. հենց այնպես, յես արդեն պառավվել եմ, բայց դուք, Նատաննկա, մի կարծիր, թե յես ուզում եմ քեզ նրա հետ ամուսնացնել։ Իսկ յես գուշակում եմ, վոր հենց դրա համար է ուզում...

— Ա՛խ, Նատաննկա...

Ցեզ յերկուսն էլ ծիծաղեցին։

— Դե, բավական է, բավական է, ելի։ Բայց դուք վճռեցեք եք կենում։ Ցես մոռացա հարցնել։

— Այնտեղ, N-յան կամրջի մոտ, Բարաննիկովի տանը։

— Դա մի մեծ տուն է, չէ։

— Այո, մի մեծ տուն է։

— Ա՛խ, գիտեմ, լավ տուն է, բայց դուք, գիտեք, քոչեք այդ տունը և տեղափոխվեցեք մեզ մոտ շուտով...

— Վաղն անպ, Նատաննկա, վաղն անպ։ Ցես այնտեղ մի փոքրիկ պարտք ունեմ սենյակի համար, բայց այդ վոչինչ... Ցես շուտով դրամ կստանամ...

— Գիտեք, յես դուցե գաղտ տամ, ինքս առաջ կտեղափոխեմ, հետո գաղտ կտամ։

— Շատ գնդեցիկ... Ուզ կես շուտով պարզև պիտի ստանամ, Նատաննկա...

— Վազվանից դուք կլինեք իմ կենդանը...

— Այո, և մենք միասին կգնանք ամենալի սափրիչին, վորովհետև շուտով նրի պիտի նկարագացնեն...

— Այո, կգնանք, — ասաց Նատաննկան, ծիծաղելով, — բայց վոչ, ավելի լավը և ամենալի սափրիչը չկաս, այլ մի ուրիշ բան լավ

— Դե, լավ մի ուրիշ բան, իհարկե, այդ ավելի լավ կլինի, կես այդ մասին չկայ մտածել...

Այսպես խոսակցելով, մենք շրջում կրինք ծխի, մառախուղի մեջ պինովցածների պես, կարծես բնքներս չգիտեինք, թե ինչ և պատահել մեզ։ Մերթ կանգ կրինք առնում և միևնույն տեղում կրկար խոսակցում կրինք, մերթ նորեն սկսում կրինք շրջել և գնում կրինք ասոված գիտի ուր, և նորեն ծիծաղ, կրկին աղմուկներ... Մերթ Նատաննկան հանկարծ ցանկանում եր տուն գնալ, կես չեմ համաձայնվում նրան պահել և ուզում եմ ուղեկցել նրան մինչև տուն։ Մենք ճանապարհ ենք ընկնում, և հանկարծ, քառորդ ժամ անցած, մենք մեզ տեսնում ենք քաղաքին մեզ Նատաննկի մոտ։ Մերթ նա հառաչում է, և դարձյալ արտասուք և կրնում նրա աչքերին. կես կերկյուղով սարսում եմ... Բայց նա նույն պահին սեղմում է իմ ձեռը և նորեն ինձ քաշում և շրջելու, խոսելու, բարբառելու...

— Այժմ ժամանակ է, ժամ է ինձ տուն գնալու, կարծում եմ՝ շատ ուշ է, — ասաց վերջապես Նատաննկան, — բավական է կերեխայությունն անել։

— Այո, Նատաննկա, միայն այժմ կես չեմ ցնելու, կես տուն չեմ գնալու։

— Ենա նույնպես կարծեմ չպիտի ցնեմ, միայն դուք ինձ ուղեկցեցեք։

— Անպատճառ։

— Այժմ մենք անպայման կգնանք մինչև ցնակարան...

— Անպայման, անպայման...

— Ազնիվ խոսք... Վորովհետև չե վոր հարկավոր է կերբեմն տուն վերադառնալ։

— Ազնիվ խոսք, — պատասխանեցի կես՝ ծիծաղելով...

— Դե, գնանք։

— Գնանք։ Նայեցեք կերկինքին, Նատաննկա, նայեցեք։ Վաղը հրաշալի օր է լինելու։ Ինչ կապույտ կերկինք, ինչ լուսին։ Նա-

յեցնեք։ Ահա այն գեղնագույն ամպն այժմ սքողում է լուսնին, տեսնեք, տեսնեք... Վերջ, նա անցավ գնաց լուսնի մոտով։ Տեսնեք, տեսնեք վերջապես...

Բայց Նաստենկան չէր նայում ամպին. նա լուռ կանգնած էր իր տեղում ցցվածի պես. մի րոպե անց՝ նա սկսեց մի տեսակ անվստահ մոտիկ սեղմվել ինձ։ Ներա ձեռն իմ ձեռի մեջ դողացյես նայեցի նրան... Նա ավելի ամուր հենվեց ինձ։

Այդ րոպեին մեր մոտով անցավ մի յերիտասարդ։ Հանկարծ նա կանգ առավ, խորը նայեց մեզ և հետո դարձյալ մի քանի քայլ արավ։ Սիրտս դողաց...

— Նաստենկա, — ասացի յես կիսաձայն, — ով է այդ, Նաստենկա։

— Այդ նա յե, — պատասխանեց նա շշնջյունով, ավելի մոտիկ, ավելի դողդողուն սեղմվելով ինձ... Ցնա հազիվ-հազ կարողանում էի կանգնել վոտներիս վրա...

— Նաստենկա, Նաստենկա, այդ դու յես, — լավեց մի ձայն մեր կոնակից, և նույն րոպեին յերիտասարդը մի քանի քայլ մոտեցավ մեզ...

Ասելիք իմ, այն ինչ ապաշավ եր։ Ի՞նչպես Նաստենկան ցնցվեց։ Ի՞նչպես նա դուրս պրծավ իմ ձեռներից և թռավ դեպի նա, գիմավորելու... Ցնա կանգնած էի ու նայում էի նրանց սպանվածի պես։ Բայց Նաստենկան հազիվ իր ձեռը տվեց նրան, հազիվ ընկավ նրա գիրկը, յերը հանկարծ դարձավ դեպի ինձ, վազեց քովս կայծակի արագությամբ, մինչև ուշքի գալս յերկու ձեռներով գրկեց ինձ ամուր ու ջերմ համբուրեց ինձ։ Հետո, առանց մի բառ արտասանելու, նորեն վազեց դեպի նա, բռնեց նրա ձեռները և քաշեց նրան իր հետևից։

Ցնա յերկար ժամանակ կանգնած էի ու նայում էի նրանց հետևից... Վերջապես նրանք չքացան իմ աչքից...

ԱՌԱՎՈՏ

Իմ գիշերները վերջացան առավոտով։ Հավ որ չեր։ Անձրև եր գալիս, նրա շիթերը սխուր զարնվում էին լուսամուտիս ապակիներին։ Մուշն եր անհյակս, դուրսը՝ մառախլուտ։ Գլուխս ցավում եր ու պտտում. տենդը սպրտել եր մարմինս մեջ։

— Տեր, նամակ քո անունով, քաղաքային փոստով, փաստաթուղթը բերավ, — արտասանեց Մատրյոնան կոնակիցս։

— Նամակ։ Ո՞ւմից, — զոչնցի ես՝ վոտքի ցատկելով։

— Զգիտեմ, տեր, ինքդ տես, կարելի է նրա մեջ գրված և, ինչ ումից և...

Ես բաց արի նամակը։ Դա նրանից էր։

«Ո՛չ, նեղսրտիր, նեղսրտիր ինձ, — գրում էր ինձ Նատաննկան, — ձեռքաչքը ազաչում եմ ձեզ, նեղսրտիր ինձ։ Ես խաբեցի և՛ ձեզ, և՛ ինձ։ Դա մի կերպ էր, մի տեսիլ... Ես ձեզ համար տառապել եմ այսօր, նեղսրտիր, նեղսրտիր ինձ...

«Մի մեղադրիր ինձ, վորովհետև ես վոչ մի բանում չեմ մեղավորվել ձեր վերաբերմամբ։ Ես ասացի, ինչ ձեզ սիրելու եմ, ես այժմ էլ սիրում եմ ձեզ, ավելի քան սիրում եմ։ Ա՛հ, աստված։ Ինչին ես կարողանայի սիրել կնկուսիդ էլ։ Ո՛, կնքեի դուք վիճելիք նաև

— Ո, կնքեի նա վիճեր դուք, — թռավ իմ դլխով։ — Ես հիշեցի քո խոսքերը, Նատաննկա։

«Առավոտ տեսնում ես, ինչ այժմ ես ինչ կարող եմի անել ձեզ համար։ Ես գիտեմ, վոր ձեզ համար ծանր ու տխուր է։ Ես վերացնել եմ ձեզ, բայց դուք գիտեք — կերը սիրում ես, կերկաը ես ուզում հիշում վերամուրանքը։ Իսկ դուք ինձ սիրում եք

«Շնորհակալ եմ։ — Այո՛։ Շնորհակալ եմ ձեղնից այդ սիրո վերաբերմամբ։ Վորովհետև իմ հիշողության մեջ նա տպավորվել է վորպես մի անուշ կերպար, մի կերպար, վոր հիշում ես աբջնանալուց հետո կերկար ժամանակ, վորովհետև ես հավիտյան հիշելու եմ այն վայրկյանը, կերբ դուք այնպես կեղտաշրջաբար բաց արիք ձեր սիրտը և այնպես վհհանձնաբար նվիեր ընդունեցիք իմ սպանված սիրտը, վորպեսզի պահպանեք, շոյեք, բժշկեք նրան... Ընքեի դուք կնայեիք ինձ, այն ժամանակ հիշատակը ձեր մասին իմ մեջ կվհհանար շնորհակալության հավիտենական զգացմամբ, վոր կերբեք չէի ջնջվի իմ հոգուց... Ես պահպանելու եմ այդ հիշատակը, լինելու եմ նրան հավատարիմ, չեմ զավաճանելու նրան, չեմ զավաճանելու իմ սրտին, վոր չափազանց անհոգ ու իմ սիրուց, վոր դեռ կերեկ այնպես սրտագ վերադարձավ դեպի նա, վորին պատկանում եր հավիտյան։

«Մենք կհանդիպենք իրար, դուք կգաք մեզ մոտ, դուք մեզ շեք ձգի, դուք հավիտյան կլինեք իմ բարեկամը, իմ կեղբայրը... և կերբ դուք ինձ կտեսնեք, ձեր ձեռը կտաք ինձ... այն Դուք կտաք նրան ինձ, դուք նեղսրել եք ինձ, մերթեն ճիշտ չես Դուք ինձ սիրում եք առաջվա պես։

«Ո՞ւ սիրեցեք ինձ, մի՛ ձգեք ինձ, վորովհետև չես ձեզ այս բոպեին սիրում եմ, անչափ, վորովհետև չես արժանի չեմ ձեզ սիրուն, վորովհետև չես կվատասկեմ ձեր սերը... Իմ սիրելի բարեկամ, Աստղիկա չարաքի չես ամուսնանում եմ նրա հետ, նա վերադարձել և սիրահարված, նա չերբեք ինձ չի մոռացել... Դուք մի բարկանաք, վոր չես գրում եմ նրա մասին, Բայց չես ուզում եմ գալ ձեզ մոտ նրա հետ միասին. դուք նրան էլ կսիրեք, այնպես չէ՞,

«Ներեցեք, հիշեցեք և սիրեցեք ինձ, ձեր

Նատաննկայինդ»

Ճես կրկին ու կրկին կարդացի այդ նամակը չերկարեցի արցունքը հոսում եր աչքերիցս ուժգին, Վերջապես նամակն ընկավ ձեռներիցս և չես չերեսս ծածկեցի։

— Իսկ չես սարդի վոստայնն ամբողջովին վերցրի առաստաղից, — արտասանեց Մատրյոնան, վոր կանգնած եր իմ հետևը, — այժմ քնկուզ ամուսնացիր, հյուրեր հրավիրիր, ժամանակն է...

Ճես նայեցի Մատրյոնային։ Դա տակավին մի առույգ, չարխտատարդ պառավ եր, բայց, չգիտեմ ինչու, հանկարծ ինձ չերևաց հայացքը մարած, չերեսը խորշոմած, մեջքը կռացած, գառամյալ մեկը... Չգիտեմ ինչու, հանկարծ ինձ թվաց, վոր իմ անոյակը նույնպես հնացել և, ինչպես պառավը։ Գառերն ու հառակը խառնացել են, ամեն ինչ աղոտացել և. վոստայնն ավելի չի չատացել։ Չգիտեմ ինչու, չերբ չես նայեցի լուսամուտից դուրս, թվաց ինձ, վոր դիմացի տունը նույնպես գառամել ու աղոտացել և, վոր նրա սյուների ծնկը ճաքճաքել և ու թափվել, վոր կառնիզները սևացել են ու տրաքտրաքել և պատերի մուգ-դեղին, պայծառ գույնը գորշ-դեղնավուն և գառել։

Մերթ արեգակի ճառագայթը, հանկարծակի նայելով թուխպի հետևից, նորեն թագնվում և անձրևային ամպի հետևը և գարնային ամբողջովին աղոտվում իմ աչքում, մերթ կարծես իմ առջև այնպես անհրապույր ու տխուր պատկերանում և իմ ապագայի ամբողջ հետանկարը, և չես ինձ տեսնում եմ այնպես, վորպիսին եմ այսօր, ուղիղ տասնհինգ տարի անցած, ծերացած նույն անոյակում, նույնպես մենավոր, նույն Մատրյոնայի հետ, վորը մազու չափ չի խելոքացել այդքան տարվա ընթացքում։

Բայց վոր չես հիշում իմ կրած վիրավորանքը, նատաննկա, բայց վոր խաչար ամպ ձգեմ քո պայծառ, անպորը չեր-

ջանկությանը վրա, բայց վոր, դառը կշտամբելով, քախիծ նետեմ քո սրտի վրա, խոցոտեմ նրան դաղտնի խայթով և ստիպեմ բառաչել տխուր կերջանկության լոպեյին, բայց վոր տրտնջեմ այն ընդհուպ ծագելիքներից դնի մնկը, վորոնց դու հյուսել ես քո անաբիծ պիսակներին, կերբ դու դնում եյիր նրա հետ դեպի պսակադրության անդանը... Ո՞, վիշ, վիշ, ո, կերբեք, կերբեք քող պայծառ լինի քո կերկինքը, նատանկա, քող լուսավոր ու անվրդով լինի քո սիրուն ժպիտը, քող դու լինես որհնյալ բախտ ու կերջանկության այն լոպեյի փոխարեն, վոր դու պարգևեցիր մի ուրիշ, ավնավոր, չնորհակալ սրտի։

Աստվածե իմ, Ձերջանկության մի ամբողջ լոպեն Ձեվ մերթ այդ քիչ և թնկուզ ամբողջ մի մարդկային կյանքի համար...

ԳԵՂԻ ԱՆԵԿԴՈՏ

Այս պիշ անեկդոտը պատահել է Բիշտ այն ժամանակ, երբ մի անզգայնի ուժով և նայելով ու սրտաշարժ թափով սկսվել էին մեր սիրելիք հայրենիքի վերածնուման ու նրա պահածալի զավակների ձգտումը դեպի նոր ճակատագրեր ու նոր հույսեր։ Այդ օրերին մի անգամ, մի պարզ և սառնամանյա գիշերվա տասնեքսանյորդ ժամին, երբ չափազանց պատկառելի պրեր Գևոնեբուրդսկայա Սաորոնային մի յերկհարկանի դեղեցիկ տան մեջ մի վայելուչ և նուշնիակ շքեղ հարդարված աննյակում նստած՝ դրազված էին լուրջ ու դեղեցիկ խոսակցությամբ շատ հետաքրքրական մի նյութի մասին։ Այդ յերեք պրերը բոլորն էլ դեներալներ էին։ Նստած էին նրանք մի փոքրիկ կլոր սեղանի շուրջը, փափուկ ու դեղեցիկ բազկաթոռների վրա և, խոսակցելով, հանգստորեն և անդորրաբար շամպայն էին ծծում։ Շիշը դրված եր սեղանիկի վրա, սառույցով լցուն վազայի մեջ։

Ինչեն այն և, որ տանտերը գազանի խորհրդական Սոսկովան Նիկիֆորովիչ Նիկիֆորովը, այդ վաճառականհնգամյա ամուրին, տեսած եր իր նոր գնած տուն անգափոխվելը և իր ծննդյան տարեգարձը, որ գուգադիպվել եր այդ որվա հետ։ Մի տարեգարձ, որ մինչև այդ ժամանակ յերբեք չեր տոնել։ Սակայն, տասած պիտի, իր այդ ինչ տոնախմբությունն եր. ինչպես տասցինք, նա ուներ ընդամենը յերկու հյուր, յերկուսն էլ պարոն Նիկիֆորովի նախկին պաշտոնակիցները և նախկին տորդեյանները, այն է՝ խնկակուռ պետական խորհրդական Սեմեոն Իվանովիչ Շեպալնիկով և նույնպես խնկակուռ պետական խորհրդական Իվան Իլյիչ Գրաչնիկին։ Ներանք յեկել եին բոլոր ժամին քսի, որից հետո սկսեցին պինի խմել, լավ պիտելով, որ ուղիղ տասնմեկումկես ժամին սիրտ հետանան, որովհետև հյուրընկալը շատ կանոնավոր կյանքի կողմնակից եր։ Ցերկու խոսք այդ մարդու մասին։ Նա իր կարյերան սկսել եր վորպես փոքրիկ, անապահով մի պաշտոնյա և քառասուն ու հինգ տարի հանդստորեն քաշքշել եր իր լուծը, լավ պիտելով, քե ինչ ատիճանի պիտի հասնես

Նա չեր սիրում յերկնքից աստղեր վեր քերել, քեև այժմ ուներ յերկու աստղ և առանձնապես չեր սիրում վորևե առիթով իր անձնական կարծիքն արտահայտել։ Նա և՛ ազնիվ եր, այսինքն մի առանձին անազնիվ բան չեր արել։ Ամուրի յեր ննացել, վորովհետև յեսամոլ եր։ Բոլորովին հիմար չեր, բայց առելով առում եր իր խելքը ցույց տալ։ Առանձնապես չեր սիրում անփութությունն և աքանչացում, համարելով այն բարոյական անփութությունն։ Նա իր կյանքի վերջում ընկղմվել եր մի տեսակ ծույլ ու քաղցր կոմֆորտի և սիստեմատիկ մեննության մեջ, քեև նա ինքը յերբեմն հյուր եր գնում ավելի լավ մարդկանց մոտ, բայց յերբեմն հասակից արդեն իր մոտ հյուրեր չեր հանդուրժում, իսկ վերջին ժամանակներս, յերբ զբաղված չեր լինում խաղաթղթերի վրա գուշակություններ անելով, բավականանում եր անզգա նատան ժամացույցի ընկերությամբ և ամբողջ յերեկոները բազկաթոռի վրա քնքած՝ լսում եր նրա տկտկոցը ապակյա ծածկոցի տակ, վառարանի վրա։ Նրա արտաքինը չափազանց վայելուչ եր՝ յերեսը միշտ մաքուր սափրած։ Նա իր տարիքից ավելի յերիտասարդ եր յերևում, լավ եր պահպանվել և հույս եր տալիս դեռ յերկար ապրելու։ Նա ամենաքաղցր տեսակի ջեռմեռնի ձևեր ուներ։ Նրա պաշտոնը բավական հանգիստ եր, ինչ-վոր մի տեղ ժողովի յեր գնում և ինչ-վոր թղթեր եր ստորագրում։ Մի խոսքով, նրան շատ լավ մարդ հին համարում։ Նա միայն մի կէրը, ավելի լավ և ասել, մի ջերմ ցանկություն ուներ, այն և՛ ձեռք բերել մի տուն, իսկ և իսկ մի տուն, շինված վոչ յեկամտի համար, այլ աղայաբար։ Վերջապես նրա ցանկությունն իրագործվեց։ Նա Գետերբուրգական Ստորոնայում տեսավ մի այդպիսի տուն, ճշմարիտ և՛ քաղաքի կենտրոնից հեռու, բայց նրբաշեն տուն և աղջնը պարտեզ։ Նա մոտծում եր, քե լավ և՛ տունը հեռվում և, իր մոտ հյուրեր ընդունել չի սիրում, իսկ մեկի մոտ կամ պաշտոնավայրը գնալու համար ունի գեղեցիկ յերկտեղյա մի կառք շոկոլադի գույնով, կառապան Միխեյին, յերկու փոքրիկ, բայց ամուր ու գեղեցիկ ձի։ Այդ բոլորը ձեռք եր բերված քառասնամյա չարքաշ ննանսությամբ, այնպես վոր նրա սիրտն ուրախանում եր։ Ահա ինչու, տունը ձեռք բերելով և այնտեղ տեղափոխվելով, Ստեպան Նիկիֆորովիչն իր անդորրը սրտի մեջ զգաց այնպիսի մի հաճույք, վոր վճռեց նույնիսկ հյուրեր հրավիրել իր ծննդյան որը. մի որ, վոր մինչև այժմ զգուշաբար թաղցրել եր իր մերձավոր ծանոթներից անգամ։ Նա մինչև անգամ յերկու

հյուրերից մեկին վերադարձնելու մի միտում ուներ։ Բանն այն է, որ ինքը անպատրաստ էր տան վերին հարկում, իսկ ներքին հարկի համար, որ շինված էր նույն դիրքով ու հարմարություններով, հարկավոր էր մի վարձու։ Եվ ահա Ստեփան Նիկիֆորովիչը հույսը դրել էր Սեմիոն Իվանովիչ Ելպոլնենկոյի վրա, և այդ մասին նա նույնիսկ ակնարկել էր կին։ Սակայն Սեմիոն Իվանովիչն այդ ակնարկը լուռ էր անցել։ Նա ևս մարդերով և բանիներորդներով մի մարդ էր, որը իր դիմքի վրա կրում էր մտքի մշտական շարժման նշույլը։ Նա նույնպես յերկարորեն ու համառորեն էր իր համար դիրք ստեղծել։ Նա ամուսնացած էր, մոտը մանկտյաց էր, իր ընտանիքը պահում էր սարսափի մեջ, ծառայում էր ինքնավստահ և նույնպես լավ դիտեր, թե ինչ ասելիքներ պիտի հասնեն և ավելի լավ դիտեր, թե ինչ ասելիքներ չպիտի հասնեին։ Նստած էր նա լավ պաշտոնի մեջ և ամուր էր նստած։ Նա սկսած նոր կարգ ու կանոնների վրա նայում էր ինչ-որ մտացի մարդի, բայց շատ էլ չէր անհանգստանում։ Նա մեծ վստահություն ուներ իր վրա և Իվան Իլյիչ Պրալինսկու բարեխոսությունը նոր նշանների մասին լսում էր վոչ առանց հեգնական չարախնդության։ Սակայն բոլոր յերեքի պլուսներն էլ բավական ուշադրության էին, այնպես որ ինքը՝ Ստեփան Նիկիֆորովիչն իմով իր բարձունքից մինչև պարոն Պրալինսկին և նրա հետ ինչ-ինչ գոնեից նոր կարգերի մասին։ Մի քանի խոսք նորին վերադասությունը Պրալինսկու մասին, մանավանդ վոր նա էլ ստացիկա պատմվածքներ գրողներ էր։

Ընդամենը չորս ամիս էր, որ խոհական պետական խորհրդական Իվան Իլյիչ Պրալինսկին կոչվում էր ձեռնարկ վերադասությունը, կարճ ասած՝ յերկոտասներորդ դիմաբրալ էր Հաստակով նա նաև յերկոտասներորդ էր — վոչ ավելի քան քառասուն յերեք տարեկան, իսկ արտաքուստ թվում էր ավելի յերիտասարդ։ Նա մի բարձրահասակ, գեղեցիկ տղամարդ էր, ճաշակով հագնված, և մեծ հաճույքով էր պարապանցի վրա կրում խոշոր շքանշանը։ Նա պետ յերևելությունից կարողացել էր յերբացնել բարձրագույն աշխատանքի մի-քանի ձևեր, և ամուրի լինելով, յերեսում էր հարուստ ու նույնիսկ բարեգործական մի հարևանացուի տպավորություն։ Նաև ուրիշ շատ բաներով մասին էլ յերեսում էր, թեև հիմար չէր։ Յերբեմն նա շատախոս էր և մինչև անգամ սիրում էր պարզամիտաբան հեգնական ընդունել նա լավ ընտանիքի ու գեղեցիկ հոր վայելուչ զավակ էր և իր քնքուշ մանկությունն անց էր կացրել

Քամյի ու բատիստի մեջ, կրքվել եր արիստոկրատիկ դպրոցում և քեռն այնտեղից շատ քիչ գիտություններ եր դուրս բերել, բայց ծառայության մեջ առաջադիմել և կարողացել եր գեներալության աստիճանին հասնել։ Իշխանավորները նրան համարում էին ընդունակ մարդ և նույնիսկ նրա վրա հույսեր ունեին։ Ստեպան Նիկիֆորովիչը, որի ձեռքի տակ նա սկսել եր իր ծառայությունը և շարունակել գրեթե մինչև գեներալության աստիճանը, կրկնակ նրան գործընդունակ մարդ չեր համարել և վոչինչ հույսեր չեր դրել նրա վրա։ Բայց նրան դուր եր գալիս այն բանը, որ Գրալինսկին լավ ընտանիքից և, ունի կարողություն, այսինքն՝ մի հոյակապ տուն մի հատավարչով, որ աչքի ընկնող մարդկանց ազգական եր, որ վոչնչով պակաս չեր լավագույն հատավարիչներից, բացի դրանից, ունի բարեձև արտաքին։ Ստեպան Նիկիֆորովիչն իր մաքսում պարսավում եր միայն նրա վատ կրևակայությունը։ Ինքը, Իվան Իլյիչը կրքեցիկ դգում եր, որ չափազանց ինքնասեր և ու նույնիսկ ներքազգաց։ Ճարտրինակ բան. մերթ ընդ մերթ ինչ-որ հիվանդոտ խղճահարություն եր բռնում նրան և նույն իսկ ղղջում, չգիտես ինչ բանի համար։ Դառնությամբ և հոգնկան գաղտնի կսկիծով ղգում եր, որ ինքն այնքան էլ բարձր չի թռչում, որքան կարծում եր։ Այդ րոպեներին նա մինչև անգամ ինչ-որ սրտնեղություն մեջ եր ընկնում, մանավանդ կրքը մայրասիլը թորթոքվում եր, իր կյանքը համարում եր une existence manquée[1], գաղարում եր, ինարկե՝ ներքուստ, հավատալ իր սրբալամենատական ունակություններին անգամ, ինքն իրեն անվանում եր շատախոս, ֆրազյոր, և քեռն այս բոլորը պատիվ եր բերում նրան, բայց չեր խանգարում կես ժամ անցած նորեն բարձրացնել իր գլուխը և ավելի համառ ու ավելի գոռոզաբար ամրապնդվել և ինքն իրեն հավատացնել, թե գեռ ժամանակ ունի պրոմովրվելու թե մի որ կդառնա վոչ միայն բարձրաստիճան մնծավոր, այլև պետական մարդ, որին Ռուսաստանը կրկար ժամանակ կհիշի։ Ներքնից նա նույնիսկ իր արձաններն եր կրապում։ Դրանից կրեվում եր, որ Իվան Իլյիչը շատ բարձր եր սավառնում, քեռն իր անորոշ կրտղներն ու հույսերը մի տեսակ սարսափով լորը քաղցնում եր իր մեջ։ Մի խոսքով, նա բարի մարդ եր և հոգով նույնիսկ բանաստեղծ։ Վերջին տարիները հիվանդոտ րոպեներն սկսել եին հաճախ այցելել նրան։ Նա գրե-

1 Մի անհաջող գոյություն։ Թարգմ.

Ձեզ եր առանձնատան դյուրատրվելու, կասկածամիտ, պատրաստ եր ամեն մի հանգամանքում համարել վիրավորանք։ Բայց վիրաւորվելու Առաստանը հանկած նրան ավելց մեծ հույսեր պահում էրտրվելց զննելուն տիտղոսը։ Նա հոգնեցնվեց, գլուխը բարձրացրեց և հանկարծ սկսեց խոսել գեղեցիկ և շատ ծառում եր նա ամենանուր նյութերի մասին, վորոնց անտպասելի չափազանց ուրախ յուրացրել եր կատարելապես։ Նա խոսելու ատիճ եր վիճաւում, դնում եր դես ու դեն և շատ տեղերում արդեն ծայրահեղ լիքերային հոչակ եր ստացել. մի բան, վոր շատ չէր ում եր նրանց։

Այդ յերեկո չորս գավաթ շամպայնից հետո Իվան Իլյիչն առանձնատան բացվել եր։ Նա ցանկացավ ամեն բաները վիրաբերմամբ փոխել Ստեպան Արկիդիչին համոզումները, վորին նա վաղուց չեր տեսել և վորին միշտ մինչև այժմ միշտ հարգել եր և նույնիսկ հնազանդել։ Հայտնի չեր ինչու, նա նրան համարյա հետազոտմամբ և հարձակվեց նրա վրա անսովոր քաջությամբ։ Ստեպան Արկիդիչը գրեթե չեր հակաճառում, այլ միայն ենթադամատարար լսում եր նրան, թեև վիճաբանության թեման հետաքրքրում եր նրան։ Իվան Իլյիչը զբաղվում եր և յերեվակայական վեճի ջերմության մեջ չափից ավելի յեր ճաշակում շամպայնը, իսկ Ստեպան Արկիդիչը վերցնում եր շիշն ու խոտնի նրա գավաթը լցնում եր, մի բան, վոր, հայտնի չեր ինչու, հանկարծ սկսեց վիրավորել Իվան Իլյիչին, մանավանդ, վոր Ստեպան Արկադիչ Շեբուևնկովն, վորին նա առանձնատան արհամարհում եր և վորից նույնիսկ վախենում եր նրա ցինիկությունն ու չարախնդությունն պատճառով, դեմ ու դեմ նստած ենթադամատարար լսել եր և ժպտում եր ավելի, քան նեղսիրտ յեր պատրաստ նրանք ինձ մանկան տեղ են դնում, անցավ Իվան Իլյիչն գլխով։

— Ինչ, ժամանակ եր, վաղուց ժամանակ, — շարունակեց նա ուժգնացնել։ — Ամփոփանց ուշացանք և իմ կարծիքով առաջին բանն և մարդկայնությունը, մարդկայնություն ստորադրյալների վերաբերմամբ, հիշում, վոր նրանք էլ մարդիկ են։ Մարդկայնությունն ամեն ինչ կփրկի և ամեն բան կշտկի։

— Հա, հա, հա, — լսվեց Ստեպան Արկադիչի ծիծաղը։

— Ինչու համար ևք մեզ այդպես կշտամբում, — արտասանեց վիրջապես Ստեպան Արկիդիչը, սիրալիր ժպտալով։ Ստատվոնում եմ, Իվան Իլյիչ, մինչև այժմ չես չեմ կարողանում ձեր

ասածներին խելահաս լինելու։ Դուք առաջարկում եք մարդկայնությունը, դա մարդասիրությունն է, ըստ ինձ։

— Այո, քեզնից մարդասիրությունը... լավ...

— Ներեցեք, վորքան կարողանում եմ դատել, բանը միայն դրա մեջ չեն։ Մարդասիրությունը միշտ պարտավորական է, բայց ռեֆորմը միայն դրանով չի բավականանում։ Հարուցվել են խընդիրներ՝ գյուղական, դատական, տնտեսական, հարկային կապակից, բարոյական... և... և... անվերջ և բոլոր այդ խնդիրները, միասին ու մի անգամից վերցրած, կարող են առաջացնել, այսպես ասած, մեծ տատանումներ։ Ահա ինչի մասին էինք մենք խոսում և վոչ թե մարդկայնության մասին։

— Այո, գործը շատ ավելի խորն է, — նկատեց Սեմիոն Իվանովիչը։

— Շատ լավ չեմ հասկանում, Սեմիոն Իվանովիչ, և քույլ տվեք նկատել, վոր չեմ ընտավ չեմ համաձայնվի իրերի հաստատության խորության մեջ ձեղնից հետ մնալ, — նկատեց Իվան Իլյիչը չափազանց խիստ ու քունավոր ձեղանակով, — բայց և այնպես, ինձ վրա համարձակություն եմ վերցնում նկատելու, և ձեղ, Ստեպան Նիկիֆորովիչ, վոր դուք էլ ինձ բոլորովին չհասկացաք...

— Ջհասկացա։

— Մինչդեռ չես ճիշտ հենց այն պատճառն եմ պաշտպանում ամենուրեք անցկացնում, վոր մարդկայնությունը, իսկ և իսկ մարդկայնությունն է ստորադրյալների վերաբերմամբ, սկսած աստիճանավորից մինչև գրագիրը, գրագրից մինչև դարբասի ծառան, ծառայից մինչև շինականը, այո, մարդկայնությունն է, ասում եմ ես, վոր կարող է ծառայել վորպես, այսպես ասած, անկյան քար՝ առաջիկա ռեֆորմների և առհասարակ իրերի վերանորոգման համար։ Ինչու՞։ Ահա ինչու։—Վերցրեք հետևյալ սիլլոգիզմը. չես մարդկայնական եմ, հետևաբար ինձ սիրում են։ Ինձ սիրում են, ինչանանկի հավատ են ածում դեպի ինձ։ Հավատ են ածում դեպի ինձ, ուրեմն հավատում են։ Հավատում են, հետևաբար սիրում են, այսինքն, վոչ, չես ուզում եմ ասել, չեմ հավատում են, ինչանանկի ռեֆորմին էլ հավատալու չեն և հասկանալու չեն, այսպես ասած, գործի էությունը, բարոյապես գրկախառնվելու չեն, այսպես ասած, և գործը բռնելու չեն բարեկամաբար, հիմնավորապես։ Ինչու՞ չեք ծիծաղում, Սեմիոն Իվանովիչ։ Հասկանալի՞ չեն։

Ստեփան Նիկիֆորովիչը լուռ բարձրացրեց ուսերը. նա զարմացած էր։

— Ինձ թվում է, որ դու մի քիչ ավել եմ խմել, — քունավոր նկատեց Սեմեոն Իվանովիչը, — ուստի և պիվար եմ ըմբռնում ինչքա՜ն մի տեսակ մթագնել ես։

Իվան Իլյիչը ցնցվեց։

— Չնե՛ք պիմանա, — արտասանեց հանկարծ Ստեփան Նիկիֆորովիչը քնքուշ մտախոհությունից հետո։

— Այսինքն՝ ինչպե՞ս թե չնե՛ք պիմանա, — հարցրեց Իվան Իլյիչը, զարմանալով Ստեփան Նիկիֆորովիչի հանկարծակի և հակիրճ նկատողության վրա։

— Այնպես, չնե՛ք պիմանա, — կրկնեց Ստեփան Նիկիֆորովիչը, քաա յերեսլքին չկամենալով խոսքը յերկարացնել։

— Չլինի՞, թե գուք այդ ասում եք նոր գինու և նոր տակի մասին, — նկատեց Իվան Իլյիչը մոչ առանց հնձնանքի։ Բայց մոչ գոնե ինձ համար դու պատասխանատու չես։

Այդ ժամանակ ժամացույցը զարկեց տասնըմեկուսի կեսը։

— Ամեն մի նստել գնալ ունի, — ասաց Սեմեոն Իվանովիչը, պատրաստվելով վոտքի յելնելու։

Բայց Իվան Իլյիչը նրան կանխեց, խնդրեց նեթ վեր կացավ և վառարանի վրայից վերցրեց իր սաժուրյա գդակը։ Նա վիրավորված էր յերևում։

— Ուրևէ, ընչպես, Սեմեոն Իվանովիչ, կմոտածե՞ք, — հարցրեց Ստեփան Նիկիֆորովիչը, հյուրերին հանապարհ դնելով։

— Բնականապես մասին ես ասում, կմոտածեմ, կմոտածեմ։

— Ինչ վոր վորոշեք, հայտնեցեք ինձ չուտով։

— Մի՞թե գործերի մասին, — սիրալիր նկատեց պ. Գրալինային մի տեսակ ակնածությամբ և գտակը խաղացնելով իր ձեռնոցի մեջ։

Նրան թվաց, վոր իրեն ծաղրում են։

Ստեփան Նիկիֆորովիչը հոնքերը բարձրացրեց և լռեց՝ վորպես նշան, թե չի պահում հյուրերին։ Սեմեոն Իվանովիչը շտապով հրաժեշտ ավեց։

«Ա՜հ, նու, գրանից հետո ինչ կամենաք, քանի վոր հատարակ սիրալիրությանն չեք հասկանում», վորոշեց իր մտքում պ. Գրալինային և մի առանձին անկախությամբ իր ձեռը մեկնեց Ստեփան Նիկիֆորովիչին։

Նախասենյակում Իվան Իլյիչը փաթաթվեց իր քեֆեն ու քանգազին մուշտակի մեջ, աչքատակի վրի, հայտնի չեր ինչու, չնըկատել Սեմեոն Իվանովիչի մաշված մուշտակը, և նրանք յերկուսան էլ իջան սանդուխքովն

— Մեր ծերուկին կարծես վիրավորվեց, — ասաց Իվան Իլյիչը լռակյաց Սեմեոն Իվանովիչին:

— Վոչ, ինչմ՛ւ, — արտասանեց Սեմեոն Իվանովիչը հանգիստ և սառը:

«Սորուկ», մտածեց Իվան Իլյիչը:

Դուրս յեկան պատշգամբը: Սեմեոն Իվանովիչը մոտեցավ իր մոխրագույն վախտ ձիով սահնակին:

— Սառասան տանի, ուր և տարնել Տրիֆոնն իմ կարեքը, — գոչեց Իվան Իլյիչը, իր կառքը չգտնելով:

Դեռ ու դեռ վերադարձին — կարեքը չկար: Ստեպան Նիկիֆորովիչի ծառան ասաց, թե չի տեսել նրան: Ի՞նչեցին Սեմեոն Իվանովիչի կառապան Վասլամին: Սա պատասխանեց, թե շարունակ այդտեղ կանգնած և յեղել, կարեքն էլ այդտեղ և յեղել, և ահա նա չկա:

— Դնչ անիկդատ ե,—պատասխանեց պարոն Շիպուլինսկին,— յեթե կամենաք, յես ձեզ կառանեմ իմ սահնակով:

— Սրինգս ժողովուրդ, — կատաղաբար գոչեց Պրալինսկին: — Անիծյալն ինձ խնդրեց, վոր քուչ տամ իրեն հարսանիք գնալու, հենց այստեղ, Պետերբուրգսկայա Ստորոնայում, նրա ինչ-վոր մի խնամին մարդու յեկ գնում, սատանան նրան պզպզի: Ցնա խատիվ արգելեցի նրան հեռանալ, և ահա կարող եմ գրազ գալ, վոր նա այնտեղ և գնացել:

— Իսկապես, — նկատեց Վասլամը, — նա այնտեղ գնաց և խոստացավ մի րոպեյից հետ գալ, այսինքն հենց ժամանակին այստեղ լինել:

— Այդպես, հա՛, Ցնա կարծես այդ նախազգում եր: Շատ լավ, յես ցուցց կտամ նրան:

— Մի-յերկու անգամ լավ գանահարեցնեք նրա վորոշ տեղերը և կտեսնեք, թե ինչպես կկատարի ձեր հրամանները, — ասաց Սեմեոն Իվանովիչը, վոտները ծածկոցով ծածկելով:

— Ինդրեմ, մի՛ անհանգստանաք, Սեմեոն Իվանովիչ:

— Ուրեմն չի՞ք ուզում, վոր ձեզ տանեմ:

— Merci [1], բարի ճանապարհ:

---

1 Շնորհակալ եմ:

Սեմսոն Իվանովիչը գնաց սահնակով, իսկ Իվան Իլյիչը՝ վոտքով, միայն կամաքշներով։ Նա սաստիկ դրգռված եր գլուխ բրնեու

— Ին, այժմ յես քեզ, սրիկա, ցույց կտամ Ֆիտամբ վոտքով-ինքիամ, վորպեսզի դու գլաս, վորպեսզի դու սարսափես վերադառնալ և կանանց, վոր պարոնդ վոտքով ե յեկել... Դաբշելեն

Իվան Իլյիչը գեռ յերբեք այդպես չեր հոգնել։ Արգելն չափազանց շատ եր կատղել, մանավանդ վոր գլուխն ել ինդուժ եր պիտացե։ Նա խմոդ չեր, ուստի մի հինգ-վեց գավաթ շամպայնը շատ շուտ եր ներգործել նրա վրա։ Բայց սքանչելի գիշեր եր։ Ոգը սառն եր, բայց արտասովոր մեղմ ու հանգիստ։ Յերկինքը պայծառ եր ու աստղալից։ Ին լուսինը յերկիրը վոդոդիլ եր արծաթապատյա շղարշով։ Այնքան լավ եր, վոր Իվան Իլյիչը մի հիսուն քայլ անցնելուց հետո գրեթե մոռացավ իր գլխին յեկած վոբաստանքը։ Մի առանձին դուրեկան զգացում եր պաշարել նրան։ Ամենագրնաք գրան և այն, վոր մարդին գինու աղետաբեր շատ շատ են փոխում իրենց սպասավորությունները։ Նրան սկսեցին գալ նաստիկ ամայի փողոցի վոտյա անանկները։

«Հիանալի յեն, վոր վոտքով եմ գնում, մտածում եր նա,— մինչդեռ մանանակ Քե Տրիֆոնի համար և խրատական, Քե ինձ համար և հանգստյան։ Ախպատես, հարկավոր և վոտքով հաճախ մանգալ։ Ինչ կա, մեծ պրոտոկոլիստի խնդրեն կատք կպատնեմ։ Աքանչելի գիշեր և, և ինչ անակնկալ կան այստեղ։ Յերեխ մանրամասներ մարդիկ են ընդհանրապես նրանց մեջ, սահմանադրներ... Գալեն վանասականներ։ Այդ Սահպան Նիկիֆորովիչը։ Ինչ հետաքրքիր են այդ մարդիկ, պատահական հանդիպումներ, խոչ և իսկ իսկական հանդիպումներ, c'est le mot.[1] Սակայն նա խելոք մարդ է, ունի bon sens[2], ունի իրերի արքինամիտ գործնական հասկացողություն։ Բայց ծերունիներ են, ծերունիներ։ Ջանին այն բանը, հա, ինչպես և անձնական... այո... ինչ-վոր մի բան պակասում է... «Ձենք գիմանալ։ Ինչ եր ուզում ասել գրանով։ Այս ասելիս նա նայեցավ մատներին։ Սակայն նա ինձ բոլորովին չհասկացավ։ Բայց ինչու չհասկանալ, ավելի դժվար և չհասկանալ, քան հասկանալ եյականնն և, վոր յես համոզված

---

1 Ասած այդ ե։

2 Առողջ դրսեվորում։

եմ, հոգով հաժոզված։ Մարդկայնությունն... մարդասիրությունն։ Վերադարձրեք մարդուն ինքն իրեն, վերածնեք նրա սեփական արժանավորությունը, և այն ժամանակ պատրաստի նյութով գործի դիմեցեք։ Կարծեմ պարզ եւ Այդ մեկը ներեցեք, ձերդ գերազանցություն։ Վերցրեք հետևյալ սիլլոգիզմը։ Որինակի համար, մենք պատահում ենք մի աստիճանավորի, մի ազգատ, ճնշված աստիճանավորի։ Ո՞ր, ով ես դու։ Պատասխանում է՝ բաստիճանավոր եմ։ լավ, աստիճանավոր եւ Հետո, դու ինչ աստիճանավոր ես։ Պատասխան, այսինչ կամ այնինչ աստիճանավոր եմ։ Տառապում ես։ — Տառապում եմ։ Ուզում ես բախտավոր դառնալ։ — Ուզում եմ։ — Ի՞նչ է հարկավոր բախտավորության համար։ Այս է հարկավոր, այն է հարկավոր։ Ինչո՞ւ։ Վորովհետև... և ահա մարդն ինձ հասկանում է լուրթ խոսքից, մարդը, իմ մարդը վորսված է, այսպես ասած, ուսկանով, և չես ինչ վոր ուզենաս, կարող եմ անել նրան, այսինքն՝ իր բարիքի համար։ Վատ մարդ է այդ Սեմեոն Իվանովիչը։ Ցավ ինչ գնչ անի... գանահարիր մարմնի վորոշ մասերը, — այդ նա դիտմամբ ասաց։ Վոչ, ատում ես, ինքդ գանահարիր, իսկ չես չեմ գանահարի։ Ես Տրիֆոնին խոսքով կխրատեմ, կշտամբանքով, և նա կզղա... Գանահարելու մասին, հ՞րմ, խնդիրը դեռ վորոշված չեն, հ՞րմ... Արդյոք ենմերանա[1] գնամ, թե չեմ թյու, անիծյալ կամրջիկները, — գոչեց նա, հանկարծ սայթաքելով — Ցավ գա մայրաքաղաք եւ Պաղաքակրթություն։ Վատ կարելի չե կոտրել... հ՞րմ... Առնելով ատում եմ չես այդ Սեմեոն Իվանովիչին, զաղրելի անի եւ Մի քիչ առաջ նա ինձ վրա եր ձիծաղում, չերը չես ասացի բարոյապես կգրկախառնվենա։ Դե, իհարկե, կգրկախառնվեն, քեզ ինչ։ Ես, քեզ չես չեմ գրկի, ավելի շուտով շինականին կգրկեմ, քան քեզ։ Շինականը, վոր պատահի, շինականի հետ էլ կխոսեմ։ Սակայն չես հարբած ևի և կարելի չե լավ չարտահայտվեցիր։ Կարելի չե այժմ էլ չես լավ չեմ արտահայտվում... հ՞րմ... Ցերթեք չեմ խոսելու։ Ցերեկոյան ավելորդաբանում ես, հետևյալ առավոտը զղջում ես։ Ե՛ն, ինչ կա վոր, չի՞ վոր չես քայլում եմ առանց չերերվելու... Սակայն երանք ամենքն էլ սրիկաներ են։

Այսպես եր խորհրդածում Իվան Իլյիչը, հատ ու կտոր և անկապ, շարունակելով քայլել մայթերով։ Երա վրա ազդեց քարմ ոդը և, այսպես ասած, քոթափեց երան։ Հինգ րոպե անց՝ նա կհանգստանար և կկամենար քնել, բայց հանկարծ, Մեծ պրոս-

---

1 ենմերանա — անուշա գիշերային ռեստորանի անուն է։

սենյակից դրսից լսվում էր քայլի վրա, կերամշտուքյան ձայն լսեց։ Նայեց աջ ու ձախ։ Փողոցի մյուս կողմում, մի շատ խարխուլ միհարկանի, փայտյա յնկույզ տան մեջ տեղի ունեցը մի մեծ խըմբաստք։ Հնչում էր երեք ջութակները, դոդոում էր կոնտրբասը, սուր ձայնով հչում էր սրինգը մի շատ ուրախ կադրիլի յեղանակ։ Դըրտում լուսամուտներն տակ կանգնած էին կանայք մեծ մասամբ բամբակյա վերարկուներով և գլուխներին թաշկինակ կապած։ Երանք ամեն չանք գործ էին դնում վորևե բան տեսնելու փեղկերի ապակիներով։ Ցերտում էր, վոր ուրախությունն այնտեղ մեծ էր։ Պատուհանի վոտների դրսից հասնում էր մինչև փողոցի մյուս կողմը։ Իվան Իլյիչը վոչ-հեռու մի վոտիկան տեսավ և մոտեցավ նրան։

— Ցեղբայր, այդ ում տունն է, — հարցրեց նա, մի փոքր բռնակով իր կուրծքը, ուղիղ այնչափ, վոր վոտիկանը տեսնի նրա վրին քաղ արած բավական քարձր շքանշանը։

— Ասիճանավոր Պանկրատիևինը, ոնգիստրատոր է, — պատասխանեց վոտիկանը, խնդուն շքանշանը տեսնելով և իրեն ուղղելով։

— Պանկրատիևինը, բա, Պանկրատիև։ Ի՞նչ է, պսակվում է այդ մարդը։

— Պսակվում է, ձերդ մեծապատվություն, տիտուլյարնի սովետնիկ Մլեկոպիտանի աղջիկ հետ։ Տիտուլյարնի սովետնիկ Մլեկոպիտանը քաղաքային վարչության մեջ է ծառայել։ Այս տունը նրա տղիկ ոժիան է։

— Այնպես վոր այժմ տունը Պանկրատիևինն է և վոչ Մլեկոպիտանինը։

— Ճիշտ այդպես է, ձերդ մեծապատվություն, առաջ Մլեկոպիտանինն էր, իսկ այժմ Պանկրատիևինն է։

— Հը։ Ես նրա համար եմ հարցնում, յեղբայրիկս, վոր յես նրա մեծավորն եմ։ Ես այն հիմնարկության գեներալն եմ, վորտեղ ծառայում է Պանկրատիևը։

— Իսկ և իսկ այդպես է, ձերդ գերազանցություն։

Վոտիկանը բոլորովին ցրվեց, իսկ Իվան Իլյիչը կարծես մոռացավ մեջ ընկավ։ Նա կանգ էր առել և միտք էր անում...

Աջտարև Պանկրատիևին իր գերատեսչությունից էր և հենց իր պիվանատանից։ Նա այդ մտածեցնց։ Դա մի փոքրիկ ատեճանավոր էր ամսական տասը ռուբլի ռոճիկով։ Վերջինս գրասենյակին շատ ժամանակ չէր, վոր ընդունել էր իր պիվանատունը,

ուստի կարող եր մանրամասնորեն չհիշել իր բոլոր առորագրյալներին, բայց Պանդոնիմովին նա հիշում եր, հատկապես շնորհիվ նրա ազգանվան։ Այդ ազգանունը նրա աչքին ընկավ հենց առաջին անգամից, այնպես վոր իսկույն նեքի հետաքրքրվեց ուշադրությամբ նայել նրա տիրոջը։ Այժմ նա մոտաբերից յերկայնաձև, կուզ քթով, պզպզված ու ձերմակավուն չինկ մազերով վաստասնուհոդ, նիհար, մի շատ յերիտասարդ մարդու՝ անճոռնի վիրմանդիլի և անվայելուչյան չափ ալյանդակ վարտիկի մեջ։ Նա հիշեց նաև, թե այդ ժամանակ ինչպես իր մեջ միտք ծագեց, արդյոք առաջիկա տոնի առիթով չտալ այդ մարդուն մի տասը ռուբլի պարգև իր հազուստը կարգի բերելու համար։ Բայց վորովհետև այդ խղճուկի դեմքը չափազանց քաշված եր, իսկ հայացքը ծայր աստիճան հակակրելի, մինչև անգամ ղղվանք հարուցանող, ուստի բարի միտումն ինքնըստինքյան զոհիացավ, այնպես վոր Պանդոնիմովը ձեռց առանց պարգևի։ Մի շարաթ առաջ Իվան Իլյիչն ուղղակի ասչնց, յերբ այդ նույն Պանդոնիմովը թույլավուքյունն խնդրեց ամուսնանալու։ Այն պահին նա ժամանակ չունեցավ այդ խնդրով մանրամասնորեն զբաղվելու, ուստի Պանդոնիմովի ամուսնության հարցը լուծվեց բնեկերոնն, հավանեց։ Բայց և այնպես Իվան Իլյիչը մտաբերեց, վոր Պանդոնիմովն իր հարսնացուի հետ վորպես ոժիտ ստանում է մի վնասատարն տուն և չորս հարյուր ռուբլի դուտ դրամ։ Այս հանգամանքն այն ժամանակ իսկ Իվան Իլյիչին զարմացրեց։ Նա հիշեց, վոր ինքը մինչև անգամ մի փոքրիկ սրահատուքյուն եր արավ Պանդոնիմովի և Մլեկոպլոտան ազգանունների դուռգատիպուքյան առիթով։

Այս մտաքերելով, Իվան Իլյիչն ավելի ու ավելի մտախոհվեց։ Հայտնի չեր, վոր յերբեմն մեր գլխով վայրկենապես սկրոզի զատորոշուքյուններ են անցնում, ինչ-վոր զգացումների ձևով, վորոնց չի կարելի մարդկային լեզվով արտահայտել, ևս առավել՝ գրականի լեզվով։ Սակայն մենք կաշխատենք մեր հերոսի այդ բոլոր զգացումները թարգմանել և մեր ընթերցողին ներկայացնել գոնե նրանց կուքյունը, այսպես ասած, այն, ինչ վոր նրանց մեջ ամենաանհրաժեշտն ու ճշմարտանմանն և, վորովհետև չի վոր մեր զգացումների շատերը, սովորական լեզվով թարգմանվելով, կթվան միանգամայն անճշմարտանմանի։ Ահա թե ինչու նրանք յերբեք լույս աշխարհ չեն ընկնում, այնինչ մենքից յուրաքանչյուրն ունի նման զգացումներ։ Իհարկե, Իվան Իլյիչի զգացումները մի փոքր անկապ կլինեն, բայց դուք գիտեք գրա պատճառը։

«Ինչ արած, — անցավ Իվան Իլյիչի գլխով, — միևնույն է, ամեն բան էլ լավ է, բայց հենց մեռնելն է ինձ սարսափեցնում, դուրս է գալիս դժոխքի փուչիկ։ Ահա, օրինակ, այդ նույն Գանզրանենմոլը։ Մի քիչ առաջ նա կենդանի էր և պատկառելիորեն հուզված, հանգիստ, լավ պիտի ճաշակեր... Բայց նրա կյանքի ամենավերջանկի օրվանից մենք ենք... Այժմ նա դրսից և հյուծվածք է տալիս — համառ, աղքատիկ, բայց զվարճալի, ուրախ, անկեղծ հանգստյան — և ինչ. մեկն նա դիտարար, լավ այս բոպեին կնա, կնա, նրա իշխանությունը, նրա դիրքավոր պետը, կանգնած իմ այտերիդ, նրա տանը ողջն և լսում են նրա կերաժշտությունը... Իրավ, ինչ կպատահեր նրան։ Այն, ինչ կպատահեր, մենք կնա այժմ հանկարծ մահկանչ նրան... Չէ՞ր, խնայվեր, սկզբում կվախենար, շփոթություններ կպատանդվեր... Ես կվանդարկեր նրան, դուրս ամեն ինչ տալիս ու վրա կանգներ... Այն, խնայվեր, այդպես կլիներ, մենք նրա մահվան լիներ մի վրդովմունք ունենալ և վոչ կնա։ Բայց էլ հենց այդ և, մի ուրիշը և վոչ կնա...

«Այն, Սոկոլովն նկատելիորեն ինձ չհասկացավ, բայց ահա ձեզ պատրաստի որինակ։

«Այն, մենք ամենքս գոռում ենք մարդկայնություն մասին, բայց հետաքրքրություն, անհրաժեշտություն անելու ընդհարք չունենք։

«Ինչ հետաքրքրություն։ Այսպիսի՝ ինքներդ գոռացիք, հասարակական բոլոր անդամների այժմյան հարաբերությունների ժամանակ, կնա, կնա պիշխրվա մեկ ժամին դամ իմ սոցիալդեյալ, ամսականս սասը սուրլի սոցյոդ անգիտությունը հարատևելիքը, չի վոր դա խանդաղատալիություն և, դատավարների չըսպասուկ, Գամպեյի վիրջինն որը, սուքսուր... Այդ վոչ վոք չի հասկանա. Սոկոլովն նկատելիությունը կմնանի — չի հասկանա։ Ձի վոր նա սուց. «Ենթը պիտանա։ Այն, բայց այդ դուք եք, դուք կաթվածի և դանդաղամտության մարդիկ, վոր չենք պիտանա, իսկ կնա կըպի-մա-նամ։ Ենա Գամպեյի վիրջինն որը կդարձնեմ իմ սոցիալդեյալ քաղքենացուցն որը, իսկ վայրենի վարմունքը կդարձնեմ ընտանական, նահապետական, բարձր և բարոյական։ Ինչպիսի Այնպես բարեհաճեցեք ականջ դնել...

«Հա, ընկերացրենք, վոր կնա մոտս եմ նստում։ Ամենքը գարմանում են, պարերն ընդհատվում են, նայում են վայրենաբար, հետ են քաշվում։ Այսպես, բայց ահա այդտեղ է, վոր կնա արտահայտվում եմ. կնա պնում եմ ուղիղ դեմքի սարսափած Գանզրանենմոլը և ամենախղաքուշ ժպիտով, ամենապարզ խոսքերով սում

եմ. ձայնակս, այնպես, կես ահա նորին գերազանցության Մահապան Նիկիֆորովիչի մոտ եյի։ Կարծեմ գիտես, վոր հարեվանության ժեջ և, կես իսկույն քեքեանկի ծաղրական կեղանակով պատմում եմ Տրիֆոնի դեպքը։ Տրիֆոնից անցնում եմ այն բանին, թե ինչպես վոտքով գնացիր Ե՛ն, ասում եմ, հանկարծ կերաժշտության ձայն եմ լսում, հետաքրքրվում եմ ու վոստիկանից տեղեկանում եմ, վոր դու ամուսնանում ես։ Մտածում եմ, կնկ մտնեմ ստորագրյալիս մոտ, տեսնեմ իմ աստիճանավորներն ինչպես են զվարճանում... Ինչպես են ամուսնանում։ Կարծում եմ, վոր դու ինձ դուրս չես վռնդիր։ Վռնդել. ինչ բառ է, մի տառապրյալի համար։ Վեցց քեզ կվռնդի։ Ընդհակառակը. կարծում եմ շունչը կտրած կնարձակվի վրես, վոր նատեցնի բազկաթոռի վրա, հիացմունքից կդողդողա, սկզբում նույնիսկ չի իմանա ինչ անի։

Ե՞նե, ինչը կարող է այս իմ վարմունքից ավելի հասարակ, ավելի գեղեցիկ լինել։ Ո՞նչու համար ներս մտա։ Այդ ուրիշ խընդիր է։ Այդ արդեն գործի բարոյական կողմն է։ Ահա հենց դրա մեջ է կորիզը։

Հա՛, ինչի մասին եյի մտածում։ Այո՛։

Ե՞նե, իմարկե, նրանք ինձ կնատեցնեն իրենց ամենապատավավոր հյուրի հետ, մի վորևե աստիճանավորի կամ մի կարմրաքիթ պաշտոնաթող շտաբս-կապիտանի հետ... Դոգուլը փառահեղ է նկարագրել այն որիգինալներին։ Դե, իմարկե, ծանոթանում եմ նորահարսի հետ, գովում եմ նրան, խրախուսում եմ հյուրերին, ինդրում եմ նրանց չնեղվել, զվարճանալ, պարերը շարունակել, սրախոսում եմ, սիրալիր ծիծաղում եմ, վոր մի խոսքով կես սիրալիր և սիրելի կնեմ։ Ես միշտ սիրալիր եմ և սիրելի, կերբ ինքս ինձնով գոհ եմ... Հ՞ը, հենց քանն էլ այն է, վոր կես, կարծես, դեռ մի փոքր, վոչ քիչ հարբած, այլ այնպես...

Ի՞մարկե, կես վորպես ջենտլմենն, նրանց հետ ինձ պահում եմ ինչպես նրանց հավասարը։ և ամենևին չեմ պահանջում վորևե առանձին արտաքին նշաններ պատվի... Բայց բարոյապես, բարոյապես ուրիշ բան է... Նրանք կհասկանան և կգնահատեն... Իմ վարմունքը նրանց մեջ կարթնացնի ազնվության Դե, հնըստեմ կես ժամ, նույնիսկ մի ժամ։ Գարզ է, վոր հրաժեշտ կտամ ճիշտ ընթրիքից առաջ, իսկ նրանք կիբարանցվեն, կնվիեն, կսապակեն զանազան խորտիկներ, մինչև գետին խոնարհվելով դուրս կգան, բայց կես միայն մի գավաթ շամպայն կխմեմ, կշնորհավորեմ, իսկ ընթրիքից կհրաժարվեմ։ Կասեմ՝ գործեր ունեմ։ Ես

հնոց վոր կասեմ, ջուրթներդ ամենքի դեմքերը կզառնան պատկառավոր — լուրջ։ Դրանով չես ներքուիյամբ կհիշեցնեմ, վոր չես և իրենք տարրեր բաներ ենք։ Ձերկինք և չերկիր։ Ձես այդ կանեմ վոչ քեն ներանց նեղշնչելու համար, այլ չէ վոր հարկավոր և անել... Նույնիսկ անհրաժեշտ և բարոյական իմաստով, ինչ վոր ես ասեր։ Սակայն չես նույն բոպեին կժպտամ, նույնիսկ կծիծաղեմ, և հետո ամենքը կխրախուսվենք։ Մի անգամ ես կատակ կանեմ ներանցից հետո, հը։ Ախա նաև ինչ, կակնարկեմ, քե մի անգամ ես կզամ ուղիղ ինձ ամիս անցած, վորպես խնամի, հե, հե, հե։ Իսկ նա անտարակույս մինչև այդ ժամանակ կծնի... Չէ վոր ներանք ճաշարանների տեսա են բնդհանավորվում։ Դենի, ամենքը ձիճապից կբերհանեն, ներահարսը կկարմրի ամոթից։ Ձես զգացմունքով կհամբուրեմ ներա ճակատը, մինչև անգամ կորննեմ ներան... և ահա մյուս որն իմ սերտադրծուհյունն արդեն ամենքին հայտնի կլինի գիվանատանը։ Մյուս որը կես նորեն խիստ եմ, մյուս որը նորեն պահանջկոտ եմ, նույնիսկ անողորմ, բայց արդեն ամենքը գիտեն, քե ով եմ։ Իմ հոգին գիտեն, իմ նյութհյունը գիտեն։ Ես խիստ և վորպես իշխանավոր, բայց վորպես մարդ — հրեշտակ եմ։ Ձեվ ահա կես հաղթեցի։ Ձես արդեն վորացել իմ ինչ-վոր մոքրիկ վարմունքով, վոր ձեր գլխով անգամ չեր անցնի։ Ներանք արդեն իմն են, կես հայր եմ, ներանք զավակներ... Դենի, ձերդ գերազանցութհյուն, Ստեպան Նիկիֆորովիչ, դնացեք դուք էլ այդպես արեք...

«Դիտեք, հասկանում եք, վոր Պանկրատիոնին իր զավակներին ասելու կես, քե ինչպես ինքը՝ գեներալը քեզ և արել, նույնիսկ գիտել կես լամել իր հարստանքները։ Ձեվ չէ վոր այդ զավակներն իրենց զավակներին և սրանք էլ իրենց թոռներին պիտի պատմեն վորպես մի արբանյակության աննկատ, վոր սահմանվեր, պետական այրը (խոկ կես մինչ այդ ժամանակ կդառնամ այդպիսին) իրենց արժանացրել և և այլն, և այլն... Չէ վոր կես իմ ստորագրյալին կրատձրացնեմ, չէ վոր կես ներան կվերադարձնեմ ինքն իրեն, այդ սամական ասալը ռուբլի ռոճիկ ստացողին։ Չէ վոր կես այդ կկրկնեմ հինգ կամ տասն անգամ, ամենուրեք ժողովրդականութհյունն կվաստակեմ։ Ձես կգերազանցվեմ ամենքի արտերի մեջ, և սահմանն միայն դիտեմ, քե գրանից, այսինքն՝ ժողովրդականութհյունից ինչներ կարող ե դուրս գալ։

Ախտես կամ գրեթե այսպես եր խորհրդածում Իվան Իլյիչը (պատմեցինք, մարդ յերբեմն ինքն իր մտքում շատ բաներ կարող

և ասել, այն էլ եկեղեցականների դրությանը մեջ։ Այդ բոլոր գատողություններըը նրա գլխով անցան ինչ-որ կես րոպեի մեջ, և իհարկե, դուցե նա բավականաչափ յերազներով և իր մեջում Սահապան Նիկիֆորովիչին ամոթահար անելով, հանգիստ տուն գնար, և շատ լավ կաներ, յեթե այդպես աներ, բայց ցավը էլ հենց այն է, որ րոպեն եկեղեցականի եր։ Ավելացրեք և այն, որ հանկարծ նույն վայրկյանին Իվան Իլյիչի լսված յերևակայությանը մեջ նկարվեցին և՛ Սեմյոն Իվանովիչը, և՛ Սահապան Նիկիֆորովիչի ինքնագոհ դեմքերը։

— Ձենք դիմանա, — կրկնում եր բարձրից Սահապան Նիկիֆորովիչը, ժպտալով։

— Հա, հա, հա, — ձայնակցում եր նրան Սեմյոն Իվանովիչն իր ամենապյանդակ ժպիտով։

— Կտեսնենք, թե ինչպես չենք դիմանա, — ասաց վճռականապես Իվան Իլյիչն այնպես, որ մի տեսակ ուշքուշյուն զարկեց նրա յերևակայությանը։

Նա կամքի ջանքերից իջավ և, ամուր քայլերով անցնելով փողոցի մյուս կողմը, դիմեց ուղիղ դեպի իր ատրազրյալ ռեցիստրատոր Պանդոնիմովի տունը։

Ատողը գրավում եր նրանից նա արագ քայլերով մտավ ներս դռնակով, վոտով արհամարհաբար հետ շպրտելով քրդոտ և խոպոտ շնիկին, վորը, ավելի քաղաքավարությանը գան գործի համար, հարձակվել եր նրա վրա խոպոտ հաչոցով։ Նա, մի տախտակամածով անցնելով, հասավ դեպի գավիթ նայող պատշգամբիկին և յերեք ժայռյա խարխուլ աստիճաններով բարձրացավ վեր, մտավ մի շատ փոքր նախասենյակ։ Այդտեղ քեհե վառվում եր ճաքած ճրագի կամ լամպարիկի տակ մի գան, բայց դա չէնանգարեց Իվան Իլյիչին ձախ վոտով հրկնակոշիկով հանդերձ ընկնել, «գալանտերեյա»[1] մեջ, վոր դուրս եր գրված սատկանելու համար։ Նա քնքվեց և, հետաքրքրությամբ նայելով, տեսավ, վոր այդտեղ գրված են յերկու լիքը մեծ ամաններ սառցրած բուլյոնով ծածկած հնդկակրով, բացի դրանից յերկու կաղապարներ «բլամանժե»-ի[2] համար։ Ճնկլաված գալանտերը նրան մի քիչ շփոթեցրեց, և յեղավ վայրկյան, յերբ նա մոռացավ իսկույն նենց դուրս չսկվի՞ արդյոք։ Բայց նա այդ

---

[1] Սառը մսից, գլխավորապես քոչուններկի մսից պատրաստած հնդկակրե, վոր գարդարված և լինում սառցրած բուլյոնով։

[2] Նույնի և փորքուգալի հյութը ժելատինով պատրաստած։ Գլխովի պես բան է։

համարեց ատրուճյուն Թատելով, որ պատահածը վոչ վոք չտասավ և վոչ վոք էլ չի կարող երան կասկածել, շուտով կրկնակոշիկը արին հնաքը թագընելու համար, շոշափեց թագիքով ծածկված գուռը, բաց արավ և մտավ վոքրիկ նախասենյակ, որի մի կնան գրպված եր շինելներով[1], բնկնշներով[2], սալոպներով[3], կապոններով[4] և կրկնակոշիկներով, իսկ մյուս կեսում անդավոր-վել եյին քրտաժիշանները[5] յերկու ջուքակ, մի սրինդ և մի կոնտրաս, վորոնք, ինարկե, փողոցից եյին կանչված. երանք նստած եյին մի շինելված փայտե սեղանի մոտ, մի ճարպե ճրագ առնե և զրոս գոռ պատմելիքներով սղոցում եյին հատելիքի վերջին կտորը. բայց դռնեցով կարելի յեր տեսնել պարզ նրանց վոշոնց, նր

կածուփ մազերով և ճամբին սաստկորեն դիպավ Իվան Իլյիչին։ Նրա աչքին ընկավ նաև վերստասյունի չափ բարձր ինչ-որ զորաքաժնի մի սպա։ Մեկը, ձյուների հետ սրընթաց, անբնական ճչող ձայնով գոռաց. «Մե՛խ, Պանկրոնիմուշկա»։ Իվան Իլյիչն իր վոտների տակ զգաց ինչ-որ առանձանման բան, ըստ յերևույթին հատակը նոր եյին ժամել։ Սենյակում, վոր, իդեպ ասած, շատ ել փոքր չեր, մոտ յերեսուն հյուրեր կային։

Մի րոպե անց՝ կադրիլը վերջացավ, և գրնգեց նույն վայրկյանին պատահեց այն, ինչ վոր յերազում եր Իվան Իլյիչը, յերբ նա յերազում եր կամերյինների վրա։

Դեռ շունչ չառած ու յերեսների քրտինքը չսրբած՝ հյուրերի և պարողների միջև անցավ ինչ-որ անսովոր շշնջյուն։ Բոլոր աչքերը, բոլոր դեմքերը դարձան դեպի նորնկի կողմը։ Հետո ամենքը նույն րոպեին սկսեցին հետզհետե հանդարտել ու հետ ու հետ քաշվել։ Ընկատողների հագուստի փեշերից քաշելով, հասկացրին բանի եյությունը։ Նրանք էլ նայեցին ու հետ քաշվեցին, իսկ Իվան Իլյիչը տակավին կանգնած եր դռների մեջ առանց մի քայլ առաջ շարժվելու։ Նրա և հյուրերի միջև ավելի ու ավելի մեծանում եր դատարկ տարածությունը, վոր ծածկված եր կոնֆետների թղթիկներով, տոմսիկներով և ծխախոտի ծառցորդներով։ Հանկարծ այդ տարածության մեջ յերևաց վիցմունդիրով, ճերմակագույն ծուպ-ծուպ մազերով և կուզ քթով մի յերիտասարդ։ Նա առաջ եր շարժվում մնջքից թեքված, նայելով անակնկալ հյուրին նույն հայացքով, վորով շունն և նայում եր տիրոջը, յերբ սա կանչում և նրան ծեծելու համար։

— Բարև, Պանկրոնիմով, ճանաչո՞ւմ ես, — ասաց Իվան Իլյիչը և նույն պահին զգաց, վոր ասաց շատ անհաջող ձևով։

Միևնույն ժամանակ նա մտածեց՝ ինչ մի զուտ այս րոպեին մի սարսափելի հիմարություն և անում։

— Ձերդ գե...րա...գան...ցու...թյուն, — մրմնջաց Պանկրոնիմովը։

— Հապա, հապա, յես եմ, յեղբայրը, բոլորովին պատահաբար մտա քեզ մոտ, ինչպես և դու ինքդ կարող ես յերևակայել։

Բայց Պանկրոնիմովը անտարակույս վոչինչ չկարողացավ յերևակայել։ Նա աչքերը պլղած, կանգնած եր ամենասարսափելի տարակուսանքի մեջ։

— Կարծում եմ դու ինձ դուրս չես վռնդի... Ուրախ ես քեզ, ուրախ չես, բայց հյուրիդ ընդունիր, — շարունակեց Իվան Իլյիչը,

պղալով, վոր անվախել Թուլուքյան չափ չվոքվում և, ուղում է ժպտալ, չի կարողանում, վոր յերգիծական պատմությունը Սանպան Նինվեցուվինի ու Տրիքոնի մասին դառնում և ավելի ու ավելի անկարելի։

Այնինչ Պանլոնիմովը կարծես դիտմամբ ջղերի կարկամությունից դուրս չեր գալիս և շարունակում եր նայել բոլորովին հիմարաբար։ Իվան Իլյինը ցնցվեց, զգաց, վոր մի այդպիսի բոյի ևս, և տեղի կունենա մի անհավատալի սումբուր։

— Արդյոք չես չխանգարելի՞ ձեզ... Ձնա կխնամանամ, — հազիվ կարողացավ նա արտասանել և մի ինչ-վոր յերակ զղզղոցաց ներքնյուն աջ անկյունում։

Սակայն Պանլոնիմովն ուշքի յեկավ...

— Ինչ ևք ասում, ձերդ գերազանցություն... պատիվ և ինձ համար, — մրմնջաց նա, գլուխ տալով, — բարեհաճեցեք նստել։ Ձեվ, ավելի ուշքի գալով, նա յերկու ձեռներով ցույց տվեց գահավորակը, վորպես, պարի համար, հնազանդել կյին սեղանը։

Իվան Իլյինը հոգով հանգստացավ և նստեց գահավորակի վրա. մնում շտապեց սեղանը մոտեցնել գահավորակին։ Նա մի քանի հայացք ձգեց շուրջը և տեսավ, վոր միայն ինքն և նստած, իսկ մնացյալները վոտքի վրա յեն, նույնիսկ կանայք։ Դա վատ նշան եր։ Բայց գնա այդ մասին ակնարկելու և առհասարակ խոսակցություն սկսելու ժամանակը չեր։ Հյուրերը գնա հետ ու հետ կյին քաշվում, և նրա առջև կծկված կանգնած եր միայն Պանլոնիմովը՝ ամենավերջը ապշած և անժպիտ։ Վատ եր, շատ վատ, կարծ ասած, այդ րոպեին մեր հերոսն այնքան թախիծ կրեց, վոր նրա Հարուն-ալ-ռաշիդյան[1] արշավանքը հանուն սկզբունքի իսկապես կարող եր հերոսություն համարվել։ Հանկարծ ինչ-վոր մի կերպարանք յերևաց նրա կողքին և սկսեց գլուխ տալ նրան։ Իվան Իլյինն անարտահայտելի հաճույքով ու նույնիսկ յերջանկությամբ իսկույն նկատեց իր գրասենյակի սեղանապետին, Ակիմ Պետրովիչ Ջուբկովին, վորին քանի ծանոթ չեր, բայց գիտեր, վոր մի գործունյա ու անխոտոր մարդ եր։ Նա իսկույն վոտքի յեկավ ու ձեռը մեկնեց Ակիմ Պետրովիչին, ամբողջ ձեռը և վոչ յերկու մատները միայն։ Ակիմ Պետրովիչը նրա ձեռն ընդունեց իր յերկու ափերի մեջ խորագույն պատկառանքով։ Գեներալը

---

1 Հարուն ալ-ռաշիդը Բաղդադի հայտնի խալիֆն է (765–809)։ Նրա մասին պատմում են, վոր սովորություն և ունեցել գիշերները հանդերձափոխ ման գալ, իմանալու թե ինչպես են ապրում իր հպատակները։

հաղթահարեց. ամեն ինչ փրկված էր։ Արդարև այժմ Պանդոնիմովը, այսպես ասած՝ յերկրորդ դեմքը չէր, այլ յերրորդը։ Այժմ Իվան Իլյիչն իր խոսքը կարող էր ուղղել սեղանապետին, հարկադրված ընդունելով նրան վորպես ծանոթի և նույնիսկ մերձավոր ծանոթի, իսկ Պանդոնիմովը կարող է միայն լռել և պաշտելությանից սարսել։ Հետևարար վայելչությունը պահպանված եւ իսկ խոսելն անհրաժեշտ էր. Իվան Իլյիչն այդ զգում էր։ Նա տենդում էր, վոր բոլոր հյուրերն ինչ-վոր բան են ապատում, վոր յերկու դոնդի մեջ խճճվել են նույնիսկ տնայինները ու քիչ է մնում իրար ուսերի վրա բարձրանան նրան տեսնելու ու լսելու համար։ Վատն այն էր, վոր սեղանապետը, հիմարաբար, դեռ վոտքի վրա չէր։

— Նստեցեք, — արտասանեց Իվան Իլյիչը, վոչ-ճարպկորեն ցույց տալով նրա տեղն իր մոտ, գահավորակի վրա։

— Ի՞նչ եք ասում... չես այստեղ էլ..., — և Ակիմ Պետրովիչն արագ նստեց մի աթոռի վրա, վոր մատուցեց նրան համառորեն վոտքի կանգնած Պանդոնիմովը։

— Կարող եք յերևակայել դեպքը, — սկսեց Իվան Իլյիչը, դառնալով բացատրելու Ակիմ Պետրովիչին մի քիչ դողդոջուն, բայց արդեն արձակ ձայնով։ Նա նույնիսկ ձգձգում ու բաժանում էր բառերը, շեշտում էր վանկերը, ա տարը արտասանում էր վերպես յե, մի խոսքով ինքն էլ էր զգում ու գիտակցում, վոր ծամածռվում է, բայց տիրել ինքն իրեն չէր կարող։ Ինչ-վոր արտաքին ուժ էր մղում նրան։ Նա սարսափելի շատ և ոսանկլորեն էր գիտակցում։

— Կարող եք յերևակայել, չես մի քիչ առաջ Ստեպան Նիկիֆորովիչ Նիկիֆորովի մոտ էի, կարելի չե, լսել եք։ Դատների խորհրդականը... Այն հանձնաժողովի...

Ակիմ Պետրովիչը պատկառանքով թնդվից առաջ ամբողջ իրանով, իբր թե՝ հընդունելի կարելի չե չլսել։

— Նա այժմ քո հարևանն է, — շարունակեց Իվան Իլյիչը, գաղտագաղտուքյան համար մի վայրկյան անդրադարձնելով Պանդոնիմովին և նույն վայրկյանին յերևակ դարձրեց նրանից, Պանդոնիմովի աչքերից դուշակելով, վոր նրա համար միևնույնն է. Նիկիֆորովը հարևան է, թե վոչ։

— Միևնույնն, ինչպես գիտեք, ամբողջ կյանքը յերազել է իր համար տուն գնել։ Ցավ գնել է։ Ցավ շատ սիրուն մի տուն։ Այո... Միևնույն ժամանակ, այսոր նրա ծննդյան որն է... Մինչև այժմ նա այդ որը չէր տոնել, մինչև անգամ մեզնից

քաղցրել եր, հա, հա, հա, ֆլատուքյան պատճառով։ Իսկ այժմ նա այնքան ուրախ եր իր տան համար, որ հրավիրեց ինձ և Սեմեոն Իվանովիչին ճաշասենյակը։ Շիտուկնիկոյին։

Ակիմ Պետրովիչը նորեն մեջքից բնքվեց, այս անգամ առանձին ջերմեռանդությամբ։ Իվան Ալեխը մի քիչ մխիթարվեց, նեքն էլ նա սկսել եր մռայլել, որ անպատասխան ով դիտե գուշակում է, քե ինքը նորին դերատանգության համար մի տեսակ հետևանքներ եր ենթարկվելու։

— Ա՛հ, նամեցինք յերևք հոգի, շամպայնը եր մատակարարել, խոսեցինք գործերի մասին։ Ա՛հ, այս-այն ընդհրնանրի վերաբերմամբ։ Մինչև անգամ վիճաբանեցինք, հե, հե, հե...

Ակիմ Պետրովիչը պատկառանքով ունքերը վեր բարձրացրեց։

— Բայց բանն այդ չեր։ Ներջատես, հրամեցա ամ տալիս, դիտեք, ձերունին հյուսատան եր, կամուրջ եր պատրաստում քնելու, ջեր, ձերբեքյանն եր, ելել Գատրս եմ գալիս փողոց, Տրիֆոնն չկա։ Անհանգստացած եմ, հարց ու փորձ եմ անում. ա՞ր եր տարել Տրիֆոնը իմ կարիքը։ Պարզվում է, որ նա, հուսալով, քե կկարող պիտի նամեմ նորին դերատանգության մոտ, դնացել եր հարատանքը իր ինչ-որ մի խնամոտ կամ քրոջ մոտ, ատոմած գիտե, ապատով մտածել Պետերբուրգական Ստորոնատամ։ Ճամ կարելին եր իրեմ հնան և տարել։

Գնեռալը դարձյալ քաղաքավարության համար նախ Պանդանիմովին։ Պանդանիմովը դարձյալ կծկվեց, բայց ոչ այնպես, ինչպես հարկավոր եր գնեռալին։ Գարեկցությունն, սերտ չուներ, անցավ գնեռալին գլխով։

— Առացեք, խնդրեմ,—արտասանեց խորտակս ապրված Ակիմ Պետրովիչը։

Ամբողջ մեջով անցավ դարձացման մի փոքրիկ շատաչյուն։

Կարելի եր կարևակացել իմ դրությունը (Իվան Ալեխը նախ ամենքին)։ Ինչ անեմ, գնամ իմ վոտքով։ Մատամ եմ, կհատանամ մի կերպ մինչև Մեծ պրոսպեկտ և մի վարման Վայնկա[1] կդտնեմ։ Հե, հե, հե, Վայնկա։

— Հե, հե, հե,— խոնարհարար ձայնակցեց Ակիմ Պետրովիչը։

Դարձյալ շատաչյուն ամբողջ մեջ, բայց այս անգամ ուրախ շատաչյուն։ Այդ ժամանակ պատի լամպարի ապակին տրաքեց։ Մեկը կրակոտ թափով հարձակվեց լամպարն ուղղելու։ Պանդո-

[1] Վայնկա կրճատված Իվան անունն է—այդպես են կոչում հատապաններին։

նիմոնը այլայլվեց և խառերես նայեց լամպարին, բայց գեներալն ուշադրություն անգամ չդարձրեց, և ամեն ինչ հանգստացավ։

— Գնում եմ... Իսկ գիշերն այնքան գեղեցիկ է, այնքան անդորր։ Հանկարծ լսում եմ յերաժշտություն, վոտների դրոփյուն, պարում են։ Հետաքրքրված հարցնում եմ վոստիկանին։ Պանդոնիմոնը ամուսնանում է։ Ծեղքայը, դու ամբողջ Պետերբուրգական Սատրոնային բալեր ես տալիս, հե, հե, հե, — հանկարծ դարձավ նա Պանդոնիմովին։

— Հե, հե, հե, այո-ս... — անդրադարձրեց Ակիմ Պետրովիչը։

Հյուրերի շարքում դարձյալ իրարանցում, բայց հիմարությունն այն եր, վոր Պանդոնիմովը, թեև նորեն գլուխ ավեց, բայց այժմ ել չժպտաց, կարծես քար լիներ։

— Հիմար է, ինչ, — մոտեցավ Իվան Իլյիչը, — յեթե այդ եչը ժպտար, ամեն ինչ կարգին կերթար։

Անհամբերությունն ավելի մեծ եր նրա սիրտը։

— Մոտենում եմ, արի մոնեմ սատրադրյալիս մոտ։ Նա ինձ հո չի՛ վռնդի. ուրախ է՝ թե ուրախ չես, բայց ընդունիր հյուրիդ։ Դու, յեղբայր, խնդրեմ ինձ ներես։ Ցեթե չես խանգարվի, կերթամ... չես կարա միայն նայելու...

Բայց արդեն փոքր առ փոքր սկսվել և ընդհանուր շարժում։ Ակիմ Պետրովիչը նայում եր քաղցրացած դեմքով։ Ասել եր՝ «Մի՛թե ձերդ գերազանցությունը կարող է խանգարվել»։ Հյուրերը յերերվեցին և սկսեցին արտահայտել համարձակության նշաններ։ Գրեթե բոլոր կանայք արդեն նստել եչին։ Դա մի բարի և գրական նշան եր։ Ավելի համարձակներըը քաշկինակներով հովհարում եչին իրենց։ Քամվեն տրորված ու մաշված զգեստով մեկը ներս-ցրեց ինչ-վոր ասաց, դիտմամբ բարձր ձայնով։ Մի ապա, վորին նա ուղղեց իր խոսքը, կամեցավ նրան պատասխանել նույնպես բարձր ձայնով, բայց վորովհետև նրանք եչին միայն բարձրախոս, ուստի փաս արավ։ Տղամարդիկ, վոր մեծ մասամբ զինվածատան ծառայողներ եչին ու յերկու-յերեք ուսանողներ, իրար նայեցին, կարծես միմյանց հրևլով, վոր բացվեն, հազացին և նույնպես սկսեցին յերկ-յերկու քայլ հետաձալ զանազան կողմեր։ Սակայն վոչ վոք առանձնապես չեր քաշվում, այլ միայն բոլորն եչ տատամսոտ եչին և գրեթե բոլորն եչ քիչ-ամաչկոտ եչին նայում այն մարդուն, վոր ներս եր խոժել, վորպեսզի խափանի նրանց զվարճությունը։ Սպան, իր փոքրոգությունից ամաչելով, սկսեց համաց համաց անզգալին մոտենալ։

— Լսիր, եղբայր, ինչպես ես քո անունն ու հայրանունը, մոլլ տաք հարցնել, — դարձավ Իվան Իլյիչը Պանկրատիևին։

— Պորֆիրիյ Պետրով, ձերդ գերազանցություն, — պատասխանեց Պանկրատիևը, աչքերը ալեկոծ ինչպես գինվորը մեծավորի առջև։

— Շատ բարի լինեք, Պորֆիրիյ Պետրովիչ, որ ներահարսի հետ... Ուզենայիր լինեք... չես...

Նավ նա իրոք էր կամեցավ ուտքի կենալ, բայց Պանկրատիևը քաշեր կարած վարից հյուծանեցրեց։ Սակայն ներահարսը, վոր կանգնած էր դռների մեջ, հենց վոր լսեց, որ խոսքն իր մասին է, անմիջապես քաշվեց։ Մի րոպե անցած Պանկրատիևը, ձեռից բռնած, ներս բերեց նրան։ Ամենքը հետ ու հետ քաշվեցին նրանց ճանապարհ տալու համար։ Իվան Իլյիչը հանդիսավոր վոտքի կեցավ և գարձավ դեպի ներահարսը՝ ամենասիրալիր ժպիտով։

— Շատ, շատ ուրախ եմ ծանոթանալ, — արտասանեց նա քաղաքավարության կիսայերկրպագմամբ, — մանավանդ այսորվա հանդիսավոր որը...

Նա ամենանուրբ ժպտաց։ Տիկիններն էլ հուզվեցին։

— Շարմե՛ն[1], — արտասանեց քաղցր ղեկտով տիկինը գրնչի լանչի ձայնով։

Ներահարսն արժեր Պանկրատիևին։ Դա մի նիհար կին եր, ընդամենը սահանդի տարիքան, գունատ, շատ փոքրիկ կերևով և սուր քթով։ Նրա փոքրիկ, շարժուն աչքերն ամենևին չդիմովիկնային, այլ ընդհակառակը նայում եին շիտակի և նույնիսկ ինչ-վոր շարաբիյան նշույլով։ Ցերեկի Պանկրատիևը նրան գնդեցիկ բան համար եր վերցրել։ Նա հագած եր քիանյա զգեստ վարդագույն շղարշով։ Նրա պարանոցը լղարիկ եր, մարմինը վտիտկա, վոտքերները ցցված։ Դեմքերի բարեմաղթությանը նա վոչինչ չկարողացավ պատասխանել։

— Շատ գնդեցիկն ես ընտրել, — շարունակեց Իվան Իլյիչը կիսաձայն, իրոք եր Պանկրատիևին գովելով, բայց գիտմամբ այնպես, վոր նրան էլ լսի։

Բայց Պանկրատիևը այստեղ էլ չկարողացավ վոչինչ պատասխանել և այս անգամ չկարողացավ։ Իվան Իլյիչին քիաց անգամ, վոր նրա աչքերի մեջ կա ինչ-վոր, մի սառը, քաքտուն բան, նույնիսկ մի տեսակ խորամանկություն, մի առանձին ընտանեկան

[1] Հիացած եմ։

քան։ Սակայն ինչ գնով ևս լիներ, հարկավոր եր արժանանալ ղգայնությանն։ Ջի վոր նա հենց դրա համար և յնկել այստեղ։

«Ի՞նչ ասել կուզես, լավ գույզ եր»—ժառանգեց նա հեգնաբար,— «սակայն...

Ցնվ նա նորեն դարձավ նորահարսին, վոր տեղավորվել եր նրա մոտ, գահավորակի վրա, բայց իր յերկու ձեռ յերեք հարցերին ստացավ միևնույն «այո»-ն ու «վոչ»-ը, իսկապես այն նլ լիովին չստացավ։

«Դոնան շփոթվեր այդ կլիներ»—շարունակեց նա իր մտքում,— այն ժամանակ յես կսկսեի կատակներ անել, ձեռ չեմ իմ դրությունն անելանելի յե։

Ցնվ Ակիմ Պետրովիչն ել, հակառակի պես, լուռ եր, ձեռ հիմարությունից, այնուամենայնիվ աննեղելի կերպով։

— Ասավեր իմ, արդյոք, յես չկանգարեցի ձեր զվարճությունը,—դարձավ նա ամենքին ընդհանրապես։

Նա զգաց, վոր իր ձեռների ափերն ել քրտնում են։

— Վոչ, մի անհանգստանաք, ձերդ գերազանցություն, իսկույն կսկսենք, իսկ առայժմ զովանում ենք,—պատասխանեց սպան։

Նորահարսը հառաչքով նայեց նրան. սպան տակավին ձեր չեր և ինչ-վոր զորաքաժնի մուննդիր ուներ հագած։ Պանդոնիմովը կանգնած եր՝ մեջքից թեքված, և թվում եր, վոր առջվանից ավելի յե ցցել իր կուզ քիթը։ Նա ականջ եր դնում և նայում եր ինչպես մի սպասավոր՝ մուշտակը ձեռներում սպասելիս, վոր իր տերերը հրաժեշտի խոսակցությունը վերջացնեն։ Այս համեմատությունն արդավ ինքն Իվան Իլյիչը։ Նա ինքն իրեն կորցնում եր, նա զգում եր, վոր իր դրությունն անհարմար ե, վոր հողը փախչում ե իր վոտների տակից, վոր նա մտել և մի ինչ-վոր տեղ և չի կարողանում դուրս յելնել՝ ինչպես մթության մեջ։

Հանկարծ ամենքը հետ քաշվեցին, և յերևաց մի վոչ-բարձրահասակ, հաստ-հաստ կին, արդեն տարիքն առած։ Նա հագնված եր հասարակ, բեև զուգված եր, ուսերին ուներ մի մեծ քաշվենակ, վոր կոկորդի վրա կշկռված եր և գլխին չեռչկիկ, վորին, ըստ յերևույթին, սովոր չեր։ Նա ձեռներում բռնած եր մի կլոր մատուցարան՝ վրան մի բաց տրած, բայց լիքը շիշ շամպայն ու յերկու գավաթներ, վոչ ավելի, վոչ պակաս։ Ցնվեի տիրոջ շիշը նշանակված եր միայն յերկու հյուրերի համար։

Տարիքավոր կինը մոտեցավ պատրաստին։

— Ձերդ գերապատվություն, — ասաց նա, գլուխ տալով, — ներեցեք պակասը, բայց քանի մոր չեք արհամարհել մեզ, պատիվ եք տվել գավակիկիս հարսանիքին շնորհ բերելու, վաղորդյան կեղեր, ապաշում ենք, նորապսակներին պինով շնորհավորելու։ Մի քամահրեք, տրեք մեզ պատիվ։

Իվան Իլյիչը քունց այդ կնոջ փեշը, վորպես փրկության խարիսխ։ Նա տակավին պատավ չեր, կլիներ մոտ քառասուն հինգ կամ քառասուն վեց տարեկան, վոչ ավելի։ Նրա կերեսն այնքան բարի, կարմրախայտ, այնքան բաց, կլորիկ քունն ուսականը ևս, նա այնքան բարեհոգի չեր ժպտում, այնքան պարզ եր գլուխ տալիս, վոր Իվան Իլյիչը գրեթե ամոթահարվեց ու հուսադրվեց։

— Ուրեմն դու... ուզ ձեր վորդու ծնո...դ...ն...ը, — ասաց նա, վոտքի կանգնելով։

— Մնաց և, ձերդ գերապատվություն, — ժպտալով Պանկրատիևնան, իր կերկային վիզը ձգելով և նորից ցուցադրելով իր քիթը։

— Ա՛... Շատ ուրախ եմ, շատ ուրախ եմ ծանոթանալու։

— Դե, մի արհամարհեք, ձերդ գերապատվություն։

— Մեծապատիվ հաճույքով։

Մատուցարանը գրվեց սեղանի վրա։ Պանկրատիևնան, առաջ ցատկելով, գավաթները լցրեց։ Իվան Իլյիչը, տակավին կանգնած, վերցրեց մի գավաթ։

— Ձեռ տատիձատիս, տատիձատիս ուրախ եմ գիտենալուն, վոր կարող... — սկսեց նա, — կարող եմ... այսու հայտնել... Մի խոսքով, վորպես իշխանավոր, ցանկանում եմ ձեզ, տիրուհի (նա գլխից նորահարսին) և քեզ, իմ բարեկամ, Գերասիմ, ցանկանում եմ լավագույնը և բարեկեր քաղաքավորություն։

Ձեզ նա նույնիսկ դպացմունքով դադարեցրեց գավաթը, վոր լցնելտրեն եր այդ գլուխը։ Պանկրատիևնան նայում եր լուրջ, անդամ մտայղ դեմքով։ Գիտենալն սկսեց տանջալիորեն ատել նրան։ Ձեզ այդ գլուխն էլ (Իվան Իլյիչը նայեց տղաների կողմը) ցցվել և սյառնալ։ Գոնե նա դուսը վռնտաց, այն ժամանակ գործը կլընթանար բնական վայել և...

— Դուք էլ, Ակիմ Գեորգիևիչ, խմեցեք և շնորհավորեցեք, — ավելացրեց պատավը, դառնալով անզգամ ամուսնուն։ Դուք նրա իշխանավորն եք, նա ձեր ստորադրյալն է։ Հանկցեք վորդուս, խնդրում եմ, իրրև մայր... որևս գիտեք էլ մի մոտանաք մեզ, մեր քաղի Ակիմ Գեորգիևիչ, տղամեծական...

«Ջե, մատածեց Իվան Իլյիչը, — մեր այս ուսս պատավենքն սքանչելի չեն, — ամեն ինչ կենդանացրեց։ Ճնա միշտ սիրել եմ ժողովրդին»...։

Այդ րոպեին բերեցին մի նոր մատուցարան։ Բերողն եր մի աղջիկ՝ դեռ չլվացված խչխչան գգեստով և կրինոլինով[1]։ Մատուցարանն այնքան մեծ եր, վոր աղջիկը հազիվ գրկում եր նրան։ Նրա վրա դրված եին բազմաթիվ ափսեներ խնձորներով, ընկույզով, մարմելադով և պես-պես անուշեղենով լեցուն։ Այդ մատուցարանը մինչև այժմ դրված եր հյուրասենյակում, հյուրերին և գլխավորապես դամանեերին հրամցնելու համար։ Այժմ նրան բերեցին միայն գննելրալի համար։

— Մի արհամարհեք, ձերդ գերազանցություն, մեր քաղցրեղենը, ինչ վոր ունենք, նրանով ել ուրախ ենք, — կրկնում եր պատավը, գլուխ տալով։

— Ի՞նչ եք ասում, — արտասանեց Իվան Իլյիչը և հառույգով վերցրեց մի ընկույզ ու մատներով կոտրեց։

Նա արդեն վճռել եր մինչև վերջ լինել ժողովրդական։

Մինչ այս, մինչ այն, հանկարծ նորահարսը քրքջաց։

— Ի՞նչ պատահեց, — հարցրեց Իվան Իլյիչը, ուրախանալով կենդանության այդ նշանին։

— Այդ Իվան Կոնստանտինովիչն և ինձ ծիծաղացնում, — պատասխանեց նորահարսը՝ ամոթահարված։

Իրավ, գննելրալը նկատել եր շատ շիկահեր և բավական գեղեցիկ մի պատանու, վոր աթոռի վրա քաշվելով եր գահավորակի մյուս կողմում և ինչ-վոր շշնջում եր տիկին Պանկրատևսկայինս։ Պատանին վոտքի կելավ։ Ըստ յերեվույթին նա շատ ամոթխած և յերիտասարդ եր։

— Ճնա «յերազագրքի» մասին եչի խոսում, ձերդ գերազանցություն, — մրմնջաց պատանին, կարծես ներում խնդրելով։

— Այդ ինչ յերազագիրք ե, — հարցրեց Իվան Իլյիչը ներողամտաբար։

— Նոր յերազագիրք, ձերդ գերազանցություն, գրականական։ Ճնա ասում եչի նորահարսին, թե յեթե մեկը պարոն Պանայեվին յերազում տեսնի, նրա շապկի թևի վրա սուրճ կթափվի...

«Զարմանալի անմեղություն», — մատածեց Իվան Իլյիչը չարությամբ։

---

[1] Շրջազգեստ, վորի տակին վոսկուած կամ մետաղե չրջաններ են լինում լայն ձև տալու համար։

Քեզ պատանին շատ շատախոսեց, բայց անսահման ուրախ եր, որ պարոն Պանայեվի մասին խոսեց։

— Այո, այո, չես լսել եմ, — դռնից նորին գերազանցությունը։

— Ամենի լավը կա, — արտասանեց Իվան Իլյիչի մոտ մի ուրիշ ձայն, — նոր բառարան և հրատարակվում, ասում են պարոն Գրանովսկին[1] հոդվածներ եր գրելու... Աղներիկի... և Абличительная литература...

Այդ ասողը մի յերիտասարդ եր, բավականաչափ համարձակ մեկը։ Նա ձեռնոցներ ուներ հագած, ճերմակ փլնտ, գլխարկին ել ձեռներում ել պահած։ Նա չեր պարում, նայում եր բարձրից, վորովհետև „Головешка“ յերգիծական հանդեսի աշխատակիցներից մեկն եր, մոդային եր և հարատևիք եր ընկել պատահարար, հրամիրված լինելով վորպես պատվավոր հյուր Պանչոնիմովի, վորի հետ դա-ում եր խոսում և վորի հետ դեռ անցյալ տարի սոված ել եր, ապրելով մի ջերմանոցում մոտ՝ տանկյուններում։ Սակայն ոչի նա խոսում եր և արդեն մեկից ավելի անգամ դրա համար քաշվել եր խորքի սենյակներից մեկը, վորի ճանապարհն ամենքը գիտեին։ Գեներալին նա ատելության չեր գալիս։

— Ես ել այդ այն պատճառով և ծիծաղելի, — հանկարծ ընդհատեց ուրախացած շիկահեր պատանին, վոր պատմել եր շապիկների մասին և վորին ճերմակ ժիլետավոր յերիտասարդն այդ պատճառով չեր սիրում, — այն պատճառով և ծիծաղելի, ձերդ գերազանցությունն, վոր հնդինակը պարոն Գրանովսկին և, վորն իբր թե ուղղագրություն չգիտե և կարծում և, թե обличительная литература, պետք և գրել абличительная литература.

Բայց խեղճ պատանին հազիվ կարողացավ ավարտել։ Գեներալի աչքերից նա տեսավ, վոր նորին գերազանցությունը վաղուց այդ գիտե, վորովհետև ինքը գեներալը կարծես շփոթված եր, ակնհայտ եր այն պատճառով, վոր գիտե այդ բանը։ Պատանին անսահման ամաչեց։ Նա շտապով նահանջից հայտնի չեր։ Հետո ամբողջ ժամանակ շատ տխուր եր։ Թրա փոխարեն „Головешка“-ի համարձակ աշխատակիցն ավելի ուռած յերևում եր, վոր նա մտադիր եր գեներալին մոտիկ մի տեղ նստել։ Այդ համարձակությունը Իվան Իլյիչին մի քիչ անհանգիստ թվաց։

— Աստ, խնդրեմ, Պորֆիրիչ, — սկսեց նա մի քանի ասած լինելու համար, — չես այդ մասին քանիցս ուզեցել եմ քեզ ան-

[1] Գրանովսկի Տիմոֆեյ Նիկոլայևիչ (1810–1855) հայտնի ռուս ժուրնալիստ և հասարակական գործիչ։

ձամբ հարցնել — ինչու՞ քեզ Պանվդոնիմով չեն կոչում, այլ Պանդոնիմով։ Անտարակույս դու Պանվդոնիմով ես, չէ՞...

— Այդ մասին, ձերդ գերազանցություն, չեմ կարող ճշգրիտ գեկուցում անել ձեզ, — պատասխանեց Պանդոնիմովը։

— Ծերեմի հայրը ծառայության մոնելիս, քղքնելը խառնաշփոթել են, այնպես վոր մարդը դարձել է Պանդոնիմով, — առաջարկեց Ակիմ Գետրովիչը։ — Այդ պատահում է...

— Ան...կասը...կած, — շտապեց հավանություն տալ Իվան Իլյինը չնրմորեն, — ան...կասը...կած, վորովհետև, ինքներդ դատեցեք, Պանվդոնիմովը ծագում է պանվդոնիմ գրականական բառից, այն ինչ Պանդոնիմովը վոչինչ չի նշանակում։

— Հիմարությամբ է, — հարցեց Ակիմ Գետրովիչը։

— Այսինքն, ինչն է հիմարությամբ։

— Ուսս ժողովուրդը, հիմարությամբ, յերբեմն տառերը փոփոխում է և բառերն արտասանում է յուրովի։ Ըրինակի համար, ասում են նիվալիդ, մինչդեռ պետք է ասել ինվալիդ։

— Ի՞նչ նիվալիդն ի՞նչ է, հա, հա հա...

— Ձերդ գերազանցություն, մուժիկը ել են ասում, — դողդողջնեց բարձրահասակ սպան, վորի լեզուն վազում էր քոր գալիս՝ մի բան ասելու։

— Այսինքն, ինչպես քե մուժիկը։

— Մուժիկը՝ փոխանակ նուժիկի, ձերդ գերազանցություն։

— Ա՛խ, այո՛, այո՛, մուժիկը... փոխանակ նուժիկի... Ինչ, ի՞նչ, ի՞նչ։

Իվան Իլյինը հարկադրված էր սպայի համար ել քրքջալ։

Ոֆիցերն իր փողկապն ուղղեց։

— Մի ուրիշ բան ևս, նիմո, — փորձեց մոտ ընկնել „Головешка"-ի աշխատակիցը, —

Բայց նորին գերազանցությունը չանաց այդ լսել։ Ձի վոր ամենքի համար չէր կարող քրքջալ։

— Նիմո՝ փոխանակ միմո-ի, — համառեց «աշխատակիցը» ակնհայտ զրգռված։

Իվան Իլյինը նայեց նրան խիստ հայացքով։

— Ջանդա մի՛ տանիր, — շշնջաց Պանդոնիմովը աշխատակցին։

— Ե՛հ, ինչ և, խոսում եմ, ելի, մեկին չի կարելի, — կամացավ «աշխատակիցը» շշնջյունով վիճաբանել, բայց լռեց և նեղացած կատարությամբ դուրս վազեց։

Նա ուղղակի դնաց հետևի հրապարակ անկյունը, որ դեռ չբնակության սկզբից յարոսլավյան ափոցով ծածկված մի փոքրիկ անզանի վրա դրված հին չորկու տնասակի ոդի, ոդի ձուկ, խավյար և մի շիշ քաղցր խնդրա ապտակին պահանջելու։ Վոխը արտի միջ Նա կամեցավ իր համար ոդի ածել, յերբ հանկարծ նորա վազեց դղրդյուն մազերով քժիշկ-ուսանողը, վոր Պանդոնիմովի բալի առաջին կամարներն ու կանգնած[1] պարզեր եր։ Նա ազահությամբ հարձակվեց ոդու շշի վրա։

— Խնդրեմ կանգնեք, — արտասանեց նա արագ։ — Ցնկ նայեցեք. ոդը չեմ պարելու[2] վոտնքրա վրա, իսկ ընթրիքից հետո պիտի վորձնեմ ձկնկիկ պարելու։ Այդ շատ կատղի հարսանիքին, կլինեք, այսպես ասած, բարեկամականորեն ակնարկ Պանդոնիմովին... Այդ Գևոպատրա Սեմիոնովնան դժոխքի չի, ինչ որ վոր կամենաս, կարող ես անել...

— Դա հետաքրքիր միևնույն է, — մոայլ արտասանեց աշխատակիցը, ոդին խմելով։

— Ո՞վ է հետաքրքիր։

— Ա՛յ, այդ անձնավորությունը, վորին քաղցրավենիք են հրամցնում։ Հետաքրքիր է, ասում եմ, անարդարացի...

— Ներ, դու ել, — ժպտալով ուսանողը և դուրս վազեց, լսելով կապրիլի առավոտյան ախտաբանը։

Ինձնակ մնացին, աշխատակիցը արտասանդվելու համար մի անգամ ել բամակը լցրեց, խմեց, նախանձաշեց։ Իսկական պատահական խորհրդական Իվան Իլյիչը կերակուր չեր ունենում ավելի վայրագ և ավելի անտարբեր վոխանակ, քան նորա արհամարհած աշխատակիցը „Головешка"-ի, մանավանդ ոդու կերակրոցը բամակից հետո։ Ավազ, Իվան Իլյիչը վոչինչ չդիտեր այդ մասին։ Նա չդիտեր նաև մի ընտանեկան հանգամանք, վոր ազդից հյուրերի հետագա հարաբերությունների վրա դնում ներին դեպրեսացնող ազդեցություն։ Բանն այն է, վոր նա քիչ եր ատրոպոլյային հարսանիքին ներկա լինելու վերաբերմամբ տվից վախլուչ ու նուշնիկ մանրամասն բացատրություն, քայց այդ բացատրությունն եղավ վոչ վոքի չդոհացրեց, և հյուրերը շարունակում եին չվոքվիլ։ Սակայն հանկարծ ամենքին ինչ հերոպատրանափոխվից՝ վորտեղ մի անսակ հախարդություն։ Ամենքը հանդարտացան և պատրաստ եին դվարճանալ, քրքջալ, ճչալ ու պարել էիշա ազնական, վորտեղ ել անապատների հյուրը չկա։ Դրա պատճառն եր հայտնի չե ինչպես հանկարծակի տարածված

1 Փոքր անոթ։
2 Կապրիլի յեղանակի առաջաբանը։

ջուկը, քե հյուրը կարծես մի քիչ կոնծած եւ քնա այդ լուրն ակըզբում կրում եր զրպարտութեյան բնույթ, բայց փոքր առ փոքր սկսեց արդարանալ, այնպես վոր ամեն ինչ պարզվեց ու տիրոց ազատութեյուն։ Ճիշտ այդ վայրկյանին սկսվեց վերջին կադրիլը, դեպի վորն այնպես շտապեց բ֊ինչկ֊ուսանողը։

Ծեվ Իվան Իլյինչը նոր միայն ցանկացավ մի անգամ նա դիմել նորահարսին, փորձելով հաղթահարել նրան մի ինչ֊վոր, կալամբուրով, յերբ հանկարծակի ցատկեց յերկայնահասակ սպան ու քափով չոքեց նորահարսի առջև մի ծնկան վրա։ Նորահարսն խնկույն վոտի յելավ և սպայի հետ առաջ թռավ, վոր մոնի կադրիլ պարողների շարքը։ Սպան մինչև իսկ ներողութեյուն չխնդրեց, իսկ նորահարսն անգամ չնայեց գեներալին, թվաց նույնիսկ, վոր ուրախ եր նրանից ազատվելու։

Ընապես, նա իր իրավունքի մեջ է, —մտածեց Իվան Իլյինչը, — բացի դրանից, այդ մարդիկ վայելչութեյուն ել չեն հասկանում։

— Գորֆիբրեյ, յեղբայր, մի նեղվիր, — դարձավ նա Պանլըտնիմովին, —գուցե դու այնտեղ կարգադրութեյուններ ունես անելու կամ մի ուրիշ բան, մի նեղվիր, խնդրեմ, գնա...

Ի՞նչ է, հակիճ և ինձ, — ավելացրեց նա իր մտքում։

Իր յերկայն վզով և ուշի֊ուշով նայող աչքերով Պանլըտնիմոնն անառանձին յեր դառնում նրա համար։ Մի խոսքով, ամեն ինչ այն չեր, ինչ վոր սպասվում եր, սակայն Իվան Իլյինչը տակավին չեր ուզում այդ խոստովանել ինքն իրեն։

Կադրիլն սկսվեց։

— Կհրամայեք, ձերդ գերազանցութեյուն, — հարցրեց Ակիմ Պետրովիչը, շիշը ձեռնոցում պատկառանքով պահած և պատրաստ նորին գերազանցութեյան գավաթը լցնելու...

— Ցնս... ճշմարիտ ասած, չգիտեմ, յերեք...

Բայց Ակիմ Պետրովիչը յերկյուղած, շողշողուն գեմքով արդեն ածում եր շամպայնը։ Գավաթը լցնելուն, նա իրրև թե զգաստության կուչ յեկած, իր համար ել ածեց, միայն մի մատ պակաս, վորպես մեծարանքի նշան։ Իր մերձավոր իշխանավորի մոտ նա նայած եր վորպես յերկունքի մեջ։ Արդարև, ինչի մասին խոսեր։ Այնինչ անհրաժեշտ եր զբաղեցնել նորին գերազանցութեյանը, մինչև անգամ պարտավորական եր, վորովհետև նա պատիվ ուներ նրա ընկերակցութեյունը վայելելու։ Շամպայնը ծառայում եր վորպես միջոց դժվար կացութեյունից յելնելու, և նորին

պետականությանն էլ հաճելի չէր, որ նա ածում էր։ Հաճելի չէր բարոյական, իսկ շամպայնը, ի դեպ ասած, քիչ տաք էր և քիչ վատագույնն անակնկալ։

«Միևնույնն ինքն էլ և ուզում էր ասել, մտածեց Իվան Իլյիչը,— և առանց ինձ չի համաձայնվում։ Հո չեմ խանգարել. բացի այդ, ծիծաղելի կլիներ շինել մեր կեցվածքի միջև»։

Նա մի քիչ լռեց, և այդ նրան քիչ ավելի լավ, քան առաջ նայեց։

— Ես որ չլինեի այստեղ,— սկսեց նա կանգ առնելով և բաները շեղեցնելով,— չէ որ չես, այսպես ասած, պատահաբար եմ այստեղ և, ինչպիսի, ուզում եմ ասել... քեզ ինձ համար, այսպես ասած, ան-վա-յել է լինել մի այսպիսի... ժողովուրդ...

Ակիմ Պետրովիչը լուռ էր և լուռ էր կեցվածքը հետաքրքրությամբ։

— Բայց կես հասավ եմ, որ կհասկանաք, թե կես ինչու կեմ այստեղ... Չէ որ կես գիտեի խմելու համար չեմ կանչել... հա, հա, հա...

Ակիմ Պետրովիչը ցանկացավ նույնպես քրքջալ նորին գերազանցությունից հետո, բայց լռեց կտրվեց, և նորին չկարողացավ մոչինչ ասել։

— Ես այստեղ եմ... մտրակահարի, այսպես ասած, քաջալերելու, այսպես ասած, բարոյականո, այսպես ասած, նպատակ,— շարունակեց Իվան Իլյիչը, զննմամբ Ակիմ Պետրովիչի ըմբռնությունից, և հանկարծ ինքն էլ լռեց։ Նա տեսավ, որ խնդ Ակիմ Պետրովիչն աչքերը վար պցեց, մտրակ ինչ-որ բանում մեղավոր մեկը գտնելու, մի տեսակ ապաշխարանք մեջ, շտապեց մի անգամ ևս զամբիկ ըմպել, իսկ Ակիմ Պետրովիչը շիշը ճանկեց և զամբիկը լրացրեց, կարծես նրա ամբողջ փրկությունը դրա մեջ էր։

«Պաշարվ շատ էլ մեծ չես,— մտածեց Իվան Իլյիչը, խիստ հայացքով նայելով խնդ Ակիմ Պետրովիչին։ Իսկ նա, զգալով իր վրա այդ գննության ազդեցությունը, վճռեց այլևս վերջնականապես լռել ու աչքերն էլ չբարձրացնել։ Այդպես նրանք երկար ժամ նստած մնացին մի կեցվածքով, կեցվածքով ցավագին բոլոր Ակիմ Պետրովիչի համար։

Վերջը խնդ Ակիմ Պետրովիչի մտքին մի միտք եկավ, որ հավի նման մի հսկայական մարդ էր, հին ընտանիքի տեր մեկը, արիստոկրատիայով անված, բայց բարեսիրտ և նուիրական ազնվահոգի։ Նա Պետերբուրգյան ազնվականներից էր, այսինքն՝ և՛ նրա հայրը, և՛ հոր

հայրը ծնվել, մեծացել ու ծառայել էին Պետերբուրգում և վոչ մի անգամ տեղ չեն գնացած էղել։ Դա ուս մարդկանց մի առանձնակի տիպարն են։ Ռուսաստանի մասին գրքեր վոչ մի հասկացողություն չունեն, մի քան, վորի մասին չեն էլ մտահոգվում։ Նրանց ամբողջ հյուրասիրությունը սարսափելիորեն պետերբուրգի և գլխավորապես, իրենց պաշտոնավայրի մեջ։ Բոլոր նրանց հոգացողությունները կենտրոնացած էին պրնֆերանսի, խանութի և ամսական ռոճիկի շուրջը։ Նրանք չգիտեն և վոչ մի ռուսական ավանդություն, վոչ մի ռուսերեն յերգ, բացի «Լուչինուշկա»-ից, այն էլ շնորհիվ այն բանի, վոր այդ յերգը նվագում էին շրջիկ յերաժիշտները շարմանկայի վրա։ Սակայն կան յերկու էական և անդրդվելի նշաններ, վորոնցով դուք իսկույն կարող եք գտնել իսկական ռուսին պետերբուրգյան ռուսից։ Առաջին նշանն այն է, վոր պետերբուրգյան ռուսները, բոլորն առանց բացառության, յերբեք չեն ասում „Петербургские ведомости", այլ միշտ „Академические ведомости". Յերկրորդ, հավասար էական նշանն այն է, վոր պետերբուրգյան ռուսը յերբեք չի գործածում «նախանաշաձ» բառը, այլ միշտ «ֆրիշտիկ»[1], առանձնապես շեշտելով ձեի հնչյունը։ Այս յերկու արմատական և վորոշիչ նշաններով դուք ճանաչում եք Պետերբուրգի ռուսներին, կարճ ասած՝ դա մի հեղ տիպ է, վոր վերջնականապես ձևավորվել և վերջին յերեսուն հինգ տարիներում։ Սակայն Ակիմ Պետրովիչը հիմար մարդ չեր, ամենևին։ Ենթի գենիալը նրան հարմարավոր հարցեր տար, կպատասխաներ էլ ու խոսակցությունն էլ կվարեր, քեև չեր տորպադրյալի համար անկախել եր այդ տեսակ հարցերի պատասխանել, քեև Ակիմ Պետրովիչը մեռնում եր հետաքրքրությունից՝ ավելի մանրամասնորեն մի վորևե բան գիտենալ նորին գերազանցության իսկական մտադրություններն մասին։

Այնինչ Իլյան Իլյիչն ավելի ու ավելի յեր խորասուզվում մտախոհության ու զայրագին ինչ-վոր պատկերների մեջ։ Մտածողության մեջ նա ամեն րոպե շարունակ շամպայն եր հաչակում, իսկ Ակիմ Պետրովիչը յեռանդով իսկույն ևեթ գավաթը լրացնում եր։ Ենթին էլ լուռ նայեր։ Իլյա Իլյիչն ակնոց պարբերին նայել, և շուտով նրանք մի վոտքը գրավեցին նրա ուշադրությունը։ Հանկարծ մի հանգամանք նրան իսկ զարմացրեց։

Արդարև պարերն ուրախ էին անցնում։ Այդտեղ եր, վոր մարդիկ պարում էին բաց սրտով, վորտեղ զվարճանում և

[1] Յոկուշյուկ — գերմաներեն հնչյունական՝ նախանաշ։

նույնիսկ դժբախտություններ անենք։ Պարտիզների մեջ ճարպիկներից քիչը շատ փոքր էր, բայց վոչ-ճարպիկներն այնքան ուժեղ էին դրսևորվում, որ երանց էլ կարելի չեր ճարպիկներից տնօրինել։ Առաջինն աչքի չեր ընկնում սպանու նա առանձնապես սիրում եր այն ֆիզուրները, ուր Պետք եր մին-միևնույն, մի տեսակի սպան։ Այդպես նա պարմանալի ճկնվում եր, այն ի՝ կերկայն և ուղղագիծ ընչացնա վերատապում, նա հանկարծ կորանում եր դնում մի կողքը, այնպես վոր կարծում եիր՝ պիտի ընկնի, բայց հանկարծ քայլին քնքշում եր հակառակ կողմը՝ նույն ծուռ ձևով դնում հատակը։ Ինձքի արտահայտությունը պահում եր շատ լուրջ և պարում եր կատարելապես համոզված, վոր ամենը զարմանում ենք։ Մի ուրիշ հավասիր, կանխատես կռնած լինելով, կերկարող ֆիզուրից հետո քանց եր դամային կողքին, այնպես վոր կլինեն սահմանած չեզամ միևնույն պարեր։ Ներկատարող անգիտարարտարը, վոր պարում եր կերկնագույն շարքի ունեցող դամային հետ, բոլոր ֆիզուրների և բոլոր հինգ կազմվածների մեջ ոչինչներ եր անում, այն ի՝ մի քիչ իր դամային հետ միասին, վորտեղ եր նրա շարքին ծայրը և պիտացի կողմ քաշկռտելու մի քանի կարդանում եր միքանի տասնյակ համբյուրներ դրոշմել այդ ծայրի վրա։ Իսկ նրա տոքին դաման լողում եր, կարծես ոչինչ չնկատելով։ Միևնույն ատաղնողը պլեխիվար խնկատես՝ տալ պարեց և առաջացրեց կատարի հետացում, դրսևորելն և գոհունակություն ձևեր։ Մի խոսքով՝ ատատությունն արտահայտ եր Իվան Իլյիչը, վորի վրա պինդն տղել եր, սկսել եր ժպտալ, բայց վոքը առ վոքը ինչ-վոր գաղտ կասկած տպրեց նրա հոգու մեջ։ Իհարկե, նա շատ եր հավանում հյուրերի անթերատատությունն ու համարձակությունը, նա ցանկանում, նա նույնիսկ հոգով գոհ եր կոչում, այն ժամանակ, յերբ նրա տոքն նահանջում եիին հետ ու հետ, բայց այժմ այդ համարձակությունն արդեն սահմանից անցնում եր։ Որինակ, մի դամա՝ չորրորդ ձևերից գնվան հնամաշ կատարը քաշելու պահանջ, վեցերորդ ֆիզուրի ժամանակ իր գլխատը գնդատանդներով այնպես եր կապկապել, վոր քիչ եր, թե հագին բացի վարտիկից վոչինչ չկար։ Դա մինչդեռ Իվան Միժնոնիչնան եր, վորի հետ, իր կավալերի, քաշկռտողն ասելով, գինչ ուզես, կարելի չեր անելը։ Իսկ քաշկռտողի մասին վոչինչ ասել անգամ չեր կարելի. պարզ ի պարզո Ծուկին եր[1], Այդ գինչ ես Առաջ հետ ու հետ եիին նահանջում, իսկ այժմ հանկարծ

[1] Նշանավոր պարոզ։

ազատագրվեցին։ Քվում և վոչինչ, ինչ կա, բայց և այնպես այդ անցումը տարօրինակ եր. նա ինչ-վոր բան եր ավետում, կարծես մոռացվել եր, վոր աշխարհիս յերեսին Իվան Իլյիչ կա։ Իհարկե, նա առաջինն սկսեց քրքջալ, նույնիսկ ոխակ արամ ծափահարելու։ Անկյա Պետրովիչը ձայնակցեց նրան պատկառանքով, քնև ակնհայտ հաճույքով և գլխի չեր ընկնում, վոր նորին գերազանցությունն արդեն սկսել եր իր սրտի մեջ սնուցանել մի նոր վորդ։

— Փառավոր եք պարում, յեր իտասարդ, — սիրալված յեղավ ասել Իվան Իլյիչը կազդուրվից հետո իր մոտով անցնող ուսանողին։

Ուսանողը շուռ յեկավ դեպի նա, գեմքը ծամածռեց և, յերևույթն անվայելչությանն չափ մոտիկ մերձեցնելով նորին գերազանցությանը, աքաղաղի պես կանչեց սմբողջ կոկորդով։ Այդ արդեն չափազանց եր։ Իվան Իլյիչը վոտքի յեկավ։ Զնայելով, վոր լրվեց անզսպելի քրքիջների մի վորոտ, վորովհետև աքաղաղի ձայնը զարմանալի բնական եր և սմբողջ ծամածռությունը՝ անակնկալ։ Իվան Իլյիչը դեռ տարակուսանքի մեջ եր, յերբ յեկավ ինքը Պանդոնիմովը և, ղուխ տալով, հրավիրեց ընթրիքի։ Նրա հետևից յեկավ և մայրը։

— Մեր հայր, ձերդ գերազանցություն, — ասաց նա, ղուխ տալով, — պատիվ արեք, մի արհամարհեք մեր աղքատությունը։

— Ճիշ... յես, ճշմարիտ չգիտեմ, — արտասանեց Իվան Իլյիչը, — չի՞ վոր յես դրա համար չե... վոր... յես, ուրեմն եկի արդեն գնալ...

Արդարև նա գլխարկն արդեն վերցրել եր։ Բայց դրանից, նա նույն վայրկյանին ինքն իրեն ազնիվ խոսք տվեց անպատճառ, իսկույն նեթի, առանց այլ և այլևի գնալ ու վոչ մի կերպ չվնասել Ճիվ այնուամենայնիվ մնաց։ Մի րոպե անց՝ նա ինքն առաջնորդեց թափորը դեպի սեղանատունը։ Պանդոնիմովն ու նրա մայրը գնում եկին նրա առջևից, ճանապարհ բանալով նրա համար։ Նրան նստեցրին ամենապատվավոր տեղում, և նորին շքամպանի լի շիշը յերևաց նրա ամանների առջև։ Պատրաստ եկին նաև ոդին, անչյոգկանաչ և ուրիշ ճաշակելիք։ Նա ձեռը մեկնեց, ինքն իր համար լցրեց ոդիի ահագին բաժակն ու խմեց։ Մինչև այդ նա յերբեք ոդի չեր խմել։ Նա զգաց, վոր կարծես թավալվում և մի լերան բարձունքներից, թռչում և, թռչում, թռչում, զգաց, վոր պետք և կանգ առնել, կառչել մի վորևե բանի, բայց վոչ մի հնար չունի։

Արդյոք, նրա դրությունն ավելի ու ավելի եքսցենտրիկ էր դառնում։ Ամենից դա համատարած մի ինչ-որ հնդհանուր էր։ Առավոտ մի ինչ-որ ժամվա ընթացքում ինչ պատահեց նրան։ Նախ մտածելու ժամանակ նա, այսպես ասած, իր գիրկը քաց էր արել ամբողջ մարդկությանն ու քոլոր առարկայակաների համար, և ահա մի ժամ էլ չանցած՝ նա իր սրտի բոլոր ցավերով լսում էր ու պիտակցում, որ ատում է Պանդոնիմովին, անիծում է նրան, նրա կնոջը և նրա հարսանիքը։ Այդ ինչ է՝ նա դեմքից, աչքերից միայն ուսանում էր, որ Պանդոնիմովը էլ ատում է իրեն, որ նա իր նայվածքով ինչ է ասում ասի. «Դեհ ինքը մոնի անիծյալը։ Ցնկած և վախկոտից մեր վերնա... Այս բոլորն իմանա իշխանը վազուց էր կարդում Պանդոնիմովի հայացքի մեջ։

Ի հարկե, իմանա իշխանն այժմ իսկ, անգամ նստելով, ավելի շատով էր ձեռը կատար կարելու, քան անկնճռ կխոստովաներ, որ միայն բարձրաձայն, այլ և ինքն իրեն, քե այդ բոլորը ճիշտ այդպես էր։ Ուրեմն դեռ լիովին չէր յնկել, տակավին կար բարոյական համառարակշռություն, բայց սկրսել, սկրսել... Նվում էր։ Ձգտում էր դեպի ազատություն, ոչ, հանգիստ։ Չէ՞ որ իմանա իշխանը չամփոպանց բարի մարդ էր։

Չէ՞ որ նա գիտեր, շատ լավ գիտեր, որ վազուց էր հարկավոր հեռանալ այդտեղից և միշ միայն հեռանալ, այլ և փախչելով, ազատվել, գիտեր նաև, որ հանկարծ ամեն ինչ զարձավ միշ այն, միանգամայն այլ կերպ շուռ կնկավ, քան քե նա կերազել էր կամրջինների վրայով քայլելիս։

«Ես ինչո՞ւ համար կնկա այստեղ։ Մրքե կնկա ուտելու ու խմելու», — հարցնում էր նա ինքն իրեն, ապի ձուկն ուտելով։

Նա միևնույն անգամ ինքնահերքման մեջ ընկավ։ Նրա հոգու մեջ վայրկյաններով ծագում էր հնդհանուր դեպի անվախճան սերտությունը։ Նա սկսեց նույնիսկ չհասկանալ, քե խնդացող ինչու համար է կնկել։

Բայց թողնենք դնալը դնալ, առանց ավարտելու, անհնարին եր ինչ կասեին կասեն, որ կես քարշ եմ գալիս անվայել տեղերում։ Ենվ, իրոք, այդպես էլ դուրս կգա, կնքե սկսածս չավարտեմ ինչ կասի, որինակի համար, վազն իսկ (չէ՞ որ լուրը տարածվելու կե ամենազորը) Ստեպան Նիկիֆորովիչը կամ Սեմիոն Իվանովիչը ասկանելու, Շիմբելների մոտ, Շուբինների մոտ։ Ինչ, պետք և այնպես դնալ, որ ամենքը հասկանան, քե ինչու համար եմ կնկել, պետք և բարոյական նպատակը դրսևորել...

Այնինչ վոչ մի հաջող վայրկյան չեղավ... Նրանք ինձ մինչև անդամ չեն հարգում, — շարունակեց Իվան Իլյիչը խոսել ինքն իր հետ։ — Ինչու՞ համար են ծիծաղում։ Նրանք այնքան սանձարձակ են, վոր կարծես անզգա յեն զարձել։ Այո, յես վաղուց եյի կասկածում յերիտասարդ սերնդի զգայնությունը։ Գնաք և ինչ ել վոր լինի... Մինչև այժմ նրանք պարում եյին, այժմ սեղանի շուրջը խմբված են... Դանկամ խոսել խնդիրների մասին, ռեֆորմների մասին, Ռուսաստանի ժնժնության մասին... յես նրանց կվոգևորեմ։ Այո. կարելի յե, վոր գեռ վոչինչ կորած չե... Դարելի յե, իրականության մեջ հենց այդպես ել լինում եւ ինչից սրտյոք սկսեմ նրանց գրավելու համար, ինչ մի միջոց հնարեմ։ Գլուխս կորցնում եմ, ուղղակի կորցնում եմ... Ինչ և պետք նրանց, ինչ են նրանք պահանջում։ Ես տեսնում եմ, նրանք իրար են նայում և ծիծաղում։ Չլինի՞ թե ինձ վրա յեն ծիծաղում։ Աստված իմ, աստված։ Ինչ և հարկավոր ինձ... Ինչու՞ համար եմ այստեղ, ինչու՞ չեմ գնում, ինչի՞ յեմ հետապնդում...»

Այսպես եր խորհում նա, և մի ինչ-վոր ամոթ, ինչ-վոր խորին, անտանելի ամոթ ավելի ու ավելի յեր կեղեքում նրա սիրտը։

Սակայն ամեն ինչ այնպես եր ընթանում, մեկը մյուսի հետևից, մեկը մյուսին հարժար։ Նրա անդադար նստելուց ճիշտ յերկու րոպե անց մի սոսկալի միտք պաշարեց նրա ամբողջ եությունը։ Հանկարծ նա զգաց, վոր սարսափելի հարբած եւ, այսպիսինքն վոչ այնպես, վորպես առաջ, այլ վերջնականապես։ Դրա պատճառը մի բաժակ ողին եր, վոր խմեց ճաշարանից հետո, և վորն անմիջապես ներգործեց նրա վրա։ Նա զգում եր, լսում եր ամբողջ եությամբ, վոր վերջապես թուլանում եւ Ինարկին, արեւելյանը շատ եր ավելացել, բայց պիտակցությունը չեր ձգում նրան և շարունակ ազդարարում եր. «վատ ես, շատ վատ ես, մինչև անգամ բոլորովին անվայել ես։ Հարկավ, անկայուն, արբշիռ մտքերը չեյին կարող կանգ առնել մի կետի վրա։ Նրա մեջ հանկարծ ծագեցին յերկու, իր համար իսկ շոշափելի կողմեր։ Մեկի մեջ կային արեւելյանը, հաղթելու, խոչընդոտները խորտակելու ցանկությունն և հուսահատ հավատ, թե գեռ կհասնի իր նպատակին։ Մյուս կողմն արտահայտվում եր նրանով, վոր հոգին հնձում և սիրտը մաշվում եր։ «Ի՞նչ կասեն, ինչով պիտի վերջանա այս բոլորը, ինչ և լինելու վաղը, վաղը, վաղը»...

Առաջ նա խուլ կերպով նախազգում եր, թե հյուրերի շարքում նա քշնամիներ ուներ։ Այդ երանից ե, որ յես յերևի առաջ եկ հարցան եյին, մոտենց նա առանջալի կասկածով։ Հարցն ինձ յեղավ նրա աչքերից, յերբ լրտեսին, ամենաանկասկածելի նշաններից այժմ համոզվացավ, որ, արդարև, սեղանի շուրջն ունի քշնամիներ, որ այդ մասին այլևս չպիտի կասկածեր

«Ենկ ինչու համար, ինչուե, — մոածում եր նա։

Սեղանի շուրջը նստած եյին բոլոր հյուրերը, քվով յերեսուն։ Երանցից մեկրանիսն այդտեղ հարցած եյին։ Մյուսներն իրենց պահում եյին մի տեսակ անփութությամբ, չարամիտ անկախությամբ, ազատակամ եյին, բոլորը խոսում եյին բարձրաձայն, անժամանակ ծիծաղներ եյին առաջարկում, դամասների հետ հաճախ պղպտանքներ եյին փոխանակում։ Մենք, ինչ-որ մի խըղճուկ եյակ կիսատ բաճկոնով, սիրուն վրա նստելու ժամանակ ոտքը ընկավ և այդպես ել մնաց մինչև ընթրիքի վերջը։ Մի ուրիշն անպատճառ ուզում եր բարձրանալ սեղանի վրա ու կինաց առաջարկեր, և մեկայն ապան՝ վեշից քաշկռտվ, կարողացավ երես անժամանակ վայելչությունը չափազանց։ Ընթրիքը խառնիխուռն եր, բնև պատրաստել եր հատուկ վարձված մի խոհարար, ինչ-որ դիմանալի մի ճոխություն կային՝ գալանտիր, լեզու գիտնականով, կուրկա կանաչ սխտոով, վինջապես, սաղ, իսկ ամենից հետո՝ թյամանաճեռ Շամպինյանն եյին՝ գարնջուր, ոգի և խնդրու։ Տատապղեղի շիշը պրված եր մեկայն գնդապետի առջև։ Գնդապետը ամոթված եր ինքն ածել քեֆ էր և քեֆ Ակիմ Պետրովիչի համար, վորն ընթրիքի ժամանակ չեր համարձակվում կարգադրություններ անել կնոջ հաճար, Ծաղած հյուրերի համար։ Սեղանը բազկացած եր երեք հետ միացած շատ սեղաններից, վորոնց քովում կար և մի քրքջախառն սեղան։ Ծածկված եր նա բազմաթիվ ամոցներով, վորոնցից մեկը Ծարասավի չքից եր, գնդապետը։ Հյուրերը նստած եյին անշնորհք դասավորությամբ։ Պանդոնեմովի մայրը չհամեցավ նստել նա կարգադրություններ եր անում։ Բայց վերևներն յերևնցավ կարմրագույն մետաքսյա զգեստով, ամենաբարձր չնչդիվով ծնոտը քաշկինակով կապած գնդապետի մի կին, վոր մինչև այդ ժամանակ չեր յերևացել։ Պարզվեց, վոր դա նորահարսն մայրն և, վոր վերջապես համաձայնվել եր հետևել ամենայնից դուրս գալ ընթրիքին։ Մինչև այժմ նա դուրս չեր գալիս. պատճառն այն եր, վոր անհաշտելի քշնամու-

քյուն ուներ դնալի Պանլրոնիմովի մոր հետ։ Բայց այդ մասին կխոշատակենք հետո։ Այդ կինը գեներալին նայում էր չար, մինչև անգամ հեգնական հայացքով, և ըստ երևույթին, չէր կամենում, որ իրեն ներկայացնեն նորին գերազանցությանը։ Այդ ֆիգուրան Իվան Իլյիչին քիչ ծայր աստիճան կասկածելի։ Բացի դրանից մի քանի ուրիշ դեմքեր էլ կասկածելի էին և ներշնչում էին ակամա կերկյուղ ու անհանգստություն։ Քիչ էր մինչև իսկ, որ ներանք ինչ-որ դավադրության մեջ են, հատկապես Իվան Իլյիչի դեմ։ Գոնե այդպես էր քիչ նրան, և ընթրիքի ընթացքում նա ավելի ու ավելի կեր համոզվում դրա մեջ։ Գնչ տեսակի դեմք էր մի պարոն փոքրիկ միրուքով, ինչ-որ մի ազատ նկարիչ։ Նա նույնիսկ մի քանի անգամ նայեց Իվան Իլյիչին և հետո, դառնալով իր քովինին, ինչ-որ շշնջաց։ Մի ուրիշը, ըստ երևույթին, ուսանող, ճիշտ և, կատարելապես հարբած, այնուամենայնիվ մի քանի նշաններից նույնպես կասկածելի էր։ Վատ հույսեր էր ներշնչում նաև բժիշկ-ուսանողը։ Նույնիսկ ինքը սպան վոչ-բոլորովին բարևնույս էր։ Բայց առանձին և ակնհայտ առելությամբ էր պսպղում „Головешка"-ի աշխատակցի դեմքը։ Ինչպես էր նա մեկնվել աթոռի վրա, ինչ գոռոզությամբ ու կռվասիրությամբ էր նայում և ինչպես ազատ փռնչում էր։ Թեև մյուս հյուրերն ուշադրություն չէին դարձնում աշխատակցի վրա, որը ընդամենը չորս վոտանավորներ էր գրել „Головешка"-ում և դրանով դարձել էր ազատամիտ, նույնիսկ ակնահայտորեն չէին սիրում նրան։ Բայց ներք հանկարծ Իվան Իլյիչի մոտ ընկավ, ըստ երևույթին նրա դեմ ուղղված մի հացն գնդակ, գեներալը պատրաստ էր իր գլխով յերդվելու, որ գնդակ զրոզն ուրիշ վոչ վոք չեր, յեթե վոչ „Головешка"-ի աշխատակիցը։

Այս բոլորն Իվան Իլյիչի վրա ազդում էր դառնորեն։

Առանձնապես անախորժ էր մի յերևույթ. Իվան Իլյիչը միանգամայն համոզվեց, որ սկսել և բառերն արտասանել վոչ-ոքարզ ու մի տեսակ դժվարությամբ և քիչ շատ բան և ուզում ասել, բայց լեզուն չի շարժվում։ Հետո՝ նա մոռացվում է և, որ գլխավորն և, առանց որևէ պատճառի փոքրիկում է ու ծիծաղում, մինչդեռ ծիծաղելու պատճառ չկար։ Այդ տրամադրությունն անցավ մի գավաթ շամպայնից հետո, որ Իվան Իլյիչը քիչ ածել էր իր համար, բայց չէր կամենում խմել և հանկարծ խմեց միանգամայն անսպասելի։ Այդ գավաթից հետո նա լաց լինելու վա-

վեպը ունեցավ։ Նա զգում էր, թե ընկնում է ամենաքաղցնեարիկ զգայությունների մեջ։ Նա արդեն սկսեց սիրել, սիրել ամենքին, նույնիսկ Պանդոնիմովին, նույնիսկ „Головешка"-ի աշխատակիցներին։ Նա ցանկացավ ներանց հետ գրկախառնվել, մոռանալ ամեն ինչ և հաշտվել։ Ավելին. նա ցանկացավ ամեն ինչ պատմել ներանց, ամեն բան, ամեն բան անկեղծորեն, այսինքն, թե ինքն ինչ լավ ու բարի մարդ է, ինչ ազնվական ընդունակություններ ունի և, թե վերջապես նա կարող է հայրենիքի համար ոգտակար լինել, ինչպես պիտի ծիծաղեցնել կանանց անոր և, գլխավորը, վերջապես առաջվանի պես, սրտագին, ինչպես պատրաստ է մարդկայնորեն իջնել մեզ, մինչև ատորին խավերը։ Ուրջապես նա ցանկացավ սկսել բոլոր մոտիվները, որ դրդեցին ներան գալ վերջին անկոչ հյուր Պանդոնիմովի մոտ, խոսել ներա յուրաքանչյուր շեշտ ամաչելն ու յուրաքանչյուր ներա իր ներկայությամբ։

«Ամենից առաջ ճշմարտություն, արդարան ճշմարտություն ու արտաքսություն։ Ես արտաքսությամբ կհաղթեմ ներանց, ներանք ինձ կհավատան, այդ յես պարզ տեսնում եմ։ Ներանք ինձ քշնամարար են նայում, բայց յերբ յես կպարզեմ ամեն ինչ, անբնդդիմադրելիորեն կհավանեմ ներանց։ Ներանք բաժակները կլցնեն և դառնամ-դարձյալ կխմեմ իմ կենացը։ Ապան, յես համոզված եմ գրոնում, բաժակը կկոտրի իր քրի վրա։ Նույնիսկ կարելի յե գոռան ես առաջա։ Մինչև անգամ յերեք կամենան հուսարների սովորությամբ իրենց ոտների վրա ճոճեցնել ինձ, գրան ել չեմ հակառակի, այդ նույնիսկ շատ լավ կլինի։ Ներահարսին յես կհամբուրեմ ճակատից։ Նա սիրունիկ է։ Ակիմ Պետրովիչն ել շատ լավ մարդ է։ Պանդոնիմովը հետո, իհարկե, կուզվի ներան պահառում է, այսպես ասած, աշխարհային վայելը։ Ահ քեզ այդ նոր անցունդը չունի սրտի ներքազգացություն, բայց... բայց յես կխոսեմ ներանց Բուսաստանի ժամանակակից կոչման մասին՝ մյուս յեվրոպական պետությունների շարքում հիշատակեմ և գյուղացիական խնդրի մասին, և ներանք ամենքն ինձ կսիրեն ու յես վուազով գուրս կգամ այստեղից։

Այդ յերազները, իհարկե, շատ հաճելի էին նրա համար, բայց անհանգիստ յեր այն, որ այս բոլոր վարդագույն հույսերի մեջ Իվան Իլյիչը հանկարծ իր մեջ զգում էր անապատելի ընդունակություն ես — քաջ։ Գոնե, քաջը հանկարծ սկսեց նրա բերանից գուրս ցատկել միանգամայն անկախ նրա կամքից։ Այս բանը նա նկատեց Ակիմ Պետրովիչի վրա, որի մի այտը քարշ

քրջեց, և վորը ամենածանրից, չհամարձակվեց խոսքն անել իր յերեսը սրբել։ Իվան Իլյինն անձնազոհությունը վերցրեց և հանկարծ ինքը սրբեց։ Բայց այդ քանը նույն պահին նրան քիչ աշքան տխմար, այն աստիճան առողջ իմաստից դուրս, վոր լռեց ու սկսեց զարմանալ։ Ակիմ Պետրովիչը քեռն խմած ևր, այնուամենայնիվ նստած ևր խաչվածի պես։ Իվան Իլյինն ըմբռնեց, վոր ահա քառորդ ժամ և ինքը խոսում և ինչ-վոր խիստ հետաքրքրքրական նյութի մասին, և վոր Ակիմ Պետրովիչը, ականջ դնելով, վոչ միայն շփոթվում և, այլ և վախենում և ինչ-վոր բանից։ Պանլդոնիմովը, վոր նստած ևր մի աթոռ հետու նրանից, նույնպես ականջ ևր դնում նրան՝ պարանոցը յերկայնացրած և գլուխը դնալի ուսը քենքած։ Նա կարծես իր ամենաանտանելի դեմքով հակում ևր Իվան Իլյինին։ Մի հայացք գցելով հյուրերի վրա, նրբին գերազանցությունը տեսավ, վոր շատերն ուղղակի իրենն են նայում ու քրքջում։ Բայց ամենից տարօրինակն այն ևր, վոր այդ քանը նրան բոլորովին չշփոթեցրեց, ընդհակառակը, նա մի անգամ ևս գավաթից ըմպեց և հանկարծ ամենքին լսելի ձայնով ասաց.

— Ձեռ արդեն ասացի Ակիմ Պետրովիչին, վոր Ռուսաստանը... այո, հենց Ռուսաստանը, մի խոսքով, դուք հասկանում եք, վոր յես ուզում եմ ասել... Ռուսաստանն ապրում և, իմ ամենախոր համոզմունքով, մարդ-մարդկայնությունն...

— Մարդ-մարդկայնություն, — հնչեց անզանի մյուս ծայրում։

— Մա-մա։

— Մյու, մյու։

Իվան Իլյինը կանգ առավ։ Պանլդոնիմովը վոտքի կանգնեց, նայեց աջ ու ձախ, վոր գիտենա՝ ով և գոռողը։ Ակիմ Պետրովիչը գլուխը քաշուն յերեսից, իբր հյուրերին դասելու համար։ Իվան Իլյինն այդ շատ լավ նկատեց, բայց տանջանքով լռեց։

— Մարդկայնություն,—համառորեն շարունակեց նա,— և քիչ առաջ, խոկ և խոկ, քիչ առաջ յես ասում եյի Սանպետ Պետրովիչին... այո... վոր, այսպես ասած, իրերի վերանորոգումը...

— Ձնդրգ գերազանցություն, — բարձր հնչեց անգանի մյուս ծայրում։

— Ի՞նչ կհրամայեք, — հարցրեց ընդհատված Իվան Իլյինը, աշխատելով անանձնի՝ ով ևր գոռողը։

— Մխանգամային վոչինչ, ձերդ գերազանցություն, — յես հավիշտակվեցի, շարունակեցեք, շա-րու-նա-կեցեք, — հնչեց գարձյալ նույն ձայնը։

Իման Իլյինը ցնցվեց։

— Վերանորոգում, այսպես ասած, նույն այդ իրերին։

— Ձերդ գերազանցություն, — գոռաց գարձյալ նույն ձայնը։

— Ի՞նչ եք կամենում։

— Բարև Ձեզ։

Այս անգամ Իման Իլյինը չդիմացավ ճառն ընդհատելուն, գլուխը դարձրեց կողքը խանգարողի և վիրավորվելու կողմը։ Դա տակավին շատ երիտասարդ մի ուսանող եր սատիկ քցած, որը մեծ կասկած եր հարուցում։ Նա արդեն վաղուց եր գոռում, միևնույն անգամ մի բաժակ ու կերկու ափսե եր կոտրել եր, հավատացնելով, թե հենց այդպես եր պետի անձի հարատևությունը։ Նույն րոպեին երբ Իման Իլյինը գարձավ դեպի նա, ապտակ իջավ կշտամբից ազնվատոհմին։

— Ինչու՞ դու գոռում։ Դուրս պետի վռնդել քեզ, ահա ինչ։

— Ձեզ չեր վերաբերում, Ձերդ գերազանցություն, Ձեզ չեր վերաբերում, շարունակեցեք, — ապաղաչեց զվարճացած գլխավարը, մնչնվելով աջեռն վրա։ — Շարունակեցեք, դեռ լսում եմ և շատ, շատ-շատ դուր ևս գալիս... Գովելի դու, գո-վելի դու։

— Հարբած լակոտ, — ասաց Պանկրատիոսովը շշնջյունով։

— Տեսնում եմ, որ հարբած ես, բայց...

— Ձերդ գերազանցություն, դեռ նրան պատմեցի մի զվարճալի անեկդոտ, — ավելց ապտակը, — մեր գորքապետն մի պորուչիկի մասին, որը ճիշտ այդպես եր խոսում իր իշխանավորի հետ, և ահա գա ուզում է նմանվել այդ պորուչիկին, որը իր գլխավորի ամեն մի խոսքի վրա ասում եր, գով-ելի դու, գով-ելի դու։ Տարը ապրի ապտակը նրան պաշտոնից դրկեցին։

— Այդ ինչու՞ պորուչիկ եր։

— Մեր գորքապետն, Ձերդ գերազանցություն, նա խնայողությունից գովելին էր ասում։ Սկզբում նրան խոստում եյին հետ միջոցներով, նույն բանաստեղծները։ Գնդապետը հայտնվեց կեղտանույն խոստում եր նրան, իսկ նա կրկնում եր «Գով-ելի դու, գովելի դու»։ Տարօրինակ է, մարդը քաջ-առնական եր, կերկու արշին ինդը վերջին բարձրությունն ուներ։ Դամեցան գատի կենթարկեն, բայց նկատեցին, որ խելագար է։

— Ուրեմն... գորքապետը... Գորքապետությունը վերաբերմամբ կոպիտ է շատ էլ խիստ չլինել... իմ կողմից, ես պատրաստ եմ ներելու...

— Բժշկական քննությամբ հաստատեցին, ձերդ գերազանցություն։

— Ինչպե՞ս, դիակնահատեցին։

— Վտղորմած կեղեք, չի վոր նա բոլորովին կենդանի կեր... քանչ... դի-ակ-նահատեցին։

Մի ծաղի բարձր վորոտ պոռակաց հյուրերի մեջ, վոր մինչ այդ իրենց կարգին կերին պահում։

Իվան Իլյիչը կատաղեց։

— Պարոննե՛ր, պարոննե՛ր, — գոչեց նա, առաջին վայրկյան զրնգիե չկախազելով, — կես շատ լավ գիտեմ, վոր կենդանի մարդուն չեն դիակնահատում։ Ես կենդաղրում կեր, վոր նա խնդապարության մեջ արդեն կենդանի չեր... այսինքն՝ մեռել եր... այսինքն՝ կես ուզում եմ ասել... վոր դուք ինձ չեք սիրում։ Այնինչ կես սիրում եմ ամենքիդ... այո, և սիրում եմ Գոր... Գորֆիրևային... Այսպես խոսելով, կես ինձ ստորացնում եմ...

Այդ վայրկյանին Քուքի մի մեծ կատու, դուրս քաշելով Իվան Իլյիչի շրջունքներից, ցողեց սփռոցի ամենանկատելի տեղը։ Գանգրոնիմովը շտապեց այդ տեղն անձեռնոցիկով սրբել։ Այս վերջինի դժբախտությունը վերջնապես ճնշեց Իվան Իլյիչին։

— Պարոննե՛ր, այդ արդեն չափազանց է, — գոչեց նա հուսահատությամբ։

— Հարբած են, ձերդ գերազանցություն, — դարձյալ արտասանեց Գանգրոնիմովը։

— Գորֆիրիյ... կես տեսնում եմ, վոր դուք... դուք... այո՛։ Ես ասում եմ, վոր կես հուսով եմ... այո, կես կոչ եմ անում ամենքիդ ասել՝ ինչով եմ կես ինձ ստորացրել։

Իվան Իլյիչը քիչ ջաց լինել։

— Ձերդ գերազանցություն, վոդորմեցեք...

— Գորֆիրիյ, քեզ եմ դիմում... Ասա, ինքն կես կենդել եմ... այո՛... այո, հարսանիք, նպատակ եմ ունեցել։ Ես կամենում եմ բարոյապես բարձրացնել... կես ուզում եմ, վոր դպրոցին... կես դիմում եմ և հարցնում. կես շատ եմ ստորացել ձեր աչքում, քե՛ վոչ։

Գերազանցությունն լուռ էր։ Բանն էլ այն և, վոր գերազանցությունն լուռ էր, այն էլ մի այդպիսի կատարյալ հարցի դեմ։ «Ես գոնե այս բոպեին մի ձայն արձակեի, գոռանա, — անցավ նորին գերազանցությանը մտքով։ Ամենայն հյուրերը միայն իրար նայեցին։ Ամեն Գնարովինը նստած եր կիսամահ, իսկ Գանգրոնիմովը

անիծք պատանեվան, իր մաքում կրկնում էր սարսափելի հարցը, որը վաղուց էր մտմտում.

— Այս բոլորի համար վաղն ինչ կանեն ինձ։

Հանկարծ „Головешка"-ի աշխատակիցը, որը արդեն քունդ հարցան մինչ այդ լուռ ու մոայլ նստած էր, զարձավ ուղղակի Իվան Իլյիչին և, մայրատակող աչքերով, ամբողջ հատարակությանը կողմից պատասխանեց.

— Այո, այո, դուք ձեզ ստորացրիք, այո, դուք հնատանում եք... անարո-պրատ։

— Ներեսատարը պարոն, ուշքի գնեք, ինչ ում հետ եք, այսպես ասած, խոսում, — կատաղի դոռաց Իվան Իլյիչը, նորից վառքի քաշելով։

— Ձեզ հետ, ես չեմ կրկրոդը, ես ներեսատարդ չեմ... Դուք այստեղ գնելով եք կատարում և ժողովրդականությունը վնասելու համար։

— Պանկրատիևով, այդ ինչ է, — գոչեց Իվան Իլյիչը։

Պանկրատիևովը վառքի քաշած այնպիսի սարսափով, որը այսուհետև ցցվեց ու սմբնեցին չդիացավ, ինչ ինչ պիտի անելու։ Հյուրերը նույնպես տպավել էին իրենց տեղերում։ Նկարիչն ու ուսանողը ծամածռվելին, գոչելով փնցցին, կնցցեցին։

Աշխատակիցը շարունակեց անպատկան կատաղությամբ գոռալ.

— Այո, դուք գնել եք մարդկայնությամբ պարծենալու։ Դուք խոնարհեցիք ընդհանուրի պահանջությունը։ Դուք շամպայն խմեցիք և չհասկացաք, որ դա չափազանց քանդ է սակավ տասը տարի առաջ պատրաստելի համար։ Ձեզ չեն թափրում եմ, որ դուք մնում եք այն իշխանավորներից, որոնք մեծ ախորժակ ունեն իրենց տարապրյալների չարխտասարդ կանանց նկատմամբ։ Այդ ինչ է, ես հավատացած եմ, որ դուք պաշտպանում եք հարկի կապակով տալը... Այո, այո, այո։

— Պանկրատիևով, Պանկրատիևով, — ազատակից Իվան Իլյիչը, ձեռները դեպի նա տարածելով։ Նա պատմ եր, որ աշխատակցի յուրքանչյուր քառը մի նոր դաշույն է իր սրտի համար։

— Խնդրեմ, ձերդ գերազանցություն, բարեհաճեցեք չանհանգստանալ, — գոչեց յեսաուլով Պանկրատիևովը։ Ձեզ վազեց դեպի աշխատակիցը, բռնեց ձեռքից ու քաշեց նրան, հետացրեց անպանից այնպիսի ուժով, որ անպատանի չեր վատամարժին Պանկրատիևովից։ Բայց աշխատակիցը շատ եր հարբած, իսկ Պանկրատիևովը միանգամայն դուստ եր։ Նա մինչև անգամ հարբած վազելին տալով, դռներից դուրս հրեց։

— Դուք բոլորդ, ստահակներ եք, — գոռաց աշխատակիցը, — ես վաղը ձեզ ամենքիդ կծաղրանկարեմ „Головешка"-ի մեջ։

Բոլորը տեղերից գոռացին.

— Ձերդ գերազանցություն, ձերդ գերազանցություն, — գոռում էին Պալեոնիմովը, նրա մայրը և հյուրերից վոմանք, շրջապատելով նրան, — ձերդ գերազանցություն, հանգստացեք։

— Վռնչ, վռնչ, — գոռում էր գեներալը, — ես վոչնչացած եմ... ես չնկել էլի, ես ուղում էլի, այսպես ասած, խաչակնքել... և ահա, այս բոլորին, այս բոլորին... փոխարեն...

Նա ընկղմվեց աթոռի վրա ուշքը կորցրածի պես, ձեռները դրեց սեղանին և գլուխը թնդեց նրանց վրա, ուղիղ լսամանժեյի ափսեի մեջ։ Ընդհանուր սարսափն ավելորդ և նկարագրելի։ Մի րոպե անց նա վոտքի կելավ, անշուշտ հնռանալու մտադրությամբ. կերկրվեց, գիպավ սեղանի վոտին, ամբողջ թափով ընկավ հատակի վրա խռռաց...

Այդ պատահում է այն չխմողների հետ, վորոնք պատահաբար հարբում են։ Նրանք մինչև վերջին գիծը, վերջին վայրկյանը պահում են իրենց գիտակցությունը ու վար են ընկնում հանկարծ, հնձած խոտի պես։ Իվան Իլյիչն ընկած եր հատակի վրա անշարժ։ Պանկրոնիմովը ճանկեց իր մազերը և նույն դրությանմեջ արձանացավ։ Հյուրերն սկսեցին շտապով ցրվել, յուրաքանչյուրը յուրովի բացատրելով դեղերությունը։ Արդեն գիշերվա մոտ էրեք ժամն եր։

Գլխավորն այն է, վոր Պանկրոնիմովի հանգամանքներն անհամեմատ ավելի վատ էին, քան կարելի էր ենթադրել, չնայելով հենց նրանց կացությանը։ Մինչ Իվան Իլյիչն ընկած եր հատակի վրա, իսկ Պանկրոնիմովը կանգնած եր նրա գլխին, հուսահատությամբ իր մազերը փետելով, ընդհատենք մեր պատմվածքի ընթացքը և մի քանի բացատրական խոսքեր ասենք հատկապես Վորֆիրիյ Պետրովիչ Պանկրոնիմովի մասին։

Իր ամուսնությունից ընդամենը մի ամիս առաջ նա կորցնելու եր միանգամայն անվերապահաբար։ Նրա ծննդավայրն եր մի նահանգ, — ուր նրա հայրը մի ժամանակ ինչ-վոր պաշտոն եր վարել և ուր վախճանվել եր մի ինչ-վոր դատի յննթարկվածի Ամուսնությունից հինգ ամիս առաջ, էրբ Պանկրոնիմովը, մի ամբողջ տարի Պետերբուրգում տատապելով, ստացավ իր առաջ

ուրբաթյան պաշտոնը, կարծես հոգով ու մարմնով հարությունն առած, բայց շուտով նորին հանգամանքներն ակնթին վատթարացան։ Ամբողջ աշխարհի վրա մնացել էին միայն կնկիս Պանդրոնիմոները, — նա և իր մայրը, որ ամուսնու մահից հետո ձգել ու հեռացել էր նահանգից։ Մայրն ու որդին կործանվում էին տառապանքի մեջ և անվերջ կասկածելի միջոցներով։ Լինում էին օրեր, երբ Պանդրոնիմոնը քաղը ձեռին դնում էր ծոնտանկա, որ պիտանի չուր խմի։ Պաշտոն առանալով, նա իր մոր հետ մի կերպ տեղավորվեց ինչ-որ անկյուններում։ Մայրը սկսեց ուրիշների համար լվացք անել, իսկ որդին չորս ամիս տնտեսությունն արավ, վրայնադի մի կերպ իր համար ձեռք բերի կոշիկներ ու վերարկու։ Ձեվ քանի-քանի ցավ կրեց նա իր դիվանատունը. իշխանավորները երան մոռանում էին հարցնելու՝ վաղուց և արդյոք վոր նա բաղնիք և գնացել։ Լուր էր պատում նրա մասին, թե նրա բանիկներն ոձիրքի տակ վայտոլիկներ են վիճում, բայց Պանդրոնիմոնը տեղը քնատորություն տեր էր։ Արտաքուստ նա հեզ ու հանդարտ մարդ էր։ Նա ուներ ամենաչնչին կրքություն, խոսակցություն նա որևիցե երբևիք չեր վարում։ Հաստատ չդիտեմ. խորհում էր, նա արդյոք, հորինում էր ծրագիրներ ու սխեմաներ, կերտում էր վորևե բանի մասին։ Դրա փոխարեն նրա մեջ զարգացած էր մի ինչ-որ քնատպային, ջլապինդ անպիտանկյանական վճռականություն՝ գուրս կլինել վատ կացութենից։ Մրցյունն համառություն կար նրա մեջ։ Ամբողջ մրցյունների բանը, և նրանք խնդում են նորը առնծել, ամբողջ կերկրոտը, կշինեն կերկրոտը, և այսպես անվերջ, առանց հոգնելու։ Պանդրոնիմոնը շինարար ու տնասեր մի նյակ էր։ Նրա համակրանքն արդեն կերտած էր, վոր իր համար ճանապարհ հարթի, բանն կշինի և գուցե սև օրերի համար էլ դրամ կտնտեսե։ Ամբողջ աշխարհում մայրն էր միայն, վոր սիրում էր նրան և սիրում էր անսահման։ Դա մի աշխատասեր, ամուր, չհոգնող, միևնույն ժամանակ բարի կին էր։ Այդպես նրանք կապրեին իրենց անկյուններում, գուցե նրի մի հինգ-վեց տարի, մինչև հանգամանքները փոխվեին, նրանք չհանդիպեին նախկին զանձապահ սիրուհյարին սովետական Մինիստերստվոյում, վոր, պաշտոնը թողած, ինչ-որ նահանգից կնկիլ ու հաստատվել էր Պետերբուրգում իր ընտանիքի հետ։ Նա ճանաչում էր Պանդրոնիմոնին ու ինչ-որ բանի համար կրտսեստվոնա էր նրա հորը։ Նա փող ուներ, իհարկե, վոչ-շատ, բայց ուներ, թե վորքան — այդ վոչ վոք չգիտեր, վոչ

կինը, վեր ավագ աղջիկը, վեր ազգականները։ Նա յերկու աղջիկ ուներ, և վորովհետև սարսափելի կամայական մարդ եր, արբշիռ, ընտանիքի բռնակալ ու բացի զրանից հիվանդոտ, ուստի խնչքին վչնց աղջիկներից մեկին տալ Պանդոնիմովին. էյնա գիտեմ, նրա հայրը լավ մարդ եր, վորդին ել լավ ալիտի լինելու։ Մենկոպիտանը ինչ վոր ուզում եր, այն ել անում եր. ասածը — կատարած եր։ Վերին աստիճանի մի տարորինակ կամայական մարդ եր։ Իր ժամանակի մեծ մասը նա անց եր կացնում բազկաթոռի վրա, ինչ-վոր հիվանդությունից վոտներից զրկված լինելով, մի բան, վոր սակայն չեր խանգարում նրան ոդի խմել։ Ամբողջ որը նա հարբում եր ու հայհոյում։ Զար մարդ եր. պահանջ եր զգում անպատճառ ու անդադար մեկին չարչարել։ Դրա համար նա իր մոտ պահում եր մի քանի հեռավոր ազգականներ — իր հիվանդոտ, կռվարար քրոջը, իր կնոջ յերկու քույրերին, նույնպես չար ու շատախոս, հետո իր պառավ մորաքրոջը, վորի կողերից մեկն ինչ-վոր պատճառով կոտրված եր։ Պահում եր նաև մի ձրիակեր ռուսացած գերմանուհու՝ էհազար ու մի գիշեր-ից հեքիաթներ պատմելու տաղանդի համար։ Նրա ամբողջ զվարճությունն եր հալածել, հայհոյել ամեն կերպ այդ բոլոր դժբախտ հացկատակներին, վորոնք չեյին համարձակվում ձայն հանել նրա մոտ, նույնիսկ նրա լի ծննդյան առաջնացավից տառապող կողակիցը։ Նա կըռվեցնում եր նրանց իրար հետ, հորինում ու լարում եր նրանց մեջ քամբասանքներ ու յերկպառակություններ և հետո ուրախանում եր ու քրքջում, տեսնելով, թե ինչպես են նրանք իրար գզգզում։ Նա շատ ուրախացավ, յերբ մեծ աղջիկը, վոր տասը տարի ինչ-վոր մի սպայի հետ չարքաշ ապրելուց հետո այրիացել եր, տպավորվեց նրա մոտ իր յերեք հիվանդոտ յերեխաների հետ։ Յերեխաներին նա տանելով տառում եր, բայց վորովհետև նրանց գալով իր ամենօրյա փորձերի նյութը ավելացրել եր, ուստի շատ գոհ եր։ Չար կանանց և հիվանդ յերեխաների այդ կույտը իրենց չարչարելի հետ անդամվել եր Պետերբուրգակայա Սատրոնայում մի փայտաշեն տան մեջ, ապրում եր կիսանոթի, վորովհետև ծերունին ժլատ եր և փողը կոպեկներով եր տալիս, թեև իր ոդի համար չեր խնայում, քունը չեր տանում, վորովհետև ծերունին անքնություն ուներ և զվարճություն եր պահանջում։ Մի խոսքով, ամենքը չարքաշ կյանք եյին վարում և անիծում իրենց ճակատագիրը։ Ահա այդ ժամանակ եր, վոր Մենկոպիտանը հանդիպեց Պանդոնիմովին։ Նա ազդվեց վերջինի յերկայն քթից ու հոգ

կերպարանքից։ Նրա քունքային ոսկրերը այնքան ուռուցիկ էին, որ ականջները գրեթե ծածկվում էին։ Ականջները մեծ էին, ինչպես ասում են, ականջներ ունեցող մարդու համար։ Նրա աչքերը մեծ էին, գունատ կապույտ, ինչպես ջրի վրա արտացոլված երկինքը։ Նրա հոնքերը ոչ թանձր էին, ոչ բարակ, ոչ երկար, ոչ կարճ, ոչ սև, ոչ շիկագույն։ Նրա քիթը ոչ մեծ էր, ոչ փոքր, ոչ ուղիղ, ոչ ծռած։ Նրա շրթունքները ոչ բարակ էին, ոչ հաստ, ոչ կարմիր, ոչ գունատ։ Նրա ատամները ոչ մեծ էին, ոչ փոքր, ոչ սպիտակ, ոչ դեղին։ Նրա ծնոտը ոչ երկար էր, ոչ կարճ, ոչ ուղիղ, ոչ ծռած։ Նրա այտերը ոչ գունատ էին, ոչ կարմիր։ Նրա ականջները ոչ մեծ էին, ոչ փոքր։ Նրա մազերը ոչ սև էին, ոչ շիկագույն, ոչ գանգուր, ոչ ուղիղ։ Նրա ձեռքերը ոչ մեծ էին, ոչ փոքր, ոչ երկար, ոչ կարճ։ Նրա մատները ոչ երկար էին, ոչ կարճ, ոչ հաստ, ոչ բարակ։ Նրա եղունգները ոչ երկար էին, ոչ կարճ, ոչ հաստ, ոչ բարակ։ Նրա ոտքերը ոչ մեծ էին, ոչ փոքր, ոչ երկար, ոչ կարճ։ Նրա մատները ոչ երկար էին, ոչ կարճ, ոչ հաստ, ոչ բարակ։ Նրա եղունգները ոչ երկար էին, ոչ կարճ, ոչ հաստ, ոչ բարակ։

«Ես ինչ-որ համար եմ իմ տունը մի նոր մարդ ընդունում,— պատմեց Ներսիսը Ներսիսին։ — Առաջինը՝ նրա համար, որ գոնե կանայք ինձ ձանձրացրել են։ Ես պետք եմ, որ Պանդոնիմոնը էլ իմ գոնեպատով պարի, որովհետև ինձ նրա բարերարն եմ։ Երկրորդը՝ նրա համար եմ ընդունում, որ գոնե ամենքը դրա գեմ են և չարանում են։ Ահա ձեր ջգրտ. էլ կանանց ուզածս ինչ որ տատցի — արված եմ։ Ամ գոնե, Պորֆիրիչ, նրանց կքաշվես, կիրը քո կինը կդառնա, նրա մեջ քոթ գնչվեր են բան դրել ծնվելու պրիչ։ Բայերին գոնե կմոռանան»։

Պանդոնիմոնը լուռ էր, բայց պետևն էլորշել էր ամուսնանալ։ Մորն ու էլորդուն գնո հարսանիքից առաջ նոր տուն ընդունեցին, լվացան, հագցրին և հարսանիքի համար գնդ տվին։ Ներսիսին հանձնարարում էր նրանց գոնե հատկապես այն պատճառով, որ ամենքը չարացել էին նրանց գեմ։ Գառավ Պանդոնիմոնին մինչև անգամ գոնե յեկավ նրանց, այնպես որ նրա վերաբերմամբ ծնողները զգում էր իրենց։ Սակայն նա

հարսանիքից մի շաբաթ առաջ Պանկրոնիմովին ասիպեց իր առջև ելևէջակած պարելու

— Դեհ, բավական ես, — ասաց նա պարը վերջանալուց հետո, — կա ուզում եմ միայն տեսնել, արդյոք, դու ինքդ քեզ չես կորցնում իմ առջև

Հարսանիքի համար նա փող ավեց ծայրը ծայրին հասցնելու չափ ու հրավիրեց բոլոր իր ազգականներին ու ծանոթներին Պանկրոնիմովի կողմից հրավիրվեց միայն „Головешка"-ի աշխատակիցը, և որպես պատվավոր հյուր՝ Ակիմ Պետրովիչը։ Պանկրոնիմովը շատ լավ գիտեր, որ հարսնացուն դեպի նա զգվանք և զզուա և քիչ շատ կցանկանար վոչ նրա, այլ ապայի հետ ամուսնանալ։ Բայց ամեն ինչ կրում եր համբերությամբ, այդպես եր նա պայմանավորվել իր մոր հետ։ Հարսանիքի ամբողջ որն ու ամբողջ յերեկոն ծերունին հայհոյում եր կեղտոտ խոսքերով ու ողի կոնծում։ Հարսանիքի առիթով համայն ընտանիքը տեղավորվել եր հետին սենյակներում ու նեղվում եր անասհման։ Առջևի սենյակները նշանակված եյին պարահանդեսի ու ընթրիքի համար։ Վերջապես, յերբ ծերունին, լիովին հարբած, քունց յերեկոյան տասնմեկ ժամին, հարսնացուի մայրը, վոր առանձնապես այդ որը չարացած եր Պանկրոնիմովի մոր դեմ, վճռեց իր հաստատությունը վոտքի հանել և նրկա լինել պարահանդեսին ու ընթրիքին։ Ովան Իլյիչի յերևալը տանը ու վրա արավ ամեն ինչ։ Տիկին Մլեկոպիտանան շփոթվեց, վիրավորվեց ու սկսեց հայհոյել, քի ինչու իրեն չեն նախապատրաստել, վոր նորին գերազանցությանը հրավիրել են։ Նրան հավատացնում եյին, քի գնացքն ինքն և յեկել անկոչ, բայց նա այնքան տխմար եր, վոր չկամեցավ հավատալ։ Պետք յեղավ չամպայն գնալու Պանկրոնիմովի մոր մոտ գանվեց ընդամենը մի ռուբլի, ինքը Պանկրոնիմովը կոպեկ անգամ չուներ։ Հարկավոր յեղավ գլուխ խոնարհեցնել պառավ Մլեկոպիտանի առջև, վոր խնդրել առաջին շշի, հետո յերկրորդ շշի համար։ Նրան համոզում եյին, քի պաշտոնական հարաբերություններ կան, վիճացուի ապագա կարյերան և այլն։ Վերջապես նա ավեց իր սովորական փողերից, բայց կանխապես ստիպեց Պանկրոնիմովին քամել մաշկի մի այնպիսի բաժակ, վոր նա միքանի անգամ վազեց այն սենյակը, ուր պատրաստված եր նորապսակների անկողինը, լուռ ճանկեց իր մազերը ու գլխիվար քավարվեց դրանտային վայելքի համար նշանակված անկողնի մեջ, վոտքից մինչև գլուխ գորգով անզոր կատաղու-

քյոանից։ Այն, Իվան Իլյիչը չգիտեր, թե ինչ գնով եկավ ձեռք բերված ջանասեր[1] կյանքը, որը նա խմեց այդ կեղևից։ Որքան կեղտալի Պանկրատիևոյի սարսափը, թախիծն ու հուսահատությունը, կեր Իվան Իլյիչի վերաբերմամբ քանի այնպես անապատանալի տխուր վերջացավ։ Նորին իրատանցում, գուցե սեղրոջ գիշերը, քամահաճ նորահարսի ճչեր ու արցունքներ, տգետ ու բթամիտ ապրանականների կծու հշտամբանք։ Սոանց այդ ել նրա գլուխը ցավում էր, սոանց այդ ել խավարն ու մուխը շղարշել էին նրա աչքերը։ Գնաց և դիշերվա կեսին ժամին բժիշկ բերել կամ կարևոր դանել Իվան Իլյիչին տուն տանելու համար, անպատճառ կարևոր, որովհետև այդ գրոքյան մեջ և այդպիսի մի անձնավորություն չի կարելի տուն ուղարկել հասարակ կառքով։ Բայց վճռտնել գըտնել գուց, քնկոտ կարևորի համար։ Տիկին Մլեկոպիտանան կատաղած, որ պնեղրալը նրա հետ կերկու խոսք չեր խոսել, մինչև անգամ չեր նայել նրա վրա՝ հայտարարեց, թե մի կոպեկ ել չունեն։ Գուցե լրտանա չունեն վճռտնել զանել Ո՞վ կուա։ Այո, կար պատճառ մտածելու։

Իվան Իլյիչին տանգափոխանցին կաշվե գոգրկով գահավորակի վրա, որ գրված եր անգանատան մի անկյունում։ Մինչև սեղանը մոտվում էին ու անդյակը կարգի բերում, Պանկրատիևոյը գնա ու գնն ընկավ գոգ ճարելու։ Նա վորձնց գիմել նույնիսկ ապատամարին, նա ել չուներ։ Նա ուրիկ ստրամ անհանգստացնելու մինչև անգամ Ակիմ Գնատովիչին, որ հապատիլ ել հետանալու։ Բարի մարդը, գոգի խոսք չանելով, այնպիսի տարակուսանքի մեջ ընկավ, այնպես վախեցավ, որ սամնատանապատանքի տխմարությունները ասաց.

— Մի ուրիշ ժամանակ, ուրախությամբ, իսկ այժմ... նեղրեցեք...

Ասաց և, գրակը վերցնելով, վազեց դուրս։ Միայն չերազգրի մասին խոսող բարեհոգի պատանուն մի քանի պետք չեղավ, այն ել վոչ անգլին։ Նա նույնպես հապատիլ եր, որտպեսզի մասնակցելով Պանկրատիևոյի թշվառությունները վերջացնա, Պանկրատիևոյը, մայրը և պատանին, խորհրդակցելով, վճռեցին քժիշկ չհրավիրել, այլ միայն կարևոր կանչել և հիվանդին տուն տանել, իսկ այժմ, մինչև կարևորի գալը, փորձել նրա վրա միքանի տնա-

---

1 Ջամպոյին

յին միջոցներ, այն է՝ գլուխն ու քունքերը քրքել սառը ջրով, գազաթի վրա սառույց դնել և այլն։ Այդ գործը ստանձնեց Պանդոնիմովի մայրը։ Պատանին վազեց կարեթի մոտ։ Վորովհետև Պետերբուրգսկայա Ստորոնայում այդ ժամին հաստարակ կառքեր անգամ չկին լինում, ուստի նա վազեց հեռու և մի իշխանուհի կառապաններին զարթեցրեց։ Սկսեցին սակարգել, ասացին, վոր այս ժամին հինգ ռուբլին էլ քիչ է կարեթի համար։ Սակայն յերեք ռուբլով համաձայնեցին։ Բայց յերբ չորս ժամի վերջին պատանին վարձած կարեթով յեկավ Պանդոնիմովների մոտ, վորոշումն արդեն փոխվել եր։ Պարզվեց, վոր Իվան Իլյիչը, վոր առակավին ուշագնաց վիճակումն եր, այնպես եր հիվանդացել, այնպես եր տնքտնքում, այնպես եր ջղաձգում, վոր այդ գրությունի մեջ նրան կառքով փոխադրելը բոլորովին աննպատակ, նույնիսկ վտանգավոր եր։ Ով գիտե, ինչ կարող է պատահել, ասում եր Պանդոնիմովը միանգամայն հուսահատ։ Ինչ պիտի անել։ Մի նոր հարց եր ծագել՝ յերեք հիվանդին այստեղ թողնեն, ձեր պիտի տեղափոխեն ու պատկացնեն։ Ամբողջ տան մեջ միայն յերկու անկողնական կար, մեկը շատ մեծ, յերկտեղյա, վորի վրա քնում եին Ելենա Մլեկոպիտանը և իր կինը, իսկ մյուսը նորկած, ընկուզափայտի գույնի, նոր գնված, նույնպես յերկտեղյա, նորապսակների համար։ Մյուս բոլոր տեղերը, հինգն ասած, տնայնուհիները քնում եին իրար կողքի հատակի վրա սփռած մեթենների վրա, վորոնք մասամբ փչացած ու հոտած եին, այսինքն՝ միանգամայն անվայել։ Բացի դրանից, ավելորդ մեթել չկար։ Վորտեղ պատկեցնեին հիվանդին։ Ներքնարկ ասենք, ծայրահեղ դեպքում կարելի յեր գտնել, հնարավոր եր տնեցիներից մեկի տակից քաշել, բայց վերտեղ և ինչի՞ վրա։ Պարզվեց, վոր տեղ կարելի յե գտնել դահլիճում, վորովհետև այդ սենյակին ընդհանրի խորքերից հեռու յեր և ուներ առանձին մուտք։ Բայց ինչի՞ վրա սփռել մեթելը։ Մրթեն աթոռների վրա։ Հայտնի յե, վոր աթոռների վրա անկողին են գցում միմիայն գիշերագիստների համար, յերբ նրանք շաբաթի յերեկոները տուն են գալիս, իսկ Իվան Իլյիչի պես մի անձի համար այդ կլիներ շատ անհարգելի։ Ինչ կասի նա վաղը իրեն տեղանելով աթոռների վրա պատկած։ Պանդոնիմովը այդ մասին լսել անգամ չեր ուզում։ Մնում եր մի բան. տեղափոխել Իվան Իլյիչին նորապսակների անկողինը, վորը, ինչպես միանգամայն, պատրաստված եր անզանազան կից փոքրիկ սենյակի մեջ, հենց սեղանատան կողքին։ Անկողնակալի վրայի ներքնարկը

յնկնաղյա յեր, քոլորովին նոր, ներմակներնը մաքուր, չորս բարձերը վարդագոյն յերեսով, իսկ վերին յերեսը քիսայա, ժանյակով յեզերած։ Ներմակը աթլասից եր, վարդագոյն, նկարակաբած բարձերից, մի վոսկի ողակից իշնում եյին քիսայա վարդագոյն ծոցկինները։ Մի խոսքով՝ ամեն ինչ կարգին եր, և քոլոր հյուրերը, վորոնք տեսել եյին նշանդրանը, արդ ու զարդը գովում եյին։ Նորահարսը բեև տանել չեր կարող Պանչոնիմովին, յերեկոյի ընթացքում մի քանի անգամ դաղտագողի յեկել եր այդտեղ նայելու։ Կարելի յե յերևակայել նրա վրդովմունքը, նրա չարությունը, յերբ իմացավ, թե ուղում են խոլերինի պես բանով հիվանդին բերել նրա ամուսնական առաջատի տակ։ Նորահարսի մայրիկը փորձեց բողոքել դրա դեմ, բայց Պանչոնիմովին այնպես ցույց տվեց իր կամքի որոշյունն ու պնդեց իր տեսածի վրա։ Իվան Իլյիչին տարան աշխատել, իր նորապսակների համար անգ պատրաստեցին դահլիճում, աթոռների վրա։ Նորահարսը հևկևկում եր, պատրաստ եր կիշտել ամենքին, բայց չկնազանդել չհամարձակվեց. հայրիկի ընթացուկը լավ եր ճանաչում և գիտեր, վոր ծերուկին վազը միքանի բաների մասին մանրամասն հաշիվ և պահանջելու։ Նրան միխթարելու համար վարդագույն վերմակը և բարձերը դահլիճ տանդափոխեցին։ Այդ խոր բոպեյին պատահեին վերադարձավ հարսիքով։ Իմանալով, վոր կարելի չեր այլևս հարկավոր չեր, նա սաստիկ վախեցավ։ Նա ատիպված եր իր պրպտանից վճարել հատապահին, այնինչ նա իր կյանքում յերբեք մի պրոշ չեր ունեցել։ Պանչոնիմովին ապտարեց իր վատահատար անանկությունը։ Փորձեցին հատապահին համոզել, բայց նա սկսեց ազմկել, մինչև անգամ լուսամուտների վեղկերին զարկել։ Ինչով այդ վերջացավ — մանրամասնորեն չգիտեմ։ Կարծեմ պատահեին հարևի նամելով վորպես պատանդ՝ գնաց Վեսկի քաղաքամասը, չորրորդ Ռոժդեստվենսկայա փողոց, ուր նա հույս ուներ զարթեցնել իր ծանոթների տանը դիշերող մի ուսանողի և փորձել պիտանալու՝ ունեի արդյոք փող։ Առավոտյան հինգերորդ ժամին եր արդեն, յերբ նորապսակներին վակեցին դահլիճում։ Տատապոլի մահճակալի մոտ ամբողջ դիշերվա համար մնաց միայն Պանչոնիմովի մայրը։ Նա տեղավորվեց հատակի վրա, տակը ձգելով մի պորգիկ և վրան մի մուշտակիկ, բայց քնել չկարողացավ։ Վորովհետև հարկավորված եր ամեն րոպե վեր կենար։ Իվան Իլյիչի տատիկը տատիկ խանգարվել եր Պանչոնիմովան առնահան կին եր և վհատանձն։ Նա ինքը Իվան Իլյիչի հազուստը հա-

նեց, սպասավորից նրան մինչև լույս, վորպես հարթազան վորդուն և ամբողջ գիշեր դուրս տարավ ու նեղս քերից անդրաժեշտ անոթը։ Սակայն այդ գիշերվա թշվառությունները դրանով չվերջացան։

Նորապսակներին դահլիճում փակելուց տասը րոպե չեր անցել, յերբ հանկարծ լսվեց մի սրտակոտոր, չարագուշակ ճիչ։ Նույն վայրկյանին լսվեց աղմուկ, դղրդոց, ասես աթոռներ նյին վայր ընկել և վայրկյանապար մութ սենյակը խուժեց ախ ու վախ քաշելով ահարեկված՝ կանանց մի խումբ ամեն տեսակի մերկությամբ։ Այդ կանայք նյին. Նորահարսի մայրը, մեծ քույրը, նրա յերկու մորաքույրերը, նույնիսկ այն մեկը, վորի մի կողը կոտրած եր։ Մինչև անգամ խոհարարուհին և այգեպետ եր, մինչև անգամ հնգքաքեներ պատժող հացկատակ գերմանուհին, վորի տակից ուժով դուրս նյին քաշել նրա անփական ներքնաշորկը, վոր ամբողջ տան մեջ ամենալալին եր և նրա միակ կարողությունն եր կազմում։ Նա էլ վազել եր մյուսների հետ։ Բոլոր այդ պատկառելի և կորովամիտ կանայք արդեն քառորդ ժամ եր խոհանոցով զպաստքայլերով յեկել նյին ներքանցք և այնտեղից ականջ նյին դնում ամենատանջատարելի հետաքրքրությամբ։ Մեկը շտապով մի մոմ վառեց, և ամենքի աչքն բացվեց մի անսպասելի տեսարանի։ Աչքոնները նորապսակների տակ չեյին դիմացել յերկու հոգու ծանրությանը, իրարից բաժանվել նյին, և ներքնաշորն ընկել եր նրանց արանքը։ Նորահարսը չարությունից հնձկլտում եր. այս անգամ նա վիրավորվել եր մինչև սրտի խորքը։ Բարոյապես ապականված Պանկրոնիմովը կանգնած եր ինչպես չարագործության մեջ բռնված մի հանցավոր։ Նա չփորձեց անգամ իրեն արդարացնել։ Ամեն կողմից ախ ու ճիչ նյին արձակում։ Աղմուկին վազել եր և Պանկրոնիմովի մայրը, բայց այս անգամ հաղթությունը տարավ նորահարսի մայրը։ Առաջ նա Պանկրոնիմովին հնդնեց տարորինակ և մեծ մասամբ անարդար կշտամբանքներով այն իմաստով, վոր ինչ ամուսին նա դու այսուհետև, ինչի յես պետք այս խայտառակությունից հետո, և այլն։ Վերջը քաշելով աղջկա ձեռից, տարավ նրան իր մոտ, իր վրա վերցնելով վազվա պատասխանատվությունն ահարկու հոր առջև։ Նրան հետևեցին մյուսները, ախ ու վախ քաշելով և գլուխները յերերելով։ Մայրը Ջնաց Պանկրոնիմովի մոտ ու աշխատեց նրան մխիթարել։ Բայց վորդին անմիջապես նրան դուրս վռնդեց։ Նա մխիթարանք լսելու

պլուխ չունեին։ Նա մտածում էր հարևանների ու նաև ամենամոտ մտածելակերպների մեջ, այնպես, ինչպես վոր կար, վոտաբոբիկ և կիսամերկ։ Մարդիկը խաչաձևվում են խճճվում միմյանց պլխի մեջ ժամանակ առ ժամանակ, մի տեսակ մեքենայաբար, նա ալ ու ձախ դիտում էր անելակը, ուր մի քանի առաջ հյուրերը պարում էին կատաղաբար և ուր տղի մեջ գնա ծխախոտի ծուխն էր շրջում։ Անուշներնի քրքիջները, ծխախոտի միացրորդները դեռևս ընկած էին քրջված ու ապականված հատակի վրա։ Ամառնային անկողնակալի խորտակումը և քավալված աթոռները վկայում էին կերկրային ամենաալավագույն ու հաստատագույն հույսերի ու կրքոտների ունայնության։

Այդ պրոբլեմն մեջ նա նստեց գրելեն մի ժամ։ Նրա գլուխը պաշարում էին ծանր մտքեր, ինչպես, որինակ, քնչ և ապատում նրան վազը պոշտոնավարում։ Նա դիտակցում էր տանջալիորեն, քե պետք և վոնիկ ծառայության տեղը, ինչպես էլ լինի, քե նախկին տեղում մնալն անհնարին և հատկապես շնորհիվ այն բոլորի, ինչ վոր պատահեց այս կերևկու։ Նա մտարերում էր նաև Մլինկոպիտանեին, վորը, ոչ դիտեր, գուցե վազը տեղի նրան ուղարկած պատիկ, վորպեսզի վորձի նրա հետաքրքրությունը։ Որհնյալ նաև, քե Մլինկոպիտանը քեմե հարատևելքի որվա համար տվեց հիստերիա ստելու, վոր արդեն ծախսված և մինչև վերջին կոպեկը, բայց չորս հարյուր ստելը ոչինչ դեռ չի մտածել տալու և նույնիսկ անհնարին չի կերել այդ մասին։ Տան վերաբերմամբ էլ մինչև այժմ դեռ չկա կատարյալ ձևակերպ քաղքենի։ Մտածեց նա նույնպես իր հինգ մասին, վոր լրեց քրոնը, իր կյանքի ամենակրիտիկական ժամին, բարձրահասակ ապակի մասին, վոր մի ծնկան վրա չոքեց նրա առջև նա այդ արդեն նկատել էր։ Մտածեց նա իր հինգ մեջ, հարատևող հոր վկայությամբ, քանի դրած յոթ գնելը մասին, նաև նրանց արտաքսելու համար պատրաստված ցուպի մասին։ Դողդողեց, նա իր մեջ զգում էր ուժ շատ գրկանքներ կրելու, բայց ճակատագրին այնպիսի անակնկալներ էր արձակում, վոր վերջինիս ակնոց կտակածել՝ իմ արդյոք այդ ուժը։

Այսպես էր տատանում Պանկրատևսկին, այն ինչ ժամը մարվում էր։ Նրա առկայծող լույսը, վոր ընկել էր ուղիղ Պանկրատևսկու պրոֆիլի վրա, անդրադարձնում էր նրան հակայական ձևով պատի վրա, ձգված պարանոցով, կուզ քթով և ճակատի ու ծոծրակի վրա ցցված մազերի յերկու խուրձերով։ Վերջապես, յերբ արդեն առավոտյան գոմը փչից, նա վոտքի յելավ, հոգով դողդող-

ջուն ու համրացած, մոտեցավ աթոռների միջև ընկած նեղքնարկին և, վոչ մի քան չշոշկած, մոմի ճրագը չհանգցրած, նույնիսկ իր գլխի տակ մի բարձ չդրած, պառկեց ու քնեց այն կապարե, մեռելային քնով, վորով յերևի քնում են կախաղանի դատապարտվածները։

Մյուս կողմից, ինչը կարող և համեմատվել այն տանջալի գիշերի հետ, վոր անցկացրեց Իվան Իլյիչ Պրասկովյինին ապագա Պանլդոնիմովի սմուսնական անկողնում։ Մյուռժամանակ գլխացավը, սիրտ խառնելը և այլ անախորժագույն բաները ձնոք չեյին վերցնում նրանից վոչ մի րոպե։ Դա դժոխային մի տանջանք եր նրա համար։ Դիտակցությունը, վոր հապիվ-հապ նրա գլխում առկայծում եր, լուսավորում եր սարսափի այնպիսի անդունդներ, այնպիսի մռայլ ու զազրելի պատկերներ, վոր բարվոք եր, յեթե նա գիտակցության չգար։ Սակայն դեռ ամենն ինչ նրա մեջ չեր խառնվել։ Որինակի համար, նա ճանաչում եր Պանլդոնիմովի մորը, լսում եր նրա անչաք խրատները. «համբերիր, աղավնյակս, համբերիր, կհամբերես-կհիրնաս — լսում եր, հասկանում եր և սակայն չեր կարողանում ինքն իրեն վորևե արտամարմնական հաշիվ տալ նրա ներկայության մասին։ Զազրելի տեսիլները եյին ներկայանում նրան. ամենից հաճախ ներկայանում եր Սեմեոն Իվանովիչը, բայց խորը նայելով, նկատում եր, վոր դա, Սեմեոն Իվանովիչը չե բոլորովին, այլ Պանլդոնիմովի քիթը։ Ներևան եյին գալիս նրա առջև և՛ աղատ նկարիչը, և՛ ոջիլները, և՛ պառավ կինը՝ ծնոտը քաշկինակով կապած։ Ամենից ավելի նրան զբաղեցրեց իր գլխի վրայի վոսկե ողակը, վորից կախված եյին վարագույրները։ Նա պարզ տեսնում եր նրանց սենյակը լուսավորող ադոտ ճրագի լուսով, և մոքով ձգտում եր հասկանալ՝ ինչ բանի յե ծառայում այդ ողակը, ինչու համար և նա այստեղ, ինչ և նշանակում։ Այդ մասին նա միքանի անգամ հարցրել եր Պանլդոնիմովի մորը, բայց յերևի այն չեր ասել, ինչ վոր կամեցել եր արտասանել, ու պառավը յերևի նրան չեր հասկացել։ Առավոտյան դեմ վերջապես նոպաները վերջացան, և նա քնեց, քնեց պինդ, առանց յերազների։ Նա քնեց մի ժամից ավել և յերբ զարթնեց, արդեն կատարյալ գիտակցության մեջ եր, զգում եր անտանելի գլխացավ և մի շատ վատ համ բերնի մեջ, լեզվի վրա, վոր զարձել եր մահուզի կտոր։ Նա գլուխը բարձրացրեց, նայեց աջ ու ձախ ու մոտածմունքի մեջ ընկավ։ Սկսվող

որվա գնացած լույսը, փեղկերի արանքով ներս թափանցելով, նեղ շերտով պողպատում էր պատի վրա։ Առավոտյան մոտ չորս ժամն էր։ Ներք Իվան Իլյիչը հանկարծակի գլխի ընկավ և մտաբերեց բոլորը, ինչ վոր պատահել էր նրան չերեկոյից սկսած, չերբ հիշեց ընթրիքի ժամանակ տեղի ունեցած սրկսածները, իր անտեղյակ քաշատրծուքյունը, իր ճառը սեղանի վրա, չերբ սարսափելի պատկերացավ այն բոլորը, ինչ վոր կարող է այժմ առաջանալ պատահածից, բոլորը, ինչ վոր պիտի ասեն և կարծեն նրա մասին, չերբ ալ ու ձախից նայեց ու տեսավ վերջապես, քե ինչ վոգբալի ու այլանդակ վիճակի չե հասցրել իր սովորական խաղաղ ամուսնական անկողինը, ոտ, այն ժամանակ հանկարծ նրա սրտի մեջ խաչաձևվեցին այնպիսի մտահղացքներ, այնպիսի սանձանքներ, վոր նա ճչաց, չերեսը ծածկեց ձեռներով և հուսահատությամբ ընկավ բարձի վրա։ Մի բոպե անցած՝ նա վոտքի կկավ, գոզքին, սրճոսի վրա տեսավ իր հագուստը մաքրած ու կարգին ծալած, ձանկից ներան արագությամբ, ալ ու ձախ նայելով, և ինչ-վոր բանից սարսափելի վախենալով, սկսեց հագնվել։ Մի ուրիշ սրճոսի վրա ընկած կին նրա մուշտակը, գոտկը և գնդաձոլքն ձեռնոցները նրա մեջ։ Նա կամեցավ հանդարտիկ դուրս ծկվել, բայց հանկարծ դուռը բացվեց, և ներս մտավ Պանկրատիևովան, բերելով մի կավե կոնք, մի ջրաման և մի չերեսսրբիչ ուսի վրա։ Նա կոնքը գրեց հատակին և առանց չերկարաբանության հայտարարեց, քե անպատճառ հարկավոր է լվացվել։

— Այդ ինչպե՞ս կլինի, լվացվիր, առանց լվացվելու հո չի՞ լինի...

Այդ վայրկյանին Իվան Իլյիչը գիտակցեց, քե չերեք աշխարհի չերևակա կա գնի մի հյակ, վորից նա կարող է չամաչել ու չվախենալ, գա խակ և խակ այդ պատահը ու նա լվացվեց։ Ապագայում, կյանքի ծանր բախումներին նա շատ անգամ և խղճի ոչ և այլ խայթոցներին հետ հիշել այդ առավոտյան արքնացման ամբողջ պատկերը, և այդ հավկ կոնքը ջրամանի հետ, ուր գեռ լողում էին առտյի կտորները, և կարմիր քղքի մեջ վաքաքած ձուաձև առանհինդ կոպեկանոց գեռ չգործածված սապոնը, վորի վրա պաճած էին ինչ-վոր տառեր, և վորն անկասկած նորապատկներին համար էր գնված, և այդ պատահին՝ ձախ ուսի վրա գցած չերեսսրբիչով։ Սառը ջուրը քաշմացրեց նրան, նա սրբեց չերեսը և, առանց մի քան ասելու, նույնիսկ իր գիտությա

քրոջը չնորհակալություն չհայտնելով, վերցրեց գլխակը, գցեց ուսերին մուշտակը, վոր ավեց Նրան Պանդոնիմովան, և դուրս վազեց ընթանցքով ու խոհանոցով, ուր մլավում եր կատուն և ուր խոհարարուհին, տեղից վեր բարձրանալով, ազահ հետաքրքրությամբ նայեց Նրա հետևից։ Նա վազեց գավիթը, այնտեղից փողոց և նստեց առաջին պատահած կառքը։ Առավոտը սառնամանյա յեր, գեղնագույն սառուցիկ մառախուղն սքողել եր տներն ու բոլոր առարկաները։ Իվան Իլյիչը մուշտակի ոձիքը բարձրացրեց, նա կարծում եր, վոր ամենքը Նրան են նայում, վոր ինքն ամենքին ծանոթ է ու հմանաչվի...

Ուղի որ Իվան Իլյիչը տնից դուրս չեկավ ու պաշտոնատեղն էլ չգնաց։ Նա հիվանդ եր, տանջալի հիվանդ, բայց ավելի բարոյապես, քան մարմնապես։ Այդ ուղի որվա մեջ նա մի ամբողջ զնհնն ապրեց, և յերևի միտս աշխարհում այդ որերը ծառայեցին Նրան վորպես քավության հանցանաց։ Ցեղան բոպեներ, յերբ նա մոռանում եր վարդապետ ձեռնադրվելը։ Այո, յեղան նույնիսկ Նրա յերևակայության այս առթիվ սկսել եր բորբոքվել։ Նրա առջև պատկերանում եյին խաղաղ, սորեկրյա յերգեցողության, բաց գագաղ, առանձնակի խուց, անատաններ, քարանձավներ։ Բայց արքիանանալով, նա իսկույն գիտակցում եր, վոր այդ ամենը գաղարկ բան է և սարսափելի սխմարության նա ամաչում եր այդ սխմարությունից։ Հետո սկսվեցին բարոյական տագնապներ existence manquée-ի[1] վերաբերմամբ։ Հետո ամոթը նորեն եր բռնկում Նրա մեջ, միանգամից պաշարում եր Նրա հոգին ու ամեն ինչ այրում ու վոչնչացնում։ Նա սարսում եր, գանագան պատկերներ յերևակայելով։ Ի՞նչ կասեն Նրա մասին, ինչ կմոածեն, ինչպես նա պաշտոնավայրը կմտնի, ինչ վսփոցներ պիտի հայածեն Նրան ամբողջ տարի, տասը տարի, մինչև մահ։ Անեկդոտը Նրա մասին սերնդից սերունդ կանցնի։

Ցերեկն Նա ընկնում եր այնպիսի փոքրոգության մեջ, վոր պատրաստ եր իսկույն ևեթ գնալ Սեմյոն Իվանովիչի մոտ և խնդրել Նրա ներումն ու բարեկամությունը։ Նա մինչև անգամ չեր արդարացնում ինքն իրեն, ընդհակառակը՝ կատարելապես պարզաբանում եր իրեն։ Նա իր համար արդարացումներ չեր գտնում և նույնիսկ ամաչում եր Նրանից։

---

1 Անհաջող գոյություն։

Նա մտածում էր նաև անհապաղ հրաժարական տալ և այնպես, պարզ ի պարզո, ժխտության մեջ նվիրվել մարդկության բախտավորության համար։ Համոզված էր, որ անպատճառ պետք է ծանոթանար նրանց և այնպես, ինչ արժատապես ջնջի ամեն մի հիշողություն իր մասին։ Հետո նա մտածում էր, թե այդ էլ սխալություն է և թե առարկայների հետ խաղերն վարվելով կարող է դեռ շատ ուշացնել։ Այդ պահերին նա սկսում էր հուսալ և սիրտ առնել։

Վերջապես, կասկածների ու տանջանքների ուժ որն անցնելուց հետո, նա զգաց, թե այլևս չի կարող դիմանալ անհայտության և un beau matin[1] վճռեց գնալ դիվանատուն։ Առաջ, մինչև գնալը, նա տանը թախիծի մեջ նստած, հազար անգամ կրկնակսկծել էր, թե ինչպես պետք է մտնի դիվանատուն։ Սարսափով համոզվում էր, թե իր հետևից անպատճառ կանչ կկրկնեցնեն ցրնգյուն, անհանգիստ կկրկնեցնեն գնդքը, ամենավատ տեսակի ժպիտներ։ Երբեմն մեծ հեռվ նրա զարմանքը, կերը իրականության մեջ այդ չեղավ։ Նրան դիմավորեցին պատկառանքով, նրան գլուխ տվին։ Ամենքը լուրջ երևին, ամենքը գործով զբաղված։ Ուրախությունը պատեցրեց նրա սիրտը, կերը մոռալ էր առանձնանալուկը։ Նա իսկույն նկի ամենալավ դիմեց իր գործին, կանչ միքանի պետություններ ու բացատրություններ, վճիռներ կայացրեց։ Նա զգում էր, որ կերկնք այդպես խնչացել, այդպես գործնական չէր դառել ու չէր վճռել, ինչպես այդ օրը։ Նա առանում էր, որ երկնից դեռ էն, որ պատվում են իրեն ու հարգանքով վերաբերվում։ Ամենաերջանիկ կասկածամտությունը վոչինչ չէր կարող նկատել։ Գործը շատ լավ էր ընթանում։

Վերջապես կնկավ և Ակիմ Պետրովիչը, բերելով ինչ-որ թղթեր։ Նա պետք մի ինչ որ բան խոսքից իմաև էլ չէր սիրտը, բայց միևոյն մի վայրկյան։ Նա սկսեց պատրաստվել Ակիմ Պետրովիչի հետ, ծանրորեն խոսակցեց, ցույց տվեց նրան, թե ինչ պիտի անել և բացատրեց։ Նա նկատեց միևոյն, որ ինքը կարծես խուսափում է կերկարատրեն նայել Ակիմ Պետրովիչին կամ, լավ և ասել, ինքը Ակիմ Պետրովիչը վախենում էր նրան նայել։ Բայց ահա Ակիմ Պետրովիչը գործը վերջացրեց և իր թղթերը ժողովում է։

— Ահա մի խնդիր ևս, — ասաց նա կարելորն չափ չոր կեղանակով, — պաշտոնյա Պանկրանիմովինը։ Ինդրում է երեն ազատվել դեպարտամենտ... Նորին գերազանցություն Սեմեոն

[1] Մի գեղեցիկ առավոտ։

Իվանովիչ Շիպոլենկոն նրան տեղ և խոստացել՝ ընդրկամ և ձեր վաղորդյան թույլտվությունը, ձերդ գերազանցություն։

— Աա, ուրեմն նա տեղափոխվում է, — ասաց Իվան Իլյիչը և զգաց, որ իր սրտից մի ահագին ծանրություն ընկավ։

Նա նայեց Ակիմ Պետրովիչին, և նույն վայրկյանին նրանց հայացքները հանդիպեցին իրար։

— Ծո՛հ, ինչ կա, չես իմ կողմից... չես վշտանամ, — պատասխանեց Իվան Իլյիչը, — չես պատրաստ եմ։

Ակիմ Պետրովիչն ըստ չերևույթին ուզում էր շուտով դուրս գալ, բայց Իվան Իլյիչը հանկարծ, վեհանձնությամբ համակված, վրդովեց վերջնականապես արտահայտվել։ Ըստ չերևույթին նրա վրա վեթատին վոզնորություն էր իջնել։

— Հաղորդեցեք նրան, — սկսեց նա, իր պարզ և խորին իմաստով լեցուն հայացքը գցելով Ակիմ Պետրովիչի վրա, — հաղորդեցեք Պանկրատիևովիչին, վոր չես նրան չարիք չեմ ցանկանում, այո, չեմ ցանկանում... վոր, ընդհակառակը, չես պատրաստ եմ մինչև անգամ մոռանալ բոլոր պատահածը, մոռանալ ամենը, ամենը...

Բայց հանկարծ Իվան Իլյիչը խոսքը կտրեց, տեսնելով սարսափելիական վարմունքը Ակիմ Պետրովիչի, վոր, հայտնի չէր ինչ պատճառով, խոհեմ մարդուց զարձել էր անասնի հիմար։ Փոխանակ ականջ դնելու ու մինչև վերջը լսելու, հանկարծ նա կարմրեց մինչև ականջները, սկսեց մի տեսակ շտապ ձևով գլուխ տալ գլխի փոքրիկ թեքումներով և միևնույն ժամանակ նահանջել հետ ու հետ դեպի դռները, նրա ամբողջ կեցվածքն արտահայտում էր ցանկություն՝ գնալինը մոնել կամ, լայն և ազատ շուտով հասնել իր սեղանին։

Իվան Իլյիչը, մենակ մնալով, շփոթված վոտքի չկանգնեց նա հայելուն նայեց և իր չերեսը չտեսավ։

— Վո՛չ, վո՛չ — խստություն, միայն խստություն և խստություն, — շշնջաց նա ինքն իրեն զրնգուն անդիտակցաբար, և թանձր կարմրությունը հեղեղեց նրա չերեսը։ Ծեվ հանկարծ նա այնպիսի մի ամոթ, այնպիսի ծանրություն զգաց, վորպիսին չէր զգացել իր ուղ որվա հիվանդության ամենասաստանալի րոպեներին։

«Զղիմացա» — ասաց նա իր մտքում, և ուժասպառ ընկղմվեց աթոռի վրա։

ภาคผนวก ๔

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

Վերջապես կես գիշերային ժամը հնչեց, և ես լսեցի, թե ինչպես ծանր դռները ետևիցս փակվեցին, և ես մենակ մնացի Ֆրանկենշտեյնի տանը։ Ամբողջ օրը ես անհանգիստ էի սպասում Հենրիի գալուն։ Ես ինձ մեղադրում էի, որ նրան ինձ հետ չեմ տարել։ Ինձ թվում էր, որ նրա ներկայությունը ինձ կպաշտպանի այն սարսափելի զգացողությունից, որ ինձ տանջում էր։ Ես սիրում էի նրան, և ամեն անգամ, երբ նրա ձայնը կամ ոտնաձայները լսում էի, ես ուրախանում էի։ Ես ուզում էի նրան պատմել իմ անցյալ կյանքի մասին, որ նա ինձ հետ չէ եղել։ Ես ուզում էի նրան ասել, որ ես իրեն շատ եմ սիրում, և որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։ Ես ուզում էի նրան ասել, որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։ Ես ուզում էի նրան ասել, որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։

Հանկարծ ես լսեցի մի ձայն, որ ինձ ասում էր, որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։ Ես ուզում էի նրան ասել, որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։ Ես ուզում էի նրան ասել, որ ես իրեն միայն ինձ համար եմ ուզում։

վում և՝ ինչպես վերամբարձ ճառով, մեկ նախադասությունը բարդելով մյուսի վրա, և վերջապես բոլորովին շփոթվելով, նա ինձ հասկանալ տվեց, որ կես պուրակում, յերեխաների հետ վոկալից[1] հեռու մնա գաճ։ Ի վերջո նա բարկացավ և կարուկ ավելացրեց՝ ոքեն չեն, մի գուցե, դուք նրանց վոկալ տաննք, ուրվեք խաղալու տեղը։ Ներեցեք, — ավելացրեց նա, — սակայն կես պիտանի, վոր դուք դեռևս բավական քնքնամիտ եք և ընդունակ եք քերևս, խաղալու։ Համենայն դեպս քեռև կես ձեր մենատորը[2] չեմ, և չեմ ել կամենա այդպիսի դեր ստանձնել, բայց գոնե ունեմ իրավունք ցանկանալու, վոր դուք, այսպես ասած, գեթ ինձ չվարկաբեկեք...»։

— Ախր կես վող ել չունեմ, — հանգիստ պատասխանեցի կես, — տանուլ տալու համար — պետք և ունենալ։

— Դուք իսկույն կտառնաք, — պատասխանեց գեներալը, մի քիչ կարմրելով, իր բյուրոյում[3] սկսեց ինչ վոր վորոնել, գրքից տեղեկանք քաշեց և դուրս եկավ, վոր նրա վրա կես մոտ 120 ռուբլի վող ունեմ։

— Ի՞նչպես պիտի ապա մենք հաշիվ տեսնենք, — նորից խոսեց նա, — պետք և քաղերի[4] վերածենք։ Վերցրեք ահա կլոր հաշվով 200 քաղեր, մնացածն ել, իհարկե չի կորչի։

Ճես լռելյայն վերցրի վողը։

— Ներեցեք դուք չվշտանաք իմ խոսքերից, դուք այնքան նեղացկոտ եք... Ճեզնից կես նկատողություն արի, ապա կես այսպես ասած, նախազգուշացրի ձեզ և, իհարկե, ունեմ վորոշ իրավունք...

Ճաշից առաջ յերեխաների հետ տուն գառնալիս կես մի ամբողջ կավալկադա[5] հանդիպեցի։ Մերոնք գնացել էին ինչ վոր ավերակներ տեսնելու։ Ճերկու փառավոր կառք, յերեխի ձիերը։ Mademoiselle Blanche-ը Մարյա Ալեքսեյևնայի և Պոլինայի հետ մի կառքում, Ֆրանսիացին, անգլիացին և մեր գեներալը — ձիով։

---

1 Վոկալիանների՝ Փոլքսոպալ — ժողովրդական սրահ. այդպես են կոչվում պարբասրահները, Քրիստոսափի տները, ծողովատեղի, ժողովարան։ Այդպես և կոչվում նաև կայարանի մեծ սրահները, վորտեղ ժողովուրդը սպասում է գնացքներին։

2 Մենատորը — Վոզիսևսկի վորդու պահպանողն և յեղել հոր ատենամյա քոփաուճների մեջլոցին. փոխաբերական իմաստով ուսուցիչ, դնկավոր։

3 Գրասենյակ։

4 Ընդհանրական արծաթադրամ, հավասար է $1^1/_2$ մարկի. մոտ 70 կոպ.։

5 Ձիավորների խումբ, խոսքերն՝ կավալլո կնշանակի՝ ձի։

Ընթրողները կանգ եյին առնում և նայում. տպավորությունը դրծված եր. միայն քե պենսիոյի շանը դուրս և գալու Ցնա հաշիվ արի, որ բերանս չորս հազար Ֆրանկով, որանց ձեռք գցած միջոն ել վրան դրած, որանք հիմա կունենան յոթ կամ ութ հազար Ֆրանկ[1] դա չափազանց քիչ և m-lle Blanche-ի համար։

M-lle Blanche-ը նույնպես մեր հյուրանոցումն և կենում, իր մոր հետ. մեր Ֆրանսիացին ել և ու-մոր այս տեղերում, Լաքեյները նրան «m-r le comte»[2] են կոչում, m-lle Blanche-ի մորը՝ «m-me la comtesse»[3]. ինչ կա որ, մի դուցե նրանք իրավ որ comte et comtesse են։

Ցնա այնպես ել պիտեյի, որ m-r le comte-ը ինձ չի ճանաչի, յերբ որ մենք բոլորներք ընդհանուր սեղանի շուրջը Իհարկե, պենսիոյի մարդիկը չեր ել անցնի ծանոթացնել մեզ կամ առնվազն ներկայացնել ինձ նրան, իսկ m-r le comte-ը ինքը յեղել և Բադատանում և պիտի քե outchitel[4] կոչվածն ինչ պատռ եր Աանձը նա ինձ չատ լավ և ճանաչում։ Բայց խոսողականք լինի, ցնա հաշին ել անկոչ ներկայացա։ Կարծեմ պենսիոյը մոռացել եր կարգադրությունն անել, քե չե անպատճառ կուզարկեր ինձ table d'hôte[5] հաշվում։ Ցնա ինքս յեկա, ուսոի պենսիոյը տհաճությամբ նայեց վրաս։ Բարի Մարյա Ջիլիոյենան իսկույն ինձ տեղ ցույց տվեց. բայց հանդիպումը մեսյոյի[6] Աստղեյի հետ ինձ տեղ կացությունից հանեց և ցնա ակամա նրա հետաքրքրությանը պատկանող մեկը դառնաս

Այս առթիվ անդրադառնամ ցնա առաջին անգամ Պրուսիայում հանդիպելուն, վազտում, որտեղ մենք գեմ առ գեմ եյինք նստած։ Դա այն ժամանակ եր, յերբ որ ցնա հասա մերոնց. ապա ցնա հանդիպեցի նրան, յերբ որ մուտք եյի գործում Ֆրանսիա, վերջապես[7] Չվիցարիայում. վերջին յերկու շաբաթվա ընթացքում — յերկու անգամ և ահա հիմա հանկարծ ցնա տեսնում եմ նրան սրտին Բուլեվարդում։ Ամեն ամաչկոտ մարդ ցնա կյանքում չեմ պատահել. նա հիմարություն չափ ամաչկոտ և և ինքն ել, խոսրովն, այդ գիտե, որովհետև նա ընդամ հիմար չեր Աանձը նա չատ սիրելի և ուսս մարդ եր Ցնա նրան խոսացրի Պրուսիա-

---

1 Ֆրանսիական արծաթի գրամ եր 27 կ. արժողությամբ. ա.ժ՝ 7 կոպեկ եր

2 Մոսյո լը կոնտ — պարոն կոմս

3 Մադամ լա-կոնտեսս — տիկին կոմսուհի

4 Ֆրանսիական տոգորությամբ ուչիտել — ուսուցիչ բառն եր

5 Տաբլ դոտ — սեղանատներում հաշի ընդհանուր սեղան

6 Մեսյո — պարոն

յում, առաջին հանդիպման մի ջոջին նա ինձ հայտնեց, որ այդ ամառը նորդ-գապում և յեղել և շատ կկամենար նիժնի-նովգորոդի տոնավաճառում լինել։ Զգիտեմ թե նա ինչպես եր ժանոթացել գեներալին. ինձ թվում և որ նա անսահման սիրահարված և գուլինայի վրա։ Ցերը որ գուլինան ներս մտավ, նա շառագունեց։ Նա շատ ուրախ եր, որ իր կողքին կես կչի նստել սեղանին, և կարծես ինձ համարում և իր մտերիմ բարեկամը։

Ճաշի ժամանակ ֆրանցուզիկը[1] սաստիկ տոն եր բանեցնում. բոլորի նկատմամբ նա անփուչքի ու հպարտ եր։ Ինչ Մոսկվայում, հիշում եմ, շատ փչում եր։ Նա սաստիկ շատ խոսում եր ֆինանսներից և ուսաց քաղաքականությունից։ Գեներալը յերբեմն սիրտ եր անում հակաճառել, բայց հաճախ, այնչափ միայն, որ իրեն վերջնականապես վար գցած չլինի։

Ցնա տարորինակ տրամադրություն ունեյի. հասկանալի բան և, ճաշի կնաը դեռ չհասած՝ կես ինքս ինձ սվի արդեն իմ սովորական և ջղաձկան հարցը՝ «ինչու՞ կամ կես քրև գալիս այս գեներալի հետ և վազուց հետե չեմ հետացել նրանցից։ Ցերբեմն կես նայում եյի գուլինա Ալեքսանդրովնայինս. նա ինձ բոլորովին չեր նկատում։ Վերջացավ նրանով, որ կես չարացա և վճռեցի կոպտություններ ասել։

Սկսվեց նրանով, որ կես հանկարծակի, առանց վրան դրդապատճառի, բարձրաձայն և առանց հրավերի ներս խցկվեցի ուրիշների խոսակցության մեջ։ Ցնա, գլխավորապես, ֆրանցուզիկի հետ եյի ուզում գժտվել։ Ցնա դիմեցի գեներալին և հանկարծ բոլորովին բարձր ու պարզ և կարծեմ ընդհատելով նրա խոսքը, նկատեցի, որ այս ամառ ռուսների համար գրեթե միանգամայն անկարելի կե հյուրանոցներում ընդհանուր սեղանի շուրջը ճաշել։ Գեներալը հառեց վրաս զարմացական հայացք։

— Ցերթե դուք ինքներդ ձեզ հարգող մարդ եք, — ավելի հեռուն գնացի կես, — անպատճառ հայհոյանք կլսարուցանեք և հարկադրված կլինեք սարսափելի խայթոցներ տանել։ Փարիզում և Հռենոսի վրա, անգամ Զվիցարիայում, ընդհանուր սեղանի շուրջը այնքան շատ պրյաչիչկա[2] և նրան համակիր ֆրանցուզիկ և լինում, որ խոսք ասելու հնար չի լինում, յերթե միայն դուք ռուս եք։

Ցնա ֆրանսերեն սաստեց այս։ Գեներալը տարակուսանքով նայում եր վրաս, չիմանալով՝ բարկանա արդյոք, թե զարմանա միայն, որ կես այդ չափ ճոռացել եմ ինձ։

---

1 Ռուսերեն իմ ժամանակը բառին արհամարհական իմաստ և հաղորդում։

2 Պրյաչ-լնհ — քառի արհամարհական ձևն և։

— Ուրեմն ձեզ մենությունը վրեմն տնօ խրատել և, — ասաց Գրանցոտիկը անմտորեն և արհամարհանքով։

— Ես փարիզում նախ կուզեցի մի լեհացու հետ, — պատասխանեցի ես, — ապա մի Փրանսիացի ապացի հետ, վոր լեհացու կողմն էր պահում։ Ապա քի Գրանսիացիների մի մասը իմ կողմն անցավ, կերը վոր կես ներանց պատմեցին, քե ինչպես ուզում եյի քեզել մոնսինյորի[1] սուրճն ժնջ։

— Քեզ, — հարցրեց գեներալը ծանր տարակուսանքով և նույնիսկ նայելով շուրջը։ Գրանցոտիկը քերահամաստությամբ նայեց վրաս։

— Հրամանը քեզ, — պատասխանեցի ես. — վորովհետև կես ամբողջ կերկու որ հավատացած եյի, վոր հարկ կլինեի, պուցե, մեր դործով մի բոպեյով Հռոմի գնալու, ուստի և գնացի Փարիզի սըբբասյանգության հոր գևսպանատունը[2] անցպիրս վիզե անելու համար։ Այնտեղ ինձ գիմավորեց մի սրբատիկ[3], մոտ հիսուն տարեկան, չոր-չոր և առանձանքաչին գեմքով, վոր ինձ քաղաքավարի լսելուց հետո, չափազանց չոր խնդրեց ապասել։ Ես քեև շատացած եյի բայց, իհարկե, նստեցի վոր ապասեմ, հանեցի «Opinion nationale»[4] և սկսեցի կարդալ ստրատիկի հայհոյանքները Իտատատանի գեմ։ Մինչդեռ կես լսում եյի, քե ինչպես հարևան անդյակի միջով մեկն անցավ մոնսինյորի մոտ. կես տեսնում եյի, քե ինչպես սրբատիկս դլուխ և տալիս ներան։ Ես գործս ներան նախկին խնդրքով։ Նա ավելի չոր խնդրեց, վոր կես նեյի ապասեմ։ Ինչ անց ինչ-վոր մի անձանոթ ևս նեյրա մտավ. գործ ունեյր — ինչ-վոր ավատրիացի կեր. ներան լսեցին և իսկույն ուղեկցեցին վերևս։ Այնժամ վատս կնկավ. կես վեր կացա, մոանցա սրբատորը և կորուկ ստացի ներան, քե վորովհետև մոնսինյորն ընդունում եյ, ապա կարող և իմ գործն ել վերջացնել։ Հանկարծ սրբատայրը հետ մղվեց ինձնից անորինակ զարմանքով։ Ներա համար պատրաստես անըմբռնելի կեր, քե ինչպես մի չնչին ոտա հանդգնում և համեմատել իրեն մոնսինյորի հյուրերի հետ։ Ամենատանդատկատ ատենով, ատես սրբախանալուվ, վոր կարող և ինձ վիրավորել, նա վոտից գլուխ չափեց ինձ հայացքով և ճչաց՝

---

1 Տիտղոս և, վոր հին Գրանսիայում տրվում եր սրբայորդիներին, նաև հազոր և մանավանդ իշխանավորյան ներկայացուցիչներին։

2 Սբրատ — Գրանսիայում սահմանափակություն ուտած և հոգևորականի կոչումը պատրաստվող։

3 «Ազգային կարծիք» քերքի անուն է։

«Մթթե դուք կարծում եք, որ մոնսինյորը ձեր խաթրու կթողնի իր սուրճը։ Այդ մինչդեռ ահա յես ճչացի, ներանից եւ ուժգին՝— «Իմացած չեղնք, որ յես քեզնել եմ ձեր մոնսինյորի սուրճի վրա։ Ցնծեք դուք այս բոպեիս իմ անցագրի գործը չավարտեք, յես կերթամ նրա խնկ մոտ։ «Ինչպես քեզ, այն պահին, յերբ նրա մոտ նստած եւ կարդինալը» — ճչաց աբբատիկը, սարսափով ինձնից հետ մղվելով, վազ տվեց դռան մոտ եւ խաչանձև ծալեց ձեռները կրծքին, ցույց տալու համար, որ ամեն չուտ կմեռնի, քան ինձ ներս կթողնի։

Այն ժամ յես ներան պատասխանեցի, որ յես հերետիկոս եւ բարբարոս եմ, «que je suis hérétique et barbare», և որ բոլոր այդ արքեպիսկոպոսները, կարդինալները, մոնսինյորները և այլն, և այլն — մեկ հաշիվ եւ Մի խոսքով՝ յես ցույց տվի, որ վազ չեկողը չեմ։ Աբբահայրը նայեց վրաս անսահման չարասրտությամբ, ապա ձեռքիցս պոկեց անցագիրս և տարավ վերև։ Մի րոպեից հետո վիզեն արված եր։ Ահա, կհամաձեք արդյոք տեսնել։ Յես հանեցի անցագիրս և ցույց տվի հռովմեական վիզեն։

— Դուք, սակայն, — սկսեց գեներալը...

— Ձեզ փրկել է այն, որ դուք հայտարարել եք ձեզ բարբարոս և հերետիկոս, — ընդատեց, քմծիծաղ տալով, Ֆրանցուզիկը։ — «Cela n'était pas si bête[1]»։

— Ապա մեր ուսանելիքին պիտի հետևեիր։ Ներանք նստած են այստեղ — ձայն ծպտուն հանել չեն հանդգնում և պատրաստ են գուցե և ուրանալու, որ ռուս են։ Առնվազն Փարիզում, կեցածս հյուրանոցում, հետս չատ ավելի ուշադիր սկսեցին վարվել, յերբ որ յես բոլորին պատմեցի իմ կռիվը աբբահոր հետ։ Լինացի գեր պանը[2], ընդհանուր սեղանի շուրջը յեղողներից ինձ ամենաքաղաքավարվողը, հետ քաշվեց յերկրորդ պլանը։ Ծրանախացիք հանդուրժեցին նույնիսկ, յերբ որ յես պատմեցի, որ մի յերկու տարի առաջ յես տեսել եմ մի մարդ, որի վրա Ֆրանախացի յեզերը[3] հրացան եւ արձակել միմիայն հրացանը պարպելու համար։ Այդ մարդն այն պահին տասը տարեկան յերեխա յե յեղել և նրա ընտանիքը չի հասցրել Մոսկվայից դուրս գալ։

— Այդ չի կարող պատահած լինել, — քրքրեց Ֆրանցուզիկը, — Ֆրանախացի զինվորը յերեխայի վրա հրացան չի արձակիլ։

---

1 Դա այնքան էլ հիմարություն չեր։

2 Գան — լինելին պարոն։

3 Հրացանաձիգ, քնքուշ հետևակ, զինվոր։

— Այնուհանդերձ դա չեղելություն է, — պատասխանեցի ես։ — Այդ քանի՞ն պատմել է մի հարցնելի պաշտոնաթող կապիտանն ես չես ինքս տեսել եմ նրա այտի վրա գնդակի թողած սպին։

Ջրանախացին սկսեց խոսել, առատ և արագ։ Գնեվրալը կամեցավ նրան պաշտպանել, բայց չես հանձնարարեցի նրան գնել կարգադ, որ նա, տասնվեցհարյուր քվանախացիների մոտ գնի չեղած գնեվրալ Վերոնիկու ձիուշագրերից կատարեր։ Վերջապես Մարկա Ձիլիոլիանն ինչ-որ քանի մասին խոսք բացարեց, որ խոսակցությունը փոխի։ Գնեվրալն ինձնից շատ գոհ էր, որովհետև չես և ջրանախացին գրելն սկսել էինք հիշել։ Սակայն մեծատուր Ասոլիին իմ վնաս ջրանախացու հետ կարծես շատ դուր չէր գալիս։ Ընդհակառակն նա ինձ առաջարկեց մի-մի ըմպանակ գինի խմել։ Ընթրիքարան ինչպես և հարկն էր, ինձ հաջողվեց մոտ քաղցրեղ ժամ խոսել Գուլիա Ալեքսանդրովնայի հետ։ Մեր խոսակցությունը անցել էր ընդհանուր գրականության վրա։ Բոլորը գնացին պարելու, դևալե վոկատ Գուլիան ընտրեց շատրվանի դեմ նստարանի վրա, իսկ նստեցրեց ինձ կողքը, որ մոտ հնար իրենից խոսքս լսելի հնար։ Ես էլ մի քայլեցի ինձ համար, որ դնա շատրվանի մոտ և մենք, վերջապես, մենակ մնացինք։

Սկզբում խոսք բացվեց, բնականաբար, գործերի շուրջը։ Գուլիան պատրաստակամ բարկացավ, երբ որ ես նրան տվի ընդհանուր միտքն իմ գործերի դուլյեն[1], նա հավատացած էր, որ ես նրա համար փարիզից, գրավ գնելով նրա քրիստիանները, կբնեմ առնվազն յերկու հազար դուլյեն, կամ անգամ ավելին։

— Ինձ անպատճառ պետք է հարկավոր, — ասաց նա, — և պետք է գանել. այլապես ինչ ուղղակի կկորցանվեմ։

Ես սկսեցի հարց ու փորձ անել, թե ինչ է կատարվել իմ բացակայության ժամանակ։

— Գնեվրալերից յերկու լուր է ստացվել՝ նախ, որ տատ տատյոքայնը շատ վատ է, իսկ յերկու որ անց, որ կարծեմ նա պետին մնալ է։ Այդ տնտեսուհին Տիմոֆեյ Գնեվրալիչից է, — ավելացրեց Գուլիան, — իսկ նա ճշտապահ մարդ է։ Ուրիշ լուրեր չկան։ Ապատամ ինքը վերջին, վերջնական տեղեկություն։

— Այդպիսով ոչնչով ամենքն ապատոքայն վիճակի մեջ են, — հարցրի ես։

---

1 Գնեմանիայում և Ավստրիայում — արծաթի դրամ է, 50 — 90 կ. արժ.

— Իհարկե, ամենքը և ամեն ինչ. ամբողջ կես տարի միմիայն դրա վրա էին հույս կապել։

— Դուք ել հույս ունեք, — հարցրի յես։

— Ախր յես իսկի նրա ազգականն էլ չեմ, յես միայն զեներալի խորթ աղջիկն եմ։ Բայց յես հաստատ գիտեմ, որ նա ինձ հինիշատակի կտակի մեջ։

— Ինձ թվում է՝ ձեզ շատ բան կհատնի, — ասացի յես դրամատանաբար։

— Այո, նա ինձ սիրում էր. բայց ինչու՞ յե ձեզ այդ թվում։

— Ասացեք, — պատասխանեցի յես հարցով, — մեր մարկիզը[1] կարծեմ նույնպես հազորդակից է բոլոր ընտանեկան գաղտնիքներին։

— Իսկ դուք ինքներդ ինչու՞ յեք դրանով հետաքրքրվում, — հարցրեց Պոլինան խիստ ու չոր հայացքով նայելով վրաս։

— Ինչպե՞ս չե, յեթե չեմ սխալվում, զեներալը նրանից արդեն վող և պարտք վերցրել։

— Դուք շատ ճիշտ եք կռահել։

— Ես, կտաք արդյոք նա վող, յեթե տատիկի մասին չիմանար։ Նկատել եք դուք, ճաշի ժամանակ նա յերեք անգամ տատի մասին ինչ-որ ասելով, տատիկ անվանեց նրան՝ «la baboulinka»։[2] Ի՞նչ մտերիմ և ինչ բարեկամական վերաբերմունք։

— Այո, դուք արդարացի յեք։ Հենց վոր նա իմանար, վոր ինձ ել և կտակով մի բան հասել, իսկույն ևեթ կուզենա ամուսնանալ հետս։ Ա՛յդ եյլիք կամենում իմացած լինել։

— Դեռևս կուզենա ամուսնանալ։ Ցես կարծում եյի, թե նա վաղուց և ուղում։

— Դուք շատ լավ գիտեք, վոր չէ՛, — սրտնեղությամբ ասաց Պոլինան։ — Վորտե՞ղ եք հանդիպել դուք այդ անպիտանին։ — Ավելացրեց նա վայրկենական լռությունից հետո։

— Ցես այդպես ել գիտեյի, վոր դուք հիմա նրա մասին հարց ու փորց կանեք։

Ցես պատմեցի նրան իմ նախկին հանդիպումների մասին միսոեր Ասլեյի հետ ճամբորդության ժամանակ։

— Նա քաշվող և և դյուրին սիրահարվող և, իհարկե, նա արդեն սիրահարված է ձեզ վրա։

---

1 Բարձր ազնվականության ժառանգական տիտղոս, Անգլիայում և Ապենինյան հերցոգից ցածր և կոմսից բարձր, իսկ Իրանիայում և Իտալիայում կոմսից ցածր։

2 Նա բաբուլինկա։

— Այո, նա սիրահարված է ինձ վրա, — պատասխանեց Պոլինան։

— Ճիշ, իմաստուն, նա տասն անգամ Ջրանախացուց հարուստ է։ Ջրանախացին իրոք մի քան ունի, ինչ է։ Այդ մասին կասկած չի՛ կոպիր։

— Չի՛ կոպիր նա ինչ որ château[1] ունի։ Դենեզրալն ինձ այդ մասին պետս յերեկ կարուկ կերպով ասաց։ Ինչ, հերիք եղավ։

— Ճիշտ լինելդ ձեր տեղ՝ անպատճառ կամուսնանայի ան-պիտացու հետ։

— Ինչո՞ւ, — հարցրեց Պոլինան։

— Ջրանախացին ավելի դեղեցիկ է, քայց ավելի ստոր է։ Իսկ անպիտացին, քայլ այն որ ապրիլ է, տասն անգամ էլ պետ հարուստ է, — կարծեցի յես։

— Այո, քայց Ջրանախացին մարդիկ է և ավելի խելոք, — պատասխանեց նա ամենահանգիստ կերպով։

— Ճիշտ է արդյոք, — շարունակեցի յես ասացվա պես.

— Մի՛ հանդամանայն ճիշտ։

Պոլինային տատանվել դուր չեկավ պակիս իմ հարցերը և յես տեսնում եյի, որ նա ուզում եր ինձ քարկացնել իր տոնով և վայրենի պատասխաններով։ Յես այդ մասին խոհուն ներան ասացի։

— Ի՞նչ կա որ, ինձ իրավ դրաղեցնում է ձեր կատարյալ Ջրանը։ Չունց միտակ այն, որ յես քոչել եմ տալիս ձեզ նման հարցեր տալու ինձ և կատակներ անելու, դուք պետք է որ պատժվեք։

— Ճիշտ, իրավ, ինձ իրավունք եմ համարում ձեզ ամեն տեսակ հարցեր տալու, — պատասխանեցի յես հանդիստ, — այն խոկ պատճառով, որ պատրաստ եմ ամեն տեսակ պատիժ կրելու դրա համար և կյանքս հիմա քանի տեղ չեմ դնում։

Պոլինան ծիծաղեց՝

— Վերջին անգամ դուք ինձ Շլանդենբերգի[2] վրա տացիք, որ պատրաստ եր իմ առաջին ասելով գլխիվայր նետվել, խոկ այնտեղ կտրճեմ հազար ֆուտի[3] չափ բարձրություն եր։ Ճիշտ յերկրորդ այդ խոսքը կատեմ միմիայն ներս համարը, որ տեսնեմ, թե ինչպես պիտի կատարեք, և միանգամ յեղեք, անհոգդոգդ կլինեմ։ Դուք տանչի յեք ինձ այն խոկ պատճառով, որ յես ձեզ

---

1 Դղյակ։

2 Ձեր լեռ։

3 Անգլիական հինգտասնի վոտ-վոտնաչափ։

այնքան շատ եմ թուլացրել և պրռավիլ տանելի, վոր այնքան հարկավոր եք ինձ։ Սակայն քանի դուք հարկավոր եք ինձ — չես պետք ե ձեզ պահպանեմ։

Նա վեր կացավ։ Նա զրգռված եր խոսում։ Վերջերս նա միշտ ինձ հետ խոսակցությունը չարությամբ և զրգռումով եր ավարտում, իսկական չարությամբ։

— Թույլ տվեք հարցնել ձեզնից. ինչ ե m-lle Blanche-ը, — հարցրի չես, չկամենալով նրան արձակել առանց բացատրության։

— Դուք ինքներդ գիտեք՝ ինչ ե m-lle Blanche-ը։ Այն պահից վոչինչ չի ավելացել։ M-lle Blanche-ը չերեկ գնեներալուհի[1] կդառնա, — բնականաբար, չեմ տատի մահվան լուրը հաստատվի, վորովհետև և՛ m-lle Blanche-ը, և՛ նրա մայրիկը, և՛ չերբորդ անբընդի մարկիզ-կուզենը[2] — բոլորն էլ շատ լավ գիտեն, վոր մենք անանկացել ենք։

— Իսկ գնեներալը վերջնականապես սիրահարված ե։

— Հիմա այդ չի քանը։ Լսեցեք և մոքներումդ պահեցեք՝ առեք այս յոթ հարյուր ֆլորինը և գնացեք խաղացեք, տարեք ռուլեթով ինչքան կարելի չե շատ. ինչ էլ լինի, ինձ հիմա փող ե հարկավոր։

Այդ ասելով նա կանչեց Նադենկային և գնաց գնալի վոկասալ, վորտեղ և մնացավ մեր ամբողջ ճամբին։ Իսկ չես ծռնցի գնալի ձախ տանող առաջին ծառուղին, մտորելով և զարմանալով։ Ահա գլխիս խփեցին նրա հրամանից՝ գնալ ռուլեթ խաղալ։ Տարօրինակ քան՝ խորհելու շատ նյութ ունեի, մինչդեռ չես վողջ նյությամբ առզվեցի Պոլինային տածած զգացմունքի վերլուծության մեջ։ Այս չերկու շաբաթվա բացակայության մեջ-ցին չես, ճիշտ ասած, ավելի քննեն էի զգում ինձ, քան այժմ, վերադարձիս որը, քեռս ճանապարհին խնդրագրի պես կարդում էի, շնչակտուր դես ու դեն նայի նետվում. անդամ չերեսուն աչքիս առջև եր Պոլինան։ Մի անգամ (Զվիցարիայում եր այդ), քնելով վազոնում, չես կարծեմ բարձրաձայն խոսեցի Պոլինայի հետ։ Հետս նստածները բոլորն էլ ծիծաղեցին վրաս։ Ցնվ գարձյալ չես ինքս ինձ հարց եմ տալիս հիմա՝ սիրում եմ արդյոք նրան։ Ցնվ գարձյալ չեմ կարողանում պատասխանել, այսինքն՝ ավելի լավ կլինի ասել — չես գարձյալ, հարյուրերորդ անգամը, պատասխանում եմ ինքս ինձ, վոր առում եմ նրան։

---

1 Այսինքն գնեներալի կին։

2 Հոր կամ մոր չերկար քառը։

Այն, նա առնչվում էր ինձ համար։ Ինձում նրանց բոլորը (այդ ե՛ւ ամենը անդամ մեր խոսակցությունը ավարտելիս), որ նա կշտանար կամ հոգնի՝ նրան խնդրելու համար։ Ցնծությամբ եմ, չեմն հնազանդորեն լիներ դանդաղ մխրճել նրա կուրծքը սուր դանակով, ապա նա, ինձ թվում է, համաձայնի այդ դանակը։ Միևնույնն, ցնծությամբ եմ ամենը քանով, որ սուրը և, չեմն ելանդինեցրի վրա, մոդային պատանուհի նա ինձ խնդրանաց տար լիներ՝ ընտանվելիքը նորքանա, նա խնդրանքն ինձ ընտանվելի, անգամ վայելը կպատրի։ Այդ նա պիտանի։ Այսպես թե այնպես — բայց այդ խնդիրը պետք է որ լուծվեր։ Այդ ամենը նա պարմանալի չով ըմբռնում է և այն միտքը, որ նա միանգամայն հիշատ ու պարզորոշ պիտակցում եմ նրա ամբողջ անմատչելիությունն ինձ համար, իմ կրնականությանը ամբողջ անկարելիությանը, — այդ միտքը, նա համոզված եմ, նրան արտակարգ վայելք և պատճառում։ Այսպես կարծիք եր նա արդյոք, լինելով պրուշյո, խելացի, հնազանդ մանկիկ և արտասուց լինելու ինձ թվում է, նա միևնույն հիմա նայել է ինձ վրա վերջնա այն հին թափուհին, որ սկսեց հանձել շորերն իր տարուկի նկարագրությամբ, նրան մարդատուղ չդնելով։ Այն, նա շատ անդամ ինձ մարդատուղ չի դրել...

Այնուամենայնիվ նա ունեցի նրա պատվերը — ուրվագիծ տանել՝ ինձ ևս որ լինեի։ Մատրեսու ժամանակ նա չունեցի՝ ինձի համար և ինձքանն շուտ եր հարկավոր տանել և ինձ նոր նկատառումներ են ծագել այդ միտապես հաշիվ անող գլխում։ Ամենացնորք պրանն այն ևս, որ ըստ կրնկությունն այս կերկու շաբաթվա ընթացքում անձիվ նորանոր փաստեր եր բարդվել, որոնց մասին նա տակավին պատշաճ չունեին։ Այս ամենը պետք եր կատարել, պետք եր թափանցել այս ամենի մեջ և որքան կարելի նա արագ։ Իսկ, առայժմ, հիմա ժամանակ չկար, պետք եր գնալ ուսման խոզակոչ։

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ցառատվանում եմ այդ անախորժ եր ինձ համար, քնե նա վճռել եր, որ խոզակոչ նա, բայց ընտանի մտադրություն չուներ ուրիշների համար խաղ սկսել։ Դա ինձ նույնիսկ մի քիչ շփոթեցնում եր և նա անախորժ զգացմունքով նորա մտա խոզակոչականները։ Առաջին հայացքից ինձ այնտեղ ամենն ինչ դուր

1 Կնա. հատկապես այնպիսի բարձր կնա, որոնցից լավ տեսարան և բացվում։

չնկավ։ Ոնանք չեմ կարող այն լաքեյությունը ամբողջ աշխարհի ֆելետոնների մեջ և առավելապես մեր ուսաց թերթերում, որտեղ գրեթե ամեն գարուն մեր ֆելետոնիստները պատմում են յերկու բան՝ մեկ — Հոննոսի քաղաքների ուսլեթային խաղաղասերների անորինակ շքեղության և ճոխության մասին, ապա — վոսկու կույտերի մասին, որ իբրև թե դիզված են լինում սեղանների վրա։ Իրա համար հո ներանց չեն վճարում. այդ պատմվում և պարզապես անշահախնդիր հաճոյակատարությունից դըրդված։ Վոչ մի շքեղություն չկա այդ անպիտան դահլիճներում, իսկ վոսկին վոչ միայն սեղանների վրա դեզերով չի լինում, այլև աննշան չափով էլ հազիվ և լինում։ Ի հարկե, յերբեմն, սեղանի ընթացքում, յերևան և գալիս ապուշի նման մեկը, կամ անգլիացի, կամ ասիացի, տաճիկ, ինչպես այս ամառ, և հանկարծ չաո ասում կամ տանուլ և տալիս. ծեացածները բոլորն էլ մանր գումարներով են խաղում և մինչին թվով սեղանի վրա միշտ շատ քիչ փող և լինում։ Վոր յես ներս մտա խաղասրահը (առաջին անգամ կյանքումս), միաժամանակ սիրտ չարի խաղալ։ Ամբոխն էլ մի կողմից ևր հրում։ Բայց յեթե յես մենակ էլ լինեյի, զարմյալ կարծեմ ավելի շուտ դուրս կերթայի, քան խաղալ կսկսեյի։ Ծաստվանում եմ՝ սիրտս բաբախում ևր և յես պաղարյուն չեյի. յես հաստատ գիտեյի և վաղուց արդեն վճռել եյի, վոր Ռուլետենբուրգից առանց այլևայլության դուրս չեմ գա. մի բան անպատճառ կատարվելու յե կյանքումդ արմատական և վերջնական։ Այդպես և պետք, այդպես ևր կլինի։ Ինչքան էլ ծիծաղելի լինի, վոր յես այնքան բան եմ ակնկալում ինձ համար ռուլետից, բայց ինձ թվում է՝ առավել ծիծաղելի յե այն վերաբերությունը, բոլորից ընդունված, վոր խաղից բան ակնկալելը հիմարություն և անմտություն եւ Ինչոե՞ւ խաղը ավելի վատ և փող վաստակելու վորևե այլ միջոցից, որինակ, առևտրից։ Ճիշտ է՝ հարյուրից մեկն և տանում։ Բայց իմ ինչ գործն եւ

Համենայն դեպս յես վորոշել եյի նախ ծանոթանալ և այդ յերևույթ լուրջ գործ չսկսել։ Այդ յերևույթ յեթե մի բան պատահեր էլ — պիտի անպատճառի պատահեր և թեթև բան լիներ, և յես այդպես էլ վորոշել եյի։ Բացի այդ պետք ևր ուսումնասիրել խաղը, վորովհետև չնայած ռուլետի խաղն հազարավոր նկարագրություններին, վոր յես միշտ ազահ կարդացել եմ, յես վոչինից վոչինչ չեյի հասկանում նրա կազմի մասին, մինչև վոր ինքս չտեսա։

Առաջինը՝ ամեն ինչ ինձ այնքան կեղտոտ կերևաց, — մի տեսակ բարոյական վատ ու կեղտոտ։ Ճիշտ բնավ ադամ և անհան դիմաց դեմքերը ժամին չեմ ատում, վոր առանյակներով, անգամ հարյուրներով խառնվում են խաղասեղանների շուրջը։ Արագ ու շատ ատելու ցանկությանս մեջ կան բացձրերաց վոչինչ կեղտոտ բան չեմ անում. ինձ միշտ հիմար և քվախոս այն կուշտ և անհոգ բարոյախոսն միտքը, վոր ում վոր արդարացումի առիթով քեֆ էտեր մաներ են խաղում, պատասխանել և ավելի վատ, վորովհետև շահամոլությունը մաներ են դարձնել քեֆ մաներ ու մենք շահամոլությունը մեկ բան չենք։ Դա հարաբերական բան է։ Այն, ինչ Բուշիլդի համար մաներ է, ինձ համար շատ հարուստ է, գալով շահելն ու տալուն — ապա մարդին, և վոչ միայն ռուլետի մեջ, այլև ամենատերը իրարից միշտ մի բան կտրում կամ կրում են։ Քո առնասարակ շահն ու ազուտը վատ բան է — դա այլ խնդիր է։ Բայց կան այդ խնդիրն այստեղ չեմ լուծում։ Վորովհետև կան ինքս ել մանավանդ տրված եմ ատելու շահամոլությամբ, ապա այդ վոգի շահամոլությունը և շահամոլ կեղտը, յուրն կամենաք, արահը մանելուս միջոցին ինձ համար ձեռնատու կեր, հարստատու։ Ամենահաճելի բանն և, կերը վոր մարդին իրարից չենք քաշվում, այլ բաց ու աշկարա կեն գործում։ Մեզ ինչ կարիք կա, վոր մարդս ինքն իրեն խաբի։ Ամենապարապ և անհաշիվ զրազմունքը։ Առանձնապես տղեզ և, առաջին հայացքից, այդ ռուլետային տախտակի մեջ այն հարգանքը դեպի պրազմունքը, այն լրջությունը և անգամ ակնածությունը, վորով նա խոնարհում և անկան շուրջը։ Անա քե ինչու այստեղ խաղով պանապանում են, քե վոր խաղն և mauvais genre[1] և վորը քաղաքավարի կարգին մարդս համար։ Ընկու խաղ կա՝ մեկը — քննամենայնի[2], մյուսը — պլեբեյական[3], շահամոլ, ամեն անասակ տախտակի խաղ։ Այստեղ այդ բանը խաղով պանապանում են և վորքան այդ պանապանումն իրեք սատ բան և։ Քննամենին, որինակ, կարող և մեր գալ հինգ կամ տասը լուիզոր[4], հազվադեպ ավելի, բայց կարող և և հազար ֆրանկ վեր գալ, կեղե հարուստ և, այդ լոկ խաղի համար, զվարճության համար տասկ, միմիայն նրա համար, վոր անանկ ատելու կամ տանուլ տալու պրոցեսը. տակայն նա քնավ չպիտի հնատքըրվի տանելով։ Տանելով, նա

1 Վատ տեսակի։

2 Ազնիվ մարդ։

3 Պլեբեյ — հին Հռոմում ամենանեղքին հասարակական խավը. փոխաբերական իմաստով հասարակ, վոչ ազնվական։

4 Ֆրանսիական դրամ. 20 ֆրանկ արժողությամբ։

կարող է, որինակ, բարձրաձայն ծիծաղել, շրջապատողներից մեկին ու մեկին վրդովե նկատողություն անել, անգամ կարող է մեկ անգամ էլ վեր գալ և դարձյալ իր գումարը յերկպատիկ անել, բայց բացառապես հետաքրքրություններից, չանաչ[1] դիտելու նպատակով, հաշվարկելու համար և վոչ քե տանելու պլերնյական դիտավորությամբ։ Մի խոսքով՝ նա պետք է նայի խաղասեղաններին, ռուլետներին, trente et quarante[2]-ի վրա վոչ այլապես, քան զվարճության վրա, վոր սարքված է միմիայն նրա համար։ Շահամոլությունն ու քայլակը, վորոնց վրա հիմնված ու սարքված է բանկը[3], նա նուչնիակ չպիտի գլխովը անցկացնի։ Բոլորովին վատ չեր լինի, յեթե նրան, որինակ, թվար, վոր Մաքյալ խաղացողները էլ, բոլորը, այդ վոզջ անպետքությունը, վոր գոյություն է ունենում դրա — միանգամայն հար և նման հարուստներից և ջենտլմեններից է բաղկացած, և խաղում է միմիայն զբաղվելու և զվարճանալու համար։ Իրականության այդ կատարյալ անտեղյակությունը և անմեղ հայացքը մարդկանց նկատմամբ, իհարկե, չափազանց արիստոկրատիկ նկատվեցին։ Ձեզ տեսել եմ, քե ինչպես շատ մարդիկներ առաջ են գալիս իրենց անմեղ և նազելի տատնդինգ և տատնվեց տարեկան միսս-երին[4], իրենց ազջիկներին, և նրանց տալով մի քանի վոսկեդրամ, խաղալ են սովորեցնում։ Որիորդը տանում կամ տանում եր տալիս, անպատճառ ժպտալով և հեռանում շատ գոհ։ Մեր գնեներալը ծանր ու հանդիսավոր մոտեցավ սեղանին. լաքեյը վազ տվեց, վոր նրանից աթոռ հրամցնի, բայց նա լաքեյին չնկատեց. շատ յերկար նա հանում եր փողի քսակը, շատ յերկար քսակից հանում եր յերեք հարյուր վոսկի ֆրանկ, վեր յեկավ սեղի վրա և տարավ։ Նա տրածը չվնդրեց և թողեց սեղանի վրա։ Դարձյալ սև դուրս յեկավ։ Նա այս անգամ էլ չվնդրեցեց և յերբ վոր յերրորդ անգամը կարմիր դուրս եկավ, նա միանգամից հազար յերկու հարյուր ֆրանկ կորցրեց։ Նա ժպտալով հեռացավ և ցուցադրեց իր հաստատակամությունը։ Ձեզ համոզված եմ, վոր նա ներսում ինքն իրեն ուտում եր և յեթե նա յերկու կամ յերեք անգամ ավելի վեր յեկած լիներ — նա կկորցներ իր հաստատակամությունը և ցույց կտար իր հուզմունքը։ Ասենք՝ իմ ներկայությամբ մի ֆրան-

1 Հավանական հաշվողության տարբերակը։

2 Նույնն է ինչ վոր rouge et noire — քղքենախոզ։

3 Վերոհիշյալ խաղը տեղի յե ունենում բանկ պահողի և սահմանափակված քանակությամբ խաղացողների մեջև։

4 Անգլերեն՝ որիորդ։

սխալն տարօրինակ և ապա տանուլ տվեց ժոտ յերևոյթն հազար ձևրանել, որպես և առանց հուզմունքի նշույլի իսկական չինաստանցին, յերեխան անգամ իր վոտի կարծրությունը տանուլ տալու լինեին, չդիտած հուզիչ փողոց այն աստիճան պիտի չինաստանցիք ցած լինեին, վոր պրեմիեր նրա մասին չարժեր հոգ տանելու ինարկե, շատ արիստոկրատական և բնական չնկատելով այդ ամբողջ կենդանի բոլոր այդ տանկանքն և բուռնգոտի շրջապատին։ Այնուամենայնիվ յերբեմն նոյնպես արիստոկրատական չեն և հանկարծակի պրիմիտիվ, — նկատելով, այսինքն՝ դիտելով անգամ գնացող, որևէնակ, գոնե լոնդոնցիների այդ ամբողջ տանկանքը. բայց վոչ այլապես, քան ընդունելով այդ ամբողջ ամբոխը և ամբողջ այդ կենդանի իրերն իր տեսակի գիմարճանքյուն, իրրև բան նորհկայացում, վոր սարքված և չինաստանցիների համար գարդ ևս ինքդ ել խառնվել այդ ամբոխի մեջ, առկայծ շուրջդ նայելով կատարյալ համոզումով, վոր ինքդ խոսացիս գիտող ևս և բնավ չես պատկանում նրա կազմին։ Թևև շատ ել անհասուն գիտել պետք չեն, գա գարձյալ չինաստանցիքի չի լինի, վորովհետև գա մի տեսարան է, վոր տեսակն և չափից դուրս անհասուն գիտողություն արժանի չես Ցեվ տեսատեսակ չինաստանցի, համար չափից դուրս անհասուն գիտողության արժանի քիչ տեսարաններ գոյություն ունեն։ Մինչդեռ տեղեկություն ինձ թվաց, վոր այդ սահմանը շատ արժանի չի տեսակի անհասուն գիտողության, մանավանդ նրա համար, ով վոր կնկել և վոչ միայն գիտողության համար, այլ ինքն իրեն անկեղծ ու բարեխիղճ այդ ամբողջ տանկանքի գասն և շարունակ

Գալով իմ սահմանափակ բարոյական համոզումներին, տալս իմ նեղկա գատողություններիս մեջ, ինարկե, նրանք տեղ չունեին Բայց այդ արդեն այդպես լինի. տասը նոր խնդիրս մաքրած լինելուս համար Բայց ահա ևս ինչ նկատողություն ունեմ անելու՝ վերջերս ինձ համար տեսակ զգվելի դեր իմ գործերին ու մտքերը վորևե բարոյական չափանիշով կշռել։ Ինձ այլ բան ևր գնահատում...

Տանկանքն իրոք շատ կենդանի և խաղում Ցեվ նույնիսկ հանգամանք իմ կարծելու, վոր այստեղ, անգամն մոտ, կատարվում և շատ սահմանափակ գողություններ կրեսպորներիը[2], վոր նստած են անգամներիս ծայրերին, հանում են, ևս ով ինչքան և վոր գո-

---

1 Մարմոզ ակնոց, վոր ձևրքով են պահում։

2 Քրիմինալ անկում ծառայող, վոր բանկ գնացի ատչն և նստած լինում և տանելու գնացում վերցնում ու տանում տալու գնացում վճարում են։

լիս և հաշիվ են տեսնում — սարսափելի շատ աշխատանք ունեն։ Ահ քե տականք են սրանք նր։ Մեծ մասամբ դրանք ֆրանսիացի լեռներ։ Ասենք՝ լես բոլորովին նրա համար չեմ դիտում ու նկատում, վոր նկարագրեմ ուրվագիծը. լես հարմարվում եմ, վոր իմանամ, քե ինչպես վարվեմ ապագայումս։ Նես նկատեցի, որ ինձ, վոր ամենի սովորական բան չկա, քան լերը վոր հանկարծ մեկն ու մեկը մեկնում ե իր ձեռքը և վերցնում քո տարածը։ Վեճ և բացվում, հաճախ ազմուկ բարձրանում և — խոնարհարար խնդրում եմ ապացուցել, վկաները դոնել, վոր դու լես վեր լեկողը։

Սկզբում այդ ամենն ինձ համար անհասկանալի գիր եր. լես միայն կռահում եյի և կինատո-պռատ ջոկում, վոր վեր են գալիս քվերի, գույգ ու կենտի և գույների վրա։ Գուինա Ալեքսանդրովնայի փողերից այդ լերեկո լես սիրտ արի մատնել փորձությանը հարյուր գուլդեն։ Այդ միտքը, վոր լես ձևնարկում եմ խաղը վճռ ինձ համար — ինձ մի տեսակ շփոթեցնում եր։ Սաստիկ անախորժ զգացողություն ունեյի և մեջս ցանկություն ծագեց շուտ վերջ տալ։ Ինձ շարունակ քվում եր, վոր Գուինայի համար սկսելով, լես չլատում եմ իմ բախտը։ Մի քանի չի կարելի դիպչել խաղատեղանին առանց իսկույն նեթե անահավատությամբ վարակվելու։ Ցես սկսեցի նրանից, վոր հինգ ֆրիդրիխսդոր հանեցի, այսինքն՝ հինսուն գուլդեն և վեր լեկա։ Անիվը սլսում լեկավ և դուրս լեկավ լերեսուն, — լես տանուլ տվի։ Ինչ-վոր ցավագին զգացողությամբ, մինչդեռ մի կերպ վերջ տալու և հեռանալու համար լես հինգ ֆրիդրիխսդոր եղ վեր լեկա կարմրի վրա։ Դուրս լեկավ կարմիր։ Ցես քոլոր տասը ֆրիդրիխսդորն եղ վեր լեկա — զարձյալ կարմիր դուրս լեկավ։ Ցես զարձյալ ամբողջը վեր լեկա, զարձյալ կարմիր դուրս լեկավ։ Քառասուն ֆրիդրիխսդոր տասնավով, լես քսանը վեր լեկա տասներկու մինչեև քվերի վրա, առանց իմանալու, քե ջրանից ինչ դուրս կգա։ Ինձ վճարեցին յեռակին։ Այսպիսով տասը ֆրիդրիխսդորից հանկարծ մոտս զույցավ ութսուն։ Նման անսովոր և տարօրինակ զգացողություն ինձ համար այնքան անտանելի զարձավ, վոր լես վճռեցի դուրս գալ։ Ինձ թվաց, վոր լես բոլորովին այդպես չեյի խաղա, լեթե ինձ համար խաղալու լիներ։ Այնուհանդերձ լես մեկ եղ վեր լեկա գույգի վրա քոլոր ութսուն ֆրիդրիխսդորը։ Այս անգամ դուրս լեկավ չորս։ Ինձ համրեցին եղի ութսուն ֆրիդրիխսդոր և ամբողջ հարյուր վաթսունանոց ֆրիդրիխսդորի կույտն առնելով, լես գնացի վորոնելու Գուինա Ալեքսանդրովնային։

Նրանք բոլորն ինչ-որ տեղում պրոմնում էին պուրակում և նա միայն ընթրիքին կարողացա տեսնել նրան։ Այս անգամ Պրոմնոմորին չկար և գինեպարը բացվեց։ Ի միջի այլոց նա զարմացավ հարկ համարեց նկատել, որ նա չեր կամենա ինձ տեսնել խարտանգանի մոտ։ Նրա կարծիքով նրան շատ կվարկաբեկեր, եթե նա մի անգամից շատ տանուլ տար։ — Բայց եթե անգամ դուք շատ տանելու չել լինեք, դարձյալ նա կվարկաբեկվեմ, խորհրդատու ավելացրեց նա — բնական, նա իրավունք չունեմ անտրմնելու ձեր վարմունքները, բայց համաձայնեցեք ինքներդ...։ Այստեղ նա, ըստ իր սովորության, չավարտեց։ Նա չար-չար պատասխանեցի նրան, որ նա շատ քիչ փող ունեմ և որ հետևապես, չեմ կարող շատ խոշոր դումար տանուլ տալ, եթե անգամ խաղալու լինեմ։ Իմ անհյակը բավարարելու միջոցին նա կարողացա Պոլինային հաղորդել նրա տարածի մասին և հայտնեցի, որ ոչնա նրա համար չեմ խաղալու։

— Ինչու՞, — հարցրեց նա անհանգիստ։

— Վտռվելուն ինձ համար եմ ուզում խաղալ, — պատասխանեցի նա զարմանքով նայելով նրա վրա, — իսկ այդ ինձ խանգարում է։

— Ուրեմն դուք վճռականորեն շարունակում եք համոզված լինալ, որ ռուլետը ձեր միակ բնչն ու փրկությունն է, — հարցրեց նա ծաղրական ցեղանակով։

— Ես պատասխանեցի նորից շատ լուրջ, որ այո. գալով իմ համոզմանը անպատճառ տանելու, դուք նա ծիծաղելի կն, նա համաձայն եմ, սիրայն քե ինձ հանգիստ թողնեիք։

Պոլինա Ալեքսանդրովնան պնդում էր, որ նա անպատճառ պետրմա տարածն կիսեմ և ուզում էր ուշադրությունդ ինձ ավելի լինելը, առաջարկելով, որ հետապնդում էլ նա շարունակեմ խաղը այդ պայմանով։ Ես վճռական ու վերջնական կերպով հրաժարվեցի նրանից և հայտնեցի, որ ուրիշների համար չեմ կարող խաղալ վոչ քե այն պատճառով, որ չեմ կամենում, այլ այն պատճառով, որ անկարող տանուլ պիտի տամ։

— Այնուամենայնիվ դուք ինքդ էլ, ինչքան էլ դա հիմար բան լինի, հույս պրծին միմիայն ռուլետի վրա եք դրել — ասաց նա, մաքի մեջ ընկած։ — Ուստի դուք անպայման պիտի շարունակեք խաղը ինձ հետ միասին կիսով և, հասկանալի բան է, կանեք այդ։ — Այստեղ նա հեռացավ ինձնից առանց իմ առարկությունները լսելու։

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ցեմվ այնուամենայնիվ Պոլինան յերեկ ամբողջ որը հետս վոչ մի խոսք չխոսեց խաղի մասին։ Ասենք՝ ընդհանրապես նա յերեկ խոսասիրամ եր հետս խոսելուց։ Նրա նախկին վարվելակերպին ինձ հետ չի փոխվել։ Նույն կատարյալ անփութությունը հանդիպումների ժամանակ վարվեցողությանն մեջ և անգամ ինչ-վոր արհամարհական շեշտ և ատելություն։ Ընդհանրապես նա չի կամենում ծածկել իր զզվանքը իմ հանդեպ. յես տեսնում եմ այդ։ Ընդհակառակն, նա նույնպես ինձնից չի ծածկում, վոր յես նրան ինչ-վոր բանի համար պետք եմ և վոր նա ինձ ինչ-վոր բանի համար պահպանում է։ Մեր մեջ ինչ-վոր տարօրինակ հարաբերություններ են հաստատվել, վոր ըստ մեծի մասին անհասկանալի յեն ինձ համար, — հաշվի առնելով նրա հպարտությունն ու զոռոզությունը սեռնքի նկատմամբ։ Նա, որինակ, գիտե, վոր յես խելակորույս սիրում եմ նրան, թույլ և տալիս նույնիսկ ասել իրեն իմ կրքի մասին — և արդեն, իհարկե, վոչ մի ժամով իր արհամարհանքը դեպի ինձ նա ավելի չեր արտահայտի, քան այդ թույլտվությամբ՝ ասել իրեն անարգել և անպատկառ իմ սիրո մասին. Ասել և քե՝ այն աստիճան քո զզվանությունը բանի տեղ չեմ դնում, վոր ինձ համար միևնույնն մինչև մի, ինչից էլ հետս խոսելու լինես և ինչ էլ դնդի ինձ զզաստ։ Իր սեփական գործերից նա խոսում եր հետս չատ նաև առաջներում, բայց յերբեք բուլորովին անկեղծ չեր լինում։ Այդ քիչ և, իմ նկատմամբ նրա արհամարհանքի մեջ կայնն, որինակ, ահա քե ինչպիսի նրբություններ՝ նա գիտե, գիտեր, վոր ինձ հայտնի յե վորևե հանգամանք նրա կյանքից կամ վորևե բան այն մասին, ինչ նրան ստատիկ անհանգստացնում է, նա նույնիսկ ինքը կպատմի ինձ մի բան իր պարագաների, յերբե պետք և ինձ գործածելու վորևե հերթ իր նպատակներին, ստրուկի պես կամ վոտի վրա բաներցնելով. սակայն կպատմի ճիշտ այնքան, վորքան պետք և իմանա մարդ, վորին վոտի վրա բաներցնում ես,— յերբե ինձ դնում է անհայտ և անցք ու գնդքների ամբողջական կապակցությունը, յերբե նա ինքն էլ և տեսնում, քե ինչպես յես տանջվում ու անհանգստանում եմ նրա իսկ տանջանքով և անհանգստությամբ, ապա նա յերբեք չի արժանացնի ինձ մխանգամայն հանգստացնելու իր բարեկամական անկեղծությամբ, քեև ոգտագործելով ինձ հաճախ իր պատվերներով վոչ միայն

դժվարին, այլև վտանգավոր գործերում, նա, իմ կարծիքով, պարտավոր և հետս անկնդհ լինելու։ Ես չէի ուզում արդյոք հոգ տանել իմ պատժանքի մասին, այդ մասին, որ կես ել եմ անհանգիստ և գուցե կյանք անգամ ավելի կեմ հոգ տանում և տանջվում նրա հոգսերից և անհաջողություններից, քան ես նա ինքը։

Ես կյանք շարունակ ասում էի նրա ոտքից խաղալու դիտավորությունս մասին։ Նա նույնիսկ նախապես չտեղեկացրեց ինձ, որ կես պիտի խաղամ նրա փոխարեն, որովհետև նրա համար անելանելի և խաղալը նրա խոսքով կեղտանակից կես այն իսկ պահին նկատեցի, որ նա ինչ-որ լուրջ հոգս ունի և ոչ ես տանելու հատուկ ցանկություն։ Ինչ ասեն և գնդը նրա համար։ Այսօրը նպատակ կա, ինչ-որ հանգամանքներ, որ կես կարող եմ կռանել, սակայն որ կես ոչինչ այժմ չգիտեմ։ Հավանական ասեն և այդ առարացումն ու տարկացումը, որոնց մեջ նա ինձ պահում էր, կարող էին ինձ հնարավորություն տալ (շատ հաճախ ասվում ել էին) կոպիտ և ուղղակի հարց ու փորձ անելու։ Վտանգվում կես նրա աչքում սարսուռ եմ և շատ չնչին մարդ, ասում նա իմ կոպիտ հետաքրքրությունից վշտանալու կարիք չունեմ։ Բայց խնդիրն այն ե, որ նա, թեպետ ասում, որ կես հարցմանք անեմ, չի պատասխանում հարցերիս։ Ներքնում խակի չի ել նկատում։ Ահա թե ինչպես են մեր հարաբերությունները։

Ներսիկա որը մեզ մեջ շատ խոսվեց հետագրի մասին, որը նրա որ ասում խփված ել Պետերբուրգ և որին պատասխանը դեռ չեր կեղել։ Գնեպրալը կերևի թե հուզվում և և մտազբաղ եր Գրիմն, ինարկե, ասածին և վերաբերում։ Հուզվում և նաև Ֆրանսուցին Ներսիկ, որինակ, ճաշից հետո երանք կերկար և լուրջ խոսակցություն ունեցան։ Ֆրանսիացու տոնը չափազանց գոռոզ ու անվռազ եր Այսօրը ըստ ասածի յի՝ սեղանի շուրջը նստացանս — նա վոտները ել սեղանի վրա կդնի։ [1] Նա անգամ Պոլինային հետ կոպտություն հասնող անվռթություններ և վարվում... Ասենք՝ հաճույքով մասնակցում և ընդհանուր զբոսանքներին վոկալում իմ կամակատարներին և շրջագայություններին քաղաքից դուրս։ Վազուց ինձ հայտնի կին մեքսանի հանգամանքներ, որ Ֆրանսուցին կապում են գնեպրալի հետ։ Իրաստատում երանք մեսային զբոսանքը կինի մասին բանալու։ կես չգիտեմ՝ կարն ընկավ այդ երանց ծրագիրը, թե գնում երանց մեջ այդ խոսակցությունը կաս։ Բայց այդ կես պատահաբար գիտեմ երանց ընտա-

[1] Առածը խոզի մասին ե։

նեկան գաղտնիքի մի մասը. Ֆրանսիացին անցյալ տարի գնեերալին իսկապես նեղ դրությունից փրկեց և նրան չերնստան հազար տվեց, վոր նա իր պաշտոնն ուրիշին հանձնելու միջոցին լրացնի արքունի գումարի պակասը. Ցեվ հասկանալի բան է, վոր գեներալը նրա ճիրաններից մեջ եւ Բայց հիմա, իսկապես հիմա, այդ ամենի մեջ գլխավոր դերն այնուհանդերձ m-lle Blanche-ն և խաղում, և չես հավատացած եմ, վոր այստեղ էլ չեմ սխալվում։

Ո՞վ է m-lle Blanche-ը։ Այստեղ մեր մեջ ասում են, վոր նա ազնվազարմ ֆրանսուհի չե, վոր հետն ունի իր մայրն ու հսկայական կարողություն։ Հայտնի չե նաև, վոր նա ինչ-վոր ազգակցություն ունի մեր մարկիզի հետ, բայց շատ հեռավոր, ինչ-վոր կուզինա, թե չորրորդական քույր եւ Ասում են, իմ փարիզ գնալուցս առաջ Ֆրանսիացին և m-lle Blanche-ը իրար հետ մի տեսակ ավելի քաղաքավար ձևերով էին վարվում, կարծես թե ավելի նուրբ և դելիկատ հարաբերության մեջ էին. իսկ հիմա նրանց ծանոթությունը, մտերմությունը և ազգակցությունն ավելի կոպիտ էին արտահայտվում, մի տեսակ ավելի սերտ։ Թերևս մեր գործերը նրանց աչքում այն աստիճան վատ են երևում, վոր նրանք իսկի հարկ չեն համարում շատ էլ քաշվել և աքղվվել։ Ես անցած որը նկատեցի, վոր միստեր Ասլեյը գննող հայացքով նայում m-lle Blanche-ին և նրա մորը։ Ինձ թվաց, թե նա նրանց ճանաչում եւ Ինձ նույնիսկ թվաց, վոր մեր Ֆրանսիացին էլ և առաջներում, ծանոթ լինել միստեր Ասլեյին։ Ասենք միստեր Ասլեյը այնքան քաշվող, ամաչկոտ և լռակյաց մարդ և, վոր գրեթե կարելի չե հույս դնել նրա վրա, վոր նա խրճիթից ազր դուրս չի հանի[1]։ Գոնե Ֆրանսիացին նրան հազիվ բարևում և և վրան գրեթե չի նայում, կնշանակի՝ չի վախենում։ Այդ դեռ հասկանալի չե, սակայն ինչու՞ m-lle Blanche-ն էլ չի նայում նրա վրա։ Մանավանդ վոր երեկ մարկիզի բնակից դուրս պրծավ. հանկարծ, ընդհանուր խռովության ժամանակ, չեմ հիշում թե ինչի մասին, նա ասաց, վոր միստեր Ասլեյը սատկի հարուստ և և վոր ինքն այդ բանը գիտե։ Ահա թե ինչը պիտի m-lle Blanche-ը նայեր միստեր Ասլեյի վրա։ Ընդհանրապես գեներալը անհանգիստ եւ Հասկանալի չե, թե նրա համար ինչ նշանակություն կարող և ունենալ հեռագիրը մորաքրոջ մահվան մասին։

[1] Խրճիթից ազր դուրս չհանել — ասացվածք է, վոր հնշանակի՝ տան իրագործությունը դրսում չպահել, մանավանդ վատը։

Թեև ինձ թվացել էր, որ Գալինան խուսափում է հետս խոսելուց, սակայն քանի դիտավորյալ կերպով, բայց ինքս էլ սառն ու անտարբեր ձևով ընդունեցի. շարունակ կարծում էի, թե նա կամա-ակամա կմոտենա ինձ։ Բայց փոխարենն յերեկ և այսօր իմ ամբողջ ուշքը m-lle Blanche-ի վրա դարձրի։ Ամեն գնումիս, նա միանշանակորեն հրաժարվել հիմուն հինգ տարեկան հասակում, կրկի այդպիսի զորությամբ, — ինարկե, դժբախտությունն է։ Ավելացրեք դրան նրա այրի լինելը, նրա յերեխաներին, միանգամայն քայքայված կալվածքը, պարտքերը, վերջապես կնոջը, որին նրան միանգամից հրաժարվելը M-lle Blanche-ը գեղեցիկ և Սակայն չգիտեմ, հնազանդեմ ինձ արդյոք, չեմ ասում լինեմ, որ նա ունի այնպիսի գնահատ, որից վախենալ կարելի չի։ Գոնե չեմ միշտ վախեցել իմ այդպիսի կանացիից։ Նա անպայման քաղաքացի տարեկան կլինի։ Նա բարձրահասակ է և յոգնաթիկունք, կլորիկ քիներով. պարանոցն ու կուրծքը — վարդագույն։ Մորքի գույնը՝ թուխ-դեղին, մազերի գույնը՝ սև, ինչպես աչուքն և մազերը սերտորեն խիտ են, յերկու գլխի հերիք կտան։ Աչքերը սև են, աչքերի սպիտակուցը՝ դեղնավուն, հայացքը՝ լկտի, առաձնները՝ ճիշ-ճարպակ, շուրթերը միշտ ներկած. նրանից մուշկի հոտ է գալիս։ Նա հաղնվում է ոտավորին, ճոխ, շիկ, բայց մեծ ճաշակով։ Վառներն ու ձեռնոցը — գարմանալի էին։ Ձայնը՝ խըռպոտ կոնտրալտո[1]։ Նա յերբեմն հիթիաղի է ցույց կտա իր առաձնները, բայց սովորաբար նայում է լուրջ և լկտի, — առնվազն Գալինայի և Մարյա Միլիոնովնայի ներկայությամբ։ (Տարօրինակ լուր. Մարյա Միլիոնովնան Ռուսաստան է գնում)։ Ինձ թվում է՝ m-lle Blanche-ը վոչ մի կրքոտ բնություն չունի, գուցե նույնիսկ խելոք չէ, բայց դրա փոխարեն կատարյալ է խորամանկ և Ինձ թվում է՝ նրա կյանքն առանց սրտացավների չի յեղել։ Թե ամեն ինչ ասելու լիներ, ինչու մարդիկը խակի նրա աղջիկը չէ, մայրն էլ խակի մայրը չէ։ Բայց տեղեկություններ կան, որ Ինձ թվում է, վորտեղ ինչ-որ հանգիստացնող իրար, նա և նրա մայրը միքանի կարգին ծանոթներ ունեին։ Գալով մարկիզին, ինչպես որ մինչև հիմա կատարյալ եմ, թե նա մարկիզ է, սակայն նրա պատկանելությունը կարգին հասարակության, ինչպես ինչ ժամ, որինակ, Մանկվայում և տեղ-տեղ նաև Գերմանիայում, կարծեմ կասկածի չի ենթարկվել։ Գիտեմ՝ թե ինչպես են նա Ֆրանսիայում։ Ասում են՝ նա զղյակի տեր է։ Ցնա կարծում եմ,

[1] Հատ ձայն։

քե այս յերկու շաբթվա ընթացքում շատ ջուր հոսած կլինի[1] և այնուամենայնիվ յես հաստատ չգիտեմ՝ m-lle Blanche-ի և գեներալի միջև վորևե վճռական խոսք յեղել և, քե վոչ։ Ընդհանրապես հիմա ամեն ինչ մեր կարողությունից և կախված, այսինքն՝ նրանից քե վորքան շատ փող և կարող գեներալը նրանց ցույց տալ։ Ցնծե, որինակ, լուր գալու լինեը, քե տատը չի մեռել, ապա յես հավատացած եմ, m-lle Blanche-ը իսկույն կանհայտանար։ Զարմանալի և ծիծաղելի յե ինձ իսկ համար, քե յես ինչ բամբասանքն եմ ղառնը։ Ո՛, ինչքան զզվում եմ յես այս ամենից։ Ի՞նչ հաճույքով յես կթողնեյի ամենքին և ամեն ինչ։ Սակայն կարծեմ եմ յես արդյոք հեռանալ Պոլինայից, կարծեմ եմ յես արդյոք չլրտնել նրա շուրջը։ Լրտեսությունն, իհարկե, ստորություն և— բայց ինչ իմ բանն և այդ։

Հետաքրքրական եր յերեկ և այսոր ինձ համար նաև միստեր Աստլեյը։ Այո, յես համոզված եմ, վոր նա սիրահարված և Պոլինային։ Հետաքրքրական և ծիծաղելի յե, քե յերբեմն ինչ շատ և կարող արտահայտել ամաչկոտ և հիվանդագին վողջամիտ մարդու հայացքը, վորին դիպել և անգը և հենց այն մինջոցին, յերբ մարդ, իհարկե, ուզախ կլինեը գետնի տակը մտնել, միայն քե վոչինչ ասած կամ արտահայտած չլինի վոչ խոսքով, վոչ հայացքով։ Միստեր Աստլեյը շատ հաճախ պատահում և մեզ զբոսանքների ժամանակ։ Նա հանում և գլխարկը և մեր կողքից անցնում, քնաքանաքար մեռած լինելով մեզ միանալու։ Իսկ յերբ նրան հրավիրում են, նա իսկույն հրաժարվում և հանգստյան տեղը, վոկսալում, յերաժշտության հրապարակում կամ շատվանի մոտ նա անպատճառ մեր նստարանից վոչ հեռու կանգ կառնի և վորտեղ ել մենք լինենք, պտրակում, անտառում կամ Ելանգենքրըդի վրա,— արժե միայն աչք ածել, նայել շուրջը և անպայման վորևե տեղ միջնաժուկն արահետի վրա, կամ թփերի հետևում կերևա միստեր Աստլեյի անկյունը։ Ինձ թվում և՝ նա առիթ և վորոնում, վոր հետս առանձին խոսի։ Այսոր առավոտյան մենք հանդիպեցինք և մի-յերկու բառան խոսեցինք։ Նա մեկ-մեկ շատ կցկտուր և խոսում։ Դեռ բարևն չասած՝ նա ասաց.

— Ա՛, m-lle Blanche-ը... յես m-lle Blanche-ի պես կանայք շատ եմ սիրում։

---

1 Շատ ջուր հոսեց — ռուսաց վոճ և, վոր ինչպեսկի՛ շատ անցուդարձ տեղի ունեցավ։

Նա լռեց, նշանակալից նայելով վրաս։ Ինչ եր ուզում նա արտասով ասած լինել — չգիտեմ, վորովհետև իմ հարցին՝ ինչ կընշանակի դա, նա խորամանկ ժպիտով գլխով արեց և ավելացրեց՝ ապչ հո այդպես եւ։ — M-lle Pauline[1] շատ կսիրի ծաղիկները։

— Չգիտեմ, բոլորովին չգիտեմ, — պատասխանեցի յես։

— Ինչպես։ Դուք այդ ել չգիտեք, — ճչաց նա սաստիկ զարմացած։

— Չգիտեմ, բոլորովին չեմ նկատել, — կրկնեցի յես, ծիծաղելով։

— Հը, դա ինձ հատուկ մխիթ և ներշնչում։ — Այստեղ նա դլուխ տվեց և անցավ — դնաց։ Անկե նա ուներ գոհ տեսք։ Մենք իրար հետ սովնամատիաբար ֆրանսերենով ենք խոսում։

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այսոր ծիծաղելի, տղեղ, անմիտ որ եր։ Հիմա դիշերվա ժամը տասնմեկն եւ Ես նստած եմ իմ խղճուկ անկյունում և վերհիշում եմ։ Սկսվից նրանով, վոր առավոտյան յես այնուսմենայնիվ սիրելած եի դնալ ուսլեի խաղալու Պոլինա Ալեքսանդրովնայի համար։ Ես վերցրի նրա հարյուր վաթսուն ֆրիդրիխսդորը, բայց յերկու պատճառով, առաջինը՝ վոր յես կիսուս խաղալ չեմ կամենում, այսինքն, կեղծ տանելու լինեմ, վոչինչ չեմ վերցնի, և յերկրորդը՝ վոր յերեկոյան Պոլինան ինձ կբացատրի, թե ինչի համար և անհրաժեշտ նրան տանելը և ինչքան փող։ Ես վոչ մի կերպ չեմ կարողանում յենթադրել, վոր դա պարզապես փողի համար եւ Այսոր ըստ յերեույթին փողն անհրաժեշտ և և ըստ կարելվույն շուտափույթի, ինչ-վոր ուրուշ նպատակի համար։ Նա խոստացավ բացատրել և յես գնացի։ Մոզատարահներում սարսափելի ամբոխ կար։ Ինչ լկտի յենթ նրանք և ինչ տգեղ։ Ես նրանց խցկվելը մեջտեղը և կանդնելը հենց կրուպյորի մոտ։ Ամբողջ յերկյուղ կերպով սկսեցի փորձել խաղը յերկուսական և յերեքսական դրամանիշ դնելով։ Միևնույն ժամանակ յես դիտում ու նկատում եի. ինձ թվաց, վոր խնդալուս հաշիվը քիչ նշանակություն ունի և բնավ չունի այն կարևորությունը, վոր նրան վերագրում են շատ խաղացողներ։ Նրանք նստում են խոզած քովերով, վորոնց վրա նիշում են հաղթածները, հաշվում են, դուրս բերում շահանները, կշռադատում են, վերջապես վնր են գա-

[1] Պոլին, այսինքն՝ Պոլինան։

լիս և տանուլ տալիս ճիշտ այնպես, ինչպես և մենք, հասարակ մահկանացուներս, վոր առանց կշռադատության ենք խազում. Բայց կես մի կեզրակացություն արի, վոր կարծեմ ճիշտ ե. իրոք, պատահական շանսերի ընթացքում լինում ե, թեև վոչ սիստեմ, բայց կարծես ինչ-վոր կարգ, վոր, ինարկե, շատ տարորինակ բան ե։ Որինակ, պատահում ե, վոր տասներկու միջին քվերից հետո տասներկու վերջիններն են դուրս գալիս. դիցուկ, կերկու անգամ զարկը այս տասներկուների վերջիններից ե ընդում և անցնում առաջին տասներկուսին։ Տասներկու առաջինների վրա ընկնելով, զարձյալ տասներկու միջիններին և անցնում, կերկը անգամ իրար վրա դուրս ե գալիս, չորս անգամ միջիններից և զարձյալ տասներկու վերջիններին անցնում, վորտեղ նորից կերկու անգամից հետո անցնում ե առաջիններին. առաջիններից զարձյալ մեկ անգամ ե դուրս գալիս և զարձյալ անցնում ե կերկը միջիններին և այդպես շարունակվում ե մեկ և կես կամ կերկու ժամ։ Մեկ, կերկը և կերկու. մեկ, կերկը և կերկու։ Դա շատ զվարճալի կե։ Ձերբեն վողջ որը, կամ վողջ առավոտը այնպես ե լինում, վոր կարմիրն ու սևը փոխանակվում են և հակառակը, գրեթե առանց վորևե կարգի, այնպես վոր կերկու-կերկը անգամից ավել իրար վրա կարմրի կամ սևի վրա կանգ չի առնում։ Հետևյալ որը կամ հետևյալ կերեկոյան իրար վրա մենակ կարմիրն ե դուրս գալիս, հասնում ե, որինակ, իրար վրա մինչև քսաներկու անգամի և այդպես ընթանում ե անընդհատ վորոշ ժամանակի ընթացքում, որինակ, մի ամբողջ որ։ Ինձ շատ բան բացատրեց միստեր Աստլեյը, վոր մի ամբողջ առավոտ կանգնեց խազասեղանների մոտ, բայց ինքը վոչ մի անգամ վեր չեկավ։ Գալով ինձ, կես տանուլ տվի մինչև վերջին գլոջը, այն ել շատ արագ։ Ձեռ ուղղակի մի անգամից տասներկու Ֆրիդրիխսդոր դրի դուքսի վրա և տարա, ելի վեր եկա և ելի տարա և այդպես ելի կերկու քի կերեք անգամ։ Մի հինգ րոպեյում, իմ ձեռքն ընկավ, կերեսի մոտ չորս հարյուր Ֆրիդրիխսդոր։ Ահա քե կերը ևր պետք հետևնալ, բայց մենք ծաղել ևր ինչ-վոր տարորինակ դպացողությունն, ինչ-վոր մարտահրավեր ճակատագրին, ինչ-վոր ցանկությունն ոխին ծեփել, լեզու ցույց տալ նրան։ Ձեռ վեր կեկա ամենամեծ գումարը, վոր թույլատրված ե, չորս հազար գուլդեն և տանուլ տվի։ Ապա՝ տաքանալով, հանեցի, ինչ-վոր ճնացել ևր մոտս, նույն տեղը վեր կեկա և զարձյալ տանուլ տվի. գրանից հետո հետացա սեղանից՝ խլացածի պես։ Ձեռ նույնիսկ չեկի հասկանում, քե ինչ

և կատարյալ ձևը և իմ տանջալ տալու մասին հաղորդեցի Պոլինա Ալեքսանդրովնային միայն հաջից առաջ։ Մինչև այդ չես իմն էլ դալիս պատրաստ։

Հաջին չես գարձյալ դրդված կացութեյան մեջ էր, այնպես, ինչպես չորեք որ առաջ Ծրանախացին և m-lle Blanche-ը գարձյալ մեզ հետ էին հաշուտ։ Բանից դուրս չկիավ, վոր m-lle Blanche-ը ատելոտյան էնդել և խաղատրահներում և տնեն իմ ախրատրուեյուններըս։ Այս անդամ նա հետս մի տեսակ ավելի ուշադիր էրաք բաց արեց։ Ծրանախացին ավելի շիտակ վարվեց և ուղղակի հարցրեց ինձնից՝ — մթեն չես իմ սենյականն փոդնըն եմ տանուլ ավելս ինձ քիւտա մ՝ նա Պոլինայի նկատմամբ կասկած ուներ։ Մի խոսքով՝ ազատեց ինչ-վոր բան կար։ Ձես խնդրեց ատեցի և ասացի, վոր իմ սենյականն եր։

Գնեներալը սաստիկ զարմացած եր՝ վորտեղից էին կարողացել չես այդքան վող դառնալ։ Ձես բացատրեցի, վոր սկսեցի տասը ֆրեդերիկատորից, վոր վեց-յոթ հարյուր էրար վրա ինձ հինգ-վեց հազար պուլին բերեց և ապա չկիտ հարյուրով չես ամբողջը տանուլ տվի։

Այս ամենն, իհարկե, հնարավոր եր Բացատրելով այդ, չես նայեցի Պոլինայի վրա, բայց նրա դեմքից բան չկարողացա հասկանալ։ Այնուհանդերձ նա ինձ տանել հնարավորուեյուն տվեց և չուզեց ինձ. պրանից չես հետևցրի, վոր չես հինց պետք և տանչի և ծածկելի, վոր նրա համար եմ խաղացել։ Համենայն դեպս, մտածում էր մոքսա, նա պիտի բացատրվի հետս և չեր առաջ խոստացել և ինչ-վոր բան բանալ իմ առջև։

Ձես կարծում էր, վոր գնեներալն ինձ վորևե նկատողուեյուն կանի, բայց նա լռեյամբ անցավ. բայց չես նրա դեմքի վրա հետևեցի և անհանգստուեյուն նկատեցի։ Ուշն, նրա ձեռքը պահում պահին, նրան ծանր և չկիել ունկնդրել, քե վոնկու այդպիսի մի պատկառելի կուտա քառորդ ժամի ընթացքում չկիել ու գնացել և այնպիսի մի անհաշիվ հիմարի ձեռքից, ինչպիսին եմ չես։

Ձես կատկածում եմ, վոր չկիկ չկիկուան գնեներալն և Բրանախացու մեջն սաստիկ հակառակուեյուն և առաջ չկիել։ Նրանք չկիկար և տաք-տաք խոսում էին տաք անգլերեն։ Բրանախացին հետացավ կարծես քե ինչ-վոր բանից զրգռված, իսկ ազատ, վող առավոտյան, չկիել եր գնեներալի մոտ և չկիկ չկիկվա խոսակցուեյունը շարունակելու համար։

Հանդով իմ տանուլ տված գումարի մասին, Ֆրանսիացին կծու և անգամ չարամիտ նկատեց, թե պետք եր ավելի խոհեմ լինել։ Ջգիտեմ թե ինչու նա ավելացրեց, վոր թեև շատ ռուսները ննջասղուկ, բայց նրա կարծիքով, ռուսներն անընդունակ են նույնիսկ խաղալու— Իսկ իմ կարծիքով ռուլետը հենց ռուսներիհամար էլ ստեղծված է, — ասացի յես և յերբ վոր Ֆրանսիացին արհամարհական քմծիծաղ տվեց իմ կարծիքի առիթով, յես նկատեցի նրան, վոր, ինարկե, ճշմարտությունն իմ կողմն է, վորովհետև խոսելով ռուսների մասին, վորպես խաղամոլների, յես ավելի պախարակում եմ նրանց, քան գովում և հետևապես կարելի յե ինձ հավատ ընծայել։

— Ինչով եք հիմնավորում ձեր կարծիքը, — հարցրեց Ֆրանսիացին։

— Նրանով, վոր արևմտացի քաղաքակիրթ մարդու առաքինությունների և առավելությունների կաթնախիզախի մեջ պատմականորեն մտել է և, գրեթե իբրև ամենագլխավոր կետ, կապիտալներ ձեռք բերելու ընդունակությունը։ Իսկ ռուսը վոչ միայն կապիտալներ ձեռք բերելու ընդունակ չէ, այլև շռայլում է մի տեսակ անպետք և այլանդակ կերպով։ Այնուհանդերձ մեզ, ռուսներիս, փորը նույնպես պետքական է, — ավելացրի յես, — ուստի և մենք շատ ուրախ և շատ հակամիտ ենք այնպիսի միջոցների, ինչպես, որինակ, ռուլետը, վորով կարելի յե հանկարծակի հարստանալ, յերկու ժամվա ընթացքում, առանց աշխատելու։ Դա մեզ դյուրում է. իսկ վորովհետև մեր խաղն էլ է անպիտան, առանց աշխատանքի, ուստի և տանուլ ենք տալիս։

— Դա մասամբ արդարացի յե, — նկատեց ինքնահավան Ֆրանսիացին։

— Վոչ, դա անարդարացի յե և ամենք ձեզ համար, վոր այդպես եք արտահայտվում ձեր հայրենիքի մասին, — խիստ և ազդու նկատեց գեներալը։

— Ներողություն, — պատասխանեցի յես նրան, — չի վոր պետք անհայտ և, թե ինչն և ավելի վատ՝ ռուսի այլանդակությունը, թե ազնիվ աշխատանքով կուտակելու գերմանական միջոցը։

— Ի՞նչ այլանդակ միտք, — բացականչեց գեներալը։

— Ի՞նչ ռուսական միտք, — բացականչեց Ֆրանսիացին։

Ճիշ ծիծաղում եյին, շատ եյին ուզում նրանց չարացնել։

— Իսկ յես կկամենայի վոդջ կյանքս պրպտի վրանում քան վորի կյանք անց կացնել, — գոռացի յես, քան թե յերկրպագել գերմանական կուռքին։

— Ինչ հասկը, — գոչեց գնեներալը, վոր սկսել էր լուրջ տաքանալ։

— Հարատևությունն հաստակելու գերմանական միջոցին։ Ցնա յերկար ժամանակ չէր ինչ այստեղ եմ, այնուամենայնիվ այն, ինչ կա պիտի և առաջիկա կարողացա — վրդովում է իմ քաջատրամադրությունը։ Ամեն վկա, այդպիսի առաքինություններ կա չեմ հանդիպում։ Ցնա այստեղ արդեն յերեկ մի տասը վերստ շրջեցի, իսկ և իսկ նույնը, ինչ վոր գերմանական բարոյախոսական պատկերապարզ գրքույկներում՝ այստեղ ամենուրեք, յուրաքանչյուր տանը գետնի[1] կա, ամրամփկի առաքինի և անորինակ աղնիվ։ Այնքան աղնիվ, վոր յերկյուղալի կա նրան մոտենալը։ Տանել չեմ կարող աղնիվ մարդկանց, վորոնց մոտենալը յերկյուղալի կա։ Ցուրաքանչյուր այդպիսի գետնի ունի ընտանիք և յերեխաները նրանք բարձր ձայնով խրատական գրքեր են կարդում։ Տնակի վերև ծխնելն և շատանակի ծառեր են տասպուծ։ Վերջապես, կարտոֆը՝ արագիլ և ամեն ինչ անսովոր բանաստեղծական ու սրտառուչ և...

— Մեզ բարկանա, գնեներալ, ասի, քաղ ավելը, վոր կա ըստ կարելվույն արտառուչ պատմեմ։ Ցնա ինքս հիշում եմ, քե ինչպես հայրս, հանգուցյալը, նուշնական լորինների տակ, տան առջևի պարտեզում, յերեխաները, բարձր ձայնով կարդում եր ինձ և մորս՝ նման գրքեր... Ուստի կա ինքս կարող եմ այդ մասին պատմել, ինչպես հարկն է։ Ահա, ամեն մի նման ընտանիք այստեղ կապարյալ ազգությանն և հնազանդությանի մեջ և գետների նկատմամբ, բոլորն աշխատում են գոմեշների պես, և բոլորը փող են պիտում, չնայելով քե գետները հետ և գցել արդեն այլևս քե այնքան դուրգնն և հույս և գրել մեծ վորդու վրա, վոր նրան ժառանգություն թողնի արհնած կամ հող։ Գրա համար աղջկան ամեն չեն տալիս և աղջիկը աղջիկ ել մնում է։ Գրա համար ես կրտսեր վորդուն պարտքի տակ են գցում կամ գինվոր տալիս և վորն ավելացնում տան կապիտալի վրա։ Ձիշտ եմ ասում, այստեղ այդ արվում է։ Ցնա հարց ու փորձ եմ արել։ Այդ ամենը կատարվում է վոչ այլևայնա, քան յերբ աղնվություն ինց գրպմած, աստիճ աղնվություններից, մինչ այն աստիճանն, վոր վաճառված կրտսեր վորդին համաձայնում է, վոր նրան ուրիշ գերդաստանից չեն, այլ միայն աղնվություններից են վաճառել, — իսկ դա արդեն իզուր է, յերբ վոր ինքը գոհը ուրախանում է, վոր իրեն

1 Գնեժանների հոյլ։

տանում են մորթելու։ Հետո ինչ։ Հետո այն, որ մեծի վիճակին էլ չի թեքանում։ Ասենք՝ նա ինչ-որ Ամալխեն ունի, որի հետ նա միացել է սրտով, — բայց ամուսնանալ չի լինի, որովհետև դեռ նա պահանջվածին չափ գումարին չի հավաքվածու։ Նմանապես սրանք էլ հեզահամբույր և սրտաբաց սպասում են և ժպտադեմ գնում մորթվելու։ Ամալխենի քիշերը ներս են ընկել. նա չորանում է, վերջապես մի քանի տարուց հետո կարողությունը բազմապատկվում է. գումարները ազնիվ և առաքինի կերպով հավաքված են, ֆատերը որոնում է քառասնամյա մեծին և յերեսունհինգամյա Ամալխենին, ցամաքած կրծքանի և կարմիր քթանի... Միաժամանակ ֆատերը լալիս, խրատում և մահանում են։ Մեծը ինքն արդեն առաքինի ֆատեր է դառնում և զարձյալ վերսկսվում է նույն պատմությունը։ Մոտավորապես մի հիսուն կամ յոթանասուն տարուց հետո առաջին ֆատերի թոռը իրեք արդեն խոշոր կապիտալի տեր է դառնում և ժառանգությունի թողնում իր վորդուն, սա իրենին, նա — ընդանին, մեկելը — իրենին և վերջինը մի հինգ կամ վեց տարուց հետո դառնում է նույն ինքը պարոն Ռոդչիլդ կամ Հոպպե և Ընկ. կամ սատանան գիտե թե էլ ով։ Ասա, սա հոյակապ տեսարան չէ՞. հարյուրամյա կամ յերկհարյուրամյա հաջորդական աշխատանք, համբերանք, խելքի ազնվություն, նկարագիր, տոկունություն, հաշիվ, կարան վրա՝ արագիլ։ Ել ինչ ևը ուզում, դրանից վեր հո բան չկա, և այդ տեսակետից էլ ընդանը գատում են արար աշխարհը և մեզ ավորներին, այսինքն՝ մի քիչ իրենց չնմանվողներին խիստ ժանհայն դատապարտում։ Ահա թե բանն ինչ ե՝ յես գերագասում եմ ուսանվարի դալմազալ անել կամ հարստանալ ռուլետի միջոցով։ Ջեմ ուզում յես Հոպպե և Ընկ. դառնալ հինգ սերնդից հետո։ Փողն ինձ պետք է ինձ համար, իսկ յես ինձ լիովին չեմ համարում կապիտալին ինչ-որ անհրաժեշտ բան և կապիտալի կողմից ես գիտեմ, որ սարսափելի սխալներ աբի, բայց թող այդպես լինի։ Այդ և իմ համոզմունքը։

— Ջգիտեմ շատ ճշմարտություն կա արդյոք ձեր ասածների մեջ, — մատնեց նկատեց գեներալը, — բայց հաստատ գիտեմ, որ դուք սկսում եք անտանելի անապարհ դառնալ, հենց որ ձեզ թույլ են տալիս մազաչափ մոտացվել...

Նա, ըստ իր սովորության, չավարտեց իր խոսքը։ Ձեզ որ մեր գեներալն սկսում է մի բանից խոսել, առարկա խոսակցությունից գեթ մազաչափ ավելի նշանակալից բանից, ապա

յներկեք իր խոսքը չեր ավարտում, Ջրանախացին անփույթ լսում եր, մի քիչ աչքերը սլլշած, նա իմ առաջին պրեմիեն բան չհասկացավ։ Պոլինան նայում եր ինչ-որ դուռ անտարբերությամբ, թվում եր, թե նա միայն իմ, այլ անգամի շուրջը տեղի ունեցած խռովարարություններից և միայ մի խոսք չեր լսում։

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պոլինան արտասաներ մոտավորապես եր, բայց հաշի անգամից միայ կվնասվեց հնար խնդրեց առաջարկից, որ ուղևորվեմ իրեն պրոտանեի։ Մենք միասին կերեխաներին և գնացինք պուբլակը, շատրվանի կողմը։

Վարսակնան չեր առանձնապես զբաղված դրությամբ մեջ եյի, ուստի և կոպտորեն հարց տվի՝ ինչու մեր մարկիզ Դե-Գրիյեն, Ֆրանցուզկին, միայ այլևս նրան չի ուղևորում, կերբ միայ նա վրանից անց և գնում գալիս, այլև որևէով նրա հետ չի խոսում։

— *Վարսակնան նա ատոր մարդ եւ,* — *տարօրինակ պատասխանեց նա ինձ։ Ձեռ կերպիք նրանից այդպիսի կարծիք Դե-Գրիյեյի մասին դեռ չեյի լսել և լսելի, վախենալով, որ կմերձենամ այդ պարտպղտությանը։*

— *Ինչ գոր նկատեցիք, որ նա այսոր գնեներալին հետ լավ չեր։*

— *Գոր կամենամ եր իմանալ գործի եյությունը,* — *չոր ու պրպտած պատասխանեց նա։* — *Գոր գիտեք, որ գնեներալն ամբողջովին իրեն պրավ և պրել նրա մոտ, ամբողջ կալվածը նրանն և, և ինքն ատոր չմնաց, Ֆրանսիացին իսկույն կտրտանա այդ ամենին, որ իր մոտ պրավ և պրված։*

— *Ա՛խ, ուրեմն ճիշտ և, որ ամեն ինչ պրավ և պրված։ Ձեռ լսել եյի, բայց չդիտեյի, որ ամեն-ամեն ինչ։*

— *Իսկ ինչ կա որ։*

— *Որ այդպես և, Ձեռ բարով* m-lle Blanche, — *նկատեցի յես,* — *գնեներալին կինն չի գտնում այլևս։ Գիտեք ինչ կա. ինձ թվում և, որ գնեներալն այնքան և սիրահարված, որ մի գուցե ինքնասպան եղ լինի, յեթե* m-lle Blanche-ը *նրան թողնելու լիներ։ Նրա տարիքում այդպես սիրահարվելը վտանգավոր և։*

— *Ինձ ևս և թվում, որ նրանն մի քանի կպատահի,* — *մտազբաղ նկատեց Պոլինա Ալեքսանդրովնան։*

— Ինչ լավ եղ դուրս ես գալիս,— գոչեցի ես,— ավելի կոպիտ չէր կարելի ցույց տալ, որ նա համաձայնել է մարդու գնալ միմիայն փողի պատճառով։ Այսպես քաղաքավարությունն անգամ չի պահպանվում, միանգամայն առանց քաշվելու կեր կատարվում։ Հրաժեշտը գալով տատին—ավելի ծիծաղելի և աղտոտ բան չի լինի, քան հեռապիրը հեռագրի հետևից խփել և հարցնել՝ մեռավ և արդյոք, մեռավ ես Հ՞ը, Ինչպես եք հավանում այդ, Վոլինա Ալեքսանդրովնա։

— Այդ ամենը դատարկ բան է,— ասաց նա զզվանքով ընդհատելով խոսքս։— Ձեռ ընդհակառակը, զարմանում եմ, որ դուք այդքան ուրախ-զվարթ տրամադրության մեջ եք։ Ինչից եք ուրախացել Մերթ նրանից, որ իմ փողերը տանում եք տվել։

— Ինչու՞ տվիք ինձ, որ տանում տամ։ Ձեռ ձեզ ասացի, որ ուրիշների համար, մանավանդ ձեզ համար, չեմ կարող խաղալ։ Ձեռ հնազանդում եմ, ինչ եղ դուք ինձ հրամայելու լինեք. բայց հետևանքն ինձնից չի կախված։ Ձեռ հո նախազգուշացրի, որ բան չի դուրս գա։ Ասացեք, դուք շա՞տ եք վշտացել, որ այնքան փող եք կորցրել։ Այնքանը ձեր ինչքի՞ն է պետք.

— Այդ հարցերն ինչացո՞ւ եք։

— Բայց չե՞ որ դուք ինքներդ եք խոստացել բացատրել... լսեցեք, դեռ միանգամայն հավատացած եմ, որ կերը սկսեմ ինձ համար խաղալ (իսկ դեռ տատներկու փրկիչը ունեմ) կատանեմ։ Այն ժամանակ վերցրեք ինձնից, որքան որ ձեզ պետք է։

Նա դժգոհ արհամարհական արտահայտությամբ ասեց։

— Դուք մերը ետդարձնելիք ինձնից,— շարունակեցի ես,— նման առաջարկի համար։ Ձեռ միևնույն ատելության ենթարկված եմ այդ գիտակցությամբ, որ ձեր առջև գերու եմ, այսինքն՝ ձեր աչքում, որ դուք կարող եք ինձնից անգամ փող ընդունել։ Դուք չկրկնեցաք իմ նվերից։ Համ էլ դեռ ձեր փողն եմ տանում ասելը։

Նա արագ նայեց վրաս և, նկատելով, որ դեռ գրգռված եմ հանդուրժեց եմ խոսում, դարձյալ խոսքս կարեց։

— Իմ պարտականները ձեզ համար ընավ հետաքրքրական չեն։ Ես ուզում եք իմացած լինել, դեռ պարտական պատճառ եմ։ Ձեռ փող եմ պարտք առել և կկամենայի պարտքս տալ։ Մեկը խելացնոր և տարօրինակ միտք կար, որ դեռ անպատճառ կատարեմ, այսօրվա, խաղատեղյանի վրա։ Ինչու՞ դեռ այդ միտքը ծագել մեջս — չեմ հասկանում, բայց դեռ հավատում եմ։ Ով գիտե, թերևս այդ պատճառով էլ հավատում եմ, որ ընտրությանս միջոցին դեռ վրաս ոչ մի ուրիշ շահս չունեի։

— Դամ քեզ այն պատճառով, որ շատ եր պետք, որ տանեմ։ Դա շատ և շատ նման է, քեզ ինչպես խեղդվողը ծղոտից է բռնում, որ փրկվի։ Համաձայնեցիր, որ չքեզ նա խեղդվելու չլիներ, նա ծղոտը փայտի տեղ չեր դնի։

Պոլինան պատմացավ.

— Ապա ինչպես է, — հարցրեց նա, — որ դուք ինքներդ էլ նույն հոգսն եք տածում։ Ձերկու շաբաթ առաջ դուք ինքներդ մի անգամ շատ և լրիվար խոսում էիք այն մասին, որ դուք միանգամայն հավատացած եք, որ այստեղ տանելու կնք, ուրիշին խաղում, և համոզում էիք ինձ, որ չես ձեզ խելագարի տեղ չդնեմ։ Իսկ դուք այն ժամանակ կատակ էիք անում, ասկայն չես հիշում եմ, դուք այնքան լուրջ էիք ասում, որ չեր կարելի կատակի տեղ դնեյր

— Այդ ճշմարիտ է, — պատասխանեցի չես մոռրացել, — չես միայն որ էլ միանգամայն հավատացած եմ, որ պիտի տանեմ։ Ձես նույնիսկ կխոստովանեմ, որ դուք միշտ հարցը հարուցիք՝ ինչու։ Հենց իմ այսորիմ անձիս և անձրոնի տանուլ տալը իմ միջ մոչ մի կասկած չթողնց։ Այնուամենայնիվ չես միանգամայն հավատացած եմ, որ հենց որ ակսեմ ինձ համար խաղալ, անպատճառ կտանեմ։

— Ինչու չեք դուք այդպես միանգամայն համոզված։

— Ձերկե կամենում եք — չդիտեմ։ Ձես միայն գիտեմ, որ ինձ համար տանելը հարկավոր է, որ դա ինձ համար էլ միակ ելքն է։ Ահա քեզնս պրանից է, որ ինձ քիմում է, որ չես անպատճառ պիտի տանեմ։

— Ուրեմն ձեզ համար էլ չափազանց հարկավոր է, չեմ դուք մոլեռանդ հավատացած եք։

— Դրայդ կդամ, որ դուք կատակում եք, որ չես կարող եմ լուրջ կարիք ղղալ։

— Ինձ համար դա միևնույն է, — կամացուկ և անտարբեր պատասխանեց Պոլինան։ — Ձերկե կամենում եք, — այո՛, չես կատակում եմ, որ ձեզ որևէ բան լուրջ տանջելիս լինեի։ Դուք կարող եք տանջվել, բայց ոչ լուրջ։ Դուք անկարգ և չհավատարմացված մարդ եք։ Ձեր ինչքն և պետք գողը։ Այն ժամանակ ձեր ընտած բոլոր պատճառաբանություններն մեջ չես ոչ մի լուրջ բան չգտար։

— Ի դեպ, — ընդհատեցի չես, — դուք ասացիք, որ պարտք պիտի վերադարձնեք։ Եթե պարտք է, ուրեմն՝ Ցրանսիացուն չէիր։

— Այդ ինչ հարցեր են։ Դուք այսօր առանձնապես կոպիտ եք։ Հարբած հո չե՞ք։

— Դուք գիտեք, վոր չես սիրեն ինչ քուչլատրում եմ ինձ ասել և հարցնել, յերբեմն շատ չիտակ։ Գրկնում եմ, չես ձեր ստրուկն եմ, իսկ ստրուկներից չեն ամաչում, ստրուկն էլ չի կարող վիրավորել։

— Այդ ամենը դատարկ բան է։ Համ էլ տանել չեմ կարող ձեր այդ եսատկական քնորիան։

— Նկատեցեք, վոր չես իմ ստրկությանն մասին քնավ ձեզ համար չեմ խոսում, վոր կկամենայի ձեր ստրուկը լինել, այլ պարզապես խոսում եմ, վորպես փաստի մասին, վոր միանգամայն ինձնից կախված չես։

— Կարճ կապեցեք. ձեր ինչքին և պետք փողը։

— Իսկ ձե՞ր ինչքին և պետք իմանալը։

— Ինչպես կամենաք, — պատասխանեց նա և հպարտ շուռ տվեց գլուխը։

— Ստրկական տնտեսքյուն տանել չենք կարող, իսկ ստրկությունն պահանջում եք՝ պատասխանեցեք և դատողությունները մեր անիծ։ Համ, Թող այդպես լինի։ Ինչքա՞ն և պետք փողը, հարցնում եք դուք։ Ինչպե՞ս քե ինչքան փողը — ամեն ինչ է։

— Հասկանում եմ, բայց փողի ցանկությունից այդպիսի խնայողության մեջ չեն ընկնի։ Դուք էլ եք ջղագարության, ֆանթազիզմի հասնում։ Այստեղ ինչ-վոր բան կա. ինչ-վոր հատուկ նպատակ։ Ծոսեցեք առանց այլևայլության, չես այդպես եմ կամենում։

Նա կարծես քե բարկանալ եր սկսում և ինձ սաստիկ դուր չեկավ, վոր նա այդպիսի սրտնեղությամբ եր հարցաքննում։

— Հասկանալի բան է, վոր նպատակ կա, — ասացի յես, — բայց յես չեյի կարող բացատրել, քե ինչ նպատակ։ Ոչ ավելին, քան յերե փողի տեր դառած՝ յես ձեզ համար էլ ուրիշ մարդ կդառնամ և վոչ քե ստրուկ։

— Ի՞նչպես, ի՞նչպես կհասանեք դուք դրան։

— Ինչպես կհասանե՞մ։ Ինչպե՞ս քե, դուք նույնիսկ չե՞ք ըմբռնում՝ ինչպես կարող եմ յես հասանել այն բանին, վոր դուք վրաս այլ կերպ նայեք, քան ստրուկի վրաս։ Ահա հենց այդ է, վոր յես չեմ կամենում, այդպիսի զարմանք և տարակուսանք։

— Դուք ասում եյիք, քե այդ ստրկությունը ձեզ համար վայելք է։ Ձեզ ինքա էլ եյի այդպես մտածում։

— Դուք էլ այդպես եք մտածում, — գոչեցի ես ինչ-որ տարօրինակ վախկոտի։ — Ա՛խ, ինչ դեղնիկ և ձեր այդ միամտությունը։ Այո, այո, հենց ձեզ տարկանալը — վախկ եւ դա, կա վախկը ծայր աստիճան առույգական և չնչին դառնալու մեջ։ — Շարունակում եմ պատասխանել ես։ — Ստանան գիտեն, քնելս մարակի մեջ էլ կա, կերը վոր մարակը դիպչում է մեջքիդ և պատատվիկ անում միտը... Սակայն ես կամենում եմ գուցե ուրիշ վայրկյաններ էլ ճաշակել նոր դիմերային ձեր ներկայությամբ, ճաշին, խրատում եր տարեկան յոթ հարյուր ռուբլու համար, վոր ես երանիից, բնական, չեմ էլ ստանում Մարկիզ Դե-Դրիյենն, հոնքերը բարձրացնելով, պնդող հայացքով նայում է ինձ վրա և միևնույն ժամանակ չի նկատում ինձ։ Ուրկ ես իմ հնարքին, գուցե ստոկի կամենում եմ ձեր ներկայությամբ բռնել մարկիզ Դե-Դրիյենի քիթը։

— Մանկամիտ քոթոթանք։ Մարդ ինչ դրության մեջ էլ լինի, կարող է արժանապատվությամբ պահել իրենս։ Ցնծի այսօր պարբեր կա, ապա նա կբարձրացնի և վոչ քեռ կտորացնի։

— Ուղղակի պատասխանից քաշած ճշմարտությունս ենթադրեցրեց ասել, վոր ես գուցե չեմ կարող արժանապատվությամբ պահել ինձ։ Այսինքն՝ գուցե քեռ արժանավոր մարդ էլ եմ, բայց արժանապատվությամբ պահել ինձ չեմ կարողանում։ Հասկանում եք դուք, վոր կարող է այդպես լինել։ Բոլոր ռուսները այդպես են և պետք ինչու՞ — վորովհետև ռուսները չափազանց հարուստ և բազմակողմանի շնորհքի տեր են, վորպեսզի շուտով կարողանան իրենց համար վայել ձև գտնել։ Այստեղ բանը — ձևն է։ Մենք մասամբ մենք, ռուսներս, այնքան հարուստ շնորհքի տեր ենք, վոր վայել ձևի համար պետք է վոր մենք հանճարեղ լինենք։ Բայց հանճարեղությունն էլ ամենից հաճախ չի լինում, վորովհետև ընդհանրապես շատ հազվադեպ ռուս է։ Մեծ Պրանսիացիների և գուցե քեռ մեկուսի այլ ժողովուրդների ձևն է այնքան լավ վորոշվել, վոր նրանք կարող են ծայր աստիճան արժանապատիվ տեսք ունենալ և լինելով ամենապարզության մարդիկ։ Բրանից է, վոր ձեր երեսից մեջ այնքան մեծ նշանակություն ունի։ Ֆրանսիացին կտանի վիրավորանք, իսկական, սրտի վիրավորանք, և դեմքի մի մկանն էլ չի շարժի, բայց բնավ չի համբերի, լինի նրա քիթին տալու լինեն, վորովհետև դա կլիներ ընդունված և պարզորոշ արտահայտված քաղաքավարության ձևի խախտում։ Բրանից է, վոր ձեր որիորդները հոգի չեն տալիս Ֆրանսիացիների հա-

մար — Ներանց ձևը՝ յերևելի յեւ Ըստ իս, վոչ մի ձև չկա ել, այլ միայն աքաղաղը, le coq gaulois[1]: Ասենք՝ յես այդ չեմ կարող հասկանալ, յես կին չեմ։ Դուցե աքաղաղները լավ են։ Ցավ ընդհանրապես յես տակից-գլխից դուրս եմ տալիս, իսկ դուք ինձ չեք ընդհատում։ Ավելի հաճախ ընդհատեցեք ինձ. յերբ վոր յես ձեզ հետ եմ խոսում, յես ուզում եմ ամեն, ամեն ինչ ասած լինել։ Ցավ ձեզ միանգամայն կորցնում եմ։ Ցավ համաձայն եմ անգամ, վոր վոչ միայն ձեզ, այլև վոչ մի արժանիք ել չունեմ։ Այդ յես ձեզ հայտարարում եմ։ Վոչ մի արժանիքի մասին նույնիսկ չեմ ել հոգում։ Ինձ համ ամեն ինչ կանգ և առնել։ Դուք ինքներդ գիտեք, թե ինչից։ Իմ գլխում և վոչ մի մարդկային միտք չկա։ Վաղուց հետո յես չգիտեմ, թե ինչ և կատարվում աշխարհում, լինի Ռուսաստանում, լինի այստեղ։ Ահա յես անցա Դրեզդենից և չեմ հիշում — այդ ինչ Դրեզդեն ևր։ Դուք ինքներդ գիտեք, թե ինչն և ինձ կլանել։ Վորովհետև յես քնում հույս չունեմ և ձեր աչքում գերույի եմ հավասար, ուստի և ուղղակի ասում եմ՝ յես ամենուրեք ձեզ եմ միայն տեսնում, իսկ Ցացածը — միևնույն և ինձ համար։ Ինչի՞ համար և ինչպե՞ս եմ ձեզ սիրում — չգիտեմ։ Գիտե՞ք դուք արդյոք, վոր քերես դուք գեղեցիկ ել չեք։ Ցերևակայեցեք, յես նույնիսկ չգիտեմ՝ գեղեցիկ և ձեր գեմքը, թե վոչ։ Ձեր սիրտը, անպայման լավը չի. ձեր խելքը — ազնիվ չե. այդ շատ հնարավոր ևր

— Դրանից ե, դուցե, վոր դուք մտադիր եք գնալ ինձ փոդով, — ասաց նա, — վորովհետև չեք հավատում իմ ազնվությանն։

— Ցես յերբե եմ, ձեզ փոդով գնալու մտադրությունն ունեցել, — գոչեցի յես։

— Դուք չփոթվել եք և կորցրել քենը։ Ցերթե վոչ ինձ, գնի իմ հարգանքը դուք մտադիր եք գնալ փոդով։

— Ե՛, չե, վոչ լիովին։ Ցես ձեզ ասացի, վոր յես ժվվարտնում եմ բացատրել։ Դուք ճնշում եք ինձ։ Մ՛իք բարկանա իմ դուրս տվածից։ Դուք հասկանում եք, թե ինչու ինձնից չի կարելի նեղանալ. յես պարզապես խելագար եմ։ Ասենք ինձ համար միևնույն ե, յերթե նեղանալու յել լինեք։ Բավական ե, վոր յես վերևում, իմ խղճուկ սենյակում հիշում և յերևակայում ձեր գգեստի շրշյունը — և յես պատրաստ եմ կրծոտելու ձեռնոցս։ Ցավ ինչու՞ յեք դուք ինձնից նեղանում։ Նրա համար, վոր յես ինձ ստրուկ եմ անվանում։ Ոգովեցեք, ոգովեցեք իմ ստրկությունից,

1 Գալլիական աքաղաղ։

ոգեվեցնեք։ Դիտեք դուք արդյոք, որ կին կերը և իցե կապանեմ ձեզ։ Նրա համար չեմ ապանի, որ կդադարեմ սիրելուց կամ կխանգեմ, այլ հենց այնպես կապանեմ, որովհետև կերբևիցե մինչ ցանկությունն և ծագում ունել ձեզ։ Դուք ծիծաղում եք...

— Բոլորովին չեմ ծիծաղում, — ասաց նա ցասկոտ։ — Ես հրաժարում եմ ձեզ լսել։

Նա կանգ առավ, հազիվ չունչ քաշելով ցասումից։ Աստված վկա, կես չդիտեմ, դեզդեմիկ եր նա թե վոչ, բայց կես միշտ սիրում եմ նայել, կերբ որ նա իմ առջև կանգ եր առնում, ուստի և սիրում եմ հարուցանել նրա ցասումը։ Թևերս նա նկատել եր այդ և դիտմամբ եր բարկանում։ Ես այդ իրեն ասացի։

— Ինչ ապուռ բան, — գոչեց նա զզվանքով։

— Ինձ համար միևնույն է, — շարունակեցի կես։ — Համ ել դիտեք, որ կերկուսով մեզ համար վատնդավոր է. շատ անգամ անդիմադրելի ձգտում եմ ծագել մեջս ծեծել ձեզ, այլանդակել, խեղդել։ Ձեվ ինչ եք կարծում, բանը դրան չի հասնի։ Դուք ինձ անընդհատ հիասցնեք։ Սկանդալից եմ վախենալու, ինչ եւ Ձեր ցասումից։ Ձեր ցասումն ինչ է վոր։ Ես սիրում եմ անհույս կերպով և դիտեմ և դրանից հետո կես հազար անգամ ավելի կսիրեմ ձեզ։ Ձեվ կես ձեզ կերբևիցե ապանելու լինեմ — ապա գիտեք կլինի վոր ինձ ել ապանեմ. այդ պետքում կես ինձ վորքան կարելի կի կերկար չեմ ապանի, վորպեսզի այդ անասունին ցավը առանց ձեզ զգամ։ Դիտեք ինչ անհավանական բան. կես ձեզ որևցար ավելի կեմ սիրում, իսկ դա գրեթե անհնար եւ Ձեվ դրանից հետո կես ինչպես կլինեմ։ Հիշում եք, կերեկ չի անցյալ որը, Ելանդևներդի վրա, կես շշնջացի, ձեր դրպամով մի խոսք ասացիք և կես կհնազանդեմ այս անդունդը։ Ձեվ գոչեք այդ խոսքն ասեյիք, կես կհնազանդեի ցած։ Միթե գոչ չեք համաձայնում, վոր հնազանդեի։

— Ինչ հիմար պատարկախոսություն, — գոչեց նա։

— Իմ գործը չի, հիմար և քեզ խնդրք, — գոչեցի կես։ — Ես գիտեմ, վոր ձեր ներկայությամբ կես պետք և խոսեմ, խոսեմ, խոսեմ — և կես խոսում եմ։ Ես վոչ ինքնասիրությունս ձեր ներկայությամբ կորցնում եմ և ինձ համար ամեն ինչ միևնույն եւ

— Ինչու. պիտի կես ամեյնեմ, վոր գոչ Ելանդևներդից ցած թռչեք, — ասաց նա չոր և մի առանձնատես վիրավորվեց։ — Այդ ինձ համար միանգամայն անհասկանալի եւ

— Սքանչելի չէ, — գոչեցի ես, — դուք պիտակը ասացիք այդ սքանչելի ռանոգուտա-ը, վոր ինձ ճշմեցիք ծերը վոր դուք ձեր բերանը բաց եք անում, ես տեսնում եմ ձեր թոքերը։ Ասում եք անոգուտա եւ ոչինչ վոր հաճույքը միշտ ոգտակար է, իսկ վայրագի, անսահման իշխանությունը — անգամ ճանճի վրա — այդ ել իր տեսակի հաճույք եւ Մարդս ի բնե բռնակալ է և սիրում է տանջել։ Դուք սաստիկ սիրում եք տանջելը։

Հիշում եմ, վոր նա գնում եր ինձ ինչ-վոր առանձնապես անեծուն ուշադրությամբ։ Ծերևի իմ գեմքն այն միջոցին արտահայտիչ և յեղել իմ խառնիչփոթ և անմիտ զգացողությունները։ Հիմա ես մտաբերում եմ, վոր իրոք մեր խոսակցությունը բառ առ բառ այսպես և ընթացել այն միջոցին, ինչպես ես այստեղ նկարագրեցի։ Աչքերս արնով եին լցվել։ Շրթունքներիս անկյուններում լերգացել եր փրփուրը։ Դալով Շլանգենբերգին, յերդվում եմ պատվովս, նույնիսկ հիմա ել. յեթե նա այն միջոցին ինձ հրամայելու լիներ ցած նետվելու, ես կնետվեի։ Յեթե լոկ կատակի համար ել ասած լիներ, յեթե արհամարհանքով ել, քթելով վրաս ասած լիներ — ես պարձյալ կնետվեի ցած։

— Վոչ, ինչու չեն, ես հավատում եմ ձեզ, — արտասանեց նա, բայց այնպես, ինչպես մեկայն նա գիտե յերբևիցե արտասանել, այնպիսի արհամարհանքով և այնքան կծու, այնպիսի դառնությամբ, վոր, ասելած վկա, ես կարող եյի սպանել նրան այդ րոպեին։ Նա ոխակ եր անում։ Նրան այդ ասելուվ, ել ես առա չասացի։

— Դուք վախկոտ չեք, — հարցրեց նա հանկարծ ինձնից։

— Ձգիտեմ, գուցե և վախկոտ եմ։ Ձգիտեմ... Ցնս դրա մասին վաղուց չեմ մտածել։

— Ցնքե ես ձեզ ասելու լինեի՝ սպանեցեք այսինչ մարդուն, դուք կսպանեյիք նրան։

— Ո՞ւմ։

— Ոևէ վոր ցանկանաք։

— Ներեցեք ինձ։

— Մեկ հարցնեի, այլ պատասխանեցեք, — ասի վոր մատնանշի անեմ։ Ցնս կամենում եմ իմանալ, լուրջ եյիք հիմա խոսում։ — Նա այնքան լուրջ և անհաճելի եր պատասխանին սպասում, վոր ես մի տեսակ յեղա։

— Դասեք ինձ քե վոչ, վերջապես, քե ինչ և այստեղ կատարվում, — գոչեցի ես։ — Ո՞նչ և, վախենում եք ինձնից, ինչ եւ

Ես ինքս էլ եմ անանուխ, բեռ ինչ անկարգ բաներ կան այստեղ։ Դուք մի քանդվածք և խնկագործ մարդու դուստրն եք, վորը վարակված և կրքով դեպի այդ գործը — Blanche-ը. ապա՝ այստեղ և Քրոնախտացին, իր խորհրդավոր ազդեցությամբ ձեզ վրա և ահա դուք հիմա ինձ այդքան լուրջ... Նման հարց եք տալիս։ Գոնե յես իմանամ, այլապես կկնորվեմ և մի բան կանեմ։ Գուցե դուք քաշվում եք արժանացնել ձեր արտարացությանը։ Կարելի յե մի քիչ, վոր դուք ինձնից քաշվեք։

— Ես ձեզ հետ բոլորովին գրանից չեմ խոսում։ Ես ձեզնից հարցրել եմ և ապասում եմ պատասխանին։

— Հասկանալի բան է՝ կապանակ, — գոչեցի յես, — ուշ և վոր դուք ինձ ժառանգության անելու լինեք, բայց մի քիչ դուք կարող եք... մի քիչ դուք կհրամայեք այդ։

— Իսկ ինչ եք կարծում, կխնայեմ ձեզ, ինչ կհրամայեմ, իսկ ինքս մի կողմ կքաշվեմ։ Կասեիք դուք այդ։ Վերչ, ինչպես կարող եք։ Դուք քիչ-ինչ հրամանով սպանեք էլ, իսկ հետո կզգաք սպանելու ինձ, վոր յես համաձայնվել եմ ձեզ ուղարկելու։

Այս խոսքերի վրա ասես մի բան խփեց գլխիս։ Իմացա, այն միջոցին էլ յես նրա հարցը կիսակատակ էի համարում, երբեմն մարդասիրաբար նա շատ լուրջ եր խոսում։ Այնուհանդերձ յես ապշել էի, վոր նա այդպես արտահայտվեց, վոր նա այդպիսի իրավունք և վերապահում ինձ վրա, վոր նա համաձայնում է այդպիսի իշխանություն բանեցնելու ինձ վրա և ուղղակի ասում է՝ գնա դեպի կորուստ, իսկ յես մի կողմ կքաշվեմ։ Այս խոսքերում ինչ-վոր այն սարսափելն կլինի և շիտակ բան կար, վոր, ըստ իս, արդեն շատ-շատ եր։ Այսպիսով, ուրեմն, դրանից հետո ինչ ճշդով և նա ինձ վրա նայում։ Այդ արդեն սարկաքյան և չնչինաքյան սահմանն էլ անցավ։ Այդպիսի հայացքից հետո մարդուն թաքցրացնում են մինչև ինքը։ Ցավ ինչքան էլ անմիտ, վորքան էլ անհավանական լիներ մեր խոսակցությունը, բայց սիրտս դողաց։

Հանկարծ նա խնդաց։ Մենք այն միջոցին նստարանի վրա նստած եյինք խաղացող մանուկների առջև, այն խակ տեղն էր, վորտեղ կանգ եյին առնում կառքերը և ցած իջնցնում յեկվորներին ժառուզու վրա, վոկսալի դիմաց։

— Տևանաձ եք այն հասու քարոնուհուն, — գոչեց նա. — դա քարոնուհի Վասիլիևնան է։ Նա միայն յերեք որ առաջ է յեկել։ Տևանաձ եք նրա սամառնան՝ յերկար, չոր պրուսացի, ձևանա-

փայտը ձեռքին։ Հիշում եք ինչպես եր նա անցյալ որը մեզ վոտից գլուխ նայում։ Գնացեք հիմա, մոտեցեք բարոնուհուն, գլխարկ-ներդ հանեք և նրան ֆրանսերեն վորևե բան ասացեք։

— Ինչո՞ւ

— Դուք չերդվում եյիք, վոր ցած կնետվեիք Շլանգենբեր-գից. դուք չերդվում եք, վոր պատրաստ եք սպանելու, չեքե չես հրամայելու լինեմ։ Այդ բոլոր սպանությունների և վոդրերդու-թյունների փոխարեն չես կամենում եմ միայն ծիծաղել։ Գնացեք առանց այլևայլության։ Ձեզ ուզում եմ տեսած լինել. քե ինչպես բարոնը կծնծի ձեզ իր ձեռնափայտով։

— Դուք ղրղում եք ինձ. դուք կարծում եք՝ չեմ անի։

— Այո, ղրղում եմ, գնացեք, չես այդպես եմ կամենում։

— Համեցեք, գնամ, քե՛ետո դա վայրենի ֆանտազիա չես։ Միայն ահա քե ինչ՝ չլինի քե գեներալի համար անախորժու-թյուն ծագի, իսկ նրանից — ձեզ համար։ Ասված վկա, չես իմ գլուխը չեմ քաշում, այլ ձեր, համ ել — գեներալի։ Ձեվ ինչ ֆան-տազիա չի՝ գնալ կռվի վիրավորելու համար։

— Վոչ, դուք լոկ պատարկախոս եք, ինչպես տեսնում եմ,— ասաց նա արհամարհական ձևով։ — Ձեր աչքերը միայն արյունով լցվեցին քիչ առաջ, — այն ել, քե՛ռնս, նրանից, վոր ճաշին շատ գինի եյինք խմել։ Մի քե՛ս չես ինքս չեմ հասկանում, վոր դա և՛ հիմար, և՛ ստոր բան եր, և վոր գեներալը կբարկանար։ Ձեզ պար-զապես ծիծաղել եմ ուզում։ Ուզում եմ — պրծավ գնաց։ Ձեր ին-չի՞ն եր պետք կռվի վիրավորելը։ Ձեզ ավելի շուտ ձեռնափայտով կծնծեին։

Ձեզ շուտ չեկա և լռելյայն գնացի կատարելու նրա պատվերը։ Իհարկե, դա հիմարություն եր և, իհարկե, չես չկարողացա դուրս պրծնել, բայց չերբ վոր չես սկսեցի մոտենալ բարոնուհուն, հի-շում եմ, ինձ ևս կարծես մի բան քաշեց, ուղղակի ինչպես աշա-կերտի չարությունը կբռնի։ Համ ել սարսափելի գրգռված եյի, ասես հարբած լինեյի։

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ահա չերկու որ և արդեն անցել այն հիմար որից։ Ձեվ ինչ-քան ազիտուկ, ազազակ, ասե-կոսե, իրարանցում։ Ինչ անկարգ, անկանոն բան, հիմարություն և ստորություն և այդ ամենի պատճառը՝ — չես։ Ասենք, չերբեմն ծիծաղելի չես լինում — գոնե

ինձ համար։ Ես չեմ կարողանում ինքս ինձ հագիվ տալ, ինչ կեղտով ինձ, ջղագար վիճակում եմ կես իրեք, ես պարզապես շեղվել եմ համապարփակ և անկարգությունն եմ ատում, ինչն էլ որ ինձ կապներ։ Ներքուստ ինձ քիմած եմ, էլ որ մեջքս քանդարվում եմ։ Դակ կերրևում քիմած եմ, էլ որ կես հետս չեմ գնացել ժանկությունից, դղրդյակած նատարանից և պարզապես կոպիտ չարությանից եմ ատում։

Մեզամորը Գոլինան է, ամենն քանի մեզամորը Գոլինան է։ Քերես պարզակած չարությունները էլ չանեցի, կեմ նա չլիներ մեջտեղ։ Ով գիտե, գուցե կես այդ ամենը հուսահատությունից եմ ատում (կեմ, անշուշտ հիմարությունն է այդպես գառը)։ Ես չեմ հասկանում, չեմ էլ հասկանում, ինչ լավ քան կա նրա մեջ։ Ամենը գեղեցիկ լինելը — գեղեցիկ է նա, կարծես քե գեղեցիկ է։ Ես որ նա ուրիշներին էլ է խելքահան անում։ Բարձրահասակ է վայելչակազմ։ Մենակ շատ է ներքակազմ։ Ինձ քիմած է, քե նրան կարելի է կշկռել, կամ կերկուստակ անել։ Նրա վտակ հետքը նեղ ու կերկար է, — ասեղոտ։ Հենց ասեղոտ։ Մազերը վռակու գույն են տալիս։ Աչքերը — խակը կատվի, սակայն վերքան հպարտ և գոռոզ է կարողանում նա նայել ներանցուկ։ Մոտ չորս ամիս առաջ, կերբ որ կես նորը եկի պաշտոնի մտնել, մի որ, կերեկոյան, նա դահլիճում Դեմ-Դրիլյակի հետ կերկար է տաք-տաք խոսում եր... Ես էլ ուզում եր նայում ներան... որ կես հետս, կերբ որ կեկս ասեն քննում, կերեսակայեցի, քե նա Դեմ-Դրիլյակին ապտակ է տվել. — նորը տվել է կանգնել ներա առաջ և նայում է վրան... Անա այդ խակ կերեկոյից կես ներան սկսեցի։

Անցնենք գործին։

Ես համբով իջա ծառուղին, կանգնեցի ծառուղու մեջտեղը և սպասեցի, որ բարեհաճին ու քարոնը գան։ Հենց քայլ հետևվորությունն էրա կես հանեցի գլխարկս ու գլուխ տվի։

Հիշում եմ, բարեհաճին անընդգրկելի բարություն ունեցավ մեռածի պետատ ուներ հագնել, բայց մոխրագույն, ծալքերով, նա կրինոլին[1] ուներ և պոչ։ Նա վերքահասակ եր և անորինակ հասակ, սպասավորի հետ և կարճ ընկած կրկնաձեռոտով, այնպես որ պարանոցը բարեհաճին չեր կերևում։ Դեմքը՝ կաս-կարմիր։ Աչքերը՝ վերքը-վերքը, չեր ու լկտի։ Բայլում է, ասես քե ամենքին պատվի է արժանացնում։ Բարոնը՝ չոր-չոր, բարձրահասակ եր։

1 Երկոպետ, որի տակին վոսկուն կամ մետալե շրջաններ կան լավ ձև տալու համար։

Դեմքը, ըստ գերմանական սովորության, ծուռ եր (և հազարավոր կնճիռներով ծածկված. ակնոց ուներ. մոտ քառասուն տարեկան. նրա վոտները քիչ և ծուռ քե կրծքից սկսվելին. այդ կնշանակի — զարմով եւ Հպարտ և, վորպես սիրամարգ։ Ձեռն և քիչ։ Դեմքի արտահայտության մեջ ինչ-վոր վոչխարային բան կա, վոր իրահատուկ յեղանակով խորհրդատվությունն պիտի վերաբերվի։

Այդ ամենը թռավ աչքիս առջև յերեք վայրկյանի ընթացքում։

Իմ բարևը և իմ գլխարկը ձեռքիս պահելը սկզբում մի քիչ կանգնեցրին նրանց ուշադրությունը։ Միայն բարոնը մի քիչ հոնքերը կիտեց։ Բարոնուհին հենց լոզում եր ուղղակի ինձ վրա։

— Madame la baronne,— արտասանեցի յես պարզորոշ բարձր ձայնով, շեշտելով յուրաքանչյուր բառը, — j'ai l'honneur d'être votre esclave[1]։ — Ապա յես գլուխ տվի, գլխարկս դրի գլխիս և անցա բարոնի կողքով, քաղաքավարի դարձնելով գեմքս գեպի նա և ժպտալով։

Գլխարկ հանելը Վոլինան հրամայեց, իսկ գլուխ տվի և չարությունն արի ինքս ինձնից։ Սատանան գիտե՝ ինչը մղեց ինձ։ Ցնս, ասես ինչ, ծուլում եյի լինեն ի վայր։

— Հեյ, — բղավեց, կամ ավելի լավ և ասել, կրկռաց բարոնը. շուռ գալով գեպի ինձ բարկացկոտ գարմանքով։

Ցնս շուռ յեկա և կանգ առա հարգանքով լի ապատղությամբ, շարունակելով նայել նրան և ժպալ։ Նա, ըստ յերևույթին, տարակուսանքի մեջ եր և բարձրացրել եր հոնքերը nec plus ultra[2]։ Նրա գեմքը ավելի ու ավելի մոայլվում եր։ Բարոնուհին նս շուռ յեկավ իմ կողմը և նույնպես նայեց ցասկոտ տարակուսանքով։ Անց ու գարձողներից վոմանք սկսեցին մեզ վրա նայել։ Վոմանք նույնիսկ կանգ առան։

— Հեյ, — կրկռաց գարձյալ բարոնը կրկնակի կոռությամբ և կրկնակի կատաղությամբ։

— Ja wohl![3] — յերկարաձգեցի յես, շարունակելով նայել ուղղակի նրա աչքերին։

— Sind sie rasend?[4] — ճչաց նա, թափահարելով իր ձեռնափայտը և կարծես մի քիչ սկսեց քցել։ Ներս, գուցե և շփոթից-

---

1 Ձեզնից բարոնուհի, պատիվ ունեմ ձեր ստրուկը լինելու։

2 Ավելին չի կարելի։

3 Այո։

4 Գաժողվել եք գուք։

նամ եր իմ հագուստը։ Նա շատ վայելուչ, անգամ թաչախուտ-ութեան եղի հագնված, ինչպես միևնը, որ լիովին պատկանում է ամենակարգին հասարակութեանը։

— Ja wo-o-ohl! — գոռացի նա, վորքան ձայնս պատեց ուժ-գին, ձգելը o-ն, ինչպես յերկարաձգում են բերլինցիք, վոր ամեն բոլոր խոսակցութեան մեջ գործ են ածում «Ja wohl», — o ատոր ամելի կամ պակաս չափով յերկարացնելով, մաքերի և պղպղոցութեանների պանոպան յերանգներ արտահայտած լինելու համար։

Բարոնն ու բարոնուհին արագ շուռ յեկան և գրեթե վազե-ցին ինձանից յերկչոտով։ Հասարակութեանից վոմանք սկսեցին խոսել, մյուսները նայում եին վրաս տարակուսանքով։ Ասենք՝ այդ լավ չեմ հիշում։

— Նա շատ յերկա և տվարտական քայլվածքով դնաց Գուլինա Ալեքսանդրովնայի մոտ։ Բայց մի հարյուր քայլ նրա նստարա-նից դեռ հետ յես անում, վոր նա վեր կացավ և յերևակայելի հետ հյուրանոց դնաց։

Նա հասա նրան բակերի մոտ։

— Կատարեցի... հրամարութիւնը, — ասացի յես, հավասար-վելով նրան։

— Ի՞նչ կա վոր։ Հիմա յել դուրս գրեցեք, — պատասխանեց նա, անգամ ատանց նայելու վրաս և բարձրացավ սանդուխքով։

Ամբողջ այդ յերեկոն յես մեն յեկա պուրակում։ Անցնելով պուրակի և ատա անտառի միջով, յես մոտ ուրիշ իշխանութիւնն առանձնակները։ Ինչ-վոր խրթին հմայք կիներս և գինի խմելը այդ հովվերգութեան համար ինձանից ամբողջ մեկ և կես քաղեր պոկեցրին։

Մյուս ժամը առանձնակին յես վերադարձա տուն։ Խոհան-վինտրալը մոտ ուղարկից հետևիցս։

Մերոնք հյուրանոցում յերկու համար եին բռնում. նրանք շատ անդամ ունեին։ Առաջինը, — մեծը, — ատլաս[1] եր, մինչ՝ գաշնա-մուրս նրա կողքին, նույնպես մեծ անդամ և — վինտրալի առանձ-նասենյակը։ Այստեղ եր նա ինձ սպասում եր, առանձնասենյակի միջանցում կանգնած, չափազանց վեհ դիրք ընդունած։ Դե-Գրի-յեն քիչ ետև, նստած եր պահավորակի վրա։

— Մեծապատիվ պարոն, թույլ տվեք հարցնել ինչ եք արել դուք, — սկսեց վինտրալը, դիմելով ինձ։

---

1 Հյուրանոցի։

— Ես կկամենայի, գնդապետ, որ դուք ուղղակի գործի անցնեիք, — ասացի ես։ — Դուք երբևէ կամենում եք խոսել իմ այսօրվա հանդիպումի մասին մի գերմանացու հետ։

— Մի գերմանացու։ Այդ գերմանացին — բարոն Վոլֆրամհելմ է և կարևոր անձ։ Դուք նրան և բարոնուհուն կոպտությունները եք արել։

— Ճիվ վոյ։

— Դուք վախեցրել եք նրանց, մեծարգո պարոն, — ըղալվեց գնդապետը։

— Իսկի էլ չեն։ Դեռ ինքլինում իմ ականջը մոավ խոսքի տակից-գլխից կրկնվող Ja wohl-ը, որ նրանք արտաբերում են զգվելի յերկարաձգելով։ Ձերը որ ես հանդիպեցի նրան ծառուդում, հանկարծ, չգիտեմ ինչու, այդ „Ja wohl"-ը քոավ միաս և գրգռեց ինձ... Համ էլ բարոնուհին ահա յերեք անգամ է, ինչ հանդիպելով ինձ, սովորություն է դարձրել ընթանալու ուղղակի ինձ վրա, կարծես ես ճիճու եյի, որին կարելի յե ճզմել։ Համաձայնեցեք, ես ևս կարող եմ իմ ինքնասիրությունն ունենալ։ Ձեռ հանեցի գլխարկս և քաղաքավարի (հավատացնում եմ ձեզ, որ քաղաքավարի) ասացի՝ „Madame, j'ai l'honneur d'être votre esclave"։ Ձերը որ բարոնը շուռ յեկավ և գոչեց ջհնդյա, — ինձ կարծես մեկը հանկարծ հրեց նույնպես գոչելու՝ „ja wohl"։ Ճիվ ես յերկու անգամ գոչեցի, առաջին անգամը սովորական յեղանակով, իսկ յերկրորդը — յերկարաձգելով բոլոր ուժովս։ Գրծավ-գնաց։

Ծառավանանք լինի, ես սարսափելի ուրախ եյի այդ ծայր աստիճան մանկամիտ բացատրությանը։ Ես գործանալի ուզում եյի յերկար ու բարակ անել այդ պատմությունը, ինչքան կարելի յե ավելի անմիտ. կերպով։

Ճիվ քանի գնում, այնքան ես բավականություն եյի ստանում։

— Դուք խնդում եք ինձ վրա, — ըղալվեց գնդապետը։ Ես հետ դարձավ Ֆրանսիացու կողմը և Ֆրանսերեն ասաց նրան, որ ես գիտեմ ուզում եմ, որ տակիցը պատմություն դուրս գա։ Դե-Գրիյեն արհամարհանքով քմծիծաղ տվեց և վեր քաշեց ուսերը։

— Ո՞ր, այդ միտքը չունենաք, բնավ, — գոչեցի ես գնդապետին, — իմ վարմունքն, ինարկե, լավ չեն, ես վերին աստիճանի սրտաբաց խոստովանում եմ ձեր առջև։ Իմ վարմունքը նույնիսկ հիմար կարելի յե կոչել և դպրոցականին անվայել չարություն,

քայլ մինչ ամբիոնը։ Ցնծ գիտեք, գենեվրալ, կան ծայր աստիճան դղջում եմ։ Բայց այստեղ մի հանդամանք կա, որ իմ աչքում ինձ գրեթե արատում է անդամ դղջումից։ Վերջերս, մոտ մի կիսով շաբաթ, նոյնիսկ կերակ չեմ դուռ ինձ հիվանդ եմ, նյարդային, դյուրագրգիռ, ֆանտաստիկական և լինում են գեպքեր, երբ կես չեմ իշխում ինձ վրա։ Ճիշտ, կերբեմն սասիկ ուզենում եմ մերանել անգամ դիմել մարկիզ Դե-Գրիյեին և... Ամենք ամարտանալու կարիք չկա. նա գուցե նեղանա. մի խոսքով գրանք հիվանդության նշաններ են։ Զգում եմ, բարեհուսի Վուբժերնիելը ուշադրության կառնի արդյոք այդ հանդամանքը, կերբ որ կես երանից ներողություն խնդրելու չինեմ (վորովհետև կես մտադիր եմ երանից ներողություն խնդրելու)։ Ցնս կարծում եմ, չի առնի, ստավիլ նա, որքան ինձ հայտնի կա, որ վերջերս իրամարանական աշխարհում սկսել են ի չարը գործադրել այդ հանդամանքը։ Փաստարաններդ քրեական գործերի քննության մեջոցին հաճախ իրենց կլիենտներին երանում են արդարացնում, որ երանք վոճրագործության վայրկյանին վոչինչ չեն հիշել և որ գա այդ անսակ հիվանդություն եր ընծեծել և և վոչինչ չի հիշում։ Ցնվ կերակայնդ գենեվրալ, բժշկականության նվ երանց կողմն և պահում, — իրոք հաստատում եմ, որ այդ անսակ հիվանդություն կա, այդ անսակ ժամանակավոր խելագարություն, կերբ վոր մարդ գրեթե գան չի հիշում, կամ կիսահիշում եմ, կամ գաստիր մասով և հիշում։ Բայց բարոնն ու բարոնուհին — հենց անընդհ մարդիկ են, այն նվ պրուստացի յունկեր[1] և կալվածատեր։ Երանց կերակ այդ առաջադիմությունը իրավական-բժշկական աշխարհում գեռ անհայտ է, ուստի և երանք իմ բացատրությունը չեն ընդունում։ Ինչպես եք կարծում, գենեվրալ։

— Բավական է, պարոն, — կտրուկ և գուսպ յասուցով արտասանեց գենեվրալը, — բավական է։ Ցնս կհաշտեցնեմ մի անդամ ընդ միշտ ազատվել ձեր գպրոցական չարությունները։ Բարոնուհուց և բարոնից գուք ներողություն չեք խնդրի։ Ամեն հարցնություն ձեզ հետ, անդամ կեցեք ձեր միակ խնդիրքը լինի նեղման մասին, երանց համար չափազանց սարսափելի կլիներ բարոնը, անկնկանալով, վոր գուք իմ տան մարդն եք, արդեն իսկ ինձ հետ վոկսալում բացատրվել և և, խոստովանանք լինել, քիչ եր մնում վոր ինձնից բավարարություն պահանջի։ Հասկա-

1 Գենեվրիայում յերիտասարդ կալվածատերեր, հետագայում ազնվական — հետադիմականները պարբերաբար։

նոմա եք դուք, քա ինչի նյութ կենթարկուա ինձ, մեծարգո պարոն, ցնա հարկադրված նյի բարոնից ներողություն խընդրելու և խոսք տվի նրան, վոր անհապաղ, այսոր անք, դուք կդադարեք իմ տան ժարդը լինելուց...

— Ներողություն, ներողություն գեներալ, ասել և քե նա ինքը պահանջից, վոր ցնա այլևս անպատճառ դադարնա ձեր տան ժարդը լինելուց, ինչպես դուք հանձնիք արտահայտվել։

— Վոչ, բայց ցնա ինքա պարտավորված համարեցի տալու նրան այդ բավարարություն և, հասկանալի բան ե, բարոնը գոհ ձնաց։ Մենք անջատվում ենք, մեծարգո պարոն։ Դուք ինձնից ունեք ստանալիք ահա այս չորս ֆրնդրիխսդորն[1] ու ցնանք ֆլորինը[2] առդական դրամով։ Ահա փողը, ահա և հաշիվը. կարող եք ստուգել։ Մնաք բարով։ Այսուհետև մենք ոտարներ ենք։ Անհամաձայնություններից և անախորժություններից բացի ցնա ձեզնից բան չտեսա, Ցնա իսկույն կկանչեմ կնոջիս[3] և կհայտարարեմ, վոր վաղվանից ցնա այլևս պատասխանատու չեմ հյուրասնդության արած ձեր ծախսերի համար։ Պատիվ ունեմ ձնալու ձեր խոնարհ ծառան։

Ցնա վերցրի փողը, թուղթը, վորի վրա մատիտով հաշիվ եր տեսնված, գլուխ տվի գեներալին և լուրջ ասացի նրան.

— Գեներալ, գործն այդպես վերջանալ չի կարող։ Շատ գավում եմ, վոր դուք անախորժությունների ենք կենթարկվել բարոնից, բայց — ներեցեք ինձ — մեղավորը դուք ինքներդ եք։ Ինչու ենք դուք բարոնի առջև իմ մեղքը ձեր վրա վերցրել։ Ի՞նչ կնշանակի[4] ցնա ձեր տան մարդն եմ և պատասխանատվությունը։ Ցնա պարզապես ձեր տանը ուսուցիչ եմ, այդքան բան։ Ցնա հարազատ վորդի չեմ, ձեր խնամակալության ներքո չեմ գտնվում և իմ վարմունքի համար դուք պատասխանատու լինել չեք կարող։ Ցնա ինքս իրավաբանորեն կոմպետենտ անձ եմ։ Ցնա քառնհինգ տարեկան եմ, համալսարանի կանդիդատ, ցնա ազնվական եմ, ցնա միանգամայն ոտար մարդ եմ ձեզ համար։ Միմիայն իմ անսահման հարգանքը ձեր արժանիքների հանդեպ կանդնեցնում է ինձ ձեզնից հնձց հիմա բավարարություն պահանջելուց և հե-

---

1 Պրուսական վոսկեդրամ, վոր հիմա վերացել է, 5ս. 15կ. արժողությամբ։

2 Անգլ. դրամ, 75կ. արժողությամբ։

3 Ռնատոբանի լաքեյ։

4 Ամենացածր գերազան աստիճան հետևյալը մոգիստրն է, իսկ հետո դոկտոր։

ասպա հաշվետվությունից, որ դուք իրավունք եք համարել պատասխան տալու իմ վոխադարձին։

Գնեներալն այն աստիճան ապշեց, որ ձեռնները չոնց յերկու կողմ, ասպա հանկարծ դարձավ Ջրանախտացուն և շտապ-շտապ հարցրեց նրանից, որ կես քիչ նր Մասին, որ իրեն մեծամարտությանն կանչեմ։ Ջրանախտացին բարձրաձայն ծիծաղեց։

— Ինչը բարոնին նկատմամբ ներողամիտ լինել չեմ կարող,— շարունակեցի կես կատարյալ սառնասրտությամբ, բնավ չշփոթվելով Գե-Գրիյեյի ծիծաղից,— և վորովհետև դուք, գեներալ, համաձայնելով ատալ իմ բարոնի գանգատը և պաշտպանելով նրա շահը, ինքնակոչ ձեզ մի տեսակ մասնակից դարձրիք այս գործում, ասպա կես պատիվ ունեմ դնելու ձեզ, վոր վոչ ուշ, քան վաղը առավոտյան պահանջեք իմ բարոնից, իմ անունից, ձեակնա բացատրություն պատճառների, վոր նա գործ ունենալով ինձ հետ, դիմել է ինձնից անկախ ուրիշ անձի,— ասես թե կես չկրի կարող կամ թե անարժան եղի պատասխանելու ինքս։

Ինչ վոր կես նախատպում եղի, այն էլ կատարվեց։ Գնեներալը, լսելով այդ նոր հիմարությունը, ատրանվեցի վախեցավ։

— Ուշադիր եմ, միթե դուք մտադիր եք այդ անխնայել գործը շարունակելու։ — Ոչնչ՝ նա,— բայց ինչ եք անում ինձ հետ, անը ատավածե Չհանդգնեք, չհանդգնեք, մեծապես պարոն, կամ ես կկրպամ եմ... Այսպես էլ իշխանություն կա և կես... կես... մի խոսքով, իմ չինեն[1] վայել... բարոնը նա... մի խոսքով ձեզ հկամանավորեմ և հհեռացնեմ այսոհետ վատիկանության ոգեկցությամբ, վոր դուք կատարել չանեք Հասկացաք։ — Ձեզ ինձ նրա չունեք կորցրած եր ցատումից, այնուհանդերձ նա ատրանվելի վախեցած եր։

— Գնեներալ,— պատասխանեցի կես նրա համար անատանելի հանդստությամբ,— չի կարելի կատարելություն համար կալանավորել նախ քան կատարելությունը գործելը։ Ձես դեռ իմ բացատրությունը բարոնի հետ չեմ սկսել և ձեզ դեռ միանգամայն անհայտ եր, թե ինչ նկատակով և ինչ հիմունքներով եմ մտադիր այդ գործին անցնելու։ Ձես կամենում եմ միայն պարզել ինձ համար վիրավորական ենթադրությունը, թե կես վորևե անձի խնամակալության ներքո եմ, վոր իրր թե ունի իշխանություն իմ ազատ կամքի վրա։ Իզուր եք դուք այդքան մատաղոտ և անհանգիստ լինում։

1 Ատրճան։

— Ի սեր աստծու, ի սեր աստծու, Ալեքսեյ Իվանովիչ, քո-ղեք այդ անժիտ մտադրությունը.— մրթմրթում եր գեներալը՝ հանկարծակի փոխելով իր ցասկոտ յեղանակը աղերսականի և նույնիսկ բռնելով իմ ձեռները։ — Ներեսակայեցեք, քի դրանից ինչ դուրս կգա։ Դարձյալ անախորժություն։ Համաձայնեցեք, յես պետք ե ինձ ուրիշ տեսակ պահեմ, մանավանդ հիմա... Մանավանդ հիմա... Ո՛, դուք չգիտեք, չգիտեք իմ բոլոր հանգամանքները... Ներեք վոր ձեզ այստեղից գնանք, յես պատրաստ եմ ձեզ նորից ընդունելու։ Յես հիմա հենց այնպես, դե, մի խոսքով — դուք հո հասկանում եք պատճառները.— Ճչաց նա հուսահատուր, Ալեքսեյ Իվանովիչ, Ալեքսեյ Իվանովիչ։

Քաշվելով դեպի դուռը, յես մի անգամ ևս շատ և շատ խընդրեցի, վոր նա անհանգիստ չլինի, խոստացա, վոր ամեն ինչ լավ և վայելուչ կանցնի և շտապեցի դուրս գալ։

Ներքևում ուսանները արտասահմանում չափազանց յերկչոտ են լինում և սաստիկ վախենում են, քի ինչ կասեն, և քի ինչպես կնայեն նրանց վրա և այս կամ այն բանը վայելուչ կլինի արդյոք, մի խոսքով այնպես են պահում իրենց, ասես կորանք հազած լինեն, մանավանդ նրանք, վորոնք նշանավոր լինելու հավակնություն ունեն։ Նրանց ամենասիրածը — վորևե կանխակալ մի անգամ հաստատված ձև ե, վորին նրանք ստրկորեն հետևում են — հյուրանոցներում, զբոսավայրերում, ժողովարաններում, ճանապարհին... Բայց գեներալի բնավորից դուրս պրծավ, վոր բացի դրանից նա ունեցել ե ուրուշ հանգամանքներ, վոր նա պետք ե ուրիշ տեսակ պահի իրենց։ Դրանից ե, վոր նա հանկարծ վոգորություամբ վախեցավ և փոխեց իր խոսակցության յեղանակը ինձ հետ։ Յես այդ ընդունեցի ի գիտություն և նիշեցի։ Ցավ, ինարկե, նա կարող ե վաղը հիմարաբար դիմել վորևէից իշխանության, այնպես վոր յես խնդրեմ վոր պետք և դիտել լինեմ։

Ասենք յես բնավ չեմի կամենում բարկացնել հանկարծ գեներալին, բայց մեջս հիմա ցանկություն ծագեց բարկացնել Պոլինային։ Պոլինան հետս այնքան խստասիրտ վարվեց և ինքը հրեց ինձ գնալ այդքան հիմար ճանապարհ, վոր յես շատ նյութ ունեմ նրան այդ տեղը հասցնելու, վոր նա ինքը խնդրի ինձանից, վոր կանգ առնեմ, իմ դպրոցական չարություններս կարող եյին, վերջապես, նրան նյ վարկաբեկել։ Բացի այդ մեջս ինչ-ինչ ուրիշ զգացողություններ և ցանկություններ եյին ձևակերպվել. ցնծի յես, որինակ, նրա առջև ինքնակամ վոչնչությունս եմ պատռում,

այդ հո բնավ չի նշանակում, թե մարդկանց հանդեպ կես թբղջված հավ եմ և, ինարկե, ոչ-ոչ, բարոնը չի, որ ինձ ձևանա-փայտով խփեր։ Ինս կամեցա նրանց բոլորի վրա ծիծաղել, բայց ինքս զոչապ զարս զալ։ Քող տեսնեն։ Նա հո սկանդալից կվախենար, ինձ կկանչեր։ Չկանչեր կոչ, ապա զարձյալ կտեսնեի, որ կես բզջված հավ չեմ...

(Զարմանալի բան՝ նոր միայն լսեցի մեր զայակից, որին հանդիպեցի սանդուխքի վրա, որ Մարյա Ալեքսանդրովնան այսոր գնացել և մեզ-մենակ զոլյաբաղ, յերեկոյան գնացքով, իր յերկրորդական քրոջ մոտ։ Այդ ինչ լուր եր Դայակին ասում և, ինչ նա վազուց եր մոռացեր. բայց ինչպես և կնոջել, որ դրա մասին վոչ մեզ չի իմացնել։ Ամենք՝ զուցե միայն կես չեմ իմացել։ Դայակի բերնից զուրս սրծավ, որ Մարյա Ալեքսանդրովնան գնացքի հետ գնա նրանի չի անցյալ որը տաք խոսակցություն և ունեցել։ Հասկացանք. Անշուշտ m-lle Blanche-ի մասը խառը կլիներ։ Այծ, մեզ համար վճռական որ և վրա հասնում)։

ՅՈՓԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Առավոտյան կես կանչեցի հիվանդերին և հայտարարեցի, որ իմ հաշիվը առանձնացնեին։ Իմ համարն այնքան ել թանգ չեր, որ շատ ել վախենայի և բոլորովին զուրս զայի հյուրանոցից։ Ինս առանձին ֆրիդրիխսգոր ունեի, իսկ հետո... հետո կարող և հարստացյալս զալ։ Տարօրինակ բան, կես գնա չեի սարել, բայց այնպես ել վարվում, ղոում ու մոռանում, ինչպես հարուստ մեկը և չեի կարողանում ինձ այլ կերպ յերևակայել։

Ինս մոռացել եի, չնայած վազորդյան ժամին, իսկույն միասնը Առավոտն մոտ գնալ d'Angleterre[1] հյուրանոցը, շատ մոտ և միջնեից, որ հանկարծ Դե-Գրիյեն նորս մոռալ մոռա։ Այդ գնա յերկար չեր պատահել, համ ել այդ պարոնի հետ վերջնորս մենք սանձատարած և սանձալարված հարաբերությունների մեջ եյինք։ Նա աշկարա չեր ծածկում իր արհամարհական վերաբերմունքը գնալի ինձ, նույնիսկ աշխատում եր ծածկած չլինել, իսկ կես—կես ուրույն պատճառներ ունեյի նրան կերևս չտալու համար։ Մի խոսքով կես նրան ատում եյի։ Նրա գալուստն ինձ շատ զարմացրեց։ Ինս իսկույն գլխի ընկա, որ այսոնով ինչ-որ ուրիշ բան և մեջ ընկնել

[1] Անգլիական — Անգլես։

Նա շատ սիրալիր ներս մտավ և ինձ կոմպլիմենտ[1] արեց իմ սենյակի առիթով։ Տեսնելով, որ գլխարկս ձեռքս եր, նա տեղեկացավ, թե մինչև այսքան վաղ չես մտադիր եմ դուրս գալու։ Իսկ յերբ լսեց, որ չես գործով միստեր Ասլենի մոտ եմ գնում, միտք արավ, խելքը բան կտրեց և նրա դեմքը շատ մտահոգ արտահայտություն ընդունեց։

Դե-Գրիյեն բոլոր ֆրանսիացիների նման եր, այսինքն՝ զվարթ և սիրալիր, յերբ որ այդ հարկավոր ե և ձեռնտու և անտանելի տաղտկալի, յերբ զվարթ և սիրալիր լինելու անհրաժեշտությունը վերանում եւ Ֆրանսիացին հազվադեպ և բնականորեն սիրալիր լինում. նա միշտ սիրալիր ե կարծես թե ըստ հրամանի, հաշվից դրդրվածու Ցնծին, որինակ, անհրաժեշտ և համարում ֆանթազիկ, որ ինչպիսին, անսովոր լինելու, ապա նրա ֆանթազիան ամենահիմար և ամենաանբնականն, կազմվում և նախապես ընդունված և վաղուց հետո տրորված ձևերից։ Իսկ իսկական Ֆրանսիացին — ամենաքաղքենի, մանր, սովորական գրականությունից և քաղկացած, մի խոսքով՝ աշխարհիս ամենատաղտկալի նյակն եւ Ըստ իս մեծիայն խաժ մարդիկ և մանավանդ ռուս որիորդներն են նրանով տարվում։ Իսկ յուրաքանչյուր կարդին նյակ իսկույն կենկատի և կզզվի սալոնական սիրալիրությանն, ազատ շարժ ու ձևերի և զվարթության մի անգամ ընդունված ձևերի կազմոնի քնույթից։

— Ձեզ գործով եմ յեկել ձեզ մոտ, — սկսեց նա չափազանց անկախ, քեռեկտ և քաղաքավարի, — և չեմ ծածկի, որ յեկել եմ իրրև դեսպան, կամ ավելի ճիշտ ասած, միջնորդ գնեներալի կողմից։ Շատ վատ իմանալով ռուսերեն, չես երևի գրենի բան չհասկացա. բայց գնեներալն ինձ մանրամասն բացատրեց և, խոստովանում եմ...

— Բայց լսեցեք, m-r Դե-Գրիյե, ընդհատեցի չես նրան, — դուք այ գործում եք եք հանձն առել միջնորդ լինելու։ Ձեզ ինարկե, «un outchitel» եմ և չերբեք հավակնություն չեմ ունեցել պատիվ ունենալու այդ տան մոտ թափեկամը լինելու, կամ վորևե առանձնապես մտերիմ հարաբերություն ունենալու, ուստի և բոլոր հանգամանքները չգիտեմ. բայց բացատրեցեք ինձ՝ միթե դուք հիմա արդեն բոլորովին այդ տան ընտանիքի անդամ եք դառնալվորովհետև դուք, վերջապես, ամեն բանում այնպիսի մասնակցություն եք վերցնում ձեզ վրա, անպայման իսկույն ևեթ ամեն բանում միջնորդ դառնում...

1 Գովեստ։

Իմ հարցը նրան դուր չեկավ։ Նրա համար այդ հարցը շատ թափանցիկ էր, իսկ բնավից խոսք դուրս պրծացնել նա չէր սիրում։

— Գնեներալի հետ ինձ մասամբ գործեր են կապում, մասամբ էլ վարոց ուղուց հանդամանքներ, — ասաց նա չորս — Գնեներալն ուզարկել է ինձ խնդրելու ձեզնից, որ թողնեք ձեր յերեկվա մտադրությունները։ Այն ամենը, որ դուք հնարել եք, իհարկե, շատ սրամիտ է. բայց նա հատկապես խնդրել է ասրդել, որ այդ ձեզ բնավ չի հաջողվի. դա քիչ է — բարձրնը ձեզ չի ընդունի և, վերջապես համոզեցրե դնում, գնեներալն ունի ամեն տեսակ միջոցներ ապացուցելու հետապնդում անախորժություններից ձեր կողմից։ Համաձայնեցեք ինքներդ։ Ինչ կարիք կա, ասացեք, շարունակելու իսկ գնեներալը խոստանում է, հատատապես, ստրից ընդունել ձեզ իր տունը, առաջին իսկ հարմար պարագաներում և այն պահին վճարել անցած ժամանակամիջոցի ձեր հատանելիք ռոճիկը, vos appointements. Ձեր վրա դա բավականին ձեռնտու կլինի։

Ձեռ նրանն շատ հանգիստ ասարկեցի, որ նա մի քիչ սխալվում է. որ ինքնս ինձ բարձրն անից վրչ ինչ դուրս անանձ, այլ ընդհակառակը, չանն է խնդրելի նրանից խոստովանել, որ նա հենց նրա համար է յեկել, որ հարցուփորձ անի և տեղեկանա, ինչ կա ինչպես ամ մասնրի գործերն կազմելու։

— Առանձն իմ, ինչու գնեներալն այդքան հետաքրքրված է, ասա հանկարծ բան ես, նրան հանձնել կլինի իմանալ, ինչ դուք ինչ ես անելու և ինչպես։ Դա այնքան բնական է։

Ձեռ սկսեցի բացատրել, իսկ նա — լսել՝ ինչին ասած, մի քիչ գլուխը իմ կողմը, հոգքը ինքած, դեմքն պարզ, չքոտարկած, հանդստիկ արտահայտությամբ։ Ընդհանրապես նա իրեն չափազանց բարձր էր պահում։ Ձեռ ձգտում էի նրան ստիպել, որ գործին ամենալուրջ մեսակցության էր նայում։ Ձեռ բացատրեցի, որ վարժհնան բարոնը դեմքն և գնեներալին և գանգատվել ինձնից, կարծես գնեներալն ծառայից, ապա առաջինը՝ դրանով ինձ գրկել և տնից, իսկ յերկրորդ՝ վարվել և հետս իրրև մի անձի, որ ի վիճակի չէր պատասխանատու իրեն համար և վորն հետ չարժե խոսել։ Ինարկե, յես արդարացի կերպով ինձ վիրավորված եմ համարում. տակայն ըմբռնելով տարբերի, հատարակական դերերի տարբերությունը և այլն, և այլն, (այս տեղում յես հաղիվ զսպեցի ծիծաղս), չեմ կամենում մի նոր բնավճառությունն պատասխանատվություն նա վերցնել ինձ վրա, այսինքն՝ բարոնից

ուղղակի պահանջել կամ նույնիսկ միայն առաջարկել նրան բա-
վարարություն[1] այնուհանդերձ ես միանգամայն իրավունք եմ
համարում առաջարկելու նրան և ժանավանդ բարոնուհուն՝ նե-
րողություն խնդրելու, ժանավանդ վոր, իրոք, վերջերս ես
առողջ չեմ, ջղերս քայքայված են և այսպես ասած, ֆանտաս-
տիական եմ, և այլն, և այլն։ Սակայն ինքը բարոնը՝ իր կերևակա-
յնած համար վիրավորական դիմումով գեներալին և պահանջով,
վոր գեներալը գրկի ինձ տեղից, ինձ այնպիսի դրության մեջ և
գցել, վոր հիմա արդեն ես չեմ կարող նրանից և բարոնուհուց
ներողություն խնդրել, վորովհետև նա ել, բարոնուհին ել և ամ-
բողջ հասարակությունը կկարծեն, թե ես կերկյուղից եմ յնկել
ներողություն խնդրելու, վորպեսզի հետ ստանամ տեղս։ Այդ
ամենից ըղխում է, վոր ես հիմա հարկադրված եմ բարոնից
խնդրելու, վոր նախ նա ինձնից ներողություն խնդրի, ամենա-
չափավոր արտահայտություններով, — որինակ, ասեր թե, վոր
նա քնավ ինձ վիրավորելու ցանկություն չի ունեցել։ Ցավ յերբ
վոր բարոնն այդ ասի, այն ժամանակ ահա, անկաշկանդ, անկեղծ
ու արտաբաց՝ ես նրանից ներողություն կխնդրեմ։ Մի խոս-
քով, — ավարտեցի ես, — խնդրում եմ միայն, վոր բարոնը չկաշ-
կանդի ինձ։

— Ծի՛, ինչ փափկանկատություն և ինչ տնտակ նրբություն-
ներ։ Ցավ ինչ կարիք կա, վոր դուք ներողություն խնդրեք։ Դե,
համաձայնեցեք m-r... m-r... վոր դուք այդ ամենը դիտմամբ եք
ձեռնարկում, վոր վշտացնեք գեներալին... իսկ գուցե և ունեք
վորևե հատուկ նպատակներ... mon cher monsieur... pardon, j'ai
oublié votre nome, m-r Alexis? N'est ce pas?[2]

— Սակայն Թուլյ ավելք, mon cher marquis[3] ձեր ինչ գործն
է ապա։

— Mais le général...[4]

— Իսկ գեներալին ինչ։ Նա յերևակ ինչ-վոր ասում եր, թե
պետք է իրեն ինչ-վոր կերպ պահի... և այնպես անհանգիստ եր
լինում... բայց ես բան չհասկացա։

— Այստեղ կա, այստեղ հենց հատուկ հանգամանք գոյու-
թյուն ունի,—ծայրը բռնեց Դե-Գրիյեն խնդրողի ձայնով, վորի մեջ

---

[1] Այսինքն՝ մենամարտության կանչել։

[2] Մերելի պարոն... ներողություն, ես մոռացել եմ ձեր անունը, պ-ն Ալեք-
սիս։ Այդպես չէ։

[3] Իմ սիրելի մարկիզ։

[4] Բայց գեներալը...

ավելի և ավելի դժգոհության շեղտ էր լսվում։ — Դուք հանդիպե՞լ եք m-lle de Cominges[1]...

— Այսինքն՝ m-lle Blanche?[2]

— Այո՛ m-lle de Cominges... et madame sa mère...[3] համաձայնեցեք, դիմելուլը... մի խոսքով, դիմելուլը սիրահարված է նուշնիսկ... նուշնիսկ, ինչևս, այսպես ասած, ունենա ամուսնության մեջ յուրահատկությունը։ Մեզ յուրահատկացնեք այդ միջոցին զանազան սկանդալները, պատմություններ...

— Ինչ, այսպես ամուսնության վերաբերող վե՞ճ սկանդալ, վե՞ճ և պատմություն եմ տեսնում։

— Բայց le baron est si irascible, un caractere prussien, vous savez, enfin il fera une querelle d'Allemand.[4]

— Ձի վրա իմ դեմ և վո՞չ ինձ, վորովհետև չես այլևս այդ ասելը չեմ պատկանում... (Ինչ դիտմամբ աշխատում էի ինչքան կարելի չի անհանգստացող լինել)։ Բայց ամեն ապրիլ, մինչև ապրելն վճռված է, վոր m-lle Blanche-ը մարդու չի գնում դիմելուլին, և ինչի չեն ապատում։ Ուզում եմ ասած լինել — ինչ կարիք կա ծածկելու այդ առնվազն, մեզնից, ընտանիներից։

— Ինչ չեմ կարող ձեզ... ասենք զա դեռ վո՞չ բոլորովին... ապրիլն... դուք դիտեք, Ռուսաստանից լուրի չեն ապատում. գնդապետը սիրուն կարգադրեր իր գործերը...

— Ա՛, a! la baboulinka![5]

Դե-Բրիյեն ապտուքյամբ նայեց վրան։

— Մի խոսքով, — ընդհատեց նա ինձ, — չես լսելին վատահ եմ ձեր բնածին սիրալիրությունը, ձեր խելքին, վարվելաոգությունը... Դուք, ինարկե, կանեք այդ մի ընտանիքի համար, վորի մեջ դուք ընդունված եք եղել հարազատի պես, սիրված, հարգված...

— Ի՞նչ եք ասում, վոնգլամե... դուք հիմա պետք եք, վոր ասեիս. բայց համաձայնեցեք, չեմ ձեզ ասե՝ գնա իմարկե, չեմ ուզում ձեռ ականջներից քաշել, բայց միայն ասելս ականջներից քաշեմ...»։ Ախր դա գրեթե միևնույն է։

---

1 Որիորդ Կոմինժ։

2 Որիորդ Բլանշ։

3 Որիորդ Կոմինժը և իր մայրը։

4 Բարոնն այնքան ցասկոտ է, պրուսական մի բնավորություն, գիտեք հո, վերջապես նա գերմանամոլների հովիվ կոնի։

5 Ծրանելեն սրտաոանությամբ ռուսերեն բարբառելուց բառն է՝ տատիկ։

— Ես քեզ այդպես և, բեքեն վոչ մի խնդիրք չի ազդում ձեզ վրա, — սկսեց նա խիստ և դիպչող յեղանակով, ապա թույլ ավելը հավատացնել ձեզ, վոր ձեռք կառնվեն միջոցներ։ Այստեղ իշխանություն կա, ձեզ այսոր ևեթ կարտաքսեն, — que diable! Un blanc-bec comme vous,[1] կամենում ե բարոնի պես մի անձ մենամարտության կանչել։ Ես դուք կարծում եք, թե ձեզ հանդիման կթողնեն։ Ես հավատացեք, ձեզնից այստեղ վոչ վոք չի վախենում։ Ես քեզ յես խնդրում եմի, ապա առավել իմ կողմից, վորովհետև դուք գեներալին անհանգստություն եիք պատճառում։ Ես մի՛ քթեք, մի՛ քթեք դուք կարծում եք, վոր բարոնը չի հրամայի լաքեյին՝ ձեզ ուղղակի դուրս անել։

— Ես հո ինքս չեմ գնալու, — պատասխանեցի յես չափազանց հանգիստ, — դուք սխալվում եք, m-r Դե-Գրիյո, այդ ամենն ավելի քաղաքավարի կկատարվի, քան դուք կարծում եք։ Ես հենց հիմա կերթամ միստեր Ասլեյի մոտ և կխնդրեմ նրանից, վոր իմ միջնորդը լինի, մի խոսքով լինի իմ second-ը[2]։ Այդ մարդն ինձ սիրում ե և, անշուշտ չի մերժի։ Նա կերթա բարոնի մոտ և բարոնը նրան կընդունի։ Ես քեզ յես մի outchitel եմ, ինչվոր subalterne[3] եմ յերևում և վերջապես անպաշտպան, ապա միստեր Ասլեյը լորդի քրոջ վորդի յե, իսկական լորդի, այդ հայտնի յե ամենքին, լորդ Գիլբրոկի, վոր այստեղ ե։ Հավատացեք, վոր բարոնը միստեր Ասլեյի հետ քաղաքավարի կլինի և կլսի նրանից։ Ինչ քեզ չլսի, ապա միստեր Ասլեյը այդ կհամարի անձնական վիրավորանք (դուք գիտեք, թե անգլիացիք ինչ հասատ ևն) և իր կողմից մի բարեկամ կուղարկի բարոնի մոտ, իսկ նա լավ բարեկամներ ունի։ Հաշիվ արեք հիմա, թե ինչ դուրս կգա, թե-րևս այնպես դուրս չգա, ինչպես դուք եք յենթադրում։

Քրանսիացին ուղղակի վախեցավ, իրոք այս ամենը չատ նման եր ճշմարտությանը, ուստի և այնպես եր դուրս պալիս, վոր յես իրոք ի վիճակի եի պատմությունը սարքելու։

— Բայց խնդրում եմ ձեզնից, — սկսեց նա բոլորովին ազնվական ձայնով, — թողեք այդ ամենը։ Կարծես ձեզ համար հաճելի յի, վոր պատմությունը դուրս գա։ Ձեզ բավարարություն չի հարկավոր, այլ պատմություն։ Ես ասացի, վոր այդ ամենը զվարճալի և անդամ սրամիտ դուրս կգա, — ինչի յես դուք ձգտում

---

1 Սատանան տանի, ձեզ պես չհանել անփորձ մնիկը։

2 Բառացի՝ յեկրորդը։ Մենամարտության մեջ — անկունդակաի միջոցով են բանակցում և նրանց ներկայությամբ մենամարտում։

3 Սատրապչայր։

նք — բայց, մի խոսքով, — ամաթանց նաս, տեսնելով, վոր յես վեր եմ կացել և վերցրել գլխարկս, — յես չեկել եմ այս յերկու խոսքը հանձնելու ձեզ մի անձից. կարդացեք, ինձ հանձնարարված և ապահով պատասխանեք։

Այդ ասելով, նա դրպանից հանեց և ինձ մեկնեց մի փոքրիկ, ծալած և որլիֆով[1] կպցրած տոմս։

Գալինային ձևերով գրված եր՝

«Ինձ թվաց, վոր դուք մտադիր եք այդ պատմությունը շարունակելու։ Դուք քարկացել եք և սկսում եք պերսոնական չարությունների անել։ Բայց այստեղ ուրիշն հանդամանքներ կան և յես հնար դուցե կբացատրեմ ձեզ. իսկ դուք խնդրեմ դադարեցրեք և խաղաղվեցեք։ Այդ ինչ հիմար բաներ են։ Դուք ինձ հարկավոր եք և ինքներդ խոստացել եք հնազանդ լինել։ Մտաբերեցեք Շամպունիերդը։ Ինդրում եմ հնազանդ լինեք և կեսի պետք եք, հրամայում եմ։ Ձեր Գ։

P. S.[2] Ձեզնից յերեկվա արածիս համար ինձնից նեղացել եք, ապա նեղսրտությունն եմ խնդրումեմ։

Իմ աչքում ասես ամեն ինչ շուռ յեկավ, յերբ վոր յես կարդացի այս տողերը։ Շրթունքներս սկիտակ դառան, և յես սկսեցի դողալ։ Անթևմած թրանսիացին նայում եր շեշտված հետաքրքրությամբ, աչքերը դարձնելով ինձնից, ասես նրա համար, վոր չտեսնի իմ հուզումը։ Ամենի լավ կլինեին, յեթե նա վրաս խնդար։

— Լավ, — պատասխանեցի յես, — ասացեք, վոր m-lle-ը[3] հանդիստ լինի։ Բայց ամեն ապա հարցնել ձեզնից, — ավելացրի յես կարճ, — քե ինչու՞ դուք այսքան յերկար չմտիք ինձ տոմսը։ Պարապ-սարսակ դուրս տալու փոխարեն, ինձ թվում է, դուք դրանով պիտի սկսեիք... յեթե դուք հենց այդ հանձնարարությամբ եք յեկել։

— Ո՛չ, յես ուզում եմ... ընդհանրապես այդ ամենը այնքան տարօրինակ է, վոր դուք ներեցեք իմ բնական անհամբերությունը։ Յես ուզեցա ըստ կարելյուն շուտ անձամբ իմանալ հենց ձեզնից ձեր մտադրությունը։ Աանեք յես չգիտեմ ինչ և գրած այդ տոմսի մեջ և կարծում եի, վոր ժամանակ կունենամ հանձնելու ձեզ։

---

[1] Որլիֆ — նամակոնիկի նման փոքրիկ քղքիկներ են, վորով կպցնում են փաթեթներըդ պետականում։

[2] Post scriptum — լատիներեն՝ հետո գրած։

[3] Որիորդ։

— Հասկանում եմ, ձեզ պարզապես հրամայել են հանձնել ծայրահեղ դեպքում, իսկ եթե խոսքով գործը հարթենք, ապա բոլորովին չհանձնեք։ Այդպես է, թե չե՞ Շիտակն ասացեք, m-r Դե-Գրիյո։

— Peut-être,[1] — ասաց նա, առանձնապես զուսպ տոնը ընդունելով և նայելով վրաս ուրույն հայացքով։

Ճիշտ վերցրի գլխարկս. նա գլուխ տվեց և դուրս չկավ։ Ինձ թվաց, որ նրա շրթունքների վրա արհամարհական ժպիտ կար։ Ճիշ թե՞ չէր ժպտում։

— Մենք քեզ հետ դեռ հաշիվ կտեսնենք, ֆրանցուզիչկա, կչափենք մեր ուժերը, — մրթմրթում էր չես, իջնելով սանդուխքով։ Ճիշ դեռ վոչինչ ըմբռնել չնյի կարող, ասես մի բանով խփեցին գլխիս։ Ոդը մի քիչ թարմացրեց ինձ։

Մի յերկու րոպեից հետո, հենց վոր մի քիչ պարզ սկսեցի հասկանալ, յերկու միտք ներկայացան ինձ. առաջինը, վոր այսպիսի դատարկ բանից, չահելի մի քանի դպրոցական աննշանություններից, հարևանցի արտահայտված, այդպիսի բնդհանուր իրարանցում է բարձրացել, և յերկրորդ միտքը՝ ապա ինչ ապրեցուցիչն ունի այդ ֆրանսիացին Գոլինայի վրա։ Նրա մեկ խոսքով նա ամեն ինչ անում է, ինչ վոր նրան պետք է, տոմս է գրում և նույնիսկ խնդրում ինձնից։ Իհարկե, նրանց հարաբերությունները միշտ էլ ինձ համար ստեղծված են յեղել, սկզբից ևեթ, այն պահից, ինչ յես նրանց ծանոթացա. սակայն այս վերջին որերը յես Գոլինայի մեջ վճռական զգվանք և նույնիսկ արհամարհանք նկատեցի նրա նկատմամբ, իսկ նա նույնիսկ չնը նայում Գոլինայի վրա, անգամ Գոլինայի հետ պարզապես անքաղաքավարի յեր։ Այդ յես նկատել նյի։ Գոլինան ինքն և ասել ինձ իր զգվանքի մասին. նշանակալից խոստովանանքներ նյին դուրս պրծնում արբենի նրա բերնից. կնշանակի նա պարզապես խլնում է Գոլինայի վրա, Գոլինան կաշկանդված և նրա շղթայով...

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գրոմեկոն[2] միջոցին, ինչպես այստեղ ասում են, այսինքն՝ շաքանակների ծառուղու վրա յես հանդիպեցի իմ անգլիացուն։

— Ո՛, ո՛, — սկսեց նա, հենց վոր տեսավ ինձ, — յես ձեզ մոտ եմ գալիս, դուք՝ ինձ մոտ։ Դուք ուրիմն անջատվել եք ձերայիններից։

[1] Թևրևս։

[2] Զբոսանք, պտույտ։

— Աստվածը՝ ասացիք, քեզ ինչու՞ դուք այդ պիտակը, — հարցրի ես զարմանքով, — մի՞թե այդ ամենը հայտնի չե ամենքին։

— Ո՞չ, սիրե՛լ, ամենքին հայտնի չե. և չարժե, որ հայտնի լինի։ Ինչ որ չի խոսում։

— Ապա ինչու՞ դուք պիտակը։

— Ես պիտանի, այսինքն՝ պատահարար իմացա։ Հիմա ձեր սիրտը դնած դուք այստեղից։ Ես ձեզ սիրում եմ, այդ պատճառով էլ կենաց ձեզ մատ։

— Լա՛վ մարդ եք դուք, միստեր Աստլեյ, — ասացի ես (քանի որ նա ձեռքս սեղմելի սպրդցրել եր, քի վերտնեցից և նա իմացել), — և որովհետև ես գնում շատ չեմ խմել, դուք էլ կերեկ կարդին չեք խմել, գնացեք վոկսալի արձարանը, նստեցեք այնտեղ, մի-մի պլանակ կոշնեցեք և ես ձեզ ամեն բան կպատմեմ, դուք էլ... ինձ կպատմեցեք։

Արձարանը մի հարյուր քայլ հեռավորության վրա եր։ Մեզ մատուցին շուրջ և մենք նստեցինք, ես պլանակ կոշտրի, միստեր Աստլեյը չեր ծխում և սկսուցն հայացքով պատրաստվել ունկնդրելու։

— Ես վոչ մի տեղ չեմ գնում, ես ՄՏում եմ այստեղ, — սկսեցի ես։

— Ես էլ համաձայնած եյի, որ դուք կմնաք, — հավանության տալով պատասխանեց միստեր Աստլեյը։

Միստեր Աստլեյի մոտ գնալիս ես գնալ մտադրություն չունեյի և նույնիսկ ես գիտեմ չեյի ուզում պատմել վորևե բան իմ անցյալ մասին գնալի Վոլինսան Վեքֆիլդ որերի ընթացքում այդ մասին ես նրանց գրեթե վոչ մի խոսք չեյի ասել։ Համ էլ նա շատ քաշվող մարդ եր։ Ես ատոչին անգամից նկատեցի, որ Վոլինսան նրա վրա ատաղիկ ազդեցություն եր գործել, թեպետ նա կերպով չեր տալիս Վոլինսայի անունը։ Բայց ատելությունակ և, հանկարծ հիմա, գնա նրա նստել և սկսել վրան իր անցյալի մասին հայացքը, իմ մեջ, անհայտ և, թե ինչու, ցանկություն ծագեց պատմել նրանց ամեն ինչ, այսինքն՝ իմ ամբողջ սերը իր բոլոր կրկնակներով։ Ես մի ամբողջ կես ժամ պատմում եյի և դա ինձ համար չափազանց հաճելի կեր, ատոչին անդամին եյի պատմում դրա մասին։ Իսկ նկատելով, որ մի քանի անգ, մանավանդ ատաք սեղեցում, նա շփոթվում եր, կես ատելացնում եյի իմ պատմության կետերը։ Մի բանի համար զղջում եմ. կես քիչտա Վերանոլացու մասին մի քիչ ավելի բան ատացի...

Միստեր Աստլեյը լուռ էր՝ նստած իմ դիմաց անշարժ, անխոս, ոչ մի հնչյուն չարձակելով և նայելով իմ աչքերին. իսկ ես էլ լավ էի տեսնում, որ նա հանկարծ հետ քաշեց ինձ և իսկույն հարցրեց՝ ունեմ կամ չունեմ արդյոք իրավունք հիշատակելու այդ կողմնակի հանգամանքը։ Միստեր Աստլեյը միշտ շատ տարօրինակ էր հարցեր տալիս։

— Դուք իրավացի կնք վախենում[1] քե՞ն ոչ, — պատասխանեցի ես։

— Այդ մարդիկն էլ ո՞վ է։ Գուլինայի մասին դուք ոչինչ աստված բան ասել չեք կարող, բացի սոսկ յեղաշրջումնե՞րից։

Ես զարձյալ զարմացա նման կատեգորիկ հարցից այդպիսի մի քաշվող մարդուց, ինչպիսին էր միստեր Աստլեյը։

— Վո՛չ, ոչինչ աստված բան,— պատասխանեցի ես,— ինչպե՞ս, ոչինչ։

— Ներեցե՛ք, ապա դուք վատ բան արե՞ք, ոչ միայն ներանո՞ւմ, որ այդ մասին ինձ հետ խոսք բաց արե՞ք, այլ անգամ ներանո՞ւմ, որ դուք այդ մասին ձեր մտքում մտածել եք։

— Լավ, լավ, խոստովանում եմ. սակայն հիմա այդ չի բանը, — ընդհատեցի ես, մտքումս զարմանալով։ Այստեղ ես նրան պատմեցի յերեկվա ոստիկանության, բոլոր մանրամասնություններով, Գուլինայի արարքը, իմ արկածը բաղնի հետ, իմ պաշտոնալքումը, գեներալի արտասովոր վախկոտությունը և վերջապես, մանրամասն պատմեցի Դե-Գրիյեի այսրվա այցելության, բոլոր գունավորումներով, և վերջը ցույց տվի նրան տոմսը։

— Ի՞նչ եք դուք դրանից, հետևցնում, — հարցրի ես։ — Ես չեմկել եմ հենց ձեր միտքն իմանալու համար։ Գալով ինձ, ես, կարծես, կապանքի այդ ֆրանցուզիշկային և գուցե կանեմ այդ։

— Ես ել, — ասաց միստեր Աստլեյը։ — Գալով միես Գուլինային, դուք գիտեք... մենք հարաբերությունների մեջ ենք մտնում անգամ մեզ ատելի մարդկանց հետ, յերե մեզ հարկադրում է անհրաժեշտությունը։ Այստեղ հնարավոր են հարաբերություններ, որ ձեզ անհայտ են, ուրիշների հանգամանքներից են կախված։ Ես կարծում եմ, որ դուք կարող եք հանդիսատես լինել — մատամբ, ինձարկեց Գալով Գուլինայի յերեկվա վարմունքին, ատելի վարմունք և, ինձարկեց, ոչ թե այն պատճառով, որ Գուլինան կամեցել և ձեզ գլխից ոտ անել և ուղարկել և, որ

[1] Անգլերեն ինչանակի՝ որքորդ։

ընկնենք բարոնի մահակի տակ (որը, չեմ հասկանում ինչու, նա, անշնորհալի ձևերին, չէր գործադրել), այլ այն պատճառով, որ այդպիսի մարդուն այդպիսի մի... այդպիսի մի աքաղաղի միտքը հանգար — անվախ եւ հանգստանալի բան է, նա չէր կարող նախազգուշանալ, որ դուք քառորդ կիլոգրամը նրա ծաղրական ցանկությունը:

— Գիտեք ինչ, — դռնեցի չոր հանկարծ, աչքերս հառած միտանը Առաքելյանին, — ինձ քիմում է, որ դուք այդ ամենի մասին արդեն լսել եք, գիտեք ուժեղ: — Հենց միտա Գուլինայից:

Միտանը Առաքելյանը զարմանքով նայեց վրաս:

— Ձեր աչքերը պապուժ են և չեն նրանց մեջ կարդում եմ հասկանալ, — ասաց նա, խոսքին վերադարձնելով իր նախկին հանդարտությունը, — բայց դուք նվաղագույն իրավունք չունեք դրանով ձեր կասկածը: Ես չեմ կարող հանդուրժել այդ իրավունքը և միանգամայն հրաժարվում եմ ձեր հարցին պատասխանելուց:

— Ինչ, բավական եւ Գետք ինչ չեն: Դռնեցի չոր, ատրճանը հագցված և չհանկնատուով, քիչ ինչպես այդ բանը մոքրում անցավ: Ամբողջ միջոցին, ինչպես կարող էր միտանը Առաքելյանը Գուլինայի հոգեվիճակը ընտրված լինելը վերջերս, ասենք, չեր միտանը Առաքելյանին մտածում էլ իմ հայացքաշարժից, իսկ Գուլինան միշտ ել ինձ համար առանձնահատ և չեղել, — այդ ատրճանը առանձնահատ, որ, որինակ, հիմա սկսելով պատմել իմ սիրո ամբողջ պատմությունը միտանը Առաքելյանին, չեր հանկարծ, իմ պատմության ընթացքում, զարմացած ինքս, որ գրեթե ոչինչ առաջ և գրականը բան իմ հարաբերությունների մասին չեր չեզի կարող տալ: Ընդհանրապես՝ ամեն ինչ ճանապարհականը, ատրճանակ, անհրաժեշտ էր և անդամ բանի նման չէր:

— Ինչ, լավ, լավ. չեր շփոթվել եմ և հիմա ել շատ բան պիտի չեմ ընկնում, — պատասխանեցի չեր, ասես չնչահատուք. — բայց դուք լավ մարդ եք: Հիմա մի ուրիշ գործ, և չեր քննդրում եմ ձեր վրա քիչ խորհուրդը, այլ կարծիքը:

Ինչ լուռ կացա, ապա սկսեցի՝

— Ներեք որ կսկծում, ինչու. գիտեք այդքան վախկոտ ինչու. իմ ամենանվիրական արժեքներից մեկը այդպիսի մի պատահական դուրս բերին: Աշխարհի պատմության, որ անգամ ինքը Ինքնիշխան անհրաժեշտ համարեց միջամտել (իսկ նա միջամտում է միայն կարևորագույն դեպքերում), այցելեց ինձ (վոնց և),

ադաչնեց, պաղատեց, — Նա, Դե-Գրիյեն — քնած վերջապես, նկատեցիք, նա յեկավ ժամը իննին, իննի վերջին և արդեն Գուլինայի տոմսը նրա ձեռքին եր։ Հարց և ծագումն այդ յերբ և տոմսը գրվելու Գուցե դրա համար արքենացրել են միայն Գուլինային։ Բացի այդ, դրանից յես տեսնում եմ, վոր միայն Գուլինան նրա սարկուհին և (վորովհետև անգամ ինձնից ներողություն և խնդրում), — բացի այդ, նա քնչ ունի այդ ամենի մեջ, նա՝ անձնասեր։ Ինչու յե նա այդքան հետաքրքրվում Ինչու նրանք բոլորը ինչ-վոր բարոնից այդքան վախեցան։ Ինչ յեղավ, վոր գնեերալն ամուսնանում և m-ll Blanche de Cominges-ի հետ։ Նրանք ասում են, վոր այդ հանգամանքի շնորհիվ պետք և ուրիշ տեսակ պահեն իրենց — բայց դա արդեն չափազանց ուրիշ տեսակ և, համաձայնեցեք, Ինչ եք կարծում, Ձես ձեր աչքերից համոզվում եմ, վոր դուք այստեղ ել ինձնից շատ բան գիտեք։

Մ[illegible] Աստիյը քմծիծաղ տվեց և գլխով արավ։

— Իրավ, յես այստեղ ել, կարծես, ձեզնից շատ ավելի բան գիտեմ, — ասաց նա։ — Այստեղ ամեն ինչ միմիայն m-lle Blanche-ին և վերաբերում և յես հավատացած եմ, վոր դա կատարյալ ճշմարտություն եւ

— Ե՛, m-ll Blanche-ն քնչ, — գոչեցի յես անհամբեր (իմ մեջ հանկարծ հույս ծագեց, վոր հիմա մի բան կբացվի Գուլինայի մասին)։

— Ինձ թվում և, վոր m-ll Blanche-ը ներկայիս առանձնապես շահագրգռված և ամեն կերպ խուսափելու բարոնի և բարոնուհու հանդիպումից — առավել ևս, անակնկալ հանդիպումից, ավելի վատ — սկանդալայինե

— Ապա, ապա։

— M-lle Blanche-ը, նախանցյալ տարի, սեզոնի ժամանակ արդեն այստեղ, Բուլոնում էր։ Ձես ել նրա այստեղ գտնվում։ M-lle Blanche-ը այն միջոցին դեռ m-ll de Cominges չեր կոչվում, նամանավանդ նրա մայրը[1] m me veuve Cominges-ը[1] այն միջոցին գոյություն չուներ։ Գոնե նրա մասին խոսք չեր լինում։ Դե-Գրիյեն — Դե-Գրիյեն նույնպես չկար։ Ձես խորապես համոզված եմ, վոր նրանք վոչ միայն ազգական չեն, այլ և շատ նոր են ծանոթացել իրար։ Դե-Գրիյեն նույնպես շատ նոր և մարկիզ դառնել, — յես համոզված եմ, կա մի հանգամանք։ Նույնիսկ կարելի յե յենթադրել, վոր նա նոր և Դե-Գրիյեն կոչվում Ձես ճա-

1 Այրի տիկին Կոմինժը

նաչում եմ այստեղ մեկին, որ հանդիպել է նրան ուրիշ անուն կրելիս։

— Սակայն իրոք նա ունի ծանոթություն սուիդ շրջանում։

— Ո՛չ, այդ կարող է լինել։ M-lle Blanche-ը կարող է ունենալ։ Բայց նախանցյալ տարի m-lle Blanche-ը նույն այդ բարեկամուհու պանդոկում, այստեղի վոստիկանությունից հրավեր ստացավ քաղաքը և թողեց։

— Ինչպե՞ս թե։

— Նա յերևույթ այստեղ այն ժամանակ — սկզբում՝ մի խոսքով հետո, ինչ-որ իշխանի, պատմական անունով, ինչ որ բարբերիներն կամ նման բաներ ձեռնարկ զարդարված երիտասարդների և ազատամարդներով, և նույնիսկ վոչ-կնդե։ Նրանք մանր երեխա պալիս զարմանալի կատրոլ։ M-lle Blanche-ը խաղում եր trente et quarante[1] սկզբում հաջող, ապա՝ բախտը նրան սկսեց խիստ զանազանել, այդպես եմ հիշում կես։ Հիշում եմ, մի յերեկո նա արտասովոր դեմքով տանուլ տվեց։ Բայց վոր ավելի վատ է յեղել՝ un beau matin[2] նրան իշխանը անհայտացել է, անհայտ է՝ ինչ ալ. անհայտացավ կատքը, ձիերը, ամեն ինչ անհայտացավ։ Հյուրանոցում սակայն պարտք M-lle Զևլման (բարբերիների տեղ նա հանկարծ m-lle Զևլմա դառավ) ծայր աստիճան հուսահատության մեջ եր։ Նա վոռնում ու ծվում եր այնպես, վոր լսվում եր վոզջ հյուրանոցում, և կառապետությունից պատում եր իր զգեստը։ Նույն հյուրանոցում իջևանած է լինում մի լեհ կոմս (բոլոր ճամբորդող լեհերը կոմսներ են), և m-lle Զևլման, վոր պատահաբար եր իր պահանջները և չանդատանում, կատվի պես, իր գեմքը իր գնդեցիկ, ածանկիրքով լվացած ձեռներով, նրա վրա վորոշ ազդեցություն գործեց։ Նրանք խոսացին իրար հետ և մինչև ճաշ Զևլման մխիթարվեց։ Յերեկոյան նա յերևաց վոկատում լեհի հետ քնացած։ M-lle Զևլման խնդում եր, քան իր սովորության, շատ բարձր, և նրա ձենը մի քիչ ավելի ազատ եյին։ Նա առելի խազացող այն կանանց կարգն ընկավ, վորոնք մոանալով անցանին, բոլոր ուժով հրում են առավ խազացողներին, վորպեսզի իրենց համար տեղ բաց անեն։ Այստեղ այդ տիկիններին համար գա մի առանձին շինվ եւ Գառ, խոսակին, նկատել եք նրանց։

— Ո՛չ, ոչ։

— Զարմին անգամ նկատել։ Ի ցավ կարգին հասարակության նրանք անպակաս են այստեղ, առանվանի այնպիսիներից նրանցից,

[1] Յերեսուն և քառասուն — Թարգմ. ։
[2] Մի գեղեցիկ առավոտ։

վորոնք ամեն որ հազար ֆրանկանոց տոմսեր են մանրացնում։ Ասենք՝ հենց վոր նրանք պատրաստ են տոմսեր մանրացնել, իսկույն նրանց խնդրում են հեռանալ։ M-lle Զելման դեռ շարունակում էր տոմսեր մանրացնել, բայց նրա խաղն առավել ևս դժբախտ էր ընթանում. նկատեցինք, վոր այդ տիկիններն հաճախ բախտավոր են խաղում։ Նրանք զարմանալի տիրապետում են իրենց։ Ասենք՝ իմ պատմությունը վերջացավ։ Մի որ, ճիշտ այնպես, ինչպես իշխանը, անհայտացավ նաև կոմսը։ M-lle Զելման յերեկոյան արդեն մենակ յեկավ խաղալու. այս անգամ վոչ վոք չեր յեկել առաջարկելու նրան իր քենը։ Ճերկու որում նա վերջնականապես տանուլ տվեց յեղած-չեղածը. վեր գալով վերջին լուիդորը և տանուլ տալով, նա նայեց շուրջը և իր մոտ տեսավ բարոն Հուբմերհելմին, վոր ուշի-ուշով և խորին զայրույթով նայում էր Զելմայի վրա։ Բայց m-lle Զելման չնկատեց զայրույթը և դիմեց բարոնին հայտնի ժպիտով, խնդրելով կարմրի վրա իր փոխարեն տասը լուիդոր դնել։ Դրա հետևանքով, բարոնուհու զանգատով, յերեկոյան ջեմ նա հրավեր ստացավ վոկսալում այլևս յերևան չգալու։ Ճերն դուք զարմանում եք, վոր ինձ հայտնի չեն այդ մանր և միանգամայն անվայել մանրամասնությունը, ապա այդ նրանից ե, վոր յես լսել եմ միստեր Ֆիդելիից, իմ ազգականներից մեկից, վոր նույն յերեկոյան իր կատաղով m-lle Զելմին Ռուլետենբերգից տարավ Մպաս։ Հիմա հասկացեք՝ m-lle Blanche-ը կամենում է գիներալի կին դառնալ, հավանորեն նրա համար, վոր այլևս նման հրավերներ չստանա, ինչպես նախանցյալ տարի՝ վոկսալի վոստիկանությունից։ Հիմա նա այլևս չի խաղում. բայց այդ նրան համար, վոր նա հիմա ըստ բոլոր նշանների կամենում ունի, վոր նա այստեղի խաղացողներին տոկոսով պարտք և տալիս։ Այդ ամենի ձեռնտու յեղ Ճեն նույնիսկ համակրում եմ, վոր դժբախտ գեներալն էլ և նրան պարտ Գուցե Դե-Գրիյեն էլ և պարտ Գուցե Դե-Գրիյենն նրա հետ ընկերակցում է։ Համաձայնեցեք, առնվազն մինչև ամուսնությունն նա չեր կամենա իր վրա զարձնել բարոնուհու և բարոնի ուշադրությունը։ Մի խոսքով, նրա վիճակում նրան ամենից քիչ և շահավետ սկանդալը։ Իսկ դուք կապված եք նրանց տան հետ և ձեր վարմունքները կարող եին սկանդալ առաջ բերել, մանավանդ վոր նա ամեն որ հասարակության մեջ յերևան և գալիս գեներալի հետ թևանցուկ կամ միասգի Գուլինայի հետ։ Հիմա հասկանում եք։

— Վա՛յ, չեմ հասկանում, — պոկեցի ես, բոլոր ուժով խեղդելով անպատեհ ժպտալս, որ garçon[1]-ը յերկյուղով վազեց ինձ մոտ։

— Ասացեք, ինսթրս Ասլին, — կրկնեցի ես ջղագար, — յեթե դուք այդ ամբողջ պատմությունը գիտեիք, հնարավոր անգիր գիտեք, թե ինչ պատճառ է m-lle Blanche de Cominges, — ապա ինչպես և, որ գնով ինձ չնախազգուշացրիք, — վերջապես գնեղացրեց, խոր գլխավորն է՝ ինձ Պոլինային, որ այսուհետ ոչնչում եմ, հասարակությանը մեջ հանդես և գալիս m-lle Blanche-ի հետ ինտրիգներ չնպատելով քան և այդ։

— Ձեզ նախազգուշացնելու կարիք չկար, վրդովմունք դուք ոչինչ չեիք կարող անել, — հանդարտ պատասխանեց ինսթրս Ասլին։ — Հաճ եղ ինչից նախազգուշացնելի։ Ինձ ներելը գուցե m-lle Blanche-ի մասին գիտեք ավելին, քան ես, և գործում եք ուրիշների հետ և մեր Պոլինայի հետ։ Ինձ ներելը — գժտություն մարդ եմ ձեր գործերի մեջ, ինչպես m-lle Blanche-ը m-r Դե-Գրիյեյի և այլ վաղքին ասում էր հետ գնդացիկ մի հիշած՝ սասիկ սրտով քշում եր, իսկ գինեպետը նրան հետևում եր՝ վոսկեզույն մի հիշած։ Նա ասպետության մասում եր, ես վոռնոցը ցավում եմ, բայց լավ եր հիշած մնում։ Ձեզ հինց այդ բոլորին իմ մտքովը անցավ, որ նա միանգամայն կորած մարդ է։ Համ եր գա իմ գործը չե և գեռ նոր եմ միայն պատրվ ունեցել ճանաչելու միսս Պոլինային։ Ամենը (հանկարծ բան մտաբերեց ինսթրս Ասլինը)՝ գեռ ձեզ ասելին ասացի, որ չեմ կարող ճանաչել մարդ հարցերը ասպետելու։ Ձեր իրավունքը, չնայած որ ձեզ անհնազանդ մրցում եմ...

— Ինամեցեք, — ասացի ես վերջ կնդատրվ, — հիմա ինձ համար լուսն պես տարբ է, որ միսս Պոլինային ել և ամեն ինչ հարցնել m-lle Blanche-ի մասին, բայց նա չի կարող անձամբ իր գործերով, ուստի և սրտում է անում մանր գալ m-lle Blanche-ի հետ Համլոտացնը, վոչ մի այլ ազգեցություն չեր կարող հարկադրել նրան, գրանել m-lle Blanche-ի հետ և ազատել ինձ նրից, որ բարկանին ձեզ չասեմ։ Այսուհետ հինց այդ ազգեցությունն է, որին ստիպ իմանալու է ամեն ինչ։ Ձեզ սակայն նրա կեղտից վրա ոտի բարձրել վրա։ Ստատանա ասանի, այսուհետ գլուխ հանել չի լինի։

— Ասացինը՝ գուք մոռանում եք, որ այդ m-lle de Cominges-ը — պնեղացել հարձակվում է, իսկ կերկրոդը՝ որ միսս Պո-

[1] Մատուցող, սնուցանող, գրամատեղ սպասարկու։

լինան, գեներալի խորքի աղջիկը, փոքրիկ չեղբայրը և փոքրիկ քույրը ունի, գեներալի հարազատ զավակները, միանգամայն քողնված այդ խելագար մարդուց և, կարծեմ, թալանված։

— Այո, այո, այդ այդպես եւ Հեռանալ չերեխաներից — կնշանակի նրանց բոլորովին քողնել, մնալ նրանց հետ — կնշանակի նրանց շահերը պաշտպանել, գուցե և կալվածքի բեկորները փրկել։ Այդ ամենը ճշմարիտ եւ բայց այնուհանդերձ, այնուհանդերձ՝ ո՞ չես հասկանում եմ, թե ինչու չեն նրանք բոլորը հիմա հեռանքըքվում տատիկով։

— Ուշիվ, — հարցրեց միստեր Աստլեյը։

— Այն պատավ վհուկով Մոսկվայում, վոր էի մեռնում և վորի մասին սպասում են հեռագրի, թե մեռել եւ

— Այո, իհարկե, հեռանքըքրուքյան կենտրոնը հիմա նա չես — Բանը ամբողջապես ժառանգուքյունն եւ ժառանգուքյունը կհայտնվի և գեներալը կամուսնանա. միսս Պոլինան էլ նույնպես կազատվի, իսկ Դե-Գրիյեն...

— Ապա, իսկ Դե-Գրիյեն։

— Իսկ Դե-Գրիյեին կվճարվեն փողերը. նա այստեղ միայն չքան է սպասում։

— Միայն։ Դուք կարծում եք միայն դրանն է սպասում։

— Ես ավելին չգիտեմ, — համառ լռից միստեր Աստլեյը։

— Իսկ չես գիտեմ, չես գիտեմ։ Կրկնեցի չես կատաղի. Նա էլ է սպասում ժառանգուքյան, վորովհետև Պոլինան ոմիտ կըստանա, իսկ փող ստանալով իսկույն կփաքթվի նրա վրին։ Բոլոր կանայք այդպես են։ Ձեվ ամենահպարտները նրանց մեջ — ամենահաստարակ ստրկուհիներ են դուրս գալիս Պոլինան ընդունակ է միայն սաստիկ սիրելու և ուրիշ վոչինչ։ Ահա իմ կարծիքը նրա մասին։ Նայեցեք նրան, մանավանդ չորը նա մատղաշ նատած է լինում. դա ինչ-վոր կանխորոշված, դատապարտված, անիծված բան է։ Նա ընդունակ է կյանքի և կրքի բոլոր սարսափներին... Նա... Նա... բայց այդ ով է ինձ կանչում, — քաղաքականչեցի չես հանկարծ։ — Ո՞վ է ճչում։ Ձես լսեցի՝ ոռւսերեն ճչացին — Ալեքսեյ Իվանովիչ։ կանացի ձայն է, լսում եք։

Այդ միջոցին մենք մոտենում էինք մեր հյուրանոցին։ Մենք վազուց արդեն, անկատ, քողել էինք սրճարանը։

— Ձես լսեցի կանացի ճիչը, բայց չգիտեմ, ում էին կանչում. ռուսերեն էր. հիմա տենում եմ, վորտեղից են ճիչերը, — ցույց տվեց միստեր Աստլեյը, — դա այն կինն է ճչում, վոր մեծ

բազկաթոռի վրա և նստած և մորթին այնքան սպասավորներ պատշգամբ կային բարձրացնում։ Հնամից չեմոդաններ են տանում, կնշանակի՝ գնացքը նոր է կենդել։

— Սակայն ինչու՞ չի նա ինձ կանչում։ Նա նորից է ճչում. տեսնեք, ձնագով է անում մեզ։

— Ինձ սեսնում եմ, որ ձնագով է անում, — ասաց միստեր Ասուկրը։

— Ախքանչ Իվանովիչ, Ախքանչ Իվանովիչ։ Ա՛խ, տեր իմ, ինչ տգեղ է։ — Լսվեցին սաստիկ էիչներ հյուրանոցի պատշգամբից։

Մենք գրկեցին վազելով հասանք դռանը։ Ձնա վոտս դրի ներս և... իմ ձեռներդ կախ ընկան զարմանքից, իսկ վոտներս կպան տակի քարերին։

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հյուրանոցի յայն պատշգամբում, բազկաթոռի վրա քարձր պառկած և շրջապատված ծառաներով, ապատուհիներով և հյուրանոցի բազմաթիվ քաոս մարդկանցով, նույնիսկ որքե-կնքների[1] ներկայությամբ, որ գալս եր կենդել գիմավորելու այգպիսի գավիսպարտով, սեփական ծառաներով և այգքան անգուկներով ու չեմոդաններով ժամանած քարձր հաճախորդուհուն, բազմել եր — ա՜խ։ Այն, նա ինքն եր, ահնեզ և հարուստ, յոթանասունհինգամյա Անտոնիդա Վասիլիևնա Տարասևիչևան, կալվածատիրուհի և մոսկովյան սիրուհի, la baboulinka, որի մասին խոսվում և ատացվում եյին հետապիրներ, որ մնռնելու վրա կեր, բայց չեր մեռել և որ ինքը, անփսկան ուժով, կենդել և մեզ մոտ, ասես՝ ձյուն գար մեր գլխին։ Նա կենդել և, քնե առանց վոտքերի, — ներսն տանում եյին, ինչպես մեկու, վերջին հինգ տարիա ընթացքում, բազկաթոռի վրա, — բայց, քան իր սովորությամն, ժիր, աշխույժ, ինքնագոհ, շիտակ նստած, քարձր ու հրամայող, ճչացող, բոլորին հայհոյող — ճիշտ և ճիշտ այնպես, ինչպես կես պատիվ եմ ունեցել նրան տեսնելու կերկու անգամ այն ժամանակվանից, կերբ մոտ գնեևրալի տանեք՝ վորպես ուսուցիչ։ Բնական և, որ կես կանգնել եյի ներս տոգին՝ զարմանքից արձանացած։ Իսկ նա ինձ տեսավ իր անգգա հայացքով հարյուր քայլ հեռվից, կերբ որ ներսն բազկաթոռի վրա նեղս եյին տանում, ճանաչեց և կանչեց ինձ անուն-հայրա-

[1] Որքե-կնքներ — պլեմով ապատավոր, վաքիչ։

նունա տալով, վոր նույնպես, ըստ իր սովորության, մաքուր ընդմիշտ պահել եւ ոճով սրան սպասում էին տեսնել գազազի մեջ, թաղված և ժառանգության թողած», — անցավ իմ մաքից,— ենա հո բոլորիցդ, հյուրանոցի վողջ բնակիչներիցդ ավելի յերկար կապրի։ Բայց, ասված իմ, ինչ կլինի հիմա մերայիններին, գնեւրալի որը։ Նա հիմա վողջ հյուրանոցը տակն ու վրա կանի»։

— Դե, ինչ ես դու կանգնել առջևա՝ աչքերդ չռած, — շարունակում եր գոռալ վրաս տատը, — չգիտես գլուխ տալ, բարևել, ինչ եւ թե հպարտացել ես, չես ուզում թե, թևրևս, չես ճանաչում Լաճա ես, Պոտապիչ, գարձավ նա գրադիկը հագին, ճերմակ փողկապ կապած և վարդագույն ճաղատով ալեհեր ծերունուն, իր տան ծառային, վոր ուղևկցել եր նրան ճամբորդության միջոցին, — լաճա ես, չէ՞ ճանաչում։ Թաղել են։ Հետագիր հետագրի հետևվից եյին ուղարկում մեռած, թե չեն։ Ջե՞ վոր յես ամեն ինչ գիտեմ։ Իսկ յես, ահա տեսնում ես, սաղ-սալամաթ եմ։

— Թողության արիք, Անտոնիդա Վասիլևնա, յես ինչու պիտի ձեր վատը կամենամ, — ուրախ-ուրախ պատասխանեցի յես, ուշքի գալով, — յես միայն գարմացել եյի... Ճիվ ինչպես չզարմանալ, այնքան անսպասելի...

— Ինչից ես դու զարմանում։ Վագոն նստեցի և յեկա։ Հանգի՞ստ։ Դու զբոսանքի՞ եյիր գնացել, ինչ ես։

— Այո, քիչ ժան յեկա վոկսալում։

— Այստեղ լավ ես, — ասաց տատը, նայելով շուրջը, — տաք և ծառերը վարթամ են։ Այդ յես սիրում եմ։ Մերոնք տանն են։ Գնեւրալը։

— Ո՞, տանը կլինեն, այս ժամին անշուշտ բոլորը տանն են։

— Նրանք այստե՞ղ ել են ժամացույցով շարժվում և ամեն առավոտ արարողություններով։ Թաչախճեան են ծախում։ Լսել եմ կարգ են պահում, les seigneurs russes![1] Գանդվել են և հայդա, արտասահման։ Պրասկովյան ել և նրանց հետ։

— Պոլինա Ալեքսանդրովնան ել։

— Ջրանցուզիչկան ել։ Դե, ինքս բոլորին կտեսնեմ։ Ալեքսեյ Իվանովիչ, համբա ցույց տուր, ուղղակի նրա մոտ։ Դու այստեղ լավ նստ։

— Միշակ, Անտոնիդա Վասիլևնա։

— Իսկ դու, Պոտապիչ, սատ այդ ապուշ կլինեներին, վոր ինձ հարմար բնակարան հասկացնի, լավ վոչ-բարձր, այնտեղ ել իրե-

[1] Ռուս պրիվալեանները։

դիմանար կամանա։ Ի՞նչ եր բոլորդ քաշվել, որ ինձ տանեք։ Ի՞նչ են վրա տվել։ Մարտկոներ եմ ասում, հոն Այդ ով և հետդ, — դարձավ նա Նորից ինձ։

— Դե միատեր Աստվածն եւ

— Այդ ինչ միատեր Աստված եւ

— Հանգրվան, իմ քաղի ծանոթը. ծանոթի և նաև դիմերալին։

— Անդլիացի յեւ Այդ և, որ աչքերը չունի և վրան և առանձները քիչ անգամներ Աստեր՝ յեւ սիրում եմ անդլիացիներին։ Դե, քարշ ավիր վերի, ուղղակի Նրանց կացարանը. դե, վիրտուզ են Նրանք։

Տատին ասրան. յեւ գնում եմ աղջկից հյուրանոցի լայն սանդուխքով։ Մեր յերքը շատ տպավորիչ եր։ Բոլորը, որ գալիս եմին մեր դիմաց, կանգ եմին առնում և աչքերը չուած մոխիկ տալիս։ Մեր հյուրանոցն ամենալավն և համարվում, ամենաթանգը և ամենաարիստոկրատիկը։ Սանդուխքի վրա և կորիդորներում միշտ շքեղ տիկիններ են հանդիպում և ծանր անդլիացիներ։ Շատերը ներքնում անդհատնում եմին որեր-հինգերից, որոնք իր հերիքին խորտակես գործացած եր։ Նա, ինարկին, բոլոր հարց ու փորձ անողներին պատասխանում եր, որ սա կարևոր մի տարուհի յեւ, une russe, une comtesse, grande dame[1], և որ Նա այն կացարանը կդրավի, որ մի չարաչք առաջ դրավելիս և յեղել la grande duchesse de N[2]։ Տատը հրաժարող և իշխանավորական արտաքինը, որին բարձրացնում եմին քաղկաթոռի վրա, գլխավոր տպավորություն պատճառեց եր Ռուլետենբուրգ Նոր գնացք հանդիպելիս՝ Նա չուզում եր հնազանդվելի հայացքով և բոլորի մասին ինձնից քարձրացրած հարց ու փորձ եր անում։ Տատը խոշոր ջինսից եր և քիչ քաղկաթոռից վեր չեր կենում, այնուամենայնիվ Նրան նայելիս պատվում եր, որ Նա շատ բարձրահասակ եր Նրա մեջքը չիասկ եր, տախտակի պես, և չեր հենում քաղկաթոռին։ Նրա տպավորիչ գլուխը, գնացքի խոշոր և սուր գծագրությամբ, բարձր եր պահված. Նրա հայացքը մի տեսակ նոսրնիկ կոպարար եր և գիպչող Քեռյան յոթանասունն հինգ տարվան, Նրա գնացքը բավականին քարի եր և նոսրնիկ տաճիները շատ չեյին ճերմակել Նրա հագին տա, մեռածքան գեղատ կար և գլխին՝ ճերմակ ծածկոց։

— Նա ինձ չափազանց հետաքրքրում և, — շշնջաց ինձ միատեր Աստվածը, բարձրանալով իմ կողքին։

---

1 Մի տատուհի, մի կոմսուհի, նշանավոր տիկին։

2 Մեծ դքսուհի N-ը։

ՀՀեռագիրների մասին նա գիտեր, մոտիցից չես. «Դե-Գրիյեն նույնպես հայտնի չե նրան, բայց m-lle Blanche-ը, գեռ ևս, կարծես թե, քիչ և հայտնիե։ Ցեմ իսկույն այդ մասին ասացի միստեր Ասուլեյին։

Ի՞նչ մեղքս թագցնեմ։ Հենց վոր իմ առաջին զարմանքն անցավ, յես սաստիկ ուրախացա կայծակի այն հարվածին, վոր մենք հիմա պիտի հասցնեյինք գեներալին։ Ինձ ինչ-վոր բան ասես հրահրում եր և յես գնում եյի առջևից՝ չափազանց ուրախ։

Մերոնք կենում եյին յերրորդ հարկում. յես չզնկուցի, անգամ դուռը չբաղխեցի, այլ ուղղակի լայն բաց արի և տատին ներս տարան, վորպես հաղթական կամարի տակով։ Ներանք բոլորն էլ, ասես պիտամամբ, հավաքված եյին մեկտեղ, գեներալի առանձնասենյակում։ Ժամը տասներկուսն եր և կարծես ինչ-վոր տեղ գնալու ծրագիրը եր կազմվում, — վոմանք մոտիկը նլին կառքով գնալու, մյուսները՝ ձիով, բոլորը միասին. բացի այդ կային նաև հրավիրվածներ ծանոթներից։ Բացի գեներալից, Պոլինայից յերևխաների հետ, վերջիններէի դայակից, առանձնասենյակում եյին՝ Դե-Գրիյեն, m-lle Blanche-ը, դարձյալ ամազոնի զգեստով, սրա մայրը՝ m-me veuve Cominges, փոքրիկ իշխանը և ինչ-վոր գիտնական համբորգ, գերմանացի, վորին յես ներանց տանն առաջին անգամն եյի տեսնում։ Տատի բազկաթոռը գրին ուղղակի սենյակի մեջտեղը, յերեք քայլ հեռու գեներալից։ Ասացած իմ, յերբեք չեմ մոռանա այդ տպավորութիյունը։ Մեր ներս մտնելուց առաջ գեներալն ինչ-վոր բան եր պատմում, իսկ Դե-Գրիյեն ուղղում եր ներան։ Գնաք և նկատել, վոր m-lle Blanche-ը և Դե-Գրիյեն, ահա յերկու-յերեք որ ե՝ ինչ-ինչ պատճառով շատ ուշադիր եյին փոքրիկ իշխանի նկատմամբ, — à la barbe du pauvre général[1], և հատարակութիյունը, գուցե և արհնատականորեն, բայց սրենաուրեն և բարեհոգի-ընտանեկան տրամադրութիյան մեջ եր։ Տեսնելով տատին՝ գեներալը փնռացավ, բերանը բաց՝ կանգ առավ խոսքի կիսին։ Նա նայում եր տատին աչքերը չռած, կարծես բաղխիսկի[2] հայացքից կախարդված։ Տատն էլ եր նայում ներան լուռ, անշարժ, — բայց դա ինչ հաղթական, հարցապնդող և ծաղրական հայացք եր։ Ներանք այսպես իրար վրա նայեցին տասը յերկար ու ձիգ վայրկյան, և բոլոր շրջապատողները խորասին լուռ եյին

[1] Դիտմամբ ընդդեմ գեներալի։

[2] Առասպելական հնդոանի, կես-քուչուն, կես-ոձ, վոր մեկ հայացքով սպանում եր

Դե-Գրիյեն սկզբում ապուշ կտրեց, բայց շուտով նրա դեմքի վրա յերևան յեկավ արտասովոր անհանգստություն։ M-lle Blanche-ը չարաճաշակ հանգերը, բացց քերանը և վայրենի հայացքով ընդունում էր ստացիս։ Իշխանն ու գիտնականը խորին յերկմտությամբ դիտում էին այդ պատկերը։ Գոլինային հայացքում աստիճ զարմանք և յերկմտություն արտահայտվեց, սակայն նա հանկարծ ճերմակեց, քաշկինակի պես։ Մի րոպե անց արյունը արագ խփեց նրա դեմքին և շատախոսեց աչքերը։ Այն, դա բոլորի համար էլ տարակուսելի էր։ Նա հատկապես զբաղված էլի նրանով, որ հայացքս ստամբ բոլոր շրջապատողներին էլի դարձնում և վերստին տանի վրա գցում։ Միտքը Աստված գանգնել էր մի կողմ, ըստ իր սովորության, հանգիստ և պատվարժան։

— Դե, ահա և յեռ Այն էլ հետագրի փոխարեն։ — Գոռգիկաց, վերջապես, ստաց, ընդհատելով լռությունը։ — Էլ՞, չեիք ապատում։

— Անտանելիա Վասիլևնա... հորաքույր ջան... այդ ինչպես յեղավ... միմիայն Քշվառ գինեթալը։ Ցնծի ստաց միքանի վայրկյան ևս չխոսեր, նա զուցե կաթվածահար լիներ։

— Ինչն ինչպես յեղավ։ Վազեն նստեցի և յեկա։ Բա ինչի համար են յերկաթուղինները։ Իսկ դուք ինչ էլիք կարծում, — յես վռնդեցս մեկնել-մեռնել եմ և ձեզ էլ ժառանգություն թողել։ Ես հո գիտեմ, թե ինչ հետագրներ են խփել այստեղից։ Տեղնես ինչքան մոզ աված կլիներս Այստեղից եժան չէ։ Իսկ յես վռնդես գցեցի ուսերիս և հայդե, այստեղ։ Սա այն Քրանսիացին է, M-r Դե-Գրիյեն, կարծեմ։

— Oui, madame, — տեղը բերեց Դե-Գրիյենն, — et croyez, je suis si enchanté... votre santé... c'est un miracle... vous voir ici... une surprise charmante...[1]

— Charmante[2], բա չե՞. ճանաչում եմ քեզ, մեռոս, յես քեզ իսկի այլևս էլ չեմ հավատում, — և նա ցույց տվեց Քրանսիացուն իր ճկույթը։ — Սա ով է, — դարձավ նա, ցույց տալով m-lle Blanche-ին։ Տղավորիչ Քրանսուհին, ամաչկոտի դիմաստով, ճիպոտը ձեռքին, ըստ յերևույթին զարմացրել էր նրան։ — Պատանեցի՞ յե, ինչ է։

— Դա m-lle Blanche de Cominges-ն է, իսկ ահա և նրա մայրը՝ m-me de Cominges-ը. նրանք այս հյուրանոցում են կեցում, — պնդեցի յես։

---

[1] Այո, սիրելի, և հավատացեք յես հիացած եմ... ձեր առողջությունը... հրաշք է... ձեզ այստեղ տեսնելը... արտնչելի անակնկալ...

[2] Արտնչելի։

— Ամուսնացած է աղջիկը, — առանց քաշվելու հարց ու փորձ եր անում տատը։

— M-lle de Comindes-ը ազափ աղջիկ է, — պատասխանեցի յես ինչքան կարելի յե ավելի ակնածությամբ և դիտմամբ կիսաձայն։

— Ուրեմն է։

Ճիշ սկզբում հարցը չհասկացա։

— Նրա հետ ձանձրալի չի՞, հասկանում է ռուսերեն։ Ա՛յ, Դե-Գրիյեն, մեզ մոտ Մոսկվայում կիսատ-պռատ վարժվել է մեր լեզվին։

Ճիշ քացատրեցի նրան, որ m-lle de Cominges-ը յերբեք Ռուսաստանում չի յեղել։

— Bonjour![1] — ասաց տատը, հանկարծ կտրուկ դիմելով m-lle Blanche-ին։

— Bonjour, madame,[2] — արարողությամբ ձևով և նազելիորեն մի վոտով ծունկ չոքելու ձև արեց m-ll Blanche-ը, շտապելով արտասովոր համեստությամբ և քաղաքավարությամբ քողի ներքո գնդքի և մարմնի ամբողջ արտահայտությամբ ցույց տալ իր արտասովոր զարմանքը նման տարօրինակ հարցի և վարվեցողության առիթով։

— Ո՛, աչքերը ցած գցեց, կոտրատվում է և ձևացնում. խուճուճ յերևում է թուչունը. գերասանուհի կլինի։ Ճիշ այստեղ հյուրանոցում՝ ներքևում եմ իջևանել, — դարձավ նա հանկարծ գիննեդալին. — քո հարևանուհին եմ դառնալու. ուրախ ես, թե չե՞։

— Ո՛, հոգաքույր ջան։ Հավատացնեք անկեղծ ղգացմունքներիս... իմ ուրախությունը, — տեղը բերեց գիննեդալը։ Նա մատաղ տարիքն զգաստացել եր, իսկ վորովհետև յերբեմն նա պիտեր հաչող խոսել նշանակալից և վորոշ տպավորություն գործելու հավակնությամբ, ապա հիմա եր սկսեց յերկար ու բարակ խոսել։ — Մենք այնքան մտահոգված և զարմացած եյինք անզեկությունների ձեր առողջության մասին... Մենք այնպիսի հուսահատ հնարագիրներ եյինք ստանում և հանկարծ...

— Ե՛, փչում ես, փչո՛ւմ. — ընդհատեց նրան տատը։

— Սակայն այդ ինչպե՞ս է, — նույնպես արտգությամբ ընդհատեց գիննեդալը և ձայնը բարձրացրեց, աշխատելով պանց առնել փչում ես-ը, — այդ ինչպե՞ս է, վոր դուք սիրտ եք արել նման համբա դուրս գալու։ Համաձայնեցեք, վոր ձեր հատակում և ձեր առողջությամբ... համենայն դեպս այդ ամենը այնքան

---

1 Բարև։

2 Բարև տիկին։

անապատանքի կու, որը հասկանալի կա մեզ պարմանքը։ Բայց կա այնքան ուրախ եմ... և մենք քոլորս (նա ակնոց դցացված և հրճվանքով ժպտալ) քոլոր ուժով կաշխատանք այստեղի անգոնը պարզնել մեզ համար ամենահաճելի ժամանց...

— Ին, բավական ես, պատարկ խոսքեր են. գուրս ես տալիս, քան տվարտկանին. կա մենակ ել կկարողանամ ապրել։ Առնքը, մեզ հետ ել կապրեմ. կա հիշաչար չեմ։ Այդ ինչպես կեղտվ, հարցնում ես դու։ Ինչ պարմանալու բան կա։ Ամենահասարակ կերպով։ Ինչ են ուրանք քոլորն ել պարմանում։ Բարև, Պրասկովյա։ Ին ապահով ինչ ես անում։

— Բարև, տատի, — ասաց Պոլինան, ժոռնալով նրան, — մայրիկ ե ինչ համառապարհին ես։

— Ահա, ա ամենից խելոք հարցը տվեց, քան չե՞ ասե ու վախ։ Աբե տես գոր՝ հա պատկեցի ու պատկեցի, հա բժշկեցրին ու բժշկեցրին, կա բժշկեցրին գուրս արի և կանչեցի Նիկոլը կանչեցու ժամկոչին։ Նա նույն հիվանդությունից մի կնիկ ևր բժշկել խոսի վոշխով։ Ահա ինձ ել ոգնեց. կերտրտ որը ջանա քընանեց և տեղից կելա։ Ապա պարձակ ժողովվեցին իմ պերմանացիները, ակնոցները պիրն, խոսել սկսեցին՝ գլխին հիմի, ասում են, արտասահման գնաք, հանքային ջրերը և բուժընթացքն ավարտեք, ապա ցամքերը բոլորովին կանցնեն։ Ինչու չե, մտածեցի կու։ Բաս-գաժիքինները ախ ու վախ սկսեցին՝ գինչպես կարող ես գուք անել հասնելու։ Այ քնի բանս։ Մի որում պատրաստեցրեն տեսա և անցկաց շաբաթի, հինգշաբթի որը վերցրի մի տղջին, Պատապիչին, լաքեյ Յեղորկին, և այս Յեղորկին ինքնին գուրս արի, գոլովինան տեսա, որ նա խոլի պատքական չե, մենակ ել տեղ կհասնեմ... Հատուկ վագոն ևմ վարձում, խակ բանակներնեը — բոլոր կայարաններում ել կան, մի արտասով ուր ասես կասնեն։ Արանց տես, ինչ բնակարան են վարձել — ավարտեց նա, նայելով շուրջը։ Այդ ինչ վոլներով ես անում։ Չի՞ որ ամեն ինչդ պրակ ե պրված։ Մենակ այդ Պրասկովյային ինչքան վոզ ես պատրաստ։ Ինա հա ամեն ինչ պիտանի, ամեն ինչ։

— Ինա, հոգաքույր... — ակնոց պենեթալը աստիճ քաշվելով, — կա պարմանում եմ, հոգաքույր — կա, կարծեմ, կարող եմ ասանց ամ և իմն ատուգանա ապրել... Համ ել իմ ծախսերը չեն պերազանցում իմ միջոցներըը և մենք այստեղ...

— Ին ծախսերը չեն պերազանցում կանես, Ավել Ներեխանների վերջին պատասը կողոպտած կլինես արդեն, խնամակալ։

— Դրանից հետո, այդ տեսակ խոսքերից հետո... — սկսեց գեներալը զայրույթով, — ես չգիտեմ ինչ...

— Այդ ես, վոր չգիտես Ռուլետից ել, ով գիտե, չես հեռանում, ծեզած-չեզածդ տանձուլ ես տվել։

Գեներալն այնքան ապշել եր, վոր հորդ զգացմունքներից քիչ եր ծնացել խեղդվի։

— Ռուլետ, ծո՛ւ, իմ դիրքով... ծո՛ւ, Ուչքի յնկնեք, հորաքույր, դուք յերևի գեռ տկար եք...

— Ե՛, փչում ես, փչում։ Ծերևի չեն ել կարողանում սեղանից հեռու քաշել։ փչո՛ւմ։ Ահա յես կտեսնեմ, ինչ այդ ռուլետին ինչ քան ես, հենց այսոր։ Դու, Պրասկովյա, պատմիր ինձ, ինչ այստեղ տեսնելու ինչ քան կա, ասենք, Ալեքսեյ Իվանովիչն ել ցույց կտա, իսկ դու, Պոտապիչ, գրի առ, ինչ ուր պիտի գնանք։ Ի՞նչ տեսնելու քան կա այստեղ, — դիմեց նա հանկարծ զարմացել Պոլինային։

— Այստեղ մոտիկ մի դղյակի ավերակները կան, հետո՝ Շլանգենբերգը։

— Շլանգենբերգա վիրն ես։ Անտառ ես, ինչ ես։

— Վոչ. անտառ չե, սար ե. այնտեղ կետո կա...

— Այդ ինչ կետո ես։

— Սարի ամենաբարձր կետը, ցանկապատած։ Այնտեղից անհամեմատ տեսարան ե բացվում։

— Առել ե՝ սարը պիտի քարչ տան բազկաթոռը։ Կկարողանան, ինչ չես։

— Ո՛չ, բեռնակիրներ կարելի յե գտնել, վորքան կամենաք, — պատասխանեցի ես։

Այդ միջոցին մոտեցավ տատին բարևելու Ծեդոսյան, դայակը, և մոտեցրեց գեներալի յերեխաներին։

— Դե, պաչպչվելու կարիք չկա։ Չեմ սիրում համբուրել յերեխաներին՝ բոլոր յերեխաները խլինքտոտ են։ Ե՛, դու, Ծեդոսյա, ինչպես ես այստեղ։

— Մտեղ շատ, շատ լավ ա, նանի Անտոնիդա Վասիլևնա, — պատասխանեց Ծեդոսյան։ — Իմ՛ք վոնց եյիք, նանի ջան։ Մենք ձեզ համար ննջան գործ եյինք անում։

— Գիտե՞մ, դու վոր շիտակ հոգի ունես։ Այս ինչ ե ձեզ մոտ, բոլորն ել հյուրերը են, ինչ ե, — դիմեց նա զարմացել Պոլինային։ — Այս ակնոցավոր քոնձռուն ով ե։

— Իշխան Նիլսկին, տատի, — շշնջաց Պոլինան։

— Ծնող և կնոջ, ուրեմն: Իսկ կոր կարծում եմ՝ չի հասկանա: Թուղթ չկաց: Միսակը Աստխիկին կոր արդեն տեսել եմ: Ահա, նորից նա, — տեսավ նրան տատը, — քարե՛, — դիմեց նրան հանկարծ:

Միսակը Աստխիկը նրան լուռ դուրս տվեց:

— Ո՛հ, ինչ լավ բան կասեք ինձ: Մի բան ասացեք: Քարտմանեց նրան ասա, Գոլինա:

Գոլինան քարտմանեց:

— Ասե, որ կոր մեծ հաճույքով եմ նայում ձեզ վրա, որ դուք գեղջ և առողջ եք, — լուրջ, բայց մեծ պատրաստակամությամբ պատասխանեց Միսակը Աստխիկը: Քարտմանեցին տատի համար և նրան, բան կրնուչքին, այդ դուր կնկավ:

— Ինչ լավ են միշտ պատասխանում անգլիացիք, — նկատեց նա: — Ես, չգիտեմ ինչու, միշտ սիրել եմ անգլիացիներին, գուցե մի համակրատիպություն Քրոնախտացիների հետ: Անցիք ինձ մոտ, — դիմեց նա տարեկան Միսակը Աստխիկին. — կաշխատեմ ձեզ շատ անհանգիստ չանել: Քարտմանիր այդ նրա համար և ասա, որ կոր ստանալ ներքնում եմ իջնանել, լամ եք, ներքնում, ներքնում, — կրկնեց նա Միսակը Աստխիկին, մատով ներքև ցույց տալով:

Միսակը Աստխիկը չափազանց դոհ եր հրավերից:

Տատը ուշադիր և գոհունակ հայացքով վոտից գլուխ նայեց Գոլինային:

— Ես քեզ, Պրասկովյա, կսիրեի, — ասաց նա հանկարծ, — լալ ազջիկ ես, ուրանց բոլորից լավ ես, միայն քո խոսքը — ատամի հետ ես: Աստղը՝ իմ խոսքին էլ պակաս չեն: Մի շուտ կնիկ, գլխիդ հո շինածի մեղ չես:

— Չե՛, տատի, ինձ ես:

— Այդպես հա՛, այժմյան հիմար մոդան չեմ սիրում: Շատ գնդակցիկն ես: Ենթե կամիկը[1] լինեիր, կխրատեի վրադ: Ձեզ ինչու մարդու չես գնում ե՛հ, գե մամանակ և արդեն: Համ էլ սիրուս միտ գալ և ուզում, քեն չե վազոն, հա վազոն... Քեզ ինչ կեզամ, ելի բարկանում ես, — դիմեց նա գնդակցին:

— Գալ լեզի, հարսաքույր, հերիք ե, — ուշքի կնկավ ուրախացած գնդակցը, — կես հասկանում եմ, ձեր տարիքում...

---

1 Կամիկը (կամուկ=չի) կնշանակի չիմաց: Մկընատարյան չիմաց գնդակցները: Ասե՝ տատիս ներկայիս՝ կնոջը ուղևորող, ծառայակցության մասուցող, սիրուկը ստամոքս:

— Cette vieille est tombée en enfance[1],—շշնջաց ինձ Դե-Գրիյենն։

— Ցնս ուզում եմ այստեղ ամեն ինչ տեսած լինել գիջա ինձ Ալեքսեյ Իվանովիչին,—շարունակեց տատը իր խոսքը գեներալին։

— Ո՛, ինչքան կամենաք, բայց չես եր... Պոլինան եր m-r Դե-Գրիյենն եր... մենք քոլորս հաճույք կհամարենք ուղեկցել ձեզ...

— Mais, madame, cela sera un plaisir...[2] — միջամտեց Դե-Գրիյենն համայիչ ժպիտով։

— Այդպես հա, plaisir[3]. Միծապելի չես դու, բարեկամ։ Աեներ՝ չես քեզ փող տվողը չեմ,— ավելացրեց նա դիմելով գեներալին։— Դե հիմա իմ համարը գնամ։ Գետք և նայեմ-տեսնեմ, ապա՝ գնամ այդ բոլոր տեղերը։ Դե՛ն, բարձրացրեք։

Տատին նորից բարձրացրին և բոլորը խմբովին գնացին բազմոցի հետևից սանդուխքով ներքև։ Գեներալը գնում եր, տես մահակով տվել եյին նրա գլխին և նա ապուշ եր կտրել։ Դե-Գրիյենն ինչ-որ բան եր մտորում։ M-lle Blanche-ը մեկ ուզեց ծնա, մեկ էլ չգիտեմ ինչու, վճռեց բոլորի հետ միասին գնալ։ Նրա հետևից իսկույն իշխանն էլ գնաց և վերևում, գեներալի կացարանում, ծնացին միայն գերմանացին և madame veve Cominges-ը։

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հանքային ջրերում,—կարծես քե բովանդակ Եվրոպայում էլ,— հյուրանոցների կառավարիչները և որեր-կենիներները, հաճախորդներին կացարան հատկացնելիս, վոչ այնքան նրանց պահանջներով ու ցանկություններով են առաջնորդվում, վորքան նրանց մասին իրենց ունեցած անձնական հայացքներով. և պետք և նկատել, հազիվ են սխալվում։ Բայց տատին, անհայտ և արժեն քե ինչու, այնպիսի շքեղ բնակարան հատկացրին, վոր նույնիսկ չափն անցան. չորս ճոխ կահավորած սենյակ, վաննայով, ծառաների համար առանձին տեղը, հատուկ սենյակ կամերդիներ[4] համար և այլն, և այլն։ Իրոք, մի շաբաթ առաջ այդ սենյակներում ինչ-որ grande duchesse եր իջևանել, վորի մասին, իհարկե, իսկույն լսեց հայտնվում և նոր կենսորներին, կացա-

---

1 Այս պառավը մանկությունն մնչ և ընկել

2 Բայց սիկին, դա հաճույք կլինի...

3 Հաճույք։

4 Ագախին։

բանի դիմել բարձրացնելու նպատակով։ Տատին տարան, կամ ավելի ճիշտ և ասել՝ անխիղճ բռնկումների վրա մահ ածեցին բոլոր անդամները և նա ոչիմ ու խռովահայաց նայում էր Արքեհնիներին, որոնք հանգամանորեն մարդ, ճաղատ գլխով, հարգանքով ողնկրում էր նրանց այդ առաջին անտեղյակ միջոցին։

Ջրամեկ ոմն անդ նշան դնում բոլորը տատին, բայց կարճ ժամ կարևոր անձնավորության անդ և դիմավորն և, շատ հարատև։ Մատյանի մեջ խոսքն դրի առան՝ Madame la générale princesse de Tarassevitcheva[3], քանի տատը չէրիկը իշխանուհի չի ցանկ։ Մատյանները, հատուկ անդը վագոնում, անհամար վոչ-պատշաճական անդամներ, չնմոզանները, վոր չնիկ նշին տատի հետ, գրելի հարգանքի անդրնամարության պատճառ նշին դառնալ։ Խոհ բազկաթոռ, տատի ձայնն ու խոսելու կարուկ եղանակը, նրա երազնատրիկ հարցերը, վոր նա տալիս էր բոլորովին առանց քաշվելու և վոչ մի առարկության չհամբերող տեսքով, մի խոսքով՝ տատի վոդի կերպարանքը, — շրուակ, կարուկ, հրամայող, — լրացրին ընդհանուր չերիկության, նայելու միջոցին, տատը չէրիկն հանկարծ հրամայում էր կանգնեցնել բազկաթոռը, ցույց էր տալիս մատով կանավորության վրան առարկա և անդադար հարց տալիս հարգանքով ժպտացող, բայց արդեն վախենալ սկսող Արքեհնիներին։ Տատը հարցերը գրառանելին էր տալիս, քանի բավական վատ էր գրառանելին խոսում, այնպես վոր, ամենքից, նոս Բարդամանում նշի Արքեհնիների պատասխանները, բան մնծի մասին, երբեմն դուր չէրին գալիս և քիչ էր նշին անդամներ Անոնք՝ ինքն էլ կարծես լուրջ բան չէր հարցնում, այլ ասելած գիտեր, քի ինչ բան Հանկարծ, որ ինչ կանգ էր առնում պատկերի առջև, — վրան հայտնի պատկերի բավական քիչ պատճառ, դիցաբանական բովանդակության։

— Ա՛յ պատկերն ես։

Արքեհնիները հայտնում էր, քի, չէրիկ, վրանից կոմառում։

— Ինչպե՞ս ես, վոր դու չգիտես։ Այտեղ ես ապրում, բայց չգիտես Պատկերն ինչու չի այտեղ։ Աչքերն ինչու չեն չիլ։

Այդ բոլոր հարցերին Արքեհնիները բավարար պատասխանել չէր կարող և նուշնիկ ինքն իրեն կորցրեց։

— Ա՛յ քեզ ապուշ, — իր կարծիքը հայտնեց տատը ուսերին։

Երբեմն տատին նույն պատմությունը կրկնվեց ինչ-վոր առանձնական վոգրկի տրձանի առիթով։ Տատը չէրկար գնահեց, ապա

[3] Տիկին գեներալ իշխանուհի Տարասևիչևա։

կարգադրեց դուրս տանել, անհայտ ե, թե ինչու համար։ Վերջապես կպավ որեր-կեղևների յախիճ՝ ննջարանի խալիները քնչ են նատել և վժրտեղ են գործվել։ Որեր-կեղևները խոստացավ տեղեկանալ։

— Ա՛յ քեզ եշեր, — մրթմրթում եր տատը և իր վողջ ուշքը խալիներին դարձրեց։

— Ի՞նչ շքեղ ամպհովանի յես։ Ապա բաց արեք։

Անկողինը բաց արին։

— Ելի՛, ելի՛, քուրորովին բաց արեք։ Վերցրեք բարձերը, յերևաները հանեք, դոշակը բարձրացրեք։

Ամեն ինչ տակնուվրա արին։ Տատը ուշի-ուշով նայեց։

— Հավ ե, վոր սրանց մեջ թախտաբիլթի չկա։ Ծերմակեղենը դուրս տարեք։ Իմ ձերմակեղենը կսփռեք և իմ բարձերը կդնեք։ Բայց այս ամենը շատ փարթամ ե, ինչքա՛ն ե պետք, պատռավ, այդպիսի կացարան՝ մենակ — տխուր ե։ Ալեքսեյ Իվանովիչ, դուշտուշտ յեկ մոտս, հենց վոր վերջացնես յերեխաներին դաս տալը։

— Ցես յերեկվանից այլևս գեներալի մոտ չեմ ծառայում, — պատասխանեցի յես, — և ապրում եմ հյուրանոցում մեկնգամայն ինքնուրույն։

— Ա՞յդ ինչու։

— Նորելս այստեղ յեկավ մի աղնվազարմ գերմանացի բարոն իր ամուսնու։ — բարոնուհու հետ, Բերլինից։ Ցերեկ յես զբոսավայրում նրանց հետ գերմաներեն խոսեցի, առանց հետևելու Բերլինի առոգանությանն։

— Ե՛, ինչ կա վոր։

— Նա այդ կոպտությունն համարեց և զանգատվեց գեներալին, իսկ գեներալը յերեկ նեղ ինձ պաշտոնանկ արեց։

— Հայհոյե՞լ ես դու այդ բարոնին, ինչ ես (Հայհոյած ել լինելիր — բան չկա)։

— Ո՛, վհչ։ Ընդհակառակը՝ բարոնը վրաս ձեռնափայտ բարձրացրեց։

— Իսկ դու, փսլնքոտ, քեսյլ ովկեցիր, վոր քո ուսուցչի հետ այդպես վարվեին, — դիմեց նա հանկարծ գեներալին, — անդից ել դուրս արիր։ Փալատ ես դուք, փալատ ես, ինչպես յես եմ ասում։

— Անհանգիստ մեջ լինել, հորաքույր, — պատասխանեց գեներալը ինչ-վոր գոռոզ-արձակ շեշտով, — յես ինքս գիտեմ վո-

բել իմ գործերը։ Համ էլ Ալեքսեյ Իվանովիչը վոշ-բոլորովին հիշտ է հաղորդում։

— Իսկ դե, այդպես էլ կլորաը, — դարձավ նա ինձ։

— Ցնա ժառանգը մեր բարոնին վիճամարտության կանչել,— պատասխանեցի ես վորքան կարելի չի համեստ ու հանդիստ, — բայց պնեվրալը հակառակեց։

— Դրանն ինչու չես հակառակել, — նորից դարձավ տատը պնեվրալին (Իսկ դու, քեզբայր, դնա, վոր կկանչեն — կգաս, — դարձավ նա տեր-կնկանորին. — քերան-բաց կանդնելու կարիք չկա։ Տանել չեմ կարող այդ նյուրնեմբերդցի ռեխինն)

Կնկանորը գլուխ տվեց և հեռացավ, խարկն, առանց հասկանալու տատի կոմպլիմենտը։

— Գնալ լցվի, հորաքույր, մենք վիճամարտությունը հնարավոր է. — պատասխանեց պնեվրալը քմծիծաղ տալով։

— Իսկ ինչու. հնարավոր չես Տզամարդիկ բոլորը — աքլորներ են. ե՞, քոզ կսվներ փալատ եք դուք բոլորդ, ինչպես տեսնում եմ, չեք կարողանում ձեր հայրենիքի պատիվը պաշտպանել։ Դեհ, բարձրացրեք։ Գոտապինդ, կարգադրիր, վոր մեզա յնկուզ բնդանեկը պատրաստ լինեն, վարձիր և պայմանավորվիր։ Ցերեկուանից ավելի — հարկավոր չես Հարկավոր է լինում տանել միայն սանդուխքներով, իսկ հարթ տեղով, վողոցով — քշել, այդպես էլ կասես. համ էլ կանխավճար տուր — ավելի հարգանք կտածեն։ Ինքդ էլ միշտ մոտ յեղիր, իսկ դու, Ալեքսեյ Իվանովիչ, ցույց տուր ինձ այդ բարոնին դրսատվորում. այդ ինչ տեսակ ֆոնբարոն է, մի աչքով նայենք վրան։ Դե, վորտեղ է ապա այդ ռուլեթը։

Ցնա բացատրեցին, վոր ռուլեթները վոկսալում են, գահլիճներում։ Ապա հետևյալին հարցրեք՝ շատ են, խաղացողները շատ են, վորջ որն են խաղում, ինչպես են տարբվում։ Ցնա ի վերջո տատը, վոր ամենից լավը և անվախան աչքով տեսնել, վոր նկատողությունը բավական զվարթ է։

— Դե, հենց ուղղակի սկսանել էլ տարեք։ Առաջ ընկերը, Ալեքսեյ Իվանովիչ։

— Ինչպես, մեծիև հորաքույր, դուք նույնիսկ չեք հանգըստանում ճանապարհից, — հոգատարությամբ հարցրեց պնեվրալը։ Նա մի քիչ կարծես շվարեց, տես նրանք բոլորն էլ մի տեսակ հապաղեցին և իրար նայեցին։ Ցնա յերևույթին նրանց բոլորի համար մի քիչ անհարմար եր, նույնիսկ ամոթ՝ ուղևորել տա-

տին ուղղակի վոկսալ, վորտեղ նա, հասկանալի բան և, կարող եր զանազան արտասովոր բաններ անել, այն եվ հրապարակորեն. մինչդեռ նրանք բոլորն եվ պատրաստակամություն կային հայտնել ուղեկցելու նրան։

— Ի՞նչ հանգստանամ։ Հոգնած չեմ. առանց այն եվ հինգ որ նստած եմ յեղել։ Հետո յես կտեսնենք, քե այստեղ ինչ աղբյուրներ և քուժիչ ջրեր կան և վորտեղ են նրանք։ Իսկ հետո... անուններ, և, — դու, Պրասկովյա, կետ ասացիր, ինչ ասացիր։

— Գետ, տատի։

— Ճի՛շ, կետ և, քեղ կետ լինի։ Այստեղ ևլ ինչ կա։

— Այստեղ շատ բան կա, — դժվարացավ պատասխանել Գոլինան։

— Ճի՛շ, ինքդ չգիտես։ Մարթա, դու ևլ հետս կգաս. — ասաց նա իր աղախնին։

— Նամ ինչու գա, հորաքրոջը ջան, — անհանգստացավ հանկարծ գեներալը, — և վերջապես այդ չի կարելի. Գոտապիչին ևլ հազիվ քե քողնեն վոկսալ մեզնից։

— Դատարկ բաներ եւ Մառա յես — քողնենք ճամփ. Շուտով կենդանի յես, չե՞ Մի շաբաթ և, ինչ հանգստարհ ենք հանում, նրա սիրտն ևլ և ուզում բան տեսնել, չե՞ Ո՞վ հետ պիտի գնա, յեքե վոչ ինձ հետ։ Նա հո քիթը փողոց չի հանի։

— Բայց, տատի...

— Ամաչում ես հետս գաս, ինչ ես։ Դե տանը ճնա, քնի հո քալշ չեն տալիս։ Գեներալիչա մոխկ. յես ինքս ևլ գեներալի կին եմ։ Ցավ լինչ կարիք կա հետևիցս այդքան յերկար պոչ քալշ գա։ Ճես Ալեքսեյ Իվանովիչի հետ ևլ ամեն ինչ կտեսնեմ...

Սակայն Դե-Գրիյեն համոզեց, վոր բոլորն ուղեկցեն և ամենա սիրալիր նախատասուքյուններ ասաց նրան ուղեկցելու համաձայնքի մասին և այլն։ Բոլորը շարժվեցին։

— Elle est tombée en enfance, — կրկնեց Դե-Գրիյեն գեներալին, — seule, elle fera des bêtises[1]... — շարունակուքյունը յես չլսեցի, սակայն նա ինչ վոր մտադրուքյուններ ուներ, իսկ դուցե ևլ նր վերադարձնել։

Մինչև վոկսալ վերստ ու կես ճանապարհ եր, ձանապարհը շատանակի ծառուղով եր ընթանում, մինչև քաղաքային պարտեզը, վորի շուրջը բոլորելով, մտնում եր ուղղակի վոկսալ։ Դե-Գեներալը մի քիչ հանգստացավ, վորովհետև մեր յեքեքը, քեև բա-

[1] Նա մանկուքյան մեջ է ընկել, մենակ — հիմարուքյուններ կանի։

վիկան երգչուհի էր, այնուհանդերձ հանդարտ ու վայելուչ էր։ Համ էլ ով մի պարմանալի բան չկար այդ փաստի մեջ, որ հանգստյան ցրնծում հանդես է բերել մի հիվանդ և քուլացած մարդ, որի վոտները չէին պտծում։ Սակայն, ըստ երևույթին, պնեվրալը վոկսալից էր վախենում, քան ինչու մի հիվանդ, որի վոտները չէին պտծում, ինքն էլ պառավ, պիտի ուրիշի վայրը չբռներ։ Պոլինան և m-lle Blanche-ը գնում էին կերկու կողքից, առաջ ցլտրվող բազկաթոռի հետ հավասար։ M-lle Blanche-ը ծիծաղում էր, համեստորեն ուրախ էր և նույնիսկ շատ սիրալիր սիրաբանում էր կերթալիս տատի հետ, այնպես որ տատը, վերջապես, նրան գովից էր Պոլինային, մյուս կողքին, պիտի յուրաքանչյուր վայրկյան պատասխաներ տատի անհամար հարցերին, ինչպես, օրինակ՝ ե՞վ անցավ ինչ կին գնաց կատրով։ Գաղաքը մեծ է և Պղին մեծ է և Այս ինչ ծառեր են Այս ինչ տներ են։ Նրանում են այսպես աղջիկներ Այս ինչ ծիծաղելի կտուր է։ Մխտեր Աստիկը գնում էր իմ կողքին և շշնջաց ինձ, որ այս առավոտ նա շատ բան է սպասում Պատապիչն ու Մարիան գնում էին հետևից, հենց բազկաթոռի քամակից,— Պատապիչը՝ իր ֆրակը հագին, ձեռքին վոսկեգլուխ, բայց հաստատակ պլխարկ դրած, իսկ Մարիան՝ պլխին կապած չեղնիկ, շքեղ գլխաշոր հագին և ճամառան կոշիկներով, այնքան կաշվից։ Տատը շատ հանգիստ հետ էր գնում նրանց կողքը և խոսում նրանց հետ։ Ին-Ֆրիչին և պնեվրալը մի բան հետ ետացին և ինչ-որ բանի մասին ուշ-ուշ խոսում էին։ Պնեվրալը շատ հետաքրքրասեր էր։ Ին-Ֆրիչին վճռական տոնով էր խոսում։ Ինչու նա սիրտ էր տալիս պնեվրալին. ըստ երևույթին ինչ-որ խորհուրդներ էր տալիս։ Բայց տատը քիչ առաջ պատահաբար համառոտակի նախադասեցրեց՝ «էնա քեզ վոզ ավազը չեմա»։ Գուցե Ին-Ֆրիչինին այդ տեղեկությունն անհամապատասխան թվաց, բայց պնեվրալը հանդիսում էր իր հոյակապությունը։ Ետ նայեցի, որ Ին-Ֆրիչին և m-lle Blanche-ը շարունակում էին իրար աչքով անելը։ Իշխանին և գիմնազիստը հետևում էին նրանց հետ ետացին և հետացան մեզնից։

Մենք նետս մտանք վոկսալ հազիվ կես րոպե։ Երկրորդ նետն ու լուրջ նետը նույն հարցանքն էին ցույց տալիս, ինչպես և հյուրանոցի սպասավորները։ Սրահը, սանդը, հետաքրքիր-հետաքրքիր էին նայում։ Տատը նետ հրամայեց, որ իրենց տանեն բոլոր պանիճները։ Վերջ բաներ գովից, պետք մյուսները

միանգամայն անտարբեր ձևաց. ամեն բանից հարց ու փորձ եր անում։ Վերջապես հասանք խաղատրահներին։ Լաքեյը, որ վորպես պահակ կանգնած եր կողպած դռան մոտ, ապուշի պես, հանկարծ դռները լայն-լայն բացեց։

Տատի յերևան գալը ռուլետի մոտ հատարակության վրա խոր տպավորություն գործեց։ Ռուլետի խաղատեղաններին շուրջը և սրահի մյուս ծայրում, վորտեղ trente et quarante են խաղում— բազմություն եր խռնված, հարյուր հիսուն կամ յերկուհարյուրի չափ խաղացողներ, մի քանի շարքերով։ Ներանք, վորոնք հաջողել են խմբվել սեղանի մոտ, ըստ սովորականին ամուր կանգնած են իրենց տեղերում, մինչև տանուլ տալը. վորովհետև հենց այնպես կանգնել՝ հատարակ հանդիսատեսին և իզուր խաղալու տեղ բռնել չի թույլատրվում։ Թեև սեղանի շուրջը աթոռներ են շարած, բայց խաղացողներից քչերն են նստում, մանավանդ յերբ բազմությունը շատ և խռնվում — վորովհետև կանգնած մարդիկ կարող են իրար կպչել և տեղ չտալ, համ էլ վեր գալը ավելի հարմար է։ Ծերկրորդ և յերրորդ կարգը ազատվում է առաջինի հետևից, սպասելով և հսկելով իր հերթը. բայց անհամբերները յերբեմն մեկնում են ձեռները առաջին շարքի արանքով, որ գումար վեր գան։ Անգամ յերրորդ կարգից հաջողում են վոմանք այդ ձևով գումար խցկել. այդ պատճառով չեր անցնում տատը, անգամ հինգ րոպե, որ սեղանի վորևե ծայրում վիճելի վեր յեկած գումարի համար վազամուրյուն չծագի։ Վոկսալի վոստիկանությունը, ասենք, բազմականին լռել և Տեղի տնորությունը, ինարկե, անխուսափելի յե. ընդհակառակը՝ ժողովրդի բազմությանը ուրախ են, վորովհետև դա ձեռնտու յե. բայց սեղանի շուրջը նստած ուղի կրուպյորները հսկում են՝ աչքները չորս դարձրած՝ վեր յեկած գումարներին. ներանք հաշիվ են տանում, թե ստրատայնությունն ծագելու դեպքում ներանք ել վճիռ են հանում։ Միայն դեպքերում միայն վոստիկանությունն են կանչում և վայրկենապար գործը վերջանում է։ Վոստիկանները հենց նույն դահլիճում են, մասնավոր հագուստով, հանդիսատեսների միջև, այնպես վոր ներանց ճանաչել չի լինում։ Ներանք առանձնապես հետևում են գողերին և խարդախներին, վորոնց թիվը ռուլետի սրահներում առանձնապես շատ է լինում գողանալու առատավոր հարմարության հետևանքով։ Իրավ, ամենուրեք դեսք և գողանալ գրպանից, կողպեքի տակից, մի բան, վոր անհաջողությանն դեպքում մեծ զլխացավանքով և վերջանում։ Թե այսանդ-

պարզապես, բավական է միայն ժամանակ ունենալ, սկսել խաղը և հանկարծ, ամաչկոտա վերցնել ուրիշի տարածը և դնել գըրպանը. խոկ կնիքն ինձ ծախի — խարդախը բարձրաձայն պնդում է, մոր ինքն և միշտ կնիկ կտկած կեղևը։ Ընկեր գործը վարպետությամբ և կատարյալ և վկաները տատանվում են, ապա գողին շատ հանգիստ հաշտվում և փողը յուրացնել, հանկարծակի բան և, կնիքն պահարը շատ էլ խոշոր չեն։ Մոշոր պահարը անշուշտ կանխապես նկատած և լինում կրտսերների կամ ուրիշ խաղացողներից մեկին ու մեկի կողմից։ Բայց կնիքն պահարն այնքան էլ խոշոր չեն, ապա խնկակոն տերը կարելին նույնիսկ պարզապես հրաժարվում և շարունակել վեճը, պղուշանալով սկանդալից և հեռանում են։ Խոկ կնիքն կատարանում են գողին տնդն ու տերը բռնել, ապա խնդրի ներսն գործ են բերում սկանդալով։

Այդ ամենին տատը նայում էր հանդիպ տատիկ հետաքրքրությամբ։ Ներսն շատ գործ կնկավ, մոր գողերին գործ են բերում։ Trente et quarante-ը նրա հետաքրքրությունը նվազ շարժեց. Ներսն ավելի գործ կնկավ ռուլետը և այն, մոր փոքրիկ գնդակ և գլորվում։ Նա վճռեցավոս կամեցավ և մոտ առնել խաղը։ Չեմ հասկանում, ինչպես պատահեց, բայց լաքեյները և իրարանցման մեջ գտնվող այլ գործակալները (գլխավորապես տանուտ տված գոլյաշկաները,[1] մոր իրենց ծառայությունն են ինքնաբերաբար բախտավոր խաղացողներին և գոլոր տատրակրացիներին) խնկուն տեղ գտան և մաքրելին տատի համար, չնայած նեղվածքին, սեղանի հետ մեջ անգամ, գլխավոր կրտսերի մոտ և գլորելին նրա բազմոցը աշտանդ։ Բազմաքիվ հաճախորդներ, մոր չեն խաղում, այլ հոգեկից գիտում են խաղը (գլխավորապես անգլիացիներ իրենց ընտանիքներով), խնկուն խռնվելին սեղանի շուրջը, վրտկեցին խաղացողների հետևից տեսնելու տատին։ Բազմաքիվ լուռ նրբությամբ նրա կողմը գարձան կրտսերների մեջ հույս ծագից՝ նման երջանկության խաղացող, իրավ, կարծես մի արտասովոր բան էր կատարվում։ Ամենատատն հինգ տարեկան կին, գոտացած վոսկեղոտ և խաղալ կամեցող — իհարկե, սովորական երևույթ չէր։ Ինձ էլ խցկվեցի սեղանի մոտ և տեղավորվեցի տատի կողքին։ Պատասխանը ու Մարիան հետս Ջաքին, մի կողմ, բազմոցյան մեջ։ Վենեզուելը, Պոլինան, Դե-Գրիյեն և m-lle Blanche-ը նույնպես տեղավորվեցին մի կողմ, հանդիսատեսների մեջ։

---

1 Գոլյակ — լնհացի, պոլյաշկ — արհամարհական ձև եւ

Տատն սկզբում զննում էր խաղացողներին։ Նա ինձ կարուկ, կցկտուր հարցեր էր տալիս կիսաշշունջով՝ այս ով է, այն ով է։ Նրան առանձնապես դուր չեկավ սեղանի ծայրին մի չերիտասարդ, որը խոշոր գումարով էր խաղում, վեր գալով հազարներով և, ինչպես շուրջը շշնջում էին, մինչև քառասուն հազար ֆրանկ էր տարել, որը կույտ-կույտ դրված էր նրա առջև՝ ոսկով և թղթադրամով։ Նա գունատ էր. նրա աչքերը պապղում էին և ձեռները դողդողում. նա վեր էր գալիս առանց վրնմն հաշվի, ինչքան ձեռքին փող էր տեղավորվում և շարունակ առնում ու առնում էր, իր կողմը քաշում փողն ու քաշում։ Լաքեյները իրարանցման մեջ էին նրա շուրջը, նրան բազկաթոռ էին հրամցնում. նրա շուրջը տեղ էին բանում, որ նրա տեղը արձակ լինի, որ նրան չխնդճեն — այդ ամենը հարուստ շնորհակալանքի ակնկալությամբ։ Խաղացողներից վոմանք տարածից տալիս են նրանց առանց հաշվելու, այլ այնպես, ուրախությունից, նույնպես, որքան ձեռքը գրպանից հանի։ Չերիտասարդի կողքին արդեն տեղ էր բռնել մի պոլյաչոկ, որը սաստիկ իրարանցումի մեջ էր և հարգանքով, բայց անընդհատ ինչ-որ շշնջում էր նրանց, յերևի, ցուցմունքներ տալով, թե ինչպես վեր գա, խորհուրդներ տալով և զենկալարելով խաղը, — հասկանալի բան և, նույնպես ակնկալելով հետագայում թուլափայի։ Սակայն խաղացողը նրան չէր էլ նայում, շմարսանա վեր էր գալիս և շարունակ կրում։ Նա, ըստ յերևույթին, կորցնում էր իրենն։

— Աստ նրան, անհանգստացավ հանկարծ տատը, հրելով ինձ, — աստ նրան, որ քողնի, որ շուտ անի, փողերն առնի և գնա։ Տանուլ կտա, իսկույն բոլորը տանուլ կտա, — անհանգստացավ նա, քիչ էր մնացել հուզմունքից խեղդվի։ — Վորտեղ է Պոտապիչը։ Ուղարկեցնեք մոտը Պոտապիչին։ Դե աստ ես, աստ ես, — հրում էր նա ինձ, — վորտեղ է իսկապես Պոտապիչը։ Sortez! Sortez![1] — սկսեց նա ճչալ յերիտասարդին։ Ձեռ քաշվեցի և վճռականորեն շշնջացի, որ այստեղ չի կարելի այդպես ճչալ, անպամ քիչ բարձր խոսելն արգելված է, որովհետև դա խանգարում է հաշվելուն և որ մեզ իսկույն դուրս կանեն։

— Ախմահ։ Կորած մարդը։ Ուրեմն ինքն է ուզում... չեմ կարող նրան նայել, մեջս շուռ ու մուռ է գալիս։ Ապուշ, — ծոմ տատը իսկույն գլուխը շուռ տվեց։

---

[1] Դուրս գնեք, դուրս գնեք։

Այնտեղ, ձախ կողմում, սեղանի մյուս ծխի վրա, խաղացողների մեջ մի կերեսատարդ սիկին նր նկատում և նրա կողքին ինչ-որ Քոուկ։ Ին ով նր այդ Քոուկը — չգիտեմ ազգական նր, ին սպասավորուհին պարծելու համար նր նրան իր հետ մանում։ Այդ կնոջը կոս առաջ նլ նկատել։ Նա ամենն որ կերևում իր խաղատեղուն մոտ կնստրին և հետևում միշտ կերկու ամենն նրան արդեն ճանաչում նին և խնդուն նրան բարևում նին հրամցնում։ Նա պրպտեց մի քանի վոսկի, մի քանի հազար ֆրանկանոց պրամաքուղթ նր հանում և սկսում նր վեր գալ հանգստրեց, պատրյուն, հաշվով, քղթի վրա մատիտով նշանակելով քվերը և աշխատելով գոնել սխտեմ, ըստ վորում սրվյալ վայրկյանում գասավորվում նն շանսերը։ Նա խոշոր գումարով նր վեր գալիս։ Ամեն որ տանում նր մեկ, կերկու, ամենաշատը՝ կերեք հազար ֆրանկ — վոչ ավել և, տանելով՝ խնդուն գնում նր։ Տասը ներան կերկար նայում նր։

— Ա՛յ, սա վոր տանում չի տա, սա վոր տանում չի տա։ Ի՞նչ անսոկ վարքն կա։ Ջղխանա՞ մ և։

— Ներանսն կլինի, կերևի, այն անսոկներից և, — շշնջացի կա։

— Ըհը՛, քաշումը քոնչքից կճանաչվի։ Ներևում և, վոր հանկը սուր և։ Դլխի գցիր ինձ հետս, ինչ կնշանակի յուրաքանչյուր պատյարը և ինչպես նն վեր գալիս։

Ես, ըստ կարելվույն, բացատրեցի տասնն, ին ինչ կնշանակի վեր գալ այդ բազմաքիվ կոմբինացիանները, rouge et noir[1], pair et impair[2], manque et passe[3] և վերջապես, քվերի սխտեմի մեջ գանագան կերանդները։ Տասը ուշի-ուշով լսում եր, մարում պահում։ Նորից հարցնում և սովորում։ Վեր գալու յուրաքանչյուր սխտեմի որինակը կարելի կեր խնդուն բերել, այնպես վոր շատը կարելի կեր կռնում սովորել և հեշտ ու շուտ։ Տասը շատ գոհ մնաց։

— Իսկ ինչ և zéro-ն։ Ան այս կրուպյուրը, խուճուճ վարկածը, գլխավորը, ե՞, հիմա գոտաց zéro։ Ես ինչու՞ նա, ինչ վոր կար անցանի վրա — բոլորը արդեն տարավ։ Այդքան մնաց կուպյո — ամբողջը վերցրեց։ Ի՞նչ և այդ։

---

1 Կարմիր և սև։

2 Զույգ և կենտ։

3 Մինչև վերջ քվանշանը և գրանից գնալը։

4 Զրո։

— Zéro-ն, տատի, բանկի ոգուտն ու ծերեք գնդակն ընկնի zéro-յի վրա, ինչ վոր սեղանի վրա դրած ա — պատկանում ա բանկին, առանց հաշվելու ճիշտ ա, մի անգամ ել են գարկում խաղն ավարտելու համար, բայց բանկը վոչինչ չի վճարում։

— Ա՛յ քեզ բան։ Իսկ յես բան չեմ տառնա։

— Ձև, տատի, յերեք դուք նախապես zéro-յի վրա նյութ վոր յեկել, ապա յերեք դուրս գա zéro, յերեսունհինգ անգամ ավելի կվճարեն։

— Ինչպես քե յերեսունհինգ անգամ, և ինչ ա, հաճախ ա դուրս գալիս։ Ինչու ապա այդ հիմարները վոր չեն գալիս։

— Ծերեսունվեց չանս դեմ ա, տատի։

— Ա՛յ քեզ դադարկ բան։ Սպասիր, ինձ մոտ ել փող կա, — ասաց։

Նա հանեց գրպանից լեփ լեցուն քսակը և մինչ մի քիչ դրիխտոր հանեց։

— Ա՛ռ, վեր յեկ իսկույն zéro-յի վրա։

— Տատի, zéro-ն նոր դուրս յեկավ, — ասացի յես, — հնարավոր հիմա յերկար ժամանակ դուրս չի գա։ Դուք չատ փող կկորցնեք. գոնե մի քիչ սպասեցեք։

— Ձև, մի փչի, վեր յեկ։

— Համեցեք, բայց նա մինչև յերեկո գուցե դուրս չգա, դուք կարող եք հազար անգամ վեր գալ և առնուլ տալ, այդ պատահում ա։

— Դատարկ բան ե, դատարկ։ Քե դայլից վախենաս — չպիտի անատառ գնաս։ Ինչ։ Տանուլ տվիր։ Ելի վեր յեկ։

Տանուլ տվի յերկրորդ գրիխտորդ ել. տանուլ տվի յերրորդն ել։ Տատը հագիվ եր նատած ճոճում տեղում, նա վառվող աչքերը հառել եր պտտվող անիվի առաջների արանքով քըսչկոտող գնդակին։ Տանուլ տվինք յերրորդն ել։ Տատի համբերությունը հատավ, նա տնեը նատել չեր կարողանում, նույնիսկ բառունցքը խփեց սեղանին, յերբ վոր կրուպյորը հայտարարեց «trente six»[1], սպասած zéro-յի փոխարեն։

— Ա՛յ յես նրա, — քարկանում եր տատը, — յերբ և այդ անիծած գերիչկան[2] դուրս գալու։ Մեռնեմ ել, պիտի նատեմ մինչև zéro-ն։ Դա այն անիծած խուճուճ մազերով կրուպյորն ե անում, նրա մոտ յերբեք դուրս չի գալիս։ Ալեքսեյ Իվանովիչ, միանգա-

---

1 Ծերեսունվեց։

2 Ռուսերեն գերօ բառի աղճատված ձևն ե։

մեկ կոպեկ վոսկի վեր կենա։ Այնքան վեր կգաս, որ zéro ել դուրս գա — բան չես վերցնի։

— Տասի՛։

— Վեր կենի, վեր կենի, քոնը հո չի՛։

Ես կոպեկս ֆրիդրիխսդոր վեր կենում։ Գնդակը կոպեկը քշում է ու անկյի մեջ, սկսեց վոտաստակ տալիներն վրայով։ Տասը տանց և սեղանց ձևացա և հանկարծ բղավեցի։

— Zéro, — հայտարարեց կրուպյորը։

— Տեսար, տեսար, — արագ շուռ կենալով դեպի ինձ տատը վայլուն ու դոհ դեմքով։ — Ես հո ասացի, ասացի քեզ։ Առավոտ ինչը մաքուրա դրեց կոպեկս վոսկի վեր գալ։ Դե հիմի կես ինչքան կատանաս։ Ապա ինչու չեն տալիս Պոտապիչ, Մարֆա, վորտեղ են նրանք։ Մեռնեք բոլորն ու գնացինս Պոտապիչ, Պոտապիչ։

— Տասի, Ման հետո, — շշնջաց կես, — Պոտապիչը դռան մոտ է, նրան պատկ ներս չեն թողնի։ Տեսնք, տատի, ձեզ փող են տալիս, ասացեք։

Կատյա թղթում փաթաթած, ծանր փաթեթը տվին տատին, մինչ հետո՝ ֆրիդրիխսդոր և քսան ֆրիդրիխսդոր ել չփաթաթած համբերեցին — տվին։ Այդ ամենը կես թևակով քաշեցի տատի մոտը։

— Faites le jeu, messieurs! Faites le jeu, messieurs! Riene ne va plus![1] — հայտարարում էր կրուպյորը, հրավիրելով վեր գալ և պատրաստվելով պատացնել ռուլեթը։

— Տեր տատիկ, ուշացանը։ Իսկույն պատրա կտան։ Վեր կենի, վեր կենի, — իրարանցման մեջ ընկավ տատը։ — Մի ուշացնի, շուտ արա, — հետևում էր նա, հրելով ինձ բոլոր ուժով։

— Ինչի՞ վրա վեր դամ ես, տատի։

— Zéro-յի, zéro-յին։ Դարձյալ zéro-յի վրա։ Ինչքան կարելի է շատ։ Մենք ինչին վոչ ունենք։ Ոսկանատանն ֆրիդրիխսդոր։ Ախոստոտ կարիք չկա, քսան-քսանական ֆրիդրիխսդոր վեր կենի։

— Ուշքի կենիր, տատի։ Zéroն կոպեկս հարյուր անգամ իրար վրա պատահում է ու վոր դուրս չի գալիս։ Հավատացնում եմ, գուք ձեզ բոլոր ունեցած-չունեցածը տանում կտաք։

— Ե՛, վշտամ ես, վշտամ։ Վեր կենի։ Ինչ ես դուրս տալիս։ Ես պիտի իմ արածը, — ցնցվեց ջղագար տատը։

---

[1] Ձեր խաղը խաղացեք, պարոններ, խաղը խաղացեք պարոններ, ել վեր կենան գումար չկա։

— Ըստ կանոնադրության տասնեկու քրիդրիխսդորից ավել zéro-յի վրա վեր գալ չի թույլատրվում, տատի, — ահա թե ինչ։

— Ինչպես չի թույլատրվում։ Ուստա հո չես ասում։ Ուսյո, ժյուսո — հրեց նա կրուպյորին, որ նստած եր նրա կողքին ձախ կողմից և պատրաստվում եր պատել.— combien zéro? Douze? Douze?[1]

Ես արագ-արագ բացատրեցի ֆրանսերեն հարցը։

— Oui, madame[2], — քաղաքավարի հատատեց կրուպյորը, — ինչպես և յուրաքանչյուր անգամ միավորներին վրա չորս հազար ֆլորիններից ավել, ըստ կանոնադրության, չի կարելի վեր գալ, — և պարզաբանություն ավելացրեց նա։

— Դե, ինչ արած, տասներկու վեր թող։

— Le jeu est fait![3] — ճչաց կրուպյորը։ Անիվը պտտվեց և դուրս թեկավ տասներեք։ Տանուլ տվինք։

— Ելի, ելի, ելի, ելի վեր թող, — գոռում եր տատը։ Ես այլևս չեյի հակառում և, ուսերս վեր քաշելով, կրկին տասներկու ֆրիդրիխսդոր վեր թեկա։ Անիվը յերկար պտտվում եր։ Տատն ուղղակի գոռում եր, հետևելով անիվին։ «Մի՞թե նա իրոք հույս ունի դարձյալ zéro տանել», մտածեցի ես, զարմանքով նայելով նրան։ Նրա դեմքին վիայլում եր վճռական համոզում. «որ պիտի տանի — անշուշտ ապատում, որ ահա ճչալու յեն՝ zéro! Գնդակը քոռավ վանդակի մեջ։

— Zéro! — ճչաց կրուպյորը։

— Լհը՛, — հաղթական հրճվանքով գարձավ ինձ տատը։

Ես ինքս էլ խաղացող եյի։ այդ յես զգացի այն ժամ, որ պիտին։ Իմ ձեռք ու վոտը գողում եր, դլխես բան խմնեցր։ Հավկին, գա հաղվագնյ գեպք եր, վոր հազիվ տասը գարկի ընթացքում յերեք անգամ zéro դուրս թռավ. բայց առանձնապես գարմանալու բան չկար։ Ես ինքս ակնատես եմ յեղել, ինչպես նախանցյալ որը յերեք անգամ իրար վրա zéro դուրս թեկավ, այդ մինչդեռ էլ խաղացողներից մեկը, վոր յեռանդուն կերպով թղթի վրա նշանակում եր գարկները, բարձրաձայն նկատեց, վոր հենց յերեկ, ճաշի այդ zéro-ն ամրողջ որվա ընթացքում մեկ անգամ դուրս թեկավ։

Իրոք ամենախոշոր գումար տարածի, տատի հաշիվը անսահման առանձնապես ուշագիր և հարգանքով։ Նրան հասնում եր ուղիղ

---

1 Ինչքան գնա՝ տասներկո՞ւ, տասներեքո՞ւ։

2 Այո, տիկին։

3 Խաղն ավարտված է։

չորս հարյուր քսան ֆրիդրիխդոր, այսինքն՝ չորս հազար ֆլորին և քսան ֆրիդրիխդոր։ Քսան ֆրիդրիխդորը տվին վոսկով, իսկ չորս հազարը — թղթադրամով։

Բայց այս անգամ տատն այլևս Պոլոնսկիին չեր կանչում. նրա գլուխը տրիշ բանով էր զբաղված։ Նա նույնիսկ չեր հրճվում և չեր դողդողում նրա, լսելն կարելի չի այսպես արտահայտվել, դողում էր նախքան։ Նա ամբողջ ուժերով կենտրոնացել էր մի բանի վրա և նշան դրել՝

— Ախքանչ Իվանովիչ, նա ասաց, վոր մի անգամից կարելի չի միայն չորս հազար ֆլորին վեր դալ։ Ա՛ռ, վերցրու, վեր չնիկ այս չորս հազարը, ամբողջը — կարմրի վրա, — վճռեց տատը։

Հետ կանդնեցնելն ապարդյուն եր։ Անիվը պտտվեց։

— Rouge![1] — հայտարարեց կրուպյորը։

Դարձյալ տարածը չորս հազար ֆլորին եր, ուրևէն ընդամենը՝ ութ։

— Զորսը տուր ինձ այստեղ, իսկ չորսը վեր չնիկ դարձյալ կարմրի վրա, — հրամայեց տատը։

Հետ դարձյալ չորս հազար վեր չնիկ։

— Rouge! — հայտարարեց կրկին կրուպյորը։

— Ընդամենը՝ տասնվեցուս։ Ինձ տուր վոսկին ամբոր այստեղ քսակի մեջ, իսկ թղթադրամը պահիր։

— Բավական եւ Տե՛ր։ Բավականը գլուխգործ։

ՏԱՍՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Բավականը գլուխգործ դնալ գուռը, սրահն մյուս ծայրը։ Տատը վտյուտ եր։ Մեջտեղ բոլորը խառնվեցին նրա շուրջը և շնորհավորում էին։ Վորքան էլ եքսցենտրիկ լիներ տատի վարքը, բայց նրա հաղթանակը շատ բան եր շտկում և գնեվրային սրտին չեր վախենում հասարակության մեջ իրեն վարկաբեկել սպասկյանի հարստությամբ այսպիսի սարսրինակ կնոջ հետ ներողամիտ և ազատ-ուրախ ժպտում, ասես յերևույթին գիմաճանչելով, նա շնորհավորից տատին։ Ասենք, նա բոլոր յերևույթին շատ եր, ինչպես և բոլոր հանդիսատեսները։ Ամեն կողմից խոսում և մատնացույց էին անում տատին։ Շատերն անցնում էին կողքով, վոր մոտից նայեն նրան։ Միստեր Ասլեյը պատրաստ եր անում նրա մասին մեկուսի իր յերկու ծանոթ անգլիացիների հետ։ Մի քանի վհատուք տիկիններ, վհատուք սարսա-

[1] Կարմիր։

կուսանքով նայում էին տատին, որպես թնչ-որ հրաշքի։ Դեմքերին շնորհավորանքներ ու ժպիտներ էր շռայլում։

— Quelle victoire![1] ասում էր նա։

— Mais, madame, c'était du feu![2] ավելացրեց համակրանք պրավելու ժպիտով m-lle Blanche-ը։

— Այո, տատներկու հազար ֆլորին տարա, ելի։ Ի՞նչ եմ ասում տատներկու, իսկ վոսկին։ Վոսկին էլ հետը — գրեթե տատներեք դուբա կգա։ Մեր փողով դա թնչ կանի։ Վնց հազարն չավ հո կլինի։

Ծես զնկուցի, վոր յոթից էլ ե անցել, իսկ-հիմիկվա կուբասով ժոտ ութը դուբա կգա։

— Հանաք մասխարություն չի ութ հազարը։ Իսկ դուք նըստել եք այստեղ, փալասներ, քան չեք անում։ Պատապիչ, Մարֆա, տեսաք։

— Տիրուհի ջան, բա եդ վոնց եղավ։ Ո՞ւթ հազար ռուբլի, — բացականչում էր, տատի գլխին պտույտ գալով, Մարֆան։

— Ահա, առեք իմ կողմից հնգական վոսկի, ահա։

Պատապիչն ու Մարֆան վրա տվին տատի ձեռքը համբուրելու։

— Իսկ բեռնակիրներին կտաք մեկ-մեկ ֆրիդրիխսդոր։ Մեկ-մեկ վոսկի ռուբ նրանց, Ալեքսեյ Իվանովիչ։ Այդ ինչքա՜ն չի լաքեյը գլուխ տալիս, մյուսն էլ։ Շնորհավորեմ են։ Նրանց էլ մեկ-մեկ ֆրիդրիխսդոր տուր։

— Madame la princesse... un pauvre expatrié... malheur continuel... les princes russes sont si généreux...[3] — Պնում էր բազկաթոռի մոտ ինչ-որ անձնավորություն, մաշված սերթուկ, խայտաբղետ ժիլետ հագին, բեխերով, գլխարկը ձեռքին մի կողմ պահած և քուռ ժպիտով։

— Սրան էլ մի ֆրիդրիխսդոր տուր։ Չե, յերկուսը տուր։ Դե, բավական ե, քե չե սա վերջ չի ունենա։ Բարձրացրեք, տարեք։ Պրասկովյա, — դիմեց նա Պոլինա Ալեքսանդրովնային, — յես վաղը քնց համար վերարկուացու կառնեմ, նրա համար էլ կառնեմ, այն m-lle... ինչ եր նրա անունը, m-lle Blanche-ի, ինչ ե, նրա համար էլ կառնեմ, քարզմանիր նրա համար, Պրասկովյա։

---

1 Ի՞նչ հաղթանակ։

2 Բայց սիկին, ինչ կրակ եր։

3 Իշխանուհի... մի քչվոռ հայրենազուրկ... անընդհատ գժբախտություն... ուստ իշխանները մեծահոգի չեն...

— Merci, madame, զգացված մի վոտ վրա ծռանկ չոքելու եւ սրանց m-lle Blanche-ը, ծռելով բերանը ծաղրական ժպիտ անելու համար, վոր մոխանանկեց Թե-Դրիյեին և պճնելուկի հետ Պճնելուկը մատուկը քաշվում եր և ամաչելի ուրախ եր, կերը վոր մինը հատանը ծառուղուն։

— Ծեզանայան, Ծեզուսյան ապա ինչպես կդարմանա հիմա, — ասում եր տատը, մատներով ծանոթի պճնելուկի դասակին։ — Նրան էլ պետք և մի դիմատի վոգ նվիրել Ձեզ, Ալեքսանյ Իվանովիչ, Ալեքսանյ Իվանովիչ, ալեն ազգատին մոդորմուբյուն տուր։

Ջամբիչ ինչ-մոր պատասխան հազուստով, կորաքամակ մարդ եր անցնում և նայում եր մեզ վրա։

— Դա գուցե և մարդակաե չե, այլ մորեմ լոքի, տատը։

— Տար, տար նրան մի գուլպեն տուր։

Մեռ մատեցա նրան և ուզեր նա նայից վրա սատիկ տարակուսած, բայց լուռ վերցրեց գուլպեն։ Նրա բերնից պինու հոտ եր փչում։

— Խակ դու, Ալեքսանյ Իվանովիչ, դեռ չե՞ս փորձել բախտդ։

— Ա՛չ, տատը։

— Խակ աչքերդ վատում եչին, կես անաս։

— Մեռ դեռ կփորձեմ, տատը, անպատճառ, հետո։

— Մեզ ոգտակի zéro-յի վրա վեր չեկե։ Ա՛յ կտանենա Ի՞նչ գումար անես։

— Ընդամենը քսան Ֆրիդրիխսդոր միայն, տատը։

— Շատ չես Հյուսն Ֆրիդրիխսդոր կես քեզ պարտք կտամ, քեռ ոգում ես։ Ա՛յ, հենց այս փաքիկոն ել վերցրու, խակ դու, բանկամա, այնտահանգիստ մի ապատիր, քեզ չեմ ասա — Հանկարծ դեմից նա պճնելուկին։

Պճնելուկը ատես քաշվեր ուրյուն, բայց նա լսեց Թե-Դրիյեն հանգիստ կխոսեր։

— Que diable, c'est une terrible![1] vieille!—ընկերոջ նա ասաձանելի արտաքին պճնելուկին։

— Մարդակաե, մարդակաե, եչի մարդակաե, — պատաց տատը, — Ալեքսանյ Իվանովիչ, սրան ել մի գուլպեն տուր։

Այս անգամ ալեհեր ծերուկ եր հանդիպել, վայտե վոտով, ինչ-վոր կտանաչ չեկիսարանիշ սերքուկ հագին և ձեռքին չեկիսար ձեռնափայտ։ Նա ծեր պճնելուկի չեր նմանում։ Բայց չերբ վոր չես նրան մեկնելի գուլպեն, նա մի քայլ հետ գնաց և սենդ նայեց վրաս

[1] Սատանան տանի, սա մի սարսափելի պառավ է։

— Was ist's, der Teufel,[1] — գոռաց նա, դրան մի տասը հիւց ավելացնելով։

— Ը՛, հիմարը,— գոռաց տատը, ձեռքով անելով։— Տարեք, տարեք։ Ծովել եմ, Հիմա հաշ կանեմ, ապա թե մի քիչ կպառկեմ և դարձյալ այնտեղ։

— Դուք ուզում եք նրի խաղալ տատի, — գոչեցի յես։

— Ի՞նչ ես կարծում։ Դուք վոր այստեղ նստում քիվում եք, յես ի՞նչ ձեզ նմանվեմ։

— Mais, madame,—մոտեցավ Բե-Գրիյեն,—les chances peuvent tourner, une seule mauvaise chance et vous perdrez tout... surtout avec votre jeu... c'était terrible![2]

— Vous perdrez absolument,—ձլվլաց m-lle Blanche-ը։

— Իսկ ձեր բոլորիդ ինչ գործն եւ Ձեր փողը չեմ տանում տա, — ինձ։ Իսկ վորտեղ և այդ միտանը Աստղիկը, — հարցրեց նա ինձնից։

— Վոկսա լում Ճաց, տատի։

— Ափսոս։ Այն նա լավ մարդ եւ։

Տուն գառնալով, տատը, տակավին սանդուխքի վրա, հանդիպելով ոբեր-կելներին, կանչեց մոտը և պատճեցավ իր տարածով. ապա՝ կանչեց Ջեդոսային նվիրեց նրան յերեք Ֆրիդրիխսդոր և հրամայեց, վոր ճաշը բերեն։ Ջեդոսան և Մարֆան ճաշի միջոցին չարունակ քամվում էին տատին։

— Նայում էի ձեզ վրա, Նաննի ջան, — շառաչեստում էր Մարֆան, — և ասում Պոտապիչին՝ քե ինչ և ուզում մեր Նաննանին։ Իսկ սեղանի վրա, փող եմ ասում, փող, վալե, կյանքիս մեջ այդքան փող չեմի տեսել, իսկ շուրջը — պարոններ են վոր կան, մեծնակ պարոններ են նստած։ Ճեվ վորտեղից են, ասում էի, Պոտապիչ, այստեղ այդ տեսակ պարոններ։ Մխաք եմ անում հաս ոգնուբիյան ինքդ նրան, աստվածամայր։ Ադրիք էի անում ձեզ համար, Նաննի ջան, իսկ սիրտս նվաղում էր, նվաղում, դողում էի, ամբողջ մարմնով դողդողում։ Ձեր աստված, միաք էի անում, տուր նրան, և աստված ահա ուղարկեց ձեզ։ Մինչև հիմա էլ, Նաննի ջան, դեռ դողում եմ, ամբողջ մարմնով դողդողում։

— Ալեքսեյ Իվանովիչ, ճաշից հետո, ժամի չորսերքին, պատրաստվիր — գնանք։ Իսկ հիմա, առայժմ, ցտեսություն, չմոռա-

---

[1] Այդ ինչ և, տատանում։

[2] Բայց սիրելին, շանսերը կարող են շուռ գալ, մի հատիկ վատ շանս և դուք բոլորը տանուլ կտաք. մանավանդ ձեր խաղով... դա սարսափելի յե։

[3] Դուք անպայման տանուլ կտաք։

նաև մի քիչ կանչես ինձ համար, ջուր խմել ու պետք չե կամացվի։

Ես ուրա չկա տասի մասին հիմարացածի պես։ Ես աշխատում եմ պատմելով՝ ինչ կլինեի հիմա մերոնց բանը և ինչ ընթացք կընդունեին գործերը։ Ես պարզ տեսնում եմ, որ նրանք (դիվանագետներ՝ դիվանագիտը) դեռ ժամանակ չեն ունեցել ուշքի տալու ապստամբությունից։ Տասի կերևան դուրս գալը միանալն նրա մահվան մասին ամ. ամ. ապստամբ հետագրի (հետևապես նաև մասնակցության) նրանց մասնակցությունների և ընդունած միջոցների մասին ամենևին այն աստիճան ցանկացած չեն, որ նրանք կատարյալ տարակուսանքով և զայրույթ մի սեռակ կամքվածով չլինեն վերաբերում տասի հետագա ներգործությունների ուղեվարկության։ Միևնույն ատյ կերկրորդ միտքը չի եր մեռած, որ տասիցինից կարելի լինելու, որովհետև քեռն տասը կերկնեց, քեռ գնդապետին միշտ չի տա, բայց քեռ մի գրան — այնուհանդերձ չեր կարելի հուսահատվել։ Բե-Բրիչեն ել չեր կորցնում հույսը, գնդապետի զորը գործերին ծանոթացած լինելով հանդերձ։ Ես համաձայնած եմ, որ m-lle Blanche-ն ել, շատ և շատ ծանոթացած լինելով (այդ եր պատճառ՝ գնդապետի հետքերն և խոշոր ժառանգությունն), չեր հավատալի և իր կռվասիրության վրդ համարը կգործադրեր տասի վրա՝ — ի հավատարմությունն կամակոր և զգվել չգիտցող գոռոզ Պոլինային։ Բայց հիմա, հիմա որ տասը ոտքերի խոտում այդպիսի սկզբունքներ և արել, հիմա, որ տասի անձնավստահությունը ապամարվել և նրանից ուշքի ածել այնքան պարզ և սկզբնական (հետևում, իշխել սիրով et tombée en entance [1]), — հիմա գուցե քեռ ամենն ինչ կորած եւ Ջի վրա նա կերկիցի պես ուրախ և, վրա հասել և և, ինչպես սովորաբար լինում է, ունեցած չունեցածը տասում կտա։ Ասում եմ, ժառանգում եմ կես (և ներքին ինձ, ասվածն, ամենաչարախնդիր ծիծաղով), — ասում եմ, որով յուրացնելու Պոլինայի խոտորը, վրա քիչ առաջ վեր եր գալիս տասը, պատկում եր գնդապետի տրտինն վերջին պես, կատաղեցնում եր Բե-Բրիչեին և ջղագար անում m-lle de Cominges, վորի բերանը կոչով անց եր կացնում գիմալը։ Ամա մի փաստ էլ ասպատ տարած, ուրախ, կերբ տասը ամենքին վրդ եր քաշում և յուրացնելու անցորդի մուրացկանի տեղ դնում, անպատ այդ պահին նրա բերնից կտակ գնդապետի հասցեին՝ ինչ քեղ, այ-

[1] Մանկաբարյան մեջ ընկած։

նուաճմնայնիվ չէմ տար։ Այդ կնշանակի՝ այդ միտքը նստել է մեջս, ամրապնդել, այդպիսի խոսք եմ տվել ինքս ինձ.— վտանգավոր է, վտանգավոր։

Բայց այս մտքերն անցնում էին իմ գլխով, երբ դես տատի մոտից տանդուխքով բարձրանում էի ամենավերին հարկը, իմ խղճուկ սենյակը։ Այս ամենը ինձ աստիճ զբաղեցնում էր. թեև, ինարկե, դես առաջ էլ կարող էի նախազուշակել իմ առջև գերբասանների իրար կապող գլխավոր ամենահաստ թելերը, բայց այնուհանդերձ այդ խաղի բոլոր միջոցներն ու գաղտնիքները դես մինչև վերջ չգիտեի։ Գուլինան երբեք ինձ լիովին հավատ չէր ընծայում։ Թեև, ճիշտ է, պատահել է, որ նա երբեմն, առանձակամա, բաց է արել իմ առջև իր սիրտը, բայց դես նկատել եմ, որ հաճախ, ասենք՝ գրեթե միշտ, այդ արտաբացությունից հետո կամ ծիծաղի մեջ է վերածում իր բոլոր ասածները, կամ ամեն ինչ խառնում իրար և դիտմամբ ստի ձև է տալիս։ Ո՞, նա շատ բան եր ծածկում։ Համենայն դեպս դես նախազգում էի, որ այդ խորհրդավոր և լարված վիճակի վախճանը մոտենում է։ Մի հարված ևս— և ամեն ինչ կվերջանա և կզատավորվի։ Իմ վիճակի մասին, որ այս ամենի մեջ նույնպես շահագրգռված էի, դես գրեթե հոգ չէի տանում։ Տարօրինակ տրամադրության մեջ եմ՝ գրպանում ընդամենը քսան ֆրիդրիխսդոր կա. դես հետս, ոսկե կերկրում եմ, առանց պաշտոնի և գործության միջոցներից զուրկ, առանց հույսի, առանց հաշվի և—վոչ մի բանի մասին չեմ հոգում։ Ցնծեմ չլինեը միտքը Գուլինայի մասին, դես պարզապես վողջ նյությամբ անձնատուր կլինեի վերահաս վախճանի գավեշտական հետաքրքրության և քամ-քամ կծիծաղեի։ Բայց Գուլինան շփոթեցնում է ինձ. նրա բախտը վորոշվում է, այդ դես նախազգում էի, բայց խոստովանում եմ, ինձ բնավ նրա բախտը չեր անհանգստացնում։ Ցնա ուզում եմ ներքաշանցնել նրա գաղտնիքը։ Ցնա կուզենայի, վոր նա գար մոտս և ասեր՝ «չէ վոր դես քեզ սիրում եմ», իսկ դեքե վոչ, դեքե այդ անմտությունն անհնարին է, ապա... դե, ել ինչ կամենար։ Մեքե դես գիտեմ ինչ կամենամ։ Ցնա ինքս կորածի պես եմ. բավական է, վոր լինեմ նրա հետ, նրա լուսապսակի մեջ, նրա փայլի մեջ, առհավետ, միշտ, ամբողջ կյանքս վոչինչ ավելին չգիտեմ։ Ցնվ մեքե դես կարող եմ հնազանդ նրանից։

Ցնրորդ հարկում, նրանց կորիդորում, ինձ ինչ-վոր քան ասես հրեց։ Ցնա շուռ եկա և քսան կամ ավելի քայլ հետավորու-

քյան վրա տեսա Գալինան դուրս է գալիս դռնից։ Նա կարծես սպասում էր ինձ համբերն ու խնդուն ձեռով կանչեց ինձ։

— Գալինա Ալեքսանդրովնա...

— Կամաց, — նախազգուշացրեց նա։

— Ներեցեք, — շշնջաց ես, — հիմա տես մեկը հրեց կողքս. շուտ եմ գալիս — դուք կարծես ձեղնից ինչ-որ նշանակություն եք ցայտում։

— Վերցրեք այս նամակը, — մատով ու խոժոռ արտասանեց Գալինան, անշուշտ չլսելով իմ ասածը, — և անձամբ հանձնեցեք միասեր Ասյկինը, խնդուն ևեթ։ Վորքան կարելի է շուտ, խընդրում եմ։ Պատասխան պետք չեն նա ինքը...

Նա չավարտեց խոսքը։

— Միասեր Ասյկինը, — մեկ էլ հարցրի ես զարմացած։ Բայց Գալինան արդեն անհետացել էր դռան հետևը։

— Չ՞ը, նրանք նամակագրակից են եղել։

Ես, հասկանալի բան է, վազ տվի խնդուն, որ գտնեմ միասեր Ասյկինը, նախ նրա հյուրանոցը, վորտեղ նրան չգտա, ապա փոկատ, վորտեղ վազ-վազ անցա բոլոր սրահները և, վերջապես, ամուսնացրել, դրսից հետաքրքրվելով տուն, պատահմամբ հանդիպեցի նրան, ձիով ինչ-որ անդիտացիների և անդրանիկների հետ արշավելիս։ Ես ձեռքով արի նրան, կանգնեցրի և հանձնեցի նամակը։ Մենք ժամանակ չունեցանք անգամ իրար նայելու։ Բայց ես կասկածում եմ, որ միասեր Ասյկը գիտեմ շուտ և արագ քշեց ձին։

Ամենուն էր արդյոք ասելիս ինձ։ Բայց ես հետս ամենաջերմային կապ էի ունեցել։ Ես չեի ուզում անգամ տեսնել, թե ինչ եղեր նրանք իրար գրում։ Ով այդպես, նա Գալինայի հավատարմատարն ու «բարեկամ լինելը-բարեկամ եր, մոտիկ եղ ես, և գա պարզ է (և չէր բարեկամացել), բայց այսուհետ անր կամ իմանալ, ոչ, — շշնջաց ինձ բանականությունս։ Բայց նեռն գնդերում սուկ բանականությունը քիչ է հու։ Ամենայն դեպս պետք եր այդ էլ պարզել։ Գործը անախորժ բարդանում եր։

Հյուրանոց հասա թե չե, շվեյցարը և իր սենյակից դուրս եկած սրեր-կիներն հազորդեցին ինձ, որ ինձ կանչում են, վորտեղ, չերևք անգամ ուզարկել են տեսանին՝ վորտեղ եմ ես— խնդրում են ինչքան կարելի է շուտ գնամ գենեռալի համարը։ Ես ամենավատ տրամադրությամբ եղի։ Գենեռալի առանձ-

նասեննյակում չես գտա, բացի գեներալից, Դե-Գրիյենին և m-lle Blanche-ին. վերջինս մենակ ես, առանց մորը։ Մայրը միանգամայն չինծու անձնավորություն ես, որին գործ եյին ածում հանդիսավոր դեպքերում։ Բայց հենց վոր գործն իսկական ես լինում, m-lle Blanche-ը մենակ ես գործ բռնում։ Ասենք՝ ղըժվար թե մայրը իր դուստր հոչեցյալի գործերի մասին բան իմանար։

Ներանք յերեքով ինչ-վոր տաք-տաք խորհրդակցում եյին. և անգամ առանձնասենյակի դուռը փակ ես — մի բան, վոր յերբեք չեր լինում։ Մոտենալով դռանը, յես բարձր ձայներ լսեցի, — Դե-Գրիյենի հանդուգն կծու խոսակցությունը, Blanche-ի լկտի — հայհոյական և կատաղի ճիչը և գեներալի վողորմելի ձայնը, վոր, ըստ յերևույթին, ինչ-վոր բանի համար արդարանում ես։ Հենց վոր յես յերևան յեկա, ներանք սասս թե զսպվեցին և շտկվեցին։ Դե-Գրիյենն ուղղեց մազերը և զայրացած դեմքը ժպտերես դարձրեց — այն գեշ, պաշտոնական քաղաքավարի ֆրանսիական ժպիտով, վոր յես այնքան ատում եմ։ Գոտրված ու կորած գեներալը շտկվեց, բայց մի տևական մեքենաբար։ Մենակ m-lle Blanche-ը գրեթե չփոխեց իր ցասումափայլ դեմքը, միայն լռեց և հայացքը հառեց վրաս՝ անհամբեր սպասումով։ Նկատեմ, վոր մինչ այդ նա անասելի անփույթ ես վարվում հետս, անգամ չեր պատասխանում իմ բարևներին — պարզապես չեր նկատում ինձ։

— Ալեքսեյ Իվանովիչ, — սկսեց քնքշաբար հանդիմանական յղռանակով գեներալը, — Քույլ տվեք հայտնել ձեզ, վոր տարօրինակ եք, վերին աստիճանի տարօրինակ... մի խոսքով՝ ձեր վարմունքը իմ և իմ գերդաստանի նկատմամբ... մի խոսքով՝ վերին աստիճանի տարօրինակ և...

— Eh! ce n'est pas ça [1], — ոհաճությամբ և արհամարհանքով ընդհատեց Դե-Գրիյենն (Ամեն ինչ նա յեր միանգամայն կարգադրում)։ — Mon cher monsieur, notre cher général se trompe [2], — այդ յեղանակով խոսելով (շարունակում եմ նրա ճառը ուսանելին), բայց նա ուզում ե ձեզ ասած լինել... այսինքն՝ նախազգուշացնել ձեզ, կամ, ավելի լավ ասած՝ խնդրել ձեզնից ամենահամոզեցուցիչ կերպով, վոր դուք նրան չկործանեք, — այո, հենց չկործանեք։ Ճիշտ հենց այդ արտահայտությունն եմ գործածում...

— Բայց ինչո՞վ, ինչո՞վ — ընդհատեցի յես։

---

1 Օհ, այդպես չե՛ս

2 Սիրելի պարոն, մեր սիրելի գեներալը սխալվում է

— Ներողություն կանեք, որ հանձն եք առնում այդ պառավի cette pauvre terrible vieille[1] առաջնորդը լինելու, — կատակությամբ կրկնում էր ինքը Դե-Գրիյենը, — բայց ախր նա առնում է ձեզ. նա էր ուզի յեղած-չեղածը առնում ձեզ. Որ ինքնները տեսաք, մկա յեղաք նրա խաղին: Ցերեկ նա սկսի առնել ամբը, արդեն անդունդից չի հետանա, կամակորությունից, չարությունից և կշտրտնակի խաղալ ու խաղալ, քանի այդպիսի դեպքերում առնում ամածը բերանը հետ չի բերվում, և այն ժամանակ... այն ժամանակ...

— Այն ժամանակ, — ինչը բռնեց դեներալը, — այն ժամանակ որ ուզի դերդաստանը կկործանեք: Ձեռ և իմ դերդաստանը — մենք նրա ժառանգներն ենք, նա ամենի մոտ ազգականներ չունի: Ձեռ արտարաց կառնեմ ձեզ՝ իմ դործերը խանգարված են, սաստիկ խանգարված են: Որ ինքնները մտաբեր դիտեք... Ցերեկ նա խոշոր գումար առնում ամբս լինեն կամ նոչխուկ, ինչու, ուզի կառավարությունը (անը առանց) ինչ կլինեն մեր օրը, իմ գավակների օրը (դեներալը նայեց Դե-Գրիյենին) — իմ օրը: (Նա նայեց m-lle Blanche-ին, որը արհամարհանքով կրնար նրանից շատ որ ավել): Ակնթանց իմանալիչ, մրկիցեք, մրկիցեք ինչ...

— Ինչնի, դեներալ, առացեք, ամբս ինչնի կարող եմ... չեմ ազատել ինչ նշանակությունն ունեմ:

— Հրաժարվեցեք, հրաժարվեցեք, ինչնք նրան...

— Մի ուրիշը կդտնվի, — գոչեցի յես:

— Ce n'est pas da, ce n'est pas da[2], գարձյալ ընդհատեց Դե-Գրիյենը, — que diable![3] մեղ, մենք ինչնին, բայց առնվազն, նրա գործը շարունակեք, համոզեցեք, ուշքը այլ կողմ գարձրեք... Դե, ներքանեք, ինչ մենք ամ, որ նա չափազանց շատ առնում ամ, մի կնոջ նրան հետ կանդնեցրեք:

— Ինչպես առնում եմ ազդ: Ձեռ ինչնքներդ այդ բանը ձեռնարկեցիք, m-r Դե Գրիյեն, — ավելացրի յես ինչքան կարելի չի հանգիստ կերպով:

Աչառել յես նկատեցի m-lle Blanche-ի արագ, հրացայտ, հարցական հայացքը, ուղղված Դե-Գրիյենին, ինչ-որ արտաքացությունն, որից վերջինս չկարողացավ ինչնն իրեն պահել:

— Ինձնն ել հենց այն եմ, որ նա ինձ չեր վերցնել հետս: — Գոչեց Դե-Գրիյենը, ձեռքով հատահատ նշան անելով: — Ցերեկ... Հետո...

---

1 Այդ խեղճ տգեղուհի պառավը:

2 Այդպես չե, այդպես չե:

3 Սատանան տանի:

Դե-Գրիյենն արագ և նշանակալից հայացքով նայեց m-lle Blanche-ին։

— O mon cher m-r Alexis, soyez si bon[1], — միքանի քայլ արեց դեպի ինձ համարյէ ժպիտով իւիր m-lle Blanche-ը, բռնեց իմ յերկու ձեռքը և ամուր սղմեց։ Սատանան տանի, այդ դիվային դեմքը կարողանում եր մի ակնթարթում փոխվել։ Այդ վայրկյանին նրա դեմքն այնքան ազերսող եր, այնքան սիրելի, մանկական ժպիտով և անգամ չարաճճի. նախադասությանը վերջում նա ինձ յերկիմաստ աչքով արեց, բոլորից քաղուն. մի անգամից ուզեց ինձ ձեռքը գցել, ինչ եւ ցնով վատ դուրս չեկավ, — միայն քիչ շատ կոպիտ եր, սարսափելի կոպիտ։

Նրա հետևից գեներալն էլ դուրս պրծավ, — դուրս պրծավ թե չե՝ — Ալեքսեյ Իվանովիչ, ներեցեք, վոր յես քիչ առաջ ձեզ հետ այնպես սկսեցի խոսել, յես բոլորովին այն չեյի ուզում ասած լինել... Ցնս խնդրում եմ ձեզնից, աղաչում-պաղատում, գլուխ եմ տալիս խորը-խորը, ուսյ ձևով, — դուք միակն եք, միակը, վոր կարող և մեզ փրկել։ Ցնս և m-lle de Cominges-ը աղաչում ենք, — դուք հո հասկանում եք, հասկանում եք, — աղաչում եր նա, աչքով ցույց տալով m-lle Blanche-ին, նա շատ վողորմելի յեր։

Այդ բոպեին յերեք կամացուկ և ակնածալից զարկ լսվեց դռանը. բաց արին — խփողը կորիզորի ծառան եր, իսկ նրա հետևից, միքանի քայլ հետու, կանգնած եր Պոտապիչը։ Տասը դեսպաններն էլին։ Պահանջվում եր, վոր անմիջապես ինձ գնանեն և բերեն մոտը՝ «բարկանում եր», — հայտնեց Պոտապիչը։

— Բայց դեռևս միայն յերեք և կեան եւ

— Նա իսկի քնել էլ չկարողացավ, շուռ ու մուռ յեկավ, հետո հանկարծ վեր կացավ, բազկաթոռ պահանջեց և ձեր հետևից ուղարկեց։ Նա հիմա պատշգամբում...

— Quelle mégère![2], — գոչեց Դե-Գրիյենն։

Իրոք, յես տատին գոռա պատշգամբում սասանկ բարկացած, վոր յես բացակա յեմ։

Նա չեր համբերել մինչև ժամը չորսը։

— Դնե՛հ, բարձրացրե՛ք,—գոռաց նա, և մինք նորից գնացինք ուսլնքի վայրը։

---

1 Իմ սիրելի Ալեքսիս, յեղեք բարի։

2 Ինչ մեհերա յես վրեժի գեղուհին եր։ Փոխաբերական իմաստով չոր կին

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒՅԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տատը անհամբեր և դղրդված էր։ Ծերևում էր, որ ուզեր ամառ նամակ էր ուղարկում։ Այդ ամենի հետ՝ նա անուշադիր և ընդհանրապես տալը ատելություն դրված էր Ճանապարհին, որևէ, մեզ մի բան չհարցրեց, առաջվա պես։ Տեսնելով մի շատ հարուստ կողք, որ քամուց պես թռավ մեր կողքով, նա ձեռքը թափահարեց և հարցրեց՝ սա ինչ է, — ձմեռ է, — բայց, կարծեմ, իմ պատասխանը չլսեց էլ։ Ուրա մատղաշությունը շարունակ ընդհատում էր կարուկ և անհամբեր շարժուձևերով ու վարմունքներով։ Ծերը մի քանի հետևից ցույց տվի, արդեն վոկալին մոտենալուն, բարձն և բարձունքը մոլորմնկիմերին, նա ցրված նայեց, մեռնողական անտարբեր՝ ոտք և արագ դառնալով Պատապին և Մարիային, որ քայլում էին հետևից, կարեց՝ — դե, դուք ինչ եք պոչից կանչ։ Ամեն անգամ հո հետս չե՞մ տանելու ձեզ։ Գնացեք տուն։ Դու էլ հերիք ես, — ավելացրեց նա դառնալով ինձ, որը մոր ուրանք արագ-արագ գլուխ տվին և վերադարձան տուն։

Վակալում տատին արդեն սպասում էին։ Իսկույն նեղ նստել տալ արին նրա համար, կրտսերը կողքին։ Ինձ թվում է՝ այդ կրտսերները, միշտ այնքան պատշաճ և սովորական տեսնելով նրանց, որոնց համար գրեթե միանգամայն մինչև ես, կատարի բանկը, թե տանում կտա, — բնավ անտարբեր չէին բանկի տանում տալու գնդքում և, ինարկե, շատից-քչից հրահանգներ կունենային խաղալորներ պրավելու և արքունի շահերն առավելագույն պաշտպանելու համար — մի բան, որի համար նրանք անգութ պրեկներ և պրեմիաներ են տալու։ Գուցե տատի վրա նայում էին՝ ինչպես մատաղացվի։ Ապա պատահեց այն, ինչ մեր մեջտեղ կենթադրում էին։

Ահա թե ինչպես պատահեց։

Տատն ուզեցավ վրա ավելց zéro-ի վրա և իսկույն հրամայեց տատանվելատանը Գրիգորիևսկոյը վեր գալ։ Վեր կենանք մենք, կենկու, կենք անգամ — zéro-ն գուցե չեր գալիս։

— Վեր կեն, վեր կեն, — հրամ եր ինձ տատը անհամբեր։ Ես հնազանդում էի։

— Քանի՞ անգամ տանում ավինք, — հարցրեց նա վերջապես, անհամբերությունից կրճատացնելով տատիկը։

— Տատանելկուլերդը անգամ եմ գրել, տատիս Հարյուր քառասունչորս Գրիգորիևսկոյ նեղ տանում ավիր։ Ես ձեզ կասեմ, տատիս, մինչև կենկու, Քեռիս...

— Մնաս, — ընդհատեց տատը։ — Վեր չեկ zéro-յի վրա և կարմրի վրա վեր չեկ իսկույն հազար գուլդեն։ Առ, ահա քըղ-քափրաճը։

Կարմիրը դուրս եկավ, իսկ zéro-ն զարձյալ փըստ անցավ։ Տանուլ տվածը հետ բերինք, հազար գուլդեն ել ավելի։

— Տեսար, տեսար, — գրեթե սմքորդ տանուլ տված գումարը հետ բերինք։ Ելի zéro-յի վրա վեր չեկ. մի տասն անգամ ել վեր գանք և թողնենք։

Բայց հինգերորդ անգամվա վրա տատը բոլորովին տխրեց։

— Թող այդ պրտուտ գերիշխան սատանի մոտ ըլնա։ Առ, բոլոր չորս հազար գուլդենը կարմրի վրա վեր չեկ, — հրամայեց նա։

— Տատի, շատ կլինի. վայ քեզ կարմիրը դուրս չեկավ, — ազաչում եյի նրա։ Բայց տատը քիչ ըրաց ինձ ծեծի։ (Ասենք՝ նա այնպես եր հրում, վոր գրեթե կարելի չե ասել՝ ծեծում եր)։ Ի՞նչ արած, չես կարմրի վրա գրի ամբողջ չորս հազար գուլդենը, վոր նոր տարել եյինք։ Անիվը պտտվեց։ Տատը նստած եր հանգիստ և հպարտ շիտկված, չկասկածելով, վոր աղետի առնի։

— Zéro, — հայտարարեց կրուպյորը։

Սկզբում տատը չհասկացավ, բայց յերբ տեսավ, վոր կրուպյորը քաշեց տարավ իր չորս հազար գուլդենը, այն ամենի հետ, ինչ կար սեղանի վրա, գլխի ընկավ, վոր zéro-ն, վոր այնքան յերկար դուրս չեր գալիս և վորի վրա մենք գրեթե յերկուհարյուր ֆրինդրիխսդոր եյինք տանուլ տվել, դուրս եր քաշել, մինչդեռ տատը հենց նոր եր նրան հայհոյել և քաղել — ախ քաշեց և ձեռները ծնկներին խփեց։ Շուրջը մարդիկ նույնիսկ ծիծաղեցին։

— Վաճռ։ Անիծվածը հենց այս պահին դուրս քաշվել։ — Գոչում եր տատը, — Դայնի սերունդ, ելի։ Այդ դու յես մեղավորը, դու, — կատաղի հարձակվեց նա ինձ վրա, հրմշտկելով։ — Այդ դու ինձ հետ կանգնեցրիր։

— Տատի, յես իրավացի եյի ասում, ինչպես կարող եմ պատասխանատու լինել քոլոր չանասների համար։

— Ցնա քեզ չանս ցույց կտամ, — ահով շշնջաց նա, — գնանք տյորից այստեղից։

— Մնաք բարով, տատի, — շուռ յեկա յես, վոր գնամ։

— Ալեքսեյ Իվանովիչ, Ալեքսեյ Իվանովիչ, Ձեռ՞ք ի՞նչ յեղավ վոր։ Նեղացաք։ Հիմար։ Դե Ձեռ, ելի Ձեռ, դե, ել մի նեղանա, յես ինքս եմ հիմարը։ Դե, ատ տեսնեմ, ինչ անենք հիմա։

— Ես, տատ, հանձն չեմ առնի ձեզ հուշելու, վորովհետև դուք ինձ կսկանք մեզապրելու ընթնելով խոպոպիկը. հրամայեցեք, ես էլ վեր կկամ։

— Դե, դե։ Ձորս հազար դուշմեն էլ վեր կեկ կարմրի վրա։ Ամա քանկա — վերջրեց։ — Նա գրպանից հանեց քսակը և տվեց ինձ — դե, շուտ, վերջրեց, մինչը քսանչորս հազար մանեթի նազդ վոդ կա։

— Տատե, — բոթովեցի ես, — այդպիսի գումարներով...

— Մեռնեմ էլ՝ պիտի տանուլ տվածս հետ բերեմ։ Վեր կեկ։ Վեր կեկամը և տանուլ տվինը։

— Վեր կեկ, վեր կեկ ուշ հազար լրիվ։

— Չի կարելի, տատ, ամենամեծ գումարը — չորս հազար է։

— Դե չորսը վեր կեկ։

Այս անգամ տարանքը Տատը տրտունջվեց։

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր, — սկսեց հրճվանքով ինձ, — եվի չորսը վեր կեկ։

Վեր կեկամը — տանուլ տվինը. տաս եվի — և եվի տանուլ տվինը։

— Տատե, բայց տասանեվիսը հազարը ձեռքից գնաց, — դիտողի կես։

— Տեսնում եմ, վոր ձեռքից գնաց, — տատը նա մի տեսակ կատաղի համառությամբ, ինչին կարելի կր տրտնջալ։ — Տեսնում եմ, բայց կամ, տեսնում, — մրմնջում եր նա, անշարժ նայելով սրինը և կարծես ինչ-որ հաշիվ էր անում։ — Ես, ինչ տեսնեմ, չորս հազար դուշմեն էլ վեր կեկ։

— Փող չկա տեղը, տատ։ Բանկի մեջ մեր հինգ-տասնամյա փոխառությունները կան և եվի ինչ-որ փոխադրություններ, բայց փող չկա։

— Ինչ մեռնա քսակում։

— Մատրոսը և Մաշկին, տատ։

— Այսոնց գառաֆներ կոչեն։ Ինձ ասել են, վոր մեր բոլոր արժեթղթերը կարելի կր տալ գրավի վերածել, — վճռականորեն հայտնեց տատը։

— Ո՛չ, վորքան կամենաք։ Բայց փոխառությունը համար ինչքան հիսրցնենք, ինքը... Ջուռը կատարափեց։

— Բառարկ բան է։ Տանուլ տվածս հետ կբերեմ։ Տեր։ Կանչեք այդ ախմախներին։

Նա դեռ պլորնոյի բազկաթոռը, յնկան բնոնակիրները և մենք դուրս յնկանք վոկսալից։

— Շուտ, շուտ, շուտ,— հրամայեց արձակուրդի տատը,—ճամբա ցույց տուր, Ալեքսեյ Իվանովիչ, և կարճ կարիր... իսկ հետո չես։

— Ներկու քայլ ես, տատիս։

Սակայն քաղաքային այգուց դեպի ծառուղին ծռելու պահուն մենք հանդիպեցինք մեր բոլոր ընկերների ամբողջ խմբին՝ գեներալին, Դե-Գրիյեին և m-lle Blanche-ին, իր մոր հետ։ Պոլինա Ալեքսանդրովնան նրանց հետ չէր, միստեր Աստլեյը նույնպես։

— Դե, դե, դե, կանգ չառնեք,— գոռում էր տատը, դե, ինչ եք ուզում։ Ժամանակ չունեմ։

Ես գնում էի հետևից. Դե-Գրիյեն վազեց մոտս։

— Ամբողջ տարածը տանուլ ես տվել, վրան էլ իր փողերից տասներկու հազար գուլդեն։ Գնում ենք հինգ տոկոսային քըղքենը փոխելու,— շշնջացի նրան շտապով։

Դե-Գրիյեն վոտը զարկեց գետնին և վազ տվեց, վոր հաղորդի գեներալին։ Մենք շարունակեցինք առաջ գլորել տատի բազկաթոռը։

— Կանգնեցրեք, կանգնեցրեք,— շշնջաց ինձ գեներալը ըղգարուքյամբ։

— Ապա փորձեցեք դուք նրան կանգնեցնել,— շշնջացի նրան։

— Հորաքույր,— մոտեցավ գեներալը,— Հորաքույր... մենք իսկույն... մենք իսկույն...— Նրա ձայնը դողում և կտրվում էր,— մենք կառք ենք վարձում, վոր գնանք քաղաքից դուրս... Սքանչելի տեսարաններ... կետ... մենք գալիս էինք ձեզ հրավիրելու։

— Ծ՛, քեզ ես, քո կետն ել,— գրգռված ջղեց նրան տատը։

— Այնտեղ պյուռ կա... այնտեղ քեյ կլինի,— շարունակում էր գեներալը, միանգամայն հուսահատ։

— Nous boirons du lait, sur l'herbe fraîche[1],— ավելացրեց Դե-Գրիյեն գազանային կատաղությամբ։

Du lait, de l'herbefraîche,— ահա թե ինչ կատարյալ հավիտենական բան և ցնծալ միայն Փարիզի բուրժուային. ինչպես հայտնի է, դրա մեջ և նրա վողջ հայացքը «nature et la vérité»-ի[2] մասին։

— Քեզ ես, քո կաքն ել։ Լակիը ինքդ, իսկ իմ փորը կաքից ցավում է։ Համ ել ինչ եք յախիցս կպել,— Գոռաց տատը,— ասացի, վոր ժամանակ չունեմ։

---

[1] Մենք կանաչ խոտի վրա կաք կխմենք։

[2] Բնությունն և գեղարուեստը։

— Հասանք, տատի, — հնչեց կինս, — այտուղ ես։

Մենք մտանցանք այն տունը, որտեղ պտնվում էր պատանեյական Ժան գնացի փոխանակելու Տատը մեզ դուռ մոտ սպասելու. Դե-Բրիյնն, գնդապետն ու Blanche-ը կանգնել էին մեկտեղ, չխոսում, բեռ ինչ անենն Տատը շատ դանդաղ գնաց նրանց, և երանք գնացին միասին համապարհով։

Ինձ այնպիսի կուրս առաջարկեցին, որ կես սրտ չարի և վերադարձա, որ տանից հրաժարական առնեմ։

— Ա՛խ, ավազակներ, — գոռաց նա, ձեռքերը ծնկներին խփելով, — ես, ինչ արած Փոխիր, — հնչց նա վճռականորեն։ — Ապատիր, կանչիր մոտս սեղանավորին։

— Բերնս պրանդյակի ծառայողներից մնկն ու մնկին, ասաց։

— Մառայող լինի, մնկ բան եւ Ա՛խ, ավազակներ։

Մառայողը համաձայնց դուրս գալ, սեղնկանալով, որ երանց կանչում է մի ծեր, քուլացած կամուհի, որ ման գալ չի կարող։ Տատը յերկար, ցանկաս և բարձրաձայն կշտամբում էր երանց խարդախության համար և քաղար էր անում հետը ուսանելնե, ջրանավերնե և գնդամաներնե խառնուրդով, խոկ կես ոգնում էլին քաղցմանելու։ Լուրջ ծառայողը նայում էր մեզ յերկուսիս վրա և լռիկ կոշ արտում գլուխը։ Տատին նա գնում էր նույնիսկ չափազանց անուշն հետաքրքրությամբ, որ անգամ անքաղաքավարն կեր։ վերջապես նա ասնց մտատ։

— Դե, կորի-գնա, — գոռաց տատը, — դիտվիր իմ վրդով փոխանակիր, Ավելանց Իմանովիչ, ժամանակ չկա, բեռ չեն ուրիշի մոտ կերթայինք...

— Մառայողն ասում է, որ ուրիշները ավելի քիչ կտան։

Հասատա չեմ հիշում այն ժամանակվա կուրսը, բայց առկալի կուրս էր։ Ես վոխանակեցի մինչև տասնեկու հազար ֆրանկին վասկով և թղթադրամով, վերցրի հաշիվը և դուրս եկա տատի մոտ։

— Դե, գե, գեր Հաշվելու ժամանակը չե, — քաշվահարեց նա ձեռքերը, — շուտ, շուտ, շուտ։

— Երկիր այդ անթված zéro-ի վրա վեր չեմ գա, կարմրի վրա կեր, — տատը նա, մոռնալով վոկսալինս։

Այս անգամ կես ամեն կերպ աշխատում էի նկրշնչել նրան, որ քիչ-քիչ վեր գա, համոզելով, որ շատ շրջանառության մեջ մեզ ժամանակ կլինի նաև մեծ գումար վեր գալու։ Սակայն

Նա այնքան անհամբեր եր, որ քիչ սկզբում համաձայնում եր, բայց խաղի մեջտեղին նրա զսպելու հնարավորությունն չեր լինում։ Հազիվ նա տասը, տասնեկու ֆրիդրիխսդոր վեր գալով տանում եր, ասում, տմտմ, սկսում եր հրել ինձ, ասում, հո տաբամնք. չորս հազար վեր կենած լինեյինք տասի փոխարեն, մենք չորս հազար կտանեյինք, սա ինչ և որ։ Դուռ կես մեղավորը, դուռ։

Ցեկ ինչքան էլ վատս գալիս եր նրա խաղին նայելիս, կես վերջապես վճռեցի լռել և վոչ մի խորհուրդ չտալ։

Հանկարծ մոտ քառավ Դե-Գրիյեն։ Նրանք կերեքն էլ մոտ եյին. կես նկատեցի, որ m-lle Blanche-ը կանգնած եր մոր հետ մեկուսի և սիրաբանում եր փոքրիկ իշխանի հետ։ Գեներալը բացահայտ կերպով աչքից ընկած եր, քիչ պատվում եր նրա շուրջը ամեն կերպ։ Ինձ գեներալ։ Նա գունատվում եր, կարմրում, դողդողում և անգամ այլևս չեր հետևում տատի խաղին։ Blanche-ը և փոքրիկ իշխանը, վերջապես դուրս գնկան։ Գեներալը վազեց նրանց հետևից։

— Madame, madame[1], — մեղրաձայն շշնջում եր Դե-Գրիյեն տատին, խցկվելով և հասնելով նրա ականջին։ — Madame, այդպես վեր գալ չի լինի... վոչ, վոչ, չի լինի..., — նա ազատում եր ռուսերենը — չե։

— Ապա ինչպես եր սովորեցրու, — դարձավ նրան տատը։ Դե-Գրիյեն հանկարծ արագ-արագ խոսեց ֆրանսերեն, սկսեց խորհուրդներ տալ, ասում եր, որ պետք և սպասել ջանին, սկսեց ինչ-որ թվեր հաշիվ անել...

Տատը վոչինչ չեր հասկանում։ Նա անընդհատ դիմում եր ինձ, որ կես թարգմանեմ. մատը խփում եր սեղանին, ցույց եր տալիս. վերջապես մատիտ վերցրեց և սկսեց քղքի վրա հաշիվ անել։ Տատի համբերությունը վերջապես հատավ։ — Դե, կորչիր, կորչիր։ Դատարկ բաներ ես դուրս տալիս։ «Madame, madame» — խակ ինքդ գործից գլուխ չես հանում, կորչիր։

— Mais, madame, — ծլվլաց Դե-Գրիյեն և նորից սկսեց բացատրել և ցույց տալ։ Եսամ եր մեծ նրա մեջ ցանկությունը։

— Դե, վեր կեք մի անգամ նրա աստծի պես, — հրամայեց ինձ տատը, — տեսնենք[1] գուցե իրոք գուրս և գալիս։

Դե-Գրիյեի ուզածն այն եր, որ տատին մեծ զսպաշնորհից հետ պահի. նա առաջարկում եր քիչերի վրա վեր գալ, զատ-զատ և միասնաբար։ Ցես նրա ցուցմունքով մեկական ֆրիդրիխսդոր

1 Տեսնեն, տեսնեն։

վեր կենա մի շարք կենաց խմելի վրա մինչև քսանը և հնգական խմելի խմբերի վրա տասնհինգական մինչև տասնութ և տասնութից մինչև քսանչորս։ Ընդամենը տասնվեց ֆրիդրիխսդոր վեր կենաս։

Անելը պատմեց։

— Zéro!—հայտարարեց կրուպյորը։ Մենք ամրողջ գումարը տանում ենք։

— Ա՛յ քեզ ախմախ,—զոռաց տատը, դիմելով Դե-Գրիյեին։— Ա՛յ դու դեռ ֆրանցուզիկա՞ս կորնուրդ կտա՞ս ինձ, հիվազը Դանկերը։ Ման չի հասկանում և նեղս ել և խցկվում։

Տատիկ վիրավորված Դե-Գրիյեն քովիվեց ուսերը, արհամարհանքով նայեց տատին և հեռացավ։ Նա ինքն ել ամաչեց, որ խառնվել ես ֆիլարոզացավ իրենն զանել։

Մի ժամից հետո ինչ արինք-չարինք, ամեն ինչ տանում ենք։

— Տա՛ն,— զոչեց տատը։

Մինչև ծառուղին նա ոչ մի բառ չարտասանեց։ Ծառուղում և արդեն իսկ հյուրանոցի մոտ նա սկսեց բացականչություններ անել։

— Ինչ հիմարնե՛մ, ինչ ախմախը։ Ա՛յ դու քաֆեհաուս, քաֆեհաուս ախմախ։

Հենց որ նեղս մոտենք կացարանը՝

— Քե՛զ ասենք,— զոռաց տատը,— և իսկույն նեղ պատրաստություն տեսնեք. գնում ենք։

— Ու՞ր ես կամենում, նանի ջան, գնալ,— սկսեց Մարֆան։

— Մի՛ ինչ գործն ես։ Տեղը պիտցիր։ Գոռապիչ, ամեն ինչ հավաքիր, վազի բենզ։ Հետ ենք գնում, Մոսկվա։ Ձես տատանվելը հազար մանեթի քամուն ա՛յլ։

— Տատանվելը հազար, նանի ջան։ Տեր աստված։— Գոռաց Գոռապիչը, ձեռքները զլխացված քաշ տալով, յերևի յենթադրելով, որ գոռը կգա։

— Դե՛, դե՛, հիմարնե՛ր։ Վեզատոյն սկսեց։ Լռի՛ր։ Գոռապատրաստություն տեսնեք։ Հաշիվ, շուտ, շուտ։

— Մեծապատիվ գնացքը ժամը իննեք և կեսին և մեկնում է, տատի,— զինվորցին կես, որ նրա փուքսը նստեր։

— Հիմա քսանհինգ ես։

— Ծոքի և կեսը։

— Ինչ ախտաս։ Դեհ, մինուտդ ես։ Ավելցնեք Իվանովիչ, մի կոպեկ փող չունենա։ Առ քեզ յերկու արծնիկոտդի ել գնա այնտեղ, փոխանակիր ինձ համար։ Թե չե ինչով ճամբա դուրս գամ։

— Ճնա գնացել հեռո ժամից հետո վերադառնալով հյուրանոց, յես մերոնց բոլորին եւ գոռա տատի մոտ։ Ցեղկանալով, որ տատը մեկնում է Մոսկվա, նրանք ապշել էին, կարծես, ավելի, քան նրա տանուլ տվածից։ Ասենք՝ նրա գնալով փրկվում էր նրա կարողությունը, բայց ինչ կլինի հիմա գեներալի հալը։ Ո՞վ կվճարի Դե-Գրիյեյին։ M-lle Blanche-ը, հասկանալի բան է, չի սպասի, մինչեն որ մեռնի տատը և անշուշտ կփախչի փոքրիկ իշխանի կամ քեռ որևե ուրիշի հետ։ Նրանք կանգնել էին տատի առջև, մխիթարում էին նրան և համոզում։ Պոլինան զարձյալ չկար։ Տատը կատաղաբար գոռգոռում էր նրանց վրա։

— Ջոռք քաշեք, սատանաներ։ Ձեր ինչ գործն է։ Այս այծի մորուքն ինչ է վրա ավել, — գոռում էր նա Դե-Գրիյեյի վրա.— իսկ քեզ, կիվկիվ, ինչ է պետք, — դարձավ նա m-lle Blanche-ին, ինչ է պռուստ-պռուստ գալիս։

— Diantre![1] — շշնջաց m-lle Blanche-ը, կատաղի փայլատակելով աչքերով, բայց հանկարծ խնդաց և դուրս չկավ։

— Elle vivra cent ans![2] — գոռաց նա գեներալին դռնից դուրս գալու միջոցին։

— Ա՛, դու հույսդ իմ մահվան վրա չես դրել, — ծվաց՝ տատը գեներալին, — դուրս։ Դուրս այս դրանց բոլորին, Ալեքսանդ Իվանովիչ։ Ձեր ինչ գործն է։ Ճնա ինձ եմ քամուն տվել, վրէ քեռ ձերը։

Գեներալն ուսերը թոթվեց, կծկվեց և դուրս չկավ։ Դե-Գրիյեն հետևեց նրան։

— Կանչեցեք Պրասկովյային, — հրամայեց Մարֆային տատը։

Հինգ րոպեից հետո Մարֆան վերադարձավ Պոլինայի հետ։ Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցին Պոլինան նստած է եղել իր սենյակում յուրեխանների հետ և կարծես դիտմամբ վճռել էր ամբողջ որը դուրս չգալ։ Նրա դեմքը լուրջ, տխուր և մտահոգ էր։

— Պրասկովյա, — սկսեց տատը, — ճիշտ է, ինչ վոր չես նոր կողմնակի կնոջով իմացա, վոր իբր քեռ այդ հիմարը, քո խորթ հայրն, ելի, ուզում է ամուսնանալ այդ հիմար ֆրանսուհի-անասնակի հետ — դնրասանուհի չե, ինչ է, քեռ ավելի վատ բան։ Ասա, ճիշտ է։

— Ճնա հաստատ չգիտեմ, — պատասխանեց Պոլինան, — բայց, իրա, m-lle Blanche-ի խոսքերից, վոր հարկ չի համարում ծածկել, հետևցնում եմ...

---

[1] Սատանան տանի:

[2] Նա հարյուր տարի կապրի։

— Բավական է, — կտրուկ ընդհատեց տատը, — ամեն ինչ հասկացա։ Ձեռ միշտ այդ կարծիքին են եղել, որ նրանից այդ ապուռը չի ել միշտ էլ նրան համարել եմ ամենադատարկ և քննքամիտ մարդ։ Մենք էլ ենք, որ գնենք (գնդապետ և եղել, որ գնեցրել է (գնդապետ և առացել պաշտոնաթող լինելու հանգամանքով) և թաղախուսա է ծախում։ Ձեռ, մայր իմ, ամեն ինչ պետք է, քեռ ինչպես ես դուք հետագիր հետագրի հետևից խրել Մոսկվա — քեռ շուտ վերջին արդյոք պատով տատն իր վտանգը։ Ժառանգությունն էլիք ապատում. առանց մորդի այդ լուրը ազիկը, ինչ նր անում — de Cominges ես, ինչ ես, — իր տանը լաքեյ չի ընդունի նրա, նրա գնովի առաքելություն։ Առում են՝ նա ինքը վոչ է գիրել, տակոտով է տալիս, արդար ճամբով վատանկան։ Ձեռ, Պրասկովյա, քեզ չեմ ճեզադրում. գնա հետագրները խրողը. հինն ել չեմ մոտրերը Գիտեմ, վոր խաչիկի գնչ է — կրնա նա ինչպես — կուչի, բայց մեղքս գալիս նա, որովհետև հանգուցյալ կատերինայինն, քո մորը, սիրում էր Ես, կուզես՝ քոզ այսոնց ամեն ինչ և չեկ հետս գնանքը Ի՞նչ պետք խրչվես. համ էլ անվայել է, վոր հիմա նրանց հետ լինես։ Ապատրե՛, — ընդհատեց տատը Պոլինային, հենց վոր նա սկսեց պատասխանել, — չես գնո չեմ ամարտել Գնդից չես բան չեմ պահանջել։ Մոսկվա չես տալ ունեմ, ինքդ գիտես — պալատ և, գրամբեր քնկուզ մի ամրողջ հարկ, շարաքներով մոտս մի լինիր, չեմի իմ գնաժորությունը չխրեցնիր։ Գնե, կուզես, քե չես

— Քալ տվեք տատջ հարցնեմ ձեզնից՝ մինչև գուք հիմա ուզում եք գնալ։

— Հանգիստ եմ ասում, ինչ և, բարկացած։ Ասացի և կնրքամ։ Ձեռ տյուր տատնհնդհատյալ մտնելի տալիս կերկցա անհաս ձեր տալերին խոզում։ Հինգ տարի տատջ խոստում եմ արել Մոսկվայի մտերքում վերադարձնել մի կնկնեցնի քարից վերաշինել, իսկ գրա վախտերին վոչն այսոնց վիշացրել։ Հիմա, բարկացած, կնրքամ կատացնում-կնկնեցնին։

— Իսկ ջրերը, տատի։ Ձե՞ վոր դուք ջրեր խմելու եք գնում։

— Գլուխը քարը ջրերը։ Ինձ մի դրդռիր, Պրասկովյա. գիտեմ ես տատ, ինչ եւ Ասա, գալիս ես, թե չես

— Ձեռ ձեզնից շատ և շատ շնորհակալ եմ, տատի, — պատասխան ակնց Պոլինան, — տյուսատանի համար, վոր դուք ինձ առաջարկում եք։ Մատակը գուք կտանել եք իմ վիճակը։ Ձեռ այնքան շնորհակալ եմ ձեզնից, վոր, հավատացեք, կզամ ձեզ մոտ, քեռնա

նույնիսկ շուտով, իսկ հիմա պատճառներ կան...կարևոր...և սիրտ էլ անել հիմա, այս բոպեիս, չեմ կարող։ Ձեզնից դուք գնեք կրկուս շարաթի էլ ամայիք...

— Կնչանակի՝ չես ուզում։

— Կնչանակի՝ չեմ կարող։ Բացի այդ, համենայն դեպս, չես չեմ կարող քողնել չեղբորս և քրոջս, իսկ վորովհետև...վորովհետև, իրոք կարող ե պատահել, վոր նրանք լքվածի պես աման, ապա...չեքե ինձ քորփանների հետ վերցնելու լինեք, տատի, ապա, իհարկե, կգամ ձեզ մոտ և, հավատացեք, արժանի դուրս կգամ դրանց, — ավելացրեց նա տաք-տաք, — իսկ առանց չերեխաների չեմ կարող, տատի։

— Դե, մի վավա (Պոլինան իսկի չել չեր վավաում, և նա չերբեք լաց չեր լինում), ճուտերի համար էլ տեղ կգտնվի. հավաբուն մեծ ե. համ էլ նրանց դալրոց գնալու-ժամանակն ե։ Դե, հիմի չես գալիս։ Դե, Պրասկովյա, տես հաս։ Բարի կցանկանայի քեզ, բայց սխըր չես գիտեմ, ինչու դու չես գալիս։ Ես ամեն ինչ գիտեմ, Պրասկովյա։ Այդ Ֆրանցուզիչկան քո վերջը բարի չի անի։

Պոլինան շառագունեց։ Ես էլ ցնցվեցի։ (Ամենքը գիտեին։ Մենակ չես, ուրեմն, վոչինչ չգիտեիր)։

— Դե, դե, քիչ ու մուուքդ մի կիտիր։ Ավել-պակաս էլ չեմ խոսի։ Միայն տես հա, վոր վատ բան դուրս չգա, հասկանում եա։ Դու խելոք աղջիկ ես, մեղքս կգա։ Դե, բավական ե, ձեզ բոլորիդ տեսած չլինեի՛ր։ Գնա, Ջեան բարով։

— Ես, տատի, դեռ ճանապարհ կգցեմ ձեզ,— ասաց Պոլինան։

— Հարկավոր չի։ Մի խանգարիր։ Համ էլ քոլորիցդ գահլաս գնացել ես։

Պոլինան համբուրեց տատի ձեռքը, բայց նա ձեռքը խլեց և ինքը համբուրեց նրա՛ քուրը։

Անցնելով իմ կողքից, Պոլինան արագ նայեց վրաս և իսկույն աչքերը գարձրեց ինձնից։

— Դե, Ջեան բարով գու էլ, Ալեքսեյ Իվանովիչ։ Մի ժամ և Ջեացել ընդամենը մինչև գնացքի մեկնելը։ Աու, վերցրու այս հիսունը վոսկին։

— Ներին շնորհակալությունս, տատի, քաշվում եմ...

— Դե, դե,— գուռաց տատը և այն աստիճան յնռանդուն և ահեղ, վոր յես չհանդգնեցի հրաժարվել և ընդունեցի։

— Մոսկվայում, քեռ առանց պաշտոնի գես-գեն ընկած լինես — յնկ ինձ մոտ, մի տեղ կհանձնարարեմ։ Դե, կորի-գնա։

Նրա կինը իմ համարը և պատկերի մասնակցի վրա գործում եմ, որ նա ամուսնանա Ասացի չորեքշաբթի հետո պիտի Ամուսնությունից հետո Ես, Քրանցուզիկոս Ուրբեն Հիշում եմ Այդ ինչ կարող եր լինել Գոլինայի և Ին-Գրիլիեն Առավոտ էր, ինչ համապրուհյուն

Այդ ամենն ոգևորելի անհամատասխան չեր Հանկարծ նա ուսուցչուհյունից մեր հետ, վորպեսզի խոսքն ենթի գնամ — գոնեմ մեռնեմ Առավոտն և ինչ ևլ լինեն հարկադրեմ, որ խոսեր նա պատռեց ևլ, ինարկե, ինձանից ավելի պիտու Միասեր Առավոտ — ահա ինձ համար մի նոր առեղծված

Մակայն հանկարծակի իմ դուռը բացվեցավ Նայեցի — առաջին Պատասխանն ես

— Ավելացիր Իվանովիչ, սրբությունը կանչում ես

— Ինչ կա՞ Գնում եմ ես, ինչ ես Ինչն գնացքի մեկնելը գեռ քսան րոպե կա

— Անհանգիստ ես, հագիվ նստում և անգամ ջուռա — այսինքն՝ ձեզ բնական, ի սեր Քրիստոսի, մեզ ուշացնաս

Ձեռ խոսքն վազ բոլոր նեղքեն Տատին արդեն կորչդոր նյին գոտս բնական նա ձեռքին քսակ ուներ

— Ավելացիր Իվանովիչ, առաջ ընկիր, գնացիր

— Ո՞ւր, տատո

— Մեռնեմ ևլ գեռ ուշացած հետ բնական Դե, մարշ[1], առանց հարց ու փորձի Աշտանով մինչև կես գիշեր հո խաղում ևնս

Ձեռ ոտաշ կոպեցի, բայց խոսքն վճռեցիր

— Դամքը — ձերն ես, Ստատնեցա Վասիլևնա, չեմ գնա

— Ա՞յդ ինչու Ա՞յդ ինչ բան ես Գժվել եք բոլորդ ևլ, ինչ ես

— Դամքը ձերն ես, կես հետո ինքս կսկսեմ ինձ կշտամբել, չեմ ուզում Ձեմ ուզում վոչ մեկս լինել, վոչ մասնակից. ազատեցեք ինձ, Ստատնեցա Վասիլևնա Ահա ձեր հետն Քրիստոսի ազգը հետ եմ ասում. Ուրաք բարով

Ձեվ կես Քրիստոսնեցիների փոքրիկ ազգի նրա քսակն փոքրիկ անգամներ վրա, գլուխ տվի և գնացի

— Ինչ պատարկ բան, — գոռաց հետևիցս տատը, — մեր կնիկ, կես մեռնեմ ևլ կերևի ճանապարհը կգտնեմ Պատասխան, կնիկ հետս Դե բարձրացրեք, տարեք

---

[1] Մարշ Ֆրանսերեն բառ ևն, որը գործ ևն ածվում առանձին, ժամանակով իրերի առաքման ժամանակ — գնա։

Միտեր Ասլեյին չես չգտա և տուն գարձա։ Ուշ գիշերով արդեն ժամը մեկը կլիներ, չես տեղեկացա Գոտապիչից, թե ինչով եր վերջացել տատի որը։ Նա բոլորը տանուլ եր տվել, ինչ վոր չես նրա համար փոխանակել եյի, այսինքը՝ մեր փողով եյի տալը հազար ռուբլի։ Նրան կպել եր այն խակ պոլյաչոկը, վորին նա չերկու ֆրիդրիխսդոր եր տվել, վորը և պեկավարել եր նրա խաղը։ Սկզբից, մինչև պոլյաչոկը, նա փորձել և Գոտապիչին. ստիպել և վեր գալ, բայց շուտով քշել և նրան. այստեղ եյ պոլյաչոկը մոտ և թռել։ Ասես դիտմամբ նա հասկանում եր ռուսերեն և նույնիսկ կիսատ-պռատ խոսում, չերբեք լեզուներ խառնելով իրար, այնպես վոր նրանք կիսատ-պռատ հասկացնում եյին իրար։ Տատը չարունակ անընդհատ հայհոյում եր նրան և քանի վերջինս անընդհատ ետիվում եր պանի վոտերի տակը, բայց ճիշտ համեմատությունն ձեզ հետ, Ալեքսեյ Իվանովիչը, պատմում եր Գոտապիչը։ Ձեզ հետ, նա ասես պարոնի հետ եր վարվում, խակ նա — չես ինքս իմ աչքերով տեսա, Թող գետինը մտնեմ, հենց տեղն ու տեղը սեղանից գողանում եր։ Տատը նրան ինքը չերկու անգամ բռնեց և հայհոյում եր ամեն տեսակ հիշողներով, մի խոսքով նույնիսկ մի անգամ մազերից էլ քաշեց, ասաված վկա, ստում չեմ ասում, այնպես վոր շուրջը մարդիկ ծիծաղում եյին։ Բոլորը տանուլ տվեց. չեղած-չեղածը, ինչ վոր նրա համար փոխանակել եյիք։ Բերինք նրան այստեղ — մենակ ջուր ուզեց խմելու, խաչակնքվեց և անկողին մտավ։ Տանջվել եր, ինչ և, իսկույն քնեց։ Թող աստված հրեշտակային չերազներ առաքի։ Ո՞ւմ, այս արտասահմանը, — ավարտեց Գոտապիչը, — ստում եյի, վոր բարին չի լինելու։ Ձեզ շուտով մեր Մոսկովը հասնելիք։ Ինչքա՜ն ասես մեր տանը չկա, Մոսկովում։ Գարտեզ, ծաղիկներ, վոր այստեղ չեն էլ լինում, բոլոր, խնձորները հասնում են, լայնարձակություն, — չե, պիտք եր արտասահման գնայի։ Ո՞ւֆ-ֆ-ֆ...

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գրեթե մի ամբողջ ամիս և անցել ահա, ինչ չես ձեռք չեմ տվել այս նոթերին, վոր սկսել եմ քանի խառն ի խուռն, բայց ուժեղ տպավորություններին տակ։ Ազնտը, վորի մերձեցումը չես նախազգում եյի, իրոք վրա հասավ, բայց հարյուրապատիկ ավելի խիստ և անսպասելի, քան չես կարծում եյի։ Այդ ամենը սարսրելնակ, այլանդակ և անգամ վողբերգական եր, առնվազն իմ

վերաբերմամբ։ Ինձ հետ քանի մի դեպքեր պատահեցին, որ պրոֆեսոր էին։ Այդպես եմ ես գոնե նայում ներանց վրա մինչև հիմա — բնավ ոչինչ տեսակետով և մանավանդ գաղափարով քան այն ջրատարողին, որը մենք ես ամեն պահին պատրաստ եմ, ներանք միայն ավշ-ատոմական էին։ Սակայն ամենահրաշը քանն ինձ համար — իմ վերաբերմունքն էր այդ անցքերին։ Մինչև հիմա ինքս ինձ չեմ հասկանում։ Ես այդ ամենը քոսավ-գնաց կերպովն ասա, — նույնիսկ իմ սերը, իսկ դա ուժեղ և հզմարիտ սեր էր ես... ամբ Ասաց նաև ընչաց եմ ատում, մեկ-մեկ անցնում է հիմա իմ գլխովը՝ ուրես այդ միջոցին ոտ խելագար չեմ՝ և չեմ նստած այդ վագի ժամանակամիջոցին գժատանը, իսկ քեռիս հիմա չէլ եմ նստած, — այնպես վոր այդ ամենը ինձ թվացել է և մինչև հիմա էլ թվում է...»

Ես հավաքեցի իմ թերթիկներն ու վերսին կարդացի (Մ-վ պիտի, որպես նրա համար, վորոշումի համոզվեմ, ոտ գժանոցում չեմ գրել)։ Հիմա ես մեն-մենակ եմ։ Ուրա չի հասնում աչուքը, դեղնում տերևը։ Նստել եմ այս մեռած փոքրիկ քաղաքում (ո՜, ինչ մեռած են գերմանական փոքրիկ քաղաքները) և վերամանակ մտածելու դալիք քայլս, սպրում եմ անցած զգացողությունների ազդեցության տակ, քարոզ հիշողությունների ազդեցության, այն վերջին ազդեցության տակ, վոր այն պահին ինձ այդ ջրատարողի մեջ տեսա և նորից զուրս շպրտեց ինչ-վոր տեղ։ Ես բնավ ինձ թվում է, վոր ես շարունակում եմ պատվել այն փոքրիկում և ասեն, գարձյալ կանգնած այն հողմը, ճամբին կքոնի ինձ իր քնով, և ես կրկին զուրս կթռչեմ կարգից և չափի զգացմունքից և կպատվեմ, կպատվեմ, կպատվեմ...

Ամենը՝ բնավ ես մի կերպ կանգ կառնեմ, կզգայարեմ պատմելուց, ինքն ինքս ինձ, ըստ կարելվույն, ձգձգելու համար այդ ամենի մասին, ինչ-վոր այս ամսվա ընթացքում տեղի ես ունեցրել։ Ինձ կրկին քաշում է գրելը. ամենը՝ ներքինն ինչ-կոնները ընդամենը չեմ ունենում։ Տարօրինակ է. վորպեսզի վրան պրպտմանը ունեցած լինեմ, ես անզգայական զուտ գրագրությունից ընթերցողությանը համար վերցնում եմ ծոլ-դը նոսկի վիսկը (գերմանների քարտզմանագիրներ), վոր ես գրիչն ատենը չեմ կարող, բայց կարդում եմ և ինքս ինձնից զարմանում։ Կարծես ես վախենայիս լինեմ լուրջ գրքով կամ վորևե այլ լուրջ գրագրությամբ մտնել անցյալի համայքը խորտակելու։ Կարծես այնքան ե քանդարկին այդ անճառելի կերտվը և նրա քողած քոլոր

տպավորությունները, որ չես վախենալիս լինեմ որևէ նոր բանով դիպչել, որպեսզի նա ծխի պես չվերանա։ Քանդ և ինձ համար այդ ամենը, ինչ եւ Այծ, իհարկե, քանդ եւ Իրենս քաոսում տարուց հետո հիշելու լինեմ։

Այսպիսով, սկսում եմ գրել։ Ասենք՝ այդ ամենը հիմա կարելի չէ կարճատոհ պատմել՝ տպավորություններն այլևս այն չեն...

Նախ, տատի հետ վերջացրած լինելու համար ասեմ, որ հետևյալ որը նա իր վոդջ ունեցած-չունեցածը տանուլ տվեց։ Այդպես էլ պիտի լիներ. ով որ նրա նմաններից մի անգամ այդ ճաշքի վրա ընկնի, նա ասես ձյունաձևից սահնակով գլորվելիս լինի, գնալով ավելի արագ ու արագ։ Տատը խաղացել էր վոդջ որը, մինչև ժամը ութը. չես նրա խաղին ներկա չեմ լսել և դիտեմ միայն ուրիշի ասելով։

Պոտապիչը վոկսալում նրա ժոռ կանգնած և լսել վոդջ որը։ Պոլյակիչկանները, որ փոխարինելիս են լսել իրար, տատի խաղը ղեկավարելու համար, այդ որը փոխվել են մի քանի անգամ։ Տատը նախ քշել և յերեկվա պոլյակոկին, որի մասերից նա քաշել էր և վերցրել մյուսին, բայց մյուսը գրեթե ավելի վատն է դուրս յեկել։ Ջնելով գրան և նորից առաջինին վերցնելով, — վորը չէր գնացել և իր արտաքսման վոդջ ընթացքում քրև և գալիս յեղել այստեղ, տատի բազկաթոռի հետևում, յուրաքանչյուր բոպե գլուխը խցկելով նրա ժոռ, — տատը վերջապես կատարյալ հուսահատության մեջ և ընկել։ Ջնված յերկրորդ պոլյակոկին նլ չի կամեցել վոչ մի դեպքում հետևանալ. մեկը աջ կողմից և տնզ քոնել, մյուսը ձախ։ Նրանք անընդհատ վիճելիս են յեղել և իրար հայհոյելիս՝ վոր գալու գումարների և խաղի ընթացքի պատճառով, իրար գլյադակ[1] և այլ լճհալան սիրալիր խոսքեր ասելով, հետո նորից հաշտվել են, գցել փողը առանց վորևե կարգի. կարգադրել միանգամայն անկանոն։ Ոռվելով նրանցից յուրաքանչյուրը վեր և յեկել իր կողմից, մեկը, որ ինակ՝ կարմրի վրա, իսկ մյուսը, այդ իսկ միջոցին՝ սևի։ Վերջացել և նրանով, վոր նրանք վերջնականապես տատի գլուխը պատացրել և շփոթեցրել են, այնպես վոր նա, վերջապես, գրեթե աչքերին, դիմել և ծերուկ կրուպյորին, խնդրելով, վոր պաշտպանի իրեն և նրանց հեռացնել։ Նրանց, իրոք, խնկուն հեռացրել են, չնայած նրանց ազատակին և զողոքին՝ նրանք յերկուսն էլ միաբերան բղավել և ապացուցել են, վոր

1 Ավարա, սրիկա։

սասը նրանց պատռե, վոր նա նրանց ինչ-վոր բանում խաբել ե, վարվել ե նրանց հետ անպատվաբեր և սասր: Ինչը Գոսպոդինը պատմում եր այս ամենը պրոստոդ աչքերին այն խոր չկրկնվացած, սանսալ սալոց հետո, և դանդաղվում եր, վոր նրանք լցնում եին պրպանները վոդով, վոր նա ինքը տեսել ե ինչ անխղճի կերպով նրանք դողանում և յուրացնում բոլոր իրենց պրպանները եին կոմսուհի Կնյազդրի, որինակ, սասին, իր աշխատանքի համար հինգ հերիդրիխադր և իսկույն կանչել վեր դալ սալիքին խաղում, սասի խաղի հետ միասին: Տասը կասնեն, իսկ նա դռում ե, ինձ իր վեր չկնածով և սարել, իսկ սասը — սանսալ և սվին: Ինքը վոր նրանց դեմը եին անում, Գոսպոդինը ծանանում և անդնկացնում ե, ինձ նրանց դրպանները չի կին վոսկով: Տասը իսկույն ինդրում ե կրուպյորին կարդացրել և ինչքան եր կերկու պոլյակներ դռում-դռում եին (ինչպես ինձանից բռնած կերկու սրսադղներ), բայց կնկայ վոսկիները ինձանից և իսկույն նրանց դրպաններդը սարավվեցին հոգուս սասին: Տասը, միևնույն վերջնական սանսալ սալը, այդ վոդի սրը, ինդրնակությունն եր ինձանում կրուպյորների և վոկսային բոլոր իդրանությունների աչքում: Կամաց-կամաց նրա համբավը սարածվեց վոդի քաղաքում: Քրնդի բոլոր հաճախորդները, բոլոր սղդերից, սովորական և անհնասդնվազարմ մարդիկ, հավաքվում եին, վոր անանին, «une vieille russe, tombée en enfance[1]», վոր սարին «վերջանի վերնոնա» և սանսալ սվին:

Բայց սասը շատ, շատ քիչ բան շահեց կերկու պոլյակների վրա սասամբերց: Նրանց վոխարին, նրան ի սպաս, կերդրող լինդ կնկայ, վոր սարին բոլորովին մարսը սանսին եր խոսում, հաղնվում եր ինձանվին պես, ինձ, սյուսհանդերձ, լաքեյի համաղեցություն եր սալիս, անդր մեծ-մեծ բնվերը և գոսդ սեսք նա եր «սասին կրունկը» համարում և վխում սասի կրունկնդերը սակ, բայց շրջապատողների նկասմամբ իրենն անպատկառ եր պահում, բոնակսորեսք կարդադրում եր, մի խոսքով, սկզբից նրանի իրենն վոչ ինձ սպասավորի պես եր պահում, այլ սասին սերոջ պես: Ծերսքանչյուր բանի, սվին վեր գալուց, նա դիմում եր սասինն և սպասվելիք կերդուքյունը սասում, վոր նա սվինասդոց պատրաստ և և սասի վոտները և վոչ մի կոսնկ չի վերցնի: Նա այնքան հաճախ եր կրկնում այդ կերդուքյունները, վոր սասը վերջնականապես վախեցավ: Բայց վերսին այդ պատը, իրոք,

1 Մի պառավ ուս, վոր մանկությանն մեջ և ընկել...

սկզբում կարծես լավացրեց տատի խաղը և սկսեց տանել, ուստի տատն ինքն էլ չէր կարող այլևս նրանից հրաժարվել։ Մի ժամանց, նախընթաց յերկու պուլյաչիչկաներն էլ, վոր դուրս էին բերված վոկսալից, նորից յերևան յեկան տատի բազկաթոռի հետևում, նորից առաջարկելով իրենց ծառայությունը, անգամ դնդեն ուղարկելու համար։ Պոտապիչը յերդվում էր, վոր գործող պանըշ նրանց աչքով էր անում և նույնիսկ ինչ-վոր բաներ էր կոխում նրանց ձեռքը։ Վորովհետև տատը չէր ճաշել և գրեթե չէր իջել բազկաթոռից, ապա իրոք պուլյաչիկներից մեկը պետք յեկավ. գնաց կողքի ճաշարանը և մի քաս բուլյոն բերեց, ապա և թեյ։ Աանեք նրանք յերկուսով նրան վազում, բայց որվա վերջում, յերբ բոլորը տեսան, վոր տատը իր վերջին քղթադրամն է տանում տալիս, նրա բազկաթոռի հետևում արդեն մոտ յոթ պուլյաչիկ էր կանգնած, վորոնք առաջ անտես և անլսելի նրան։ Իսկ յերբ վոր տատը իր վերջին դրամները տանում տվեց, ապա նրանք բոլորը վոչ մեկն չէին հնազանդում տատին, այլև բանի տեղ չէին դնում, ուղղակի նրա գլխովը խցկվում էին անդունին, իրենք վերցնում էին փողը, իրենք կարգադրում և վեր գալիս, վիճում և ճչում, խոսակցելով գոռոզ պանի հետ՝ վորպես յեղբորտղի հետ, իսկ գոռոզ պանը քիչ էր ծիծաղել, վոր տատի գոյության մասին մոռանար։ Անգամ այն պահին, յերբ տատը ամեն ինչ տանում տալուց հետո, յերեկոյան ժամը ութին հյուրանոց էր վերադառնում, այդ պահին էլ յերեք քես չորս պուլյաչիկ զարձյալ նրանից ձեռք չէին քաշում, վազ էին տալիս նրա բազկաթոռի կողքերից, աղաղակելով բոլոր ուժով և արագ-արագ խոսելով հավատացնելով, վոր տատը նրանց ինչ-վոր բան էր խարել և և ինչ-վոր պետք և տա նրանց։ Այսպես նրանք հասան մինչև հյուրանոց, վորտեղից նրանց վերջապես հրելով հեռացրին։

Պոտապիչի հաշվով տատն այդ օրն ընդամենը տանում և տվել մինչև իննսուն հազար ռուբլի, բացի յերեկվա տանում տված փողից։ Իր բոլոր արժեքեղենները — հինգ տոկոսային, ներքին փոխառության, բոլոր ակցիաները, վոր ունեցել էր հետը — նա փոխանակել և մեկը մյուսի հետևից։ Ես զարմացա, քե յոթ կամ ութ ժամ նա ինչպես և բազկաթոռի վրա նստած միացել և գրեթե առանց հետևանալու սեղանից, բայց Պոտապիչը պատմեց, վոր մի յերեք անգամ նա սկսել և սաստիկ տանել, իսկ նորից հուսով տարված, նա այլևս չի կարողացել հետևանալ։ Աանեք, խաղացողները գիտեն, քե ինչպես մարդ կարող և գրեթե քանի-

չորս ժամ միևնույն տեղում նստած մնալ քուղի խաղալիս, առանց աչքը ոչ և ձախ կողմից հեռացնելու։

Միևնույն այդ ամբողջ օրը մեր հյուրանոցում ել տեղի չէին ունենում վճռական բաներ։ Դեռևս առավոտյան, միևնույն ժամը առավոտվա, երբ տատը դեռ տանն էր, մերոնք, այսինքն՝ պիևերսոնը և Դե-Գրիյեն, վճռել էին վերջին քայլն անելու։ Տեղիկանալով, որ տատը դնալու մասին չի ել մտածում, այլ, ընդհակառակը, նորից վոկսալ է դնում, նրանց վոչ կոնկլավը[1] (բացի Պոլինայից) դալիս է տատի մոտ, որ նրա հետ խոսի վերջնական և անդամ արտաքոյ կերպով։ Դենվերսոնը, դողդոջ և արտասվոտ՝ նրա համար սովորական հանդամանքների հանդիպ, նույնիսկ չափն անցավ.— դեռ ժամ աղաչելուց-պաղատելուց հետո և անդամ անկեղծորեն ասելն ինչ խոստովանելով, այսինքն՝ իր պարտքերը, իր կիրքը m-lle Blanche-ի նկատմամբ (նա բոլորովին դլուխը կորցրել էր), պիևերսոնը հանկարծ անեղ քաղաքականով, նույնիսկ դրամներով և վոսկեներ պնդելով ապտակում էր, քանի տատը խոստանում և լրիվ և իր ցնդը, վոչ քաղաքում սկանդալ և դառնել և, վերջապես... վերջապես. տատը խոստանում էր ամեն ինչ, ամեն, և դրա դիմաց պահանջում ոչինչ վոսկիներ։ Տատը վերջապես նրան դուրս արեց գիշերով (լուսանում էր)։ Այդ առավոտ պիևերսոնն ու Դե-Գրիյեն մի կերկու անդամ էլ խորհրդակցեցին, որոնց հատկապես զբաղեցնում էր՝ ինչ կարելի արդյոք վորևե հնարք, երբ, վոսկիներ ուժը զորձադրելու Ամա մի քիչա, բայց պատվելի պառավ կորցրել և խելքը, ասում և ասիլս վերջին փողերը և այլն։ Մի խոսքով՝ շեր կարելի արդյոք վորևե հանդամանքներ հաստատել կամ արդելք դնել... բայց Դե-Գրիյեն միայն քմծիծաղում էր ասածը և ծիծաղում պիևերսոնի յերևակայությանը, վոր այլևս ինչ ասես դուրս էր տալիս, և առանձնանալուց վազվզում հետ ու առաջ։ Վերջապես Դե-Գրիյեն ձեռքով հանդիստացնում նրան արեց և չքացավ։ Ցերեկվա ընթացքում, վոր նա բոլորովին դուրս էր կենդի հյուրանոցից, նախապես շատ վճռական և խորհրդավոր խոսակցություն ունենալուց հետո m-lle Blanche-ի հետ Պալով m-lle Blanche-ին, նա առավոտյանից իսկ ամենավերջնական միջոցների էր դիմել. նա վճռեցրած էր պիևերսոնին և նույնիսկ նրան չէր թողնում իր մոտ։ Ցերեկ վոր պիևերսոնը նրա հետից վազ տվեց վոկսալ և հանդիպեց նրան քնանցուկ փոքրիկ իշխանի հետ գնա-

[1] Դարպիսներին ժողովը պապի ընտրության համար։

լիս, վոչ նա, վոչ m-me veuve Cominges-ը չճանաչեցին նրան։ Փոքրիկ իշխանն էլ նրան չթարևնց։ Այդ ամբողջ որը m-lle Blanche-ը փորձում և մշակում եր իշխանին, վորպեսզի վերջինս, վերջապես, վճռականորեն արտահայտվիր։ Բայց ավաղ։ նա չարաչար սխալվեց իր հաշիվներէ մեջ իշխանի նկատմամբ։ Այս փոքրիկ աղետը տեղի ունեցավ արդեն յերեկոյան. հանկարծ բացվեց վոր իշխանը մերկ և բազնյի պես և ինքն և նրա վրա հույս դրել, վոր նրանից մուրհակով փող պարտք վերցնի և ուրիշ խաղա։ Blanche-ը նրան զայրույթով դուրս արեց և փակվեց իր համարում։

Առավոտյան, նույն որը, յես գնացի միստեր Աստլեյի մոտ, կամ ավելի ճիշտ ասած, ամբողջ առավոտը վորոնում եյի միստեր Աստլեյին, բայց վոչ մի կերպ չեյի կարողանում նրան գտնել։ Վոչ տանը, վոչ վոկսալում կամ պուրակում չկար նա։ Այս անգամ նա իր հյուրանոցում չեր ճաշում։ Հինգերորդ ժամն եր, վոր յես հանկարծ տեսա նրան — յերկաթուղու կայարանից ուղղակի d'Angleterre գնալիս։ Նա շտապում եր և շատ մտահոգ եր, թեև դժվար և նրա դեմքի վրա նկատել հոգս կամ այլ խռովություններ։ Նա սիրալիր մեկնեց ինձ ձեռքը, իր սովորական բացականչությունով ժպտաց, բայց առանց կանգ առնելու և շարունակելով ուղին արագ քայլերով։ Ցես ընկա նրա հետևից, սակայն նա մի տեսակ այնպես կարողացավ պատասխաններ տալ, վոր յես ժամանակ էլ չունեցա վոչ մի բան մասին հարցնել նրանից։ Համ էլ, չգիտեմ ինչու, սաստիկ քաշվում եյի Պոլինայի մասին խոսք բաց անել. իսկ նա ինքը նրա մասին մի բառ անգամ չհարցրեց։ Ցես նրան պատմեցի ամեն մասին. նա ուշի-ուշով և լուրջ լսեց և քթիվնց ուսերը։

— Նա ունեցած-չունեցածը տանուլ կտա, — նկատեցի յես։

— Ո՛, այո, — պատասխանեց նա, — չե՞ վոր նա առավոտվանից ընաց խաղալու, յերբ վոր յես մեկնում եյի, ասաի յես հաստատ գիտեմ, վոր տանուլ և տալու։ Ցեթե յես ժամանակ ունեցա, յես կանցնեմ վոկսալ նայելու, վորովհետև գա հետաքրքրաշարժ և...

— Ո՞ւր եյիք գնացել, — գոչեցի յես, զարմանքով, վոր մինչև հիմա չեյի հարցրել։

— Գնացել եյի Ցրանկֆուրտ։

— Գործո՞վ։

— Այո, գործով։

Դե ևլ ինչ հարցնելու Աննան, նա դեռևս դեռևս նկի նրա կողքին, բայց նա հանկարծ շատ ամոթ դնդի «Des quatre saisons»[1] հատորները, որ Համբին եր. դրանով ինձ հրաժեշտ ամոթ և անհայտացավ։ Վերադառնալով տուն, նա կամաց-կամաց գլխի ընկա, որ նրին նա կարող ժամ ևլ նրա հետ խոսելու լինելին, դարձյալ վոչնչից վոչինչ չեկի իմանա, վորովհետև... նա նրանից հարցնելիք շատևլին Այդ, իհարկե, այդպես եր Ես վոչ մի կերպ հնար չեկի կարող ձեռակերպել հարցս։

Այդ ամբողջ որը Վոլինան մեկ կարճատևների և դայակի հետ մնաց եր դաշտ պտրտակում, մեկ տանն եր նստած լինում։ Նա վազուց արդեն խոսափում եր գնեներալից և նրա հետ գրեթե չեր խոսում, տանձային, որքան լուրջ բանից։ Սակայն, գիտենալով, թե գնեներալն ամոթ ինչ վիճակի մեջ և, նա խորհեցի, որ նա չեր կարող չհանդիպել Վոլինային, այնինքն՝ նրանց միջև չեր կարող որևե կարևոր բնատանեկան բացատրություն չլինել։ Սակայն կերբ որ նա, վերադառնալով հյուրանոց միատեր Ասելչի հետ ունեցած խոսակցությունից հետո, հանդիպեցի Վոլինային կարճատևների հետ, նրա գեմքին ամենատաղտկալի խաղաղություն եր արտացոլում, կարծես[2] բնատանեկան բոլոր տարաձայնները միայն նրանն չեկին գիտեր։ Ա պատասխան իմ բարևին, նա ինձ գլխով պատասխանեց։ Ես մոտ անձայն բոլորովին չարացած։

Իհարկե, նա խոսափում եկի նրա հետ խոսելուց և Վոլինային հետ ունեցած դեպքից հետո նրա հետ միևնոյն վոչ մի անգամ չեկի լեզել։ Համ ևլ նա մատեր քաշախուռտ եկի ծախում և կատարվում. բայց ինչքան ավելի ներ ժամանակ անցնում, այնքան ավելի ներ մեջս զայրույթ գնում։ Ենթե նա անգամ ինձ մատչելի ևլ չեր տրում, այնուամենայնիվ չեր կարելի այդպես վռանակոտ անել իմ դգացմունքը և իմ սիրո խոստովանությունը ընդունել այդպիսի արհամարհանքով։ Ըլ վոր նա գիտե, վոր նա իսկապես նրան սիրում եմ. չե վոր նա ինքն եր ինձ ասել, վոր նա նրա հետ այդպես խոսելի ձիշտ և, գա շատ տարօրինակ տևլեց մեզ մեջ։ Երեք ժամանակ, վազուց արդեն, մի կերպ ամեն առաջ, նա սկսեցի նկատել, վոր նա ուզում և ինձ իր բարևկամը դարձնել, համաստատամատորը, և նույնիսկ ժամանակ գտնում ևլ եր։ Բայց այդ բանն այն ժամանակ չգիտեմ ինչու, դյուրին չեկավ. և ահա գրա վոխարեն, Մացին այժմյան տարօրինակ հարաբերությունները. գրանից և, վոր նա նրա հետ

[1] Չորս եղանակները։

այդպես էլի խոսում։ Իսկ յեթե նա զգվում է իմ սիրուց, ինչո՞ւ ապա ուղղակի չի արգելում ինձ խոսել դրանից։

Ինձ չեն արգելում. նույնիսկ յերբեմն նա ինքն է ինձ այդպես խոսեցնում և... և, իհարկե, ծաղրելու համար եր անում։ Ես հաստատ գիտեմ, յես այդ անվրեպ նկատել եմ — նրան դուր եր գալիս, վոր ինձ լսելուց և ցավ պատճառելու չափ զրգռելուց հետո հանկարծ շշմեցնի ինձ ամենամեծ արհամարհանքի և անուշադրության վորևե արարքով։ Ես նա գիտե, վոր յես առանց նրան ապրել չեմ կարող։ Բարոնի հետ ունեցածս պատմությունից հետո ահա արդեն յերեք որ է անցել, իսկ յես այլևս չեմ կարող տանել մեր անջատումը։ Ես եր վոր յես նրան հիմա հանդիպեցի վոկզալի մոտ, սիրտս այնպես բաբախեց, վոր յես գունատվեցի։ Բայց ախր նա ել առանց ինձ ապրել չի կարողանա։ Ես նրան պետք եմ և մի քիչ, մի քիչ լոկ վորպես ծաղրածու Բալակիրևը[1]։

Նա ունի գաղտնիք — դա պարզ եր։ Նրա խոսակցությունը տատի հետ սաստիկ ծակեց իմ սիրտը։ Ես չի՞ վոր հազար անգամ ասիքի եմ տվել, վոր ինձ հետ սրտաբաց լինի և նա հո գիտեր, վոր յես, իրոք պատրաստ եմ նրա համար գլուխս թաղելու։ Բայց նա միշտ խուսափում եր, քիչ է մնում ասեմ արհամարհանքով, կամ վոխանակ կյանքս զոհելու, վոր յես առաջարկում եմ նրան — նա պահանջում եր ինձնից այնպիսի արարքներ, ինչպես այն անգամ բարոնի հետ։ Մի քիչ դա վրդովեցուցիչ չեր։ Մի քիչ արարաչքները նրա համար այդ ֆրանսիացու մեջ եր։ Իսկ միատեր Աստղիկը։ Բայց գործն այստեղ միանգամայն անհասկանալի չեր շահնում, մինչդեռ, ուզե եմ, վորքանն եմի յես տանջվում։

Դալով տուն, կառապետությունից յես գրիչը ձեռքս առա և գրեցի նրան հետևյալը։

«Վոլինա Ալեքսանդրովնա, յես պարզ տեսնում եմ վոր յեն հասնում վերջավորությունը, վոր ձեզ ել և դիպչելու, իհարկե։ Վերջին անգամ կրկնում եմ հարկավ եր և քեն չեն ձեզ իմ գլուխը։ Թե հարկավոր լինի, գնե վառվեմ բանի — թող ձերը լինի, իսկ յես առայժմ իմ սենյակում եմ, գոնե որվա մեծ մասը, և վոչ մի տեղ չեմ մեկնի։ Պետք լինի — գրեցեք կամ զանգահարեցեք»։

Ես փակցրի և ուղարկեցի այս տոմսը կոբիզորի լաքեյի միջոցով, հրամայելով անմիջապես նրա ձեռքը հանձնել։ Ես

1 Իվան Ալեքսանդրովիչ Բալակիրևը Աննա Կարենինայի պատմական ծաղրածուն է յեղել։

պատասխանել չկրի սպասում, բայց կրնար բոպիկից հետո լաքյը կնկատի, հագուրդնուի, որը «Հրաժեշտից բաներ»։

Ամիներորդ ժամին ինձ կանչեցին պետերսի մոտ։

Նա առանձնասենյակում էր, հագնված, սակս տնը գնալու վրա էր։ Իլխարկին ու ձեռնափայտը դիմացի աթոռին էին։ Մոտեցա ինձ ի միաց, որը նա կանգնած և անշարժ մնջառում, վառնները չռած, պուխրը քաշ արած և ինչ-որ ինքն իրեն բարձրաձայն խոսում էր։ Ուշց հնձց որը նա ինձ տեսավ — խնկուն դադարնելով վրա ավելց վրաս, այնպես որը կես ակամա հետ-հետ գնացի և ուզում էի դուրս վազել։ Ուշց նա բռնեց իմ ձեռներից և քաշ ավելց դնալի բազմոցը։ Նա ինքը նստեց բազմոցի վրա, ինձ նրա-տացրեց իր դեմ բազկաթոռի վրա և ձեռներս քաշ չթողնելով, դողդող շրթունքներով, արտասուքն աչքերին, որը շողում էին նրա արտանետներին վրա, ազերատպին ձայնով ասաց։

— Ալեքսեյ Իվանովիչ, փրկեցեք, փրկեցեք, խնայեցեք։

Ես չկրկեր ժամանակ չնձի կարողանում բան հասկանալ։ Նա շարունակ խոսում ու խոսում էր և անընդհատ կրկնում՝ «խնայեցեք, խնայեցեք»։ Վերջապես, ես գլխի ընկա, որը նա ինձնից խորհուրդի նման բան և սպասում։ Կամ, ավելի լավ չլինելն ասել, բոլորից լքված, թախիծի և մատաղջուխյան մնջ, նա մասրելուց ինձ և կանչեց, որպեսզի գնի խոսի, խոսի, խոսի։

Նա խնդատարվել էր, առնվազն ծայր աստիճան կորցրել էր իրեն։ Նա ծալում էր ձեռները և պատրաստ էր ծունկ չոքելու իմ առջև, որպեսզի (ինչ կկարծեք) — որպեսզի նա խնկուն գնամ m-lle Blanche-ի մոտ և խնդրեմ, խղճահարեմ նրան վերադառնալ իր մոտ և իրեն մարդու դնալ։

— Ներեցեք, պետերս, — գոչեցի նա, — m-lle Blanche-ը պատկ և մինչև որս ինձ չի նկատել։ Ես ինչ կարող եմ անել։

Մակայն հանճառանքն ապարդյուն էր։ Նա չէր հասկանում, թե ինչ ես ասում իրեն։ Միայն էր քաշ անում նաև տատից, բայց ապարդնելի կրկնում։ Նա գնում գլխից չէր հանում որպես-կանոնական հնարքից ուշարկելու միտքը։

— Մեղանում, մեղանում, — ակնց նա, հանկարծակի կատաղությունից փրփրած, — մի խոսքով, մեղանում, կարգին պետերսբուրգյան մնջ, վրանց իշխանությունն կա, այդպիսի պատմելների վրա խնկուն ինամակալությունն կհատատանեին։ Այո, մեծապատիվ պարոն, այո, — շարունակնց նա հանկարծ նկատողությունն անելու յնդանակով, վեր թռչնլով տեղից և անց ու դարձ անելով

սենյակում. — դուք այդ դեռ չգիտեիք, մեծարգո պարոն. — զարձավ նա ինչ-որ յերևակայական պարոնի՝ անկյունում, — ահա կիմանաք... այո... մեզանում այդպիսի պատահմունքի համբերը, համբերն են գալիս... Ո՛չ, սատանան տանի։

Նա զարձյալ բազմոցի վրա ընկավ, իսկ մի րոպեյից հետո հանկարծակի, շնչակտուր շտապում եր պատմել ինձ, որ m-lle Blanche-ը հենց այն պատճառով չի ուզում իր հետ ամուսնանալ, որ հեռագրի փոխարեն տատը յեկավ և որ հիմա պարզ և արդեն, որ ինքը ժառանգուհին չի տանիս Ներան քվում եր, որ այդ ամենից յես դեռ բան չգիտեմ։ Ես խոսք բաց արի Դե-Գրիյեյից, նա ձեռքով հուսահատական նշան արեց՝ գնաց։ Իմ ամբողջ գուշքս նրա մոտ գրավ և դրած, յես մերկ եմ, վորպես բազե։ Այն փողերը, վոր դուք բերիք... այն փողը — յես չգիտեմ, քե ինչքան եր, կարծեմ, մի յոթ հարյուր ֆրանկ և ինացել և բավական և, ահա և ամենը, իսկ հետո — չգիտեմ, չգիտեմ...

— Ապա ինչպես պիտի վճարեք հյուրանոցին, — գոչեցի յես յերկյուղով, — և հետո ինչ։

Նա մտազբաղ նայեց, բայց, կարծեմ, բան չհասկացավ և նույնիսկ գուցե և ասածս չլսեց։ Ես փորձեցի խոսք բաց անել Պոլինա Ալեքսանդրովնայից, յերեխաներից. նա շտապ-շտապ պատասխանում եր՝ այո, այո, բայց իսկույն սկսում եր խոսել իշխանից, այն մասին, քե հիմա Blanche-ը կմնկնի Ներա հետ և այնժամ... այնժամ ապա յես ինչ անեմ, Ալեքսեյ Իվանովիչ, — դառնում եր նա ինձ հանկարծ. — յերդվում եմ ասածիդ։ Ապա յես ինչ անեմ, — ասացեք, չե՞ վոր դա ապերախտություն եւ Չե՞ վոր դա ապերախտություն եւ

Վերջապես նա հորդառատ արցունքներով լաց յեղավ։

Այդ տեսակ մարդու հետ բան չեր կարելի անել. Ներան մենակ թողնելն էլ վտանգավոր եր. Ներան կարող եր մի բան ապատահել։ Ասենք՝ յես մի կերպ նրանից ազատվեցի, բայց հանկարծ դայակին, վոր նա շուռ-շուռ մտնի մոտը, բացի այդ կորիդորի լաքեյի հետ էլ խոսեցի, վորը շատ խելքը գլխին տպա յե. սա էլ, իր հերթին, խոստացավ ինձ՝ մտիկ տալ։

Հենց վոր յես թողի գնեներալին, յեկավ մոտս Պոտապիչը, քե տատը կանչում եւ ծաղը ուշն եր և նա նոր եր վերադարձել վոկզալից վերջնական տանուլ տալուց հետո։ Ես գնացի տատի մոտ՝ պատավը նստած եր բազկաթոռի. վրա, բոլորովին տանջված և ըստ յերեույթին հիվանդ։ Մարֆան նրան մի քան

քեզ ես ասացում, որ գրքին պետք ստիպեցին խմել։ Տատը ձայնն էլ, խոսելու կեցանակն էլ, խիստ փոխվել էին։

— Բարև, բարեկամ, Ալեքսանդր Իվանովիչ, — ասաց նա գանգատ և ծանր քնքշությամբ դլուխը, — նեղացնեք, որ մեկ էլ անհանգիստ արի, նեղացնեք ներումիքս։ Ես, հայր իմ, ունեցած-չունեցածս աշխատել քոսի, գրքին հարյուր հազար Աբգարացի էիր ասել, որ կերակ հետս չեկար։ Հիմա կես առանց գրքի մնացել, գրոշ չունեմ։ Հացատել չեմ ուզում և վոչ մի բոպե, ժամը բնավ և հիմին կերթամ։ Մարդ ուզարկեցի քո անգլիացու մոտ, Աստված էլ, ինչ է, և մեկ շաբաթով նրանից ուզում եմ գրքիդ հազար ֆրանկ վերցնել։ Համոզիր դու նրան, վորպեսզի նա վատ բան չմտածի և չմերժի։ Ես գնամ, հայր իմ, բավականա հարատևեցա եմ։ Ես գրքիդ գլուխ ունեմ և գրկում տուն փող էլ կդտնվի, բոլորը հո հետս չեմ առել։ Նրա համար եմ հես այդ ասում, որ նրա մեջ կասկած չծագի... Ա՛յ, ահա և նա։ Լավ մարդը կերևում է։

Միսաքը Աստվածը ասած առաջին իսկ կանչին շտապել եր գալ, Առանց մտածելու և գրկելով խոսելու նա խնդուքն համարեա գրկեց հազար ֆրանկ մարմանդի վոխարեն, վոր ասաց ատրպետը։ Բարին ավարտելով, նա միանգ բարով ասաց և շտապ դուրս գնաց։

— Հիմա գնա դու էլ, Ալեքսանդր Իվանովիչ։ Մի ժամից քիչ ավել և միացել — ուզում եմ ասածդ, վոսկորներս ցավում են։ Նեղացավիս գրքիդ ծեր հիմարիս նկատմամբ։ Հիմա գրքատաարդ-նեերին ազնիս քնքշանազոտելության համար չեմ մեղադրի, այդ գիրքասիրություն էլ, ծեր գիտնականիս, ե՛, մեղք կլինեմ, վոր դու հիմա մեղադրելիս փոշ դու նրան այնուամենայնիվ չեմ տա, վորովհետև, իմ կարծիքով, նա շատ-շատ հիմար է, միայն քիչ դու էլ, ծեր հիմարս, Նրանից խելոք չեմ։ Ճշմարիտ վոր ասուած ծերությունն հասարակաց էլ կատարի գործողություններ։ Դե, միայն բարով, Մարիուշա, վոր բարձրացրու ինձ։

Բայց դու ուզում եմ ասածին ճանապարհ գցել։ Բացի այդ դու ինչ-վոր սպասողական վիճակի մեջ եմ, դու շարունակ սպասում եմ, վոր ահա հիմա մի բան կպատահի։ Համբերությունդ չեր պատում անդադրում նայելու։ Դուրս եմ գալիս կորիդոր, անգամ գուրս գնում մի բոպե շրջելու ծառուղում։ Իմ նամակը նրան պարզ ու կարճ եր, իսկ այժմյան պահը — հարկավ, արդեն վերջնական։ Հյուրանոցում դու լանցի Դև-Դրիյեի մեկնելու լուրը վերջացավ, դեմքն նա ինձ մերժի էլ վորպես բարեկամի, քնքուշ խրթն ծառայի չմերժի։ Գնացական եմ հո դու նրան՝ գնի

դես ու դեն ուղարկելու համար. պետքական կլինեմ, ինչպես կարող է այլ կերպ լինել։

Գնացքի մեկնելու ժամանակ չես վազեցի կայարան և տատին վագոն նստեցրի։ Նրանք բոլորը միասին նստեցին հատուկ ընտանեկան վագոն։ Ջենորհակալ եմ քեզնից, քո անշահախնդիր կարեկցության համար, — ասաց նա հրաժեշտ տալիս, — Գրասկովյային ել կասես այն, ինչ չես երեկ նրան ասացի. չես նրան կապասեմ։

Ձեռ գնացի տուն։ Գիններալի համարի մոտով անցնելիս չես հանդիպեցի գայակին և տեղեկացա գիններալից. — Ե՛հ, վոչինչ, — պատասխանեց նա տխուր։ Բայց չես ներս մտա և առանձնասենյակի դռան չեժքին կանգ առա՝ սաստիկ զարմացած։ M-lle Blanche-ը և գիններալը ինչ-վոր բանի վրա հրհռում եյին։ Veuve Cominges-ն ել այստեղ նստած եր բազմոցի վրա։ Գիններալը, ըստ յերևույթին խնդահնդ ուրախ՝ քոթոթվում եր ամեն տեսակ անմտություններ և քրքջում նյարդային տեսական ծիծաղով, վորից նրա վողջ դեմքը ծածկվում եր անթիվ կնճիռներով և աչքերը թաղնվում եյին ինչ-վոր տեղ։ Հետո հենց իրենից, Blanche-ից իմացա, վոր վոնգելով իշխանին և տեղեկանալով գիններալի սգի մասին, միտք և արել մխիթարել նրան և մի բոպեյով մտել և մոռը։ Բայց չի իմացել խեղճ գիններալը, վոր այդ բոպեյին նրա բախտը վճռված եր և Blanche-ն արդեն պատրաստություն եր տեսնում, վորպեսզի վաղն ևեթ, առաջին իսկ առավոտյան գնացքով սլանա Փարիզ։

Կանգ առած գիններալի առանձնասենյակի չեժքին՝ չես հետ մոտածեցի մտնել և աննկատ դուրս յեկա։ Բարձրանալով իմ սենյակը և քանալով դուռը, չես կիսախավարում հանկարծ ինչ-վոր կերպարանք նկատեցի, վոր նստած եր աթոռի վրա, անկյունում, լուսամուտի մոտ։ Նա վեր չկացավ իմ ներս մտնելիս։ Ձեռ արագ մոտեցա և շունչս կտրվեց — դա Գուլինան եր։

ՏԱՍՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ձեռ ուղղակի ճչացի.

— Ի՞նչ, ինչ կա, — տարորեն հարցնում եր նա։ Նա գժգույն ու մռայլ եր։

— Ինչպես քե ինչ։ Դուք։ Այստեղ, ինձ մոտ։

— Ձեզնե չես գալիս եմ, ապա վողջ նյությամբս եմ գալիս։ Դա իմ սովորությունն ե։ Դուք այդ իսկույն կտեսնեք. մի մոմ վառեցեք

Ես մոմ վառեցի։ Նա վեր կացավ, մոտեցավ անպանին և իմ առջև դրեց մի բացված նամակ։

— Կարդացեք, — հրամայեց նա։

— Սա Դե-Գրիյենի ձեռքն է, — գոչեցի ես, բռնելով նամակը։ Իմ ձեռները դողդողում էին և տողերը թռչկոտում էին աչքերիս առջև։ Ես մոտացել եմ նամակի հզորիս արտահայտությունները, բայց ահա այդ նամակը, — կրկին վեր բառ առ բառ, գիծ գիծը առ գիծը։

«Mademoiselle, — գրել էր Դե-Գրիյենը, — անբարենպաստ պարագաները հարկադրում են ինձ անհապաղ մեկնել։ Դուք, հնարկե, ինքներդ նկատել եք, որ ես դիտմամբ խուսափում էի ձեզ հետ մենքնանալուց, մինչև որ բոլոր հանգամանքները պարզվեին։ Ձեր ծեր տղամարդն (de la vieille dame[1]) պատասխանեց իմ նամակը և նրա անձամբ ստորագրված գրքերը ինձ ցույց տվեցին, որ ես կարող եմ ինձ վերջնականապես հետաքրքրել քաղցր հույսերը, զորոնցով ես ինձ թույլ էի տվել միամտաբար հարբել։ Ցավում եմ անցյալի համար, բայց լիահույս եմ, որ իմ ապագայի մեջ դուք ոչ մի բան չեք գտնի, որ անարժան լիներ ազնվությանս և պատվով մարդուն (gentilhomme et honnête homme[2]) կարգնելուս։ Ես ձեզ ասում եմ, որ պարտք էի ունեի ձեր խորհուրդը, ես ձայրագույն անհրաժեշտության մեջ եմ ոգտվելու նրանից, ինչ որ ինձ ՀԱՅՏԵ է. ես պետք եմ ունեի Պուանթրոզի իմ բարեկամներին, որ իմանան ինձի կարգադրին ամառանքի հանել ինձ մոտ գրած գործը. ասկայն պիտանի չէ, որ ձեր քեռիանմիս խորհուրդ հայրը ծանոթանա ինձ անհայտ մեծերը, ես վճռեցի նրան հետևել հապարտ պրոնակ գինել և վերադարձնում եմ նրա գործը գրամագիրքերից մի մասը, այդ գումարին, պատճառ որ ձեզ հետ հնարավորություն ես տրվում վերադարձնել ձեր կոստյումը, պահանջելով նրանից կալվածքը գտնելու կարգով։ Հուսով եմ, mademoiselle[3], որ գործերի նկարագրությունս ինձանից իմ արածը ձեզ համար շատ շահավետ կլինեն։ Հույս ունեմ նաև, որ այս վարմունքով ես լիովին ազնիվ մարդու պարտականությունս եմ կատարում։ Հավատացած եղեք, որ ձեր հիշատակը ընդմիշտ պրոշմված է իմ սրտումս։

---

1 Ձեր տիկնոջ։

2 Ջենտլմեն և պատիվ մարդ։

3 Որբուհի։

— Ի՞նչ կա վոր, այս ամենը պարզ ե, — ասացի յես, դիմելով Գուլինային, — քիչից դուք կարող եյիք ուրիշ բան սպասել, — ավելացրի յես զայրույթով։

— Ցնա վոչինչ չեյի սպասում, — պատասխանեց նա, աոյերևույթի հանդիստ, բայց նրա ձայնը դողում եր. — յես վաղուցհետե ամեն ինչ վորոշել եյի. յես կարդում եյի նրա մտքերը և իմանում, քե ինչ ե մտածում նա։ նա կարծում եր, քե յես ձգտում եմ... քե յես պնդելու յեմ... (նա կանգ առավ, առանց ավարտելու, պռոշը կծեց և լռեց)։ Ցնա դիտմամբ կրկնապատկեցի արհամարհանքս նրա նկատմամբ, — վերսկսեց նա, — յես սպասում եյի, քե նա ինչ կանի։ Ցնքե ժառանգուհյան մասին հեռագիրը գալու լիներ, — յես նրա յերեսովը կշպրտեյի այն իդիոտի (խորքի հորս) պարտքը և կվճռեյի նրան։ Նա վաղուց, վաղուցհետե սանչի յեր ինձ համար։ Ո՛, սակայն նա այս տեսակ մարդ չեր, հազար անգամ այս տեսակ չեր, իսկ հիմա, իսկ հիմա... Ո՛, ինչ յերջանկություն կլիներ չպրտել նրան հիմա, նրա սուր յերեսովը տալ այդ հիասն հազարը և թքել... և թուքը յերեսովը քսել։

— Բայց թուղթը, — նրա վերադարձրած հիասն հազարի պրավաթուղթը գեներալի մոտ ե, չե՞։ Վերցրեք և հետ տվեք Դև-Դրիյեյին։

— Ո՛, այդ չի, այդ չի...

— Այո, ճիշտ ե, այդ չի։ Համ ել գեներալը ինչքի յե հիմա ընդունակ։ Իսկ տաքը, — գոչեցի հանկարծ յես։

Գուլինան մի տեսակ ցրված և անհամբեր նայեց վրաս։

— Ինչքա՜ տաքը, — տհաճությամբ ասաց Գուլինան, — յես չեմ կարող նրա մոտ գնալ... վոչ վոքից ել ներողություն խնդրել չեմ ուզում, — ավելացրեց նա գլգռված։

— Ի՞նչ անել, — գոչեցի յես, — և ինչպե՞ս, այդ ինչպե՞ս և կնդել, վոր դուք սիրել եք Դև-Դրիյեյին։ Ո՛, սուր, սուր մարդ։ Ուզում եք, յես նրան ապտնեմ մենամարտության մեջ։ Վորտե՞ղ և նա հիմա։

— Նա Ֆրանկֆուրտ ե և այնտեղ կմնա յերեք որ։

— Ձեր մի հատիկ խոսքը և յես կնրքամ, վաղն ևեթ, առաջինն իսկ գնացքով, — ասացի յես ինչ-վոր հիմար ենտուզիազմով։

Նա խնդաց։

— Ինչ կլինի վոր, նա գնա կասի, մի գուցե՝ նախ վերադարձրեք հիասն հազար ֆրանկը։ Համ ել ինչքի համար պիտի մենամարտի նա... Ի՞նչ պատարկ բան ե։

— Վերանայից ապա վերցնանք այդ հիսուն հազար ֆրանկը, երկնանցի կես, առաջներս կրճատցնելով, — ասես հնարավոր լիներ հանկարծակի հասակից բարձրացնել այդ դատարը.— լսեցիք միտեր Առոլյը, — հարցրի կես, դառնալով ներան, ակնարկով ինչ-որ ապարդյունակ միտք արտահայտելու

Նրա աչքերը պատասխանեցին

— Մեքին դու իմիդ կամենում ես, որ կես քեզնից այդ անգլիացու մոտ գնամ, ինչ ես,— ասաց նա նայելով դեմքիս նենգամտորեն հայացքով և գազը ժպիտով։ Առաջին անգամ էր կյանքում նա ինձ դու ասաց։

Կարծեմ այդ բոլորովին հազվադեպից նրա դերերը պատճառ և հանկարծ նա նամակ բարձրացի վրա, ասես ուժասպառ։

Կարծես կացնահ խոնձեց ինձ. կես կամենում էի և չէի հասկանում աչքերիս, չէի հավատում ականջներիս։ Ուրեմն նա ինձ սիրում է։ Նա իրեն մոտ է կանչել և մինչ բեմ միտեր Առոլյի մոտ նա, ինձնակ, ապրիկ տեղումը կանչել և իմ անկյանքը հյուրասիրում, ուրեմն վարկաբեկել և իրեն ամբողջ ժողովրդի աչքում, և կես կամենում եմ նրա առջև և դեռ չեմ էլ հասկանում։

Մի վայրկյան միտք փայլատակեց իմ գլխում։

— Պոլիտա, մի ժամ միայն ինձ ժամանակ տուր։ Սպասիր այստեղ միայն մեկ ժամ և... կես կվերադառնամ։ Այդ... այդ անհրաժեշտ է։ Ես, կամենում Ձեռ այստեղ, ձեռ այստեղ։

Ելել կես գազը վազելի անկյանից, առանց պատասխանելու նրա զարմացած հարցմանքին. նա հետևից ինչ-որ բղավեց, բայց կես չլսեցի գազը։

Այժ, կերթալիս ամենամարդկային միտքը, ազնիվ ամենատանջալին միտքը ազեցրեց ուժեղ և ամրացնում մարդու կյանքում, որը վերջինները ընդունում են վրայիս երջանկության միտք... Այդ ինչ է. կինին գազության միտքը ուժգին, կրքոտ ցանկությանն հետ, ապա գազն և կերթալիս ընդունելու ներան, վերջապես, վերջապես, հանգստացրեց, անդրադարձրեց, կամերդեցրեց, այնպիսի մի բան, որ ոչինչ չի կարող չեղնել, չհատարվել։ Գուցե այստեղ մի բան էլ կա, նախազգացումներ որևէ հոգեբանական, կամքի վրա արտաքին ազդում, ինքնամոռնացումով անհասկանալի կերևույթների հետ ուրիշ բանում,— չգիտեմ, բայց ինձ այդ կերևոյթը (որը կես կերևոյթ իմ որում չեմ ճանաչում) պատանեց հրաշք մի գնագր։ Ինձ այդ գնագրը միանգամայն արդարացնում և թվարանական հաշվով, բայց այնուհանդերձ ինձ համար միևնույն հիմա կել

հրաշք եւ Ցեմ ինչուն, ինչուն այդ համոզումը այնքան խոր, ամուր նստեց մեջս և այնքան ժամանակից վեր։ Անշուշտ կա արդեն խորհուրդ նյի դրա մասին, — կրկնում եմ ձեզ, — վոչ քե դեպքի մասին, վոր ի քիվա այլոց կարող և կատարվել (և, ուրեմն, կարող և և չլինել), այլ այնպիսի մի բանի մասին, վոր վոչ մի դեպքում չի կարող կատարվել։

Տասից քառորդ նր բանել։ կա նորս մտա վոկսալ այդպիսի ամուր հույսով և միաժամանակ այնպիսի հուզումով, վոր կա դեռևս չերբեք չեմ զգացել։ Քաղաքահներում տակավին բավական ժողովուրդ կար, քեև առավոտյանից չերկու անգամ քինչ։

Ժամը տասից հետո խաղի սեղաններն մոտ ՁՈւմ են խակասան, քունդ խաղամոլները, վորոնց համար հանքային ջրերում միայն ուլեթ գոյություն ունի, վորոնք միայն նրա համար են չնկնել, վորոնք գրեթե չեն նկատում, քե ինչ և կատարվում նրանց շուրջը և ամբողջ սեզոնի ընթացքում վոչ մի բանով չեն հետաքրքրվում, մեռնակ առավոտից մինչև չերեկո խաղում են և պատրաստ կլինեյին խաղալու գուցե և վոդջ գիշերը մինչև լույս, չերե կարելի լիներ։ Ցեմ նրանք մեշտ տհաճությամբ են ցրվում, չերբ վոր ժամը տասներկուսին ուլեթը փակում են։ Ցեմ չերբ վոր ավազ կրուպյորը, ուլեթի փակելուց առաջ, տասներկուսի մոտերքին, հայտարարում է՝ «Les trois derniers coups, messieurs!»[1] նրանք այդ վերջին չերեք զարկերի ընթացքում պատրաստ են լինում չերբեմն վեր գալու իրենց գրպանի վոդջ չեղած-չեղածը և իրոք հենց այստեղ ել ամենից շատ տանուլ են տալիս։ Ցես անցա այն սեղանի մոտ, վորի մոտ վոր նստել եր տատը։ Տատն ել նեղվածք չեր, այնպես վոր չես շուտով սեղանի մոտ կանգնելու տեղ գրավեցի։ Ուղղակի դիմացս, կանաչ մահուդի վրա, գծագրված եր «Passe»[2] բառը։

«Passe»-ը — քվերի շարք և տասներեքից մինչև չերեսունը նեղտայալ։ Առաջին իսկ կարդը, մեկից մինչև տասնուքը նեղտայալ, կոչվում է «Manque»[3]. բայց իմ ինչ գործն եր այդ ամենը։ Ցես հաշիվ չեյի անում, չես անգամ չեյի լսում, քե վոր քվի վրա կանգ առավ վերջին զարկը և, սկսելով խաղը, չհարցրի ել — ինչպես կաներ յուրաքանչյուր փոքր ի շատե հաշվող խաղացող։ Ցես հանեցի իմ բոլոր քսան ֆրիդրիխսդորը և գցեցի իմ առջևի «Passe»-ի վրա։

---

1 Ձերեք վերջին զարկերը, պարոնայք։

2 Անցի՛ր։ Թղթախաղում վորոշ քվանիշից դեպի։

3 Բացակա չես։ Թղթախաղում մինչև վորոշ քվանիշը։

— Vingt deux![1] — բղավից կրուպյորը։

Նա սարա և դարձյալ բոլորը վեր կնկա՝ ունեցածս և տարածս։

— Trente et un[2], — ձչաց կրուպյորը։

Դարձյալ տարածս Ընդամենը, ուրեմն, ութսուն ֆրիդրիխդոր դառավ։ Նա բոլոր ութսուն ֆրիդրիխդորն էլ շարժեցի քսան մինչև քիմերի վրա (տարածը կուռակի չի լինում, բաց կնկու շանս և դեմս) — անիվը պտտվից և քսանչորս դուրս նկավ։ Իմ առջև դրին կրնկը վաթիթաց հիսունական ֆրիդրիխդորանոց և տասը վոսկրրամ. ընդամենը, նախընթացի հետ, ժոտս կնկու հարյուր ֆրիդրիխդոր պոյացավ։

Նա, ասես թե, անդրի մեջ եչի և փորի վողջ այդ կույտը կարմրի վրա խաչեցի — և հանկարծ ուշքի եկա։ Նով միայն մենք անդամ, վողջ այդ կրնիկոյի ընթացքում, ամբողջ խաղի ընթացքում, կրնկյուղը առանութիյան պես անցավ միջովս և ոտ ու ձեռներս դողացրեց։ Նա տարածով դրացի և վարկյանապես գլուսակցեցի՝ ինչ ինշանակի ինձ համար հիմա տանուլ տալը։ Վեր կնկածս — իմ վողջ կյանքն եր։

— Rouge[3], — բղավից կրուպյորը, — և կես շունչ առա, հրե մրջյունները եչին անցնում մարմնովս։ Ինձ վճարեցին քղխադրամով։ Ուրեմն, ընդամենը, արդեն չորս հազար ֆլորին և ութսուն ֆրիդրիխդոր նոյամ։ (Այդ մինչեցին դեռևս կես ի վիճակի եչի հանանել հաշվին)։

Այնուհետև, հիշում եմ, կես քսան մինչև քիմերի վրա կրնկու հազար ֆլորին վեր կնկա և տանուլ տվի։ վեր կնկա ունեցածս վոսկին և ութսուն ֆրիդրիխդոր — եչի տանուլ տվի։ Դատաղեցի՝ կես վերցրի վերջին կրնկու հազար ֆլորինը, որ Ռուսլիս եր ձեռքս և վեր կնկա տատանկու տատչին քիմերի վրա — հենց այնպես, կես քոխաս, շմարտնաս, առանց հաշվի։ Ասենք ապատամի մի անկիաբրի կեղտի, որ նման եր քեզնա այն ապավորութիյան, որ պղպեղ և m-me Blanchard[4]-ը, կրը որ նա, Փարիզում, ոգտագործիկից պետին ընկավ։

— Quatre[5]! — բղավից կրուպյորը։ Ընդամենը, վեր կնկածս դամարի հետ, եչի վից հազար ֆլորին դոյացավ։ Նա արդեն

1 Քսաներկուս։

2 Երեսունմեկ։

3 Կարմիր։

4 Բլանշարը հայտնի ոդաչու չի եղել։ Նրա կինը՝ Մարիան 67 անգամ թռել է և վերջին անգամը խորտակվել, վորովհետև օդապարիկը կրակ է ընկել։

5 Չորս։

հաղթողի տեսք ունեյի, կես այլևս հիմա վոչ մի բանից չեյի վախենում և չորս հազար ֆլորինը գցեցի սևի վրա։ Մոտ ինձը մոտը, հետևելով ինձ, շտապեցին սևի վրա վինդ գալ։ Կրուպյորները իրար եյին նայում և իրար հետ խոսում։ Շուրջը — խոսում ու սպասում եյին։

Դուրս եկավ սևը։ Ես այլևս վոչ հաշինը եմ հիշում, վոչ իմ վինդ գալու հաջորդականությունը։ Հիշում եմ միայն, ինչպես յերազում, վոր կես արդեն տարել եյի, կարծեմ, մոտ տասնվեց հազար ֆլորին. հանկարծ յերեք դժբախտ զարկով, ներառյալ տասներկու հազարը տանուլ տվի. հետո վերջին չորս հազարը քշեցի «passe»-ի վրա (բայց այդ մինչեցին այլևս վոչինչ չեյի զգում. կես միայն սպասում եյի, մի տեսակ մեքենաբար, անիսոհ)— և զարձյալ տարա. հետո զարձյալ տարա չորս անգամ իրար վրա։ Հիշում եմ միայն, վոր կես հազարներով եյի վոզ կրում. հիշում եմ նաև, վոր ամենից հաճախ տասներկու միջին քիվերն եյին դուրս գալիս, վորոնց ել կես կպել եյի։ Ներառյալ մի տեսակ կանոնավոր եյին յերևան գալիս, անպայման յերեք, չորս անգամ իրար վրա, ապա չքանում եյին յերկու անգամ և հետո վերադառնում զարձյալ յերեք կամ չորս անգամ իրար վրա։ Այս զարմանալի կանոնավորությունը յերբեմն հանդիպում է տնակներում և ահա այդ ի, վոր շփոթեցնում է իսկական խաղացողներին, վորոնք մասիսը ձեռներին գրի յեն առնում։ Ծեվ ինչ — բախտի ինչ սարսափելի ծաղր և պատահում այստեղ։

Ես կարծում եմ՝ գալուցս կես ժամից ավելի ժամանակ չեր անցել։ Հանկարծ կրուպյորը հազորդեց ինձ, վոր յես յերեսուն հազար ֆլորին եմ տարել, իսկ վորովհետև բանկը մի անգամից ավելի մեծ գումարի համար պատասխանատու լինել չի կարող, ապա ուրեմն առջևը կփակվի մինչև վաղը առավոտ։ Ես վերցրի իմ ամբողջ վոսկին, ածեցի գրպանները, վերցրի բոլոր քըղթաթղթրաաները և իսկույն ուրիշ սեղանի անցա, ուրիշ արահում, վորտեղ ուրիշ առջևը կար, իմ հետևից խուժեց վոզջ ամբոխը. այնտեղ իսկույն տեղ բաց արին և յես նորից վեր գալ սկսեցի, շմարանա և անհաշիվ։ Ձեմ հասկանում, ինչը փրկեց ինձ։

Յերբեմն, ասենք, գլխում սկսում եր հաշիվ յերևան գալ։ Ես կպչում եյի վորևե քիվերի կամ շանսերի, բայց շուտով քաղցում եյի ներանց և վեր գալիս զարձյալ զրնվեն անգիտակցորեն։ Յերևի յես շատ ցրված եյի, հիշում եմ, վոր կրուպյորները հաճախ ուղղում եյին խաղս։ Ես կոպիտ սխալներ եյի անում։ Ռանդևոս

Քրջվել ելին քրտինքից և ձեռներս դողդողում ելին։ Մոտ ելին քըս-
չում պոլյաչոկներ ծառայությունն առաջարկելուն, բայց կես ներանց
չէրթեք չելի լսում։ Բախտս չեր ընդհատվում։ Հանկարծ շուրջս
բարձր խոսակցություն և ծիծաղ բարձրացավ։ Բրավո, բրավո —
բղավում ելին բոլորը, մինչև անգամ ծափ ելին տալիս։ Ես
այստեղ ել ելի չկրնացա հարցեր պոկել և քանակը գործ-
ակալ փակվել ելին մինչև վաղը։

— Գնացեք, գնացեք, — ինչ-որ ձայն չընդհատ եր ակլից։ Ես
ինչ-որ հրամանատարի ջուռը եր։ Նա շարունակ կանգնած եր
հոգքես և կարծես չէրթեին ոգնում եր ինձ խաղի մեջոցինս։

— Ի սեր աստծո, գնացեք, — չընդհատ մի ուրիշ ձայն ձախ
ականջիս։ Ես հարևանցի նայեցի։ Դա շատ համեստ և վայելուչ
հագնված մի աղջիկ եր, մոտ չկրնացա տարբերեմ, մի տեսակ հի-
վանդագոս-դեղնատ, հազած դեմքով, որ հիմա չել հիշեցնում եր
նրա վաղեմի հրաշալի գեղեցկությունը։ Այդ րոպեին չես պրպտում
լցնում եր քղքիապատիներով, որ ճեղքում եր և հավաքում եր
անգամ ոչ մեր ձեռացած վոսկիներ։ Վերցնելով հետաքրքրասեր-
նոց վերջին վոսկիները, չես միանգամայն անուշադիր կոխեցի այն
դժգույն աղջնակ բոլոր, աստանիկ ցանկություն ծագեց մեջս այդ
պահին այդ անել և նրա բախտը, նախորդ մասնիկները, հիշում եմ,
ամուր անգիացին ձեռքս, իբրև խորհուրդ շնորհակալություն նշան։
Այդ ամենը կատարվեց մի ակնթարթում։

Համաքելով ամենը, չես ուրախ անցա trente et quarante[1]-ին։
Դա սովրեթ չես, զի քղքիախաղ եր։ Այս խաղում բանկը մի անգա-
մից պատահականորեն չես հարյուր հազար ֆրանկ դեմ։ Վեր գալու
ամենամեծ դեմարը դարձյալ չորս հազար ֆրանկ եր։ Ես խաղը
բոլորովին չգիտեի և վոչ մի վեր գալու ձև չգիտեի, բայց կար-
մրից և անից, վոր ացառնել ել կարելի եր ներանցից ել կպա չես։ Վոչ
վոկսալը խռովել եր շուրջս։ Ինձ հիշում, միայն արի ուրախ ոչ
մեջոցին դեմ մի անգամ Պոլինային մտքիս։ Ես այն պահին ինչ-
որ անբարեկիրթ վարմունք եմ պիտի վերցնել ու հրել քղքիապուհիներ,
որ դեղի նման ուռում եին իմ առջև։

Ձեռքս վոր ճակատագրին եր հրում ինձ, Այս անգամ ամեն
դեպքում անդի ունենալով մի հանգամանք. վոր, ասենք, բախ-
տս հաճախ և կրկնվում խաղում դիպչի քանակը, որինակ, կար-
մրին և քաց չի քողնում ներան տալը, անգամ ստանձինգ անգամ
իրար վրա։ Անցյալ օրը չես լսեցի, վոր անցած շաբաթ կարմիրը

1. Երեսուն և քառասուն։

դուրս ե յնկնել քսաներկու անգամ իրար վրա. ուրիշ խաղացողները այդպիսի բան չեն եղ հիշում և զարմանքով նայեն պատմում։ Հասկանալի բան ե, բոլորը թողնում են կարմիրը, և տասը անգամից հետո, որինակ, գրեթե վոչ-վոք սիրտ չի անում նրա վրա վեր գալ։ Սակայն սևի վրա եղ կարմիրի հակառակի, վոչ մի վոր-ձառու խաղացող վեր չի գալիս։ Փորձված խաղացողը գիտե՝ ինչ հնշանակի ընտանեկան այդ կամակորությունը։ Որինակ, կարծես թե տասնվեց անգամ կարմիրը դուրս գալուց հետո՝ տասչորեքորդ գարկին անպատճառ սևի վրա պիտի կանգ առնի։ Սևանեկները խմբերով վրա են տալիս այդպիսի դեպքերում սևի վրա, կրկնապատկում, յեռապատկում դումարը և տատիկ տանուլ տալիս։

Սակայն յես, ինչ-վոր տարօրինակ կամակորությամբ, նկատելով, վոր կարմիրը դուրս յեկավ յոթ անգամ իրար վրա, գիտեմ ես կպա կարմիրից։ Ես համոզված եմ, վոր կիստով չափ ինքնասիրություն ել չի անում. յես ուզում եի հանդիսատեսներին զարմացրած լինել խելահեղ ռիսկով և — ո, տարօրինակ զգացողություն — յես պարզորոշ հիշում եմ, վոր իրոք առանց ինքնասիրության վորևե կոշի ռիսկի սարսափելի ծարավ համակեց ինձ։ Դուցե այդքան զգացողություններից անցնելով, հոգին չի հագենում, այլ միայն գրգռվում նրանցից և նորից զգացողություններ պահանջում և ավելի ուժեղ ու ուժեղ, մինչև վերջնական հոգնածություն ևկվ, ճշմարիտ, չեմ սուս, յերբ խաղի կանոնավորությունը թույլ տար մի անգամից հինսուն հազար ֆլորին վեր գալ, յես անտարակույս վեր կգայի։ Շուրջս բղավում եին, վոր դա խելագարություն ե, վոր կարմիրը տասնչորսերորդ անգամն ե դուրս գալիս։

— Monsieur a gagné déjà cent mille florins,[1] — հնչեց մոտ մեկի ձայնը։

Ես հանկարծակի ուշքի յեկա։ Ինչպե՞ս ես այս յերեկո հարյուր հազար ֆլորին եմ տարել։ Ամենին ինչի՞ս և պետք վոր ես արագ-արագ քղթախրաճները ճխլելով կոխեցի գրպանս, առանց համարելու հավաքեցի վոտքի վոսկին, բոլոր վիաքիոցները և դուրս վազեցի վոկսալից։ Շուրջս՝ ամենքը ծիծաղում եին, յերբ վոր յես անցնում եի սրահներից, նայելով իմ դուրս ընկած գրպաններին և նյարդային քայլվածքին վոսկու ծանրությունից։ Մի քանի ձեռք պարզվեց ինձ. յես բռնում եի, ինչքան վոր բուռս բռնում եր։ Ձերկու ջհուդ կանգնեցրին ինձ յելքին։

[1] Պարոնն արդեն հարյուր հազար ֆլորին ե տարել։

— Դուք խիզախ եք։ Դուք շատ խիզախ եք, — ասացին նրանք ինձ, — սակայն վաղը առավոտյան անպայման գնացեք, ինչքան կարելի է շուտ, քան չի դուք բոլորը, բոլորը տանուլ կտաք...

Ես չկի լսում նրանց։ Տառապին մութն էր, այնպես վոր մարդ իր ձեռքը չէր տեսնում։ Մինչև հյուրանոց կես վերստ հասնելու էր։ Ես կերթեք չեմ վախեցել վոչ գողերից, վոչ ավազակներից, նույնիսկ փոքրիկ ժամանակս. հիմա ել նրանց մասին չկի մտածում։ Ասենք, կես չեմ հիշում, քե ինչի մասին եկի մտածում հանդարտորեն. մտորում չկար։ Ես միայն հաջողության, հաղթանակի, հպարտության ինչ-վոր սարսափելի վայելք եկի զգում, չդիտեմ ինչական արտահայտեմ այդ։ Մեկ-մեկ իմ առջև կերևան եր գալիս Պոլինայի պատկերը. կես հիշում և դիտակցում եկի, վոր գնում եմ նրա մոտ, խնդրեմ կլինեմ նրա հետ և կսկսեմ պատմել նրան, ցույց տալ... Բայց կես արդեն հոգնով եկի հիշում քե նա նոր ինչ եր ասում ինձ և ինչու գնացի կես և բոլոր զգայությունները, վոր ընդամենը ժամուկես առաջ կային, հիմա ինձ թվում եկին վաղուցհետև անցած, փոխված, հնացած, վորոնց մեջ այլևս չկեր մտնելու, վորովհետև այսուհետև ամեն ինչ նորից կսկսվիր։ Երևիմ ծառուղու ծայրին կերկյուղ պատեց ինձ ետևս կեթիմ հիմա ինձ սպանելու և կոզոսամենա։ Ամեն քայլափոխում կերկյուղս աճում եր կրկնակի։ Ես գրեթե վազում եկի։ Հանկարծ, ծառուղու վերջում մեզ հյուրանոցը, լուսավորված անհամար կրակներով, — փաթեք ասածս։ տանում եմ։

Ես մազ ատրով բարձրացա իմ հարկին ու արագ բաց արի դուռը։ Պոլինան նեղան եր և նստած եր իմ բազմոցի վրա, վառ մոմի առջև, ձեռները խաչաձև ծալած։ Նա նայեց վրաս զարմանքով և, հնարկին, այդ բոպեին կես շա՞տ ատրոբինակ տեսք ունեցի։ Ես կանգ առա նրա առջև և սկսեցի դուրս բերել ու անգամե վրա գցել իմ փոքր վոզջ կույտը։

ՏԱՍՆՇԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հիշում եմ՝ նա սարսափելի շեշտակի նայում եր գեմքիս, բայց չեր շարժվում անգլից, չվոխելով անդամ դիրքը։

— Ես կերկու հարյուր հազար ֆրանկ եմ տարել, — գոչեցի կես, նետելով վերջին փաթեթները թղթադրամներն և վոսկու փաթեթները ահագին կույտը ծածկեց վոտք անգամը, և կես չկի կա-

բողանում աչքս հեռացնել այդ կույտից. մեկ-մեկ կես խոպան մոռանում եմի Պոլինային։ Մեկ սկսում եմի կարդի բերել քիքիդրաքներն կույտերը, դարսում եմի միասին, մեկ մի ընդհանուր դնդում զատում եմի վոսկին. մեկ ամեն ինչ թողնում և արագ-արագ անցուդարձ եմի անում սենյակում, խորհում, ապա հանկարծ դարձյալ մոտենում սեղանին, դարձյալ սկսում համարել փողը։ Հանկարծ, ասես ուշքի եկած, կես արագ-արագ դուռը փակեցի, յերկու անգամ պտտելով բանալին։ Հետո կանգ առա, մոտմոլոր, իմ փոքրիկ չեմոդանի առջև։

— Չեմոդանի մեջ չդնե՞մ միննչև վաղը, — հարցրի հանկարծ կես, դառնալով դեպի Պոլինան, հանկարծ մոտաբերելով նրան։ Իսկ նա չարունակ նստած եր, անշարժ, նույն տեղում, բայց ուշիուշով հետևում եր ինձ։ Ցարտրինակ եր մի տեսակ նրա դեմքի արտահայտությունը. դուր չեկավ ինձ այդ արտահայտությունը։ Չեմ սխալվի, յեթե ասելու լինեմ, վոր նրա մեջ ատելություն կար։

Ես արագ մոտեցա նրան։

— Պոլինա, ահա քսանհինգ հազար ֆլորին — դա կանի հիսուն հազար ֆրանկ, նույնիսկ ավելի։ Վերցրեք, շպրտեցիք վաղը նրա յերեսին։

Նա ինձ չպատասխանեց։

— Յեթե կամենում եք, կես ինքս կտանեմ, վաղ առավոտյան։ Լավ։

Նա հանկարծ խնդաց։ Յերկար ծիծաղում եր նա։

Ես զարմանքով և վշտալից զգացմունքով նայում եմի նրան։ Այդ ծիծաղը շատ նման եր նրա մանրիկ, ծաղրական ծիծաղին ինձ վրա, վոր մի քիչ դուրզադիսում եր իմ ամենաբուռն բացատրություններին։ Վերջապես նա դադարեց և հոնքերը կիտեց. հոնքերի տակից նա խիստ հայացքով նայում եր վրաս։

— Ես ձեր փողը չեմ վերցնի, — ասաց նա արհամարհանքով։

— Ինչպե՞ս։ Այդ ինչ կնշանակի, — բղավեցի կես, — Պոլինա, ինչի՞։

— Ես ձրի փող չեմ վերցնում։

— Ես առաջարկում եմ, վորպես բարեկամ. կես ձեզ կյանքս եմ առաջարկում։

Նա նայեց վրաս տխուր, զննող հայացքով, ասես կամենալով քափանցել մեջս։

— Դուք քանդ եք տալիս, — ասաց նա քմծիծաղով, — Դեֆրեյեի սիրուհին հիսուն հազար ֆլորին չարժե։

— Պոլինա, ինչպե՞ս կարելի չի հետս այդպես խոսել — գոչեցի ես կշտամբանքով, — մի՞թե ես Դե-Գրիյն լամ

— Ես ձեզ ասում եմ Այո... այո... ես ձեզ Դե-Գրիյեից ավելի չեմ սիրում, — հեկեկաց նա, փայլատակելով աչքերով։

Այսուհետ նա ձեռնոցով ծածկեց դեմքը և հեռացրեց լեզուն։ Ես արագ-արագ մոտեցա նրան։

Ես հասկացա, որ իմ բացակայությամբ նրան մի բան է պատահել։ Նա ասես ինչ-որ բան էր ուզում ինձ ասել։

— Ներեք ինձ, Մսյո՛, Մսյո՛, Հիսուն հազար ֆրանկով, ինչպես Դե-Գրիյենը, — գոռաց այրված նրա բերանից ջղաձիգ հեծկլտանքների հետ։ Ես դրկեցի նրան, համբուրում էի նրա ձեռները, վոտները, ծունկ չոքեցի նրա առջև։

Հիսիներին անցնում էր։ Նա բերկու ձեռքը դրել էր ուսերիս և անհոգն հայացքով դիտում էր ինձ. կարծես իմ դեմքի վրա բան էր ուզում կարդալ։ Նա ականջ էր դնում, բայց ըստ երևույթին չէր լսում, ինչ ինչ էի ասում։ Նրան ինչ-որ հոգս և մտատանջություն էր բերկացել նրա դեմքին։ Ես վախենում էի նրա համար. ինձ միանգամայն բվում էր, որ նրա խելքը խանգարվել է։ Մեկ նա կատաղկ ինձ էրին էր քաշում. հավատ ընծայող ժպիտ էր քաշում նրա դեմքին. և հանկարծակի նա ինձ հրում էր և դարձյալ սկսում էր նայել վրաս մոլեգնած հայացքով։

Հանկարծ նա սկսեց ինձ դրկել։

— Դու հո ինձ սիրում ես, սիրում ես, — ասում էր նա, — չէ՞ որ դու, չէ՞ որ դու.... իմ պատճառով ուզում էիր ինքնասպանություն գործել հետո — Ձեվ հանկարծ նա վոխվեց, կարծես ինչ-որ ծիծաղելի և սիրելի բան միտքն ընկավ։ Նա և՛ ծիծաղում էր, և՛ լալիս միաժամանակ։ Ինչ անելի կես ապա։ Ես ինքս էլ ասես տենդի մեջ եյի։ Հիշում եմ՝ նա ինձ սկսում էր մի բան ասել, — բայց ես դրկեցի վոչինչ չեյի կարողանում հասկանալ։ Դա ինչ-որ գաղտնիք էր, ինչ-որ քաղցրավաճառ, — ասես ես նա ինչ-որ բան էր ինձ ուզում շուտ-շուտ պատմել, — գաղտնիքը, որ կերևում ընդհատվում էր անհնարին ծիծաղով, որ ինձ վախեցնում էր։ «Չե՛ս, չե՛, դու սիրելի կես, սիրելի՛ս, — կրկնում էր նա։ «Դու իմ հավատարիմն ես», և գորձյալ ձեռները դնում էր ուսերիս, եյի նայում էր վրաս և շարունակում կրկնել՝ «Դու ինձ սիրում ես... սիրում ես... սիրելի կես։ Ես աչքս նրանից չեյի գարձնում. կես գեռևս կերևեր չեյի տենդ նրա քըն-

քշուքյան և սիրո նման քաղցր ձիշտ ես, գա, իհարկե, զառանցանք եր, բայց... նկատելով իմ կրքոտ հայացքը, նա հանկարծ խորամանկ ժպտում եր. առանց վորևե պատճառի նա հանկարծ խոսք եր բաց անում միստեր Ասուլեյից։

Ասենք՝ նա անընդհատ խոսք եր բաց անում միստեր Ասուլեյից (մանավանդ քիչ առաջ, յերբ վոր ճիշտ եր անում ինձ ինչվոր բան պատմել), բայց քեն ինչ — յես չեյի կարողանում ըմբռնել. կարծեմ նա անգամ ծաղրում եր Ասուլեյին. անընդհատ կըրկնում են, քե Ասուլեյը սպասում ե... և գիտեմ յես արդյոք, վոր նա հիմա անչուշտ կանգնած կլինի լուսամուտի տակ։ «Այո, այո, լուսամուտի տակ, — ապա, բաց արա, նայիր, տես, նա այստեղ ե, այստեղ»։ Նա հրում եր ինձ դեպի լուսամուտը, բայց հենց վոր յես շարժվում եյի գնալու, նրա ծիծաղը փոքրկում եր, և յես ետ եյի նրա մոտ, իսկ նա նեռվում եր վրաս և գրկում ինձ։

— Մենք կմեկնենք։ Մենք վաղը կմեկնենք, — ծագում եր նրա գլխում անհանգիստ միտք, — դե... (և նա միտք եր անում)— կհասնենք տատին, դու ինչ ես կարծում։ Բերլինում, յես կարծում եմ, կհասնենք և նա մեզ կտեսնի։ Իսկ միստեր Ասուլեյը... եհ, սա չի Քուչի Շլանգենբերգից, ինչ ես կարծում։ (Նա բարձր ծիծաղեց)։ Դե, լսիր, գիտես, գալ ամառ նա ձեր ե գնում։ Նա ուզում ե հյուսիսային քևոռ գնալ գիտական հետազոտություններ կատարելու համար, ինձ էլ կանչում եր հետը, հա, հա, հա։ Նա ասում ե, վոր մենք, ռուսներս, առանց յեվրոպացիների վոչինչ չգիտենք և վոչ մի բանի ընդունակ չենք... Բայց նա էլ բարի մարդ ե։ Գիտես, նա ազնվորեն նեղում ե. նա ասում ե, վոր Blanche-ը... վոր կիրքը, — եհ, չգիտեմ, չգիտեմ, — հանկարծ կրկնում եր նա, ասես չփոքված և կապը կորցրած։ — Ներող մարդիկ, ափսոս գալիս ե, տատին էլ... դե, լսիր, լսիր, ասելս կարող ես դու սպանել Դե-Գրիյեյին։ Ցավ մըքեն, մըքեն դու կարծում եյիր, վոր կսպանես։ Ո՛, հիմար ես։ Մըքեն դու կարող եյիր կարծել, վոր յես քեզ կտամ քեզ մենամարտել Դե-Գրիյեյի հետ, դու իսկի բարոնին էլ չես կարող սպանել, — ավելացրեց նա, հանկարծ ծիծաղելով։ — Ո՛, ինչ ծիծաղելի եյիր դու այն պահին բարոնի հետ. յես նայում եյի նաստարանից ձեր յերկուսին էլ. և վորքան չեյիր ուզում դու այն պահին գնալ, յերբ յես քեզ ուղարկում եյի։ Ինչպես ծիծաղում եյի յես այն մինչոցին, ինչպես ծիծաղում եյի յես այն մինչոցին, — ավելացրեց նա ծիծաղելով։

Ես ամենայն ինչ պատրաստ էի հանձնելու, բայց ոչ ոքի չէի տեսնում։ Ես ամենայն կողմից ուշադրություն էի դարձնում

անապատի եմ իմ բախտից և իրոք, ճիշտ այնպես, ինչպես Դե-Գրիյեն, ուզում եմ ոձիքս քաշի տալ նրանից, նվիրելով նրան հիսուն հազար ֆրանկ։ Բայց այդպիսի բան չկար, խղճի մուռը գիտեմ այդ։ Կարծում եմ, վոր մեղավորն այստեղ մասամբ նրա անափառությունն և յեղել. անավառությունը հուշել և նրան ինձ հավատ չընծայել և վիրավորել, թեև այդ ամենը պատկերացել և նրան գուցե և ազոտ կերպով։ Այդ դեպքում յես, ինարկե, Դե-Գրիյեյի մեղքը քավեցի և մեղավոր դարձա, քանի առանց մեծ հանցանքի։ Ճիշտ և, այդ ամենը լոկ զառանցանք եր. այն էլ և ճիշտ, վոր յես գիտեյի, թե նա զառանցանքի մեջ և և... ուշ չդարձրի այդ հանգամանքի վրա։ Գուցե նա հիմա չի կարողանում ներել ինձ այդ։ Այո, բայց դա հիմա յե այդպես. իսկ այն ժամանակին, այն ժամանակին նրա զառանցանքն ու հիվանդությունն այնքան հո ուժգին չեն յեղել, վորպեսզի նա բոլորովին մոռանար, թե ինչ և անում, յերբ վոր Դե-Գրիյեյի նամակը ձեռին զարկա եր մոտս։ Ուրեմն նա գիտեր, թե ինչ և անում։

Ծնա կիսատ-պռատ, արագ-արագ, իմ բոլոր թղթապրանքները և վռնդու վողջ կույտը կոխեցի անկողնու մեջ, վերմակով ծածկեցի և դուրս յեկա. Պոլինայից տասը րոպե հնար։ Ես հավատացած եյի, վոր նա տուն և վազել և ուզում եյի չամաց-կամաց մտնել նրանց մոտ և նախապատրաստել պարկից հարցնել տրիտրոյի առողջության մասին։ Վորքան մեծ եր իմ զարմանքը, յերբ վոր սանդուխքի վրա պատահած պարկից տեղեկացա, վոր Պոլինան դեռևս տուն չի վերադարձել, և վոր պարկն ինքն էլ նրա հետևից ինձ մոտ և գալիս յեղել։

— Չիմա, — ասացի յես նրան, — հենց հիմա դուրս յեկավ իմ մոտից, մի տասը րոպե առաջ, ապա ուր կարող և նա կորած լինել։

Պարկը հշտամբանքով նայեց վրաս

Մինչդեռ մի ամբողջ պատմություն եր դուրս յեկել, վոր արդեն տարածվել եր հյուրանոցում։ Շվեյցարանոցում և որդի-հնեղների մոտ փախտում եյին, վոր Ֆրեյլինը[1] առավոտյան ժամը վեցին դուրս և վազել հյուրանոցից, ինձ բնի տակ և վազել hôtel d'Angleterre-ի[2] ուղղությամբ։ Նրանց խոսքերից և ակնարկներից յես նկատեցի, վոր նրանք արդեն գիտեն, թե նա վողջ գիշերն իմ սենյակումն և անց կացրել։ Հենց, արդեն գրույց եր շրջում

1 Գնդամանկունն՝ որիորդ։

2 Անգլիա հյուրանոց։

պիներակի ամբողջ պերպատանի մասին. հայտնի չեր դառել, որ պիներակը կորել գժվում ու լալիս եր, սակի վոչ հյուրանոցում. Ես պատմում էլին, որ կնկան տատը նրա մայրն ե կեղել, որ պիտանի հնձող նրա համար և Բուսատանից կերևան նկել, որպեսզի արդելի իր վորդու ամուսնությունը m-ll Comminges-ի հետ, իսկ անհնազանդության գնդում, մատանդության պրկելու համար, և վորովհետև նա իրոք չի հնազանդել, ապա կոմսուհին, հնձող նրա աչքի առջև, պիտանի տանում է ամեն տեսակի խոշտանգում իր բոլոր մոդերը, վորպեսզի նրան ստիպա բան չհամարի. «Diese Russen»[1] — կրկնում եր տեր-կնձնները գայրույթով, որովհետև գյուղը Մյուսանները ծիծաղում էլին Տեր-կնձնների հաշիվ եր պատրաստում իմ տանելը նրան հայտնի չեր. գարնը, իմ կարիքների բարելը, առաջինը շնորհավորից ինձ. Բայց գարդա հո չէր կարելի. Ես գացի գնալ d'Angleterre հյուրանոցը.

Դեռ գաղ եր. միստեր Ատկինը վոչ վորի չեր ընդունում. իսկ իմանալով, որ ես եմ կնկել, գուրս կնկավ մուտ կորիդոր և կանգ առավ իմ դեմ, լուռ հառելով ինձ վրա անտեղ հայացքը և ատամ եր, ինչ կասեմ. Ես խնդրեց հարցրի Պոլինային.

— Նա հիմա՞ն է,— պատասխանեց միստեր Ատկինը, առաջվա պես շեշտակի նայելով վրաս և աչքերը ինձնից չդարձնելով.

— Արդյոք նա իրոք ձեզ մուտ է.

— Ա՛, այո, ինձ մուտ է.

— Դուք իմացնու՞մ եք ապա... մատիկ եք ձեզ մեռ պահել.

— Ա՛, այո, ես մատիկ եմ.

— Միստեր Ատկինչ, դա սկանդալ կդառնա, այդ չի կարելի. Համ էլ նա բոլորովին հիմար է. դուք, ինչպես, չեք նկատում.

— Ա՛, այո, ես նկատել եմ և ձեզ ասելու ասացի, որ նա հիմար է. Եվքան նա հիմար չլիներ, ձեզ մուտ չեր անցկացնի պիշերը.

— Արդյոք դուք այդ ևս պիտակ.

— Դիտեմ. Նա կարելի այստեղ և գալիս կեղել և ես նրան կատանելի իմ ապրանքատեղ մուտ, բայց վորովհետև նա հիմար է կեղել, ատած և անալմամբ ձեզ մուտ է կնկել.

— Ներեցեք, Ես, շնորհավորում եմ ձեզ, միստեր Ատկինչ. Ի դեպ, դուք ինձ գաղափար եք տալիս. դուք վոչ պիշերը մեր լուսամուտի տակ կանգնած հո չէք կեղել. Միստ[2] Պոլինան

---

1 Այդ ռուսները.

2 Անգլերեն՝ տիկին.

ամբողջ գիշերն ստիպում եր ինձ բանալ լուսամուտը և նայել — կանգնած չՓք արդյոք դուք լուսամուտի տակ, և սարսափելի ծիծաղում եր։

— Մ'Քեն Վէյ, լուսամուտի տակ չես չկայի կանգնած, բայց չես սպասելիս եմ չեղել կորիդորում և շրջում եյի։

— Բայց նրան պետք և բռնել, միստեր Աստլեյ։

— Ո՛, այո, չես արդեն քժիշկ եմ կանչել, և չՓքե նա մեռնելու լինի, դուք կպատասխանանք ինձ նրա մահվան համար։ Ճես ապշեցի։

— Ներողամիտ չեղեք, միստեր Աստլեյ, այդ ինչ եք կամենում դուք։

— Ճիշտ և, վոր դուք չերեկ չերկու հարյուր հազար ֆրանկ եք տարել։

— Ընդամենը միայն հարյուր հազար ֆլորին։

— Ահա, տեսաք։ Ուրեմն այսօր առավոտյան Փարիզ գնացեք։

— Ինչո՞ւ։

— Բոլոր ուսանողը, վոր ուննեևալուց, Փարիզ են գնում, — պարզեց միստեր Աստլեյը այնպիսի ձայնով և չեղանակով, վոր ասես ՓՆ գրքից կարդալիս լիներ։

— Ի՞նչ պիտի անեմ Փարիզում չես հիմա, ամառ ժամանակ։ Ճես սիրում եմ նրան, միստեր Աստլեյ։ Դուք ինքներդ էլ դիտեք։

— Մ'Քեն Ճես համոզված եմ, վոր՝ վէյ։ Համ էլ, այստեղ Ճաշով, դուք անշուշտ տանում կտաք ամենը և վոչ չի Ճես Փարիզ գնալու համար։ Բայց Ճաք քարով, չես միայնգամայն համոզված եմ, վոր դուք այս առավոտ Փարիզ կմեկնեք։

— Լավ, Ճաք քարով, միայն ՓՆ չես Փարիզ չեմ գնա։ Ներեցեք, միստեր Աստլեյ, այդ մասին, ՓՆ մեր բանը հիմա ինչ կլինի։ Մի խոսքով՝ գնեերալը... և հիմա միտս Գուլինայի այդ արկածը, — չի՞ վոր լուրը պատելու չես վոդի քաղաքում։

— Այո, վոդի քաղաքում. իսկ գնեերալը, կարծում եմ, դրա մասին չի խորհում և նրա գործը չի ել կտրել։ Համ ել միտս Գուլինան ունի կատարյալ իրավունք ապրելու, վորտեղ նրա քեՓն ուզենա։ Իսկ այդ ընտանիքի մասին կարելի չես արդարացի ասել, վոր այդ ընտանիքն այլևս գոյություն չունի։

Գնում ու խնդում եյի այդ անգլիացու սարսրինակ համոզման վրա, վոր չես Փարիզ կերթամ։ Սակայն նա ուղում և ինձ զնդակահար անել մենամարտության մեջ, — խորհում եյի չես, — չՓքե m-lle Գուլինան մեռնելու լինի, — այ քեզ ոյին։ Ճերվում

ես, չես ափսոսում նյի Պոլինային, բայց տարօրինակ բան,— այն իսկ րոպեյից, որ ձեռքս չորսկ դիպավ խաղի անգանին և փոդի փաթիոններ սկսեց կրել,— իմ սերը նահանջեց չորկրորդ պլանը։ Այդ չես հիմա դու ասում, բայց այն պահին չես տակավին տյսյան պարզ այդ ամենը չնյի նկատում։ Միքիև չես իրավ որ խաղամոլ եմ, միքիև չես իրավ որ... այդքան տարօրինակ սերով եմ Պոլինային սիրելիս չեղել։ Վոչ, չես միևնույն հիմա էլ սիրում եմ նրան, անընդում և ատելով։ Իսկ այն պահին, երբ չես տես չեկա միտանր Ասլնյի մոտից և տուն նյի գառնում, չես անկեղծ ատում եմ և մեղադրում ինձ։ Բայց... բայց այսօրվ պատահեց ծայր տալիս տարօրինակ և հիմար դեպք։

Ես շտապում եյի գնդերային մոտ և հանկարծ, նրանց կացարանից վոչ-հեռու, բախվեց մի գուռ և ինձ մեկը կանչեց։ Դա m-me veuve Gominges-ն եր և կանչում եր m-lle Blanche-ի հրամանով։ Ես նեյս մոտ m-lle Blanche-ի կացարանը։

Նրանք յերկու սենյակից բաղկացած փոքրիկ հատար ունեյին։ Լսվում եր m-lle Blanche-ի ծիծաղն ու մինչը ներշնչանից։ Նա յերգում եր անկոդնից։

— A, c'est lui! Viens donc, bête![1] Ճիշտ և, que tu as gagné une montagne d'or et d'argent? J'aimerais mieux l'or.[2]

— Տարել եմ,— պատասխանեցի յես ծիծաղելով։

— Իմչքան։

— Հարյուր հազար ֆրանկ։

— Bibi, comme tu es bête.[3] Դե նեյս սրի այսօրվ, յես վոչինչ չեմ լսում. Nous ferons bombance, n'est ce pas?[4]

Ես նեյս մտա։ Նա պառկած եր վարպատյն աթոռան վերմակի տակ, վորի տակից գուրս եյին սրծել մեռնի, աստղի, գարեմանային քիևերը,— քիևեր, վոր միայն յերազում կարելի յե տեսնել,— վորոնք մի քիչ ծածկված եյին ճերմակ ժանյակով յեղերած շապիկով,— մի բան, վոր գարեմանային սազում եր նրա քնի մարքուեր։

— Mon fils, as-tu du cœur?[5]— հչաց նա, տեսնելով ինձ և խնդաց։ Նա միշտ էլ շատ գվարթ եր ծիծաղում և յերբեմն անդամ անկեղծ։

---

1 Ա, սա նա յե։ Արի, տյուչ։

2 Վոր գու մի սար վոսկի ու արծաթ ես տարել։ Ես գերադասում եմ վոսկին։

3 Մանկիկ, ինչ հիմար ես։

4 Մենք քեֆ կանենք, չե՞ս

5 Վարպետ, գու սիրտ ունե՞ս։

— Tout autre...[1] *սկսեցի յես, հարափոխելով կորնելի խոսքերը։*

— *Տեսնում ես,* vois-tu, — *արագ-արագ վրա տվեց նա հանկարծ,* — *նախ*[2] *գոլը գուլպաներս, ոգնիր վոր կոշիկներս հագնեմ, իսկ յերկրորդը*[3] si tu n'est pas trop bête, je te prends à Paris[4]. *Փութա՛ս, յես հիմա գնում եմ։*

— *Հիմա՞։*

— *Կես ժամից հետո։*

Իրոք ամեն ինչ հավաքված եր։ Նրա բոլոր չեմոդաններն ու իրերը պատրաստ դարսված նյին։ Սուրճը վաղուց արդեն մատուցված եր։

— Eh bien! *կուզի՛ս,* tu verras Paris. Dis donc qu'est ce que c'est qu'un outchitel? Tu étais bien bête, quand tu étais outchitel[5]. *Վորտե՞ղ են ասած գուլպաներս։ Կոշիկներս հագցրու, յա՛։*

Նա հանեց իր իրոք դյուքիչ վոտիկը, թուխ, փոքրիկ, չայլանդակված, ինչպես գրեթե այն բոլոր վոտիկները, վոր այնքան փոքրիկ են յերևում կոշիկների մեջ։ Յես ծիծաղեցի և սկսեցի հագցնել մեսաքան գուլպան։ M-lle Blanche-*ը, այդ միջոցին, անկողնի վրա նստած, արագ-արագ դուրս եր տալիս։*

— Eh bien, que feras-tu, si je te prends avec?[6] *Առայ՛ժ՝* je veux cinquante mille francs.[7] *Դու ինձ կտաս Ֆրանկֆուրտում։* Nous allons à Paris[8]. *այնտեղ մենք կապրենք միասին* et je te ferai voir des étoiles en plein jour[9]. *Դու այնպիսի կանայք կտեսնես, վորպիսիները յերբեք չես տեսել։ Լսի՛ր...*

— *Ապասի՛ր, վոր յես քեզ հիսուն հազար Ֆրանկ տամ, ապա ինձ ինչ կմնա։*

— Et cent cinquante mille francs[10], *դու մոռացար, բացի այդ յես համաձայն իմ քո ընակարանում ապրել մնկ, յերկու ամիս,* que sais-je!. *Մենք, իհարկե, յերկու ամսում կծախսենք այդ հարյուր*

---

1 *Բոլորովին այլ։*

2 *Ձեռքե գուլպաները չես, քեզ հետս կառնեմ Փարիզ։*

3 *Հմմ, դու կտեսնես Փարիզը։ Ին ասա, ինչ բան և ուչիտելը (ուսուցիչը)։ Դու շատ հիմարն նյիր, յերբ վոր ուչիտել նյիր։*

4 *Հմմ, ինչ կտեսնես, վոր յես քեզ հետս առնեմ։*

5 *Յես կուզեմ հիսուն հազար Ֆրանկ։*

6 *Մենք կերթանք Փարիզ։*

7 *Ձեվ յես քեզ ասպետը ցույց կտամ որը ցերեկով։*

8 *Իսկ հարյուր հիսուն հազար Ֆրանկը։*

9 *Ձես ինչ իմանամ։*

Հիմն հաղար Թրանկը Տեսար, je suis bonne enfant[1] և քեզ նախապես ասում եմ, mais tu verras ces étoiles[2].

— Իշխեմ, ամբողջ կյանքս ամառվա։

— Ի՞նչ։ Այդ քեզ սպասվեցնում եմ։ Ah, vil esclave![3] Գիտես դու, արդյոք, որ մեկ ամսվա այդ սնապարծ կյանքը քո վրայ դատաստանից լավ եմ։ Մեկ ամիս —et après le déluge! Mais tu ne peux comprendre, va![4] Բան, դնա,դու չարժես դրան։ Ah, que fais-tu?[5]

Այդ բոլորից մեծ մասը մոռացել էի կոչիկ հագցնում, բայց չհամբերեցի և մոտը համբուրեցի նա մոտը պահից և ամաչելով սկսեց խոսել բնականաբար Ներքնապես նա ինձ բոլորովին վռնդեց։

— Eh bien, mon outchitel, je t'attends, si tu veux[6]. քաղցր մանից մեկնում եմ, — բղավեց նա հետևիցս։

Դառնալով տուն, ես արդեն պլանատուրին պես էի ես։ Ի՞նչ անեմ, ես մեղավոր չեմ, որ m-lle Վերնան բնականաբար նամակ մի ամբողջ մատիտով և դեռ բնական նամբարել և միասին Ասելնին ինձ Պոկված իմիտացումներից մի քանիսը դեռ ընկած էին հատակին. ես հավաքեցի Այդ բոլորը դուռը բացվեց և մեկավ ինքը սրան-նրանից (մոտ ասած մոտ նայել անդամ չեր ուզում) հրամայում, չեմ ցանկանում ես արդյոք միասին ներքև, շատ լավ անելուն, մոտենալ նոր ինձանից և մեղել կոմս B-ին։

Ես կանգնած մնում էի

— Հայր ի, — բղավեցի ես, — ես մեղավոր եմ ասում բոլորից։ Փարիզ և, ինչ Փարիզ լինել, — խորհեցի ես ինքս ինձ, — հիշատակել հանգամանք այդ և պրծած։

Դառնալ տանից հետո մենք երեք երեքը հոգով նստած էինք մեկ ընդհանուր ընտանեկան սեղանում ես, m-lle Blanche-ը et m me veuve Cominges-ը։ M-lle Blanche-ը ծիծաղում էր, նայելով ինձ վրա, հիմնականում հանձնում Veuve Cominges-ը նրան նայհայում էր. չեմ ասի, որ ես շատ էի ուրախ լինելիս Կյանքս կատարյալ էր մեկու հետ, բայց մեկնելուց ես արդեն սովորել սկսել էի կարող վրա պահել Գալն և իրեք հիմարիս և, որ ես չկարողացա սպանել մոտը և պատվիրել։ Peut-

---

1 Ես լավ բալիկ եմ։

2 Բայց դու սպասիր կտեսնես։

3 Ա՛հ, սուտ սպասի։

4 Ես սպա չբնդհատ։ Բայց դու չես կարող հասկանալ, ներ։

5 Ի՞նչ ես անում։

6 Լա՛վ, իմ ուչիտել, ես քեզ կսպասեմ, եթե կամենաս։

être, je ne demandais pas mieux.[1] ինձ քիվում եր, վոր ատ ժամանակ, բայց միայն ատ ժամանակ դեկորները փոխվում են։ «Բայց մի ամսից յես այստեղ կլինեմ և այն ժամանակ... և այն ժամանակ մենք քեզ հետ կպայքարենք, միստեր Աատլեյ», Վոչ, վոր հիմա մոտքերում եմ, այն ժամանակ էլ յես սարսափելի տխուր եյի, քեև ծիծաղում եյի այդ հիմարիկ Blanche-ի հետ։

— Քեզ ինչ և պետք ինչ հիմարն ես Ո՞, ինչ հիմարն ես, — ճչում եր Blanche-ը, ընդհատելով ծիծաղը և սկսելով լըրջորեն հանդիմանել ինձ։ — Այո, այո, այո, մենք կծախսենք քո յերկու հարյուր հազար ֆրանկը, բայց փոխարենը mais tu seras heureux, comme un petit roi[2]. յես ինքս կկապեմ քո փողկապը և կծանոթացնեմ քեզ Hortense-ին։ Իսկ յերբ վոր մենք բոլոր փողերը ծախսած կլինենք, դու կգաս այստեղ և դարձյալ բանկ կպոկես։ Քեզ ինչ են ասել Չհուդները։ Գլխավորը՝ խիզախությունն և, իսկ դու այդ ունես և դու մեկից ավելի անդամ ինձ համար փող կբերես Փարիզ։ Quant à moi je veux cinquante mille francs de rente et alors...[3]

— Իսկ գեներալը, — հարցրի յես նրանից։

— Իսկ գեներալը, ինքդ գիտես, ամեն որ այս ժամին գնում է ծաղկավինջի՝ ինձ համար։ Այս անգամ յես դիտմամբ պատվիրել եմ, վոր ամենահազվագյուտ ծաղիկները գտնի։ Ձեռքը կվնրատանա, իսկ թռչնակը թռած կլինի։ Նա մեր հետևից կընկնի, կտեսնես Չես, հա, հա։ Ճես շատ ուրախ կլինեմ։ Փարիզում նա ինձ պետք կգա. նրա փոխարեն հյուրանոցին միստեր Աատլեյը կվճարի։

Ճեվ ահա այստեղ յես այն միջոցին Փարիզ գնացի։

ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ի՞նչ ասեմ Փարիզի մասին։ Այդ ամենը, հարկավ, և՛ զառանցանք եր, և՛ հիմարություն։ Ճես Փարիզում ապրեցի ընդամենը յերեք շաբաթից քիչ ավել և այդ ժամանակամիջոցում բոլորովին վերջացավ իմ հարյուր հազար ֆրանկը։

Ճես միայն հարյուր հազարի մասին եմ ասում. Ճեացած հարյուր հազարը յես ավի m-lle Blanche-ին գուա փողով, — հիսուն հազար ֆրանկֆուրտում և, յերեք որից հետո, Փարիզում, զարձյալ

---

1 Քերես, լավ և չհարցնեմ։

2 Բայց դու յերջանիկ կլինես, վորպես մի փոքրիկ աբքա։

3 Ճես ուզում եմ հիսուն հազար ֆրանկ յեկամուտ ունենալ և հետո...

Երան նրի հետն հազարի մարդիկ ուղղի, որի համար նա մի շաբաթից հետո ինձնից վող վերցրեց, „et les cent mille francs, qui nous restent, tu les mangeras avec moi, mon outchitel[1]„, նա ինձ շարունակ ուչիտել էր անվանում։ Չմոռար և պատկերել աշխարհիս կերևոյթն ամեն հաշվով, միատ և պծի նրան, քան m-lle Blanche-ի կարգի կանայք։ Սակայն իրենց անմակարդ փոքր նկատմամբ միայն։ Թալով իմ հարյուր հազար ֆրանկին, նա ինձ հետո ուղղակի հայտնեց, որ այդ գումարը նրան պետք է լիներ փարիզում առաջին պահին դիրք առեղծելու համար՝ ասելով որ կես հիմա մի անգամ ընդմիշտ կարգին դիրք եմ պրավել և հիմա արդեն կերկար ժամանակ ինձ վոչ ոք չի կարողանա տեղահան անել, կես պետք այդպես եմ արդել ամեն ինչ, ամենից նաև Անինք՝ կես պրեիմ այդ հարյուր հազարը չտեսա էլ։ Փոքր միջա նրա ձեռքին եր լինում, իսկ իմ քսակում, որ նա ամեն օր առնում եր հարյուր ֆրանկից ավել չեր հավաքվում և պրեիմ միջա ավելի պակաս եր լինում։

— Ը՛, ինչից է պետք փոքը, — ասում եր նա կերակրելիս ամենատաղտկալից կերպարանքով, և կես չեյի վիճում հետը։ Նրա փոխարեն նա շատ և շատ կոկիկ հագավորվեց այդ փողով իր քնաքարտեզը և կերը նա ինձ վոխադրեց նոր քնակարանը, ցույց տալով ինձ անդյակները, ասաց՝ ահան քեզ հաշվով և ճաշակով ինչ կարելի կե անել ամենաչնչին միջոցներով։ Այն չնչին բանը, սակայն, միշտ և միշտ հետն հազար ֆրանկ եր։ Մնացած հինաւն հազարով նա ձեռք բերեց կառք, ձիեր, բացի այդ՝ մինչ կերկու պատահական սարքերիցը, այսինքն՝ կերկու կոչունք, վորոնց նեղկա եյին և՛ Hortense-ը, և՛ Lisette-ը, և՛ Cléopâtre-ը,— շատ կոպիտից և շատ անասկանից նշանավոր կանայք և ուշխոսկ շատ սիրուներին։ Այդ կերկու կոչունքներին կես հարկադրված եյի ատամերով ամենահնարով դեմը խոտալ, դիմավորել և պրատնել հարատացած և բիամբա վատասկանություններին, զանազան սատանություններին, վոր իրենց տգիտությամբ և անամոթությամբ անատանելի եյին, և քչփոտական հնդինակներին, և լրագրող բողոքներին, վորոնք կինել եյին մտադրին ֆրանկներով, բաց-դեղնատուչ ձեռնոցներով և ինքնատիրությամբ ու աչքածակ ուշադրությամբ չամելով, վորի մասին անդամ մնդանում, Պետերբուրգում, զաղտվոր չանեին — իսկ դա արդեն մեծ բան եր Երանը նուչնիսկ ինձ ձեռք առնել սկսեցին, բայց կես շամպայնով հարբելի և հետևի

[1] Հարյուր հազար ֆրանկը, վոր մնացել է, դու ինձ հետ կուտես, իմ ուչիտել։

անկյունում պառկած մեացին։ Այդ ամենն ինձ համար զզվելի կեր ծայր աստիճան։ «C'est un outchitel, — ասում եր իմ մասին Blanche-ը, — il a gagné deux cent mille francs,[1] և վորը առանց ինձ չեր իմանա, թե ինչպես մտքի այդ գումարը։ Իսկ հետո նա ինձ ուսուցչուհյուն և անելու, — ուսուցչի պաշտոնի տեղ չգիտեմ ձեզնից մեկն ու մեկը։ Գնաք և նրա համար մի քան անելու։ Ձեռ սկսեցի հաճախ չամպայնի դիմել, վորովհետև շարունակ շատ տխուր և չափազանց տաղտկալի կեր։ Ձեռ ամենատրամաբանական առանձնակ միջավայրում եի ապրում, վորտեղ յուրաքանչյուր un[2] — հաշվված ու չափված եր։ Blanche-ը առաջին կերկու շաբաթը ինձ շատ և շատ չեր սիրում, կես այդ նկատեցի. ճիշտ և, նա ինձ քաշախուսափին հագցրեց և ամեն որ ինքը կապում եր իմ վոտինապը, բայց հոգու խորքում անկեղծորեն արհամարհում եր ինձ։ Տխուր ու տրտում, կես սովորության գարձրի Château des Fleurs[3] գնալը, վորտեղ կանոնավոր կերպով ամեն կերեկո հարբում եի և սովորում կանկան[4] (վոր այնտեղ շատ գեղ են պարում). և հետագայում այդ գործում նույնիսկ հռչակ ձեռք բերի։ Վերջապես Blanche-ը ճանաչեց ինձ. նա մի տեսակ նախապես պաղատիար եր կազմել, վոր կես մեր կենակցության վոչ ընթացքում մանե եմ գալու նրա հետևից քուչե ու մատիտը ձեռքիս և շարունակ հաշվելու կեմ, թե ինչքան և մխսել, ինչքան գրպացնի, ինչ և մսխելու և ինչ գողանալու և, իհարկե, հավատացած եր, վոր մեր մեջ յուրաքանչյուր տասը ֆրանկի համար կռիվ և ծաղելու։ Ամեն մի կննքատղրական հարձակման համար նա նախապես առարկություններ եր պատրաստել, բայց իմ կողմից և վոչ մի հարձակում չտեսնելով, սկզբում ինքն եր սկսում առարկել։ Մերթեմն տաք-տաք սկսում եր, բայց տեսնելով, վոր կես լուռ եմ — ամենից հաճախ պառկած եմ բազմոցի վրա և նայում եմ առաստաղին, — վերջապես նույնիսկ զարմացավ։ Սկզբում նա կարծում եր, վոր կես պարզապես հիմար եմ, «un outchitel» եմ, և ուղղակի ընդհատում եր իր բացատրություններըս, համոզվելն ինքն իրեն խորհելով էլ վոր նա հիմար և. Նրան հանկարծակի տալու կարիք չկար, քանի վոր ինքը չի հասկանում։ Գաղտնիք եր, վոր վեր եր կենում — գնում, բայց մի հինգ րոպեից հետո նրա վերադառնում եր (այդ պատահում եր նրա ամենատղրամ

[1] Սա մի ուչկան է, նա կերկու հարյուր հազար ֆրանկ է տալիս։

[2] Թրանսիական գրամ է՝ 1/39 ֆրանկ է, կամ 5 ռանթիմ։

[3] Շոգինների գղյակ։

[4] Թրանսիական պար, մարմնի անվայել շարժումներով։

Ֆախտերի միջոցին, մեր միջոցներից բարձր ֆախտերի որինակ, նա փոխեց ձիերը և ուրախ հայտարարեց մի ուրիշ գնալը։

— Դե, դու bibi[1], ուրեմն չես բարկանում, — ժամանակ եր նա ինձ։

— Ամո՛ւչ։ Քանդա տարար, — ասում էի ես, ձևացրած ներսս հնազանդելով ինձնից, բայց դա ներս համար ամենևին հետաքրքիր չկար, որ նա խոսքն ասեց գոնե։

— Ես, լեվի չես արդեն ամբողջ ուրախանալ, դա ներանից և, որ այդ ուրիշը պատահմամբ եր ամառվում։ Կարելի չե ներից ֆախտ քանդ հայտար վրանելով։

— Հավատում եմ, հավատում։ Շատ լավ ձիեր ենե և դու հիմա պետերին կտաք ուրիշ։ ոլտոք կգա. դե, հերիք եւ

— Ուրեմն դու չես նեղանում։

— Ինչքա՞ն։ Դու խելոք ես վարվում, որ քեզ համար վորոշ անհրաժեշտ առարկաներ ես ուզում։ Այդ ամենը քեզ հետ պետք կգա։ Ես անում եմ, որ դու իրոք պետք ե քեզ համար այդպիսի դիրք ստեղծես. այլ կերպ միլիոն չես շահի։ Այսուհետև մեր հարցերը հայտարար — սկիզբն և միայն, մի կաթիլ ծուխ մեջ։

Blanche-ը, որ ամենից քիչն եր ինձնից նման դատողություններ սպասում (այն եր ևիչ ու կշտամբանքի փոխարեն), ցրտեցնե լեվիներից մեր ընկավ։

— Ուրեմն դու.... ուրա քեզ պետք ինչ անակնկալ ես դու։ Mais tu as l'esprit pour comprendre! Sais tu, mon garçon,[2] քեզ դու սարսափ ես — բայց դու պետք ե արքայորդի ծնված լինելիր։ Ուրեմն դու չես ուզում, որ մեր փողն արագ ե ծախսվում։

— Ինչ ասել փոքրիկ, շուտ պրծնենք — գնաց։

— Mais...sais tu...mais dis donc,[3] մեքեն դու հարուստ ես։ Mais sais-tu, դու պրծնե շատ ես պահանջում փողը։ Qu'est ce que tu feras après, dis donc?[4]

— Après[5] Համբույր կիրքով և գարձյալ հայտար հայտար ֆրանկ կատանեմ։

— Oui, oui, c'est ça, c'est magnifique![6] Քեզ լես գիտեմ, որ դու անպատճառ կատանես և պատրաստ կրերես։ Dis donc,[7]

1 Մանկիկ։
2 Բայց դու հասկանալու համար խելք ես ունեցել։ Դու գիտես, պատ։
3 Բայց պիտի...բայց ասա։
4 Հետո ինչ պիտի անես, ասա։
5 Հետո։
6 Այո՛, այո՛, այդպես է, գերազանց է։
7 Դե ասա։

այո, դու այնպես կանես, որ ես քեզ իրոք կսիրեմ։ Eh bien[1], որ դու այդքան լավն ես, ես քեզ այս ամբողջ ժամանակամիջոցին կսիրեմ և ոչ մի անգամ քեզ չեմ դավաճանել։ Տեսնում ես, այնքան ժամանակ ես քեզ չեմ էլ սիրում, parce que je croyais, que tu n'est qu'un outchitel (quelque chose comme un laquais, n'est-ce pas?),[2] բայց ես այնուհանդերձ հավատարիմ եմ եղել քեզ, parce que je suis bonne fille.[3]

— Ամա սուտ ես ասում, հա՛, Իսկ Ալբերտի հա՞մ, այն անանսապային, մի՞թե ես անցյալ անգամ չտեսա։

— Oh, oh, mais tu es...[3]

— Ը՛, սուտ ես ասում, սուտ։ Բայց դու լինչ ես կարծում, ես նեղացել եմ, լինչ ես Քրաճ. il faut que jeunesse se passe[4]. Ջա՛ս վռնդելու ներան հո, քանի որ նա ինձնից առաջ և եղել և դու ներան սիրում ես։ Միայն քե՛ դու ներան փող չտաս, լսեցի՞ր։

— Ուրեմն դու դրա համա՞ր էլ չես նեղանում։ Mais tu es un vrai philosophe, sais-tu? Un vrai philosophe![5] — գոչեց նա հրճվանքով։ — Eh, bien, je t'aimerai, je t'aimerai — tu verras, tu seras content![6]

Ճիվ իրավ, այդ որից, նա կարծես թե իսկապես կապվեց ինձ, նույնիսկ բարեկամաբար և այդպես անցավ մեր վերջին տասն որը։ Ծոստացված «աստղերը» ես չտեսա, բայց վորոշ չափով նա իրոք իր խոսքը կատարեց։ Բացի այդ նա ինձ ժանոթացրեց Hortense-ին, որ իր տեսակի չափազանց նշանավոր կին եր և մեր շրջանում կոչվում եր Thérèse philosophe[7]...

Անհնար դրա մասին տարածվելու կարիք չկա. այդ ամենից ուրիշ վիպակ դուրս կգար, հատուկ դունավորումով, վոր ես չեմ ուզում մտցնել այս վիպակի մեջ։ Բանն այն է, վոր ես ամբողջ սրտով կամենում եյի, վոր այս ամենը շուտով վերջանար։ Բայց մեր հարյուր հազար ֆրանկը հերիք ավից, ինչպես որպես սահաթի, գրեթե մեկ ամիս, — մի քանի, վոր ինձ խիստ զարմացնում եր՝ այդ վոսկից առնվազն ութսուն հազարի Blanche-ը իրեր

---

1 Հմմ։

2 Վորովհետև ես կարծում եյի, վոր դու մի ուչիտել ես (լաքեյի պես մի բան, այդպես չէ՞։

3 Վորովհետև ես բարի ազիկ եմ։

4 Պետք է վոր ջահելությունը իր ընթացքը գործի։

5 Բայց դու իսկական փիլիսոփա ես։ իսկական փիլիսոփա։

6 Հմմ, ես քեզ կսիրեմ, կսիրեմ — դու կտեսնես, դու գոհ կլինես։

7 Փիլիսոփա Թերեզ։

Եր գնալ իր համար և մենք ապրուստի վրա քանի հազարից ավել ոսկ մի գնդքում չկրկնք ծախսել, — այնուամենայնիվ հնարք տվեց Blanche-ը, վերջերում գրելին արդեն անկախ եր հնաս (առնվազն մերձավոր բանակում տուս չեր տասում), խոստովանեց, որ գոնե ինձ վրա չենք ընկնի պատրաստվում և կարող եմ ազատ լինել։ — Գնացիր և մոտիկներս չես գալ, որ ես ավել առողջ լինեմ, — ասում եր նա ինձ, — վերջիվերո մեզ քա՛լիս եղեր, իսկ մի ուրիշը անպատճառ այդ կաներ և դեռ բանտ կնետեցներ։ Տեսա՞ր, տեսար, ինչպիսի եմ դեռ սիրում և ինչքան բարի չեմ կամ Միևնույն ժամանակ հարատևությունը ինձ և ստանում վրաս։

Իրար մենք հարատևությունը ունեցանք։ Դա պատահեց մեր առաջ ամենամերձում և տևեց և չնորհաշորհ, վոր իմ հարյուր հազարի ամենամերձին Մաշտոցներս նրա վրա գնացին. գրաստով էլ գործը վերջացավ, այսինքն՝ գրաստով վերջացավ մեր ամիսը և գրանից հետո չես ձևակերպելին պատշաճ քեզի։

Դա այսպես կլսվի. մեր փարիզում հաստատվելուց մի շաբաթ անց կնկալ գնեցրեցի։ Նա ուղղակի կնկալ Blanche-ի մոտ, և ասացին խոկ ազգությունից մեզ մոտ ձիշտ եր, ինչ-վոր տեղ նա փորթրեի ընտանիքում ուներ։ Blanche-ը նրան պիմավորեց ուրախ-ուրախ, փղոցով ու փիծաղով և անգամ գրկեց նրան, — այնպես կնկալ, վոր ասրվեն նա ինքը չեր քաց քեզնում գնեցրեցին և գնեցրեցն ամենաառաջ սկսեր ուզեցքներ նրանից՝ բուլվարում, շրջապատությունների մեջտեղին, քնատրնում, ծանոթներին մոտ հյուր գնալիս։ Այդ գործառնությունը համար գնեցրեցը առանձին սիրատեր չեր։ Նա բավական ծանր և վայելուչ տեսք ուներ — գրելին բարձրահասակ, նեղլիկ բանկերով ու բեխերով (նա առաջ հիրատեղներին գնդում եր ծառայելիս եղել), տեսաք գեղքով, քիթն մի քիչ մորքը կռած ընկած։ Նա գնդցիկ մանրներ ուներ, ձիրանը շատ հարմար եր գալիս նրան։ Փարիզում նա սկսեց կըտրնել իր շրջանցաները։ Այդպիսի մարդու հետ բուլվարներում անցնելը գոչ միայն հնարավոր, այլև գնեցրեցի մի այսպես արտահայտվել, նույնիսկ հանճարարեի չես բարի և բուլ գնեցրեցն այդ առնելից առանձին գոհ եր. նա բոլորովին այդ չեր սպասում, չեր վոր, Փարիզ գալով, կնկալ մեզ մոտ Այն միջոցին նա քիչ եր ձեռք տոզար. նա կարծում եր, վոր Blanche-ը կրպակի և կրասավոյի վրանից, ուստի նա ամեն չեքից հրաժարված եր և այդ վոչ ամիսը ինչ-վոր անձիրա — հրճվանքի վիճակում Ձեզ. հենց այդ արին և չես նրան քեզի Արգելն այսպես

յես մանրամասն տեղեկացա, վոր մեր այն ժամանակվա հանկարծակի ռուլեթենբուրգից մեկնելուց հետո, Նուշն առավոտյան նրա սրտացավը բռնել եր։ Նա անզգա վայրը եր ընկել, իսկ հետո, մի ամբողջ շաբաթ գրեթե խելագարի պես եր և լեզուն կապված եր։ Նրան բժշկում եյին, բայց հանկարծ նա ամեն ինչ թողնում է, վազոն է նստում և Փարիզ գալիս։ Հասկանալի բան է, Blanche-ի ընդունելությունը նրա համար ամենալավ դեղը դուրս կեկավ, բայց հիվանդությանն հետքերը յերկար ժամանակ դեռ մնում եյին, չնայած նրա ուրախ և հիացած վիճակին։ Դատողություն անել, կամ նույնիսկ միայն քիչ-շատ լուրջ խոսակցություն վարել նա միանգամայն արդեն չեր կարող, — այդ դնդքում նա յուրաքանչյուր խոսքին հերժ եր կպցնում և գլուխը թափ տալիս, — դրանով էլ ամեն ինչ պրծնում եր։ Հաճախ նա ծիծաղում եր, թեև ինչ-վոր նյարդային, հիվանդոտ ծիծաղով, ասես նվաղում եր. ուրիշ անգամ — ժամերով նստում եր խոժոռ, գիշերի պես, իր խիտ հոնքերը կիտած։ Շատ քան նա նույնիսկ չեր էլ մտաբերում. սարսափելի ցրված եր դառել և սովորություն եր դարձրել ինքն իրեն խոսալու։ Միայն Blanche-ն եր կարողանում կենդանություն ներշնչել նրան. հաճ էլ խոժոռ, տրտում դրության վրա գալը, յերբ վոր նա մի անկյուն եր քաշվում, միայն նշանակում եր այն, վոր նա վազուց չեր տեսել Blanche-ին, կամ թե Blanche-ը մի տեղ և գնացել, իսկ նրան հետը չի տարել, կամ գնալիս չի փայփայել նրան։ Ճիշ նա ինքը չեր կարող ասել, թե ինչ և իր ուզածը և ինքն էլ չգիտեր, վոր խոժոռ ու ախուր եւ Մեկ կամ յերկու ժամ նստելուց հետո (յես մի-յերկու անգամ նկատել եմ այդ, յերբ վոր Blanche-ը գնում եր ամբողջ որով, հավանորեն Ալբերտի մոտ), նա հանկարծ սկսում է նայել շուրջը, իրարանցման մեջ եր ընկնում, հետ նայում, մտաբերելու ճիգ անում և ասես մեկին գտնել եր ուզում. բայց վոչ վոքի չտեսնելով, նորից մոռացության մեջ եր ընկղմվում, մինչև վոր հանկարծ գալիս եր Blanche-ը, ուրախ, ժիր, շքեղ հագնված, հնչեղ ծիծաղով. Blanche-ը վազում եր նրա մոտ, սկսում եր նրան հրճվանքով և անգամ համբուրել — ասենք, այս վերջինը սակավ եր նվիրում. Մի անգամ գեներալն այն ստիպեց ուրախացնել եր նրա գալուստից, վոր նույնիսկ լաց յեղավ, — յես անգամ զարմացա։

Blanche-ը նրա յերևան գալու պես սկսեց նրա ոգին վերադարձնել իր առջև։ Նա նույնիսկ դիմում եր ճարտասանության.

հիշեցնում էր, որ գավառանալ և գնեղրալին իմ պատճառով, որ նա պրևեի գնեղրալի հարձանացուն էր, խոսք և տվել նրան, որ իր պատճառով նա լքել է ընտանիքը և որ վերջապես կես ժամ էլ նրա մոտ և պիտք և որ այդ պղում և մինչև ամոթ չի բնձ համար...Նա լսում էր, իսկ նա արագ-արագ դուրս էր տալիս վերջնական կես ձեռնոցները և պրանում էր ամեն ինչ վերջացավ, այսինքն՝ նախ նա խորհեց, որ կես հիմար եմ, իսկ ի վերջո հանգեց այն մտքին, որ կես շատ լավ և համակերպվող մարդ եմ։ Մի խոսքով կես թախտ ունեցա վերջում արժանանալ այդ արժանավոր ազգիս կատարյալ բարեհաճությանը (Blanche-ը, ասենք, իրավ որ շատ և շատ բարի ազգին էր, — իր տեսակին, բնականաբար. ակզբում կես նրան այդպես չէի գնահատել)։ — «Դու խելոք և բարի մարդ կես, — ասում էր նա ինձ վերջում, — և...և...ափսոս և, միայն որ դու այդքան հիմար ես։ Դու վոչինչ, վոչինչ չես գանձ»։

— «Un vrai russe, un camouk!»[1] — նա միքանի անգամ ավարտեց ինձ, որ տանեմ գնեղրալին մանր ածեմ, հիշտ այնպես, ինչպես լավերին — լրեվինին։ Ասենք կես նրան թատրոն էլ էր տանում, Bal-Mabille էլ, ռեստորաններ էլ։ Դրա համար Blanche-ը վող էլ էր տալիս, քանի գնեղրալն ինքն էլ ուներ և մարդամիջում նա շատ սիրում էր վողի քսակ հանելը։ Մի անգամ կես հարկադրված էի գնեղրալ ընտանիքին պարծացնել, որ քսակ չունեմ նրանց յոթ հարյուր ֆրանկանոց բրոշ գնելու, վորով նա հանդիսանալիր էր Պալե-Ռոյալում և վորը նա, ինչ էլ լիներ, ուզում էր Blanche-ին նվիրած լիներ։

Նրա ինչին էր պետք ասել յոթ հարյուր ֆրանկանոց բրոշը։ Գնեղրալը յոթ հարյուր ֆրանկից ավել վող էլ չուներ։ Ես կերպեր չկարողացա իմանալ՝ վերանալից և նրա ձևերը վող ընկնել։ Կարծում եմ, միտքը Աստվածից կլինեն, մանավանդ որ նա յոթ նրանց հաշիվը հյուրանոցում մնարել։ Գալով նրան, քանի ինչպես և վերաբերվել այս ժամանակի ընթացքում գնեղրալը ինձ, քիչ եմ, որ նա պլեի չեր ընկնում իմ և Blanche-ի հարաբերությունների մասին։ Նա, մի անգամ, քանի ուզում կերպով, լսել և, որ կես խաղը գամար եմ տալիս, բայց անշուշտ չընդունեց եր, որ կես Blanche-ի մոտ ասեն քարտուղարի պես մի պաշտոն եմ վարում, կամ քանի ծառայեր Աստվածը հետս, ըստ հին սովորության, նա բարձրից եր խոսում, իշխանավորի կեղտանոցով և

---

1 Իսկական ռուս, մի գոշման։

2 Գնգնգնի, անկասկած չան ռուսի։

մեկ-մեկ սկսում եր ինձ նախատել։ Մի անգամ նա ինձ ել, Blanche-ին ել, առավոտյան, սուրճ խմելու ժամանակ, սաստիկ ծիծաղեցրեց։ Նա շատ ել նեղացող մարդ չեր, իսկ այդ որը նեղացավ ինձնից և ինչու՞ — մինչև հիմա չեմ հասկանում։ Բայց, ինքն, նա ինքն ել չեր հասկանում։ Մի խոսքով՝ նա առանց սկզբի և վերջավորության խոսակցություն բաց արեց, à bâtons-rompus,[1] ըղավում եր, վոր չես լակոտ եմ, վոր նա կսովորեցնի... վոր նա հասկանալ կառա... և այլն, և այլն։ Վոչ վոք չեր կարողանում քան հասկանալ։ Blanche-ը ծիծաղից թուլանում եր. վերջապես նրան մի կերպ հանգստացրին և տարան մահ ածելու։ Շատ անգամ չես նկատում եղել, վոր նա տխրում է, ինչ-վոր մեկին և ինչ-վոր բան եր ափսոսում, մեկը նրան պակասում եր, չնայած անգամ Blanche-ի ներկայության։ Այդ րոպեներին նա ինքը միչերկու անգամ ինձ հետ խոսել սկսեց, բայց չերբեք կարգին չկարողացավ արտահայտվել, վերջիշում եր ծառայությունը, հանգուցյալ կնոջը, տնտեսությունը, կավվածը, կկպչի վորևե բառի և կուրախանա, և կկրկնի հարյուր անգամ որական, թեև այդ բառը քնած չի արտահայտում վոչ նրա զգացմունքը, վոչ ել մտքերը։ Ես փորձեցի նրա հետ չերեխաներից խոսք բաց անել. բայց նա ոճիքը թափ եր տալիս նախկին արտգահոսությամբ և շուռումուրչ առարկայի անցնում՝ «այո, այո, չերեխաները, չերեխաները, դուք իրավացի չեք»։ Մի անգամ միայն նա զգացվեց — մենք նրա հետ թատրոն կերթանք գնում։ «Ժիլբախտ չերեխաներ են, — ասաց նա հանկարծ, — այո, պարոն, այո, ժիլբախտ չերեխաներ»։ Ես հետո այդ չերեկոյան նա մեքանի անգամ կրկնեց՝ «ժիլբախտ չերեխաներ» բառերը։ Ես երբ վոր չես մի անգամ խոսք բաց արի Պոլինայից, նա կատաղեց՝ «դա ապերախտ կին է», — բացականչեց նա, — նա չար և ապերախտ։ Նա խայտառակեց գերդաստանը։ Ես մեծ այտեղ որեներ լինելին, չես նրա հախից կգայի։ Այո, այո։ Գալով Դե-Գրիյեին, գեներալը նրա անունն անգամ լսել չեր կարողանում։ «Նա ինձ խորտակեց, — ասում եր նա, — նա ինձ կողոպտեց, մորթեց ինձ։ Ամբողջ չերկու տարի մի ժղձավանջ եր ինձ համար։ Ամիսներ չարունակ չես կերազում տեսնում եյի նրան։ Դա — դա, դա... Ո՞, նրա մասին չերբեք ինձ մոտ այլևս խոսք բաց չանեք»։

Ես տեսա, վոր նրանց գործը գլուխ գալու պես է, բայց ըստ սովորության լռում եյի։ Blanche-ը առաջինը ինձ հայտնեց՝

[1] Ընդհատ-ընդհատ։

դա ուղիղ մեր հրամանատարից բերկու շաբաթ առաջ էր[1] — «Il a du chanche,[2] — արագ-արագ վրա բերավ նա, — babouchka[3]-ն հիմա իրոք արդեն հիվանդ է և անշուշտ կմեռնի։ Մխաեր Աստվածը հոգատար է իմ հանդեպ։ Համաձայնեցեք, որ նա այնուամենայնիվ տասը տասնյակ էր իմ կյանքի չափն էր, նա ինձ ամենևին չի խանգարում։ Առայժմ[4] նա իմ հոչակ ունի, իսկ երկրորդը[5] նա կապրի հոգին անձկանում և միանգամայն երջանիկ կլինի։ Ես կդառնամ «madame la générale»[6]։ Ես լավ երջանիկ մեջ կմտնեմ (Blanche-ը միշտ դրա մասին երազում էր), հետագայում ուսա կալվածատիրուհի կդառնամ, j'aurai un château, des moujiks, et puis j'aurai toujours mon million[7]»։

— Իսկ երբե՞ս նա խանգիր, պահանջիր... ասելած պիտի ինչ,— հանկարծակի ես։

— Ո՞վ իմ, non, non, non![8] Ինչպե՞ս կհանդգնեի։ Ես միջոցներ եմ ձեռք առել, մի անհանգստանաս։ Ես արդեն նրան Ալբերտի անունով միլիոնի մոտիկ եմ առարկրել տվել։ Մի քանի վոր յեզրակ — նա խելագրե պատժված կլինի։

— Ե՛ն, գնա մարդու...

Հարատևորեն արյունը առանց վորևե հանդիմանության, ընտանեկան և կամացուկ։ Հրամիրված եյին Ալբերտը և նրի միքանի ընկերները։ Hortense-ը, Cléopâtre-ը և այլք վճռահռետորեն վերացրած եյին անջատվից։ Փեսան առանիկ հետաքրքրված եր իր պրոբյեմով։ Blanche-ը իրեք կատել եր նրա փոքրկությը, իրեք սեր եր նրան անուշահոտությամբ իր ֆրակով և սպիտակ վիլետով պեներալը très comme il faut[9] տեսք ուներ։

— «Il est pourtant très comme il faut»,— հայտնեց ինձ իրեք Blanche-ը, դուրս գալով պեներալի անկյունից, կարծես ես այն միտքը, վոր պեներալը très comme il faut ե, դարմացրել ե նրան իսկ։ Ես այնքան չիշ ժանրամանրություններին մեջ ընկա, մանավանդ յեզրակացնեցի, վոր հանդիսավոր պիտի, վոր շատը մոտացել եյ նա։ Հիշում եմ միայն՝ դուրս եկավ, վոր Blanche-ը իսկի էլ de Gominges չի, իրեք ես նրա մայրը — իսկի veuve Gominges չի —

1 Նա շատ ունի։
2 Բախտ ունի — ասում։
3 Տիկին պեներալի կին։
4 Ես կասեմամ պիտի, մանրիկներ և հետո միշտ էլ ձեռք կբերեմ միլիոնը։
5 Վոչ, վոչ, վոչ։
6 Գեներալուհի։
7 Այնուամենայնիվ նա շատ վայելուչ է։

այլ du Placet. Ինչու՞ նրանք չերկուսն էլ Gominges են չեղել միևնույն հիմա — չգիտեմ։ Բայց գնեներալը դրանից էլ շատ գոհ էր և du Placet-ը նրան ավելի դուր չեկավ, քան de Gominges-ը։ Հարսանիքի որը, առավոտյան, դա բոլորովին հազնված, շարունակ դահլիճում անց ու դարձ էր անում և շարունակ ինքն իրեն կրկնում, սաստիկ լուրջ և ծանր տեսքով՝ «M-lle Blanche du-Placet! Blanche du-Placet! du Placet! կույս Բլանկա Դյու-Պլասեծ», և վորոշ ինքնահավանությունն էր վայելում նրա դեմքին։ Ծեկեղեցում, մերի[1] մոտ և տանը ուտելու միջոցին նա վոչ միայն ուրախ ու գոհ էր, այլև հպարտ։ Նրանց չերկուսին էլ ինչ-վոր բան էր պատահել։ Blanche-ն էլ արժանապատվությամբ մի անսահման հայացք ուներ։

— Ծես հիմա պետք է ինձ բոլորովին այլ կերպ պահեմ, — ասաց նա ինձ չափազանց լուրջ. — mais vois-tu[2], չես մի շատ գնչ բանի մասին չեմ էլ մտածել՝ չերևակայեր, չես մինչև հիմա չեմ կարողանում սովորել իմ հիմիկվա ազգանունը — Զագորյանսկի, Զագոզիանսկի, m-me la générale de Sago-Sago, ces diables des noms russes, enfin madame la générale à quatorze consonnes! Comme c'est agréable, n'est-ce pas?[3]

Վերջապես մենք անջատվեցինք, և Blanche-ը, այդ հիմար Blanche-ը, հրաժեշտի պահին անգամ արտասվեց։ — «Tu étais bon enfant»,[4] — ասում էր նա հեծկլտալով։ «Je te croyais bête et tu en avais l'air,[5] բայց այդ քեզ սազում է»։ Ծեվ արդեն վերջնականապես ձեռքս սեղմելուց հետո նա հանկարծ բացականչեց՝ «Attends![6]», վազեց իր ննջարանը և մի րոպեից հետո բերեց ինձ համար չերկու հազար ֆրանկանոց թղթադրամ։ Ծես վոչ մի դնպքում դրան չէի հավատում։ «Սա քեզ պետք կգա, դու գուցե շատ դիտուն outchitel ես, բայց դու սարսափելի հիմար մարդ ես։ Ծերկու հազարից ավել չես քեզ վոչ մի դնպքում չեմ տա, վորովհետև դու բոլորը տանում կտաս — միևնույն է տանում

---

1 Համայնքի ներկայացուցիչը Պրահախայում, վոր վարչական իրավունքներ ուներ։

2 Բայց տես վոր։

3 Գնեներալի ազկին Սագո-Սագո, այս սատանայական ուսսկի անուններըց, վերջապես գնեներալի ազկին տասնչորս բաղաձայնով և, ինչ ախպժվի չի այդպես չէ։

4 Դու լավ տղա չես։

5 Ծես քեզ հիմար չէի համարում, դու հիմարի նման նայիր։

6 Սպասիր։

կտաս Դու, պնաս բարով։ Nous serons toujours bons amis[1], իսկ յիքին ելի տանես, անպատճառ չեկ մոտս, et tu seras heureux![2]»։

Ինձ մոտ ել դնո մի հինդ հարյուր ֆրանկ ընացել եր. քացի այդ հազար ֆրանկանոց պրամնկալնոց ունեմ, ոդամանդե կոճակներ և այլն, այնպես որ կարելի չե դնո բավականե կրկնակ քարշ տալ մոշ մի բանի մասին չհոգալով։ Նրա դիտմամբ նատել եմ այս անկյան քազաքում, որ պատրաստություն տեսնեմ, իսկ դյուղերը տպատում եմ մնատեր Ամալյային։ Նրա հատատա իմացա, որ նա անցնելու չե տյատանցից և գործով ընալու չե մեկ որ Ամեն ինչ կիմանամ... և ապա, — ապա ուղղակի Հոմբուրգ։ Ռուլետենբուրգ չեմ դնա, քնորնա գալ անգործին յերքամա։ Իրաք, ասում եմ, գատ նշանն և յերկու անդամ վորձել քախտը միևնույն տեղանի քոմ, իսկ ամենատիպականն խաղը հենց Հոմբուրգումն եւ

ՏԱՍՆՅՈՔԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ահա մի տարի և ութ ամիս եւ, ինչ չես այս նորքերը աչքի չեմ անցկացրել և հիմա միայն, տերտուքիցուներից ու ցավից, խելքիս փչից ցրվել, և պատահմամբ կարդացի։ Այն պահին նրա վրա եյի կանդ առել, որ Հոմբուրգ կերթամ։ Առավոտ իմ, համեմատաբար ինչ քիչ տրտում եմ այն պահին գրել այդ վերջին տողերը։ Այսինքն, որ քիչ քիչ տրտում, — այլ ինչ ինքնասպառ, ինչ անտանելի հուսահատություն։ Ասենյի գնի մատաչափ կատարած ինքս իմ չնկատմամբ։ Ելի ահա անցել և տվելի քան մեկ և կես տարի և չես, քաոս իսկ, մոտքացկանիցս ել տվել վատքար եմ։ Մոտքացկանն ինչ և մեր քնդան ազգատուքյան վրա։ Ելս պատրաստս կորցնելդի ինքս ինձ։ Ամենք ինչքի հետ համեմատած, համ ել կարելի չկա որ ինքդ քեզ բարոյականատուքյուն քարոզես։ Այդպիսին մամանակ բարոյախոսատուքյունից տվելի անմխա բան չի կարող լինել։ Ո՛, ինքնահավան մարդիկ, ինչ հազար ինքնահավանատուքյամբ պատրաստ ես այդ պատարկախոսանքն իրենց մտքերը քարոզելու։ Ելնեմ ներանք գիտենայինք, քե վեր ատելանան չես ինքս քեզանում եմ իմ այժմյան վիճակի պարշատուքյունը, ներանց լեզուն չեր պատվի ինձ խրատելու։ Ո՞նչ, ինչ նոր բան կարող են տալ ինձ ներանք, որ չես չիմանամ։ Ելվ քանդ այդ և մեքեն։ Բանն այն եր, որ անելվի մի պատչառ և ամենն ինչ փոխվի և

[1] Մենք միշտ բարի բարեկամներ կլինանք։

[2] Ելվ դու երջանիկ կլինես։

այդ իսկ բարոյախոսները առաջինը կգան (ես հավատացած եմ) բարեկամական կատակներով ինձ շնորհավորելու։ Ճիվ ինձնից այլևս յերես չեն դարձնի հիմիկվա պես։ Քանձ ներանց բոլորի վրա։ Ի՞նչ եմ ես հիմա։ Zéro. Ի՞նչ կարող եմ դառնալ վաղը։ Վաղը ես կարող եմ հարուստ առնել և վերստին ապրել սկսել։ Կարող եմ մեջս ւսնել մարդը, քանի նա դեռ չի կորել։

Ճես իրոք այն միջոցին հոմքուրդ գնացի, բայց... հետո ես Ռուլիքենբուրգում ել յեղա, գնացի նաև Սպա, նույնիսկ Բադեն, ուր ես գնացի իբրև խորհրդական հինցնչի կամերդիներ, միլրի և իմ այսաեղի նախկին տիրոջ։ Այո, ես լաքեյ ել դառա, ամբողջ հինգ ամիս։ Այդ պատահեց բանդից դուրս գալուց հետո անմիջապես։ (Ճես Ռուլիքենբուրգում բանտ ել նստեցի, այստեղ արած մի պարտքի պատճառով։ Մի անհայտ մարդ ինձ հետ գնաց, — ձվի Միտեր Ասուիյը Գոլինան Զգիտեմ, բայց պարտքս վճարված եր, ընդամենը յերկու հարյուր ֆրանկ, և յես ազատություն ստացա)։ Ո՞ր կորչեյի։ Ճես ել այդ հինցնչի մոտ մնաս։ Նա յերիտասարդ և քնքնաւիկ մարդ ե, սիրում ե ծուլություն անել, իսկ յես խոսում ու գրում եմ յերեք լեզվով։ Ճես սկզբում մոտ ևրա մոտ համարյա քարտուղարի պաշտոնով, ամսականը յերեսուն դուլդնով, բայց բանս վերջացավ իսկական լաքեյությամբ. քարտուղար պահելը նրա միջոցներից վեր եր և նա առհիկս պահանջներից. իսկ յես տեղ չունեյի, որ գնայի, յես Ճացի— և այդպիսով ինքնաբերաբար լաքեյ դառա։ Տասայությանը մեջ կնը ու խումս պակաս եր, բայց փոխարենը հինգ ամսվա ընթացքում յոթանասուն գուլդեն տնտեսեցի։ Մի անգամ յերևակայեն ֆաղնուում յես հայտնվի ևրան, որը կամենում եմ անջատվել ևրանից, նույն այդ յերևակայեն յես գնացի ռուլետի խաղատեղին։ Ո՛, ինչպես եր բարախում սիրտս։ Ջե՛, քանզը փողը չեր իմ աչքում։ Այն միջոցին յես միայն ուզում եյի, որ վաղն ևնթ բոլոր այդ հինցնիները, բոլոր այն որեր-կևներ, բոլոր այն բադենի շքեղ տիկիններ — որ ևրանք բոլորը խոսեն իմ մասին, իմ պատմությանն անեն, զարմանան, գովեն և խոնարհվեն իմ նոր տարածի առջև։ Այդ ամենը մանկական անուրջներ ու հոգսեր են, բայց... ձվ գիտե, գուցե յես Գոլինային ել հանդիպեյի, յես ևրան կպատմեյի և նա կասեներ, որ բաղդի այդ բոլոր անմիտ գրույցներից բարձր եմ... Ջե՛, քանզը փողը չեր իմ աչքում։ Ճես հավատացած եմ, որ զարձյալ ցրիվ կտայի վրանս Blanche-ի վրա, զարձյալ յերեք շաբաթ Փարիզում տասնվեց հա-

պար Քրանկանոց սեփական գույզ ձիերով ման կդային։ Ես հասատա պիտեի, որ մյատ չեմ. բան նայնիսկ կարծում եմ, որ չատ եմ, մինչդեռ, այնտամնայնիվ, ինչ տեղապին, արտատրուն եմ լսում կրուպյորի բարձր ձայնը՝ trente et un, rouge, impair et passe, կամ՝ quatre, noir, pair et manque.[1] Ինչ ապահարիկներ եմ նայում խաղատեղյան վրայի վոսկու պատնյակներին, կերը վոր նրանք, կրուպյորի քիսակից ցրիվ են գալիս, կոչտկոչտ, վերևս վառ կրակներ կամ ապշելու չափ կերկար արծաթի պատնյակներին, վոր ընկած են անիվի շուրջը նոր-նոր ժանանալով խաղատուհին, պես կերկու անդամ առաջ, հարիվ լսում եմ այս ու այն կողմ քաշվող վոսկի դրնդոցը — դրեթե ջղաձգություն եմ զգում

Ի՛, այն կերեկոյան, կերբ ես իմ տրիամասուն գուլդենը խաղատեղյան վրա դրի, նայնպես նշանավոր կերեկո կեր Ես սկզբանցի ասած գուլդենից և գործալ passe-ից։ Passe-ի նկատմամբ ես նախապատրաստություն ունեմ։ Ես առնալ տվի Մաս վաճառն գուլդեն արծաթի դրամ Մաց. ես խորհեցի և նախընտրեցի zéro-ն։ Ես սկսեցի հնգական գուլդեն վեր գալ zéro-ի վրա. կերբոր անգամ վեր գալուց հանկարծ zéro ի գլուխ գալիս. բնչ Մաց ուրախություն ունեցի, վոր առաց հարյուր տրիամասունհինգ գուլդեն. կերբ վոր ես հարյուր հազար գուլդեն առած — այդչասի ուրախ չեղի Խնկուն rouge-ի վրա հարյուր գուլդեն վեր կեկա, — ավելց. բոլոր կերկու հարյուրը rouge ի վրա — ավելց. բոլոր չորսհարյուրը noir-ի վրա — ավելց. բոլոր ութ հարյուրը manque-ի վրա — ավելց. առաջվանն հետ հավաք հարյուր տրի հարյուր գուլդեն գրպանիս, այն ել հինգ բոպեից պակաս միջոցում։ Այսպիսի մոլորվածներում ահա մարդ մոռանում է նախկին անհաջողություններդ։ Ջե վոր ես այդ ձևով բերի, վառնգվում ավելին, քան կրածս, հանդգնեցի գնալ անել և ասել, ես գարձյալ մարդկային շարքն ընկա։

Ես համառ վարձեցի և միևնույն ժամը կերեքը նատած վեցերս եղի համարյա։ Առավոտյան արթնացա արդեն վոչ իրրև լաթեյ։ Ես վճռեցի նույն որը Համբուրգ մեկնել՝ այնտեղ ես լաքենի ծաղրությունն չեղի արել և բանտ չեղի նատել։ Գնացքից հես ժամ առաջ ես գնացի կերկու անգամ վեր գալու, վոչ ավել և առնալ ավի մեկուկես հազար Ֆլորին։ Այնուամենայնիվ ես

[1] Ներկաներ մեկ կամքիդ, կենա և վոչ քվից հետո, կամ չորս, սև, գույզ և միևնույն վոչ քիվը։

եկի Հոմքուրդ տեղափոխվեցի և ահա մեկ ամիս կլինի, որ այստեղ եմ...

Ցնս, իհարկե, անընդհատ տագնապի մեջ եմ, ամենամանր դժամարներ եմ վեր գալիս և ինչ-որ բանի չեմ սպասում, հաշիվ անում, կանգնում եմ որևէրով խազասեղանի մոտ և դիտում խաղը, անգամ չերազում խաղ եմ տեսնում, բայց այնուհանդերձ ինձ թվում է, որ չես կարծես վնասացել եմ, ասես խրվել եմ ինչ-որ տիղմի մեջ։ Հետևցնում եմ այս միտքը Ասլանչի հետ հանդիպումի առաջվորությունից։ Մենք այն իսկ որից չեկինք տեսնվել և հանդիպեցինք պատահմամբ. ահա թե ինչպես կատաւ։ Ցնս անցնում եկի այգում և հաշիվ անում, որ հիմա չես գրեթե ծնացել եմ առանց փողի, բայց որ չես հիսուն դուլդեն ունեմ, բայց այդ հյուրանոցում, որտեղ խղճուկ սենյակ եմ բռնում, անցյալ որը ամեն ինչի համար վճարել եմ։ Ուրեմն ինձ համար ուշնթ խաղալու մի հատիկ հնարավորություն և ծնացել, — թե մի բան տարա, կարելի կլինի խաղը շարունակել, իսկ չեթե տանուլ տվի — պիտք և որ գարձյալ լաքեյ գտնամ, չեթե իսկույն ուսաներ չգտնեմ, որոնց ուսուցիչ և հարկավոր։ Այդ մտքով զբաղված՝ չես գնացի իմ սենյորյա զբոսանքի ճամբով, պուրակի միջով և անտառի միջով հարևան իշխանուհյան սահմաններըը։ Ցներբեմ չես այդ կերպ չորս ժամի չափ ման եկի գալիս և վերադառնում Հոմքուրդ՝ հոգնած ու քաղցած։ Նոր եկի այգուց պուրակ մտնը, չերբ հանկարծ նստարանի վրա տեսա միստեր Ասլանչին։ Նա առաջինը նկատեց ինձ և ձայն տվեց։ Ցնս նստեցի նրա կողքին։ Սակայն նկատելով, որ նա իրեն ծանր և պահում, չես իսկույն մեղմեցի ուրախությունս, թե չե աստիճ ուրախացել եկի։

— Ուրեմն դուք այստեղ եք։ Ցնս այդպես ել կարծում եկի, որ կհանդիպեմ ձեզ, — ասաց նա ինձ։ — Անհանգիստ մեք լինի պատմելու՝ չես գիտեմ, չես ամեն ինչ գիտեմ, ձեր ամբողջ կյանքը այս մեկ տարի ուշ տասիս ընթացքում ինձ հայտնի չես։

— Վահ, ահա թե ինչպես հետևում եք հին բարեկամներին.— պատասխանեցի չես։ — Ձեզ պատիվ և բերում, որ չեք ճոռանում... Համբերեցեք, տպա, դուք ինձ միտք եք տալիս՝ դուք հետ չեք ինձ Ռուլեթենբուրգի բանտից հետ գնել, որտեղ չես չերկու հարյուր գուլդեն պարտքի համար եկի նստած։ Ինձ անհայտ մարդ եր հետ գնել։

— Ախչ, ճ, վոչ, չես ձեզ հետ չեմ գնել Ռուլեթենբուրգի բանտից, որտեղ դուք չերկու հարյուր գուլդեն պարտքի համար

նստած եք կեղեւը բաց կու իմացել եմ, որ դուք նստած եք բանտում կերկու հարյուր գուլդեն պարտքի համար։

— Ներեցեք, պարոնայնե՛ր, գիտեք ով է ինձ հետ գնելու։

— Ո՛չ, ոչ, չեմ կարող ասել քեզ գիտեմ՝ ով է ձեզ հետ գնելու։

— Տարօրինակ է, մեր ոտանավորից ոչ ոք ինձ չի հասկանում, ասենք՝ ոտանավոր պատահել չենք էլ հետ գնել. այ, մեզնում, պարոնայնե՛ր, մտապատկերը ոտանավորին հետ են գնում։ Բայց կա՛ն այնպես էլ կարծում եմ, որ մեր ոտանավորները անպիտան կլինեն, տարօրինակություն։

Աֆեմեր Ամալիան լսում էր ինձ մտիկ դարմանքով։ Նա կարծես սպասում էր ինձ հասկանալ և կատարված տեսնել։

— Մանկա՛ն կու շատ ուրախ եմ տեսնել, որ դուք միանգամայն պահպանել եք ձեր մտքում վոգի անկախությունը և անգամ գիտքիա՛ կիցնելը, — պատասխանեց նա բավական անախորժ տեսքով։

— Այսինքն՝ ներողություն դուք հարցում եք — ինչու կու կատարված և աստղացած չեմ, — ասացի կու խնդալով։

Նա շատ չմտածեց, բայց ըմբռնելուց հետո՝ ժպտաց։

— Ձեզ հավատում եմ ձեր անկատարությունները։ Այդ խանգելից կու ճանաչում եմ իմ մտքովի, խելացի, հին, ներշնչված և միամտամտանակ գիտնի բարեկամիս. մենակ ոտանները կարող են իրենց մեջ միամտամտանակ համատեղել այդքան հակատեղություններ։ Իրավ, մարդս սկզբում և իր լավագույն բարեկամին տեսնել իր ապին ատելացման մեջ. բարեկամությունը, ըստ մեծի մասին, ատելացման պատ կու հիմնված լինում. և դա հին, բոլոր խելացի մարդկանց հայտնի ճշմարտություն է։ Ամալիան ներկա գնացքում, հավատացնում եմ ձեզ, կու անկեղծ ուրախ եմ, որ դուք չեք գնացել Ամալիա, մտածելը չէք դուք իսկույն գնալու։

— Ո՛չ, ստամանան նրա հետ Ամալիա կգնանեմ, միայն թե...

— Միայն թե տանուլ տվածը հետ բերեք։ Այդպես էլ կու գիտեմ. մենք ավարտն ձեր խոսքը. գիտեմ, դուք այդ հանկարծ ատելացը, հետևանքով ճշմարիտ խոսելիքը Ամալիա բացի խոզապուղց, էլ ոչ մի բան չէք գտնելու։

— Ոչ մի բան...

Նա սկսեց ինձ քննել։ Ես բան չգիտեի, կու գրքերն լսելիքը էլ չկար նայում և բոլոր այս ժամանակամիջոցում ոչ մի գիրք բաց չկար տվել։

— Դուք գիտացել եք, — նկատեց նա, — դուք ոչ միայն հրամարվել եք կյանքից, ձեր անկումն և հատարակական հետա-

քրքրությունից, մարդու և քաղաքացու պարտականությունից, բարեկամներից (իսկ դուք այնուհանդերձ բարեկամներ ունեցել եք), դուք վոչ միայն հրաժարվել եք վորևե նպատակից, բացի տանելուց, — դուք հրաժարվել եք անգամ ձեր հուշերից։ Ես հիշում եմ ձեզ ձեր կյանքի ջերմ և զորեղ պահին. բայց յես հավատացած եմ, վոր դուք ձեր այն ժամանակվա բոլոր լավագույն տպավորությունները մոռացության եք տվել. ձեր յերազները, ձեր այժմյան հանապազորյա ցանկությունները pair և impair-ից, rouge-ից noir-ից, տասներկու միջիններից և այլն, և այլն դևնը չեն գնում, յես հավատացած եմ։

— Բավական ե, միստեր Աստլեյ, խնդրեմ, խնդրեմ չհիշեցնեք, — գոչեցի յես տհաճությամբ, քիչ եր ճում քե չարությամբ, — իմացած յեղեք, վոր յես վոչնչից վոչինչ չեմ մոռացել, բայց յես միտումնավոր ուրախացել եմ միայն իմ գլխից այդ ամենը, անգամ հուշերը, մինչև վոր իմ պարտգանները արմատապես չփոխեմ. այն ժամանակ... այն ժամանակ դուք կտեսնեք, յես հարուցիչն կաոնեմ։

— Դուք տասը տարուց հետո ել եք այստեղ լինելու, — ասաց նա, — մարդ գանք, վոր յես կհիշեցնեմ ձեզ այս խոսքս, յեթե կենդանի ճնամ, հենց նույն այս նստարանի վրա։

— Դե, բավական ե, — ընդհատեցի յես անհամբեր, — և վորպեսզի ձեզ ապացուցած լինեմ, վոր յես անցյալն նկատմամբ այնքան ել մոռացկոտ չեմ, թույլ տվեք իմանալ, վորտեղ և հիմա միսս Պոլինան։ Եթե դուք չեք լինի հետ գնել, ապա անշուշտ նա կլինի։ Ակն իսկ պահից յես ներանից վոչ մի լուր չեմ ունեցել։

— Վո՛չ, ո՛չ, վո՛չ։ Ես չեմ կարծում, վոր նա ձեզ հետ գնած լինի։ Նա հիմա Զվիցարիայում ե և դուք ինձ մեծ բավականություն պատճառած կլինեք, յեթե դադարեք ինձ միսս Պոլինայի մասին հարց ու փորձ անելուց, — ասաց նա վճռականորեն և նույնիսկ բարկացած։

— Այդ կնշանակի, վոր նա ձեզ ել և սատիկ վնաս հասցրել, — ծիծաղելի յես ակամա։

— Միսս Պոլինան — բոլոր ամենաշատ հարգանքի արժանի էակներից լավագույնն ե, բայց, կրկնում եմ, դուք ինձ մեծ բավականություն պատճառած կլինեք, յեթե դադարեք ինձ միսս Պոլինայի մասին հարց ու փորձ անելուց։ Դուք նրան յերբեք չեք ճանաչել և նրա անունը ձեր շուրթերում յես համարում եմ վիրավորանք իմ բարոյական զգացմունքին։

— Ահա քեզ ինչ. Ասենք, դուք անարդարացի կեք. ով ինչից խոսեմ ձեզ հետ, բացի դրանից, ինքներդ դատեցեք. Ես վոր մեր հարաբերությունները — հենց այդ էլ Անհանդիստ մեզ լինի, վոչ մի նեղբլին, զազանին բան ինձ պետք չե... Ես հետաքրքրվում եմ միայն, այսպես ասած, միտս Պոլինային պատահելու, երես տեսնելու դրսի կարգ ու սարքով միայն։ Այդ կարելի չե կենդու խոսքով հաղորդել։

— Համեցեք, պարոնայք, վոր այդ կենդու խոսքով ամենն ինչ վերջացած լիներ։ Միտս Պոլինան կենդանի ժամանակ հիվանդ եր. Նա հիմա էլ է հիվանդ. միտժամանակ նա, իմ մոր և քրոջ հետ, հյուրախրճին Անգլիայում ապրելիս միտս տարի առաջ նրա տատը— հիշում եք, այն խելագար կինը, միտավ և անձնատուր նրան չոքի հարար առելին կարողությունն թողեց։ Հիմա միտս Պոլինան համբարվում է իմ մարդու դնացած քրոջ ընտանիքին հետ նրա վերջը կեղրացրեր ու քաղցրն էլ են ապահովված տատի կտակով և սովորում են Լանդոնում։ Գիմնազիայում, նրա խորթ հայրը, մի ամիս առաջ կոմիսիոներ կեղամ Փարիզում M-lle Blanche-ը նրա հետ յալ և վարժվելիս կեղել, բայց այն ամենը, վոր նա առաջվա տարեց, որ առաջ իր անձնական գործերն... ահա, կարծեմ, բոլորը...

— Իսկ Գե-Գրիչնեն նա չի համբարվում արդյոք Ձվիցարիայում։

— Վոչ Գե-Գրիչնեն չի համբարվում Ձվիցարիայում և չեա չգիտեմ, վոր տանը և Գե-Գրիչնեն. բացի այդ մի անդամ ընդ միշտ նախազգուշացնում եմ ձեզ, վոր խոսակցեք նեղանն ակնարկներից և անազնիվ համադրություններից, այլապես դուք անպատճառ զղջալ կստիպեք ինձ հետ։

— Ներեք, չնայած մեր նախկին բարեկամական հարաբերությունների։

— Այո, չնայած մեր նախկին բարեկամական հարաբերությունների։

— Հազար ներողություն, միտտեր Ասոլեյ, բայց քարդ տվիք՝ պատասխանատվությունն և անազնիվ բան չկա. կան մարդ Պոլինային վոչ մի բանում չեմ մեղադրում։ Բացի այդ — Փրանսիայում և աստ արդեսդ, ընդհանրապես ասելով — այնպիսի մի համադրություն և, միտտեր Ասոլեյ, վոր մենք չենք, վոր պիտի լուծենք կամ վերջնականապես քանդենք։

— Ենթեն դուք Գե-Գրիչնեի անունը ուրիշ անվան հետ միասին հիշատակելու չլինեք, ապա կես վիճաբանի ձեզնից բացատրել

ինձ, քե ինչ նք հասկանում դուք «ֆրանսիացի և ռուս որիորդ» ասելով։ Այդ ինչ «համաձրուքյունն» ու ինչու՞ անպայման ֆրանսիացի և անպայման ռուս որիորդ։

— Տնաշք, դուք ահա հետաքրքրվեցիք, բայց դա յնրկար նյուքի ե, միստր Ատկինս։ Այստեղ պետք ե նախապես մարդ շատ բան իմանա։ Քնե դա կարնոր խնդիր ե, ինչքան ել առաջին հայացքից դա չինաղնլի լինի։ Ֆրանսիացին, միստր Ատկինս,— ավարտված, գնդնցիկ ձե ե։ Դուք, ինչպես ըրիտանացի, կարող նք դրան չհամաձայնել. նա ինչպես ռուս, նույնպես համաձայն չեմ, գնի, ասնք, հենց նախանձիր, բայց մնր որիորդները կարող ե այլ կարծիքի լինել։ Դուք կարող ք Ռասինին համարել կոտրատաված, ծանծաղ և չպարապ, անշուշտ, նույնիսկ նրան չնք ել կարդա։ Ցնա ել եմ նրան կոտրատաված, ծանծաղ և չպարապ համարում, մի տնսակետից անգամ չինաղնլի, բայց նա հիանալի յե, միստր Ատկինս, և, վոր գլխավորն ե,— նա մեծ պոետ ե, հավենանք, քե չկամենանք մենք ձեզ հետ Ֆրանսիայում ապրելին ձեը, այսինքն՝ փարիզեցու,— գնդնցիկ ձեի յե ասնել վերածվել, յնրը վոր մենք տակավին ապրնր ենք յեղել Հեղափոխությունը ժառանգեց ազնվականությունն։ Հիմա ամենահասարակ ֆրանցուզիկան կարող ե մանրներ, արտահայտություններ և անգամ մարքեր ունենալ լիովին գնդնցիկ ձեի մեջ, այդ ձեի ստեղծման մեջ մասնակից չլինելով վոչ իր ձեռներցությամբ, վոչ հոգով, վոչ արտով,— այդ ամենը նա ժառանգություն ե ստացել։ Նրանք կարող են ամենապատահական դատարկ և ամենահասարակ տող լինել։ Դնն, միստր Ատկինս, հաղորդում ձեզ հնման, վոր աշխարհիս յնկնսին բարի, խելացի և այնքան ել չկոտրատաված ռուս որիորդից ավելի դյուրահավատ և անկեղծ նյութ չկա։ Դե-Ֆրյենն, հանդես գալով վորնե դերում, հանդես գալով պիմակավորված, կարող և արտասովոր դյուրությամբ նվաճել նրա սիրտը. նա գնդնցիկ ձե ունի, միստր Ատկինս, և որիորդն ընդունում ե այդ գնդնցիկ ձեը նրա անփափկանհոգություն, նրա հոգու և արտի բնական ձեի տակ և վոչ քե ղգնատի տակ, վոր նա ժառանգել ե ի մեծ տհաճություն ձեր, յնս գնում ք խոստովանեմ, վոր անգլիացիքը, մեծ մասամբ — կոշտ ու կոպիտ շարժուձեներ ունենն, իսկ ռուսները լավագնն դեպքում գիտեն գանազանել գնդնցիկը տգեղից և գնդնցիկն արհամարհել նրա հոգու գնդնցկությունը և անձնավորության ինքնուրույնությունը ջոկելու համար շատ ավելի անկախություն և արտա-

քյուն և պետք, քան ունենք մեր կանայք, առավել ևս որբուհ-
ները, — և արդեն համոզված պետք շատ ավելի վարձատրվելու
համ մխա Պոլինան, — ներկայիցս, բնականից դուրս քոսածը հետ չի
բերվի, — պետք և շատ և շատ լավագույն վճիռ կայացնի, վորպեսզի
մեզ ներքնատան պարզելի Ռե-Բրիչեյնին նա մեզ կդնահատի ևս,
կրատեկամատնա մեզ, կրատնա մեր առջև իր վոզի սիրուց. բայց այդ
արտաք, պետք ունենք սիրուց — առավել պարզելին, վատ և մանր
վաճառատ. Ռե-Բրիչեյնը կլինի. Այդ պետքն ևս կիմա, պետք
ատաք, առավ համատեքստին և ինքնատիրապետվելուց. վորով-
հետև նորեն այդ Ռե-Բրիչեյնը հանդես և կնկել պնդելուն մար-
կիզի յատատակով, հետաքրքրված ատատաքրքրի և քաջքաջված
(բերան քեռ) վերադարձրել, տանել և նրա ընտանեքին և քնքշ-
վամբ պնդեցրել: Նրա տրտունջները հետ բացվելին: Բայց
այդ վոչինչ, վոր բացվելին' պետքավճռապնով ավելի նրան նախ-
կին Ռե-Բրիչեյնին — ահա քեռ նրան ինչ և պետք: Ավել քան ավելի
կե նա ատաք պետքան Ռե-Բրիչեյնին, պետքան ավելի կե կարո-
տատ նախկինին, քեռ նախկինը դուրս եկատ և ունենալ լոկ նրա
վերատկատ եկատ մեջ: Դուք շատ ատաք եք, միատեր Ատելյե
— Այդ, կես ատաքատկատ եմ Լոնդոն և Լնդհ. շատ ատաք հատնեի
տրտնատատեր ընկերատ եկատը:
— Ահա, տեսնում եք, միատեր Ատելյե: Մի կողմից շատ ատաք-
պետք, իսկ մյուս կողմից ընկերատեր Ատելյեն. ահնը մյուսին
մի տեսակ չի բատատ իսկ կես նատչական շատ ատաքատ եք, ես
պետք ատաքատ ատելի մանր խոսատել, ատեպատ լատքատ եկատ
ատատ, մի բան, վոր ատեղատ հետատեր կե միատ Պոլինային, վո-
րովհետև նա կարծում լոկ վատահատատ ատեր:
— Դուք չատատատ եք, պետքատ եմ, վոր այդ պետքատ բատատեր
ատատ եք, — պետատեր և մտածելուց հետո ատաց միատեր
Ատելյեն — Բայց այդ մեր խոսքերին չի վերաբերում:
— Համաձայն եմ: Բայց ատատատհատեր ևս հենց այդ է, իմ
ատենով բատհատատ, վոր քեզ պես վերատքատեր, ինչքան ևս
հետատ լինեին, ինչքան ևս ատատ լինեին, ինչքան ևս վատհավ-
կատ, — ատենահատեր ճշմարիտ են: Ավելատհատեր մենք մեզ
հետ վոչ մի բան չենատեր:
— Դուք պետքին պատատկատատեր եք... վերահետև, վո-
րովհետև... դե իմատատ կետը — ատատատեց միատեր Ատելյեն
պետքով ձայնով և վերկատատելով աչքերը, — իմատատ կետը,
ատենատ և անատատ, մանր ա. պետքատ մարդ, վոր կես կենդ

ամ Հոմբուրգ դիտմամբ, նրա հանձնարարությամբ, վորպեսզի ձեզ տեսած լինեմ, ձեզ հետ խոսած լինեմ և հաղորդեմ բոլորը նրան, — ձեր զգացմունքները, մտքերը, ակնկալությունները և... հուշերը։

— Մբքե՛ս, Մբքե՛ս, — Դոչեցի յես և աչքունքը կարկուտի պես տեղաց իմ աչքերից։ Ցնա չկարողացա զսպել աչքունքս և դա կարծեմ առաջին անգամն եր իմ կյանքում։

— Այո՛, դժբախտ մարդ, նա ձեզ սիրել է և յես կարող եմ այդ բաց անել, վորովհետև դուք կորած մարդ եք։ Այդ քիչ է, յեքե յես անգամ ասելու լինեմ, վոր նա մինչև որս էլ սիրում է ձեզ, մեկ է, դուք հո այստեղ կմնաք։ Այո՛, դուք կործանեցիք ինքներդ ձեզ։ Դուք վորոշ ընդունակություններ ունեիք, կենդանի բնավորություն և վատ մարդ չեիք. դուք նույնիսկ կարող եիք ոգտակար լինել ձեր հայրենիքին, վոր մարդկանց այնպիսի կարիք ունի, բայց դուք կմնաք այստեղ և ձեր կյանքն ավարտված է։ Ցնա ձեզ չեմ մեղադրում։ Իմ կարծիքով բոլոր ռուսներն այդ տեսակ են կամ հակված են այդ տեսակ լինելու։ Ռուսները չլինին, ուրիշ դրա նման բան կլինին։ Բացառությունները շատ հազվադյուտ են։ Դուք առաջինը չեք, վոր չեք հասկանում, թե ինչ է աշխատանքը (ձեր ժողովուրդի մասին չեմ խոսքս)։ Ռուսները — գնրազանցորեն ռուսի խաղ են։ Մինչև որս դուք ազնիվ եք յեղել և նախընտրել եք լաքեյ դառնալ, քան գող... Բայց վախս գալիս է խորհել, թե ինչ կարող է լինել ապագայում։ Բավական է, մնաք բարով։ Դուք, ինձակես, փողի կարիք ունեք։ Ահա ձեզ լիներից տասը լուիդոր, ավել չեմ տա, վորովհետև մինուցն է տալու եք տալու։ Առեք և մնաք բարով։ Դե, վերցրեք։

— Վե՛չ, մխտեր Ասլեյ, ձեր բոլոր հիմիկվա խոսքերից հետո...

— Վեր-ցրե՛ք, — ճչաց նա։ — Ցնա հաժոզված եմ, վոր դուք տակավին ազնիվ եք և տալիս եմ ինչպես բարեկամը կամ ճշմարիտ բարեկամին։ Ցնեքեն յես կարողանայի հոմոզված լինել, վոր դուք իսկույն ևեթ կվոշնեք խաղը, Հոմբուրգը և կերթաք ձեր հայրենիքը, — յես պատրաստ կլինեի անհապաղ ձեզ հազար ռուբլին տալու, վոր նոր կենսուղի սկսեք։ Բայց հենց այն պատճառով էլ հազար ռուբլի չեմ տալիս ձեզ, այլ տալիս եմ միայն տասը լուիդոր, վոր հազար ռուբլին, թե տասը լուիդոր նեղկացյումս ձեզ համար միանգամայն մինուցն բաներ են. մինուցն է տանում եք տալու։ Առեք և մնաք բարով։

— Կվերցնամ, սիրե՛լ քույր կտաք, որ ձեզ պրկեմ — հրաժեշտ տուեց։

— Ա՛խ, այդ հանելուքքմէ։

Մենք անկեղծ պրկախառնվեցինք և միասին Աստղիկը գնացի։ Ան, ես արդարացի չեմ Ցեղին Գոլինային և Դե-Գրիչեին նկատմամբ ցնա կոպիտ և հեմար կեզա, ապա նա կոպիտ և շատախոսի յեղած առանձնին նկատմամբ իմ մասին ցնա բան չշատ ասելու իրեն... իրեն, այս ամենը առայժմ այն չեն, այս ամենը բաներ են, բաներ ու բաներ, իսկ հարկավոր է գործ։ Այսօրեն հեմա կարևորը Հիցացրեանն ու Վասո նեմ,—ե, սիրե՛լ կարելի լիներ վասո նեմ ինձնեն նորից վերադարձնել, հարստեցուն առնել։ Գնաք և երանց ասացուցեք... Քոզ պիտանա Գոլինան, որ ցնա գնեմս կարող եմ մորդ լինել։ Արժե մեսյոն... հեմա արդեն, սանեք, ուշ ե,—բացց վազը... Ա՛խ, ցնա ունեմ ճախատղացում և դա այլ կերպ լինել չի կարող։ Ինոքնս հեմա առանձնին յուրդը կա, իսկ ցնա առանձնին գուլդինով եր նեմ ակամբ։ Սիրե՛լ դուռդ ակտա... — և մի՛թե, մի՛թե ցնա այնքան կերևան կեզա։ Մի՛թե ցնա չեմ հասկանամ, որ կորած մորդ նեմ։ Սակայն ինչո՞ւ չեմ կարող հարստեցուն առնել։ Այո, արժե մեսյոն դեմ մեկուսանալ կյանքումս հաշիվ հասկացող և համբերող լինելու — ահա և բանալը։ Արժե մեսյոն դեմ մեկ անգամ քնամոտութեան առը լինել, և ցնա մեկ ժամում կկարողանամ փոխել համատարկերը։ Դրամատերը — քնամոտութեան և Բանկան և մտածելով, քեռ իրեն որ եղե լոմ ամիս առաջ Մուսիքինեանցգամ, իմ վերջնական առնուլ առջև առաջ։ Ա՛խ, դա վճռականութեան կերևնելի պահք եր՝ ցնա այն միջոցին առնուլ ամբ քայլերը, քայլերը... Իսկ ես ամբիս վճռական, առնեմ՝ — միևնոյն պրոպառում մի պահլին ել և չարժվում։ «Ա՛խ, ինչպանակին, հաշիվ վազ կառնամամ, խորհեցի ցնա, բացց մի հարյուր քայլ անցնելուց հետո հետ մտածեցի և վերադարձա։ Ցնա վեր լինեմ այդ պահլինը manque-ի վրա (այդ անգամ manque-ն եր) և, իրավ, ինչ-վոր ուրիշ բան կա այդ պահպանութեան մեջ, կերը վոր մեն-մենակ, առանձնութեան մեջ, հետս հարևնեցքիս, բարեկամներից և առանց իմանալու, քեռ ինչ ես առնելու այսօր, վերջին պահլինը վեր ես պահիս, ամենաս, ամենավերջինը։ Ցնա առա և քանի բանալից հետո պատս լինեմ վճռական, պրոպառում հարյուր յոթանասունն պահլին։ Դա վճռա եր։ Ահա քեռ վերջին պահլինը կերևնեմ ինչպե՛ս կարող և անել։ Իսկ ցնա ես այն պահին ընկճվեցի, ցնա ես սիրտս չանցավ...

— Վազը, վազն ամեն ինչ կվերջանա։

ԾԱՆՕԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Ծանոթ մարդիկ» վեպի

Ապրիլ 8 նամակին։

«Ջեռուցում և հին Հռոմերուն, հին Բրամքնուի մասին»։ Հռոմերուս—նույն հռչակավոր քանաստեղծ, հեղինակ «Ճեղքիաներեն» և «Վոզիուսկաներեն»։ Բարոն Բրամքնուս — Կեղծանունը ռուս կրիտիկոս Սենկովսկուս, որը 40-ական թվականներին խմբագրում էր „Библиотека для чтения" պարբերաթերթը։

Մայիս 20 նամակին։

«Վշտալիները քնցվեց, յով կրքերը կատաղորեն խլթխլթացրին նրա մեջ, յով այրումը յոնացա»։ — Այս պարբերությունն մեջ Դաստոևսկին Դիտուչկինի քերթողի ծաղրում է «բարձր դասակարգի» կյանքից առած այն վեպերն ու վիպակները, որոնք առատորեն լույս էին տեսնում XIX դարի 30-ական թվերին և 40-ական թվերի սկզբին։ Այդ վեպերի և վիպակների հերոսներն այդի էին ընկնում անբնական կատաղի զգացումներով ու կրքերով։ Համեմատ, թույլ քիչ քի շատ բանիմաց քաղքենի Դիտուչկինին սիրուց առնչվող այդ նոմատներն ու էխլթխլթացող կրքերին տեր Սմեյսկինը իրավամբ ծիծաղելի էին թվում։ Նույնը վերաբերում է «Ճեղքմակ և Ջուլեյկա» վիպակին, որից մի կտոր տպագրում է Մակարը Վարինկին գրած իր նամակի մեջ։

«Ճանաչո՞ւմ եք դուք Իվան Պրոկոֆյևիչ Ծիլտուգուզին։ Այդ, ինձ նա, որը կծել էր Պրոկոֆիչ Իվանովիչի վոտը։ Իվան Պրոկոֆյևիչը խիստ քնասիրության, բայց հազվագյուտ առաքինությունների տեր մարդ է։ Ընդհակառակը, Պրոկոֆիչ Իվանովիչը շափազանց սիրում է սեվ բողկը մեղրով։ Ահա յերբ վոր նրա տեսդիմը ծանոթ իր Պելագեյա Ներոնովնան։ — Ա՛յ, ինձ նա, վոր շրջագիտող միշտ շուռ տված է հագնում»։ Գարզ պարբերիս պատմելու անքնաշարժության մեջ, վորով, գրված են Գոգոլի շատ պատմվածքները, մասնավորապես „Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем". Այսպես քնքնքացրող կդանի Ներոն Պրոկոֆիչիչ Գուտուգուզ անունը և հեղինակի պատմելու այդպես մի ձև, «Իվան Իվանովիչը մի քիչ վախկոտ քնավարքյան տեր մարդ է։ Իվան Նիկիֆորովիչը, ընդհակառակը, լավ ծայրերով չուվմոլ և հաղնում...»։ «Դուք համաձայնում եք Ազաֆիա Յոլոտախնինցային։ Ինձ նա, վոր կծել գատավորի ականջը, և այլն։

Կոնտեսա — գյուղեսա — ծաղրական անուն, վոր Դիտուչկինը տալիս է — աղնվական ծագում ունեցող հերոսուհիներին (Comtesse — ֆրանսերեն կոմսուհի, duchesse — հերցոգուհի)։

Գոլ-դը-Կոկ (1794 — 1871) — 30-ական և 40-ական թվականների ֆրանսիայի գրող, որի սիրային ոսմաններն այդի էին ընկնում բոլոր անհամեմատ

թոմանցակությամբ. Ռուս էքսցիկոմանների քվում Պոլ-դը-Կոկի դեմ կատաղի կռիվ էր մղում մանավանդ Բելինսկին. Բայց և այնպես նրա գրվածքները քարեմանվում և կարդացվում էին մեծ սիրով։

Տողից 1 նամակին։

„Иванова Журавля" — Էքսցերի քանատանդակությունը, որ վարպետորեն քարդմանել և Վ. Ա. Ժուկովսկին։

„Станционный смотритель" — Պուշկինի լավագույն գրվածքներից մեկը։ Գրված է 1830 թվին և ստացրված էր հեղինակի „Повести Белкина" ժողովածուի մեջ, որ Վարենկան ուղարկել էր Մանսուրին կարդալու համար։ Այդ պատմվածքը Պուշկինի վրա շատ մեծ ազդեցություն էր գործել։ Վիրջինի մեջ նա գտել էր հայելանական խոր էմոցիոնալություն։ Դա ամենաբնական տեղերից մեկն է Պարսկա մարդկից-ի մեջ։

Տողից 28 նամակին։

Ինքդ — անդրադարձական դերանուն, այլանդակ ձևով, անկարգություն։

Պուշկիչ — պատկիչ բառից, նշանակում է ատր գրպարտություն, սուտ մատնություն։

Տխուր լրագրին ամենայնիվ — նախանձոտ-ախտախտական ժամանակի ամենատարբեր տեսակներից մեկը։

Որպատա 5 նամակին։

Բուդոչնիկ — այսպես էին անվանում այն ժամանակներում ատրին վարիկաններին, որոնք իրենց պաշտոնը կատարում էին քաղաքների խաչմերուկներում տեղադրված բուդկաններում։

Անգլոմերը 11 նամակին։

„Пчела" — այսինքն „Северная пчела" — Պետերբուրգում Ֆ. Բուլգարինի հրատարակությամբ լույս տեսնող լրագիր։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

էջ

Դոստոյեվսկու կյանքը յեվ գրական ստեղծագործությունը — ՄՈՒՐՅԱՔ 5

Խեղճ մարդիկ — թարգմ. ՆԱՐ-ԴՈՍ 49

Սպիտակ գիշերներ — թարգմ. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԵ 189

Դեռ աճեկդոս — թարգմ. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԵ 249

Խաղամոլը — թարգմ. Գ. ՄԱԿԻՆՑՑԱՆ 310

Մանրամասնություններ «Խեղճ մարդիկ» վեպի 470

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

էջ	Տող վերից	Տպված է	Պետք է լինի
24	36	յերեկյան	յերեկյան
25	11	ջղային	ջղային
30	10	խելագաոռ.թյան	խելագարության
32	18	ուշեցող...	ուշեցող...»
33	4	կուլիգիանների	կուլիգիանների
46	16	հերոնների	հերոսների

Ответ. редактор Е. Чаренц — Техред. Т. Хачванкин

Сдана в набор 9/I—1934 г. — Подписана к печати 20/III—1934 г.
Бумага 62 x 94 — Печ. л. 29½ — В 1 печ. л. 46 080 знаков

Главлит № В-41877 — Зак. № 128 — Тираж 3.000

Тип. Госиздата СССР Армении. Москва, Армянский, 2.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0005342

ЦЕНА
// т
22251